

CÍRKEVNÍ PRÁVO KATOLICKÉ.

Napsal dr. EDWARD RITTNER,
profesor university Lvovské.

Přeloženo na jazyk český dle vydání z roku 1878—79 péčí
Právnícké Jednoty v Praze.

—*3 D11 I. 27—

Přeložil

JUDr. EMANUEL ZÍTEK.

V PRAZE, 1887

NÁKLADEM PRÁVNICKÉ JEDNOTY — TISKEM FR. ŠIMÁČKA.

Předmluva spisovatelova.

To dílo má v první řadě sloužiti potřebám universitního výkladu. Maje od několika let svěřenou sobě katedru kanonického práva na zdejší fakultě právnické, přesvědčil jsem se od počátku, jak nesnadno bývá obejít se při přednášce bez příslušné učebnice, zvláště při naší naukové soustavě, v níž zkoušky povinné neb odborné tak velikou hrají úlohu. Převážná část učňů naslouchá výkladu, ne aby se vědecky vzdělávala, ale aby co možná nejrychleji opatřila si vědomostí ke zkoušce potřebných. Přednášející chtěj nechtěj musí se řídit tímto směrem; je tudíž nucen uspořádati výklad tak, aby v určené době dotknul se všeho, čeho posluchačům ke zkoušce třeba, třebas by tak činiti musil na úkor vědecké přesnosti. Patrně, že tím trpí zřetele vědecké a že klesá stupeň universitního výkladu. Dobrá učebnice může tomu odpomoci: nenahradí sice přednášku, ale usnadní ji a doplní. Učeň má se čeho držeti při studiu; přednášející pak nemá již příčinu strachovati se neustále, že látku nevyčerpá, že pomine to či ono, že vůbec posluchačům neposkytne materiálu ke zkoušce potřebného; může spíše řídit se ohledy výlučně vědeckými, jednou ten po druhé onen oddíl svého předmětu vyložiti podrobněji, pozdržeti se při otázkách důležitějších anebo takových, o kterých samostatně pracoval, může jedním slovem nahraditi žádoucí ona kolegia speciální, která vůči značnému počtu výkladů povinných čím dál tím více bohužel vycházejí u nás z obyčeje.

Sobě a posluchačům svým chtěl jsem tedy ulehčiti, podjav se této práce, neboť literatura polská nemá dosud díla, obsahujícího celý výklad práva církevního.

Prawo kanoniczne Adama Stanisława Krasińskiego, biskupa Wilenského (Vilno 1861), nečiní výjimku, neboť velectěný autor určiv je sám „pro ty, jimž i elementární vědomosti práva kanonického se hodí,“ chtěl duchovenstvu prokázat službu tím, že mu věnoval onoho práva „prostý a obyčejný výklad, poskytující pouhou představu o něm“ (předmluva str. 9). Jiný účel autor neměl; jeho kniha tudíž, jakkoliv sama o sobě cenná, nižadnou měrou nehodí se ke studiím universitním.

Avšak právě proto, že kniha moje bude prvním polským výkladem práva církevního systematicky a vědecky sepsaným, musil jsem jí vytknouti širší hranice než obyčejné učebnici, tak aby dříve nežli nás někdo obšírnější prací obdaří, aspoň po určitý stupeň zastoupiti mohla díla, jimiž honositi se může cizí literatura kanonická. Vytknul jsem si za úkol nejen podati obsažný obraz práva církevního podle nynějšího stavu zákonodárství a vědy, ale též okázati zároveň cestu každému, kdo by o jednotlivých otázkách dukladněji chtěl se poučiti. Odtud četné poznámky a citáty, jež týkají se dilem pramenů, dilem literatury. Citáty z pramenů slouží k odůvodnění náhledů v textu vyslovených, legitimují jaksi autora přede čtenářem, připomínajíce zároveň tomu i onomu, že věda netvoří právo nové, nýbrž otevírá již stávající a že tedy jí nikdy není dovoleno odtrhovati se od půdy pozitivní. Co se týče literatury, zvláště tak bohaté literatury jako je kanonická, těžko zachovati míru; jsem též připraven na výtky, z nichž jedny za vadu prohlásí, že citoval jsem příliš mnoho, jiné že příliš málo. Oprávněnost jedněch i druhých uznávám již z předu, avšak musil jsem vytknouti zásadu, dle níž při citování jsem se řídil. Činil jsem rozdíl mezi literaturou polskou a cizí; z první uvedl jsem vše, co mi známo bylo, ač se nedomnívám, že jsem všechno vyčerpál; vděčně přijmu každé pokynutí v té příčině. Co se však týče literatury cizí, hlavně pak německé, bylo mou péčí, bych nepřýtval příliš citáty, avšak abych vytkl přednější díla nová zvláště taková, ze kterých čtenář snadno dovede postihnouti obsahu. Tento význam má „literatura“ uvedená při větších částech §§. To, že se v ní zřídka kdy děje zmínka o dílech starších, že nebývají tak často citováni znamenití kanonisté XVII. a XVIII. století, prosím, aby se mi nevykládalo tak, jakobych si málo vážil spisů těch; vytknul jsem jejich cenu, mluvě o literatuře práva kanonického. Avšak zdálo se mi býti lepším, poukázati čtenáře v první řadě

ke spisům novějším, ježto opírajíce se o tam ty starší, přičinily k nim výsledky prací našeho století.

O obsahu samém šířiti se nebudu, an soud o tom mně nepřisluší; nechať jiní povědí, zdali a pokud v díle svém byl jsem původní a pokud čerpal jsem odjinud. Podotýkám pouze, že co se týče výkladu, různím se v některém ohledu od metody přijaté v učebnicích německých u nás nejrozšířenějších, obzvláště pak ve dvou bodech. Předně co do soustavy, rozdělil jsem předmět na čtyry hlavní díly, z nichž první dva obsaženy jsou v tomto svazku, totiž úvod, obsahující vedle pojmů povšechných též dějiny a prameny práva církevního a nástin literatury, dále pak část první, obsahující nauku o hierarchii. Druhý oddíl obsahovati bude jako část druhou nauku o vykonávání vlády církevní, jako část třetí a poslední nauku o právních poměrech mimo hierarchii. Druhý rozdíl jeví se co do pojednávání práv partikulárních. V té příčině bylo mi vodítkem stanovisko naší university: v ohledu historickém náleželo mi věnovati pozornost právu polskému, z ohledu na nynější poměry pak právu rakouskému. V prvním směru mnohé ještě zbývá doplniti — úkol to, jemuž pouze monografické práce zadost mohou učiniti. S vděčným uznáním však musím připomenouti znamenitých o tom předmětu článků ve Varšavské církevní encyklopedii, z nichž, přiznávám to otevřeně, velmi mnoho jsem kořistil. — Ke druhému dílu připojím věcný rejstřík, pořádkem abecedním složený.

V e Lvov é, v únoru 1878.

EDWARD RITTNER.

Úplné názvy děl, citovaných pouze jménem autorovým.

- André 1) Cours alphabétique et méthodique de droit canon., 3 vyd. d. I.—VI., 1860 (cit. André Droit Canon).
- 2) Cours alphabétique, théorique et pratique de la législation civile ecclésiastique, nouvelle édition, d. I—IV. 1868 až 1869 (cit. André Legislation).
- Archiv für katholisches Kirchenrecht gegründet von Moy de Sous, fortgeführt von Vering, od r. 1856, dosud každý rok 2 díly (cit. Archiv, nebo Veringův Archiv)
- Helfert, Handbuch des Kirchenrechts, 3 vydání posmrtné 1846.
- Hinschius, Das Kirchenrecht der Katholiken und Protestanten.
- Pachmann, Handbuch des Kirchenrechts, 3. vyd. d. I.—III. 1863 až 1866.
- Phillips, 1) Kirchenrecht d. I.—VII. 1845—1872.
- 2) Lehrbuch des Kirchenrechtes, 2. vyd. 1871 (cit. Phillips Lebrb.).
- Richter, Lehrbuch des katholischen und evangelischen Kirchenrechts, 7. vydání posmrtné spracoval Dove 1874.
- Schulte, 1) Das katholische Kirchenrecht. Zweiter Theil: System des allgem. kathol. Kirchenrechts 1856. Erster Theil: Die Lehre von den Quellen des kath. Kirchenr. 1860.
- 2) Lehrbuch des kath. Kirchenr., 3. vyd. 1873 (cit. Schulte Lebrb.)
- Vering, Lehrbuch des katholischen u. protest. Kirchenrechts, 1876.
- Walter, Lehrbuch des Kirchenrechts aller christlichen Confessionen, 14. vydání péčí Gerlacha, 1871.
- Polská díla podána jsou na str. 83., 84.

Nemaje po ruce nejnovějšího (Turinského) vydání bullaria, citoval jsem konstituce papežské dílem podle vydání Římského, dílem podle Luxemburského.

OBSAH.

Str.

ÚVOD.

O právu církevním vůbec.

Oddíl I.

Pojem práva církevního. §. 1.	1
Různorodost v právé církevním. §. 2.	4
Jak vzniká právo církevní. §. 3.	11

Oddíl II.

Dějiny práva církevního a jeho prameny.

Titul I.

Od počátku křesťanství do polovice devátého století.

A) Vývoj práva. §. 4.	15
B) Sbírký pramenův. §. 5.	17
C) Sbírká Lži-Isidorova. §. 6.	25

Titul II.

Od polovice devátého století do sněmu církevního Tridentského.

A) Rozvoj práva. §. 7.	31
B) Sbírký pramenův.	
a) Do polovice XII. století. §. 8.	33
b) Od polovice XII. století do sněmu Tridentského.	
I. Corpus juris canonici. §. 9.	35
1. Dekret Gracianův. §. 10.	36
Sbírký pograciánské. §. 11.	40
2. Decretales Řehoře IX. §. 12.	42
3. Liber Sextus { §. 13.	45
4. Clementinae {	
5. Extravagantes. §. 14.	47
Corpus juris canonici jako celek. §. 15.	49

	Str.
II. Prameny, jež v corpus juris canonici obsaženy nejsou.	
a) Všeobecné. §. 16.	51
b) Partikulární. §. 17.	53

Titul III.

Od sboru Tridentského až na naše časy.

A) Rozvoj práva. §. 18.	56
B) Sbírký.	
a) Všeobecné. §. 19.	61
b) Partikulární. §. 20.	65

Oddíl III.

Nástin literatury práva církevního.

a) Literatura povšechná. §. 21.	70
b) Literatura polská. §. 22.	79

Část první.

Hierarchie.

Oddíl I.

Podstata moci církevní a její podmět.

A) O církevní moci vůbec. §. 23.	85
B) Duchovenstvo.	
I. O svěceních.	
a) Stupně svěcení. §. 24.	88
b) Právní náležitosti svěcení.	
a) U přijímače.	
I. Vlastnosti osobní. §. 25.	90
A) Irregularitates ex defectu	91
B) Irregularitates ex delicto	96
C) Pomínutí vadnosti.	99
II. Titulus ordinationis §. 26.	101
b) Podmínky po straně udílečové. §. 27.	104
c) Úkon svěcení. §. 28.	109
II. Práva a povinnosti stavu duchovního.	
a) Práva, §. 29.	112
b) Povinnosti. §. 30.	116
O celibátě. §. 31.	119

Oddíl II.

Ústrojí hierarchické.

Titul I.

Zásady všeobecné.

A) Náčelná vláda v církvi. §. 32.	124
---	-----

Poměr papežství k episkopátu.	
a) Před sborem Vatikánským. §. 33.	126
b) Dle ustanovení sboru Vatikánského. §. 34.	133
B) Církevní úřady vůbec. §. 35.	138

Titul II.

Jednotlivé úřady církevní.

A) Úřady blavní.	
I. Papež. §. 36.	141
II. Biskupové. §. 37.	144
III. Biskupové s vyšší jurisdikcí.	
a) Patriarchové, exarchové, primasové. §. 38.	148
b) Metropolité. §. 39.	155
B) Úřady pomocné.	
I. Papežské.	
A) Kurie Římská.	
a) Vůbec. §. 40.	159
b) Zvláště.	
1. Kardinálové. §. 41.	160
2. Preláti a kurialisté. §. 42.	167
3. Vyšší úřady papežské.	
a) kongregace kardinálů. §. 43.	168
b) Jiné úřady. §. 44.	176
B) Legáti a nuncivé. §. 45.	183
II. Pomocné úřady biskupské.	
A) Pro celou diecesi.	
1. Kapitoly. §. 46. 47.	187
2. Arcijáhnové a generální vikáři. §. 48.	196
3. Pomocníci se svěcením biskupským. §. 49.	201
4. Mimořádní pomocníci a zástupcové biskupovi.	
a) Správa diecéšní sede impedita. §. 50.	203
b) Sede vacante. §. 51.	206
B) Pro jednotlivé části diecése.	
a) Vývoj historický. §. 52.	210
b) Nynější právo.	
1. Faráři čili plebáni. §. 53.	211
2. Pomocníci a zástupcové farářův. §. 54.	216
3. Děkanové. §. 55.	218
C) Výjimečné poměry hierarchické. §. 56.	220

Titul III.

Změny v úřadech církevních. §. 57.	223
--	-----

Titul IV.

Synody jakožto mimořádný orgán vlády církevní.

A) Sbory č. sněmy obecné. §. 58.	229
B) Synody partikulární. §. 59.	232

O d a l I I I.

Osazování úřadů církevních.

Rozhled povšechný. §. 60. 237

T i t u l I.

Volba papeže.

a) Historický vývoj. §. 61. 238

b) Platné právo. §. 62. 245

T i t u l II.

Osazování jiných úřadů.

A) Podmínky osobní. §. 63. 254

B) Označení osoby.

I. Při osazování biskupství. §. 64. a 65. 260

II. Při jiných úřadech. §. 66. 272

III. O právu patronátním zvláště.

A) Pojem patronátu a jeho vývoj. §. 67. 277

B) Platné právo.

a) Právní povaha patronátu. §. 68. 286

b) Nabytí patronátu.

aa) Spůsobilost osobní. §. 69. 288

bb) Způsoby nabytí.

1. Vznik patronátu. §. 70. 290

2. Převod patronátu. §. 71. 295

3. Zeměpanský patronát. §. 72. 299

c) Obsah patronátu.

aa) Právo presentační č. podací. §. 73. 302

bb) Jiná práva a povinnosti patronovy
§. 74. 309

d) Zánik patronátu. §. 75. 310

IV. Konkurs a zkouška konkursní. §. 76. 313

C) Instituce kanonioká.

a) Zásady povšechné. §. 77. 320

b) Právní forma instituce. §. 78. 326

D) Provise mimořádná.

a) Právo devoluční. §. 79. 331

b) Provise papežská. — Benefícia reservata. §. 80. 333

E) Nabytí držby. §. 81. 339

F) Právní účinky provise. §. 82. 342

T i t u l III.

O uprázdnění beneficií. §. 83. 348

ÚVOD.

O právu církevním vůbec.

Oddíl I.

§. 1. Pojem práva církevního. *)

Účel a podstata všelikého práva záleží v tom, že má pořádati poměry života lidského. Poměry ty jsou různé, jakož i různé jsou směry, jimiž lidstvo se žene za splněním svých cílů. Uskutečňování těchto cílů vyžaduje sdružení a organisaci sil a vede tím již ke svazkům, kde vůle individuální přestává býti výlučnou pobudkou činnosti, ale kde se jí se zřetelem na účel svazku shůry vyklazuje směr a kdež podržovati se musí jakémus obmezení na prospěch celku. Třeba tedy vytknouti meze této odvislosti, vyznačiti poměr vůle individuální k vůli hromadné — a tento úkol plní právo. Kdekoliv za dosažením určitých účelů tvoří se trvalá společnost, tam vznikají s ní též zároveň poměry právní: tak tomu je v rodině, v cechu, v obci, ve státu.

Ona pojívá síla, která tvoří ony svazky, mívá své zřídlo v účelech hmotných; ale může býti také výsledkem žití duševního. Dějiny dosvědčují, že jedním z nejsilnějších pojítek bylo náboženství. Vyznavači těchto náboženských zásad sestupují se taktéž na venek v jedinou společnost, neboť to právě je příznakem povahy lidské, že každá myšlénka, která se v životě uskutečniti má, přijímá na

*) *Literatura.* Gerlach: Logisch-juristische Abhandlung über die Definition des Kirchenrechts 1862. Gross: Zur Begriffsbestimmung u. Würdigung des Kirchenr. 1872. Phillips: I. §. 1—3. Schulte: Kirchenr. I. 1—3, Lehrb. §. 1—2. Richter: §. 1—4.

se zevnější, smyslným přístupné tvary. Takto vznikají svazky náboženské a s nimi též zvláštní jich právo. Tak tedy život náboženský dvojím vyvíjí se směrem: uvnitř, duševně, vedle zásad víry a náboženské etiky, předpisujících určitý způsob myšlení; a zevnitř, podle pravidel právních, stanovících určitý způsob jednání. Je patrné, že ne každé jednání podléhá přimusu právnímu, nýbrž toliko jednání takové, jež právě dotýká se oněch poměrů, které se zřetelem na účel a existenci svazku třeba je trvale určití a jež vůbec lze označiti za poměry témuž svazku společné. U vyznání náboženských tudíž nazveme právem vyznání soubor pravidel, určujících společné poměry náboženského svazku.

Ale toto právo vyznání není naprosto ještě právem církevním, neboť ne každou společnost náboženskou nazveme také již církví. Historicky a etymologicky souvisí tento název se vznikem křesťanství,¹⁾ a znamená církev vlastně souhrn lidí věrou křesťanskou vespolek sloučených. Avšak definice tato neobstojí vůči pozdějšímu rozvoji dějinnému. Neboť původní jednota vyznání křesťanského mizí v dalším proudu dějin, a na místě jedné církve křesťanské povstávají nová tovaryšstva náboženská, různící se mezi sebou, ačkoliv se o tutéž nauku Kristovu opírají. Na tento stav věci již nehodí se pojem všeobecné církve křesťanské; spíše je tolik různých církví, kolik je různých, trvale zorganizovaných vyznání křesťanských. Z toho plyne, že definice církve jakožto svazku o totéž vyznání křesťanské se opírajícího, jest užší, a podle toho nazveme právem církevním (*jus ecclesiasticum*, někdy též *jus sacrum*, j. *pontificium*)²⁾ ono právo vyznání, které se týká vyznání křesťanských. Jako rozeznáváme církev katolickou, církev východní, církev evan-

¹⁾ Řecký výraz *ἐκκλησία* značí tolik co svolané shromáždění, jaksi souhrn všech povoláních, a vyskytuje se k označení církve a oproti *συναγωγή* již u Ev. Matouše (XVI. 18., XVIII. 17). Vedle toho užívají již první směry církevní na př. Ancyrský c. 14. názvu *τὸ κυριακόν*, dům Páně. Z těchto řeckých výrazů pocházejí názvy jiných jazykův; tak od *ἐκκλησία* v latině a v jazycích románských (*ecclesia*, *église*, *chiesa*, *iglesia*), od *κυρία*, *κυριακόν* jak se zdá německý název *Kirche* (p. Hildebrand a Weigand, sv. V. Grimmova slovníku (1864) str. 790) a slovanské *cerkiew*, *cerkov'*, *církev*. Polský název „*kościół*“ pochází zajisté od *castellum* (srov. Lindeův slovník 2. vyd. (1855) II. str. 455); avšak i v polském jazyku vyskytuje se původní název „*cerkiew*“.

²⁾ Oproti tomu nazývá se souhrn práva světského j. civile a právo církevní a světské dohromady shje *utrumque jus*.

gelickou atd., tak také rozeznávají třeba právo církevní katolické, východní, evangelické; a jako nemáme jen jednu církev křesťanskou, tak ani nemáme jen jedno křesťanské právo církevní.³⁾

Předmětem našeho výkladu je právo církve katolické.

Nazývají právo toto také právem kanonickým⁴⁾ (j. canonicum), ačkoliv pojmy práva církevního a kanonického nekryjí se úplně. Právo kanonické totiž obsahuje souhrn předpisů vydaných zákonodárskou mocí církevní, kdežto právo církevní značí souhrn předpisů týkajících se poměrů církevních. Různí se tudíž od sebe jak co do předmětu, tak co do původu: předmětem práva církevního jsou vesměs poměry církevní, avšak zřídkem jeho může býti také vrchnost státní, která v určitých mezích poměry života církevního svému zákonodárství podrobila. Naproti tomu právo kanonické pochází vesměs od zákonodárné moci církevní, avšak předmětem jeho nejsou vždycky jen poměry čisté církevní, nýbrž také poměry světské, které podlehly zákonodárství církevnímu.⁵⁾ Poněvadž ale tato rozsáhlost zákonodárství církevního v novějších časech přestává a spočívá hlavně na předpisech obsažených ve sbírce práva církevního corpus juris canonici nazvané, proto na-

³⁾ Dosti často setkáváme se také s náhledy o jedné společné církvi křesťanské, na př. Richter začáteční §§. (zvláště ve starších vydáních), Hinschius v Holtzendorfově Encykl. vyd. 3. (1876). To platí jen potud, že jsou jisté zásady víry, které jsou společné všem křesťanům; avšak proto ještě netvoří jedinou společnost, ježto není mezi nimi ničímž povinná jednotka zevnějšího. Srov. trefné úvahy Waltera a §. 3. nota 1. Učí-li dogmatika katolická o jediné církvi (Conc. Trid. Sess. III. symb. fidei), dlužno tomu rozuměti tak, že toliko církev katolická je pravou a že ten, kdo není katolíkem, nenáleží k téže společnosti náboženské. Srov. Catech. Romanus Pars. I. cap. 10. n. 2, 9, 11.

⁴⁾ *κανών* značí v původním významu čára, v přeneseném pravidlo; od IV. století nřivalo se tohoto výrazu (latiňe též *regula, regula eccles.*) k označení ustanovení církevních, zejména synodálních oproti *νόμοι* (*leges*), t. j. ustanovením říeckých císařův a světským vůbec. V tomto významu udržel se název *κανών* jakožto název obvyklý až do sněmu tridentského, kterýžto rovněž jako i sněm vatikánský užil ho k označení krátkých vět dogmatických. Výraz *ius canonicum*, jakožto název technický, vyskytuje se ve spisech Štěpána Tournayského (1135—1203) a odtud se ustálil; srov. Schulte, *Gesch. d. Quellen* I. 29.

⁵⁾ V dalším průběhu bude ještě obzvláště jednáno o zmíněném vlivu zákonodárství státního na poměry církevní a naopak zákonodárství církevního na poměry světské.

zývají právem kanonickým také ono právo, jež obsaženo je v *corpus juris canonici*.

Jakkoliv pro rozdíl svrchu vytčený právo kanonické a právo církevní nelze pokládati za totožná, tož přece v četných a rozmanitých směrech se stýkají a vzájemně na sebe působí. Proto se nedá mezi jedním a druhým vytknouti přesná hranice, a dlužno o nich pojednávatí společně.

§. 2. Různorodost v právé církevním.

Církev katolická nazývá se všeobecnou; ¹⁾ náboženství, které hlásá, nemá jako náboženství světa předkřesťanského na sobě rázu národního, nýbrž jsouc určeno pro celé lidstvo, má všechny své vyznavače spojití ve svazek jediný. Proto také právo církevní z pravidla všude jedno jest a totéž. To však platí toliko o zásadních zařízeních; s druhé strany ale právě universální onen charakter církve musil způsobiti rozdíly. Vždyť církev hlásajíc novou nauku nejrůznějším národům, tím snadněji získala jí pevné půdy, že šetřila alespoň do určitého stupně zvláštností každého národa a s myslí nespouštějíc vůdci svou myšlenku, instituce své jich poměrům přispůsobovala. Tím stalo se, že udržujíc ovšem jednotu hlavních zásad, přece některé poměry upravila u různých státův a národův různým způsobem. Tak vedle práva církevního obecného (*jus ecclesiasticum universale, commune*), platícího pro celou církev, existuje právo zvláštní č. partikulární (*j. eccles. particulare*), jehož závazná moc vztahuje se na určité území, buď na stát nebo na jednotlivou zemi, na jednu nebo několik provincií, na jednu nebo několik diecésí. ²⁾

Z těchže důvodů vnitřních také plyne ještě jiné zřídlo různorodosti práva církevního, nehledíc ani k rozdílu teritoriálnímu.

¹⁾ Conc. Tríd. Sess. III. symb. fidei, k tomu catechismus Rom. I. c. 10. n. 16. „*quae appellatio (scil. catholica. universalis) vero illi tributa est, quoniam ut testatur S. Augustinus, a solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur*“.

²⁾ Jiných rozdělení pomijím, ana jsou buď mylná nebo bez vědecké a praktické ceny (na př. rozdělení na *j. publicum* a *privatum*, *externum* a *internum*), anebo mají v právé církevním tentýž význam jako v theorii práva vůbec, jako je n. př. rozdělení na *j. generale* (*commune*) a *singulare, strictum* a *acquum, cogens* a *dispositivum* a *j.*

Neboť v mezích samé církve katolické utvořily se z příčin historických užší kruhy, zvláštní společnosti církevní, různící se od sebe v některých nepodstatných zjevech života církevního. Nejpatrněji jeví se rozdílnost tato při obřadech náboženských, a odtud ji nazýváme obřadkem či ritem (ritus); z pravidla však neobmezuje se na rozdíly liturgické, nýbrž dotýká se druhdy i samého práva oboru.

Tak vystupují v prvních již dobách křesťanství čím dále tím ostřeji rozdíly mezi církví východní a západní čili římskou, jež přestavše konečně býti rituelními, zvrátily se na pole dogmatické a způsobily rozrušení jednoty úplné.³⁾ Církví katolickou je nyní církev západní, jež byvši od samého již počátku v ústrojí svém jednodušší, zůstala jí i po rozkolu. Pomineme-li odstíny liturgické, jež v ohledu právním⁴⁾ neobsahují nijaké zvláštnosti, panuje v církvi západní pouze ritus latinský jakožto ritus církve římské. Zvláštní rity povstaly teprve tím, že některé společnosti náboženské, které dříve k církvi východní náležely, s církví římskou se sloučily, uchovavše zvláštní svůj ráz od víry neodvislý.⁵⁾ Nyní existují v církvi katolické vedle latinského ještě následující obřadky:

1. Řecký (řecko-sjednocený, řecko-katolický): zavírá v sobě církve, jež zahrnuvše rozkol cařihradský, spojily se s církví římskou. Mezi sebou různí se zejména jazykem liturgickým, tak že se církev řecko-katolická opět rozpadá na čtyři různé rity: slovanský, valašský (rumunský), melbický a vlaško-řecký.

a) Slovanský a valašský. Ku slovanskému ritu náležejí především Rusíni, kteří částečně již v XIII. a XIV. století. později

³⁾ Tato roztržka — t. zv. velké schisma — počítá se obyčejně od patriarchy Photia († 891); vlastně však byla dokonána teprve za patr. Caerularia (1043—1059).

⁴⁾ Tak n. př. ritus ambrosianský, gallikanský, slovansko-latinský (posléz jmenovaný v Illyrii, sr. breve Benedikta XIV. „Ex pastoralibus munere“ 17. srpna 1754. Bull. Ben. t. V. p. 223), jakož i liturgie některých řeholí.

⁵⁾ Bližší zpráva o tom patří do historie církevní; mimo to srov. Mejer: Die Propaganda, ihre Provinzen u. ihr Recht 1852, 1853. Hergenröther: Die Rechtsverh. der verschiedenen Riten ve Veringové Archivu VII. VIII. (1862). Silbernagl: Die Kirchen des Orients (1865). Mnoho také v Picblerově: Gesch. der kirchl. Trennung zwischen Orient u. Occident 1864.

na sněmu církevním florentském (r. 1439). hlavně však na synodě břešské (r. 1596) přistoupili k unii.⁶⁾ Po rozdělení Polsky udržela se však unie toliko v krajinách, které se dostaly pod panství rakouské. V Rusku od samého počátku přinucena byla k tvrdošijnému sice, ale nerovnému zápasu s pravoslavím, jehožto vítězství následkem tamnějších poměrů bylo jen otázkou času. R. 1839 připojeni k církvi pravoslavné unité diecése běloruské a litevské, totiž všichni unité na Podolí, Volyni a Litvě, a r. 1875 týž osud stihl unity v království polském, kteří náleželi k diecési Chełmské.⁷⁾

V říši rakousko-uherské dělí se unité slovanští co do ústrojí hierarchického na dvě skupiny. Jednu tvoří Rusíni v Haliči a Bukovině⁸⁾ pod metropolitou Lvovsko-haličským⁹⁾ a jeho sufragánem, biskupem Přemyšelským. Do druhé skupiny náleží část Slovanů v zemích koruny uherské; ačkoliv již dříve přijali unii, dosáhli teprve v minulém či tomto století zvláštní hierarchie, částečně společně s unity valašskými.¹⁰⁾ Neboť Valaši sedmihradští přistoupili za císaře Leopolda I. k unii a setrvali při ní částečně až podnes;

⁶⁾ Akta týkající se této unie v Theinerové Mouum. Polon. t. III. p. 232, taktéž Harasiewicz, *Annales ecclesiae Ruthenae* (1862) p. 161 sq.

⁷⁾ Ohledně unie církve ruské srov. mimo díla týkající se historie polské a ruské, z cizích: (Theiner) *Die neuesten Zustände der kath. Kirche in Russland u. Polen* (1844); rovněž francouzštině: *Vicissitudes de l' église catholique de deux rites* (1845). Helfert, *Russland u. die kath. Kirche in Polen* (v *österr. Revue* 1864—67 a o sobě 1867). Lescœur: *L' église cathol. en Pologne sous le gouvernement russe* (2. vyd. 1876). Mnoho zajímavých podrobností v Szaraniewiczové: *Rzut oka na beneficja kościoła ruskiego* (1875). Likowski: *Historia unii kościoła ruskiego z rzymskim*, Poznań 1875.

⁸⁾ Dle popisu obyvatelstva z r. 1869 je v Haliči a Bukovině unitů řec.-kat. rítu 2,342.168; v schematismu na r. 1877 udáno 2,376.869.

⁹⁾ Biskupství Lvovské povýšeno na arcibiskupství bullou Pia VII. „*In universalis*“ 22. února 1807. (Harasiewicz, str. 790) a diplomem císařským z 11. srpna 1808 (Harasiewicz, str. 799).

¹⁰⁾ Hergenröther cit. VII. 357. Fiedler, *Beiträge zur Geschichte der Union der Ruthenen in Nordungaru*, ve zprávách akademie Vídeňské sv. 39 (1862) str. 481 a tamtéž sv. 38 str. 284: *Die Union der zwischen der Donau u. Drau wohnenden Bekenner des griech. orient. Glaubens*. Pichler, II. 127.

v liturgii užívají jazyka valašského.¹¹⁾ Unité v zemích koruny uherské jak Slované, tak Rumuni, rozdělení jsou nyní (od r. 1853) v sedmi diecésích. R. 1853 povýšil papež Pius IX. biskupství Fogarašské (Alba Julia) v Sedmihradech na arcibiskupství se sídlem v Balás-Falva (Blažejov, Blasendorf), podřídív mu nově utvořené biskupství v Lugoši v Uhrách a Szamos-Ujvár (Armenopolis) v Sedmihradech, jakož i diecési Velkovarádskou Ruská biskupství Užhorodské (Ungvár) (druhdy Mukačovské, Munkács) a Prešovské (Eperies) jsou sufragánaty latinského metropolitů Ostrihomského a biskupství v chorvátských Kříževcích podřizeno je latinskému metropolitovi Záhřebskému.¹²⁾

R. 1861 spojila se s církví římskou také část Bulharův; počet jich valně však se ztenčil, zvláště když Josef Sokolský, vysvěcený na arcibiskupa bulharského (v Římě 1861) ihned potom od unie odpadl. Zbylá hrstka unitů má svého biskupa ve Drinopoli.¹³⁾

b) Melchitský. Názvu Melchitů (Malekitů) dostalo se katolíkům v provinciích římských od Arabů dobytých.¹⁴⁾ Poupadli v rozkol řecký, ale sjednotili se zase v XVIII. st. s církví římskou, podrževše ritus řecký s jazykem arabským jako liturgickým a zvláštní hierarchii.¹⁵⁾ V jejím čele stojí patriarcha Antiochenský, který je biskupem Damašským; sídlí v seminariu na Libanonu maje pod sebou ještě 12 diecésí v Syrii, Egyptě a Palestině.¹⁶⁾

¹¹⁾ O unii Valašské: Fiedler: Die Union der Wallachen in Siebenbürgen (1858). Pápp-Szilagyi: Enchiridion juris eccles. orient. cathol. (1862) p. 366.

¹²⁾ Všech unitů je v zemích koruny uherské dle popisu z r. 1869 1,600.000, mezi nimi 455.500 Rusínův.

¹³⁾ Jsou ostatně jako v Turecku, tak i v Rakousku ještě také Bulhaři lat. ritu, tak zv. Pavlíkáni (okolo 40.000). Ohledně Bulharska srov. zejména: Jireček: Dějiny Bulharska. Kajsiewicz: Dzieje unii bułgarskiej. v Przegląd Lwowski sv. II. 1873.

¹⁴⁾ Melchité znamená tolik co cisařští; název pochází odtud, že jmenování katolici na sněm Chalcedouském (451) zahrnuvše nauku monofysitskou, stáli po straně císaře Marciana.

¹⁵⁾ Const. Bened. XIV. „Dum nobiscum“ 29. února 1744. Bull. Ben. I. 313. Počet Melchitů páchá se na 50000. Mejer, Propag. I. 432.

¹⁶⁾ Dle Annuario pontificio na r. 1877 je nyní 10 obsazených.

c) Vlašsko-řecký. Sem patří Řekové usedlí (od XV. a XVI. st.) v Itálii, zvláště v jižní Z četných výsad, jichž se jin druhdy dostávalo, kromě jazyka řeckého v liturgii, málo se zachovalo.¹⁷⁾ Co do hierarchie jsou podřízeni biskupům latinským, a jenom pro udílení svatých svěcení ustanoveno je několik biskupů řeckých.¹⁸⁾

2. Arménský. — Již v VI. st. odloučili se Arméni od společné církve, přijavše nauku monofysitů. Náboženskou svou rozdílnost zachovali jak proti církvi řecké, tak i proti latinské, a to i tehdy, když po úpadku říše arménské rozptýlili se po různých zemích (v XIV. st.). Stálému úsilí Říma podařilo se ale již ve středověku, že malá část Arménů přistoupila k unii; tato část podlela různým proměnám a teprve v posledních dvou stoletích nabyla větších rozměrů.¹⁹⁾ Arméni podrželi zvláštní ritus, zejména jazyk arménský v liturgii; co do hierarchie třeba je dělití ve dvě hlavní skupiny:

a) Arméni pod vládou tureckou a perskou. Papež Benedikt XIV. (r. 1742) ustanovil pro Syrii, Cilicii, Kapadocii, Mesopotamii, Malou Armenii a Egypt zvláštního patriarchu arménskému („patriarcha Ciliciae Armeniorum“) se sídlem v klášteře Bzomwarském na Libanonu;²⁰⁾ jeho jurisdikci podřízeno bylo několik diecézí. Ostatním Arménům pod vládou tureckou ustanovil Pius VIII. zvláštního metropolitu v Cařihradě s názvem primasa,²¹⁾ a Pius IX.

¹⁷⁾ Srov. zejm. const. Pia IV. „Romanus Pontifex“ 16. února 1560. Ball. Rom. II. a Bened. XIV. „Etsi pastoralis“ 26. května 1742. Ball. Bened. I. 81. v Collectio Lacensis II. 507.

¹⁸⁾ Jmenovitě v Collegium Graecum v Římě a Palermě a v klášteře Basilianském sv. Hadriana. Nejvíce Řeků je v Kalabrii (25,000); Mejer, I. 439. Pichler, II. 296. Silbernagl, 274.

¹⁹⁾ P. Pressutti Gli affari religiosi d' Oriente e la S. Sede (1870). Mejer, I. 446. Pichler, II. 438. Silbernagl, 290. Co se týče Arménů polských: X. Z. Wiadomość o Ormianach w Polsce, w Bibl. nauk. zakl. Ossolińskich t. I. a II. (1842). Barącz: Rys dziejów ormiańskich (1869). Pawiński: Dzieje zjednoczenia Ormian Polskich z kościołem rzymskim w 17 wieku, v II. svazku Zrůdel dziejowych (1876).

²⁰⁾ Bullarium Pontific. S. Congr. de prop. fide V. 189.

²¹⁾ Const. „Quod. jam diu“ a „Apostolatus officium“ 6. července 1830. Bull. Prop. V. 50.

zřídil v obvodu jeho metropole šestero diecézí.²²⁾ Také diecése arménských unitů v Persii náležela pod jurisdikci arcibiskupa Cařihradského.²³⁾ V těchto poměrech nastala změna následkem papežské konstituce „Reversurus“ ze 12. července 1867; církev Cařihradská spojena s patriarchátem Cilicským a sídlo patriarchátu přeneseno do Cařihradu.²⁴⁾

b) Arméni v Polsce a zemích sousedních (tam „Ormiáni“ zvaní.) Dříve nežli v zemích výše vyjmenovaných přijali unii Arméni usedli na Rusi a v Polsce. Pomineme-li dřívějších svazků s Římem, jež neměly trvalých následků, stalo se rozhodné sjednocení arcibiskupské církve Lvovské s Římem ve druhé polovici XVII. století. Pravomoci arcibiskupa Lvovského byli podřízeni netoliko Arméni na Rusi a v Polsce, ale též v Rusku, Multanech, Uhřích a Sedmihradech.²⁵⁾

Nyní rozprostírá se pravomoc arcibiskupa Lvovského toliko na Halič a Bukovinu;²⁶⁾ v zemích ruských pominula jurisdikce jeho r. 1808 a byla svěřena zvláštnímu vikáři apoštolskému v Kamenci Podolském. Konkordát z r. 1847 zakazuje zřízení arménského biskupství, a pokud to se nestane, podřizuje arménské unity jurisdikci biskupů latinských, ale pod vlastními duchovními.²⁷⁾ Arméni sedmihradští jsou podřízeni duchovenstvu latinskému,

²²⁾ Const. „Universi dominici gregis“ 30. dubna 1850 a „Assidua“ 9. května 1865. Coll. Lacensis II. 570.

²³⁾ Const. „Ad supremum“ 30. dubna 1850. Coll. Lacensis II. 570.

²⁴⁾ Dotčená konstituce v Coll. Lacensis II. 568. Církevní poměry Arménů v Turecku jsou až na nyníjší dobu předmětem neustálých ržnic, které po r. 1870 opět a velmi prudce se obnovily, způsobivše částečné schisma; srov. breve pap. „Non sine gravissimo“ ze 24. února 1870 (Veringův Archiv d. 23. p. 485) a encykliku k biskupům arménským ze 6. ledna 1873 (tamtéž d. 29. p. 288). Dle annuario pontificio na r. 1877 je patriarchovi arménskému podřízeno 16 diecézí, z nichž je obsazeno 8.

²⁵⁾ Barącz: Rys dziej. str. 131.

²⁶⁾ R. 1869 bylo v Předlitavsku arménských unitů 3146.

²⁷⁾ Tato ustanovení konkordátu, na kolik závisela na vládě, nebyla splněna; srov. allokuci pap. 3. července 1848. Coll. Lac. II. 557. a zejm. memorial kurie římské z r. 1866 ve Veringově Arch. d. 17. a 18.

a uherští (okolo Nového Sacku) jurisdikci arménskému řádu Mechitaristův.²⁸⁾

3. Chaldejský. Část Nestorianů, sekty to, která vznikla po círk. sněmu Efesském (r. 431) a rozšířena je v Armenii, Kurdistanu, Mesopotamii a dávné Babylonii, sjednotila se s církví římskou a dostala jméno křesťanů Chaldejských (také Assyrských).²⁹⁾ Již papež Innocenc XI. zřídil jim (r. 1681) zvláštní patriarchát se sídlem v Diarbekiru; Pius VIII. přeložil sídlo (1830) do Bagdadu (Babylonu).³⁰⁾ Jurisdikce patriarchova vztahuje se na jedenácte diecésí.³¹⁾

K Chaldecům počítají někteří též unity zvané křesťany Tomášovy na pobřeží Malabarském ve Východní Indii. Jsou to rovněž Nestoriané, z nichž část v XVI. st. přijala unii. Jurisdikci od té doby má nad nimi apoštolský vikář, sídlící ve Verapoli.³²⁾

4. Syrský.³³⁾ Sem patří sjednocená s církví část Jakobitů, totiž vyznavačů sekty monofysické v Mesopotamii, Syrii a Cilicii. Unie tato nabyla větších rozměrů koncem minulého století, kde biskupové unii naklonění zvolili biskupa z Aleppa patriarchou antiochenským (r. 1785), jež papež Pius VI. v hodnosti té potvrdil.³⁴⁾ Patriarcha církve syrské má titul „patriarcha Antiochenus Syrorum“, sídlí v klášteře Panny Marie Vysvoboditelky na Libanonu a jurisdikci jeho je kromě vlastní jeho diecése (Aleppo) podřízeno 11 diecésí.³⁵⁾

²⁸⁾ V zemích uherských je dle sčítání z r. 1869 5133 arménských unitův.

²⁹⁾ O unii té Pichler, II. 428. Silbernagl, 300.

³⁰⁾ Bull. Prof. V. 60.

³¹⁾ Dle annuario pontificio oa r. 1877, obsazeno z nich 8.

³²⁾ Pichler, II. 430. Silbernagl, 307. Dotčenou jurisdikci osobuje si v novější době patriarcha Chaldejský; z toho i z jiných ještě důvodů nastaly zvláště po r. 1870 potyčky s Římem, které, jak se zdá, schisma budou mít v zápětí; srov. o tom encykliku papežskou ze dne 1. září 1876 ve Veringové Archivu d. 37 str. 297. O křesťanech Tomášových psal: German W., Die Kirche der Thomaschristen 1877.

³³⁾ V širším smyslu zahrnuje v sobě ritus syrský také ritus chaldejský a maronitský, srov. Annuario pontif. str. 57.

³⁴⁾ Bull. Prop. IV. 201. srov. dále Mejer I. 440. Hergenröther, VII. 345. Silbernagl, 309.

³⁵⁾ Annuario pontificio na r. 1877, z nich totiž 4 nyní jsou obsazeny.

5. Koptický a abessinský. Koptové (v Egyptě) pod patriarchou Alexandrijským, již v V. st. upadli ve schisma monofysitů, později několikrát zase přilnuli k církvi římské a opět od ní odpadli.³⁶⁾ Ti, kteří unii věrni zůstali, zachovali si zvláštní ritus; jsou rozděleni v několik farností a podléhají pravomoci apoštolského vikáře téhož ritu, který je biskupem *in partibus* a sídlí v Kahýře.

V novější době získala církev katolická nové vyznavače v Abessinii; tito mají rovněž zvláštní svůj ritus (abessinský č. ethiopský) od koptického jen malounko se různící. Pravomoc nad nimi třímá lat. vikář apoštolský v Abessinii.

6. Maronitský. Kdežto vyjmenované dosud rity toliko části církví východních objímají, je Maronitský ritus na východě jedinou církví národní, která všecka k unii přistoupila. Maronité (kolem Libanonu a Antilibanonu až po Tripolis) tvoří od VII. st. samostatnou církev, kterážto z počátku k monotheismu se klónila, ale již v XII. st. s Římem se spojila a od té doby s malými jen přestávkami vytrvala při unii.³⁷⁾ V čele hierarchie je patriarcha, který od papeže Alexandra IV. (1254) sluje „patriarcha Antiochenus Marouitarum,“ sídlí v klášteře kanobiuském na Libanonu a vykonává pravomoc v 8 diecích.³⁸⁾ V liturgii užívají Maronité jazyka syrského a arabského.

§. 3. Jak vzniká právo církevní.*)

Jako každé jiné právo, tak i právo církevní z dvojího plyne zřídla: buď tvoří je zákonodárce přímo a bezprostředně, zřejmým,

³⁶⁾ P. Pichler, II. 498 a bullu Benedikta XIV. „Eo quamvis“ 4. května 1745. Bull. Ben. I. 511. Coll. Lacensis II. 529.

³⁷⁾ Mejer. I. 421. Hergenröther, VII. 340. Silbernagl, 313. Pichler, II. 533.

³⁸⁾ Dle rozdělení schváleného na synodě r. 1736. Coll. Lacensis II. p. 454. Residence biskupův určena na synodě 1818, tamtéž p. 577. Dle Ann. pont. pa rok 1877 je obsazeno 7 biskupství.

*) Literatura. Schulte, Kirchenr. I. §. 36 nsl. Phillips, III. §. 159 nsl. Pnchta, Gewohnheitsrecht (1828). E. Mejer: Die Rechtsbildung in Staat u. Kirche (1861). Scheurl, Kirchl. Gewohnheitsr. v Dověho čas. sv. I—III. Krentzwald: De canonica juris consuetudinarii praescriptione (1873). Ostatně srov. k tomuto §. znamenitější romanisty a civilisty v oddílu o pramenech práva.

výslovným projevem své vůle, anebo je tvoří obec sama, přidržujíc se bez výslovného předpisu v těchto poměrech právních jednoho a téhož vzoru. V případě prvním povstává zákon, ve druhém právo obyčejové.

a) Platnost zákona závisí hlavně na dvou podmínkách: aby pocházel od příslušného orgánu a aby při jeho vydání zachována byla forma právem předepsaná. Naskytují se tudíž otázky, komu v církvi přísluší moc zákonodárná a jaké tato moc zachovávatí má formy? Podrobné odpovíme na otázky tyto teprve později, až pojednávajíc systematicky o vykonávání moci církevní, dospějeme k působnosti její zákonodárné. Tady necht' postačí prozatím podotknouti, že zákonodárství v mezích práva obecného přísluší papeži a sněmům obecným, v mezích práva partikulárního biskupům a synodám provinciálním. Tento obor zákonodárný nicméně rozšiřuje se tím, že předkem některé vyšší úřady papežské mají moc vydávati předpisy právní jménem a v zastoupení papežové, že dále existují korporace církevní se zřízením autonomním, jež oprávněny jsou pořádati samostatně vnitřní své poměry, a že konečně i zákonodárství světské může se státi poněkud pramenem partikulárního práva církevního.

b) Právo obyčejové původ má v obyčejí (*usus, consuetudo*), kterýžto se opětne zakládá na tom, že ve stejných případech jedná se stejným způsobem. Kolikráte jednání to se musí opakovati a jak dlouho obyčej trvati musí, aby lze bylo pokládati jej za projev právní, nedá se všeobecně stanoviti. To posouditi náleží soudci se zřetelem k okolnostem, o něž právě se jedná.¹⁾

Obyčej pak zavdává podnět ku vzniku práva jen za následujících podmínek:

¹⁾ Dřívější theorie, zejména glossatoři, užívala tu nesprávné předpisů, týkajících se promlčení, a tento názor jeví se také v četných ustanoveních práva kanonického jako c. 8. 11. X. de consuet. l. 4., c. 50 X. de elect. l. 6., c. 3. X. de causa possess. 2. 12., c. 25. X. de verborum sign. 5. 40., c. 3. de consuet. in Vltó l. 4., c. 9. de off. ordin. in Vltó l. 16. („consuetudo legitime, canoniče praescripta“). Opírajíce se o tyto prameny, tvrdí i novější spisovatelé, že tam, kde se jedná o obyčej *contra legem*, k vytvoření práva obyčejového třeba je 40 let. Je to otázka sporná. Srov. s jedné strany Schulte, (I. §. 38.), s druhé Sebeurl, l. c. III. str. 66. Richter, §. 84 n. 12. a zcjm. Krentzwald, v cit. rozpravě.

1. je-li výsledkem právního přesvědčení, totiž jestliže jednající nejednají takto z jiných pohnutek, leč pouze a jedině v přesvědčení, že toho vyžaduje právo (*opinio necessitatis*);

2. je-li stálým a jednotejným, tedy jestliže v téže společnosti, pokud se týče v témže teritoriu, pro něž právo obyčejové povstati má, neudály se případy, kde by jinak bylo jednáno;

3. nepřiči-li se všeobecně uznaným zásadám mravnosti anebo řádu právního a společenského, zejména pokud jde o právo církevní, zásadám dogmatiky a ethiky křesťanské a zásadnímu zřízení církve (*consuetudo rationabilis*).

Obyčeje právní tvoří buď život společenský vůbec (na př. obrat obchodní, styky mezinárodní), anebo činnost právníků, jimž zejména při rozhodování sporů naskytuje se příležitost tvořiti nová pravidla právní. Tato činnost právníků t. zv. *praxis soudní* (*usus fori*, na kolik se týče formy *stilus curiae*) není uijakým zvláštním způsobem, jímž právo vzniká, nýbrž je toliko zvláštní formou, jakou právo obyčejové se jeví. Třeba také různiti ji přesně od vědecké činnosti právníků, kterážto rovněž sama sebou není bezprostředním pramenem práva.

Právo obyčejové, jež způsobem výše naznačeným utvořilo se, jest úplně na rovni s právem stanoveným (zákonem), může je tudíž změniti neb dokonce i zrušiti (*desuetudo*).

Právo církevní uznalo výslovně obyčej za pramen práva³⁾ a propůjčilo mu význam velmi dalekosáhlý; celá řada předpisův, ano i církevních institucí povstala cestou práva obyčejového. Jest to ona *vigens ecclesiae disciplina*, již církev přiznává tutéž váhu jako právu psanému.

Obyčej a vznikající z něho právo obyčejové může se ale týkati buď celé církve (*consuetudo ecclesiae generalis*), nebo toliko části její, jako diecése, provincie, země (*cons. particularis*, v pramenech *cons. generalis dioecesis, provinciae, terrae*), anebo konečně i jednotlivého jen ústavu církevního (*cons. specialis*). Jestliže obyčej posléze naznačený povstal v lůně korporace na základě autonomním založené, nazývá se *observantia*.

Mimo zákon a obyčej není jiného pramene práva; není jím zejména t. zv. právo přirozené (*j. naturae, j. naturale*), totiž

³⁾ Decr. Grat. dist. 11. 12., tit. de consuet. apud Greg. I. 4., in VIto l. 4., in Extrav. l. 1.

právo, kteréž vyplývá jaksi samo sebou ze vrozeného všem lidem citu právního, jemuž není třeba žádné jiné sankce. V tom aspoň tolik je pravdy, že jsou určité důsledky rozumu a ethiky, a zejména ve společnosti církevní důsledky plynoucí z dogmatů náboženských, jichž právo nemůže pominouti; ty ale nejsou ještě právem, pokud se jim nedostalo výslovného uznání.³⁾ Pročež říkáme: všeliké právo je právem daným. Třeba ještě učiniti zmínku, že kanonisté užívají také výrazu *j. naturale* ve stejném významu s *jus divinum*, označující tím právo pozitivně uznané, na kolik totiž náleží k zásadním, nezměnitelným základům zřízení církevního.

Z vyjmenovaných výše zříděl, ze zákona a obyčeje, vyvinulo se tedy právo církevní. Příští oddíl bude obsahovati souhrnný obrys tohoto rozvoje, krátké dějiny (zevnější) práva církevního. Tu vyskytuje se další otázka, kde právo to je složeno, odkud čerpati známost práva dřívějšího a nynějšího; s dějinami práva církevního pojednáme totiž zároveň o formálních jeho pramenech.⁴⁾

³⁾ Srov. co do práva círk. případně vývody *Schulteho*, I. §. 10.

⁴⁾ Věda užívá výrazu „prameny práva“ ve dvojitým smyslu: jednak aby označila jak právo vzniká (zákon a obyčej), pak i kde se má právo to hledati (u. př. sbírky zákonův). Ony, totiž prameny vzniku práva, slují také prameny materiálními, tyto t. j. prameny poznání práva, formálními.

Oddíl II.

Dějiny práva církevního a jeho prameny. *)

Titul I.

Od počátku křesťanství do polovice devátého století. **)

A. Vývoj práva.

§. 4.

Z prvních tří století křesťanství málo máme památek práva. Obec křesťanská žila tou dobou více životem vnitřním, usilovala raději o ustálení zásad víry a ethiky, nežli o vytváření a určování právních poměrů. Bylo-li předpisů právních nezbytně třeba, byly

*) *Literatura.* Sem patří především dvě díla: Maassen *Gesch. d. Quellen u. der Literatur d. canon. Rechts im Abendlande bis zum Ausgange des Mittelalters*, I. sv. 1870, pak Schulte: *Die Gesch. d. Quellen u. der Literatur d. canon. Rechts von Gratian bis auf die Gegenwart* [I. sv. 1875, II. 1877. III. (1. 2. 3.) 1880] Mimo to jmenuji jako důležitější: Doujat: *Histoire du droit canonique* 1677, Bickell: *Gesch. d. Kircheur.* (svazku I. sešit 1, 1843, seš. 2, vydal 1849 Roestell). Rosshirt: *Gesch. d. Rechts im Mittelalter*. Bd. I. *Canon. Recht* 1846. Schulte: *Kirchenr.* I. §. 43, nsl. Phillips, sv. III. od §. 149 a sv. IV. Mnoho také: Hefele: *Concilien-Geschichte* sv. I—VII. 1855—74. Kapelli Alojzy. O źródłach i zasadach prawa kanonicznego, rzecz na posiedz. uniwersyt. Wileńskiego dnia 15 września (září) 1885 czytana w języku francuskim, (výňatek z „Dziennik Wileński“ 1815, sv. II.) Srov. mimo to literaturu jednotlivých oddílův.

**) *Literatura.* Nejdůležitější je cit. dílo Maassenovo, a pokud jde o církev východní J. B. Pitra (*Cardinalis*) *Juris eccles. Graecorum historia et monumenta jussu Pii IX.* sv. I. a II. Rom. 1864—1868. Mimo to čelnější: bratři Ballerini (*Petr a Jeroným*):

vybírány z evangelií a výrokův apoštolských. Později, když církevní život stále víc a více se vzcháhal a zřízení církevní ustálenějších nabývalo tvarů, objevila se též potřeba nových předpisů právních. Již ve IV. st. setkáváme se se značným počtem zákonů církevních, kterýžto v následujících stoletích tou měrou vzrůstal, jakou poměry církevní se rozvíjely.

V dobách, o nichž se tu jedná, byly hlavními pramenem práva zákony synodální; mezi synodami pak zaujímají zajisté nejvýznamnější místo sněmy všeobecné, oekumenické, kteréžto shromažďující v sobě představitele celé církve, vydávaly také předpisy pro celou církev závazné. V tomto období zasedalo celkem osm sněmův obecných, a sice vesměs na Východě, totiž: Nicejský první (r. 325), Konstantinopolský první (r. 381), Efeský (r. 431), Chalcedonský (r. 451), Konstantinop. druhý (r. 553) a třetí (r. 680), Nicejský druhý (r. 787) a Konstantinop. čtvrtý (r. 869). Kromě těchto sněmův odbyval se však ještě veliký počet synod partikulárních, jichž význam sáhal daleko za hranice jejich vlastního okruhu a podle vážnosti biskupů, kteří se jich účastnili, nejednou téměř usnesením sněmův oekumenických se rovnal. Takové synody konaly se ještě před prvním sněmem všeobecným na Východě v Ancyře (r. 314) a Caesarei (mezi r. 314 a 325); na Západě v Elvíře v Hispánii (r. 306) a v Arelatu ve Francii (r. 314). Z pozdějších jmenujeme jako nejdůležitější synody řecké konané v Antiochii (341) v Sardice (343), v Gangře (okolo r. 365) a v Laodicei (mezi r. 347 a 381). Nálezy těchto východních synod rozšířily se záhy na západě zároveň s nálezy sněmů všeobecných a kolovaly tu v četných překladech, z nichž dva hlavní byly rozšířeny, tak zv. *versio Isidoriana*¹⁾ a *versio prisca*.²⁾ Nemenší téměř oblibě těšily se synody africké, kteréžto počínajíc již IV. stoletím

De antiquis . . . collectionibus canonum ad Gratianum usque, jako appendix ku III. sv. S. Leonis M. Opera 1757. (takéž v Gallandiově: Sylloge dissertationum 1778 a 1790). Aug. Theiner: Disquisitiones criticae 1836. Wassersleben: Beitr. zur Gesch. der vorgratian. Kirchenrechtssamml. 1839. Hergenrötter: Das griech. Kirchenr. bis zum Ende des 9. Jahrh. ve Veringově Archivu sv. 23. (1870). Schulte: Kirchenr. I. §. 43. Phillips, IV. §. 147—172. Walter, §§. 66—83.

¹⁾ Nazvaná tak, ježto jí bylo použito ve Sbírce španělské mylně přepisované sv. Isidoru (srov. §. násl.).

²⁾ Důkladnou zprávu o těchto překladech podal Maassen str. 71 násl.

velmi zhusta se odbývaly. První z nich konána v Karthagině r. 348. V Gallii a Německu nabyly většího významu — kromě jmenované již synody Arelatské — synody odbývané ve Valencii (r. 374) a Nimes (okolo 396), zejména ale ty, které z návodu Karla Vel. sešly se r. 813 v Arelatu, Remeši, Toursu, v Chalons sur Saone a v Mohuči; rovněž odbývaly se časté synody ve Španělsku, Anglii, Irsku a v Italii.³⁾

Takou bohatostí neoplývá v tomto období druhý hlavní pramen práva církevního: zákonodárství papežské. Zejmena na východě nevyrovná se ještě úplně zákonodárné činnosti synod; předpisy, které tam za papežské byly vydávány, ponějvíce nejsou autentické. S větším výsledkem vyvíjelo se zákonodárství papežské v církvi západní, ačkoliv i tady nenabývá ještě onoho významu, jaký mu přisuzují období potomní. Přece však dochovaly se nás z oněch dob listy papežské (literae decretales, decretales, též literae synodicae zvané, ježto obyčejně bývaly vydávány k synodám), z nichž nejstarší pocházejí od papeže Felixe I. (269—274).⁴⁾

Též právo partikulární rozvíjí se již, majíc za podklad předpisy biskupů, capitula episcoporum zvané.⁵⁾

To jsou prameny čistě církevní. Na poměry církevní vztahují se též předpisy světských vrchností, jmenovitě císařů římských počínajíc od Konstance, dále králů východní a západní říše Gothské a králů franckých.

Vedle vypočtených tu pramenův autentických, setkáváme se v tomto období s četným počtem falsifikátů: smyšlených to nálezů synodálních a listů papežských, ano i předpisův apoštolských, kteréžto všeobecně pokládány byly za autentické, částečně u velké byly vážnosti a odtud i značně na rozvoj práva účinkovaly. Teprve kritika pozdějších časů zbortila víru v jich autentičnost.

B. Sbírký pramenův.

§. 5.

Měrou, jakou vzrůstal materiál právní, jevila se potřeba rozptýlené po různu předpisy v jediný sebrati celek, aby se tím

³⁾ Všechny synody tohoto období jakož i nálezy jejich vypočítal jednotlivě Maassen, str. 8 násl.

⁴⁾ Sr. Maassen, str. 226.

⁵⁾ Vypočítává je Phillips, Lehrb. §. 30, p. 6.

způsobem staly přístupnějšími a spůsobilejšími ku praktickému upotřebení. Vyskytly se tudíž již dosti záhy sbírky uchval čili nálezů synodálních, k nimž později na Západě též listy papežské připojeny byly. Nelze pochybovati, že na Východě již ve IV. st. měli takové sbírky zákonů; avšak sbírky z prvních pěti století nedochovaly se nás. V XVII. století sestavil sice francouzský právník Kristof Justell (n. 1580 † 1649) sbírku, která jaksi představuje sbírku prvotní, ve IV. a V. století v církvi užívanou; ale tato je pouhou kombinací autorovou, která se neopírá o ni žádný rukopis. ¹⁾

Zato zachovaly se z oněch dob dvě sbírky neautentické, obsahující smyšlené předpisy apoštolské. Jsou to sbírky známé pod názvem konstitucí a kanonů apoštolských, jež obě apoštolům byly připisovány, ačkoliv obě povstaly teprve mnohem později.

1. *Constitutiones Apostolorum* (*διατάξεις των Ἀποστόλων*); jest to sbírka předpisů dílem právních, dílem liturgických; větší část sepsána je ve formě listův apoštolských. Sbírká tato povstala na konci III., částečně během IV. století. ²⁾ pravděpodobně v Syrii, a byla rozšířena obzvláště v Arabii a Ethiopii. Již v VII. století vědělo se, že jest padělána, a synoda trullanská (v Konstantinopoli r. 692) prohlásila výslovně sbírku tu za podvrženou. V církvi západní sbírky té nebylo užíváno a vůbec zde nebyla před XVI. st. ani známa.

2. *Canones Apostolorum* povstaly z konstitucí apoštolských, jichž poslední oddíl (47 odd. kn. 8) obsahoval předpisy, týkající se kázně církevní. Na počátku VI. století vyskytly se předpisy tyto — poprvé jak se zdá v Syrii — pod názvem *canones Apostolorum* jako samostatná, jakoby papežem Klimentem I. († 100) sdělaná sbírka. Co do počtu bylo kanonů těch původně 50, později 85. Prvnější byly v církvi západní záhy známy, neboť již synoda římská pod papežem Gelasiem (okolo r. 496) zavrhlá je

¹⁾ Dílo Justellovo vyšlo v Paříži r. 1610 pod názv. *Codex canonum ecclesiae universae a Conc. Chalcedoniensi et Justiniano Imperatore confirmatus*. Pak ve Voelli et Henr. Justelli, *Biblioth. juris canon. veteris*. (Paříž 1661) sv. I. p. 29.

²⁾ Vlastně věc se má tak, že z osmi knih, z nichž celá sbírka se skládá, prvních šest pochází z konce III. st.; ve IV. st. přidány byly k tomu ještě kniha 7. a 8. Teprve tato celá sbírka obdržela název *διατάξεις*, *constitutiones*; v prvotné formě nazývala se *διδασκαλία*.

jakožto nepravé. Mimo to dostaly se kanony tyto — jak o tom ještě bude jednáno — do sbírek církve západní, a tím způsobem se tu rozšířily.³⁾

Od VI. století máme již autentické sbírky pramenů, jež v tomto období značného již dostupují počtu. Zmíníme se jen o těch, jež většího nabyly významu a více se rozšířily. Pojednáme o nich dle zemí, ve kterých povstaly.

1. Na Východě sbírka Jana Scholastika.⁴⁾ Ještě jako kněz Antiochenský pořídil Jan Scholasticus soustavnou sbírku náleží synodálních, a to dle vzoru pandekt v 50 oddílech. Později stav se patriarchou Cařihradským (r. 565—578), uspořádal nové zvětšené vydání nazvané *συναγωγὴ κανόνων*, *concordia canonum*.⁵⁾ Tých Jan Scholasticus upravil také výtah z novell Justinianských, pokud týkaly se poměrů církevních.⁶⁾ Obě tato díla přepracoval neznámý nám autor v VII. století, sestaviv v jeden soustavný celek předpisy církevní *κανόνες* a světské *νόμοι*. Odtud dostalo se sbírce té názvu *nomocanon*.⁷⁾

2. Důležitější pro rozvoj práva církevního je sbírka, jež povstala v Itálii a jejímž autorem je Dionysius Exiguus.⁸⁾ O Dionysiovi, který sám se „exiguus“ (malý) nazýval, víme toliko, že byl rodem Skytha, že přibyl do Říma jako mnich, a že tam dlouhou dobu přebýval. Vrstevník jeho Cassiodorus velice ho vebí. Ze spisů jeho vlastních a ze zpráv obsažených u Cassiodora⁹⁾

³⁾ Bližší podrobnosti o konstitucích a kanonech apoštolských podávají díla v §. 4. cit., zejména: Hefele, I. str. 767. Pitra ve sv. I. p. 1—44 a 113. Hergenrötber, str. 190. Borovski I gn. *In canones vulgo Apostolorum dissert. inauguralis Vilnae 1828*. Vydány byly několikráte; Cotelierius SS. Patrum... opera d. I., Vil. Ueltzen, *Constit. apostolicae* 1853, de Lagarde, *Const. apostol.* 1862. Bruns, *Bibl. eccles. d. I. (kanony)*; nejnovější a nejlepší vydání v cit. díle kardinála Pitry. sv. I. p. 111.; kanony také v Hefeleově *Concilieng.* I. 774.

⁴⁾ Pitra, p. 368. Hergenrötber, 208.

⁵⁾ Vydání: Cit. *Bibliotheca juris can. t. II.* p. 499. Pitra II. p. 375.

⁶⁾ Vydání: Heimbach, *Artydoza* II. p. 202 (1838), Pitra II. p. 385.

⁷⁾ Vydání: *Biblioth. II.* p. 603. Pitra, II. p. 416.

⁸⁾ Maassen I. 422.

⁹⁾ V díle: *De institutione divinarum literarum.* (Vyšlo v Paříži 1584, v Rouenu 1679, v Benátkách 1729).

lze souditi, že přibyl do Říma nedlouho po smrti papeže Gelasia I., tedy po r. 496, dále že nezemřel před r. 526 a že r. 555 již nežil.¹⁰⁾ Dionysius jest autorem dvou sbírek. Jedna obsahuje uchvaly synod řeckých a afrických, různé listy těchto synod se týkající a 50 kanonův apoštolských (sr. výše); Dionysius vydal ji, jak se podobá, na konci V. st. a několik let po té v rozšířeném a opraveném vydání.¹¹⁾ Druhá sbírka, upravená nejspíše za papeže Symmachu (498—514), podává listy papežské od Syricia (385 do 398) až do Anastasia II. (496—498).¹²⁾ V obou sbírkách zachován je pořádek chronologický.

Sbírký Dionysiovy vyznamenávaly se důkladností, bohatstvím látky a kromě toho i jasným překladem pramenů řeckých, a tyto jejich vlastnosti byly příčinou, že rozšířily se nejen v Itálii, ale bezmála i po celé církvi, a že byly základem sbírkám pozdějším. Vážnost jejich vzrostla ještě více na sklonku VIII. století, když papež Hadrián daroval Karlu Vel. (r. 774) knihu zákonův, obsahující obě sbírky Dionysiovy, rozmnožené různými dodatky a pozdějšími předpisy. Karel Vel. prohlásil sbírku tuto ve své říši, přispív takto ještě ku většímu vzrůstu vážnosti sbírky řečené, která v této formě nazvána byla *collectio Dionysio-Hadriana*. Po několik století užívalo se pak sbírky té všeobecně, byla rozmnožována právem pozdějším a činily se z ní výňatky.¹³⁾

3. V témže asi čase jako sbírka Dionysiova vznikla jiná sbírka v Galii; tato obsahuje částečně nálezy synod řeckých a afrických, částečně dekretály papežské až do Gelasia I. (492—496) sahající, jakož i některá nařízení císařů, týkající se dogmatických sporů pátého století. Sbírká tato je známa pod názvem sbírka

¹⁰⁾ Týž Dionysius je také tvůrcem nové chronologie, počítající od narození Kristova, srov. Ideler, *Handb. der Chronologie* (1826) str. 365.

¹¹⁾ Vydání: Kr. Justele pod názv. *Codex canonum eccles. Dionysii Exigui*, v Paříži 1628 a poznovu 1643, v *Bibl. jur. can. I.* p. 101.

¹²⁾ Vydáno v *Bibl. jur. can. I.* p. 182.

¹³⁾ Vydání: Joan. Wendelstinus pod názv. *Canones et postolorum, veterum concil. constitutiones, decreta pontificum antiquorum. Moguntiae 1525.* Franc. Pithou p. n. *Codex canonum vetus ecclesiae Romanae*, Paříž 1609 a poznovu 1687. Pouze nálezy synodální podává také Hartzheim, *Concilia Germaniae d. I.* (1759) p. 131, a *Amort Elementa juris canon.* (1763) d. II. p. 75.

Quesnelova, kterýžto ji r. 1675 poprvé z rukopisu tiskem vydal.¹⁴⁾ Pasquier Quesnel nazval ji *codex canonum ecclesiae Romanae*, pokládaje ji mylně za úřední sbírku církve římské. Sbíрка Quesnelova byla, pokud ji *collectio Dionysio-Hadriana* nevypudila, ve Francii velmi rozšířena.

4. Vlastí jiné větší sbírky je Hispanie.¹⁵⁾ Tu již velmi záhy se počalo se sbíráním kanonů jak všeobecných, tak partikulárních. Krátce po 4. synodě Toledské (t. j. po r. 633), byl sebraný tento materiál poznovu přehlédnut a uspořádán; a v této své posléz dotčené formě byla sbírka tato připisována sv. Isidoru, biskupu Sevillskému, což ale je názor mylný. Odtud názvy *Collectio Hispana*. *Collectio Isidoriana*. Sbíрка skládá se ze dvou částí: první zavírá v sobě synody řecké, africké, galské a španělské, druhá 103 dekretálů počínajíc papežem Damasem (366—384) až do Řehoře Vel. (590—604). Sbíрка tato byla po sbírce Dionysiové nejvíce rozšířena; setkáme se s ní ještě v tomto období.¹⁶⁾

Ze španělských sbírek třeba ještě zmínku učiniti o tak zv. *capitula Martini Bracarenensis*.¹⁷⁾ Pochází ze VI. století a obsahuje předpisy o svěcení, o povinnostech klerikův a proviněních církevních systematicky ve 84 oddílech spořádané. Původcem sbírky té je Martin, arcibiskup z Bragy († 580). *Capitula Martini* byla známa a užívána v celé církvi, a jmenovitě byla též pojata v *Collectio Hispana*.¹⁸⁾

5. Ze sbírek afrických zmíníme se pouze o dvou soustavných sbírkách. Jedna, počbázející z první polovice VI. stol., nazývá se

¹⁴⁾ Jako appendix k II. dílu *Opera S. Leonis M.* v Paříži. Po druhé bratři Ballerini (1757) jako appendix ke III. dílu spisu cit. v §. 4. *Srov. ostatně ohledně této sbírky Maassen*, I. 490.

¹⁵⁾ *Sr. Gams, Das altspan. Kirchenr. v theolog. Quartalschrift sv. 49 (1867) str. 3. Maassen*, I. 667.

¹⁶⁾ *Collectio Hispana* byla vydána péčí král. bibliothéky Madridské ve dvou částích: 1808 *Collectio canonum ecclesiae Hispanae* a 1821 *Epistolae decretales ac Rescripta Roman. Pontif.* Otisknuto v Migne, *Patrologiae cursus completus* (v Paříži 1841 nsl.) d. 84.

¹⁷⁾ *Maassen*, I. 802.

¹⁸⁾ Vyšla se sbírkami koncilů španělských, jmenovitě ve sbírce *Mansio sv. IX.* a pak ve vydání *Hispanae* (sr. nota 16) d. I. col. 613, v *Bibl. jur. can. I. append. a Bruns, Canones Apost.* (1839) d. II. p. 43.

breviatio canonum;¹⁹⁾ autorem jejím je Fulgentius Ferrandus, diakon kartaginský. Pojednává o rozmanitých předmětech církevních v ten způsob, že napřed krátce formuluje zásadu právní a pak na její odůvodnění uvádí nálezy synod řeckých a afrických. Druhá, mnohem větší soustavná sbírka je concordia canonum, která povstala na konci VII. století a jejímž autorem je biskup Cresconius.²⁰⁾ Je to vlastně soustavné spracování sbírky Dionysiovy; materiál, který Dionysius chronologicky sestavil, rozdělil Cresconius podle předmětův. Proto hodila se dobře sbírka tato ku praktické potřebě a byla až do vydání dekretu Gracianova (o čemž níže) velmi rozšířena nejen v Africe, ale i v Evropě.²¹⁾

Kromě těchto vlastních sbírek zákonů církevních máme z tohoto období jiná ještě díla, která nemálo přispívají k poznání práva oné doby. Jsou to jmenovitě t. zv. knihy kajicné, knihy obřadní č. rituály a knihy formulářů.

1. Knihy kajicné²²⁾ (libri poenitentiales) jsou sbírky kanonů, týkající se zpovědi a pokání. Vyměřující tresty a naznačující tím jaksi míru každého provinění podle názorů tehdejších, nejsou toliko důležitým pramenem práva církevního, ale vrhají zároveň i světlo na stav osvěty a civilisace vůbec.²³⁾ Nejstarší knihy kajicné povstaly ve druhé polovici VI. st. v Anglii a v Irsku. Jako znamenitější jmenujeme:²⁴⁾ liber poenitentialis, kniha to, která povstala na podnět Theodora, arcibiskupa Kanterburského (roku

¹⁹⁾ Maassen, I. 799.

²⁰⁾ Maassen, I. 806.

²¹⁾ Obě jmenované sbírky africké byly vydány najednou, zejména: Petr Pitbou v Paříži 1588. Frant. Pitbou zároveň s coll. Dion. Hadr. (sr. výše p. 13) 1609, 1687. Frant. de Hauteserre a Salvaison 1630. Chifflet 1649. Dále v Bibl. j. canon. I. 448 a app. p. 23, v Maxima bibliotheca patrum IX. p. 480 a Meermannna The-saurus juris civilis et canon. (1751).

²²⁾ Sr. zejm.: Wassersleben, Die Bussordnungen der abendl. Kirche 1851. K. Hildenbrand, Untersuchungen über die germ. Pönitentialbücher 1851. Vering, Zur Gesch. der Pönitentialbücher Archiv, sv. 30 (1873) str. 204.

²³⁾ Friedberg, Aus deutschen Bussbüchern. Ein Beitrag zur deutsch. Culturgeschichte (1868).

²⁴⁾ Všechny libri poenit. nevyšly tiskem; nejvíce uveřejnili: Wassersleben l. c. Kunstmann, Die latein. Pönitentialbücher der Angelsachsen 1844, srov. také Schnritz ve Veringově Archivu sv. 33 a 34 (1875).

668—690), a proto také podle něho se nazývá a kterážto pozdějším toho druhu knihám za základ sloužila. Dále Poenitentiale Bedae Venerabilis (Beda † 735) pod názvem de remediis peccatorum a Egberta z Yorku († 764) de jure sacerdotali. Z Britannie přešly tyto libri poenit do říše franké a zavdaly tu podnět jiným toho druhu spisům; mezi spisovateli těchto proslavili se zejména Halitgar, biskup Cambrayský, a Hrabanns Maurus, opat Fuldenský a později arcib. Mohučský, oba v IX. st. Také v Římě měli zvláštní knihu kajicnon: poenitentiale Romanum.²⁵⁾

2. Rituály (ordines, libelli de ordine) zvláště církve římské, vylučují nám netoliko obřady liturgické, ale i způsob, jakým se při svěcení biskupů, konání synod a při jiných důležitých úkonech církevních postupovalo, a tím zároveň vysvětlují také nejednou poměry právní. Nejstarší z nich sáhají až do časů Řehoře Vel. (590—604), ba snad až do časů Gelasiových (492—496).²⁶⁾

3. Důležitější jsou sbírky formulářů, z nichž nejstarší v církvi římské, liber diurnus, sáhá až v počátky VIII. století.²⁷⁾ Sbírký tyto obsahují vzory jednům a listin právních, obsahující spolu i pokyny o právních ustanoveních. Také v říši franké byly takové sbírky, které zároveň dotýkaly se práva světského i církevního; nejznámější z nich je sbírka mnicha Marculfa z r. 653.²⁸⁾

Až dosud jednalo se o právu, jež povstalo v samé církvi; zmínili jsme se však již výše, že ani předpisy zákonodárství světských nebyly pro církev bezvýznamnými. Týká se to zejména práva římského, které ve dvojím směru pro církev a duchovenstvo

²⁵⁾ Až do nejnovější doby popíráno, že také pro Řím existovalo zvláštní poenitentiale; srov. Schmitz, Das Poenitentiale Romanum ve Veringově Arch. sv. 33.

²⁶⁾ Vydal: Cassander v Kolině n. R. 1559. Mabillon v Museum Italicum (1687) t. II.; rovněž Migne, Patrologia t. 79. M. Hittorp, De divinis cath. eccl. officiis et ministeriis Col. 1568.

²⁷⁾ Vydání: Garnierius v Paříži 1680, po druhé péči Rieggrovou ve Vídni 1762. Hoffmann. Nova script. et monum. coll. 1730—33 (t. 2). Migne, Patrol. t. 105. Nejnovější a nejlepší: de Rozière Liber diurnus ou recueil des formules usitées par la chancellerie pontificale, s komentářem Baluziovým v Paříži 1869.

²⁸⁾ Vydání: Bignon v Paříži 1613, v Baluziově vydání kapitulárií (sr. níže), Walter Corpns jur germ. (1824) d. III. Obšírná soustavná sbírka de Rozière Recueil général des formules usitées dans l'empire des Francs du 5 au 10 siècle. Paris 1859—1861.

nabylo důležitosti: jednak že císařové římsí vydali značný počet předpisův o poměrech církevních, pak i, že v říších germanských přijata byla zásada, že církev a duchovenstvo ve svých soukromoprávných poměrech podléhá právu římskému, *ecclesia vivit lege Romana*.²⁹⁾ Známost práva tohoto byla čerpána z pramenů za oněch dob velmi rozšířených, zejména: v říši francké a u Gotů západních v *codexu Alaricha II.*, *lex Romana Visigothorum*, v Itálii z *codexu* a institucí *Justinianových*, jakož i z jeho *novell* dle výtahu *Juliana*. Avšak již záhy byly z těchto pramenův uspořádány zvláštní sbírky ku potřebě církevní, z nichž nejdůležitější, *lex Romana canonice compta*, povstala v Itálii v IX. století.³⁰⁾

Kapitulárie králů franckých, které poměrů církevních se týkaly, nebyly sebrány samostatně, nýbrž třeba je hledati v povšechných sbírkách kapitulárií tohoto období. Takou sbírku uspořádal jmenovitě okolo r. 827 opat *Ansegisus* z *Laubes* ve 4 knihách, z nichž první dvě obsahují *capitularia ecclesiastica*. V letech 840—847 přibýly k tomu další 3 knihy, jichž původcem jest opat *Mohučský*, *Benedictus Levita*, kterézto ale obsahují většinou kapitulárie smyšlené.³¹⁾

Popatřme ještě krátce na rozvoj církevního práva na Východě. Viděli jsme, že na Východě tryskal hlavní pramen práva celé církvi, že zejména sněmy obecné výlučně konaly se na Východě, ano že nálezové mnoha synod partikulárních došli uznání i za hranicemi církve východní. Avšak tento poměr zákonodárství orientálního ke všeobecnému netrval dlouho; ještě za jeho trvání udál se rozkol řecký a na Východě objevili se předpisové, jež církev západní nejen si neosvojila, ale které častokráte i výslovně zatratila. Další rozvoj práva východního po dotčené výše sbírce *Scholastikové* nepatří proto již ve výklad dějin práva všeobecného.³²⁾

²⁹⁾ Srov. o tom: *Savigny*, *Gesch. des röm. Rechts im Mittelalter*. (2 vyd. 1834—51), sv. I. II. *Stobbe*, *Gesch. d. deutsch. Rechtsquellen* (1860—64), sv. I.

³⁰⁾ *Maassen*, I. 888 a v rozpravě: *Ueber eine lex Romana canonice compta* ve zprávě filos. histor. odboru *Vídeňské akademie* sv. 35 (1860). Tato sbírka dosud tiskem nevyšla.

³¹⁾ Vydání kapitulárií: *Baluzius* v Paříži 1677 a (*cura P. de Chiniac*) 1788. *Walter*, *Corpus j. germ.* 1828 a *Pertz Monum. Germ. histor. d. III. IV.* (1835).

³²⁾ *Schismatická církev východní* přidržuje se hlavně dvou pramenův: 1. *Nomocanon patriarchy Cařihradského Photia* (ok. r. 883),

C. Sbirka *Lži-Isidorova.**)

§ 6.

Na sklonku období, o němž tu řeč, setkáváme se se zjevem zvláštního druhu: vyskytuje se totiž dílo neznámého autora, jež má jaksí představovati úplnou sbírku práva církevního, kteréžto v pravdě z velké části je falsifikátem, avšak soustavné a velmi obratně zpracovaným. Nad to rozšířila se sbírka tato velmi rychle, vytlačila skoro veškeré starší sbírky a požívala po celá století v církvi vážnosti nepopíratelné.

 kterýž je vlastně přepracováním nomokanonu Scholastikova, rozšířeným pozdějšími zákony, zvláště usnesením sboru Trullánského (z r. 692); k tomu komentáře mnicha Jana Zonaresa (okolo r. 1120), a patriarchy Antiochenského Theodora Balsamona (okolo r. 1170). 2. Sbirka *Matéje Blastaresa*, spořádaná kolem r. 1335. Sbírký ty — jako vůbec prameny církve východní — podává nejdůkladněji dílo vydané z rozkazu vlády řecké pod názvem: *σβραγμα των θσιων και ιερων καθόρου* 6 sv. v Aténách 1852—60 (vydavatelé G. Rhallis a Potli), dále cit. dílo kard. Pitry.

*) Literatura jest velmi bobata Jmenujeme z novějších: Blasco, De collect. canon. Isidori Mercatoris 1760 (také ve sbírce Gallandové d. II.) Ballerini, De antiquis coll. (p. §. 4) P. III. c. 6. Ant. Theiner, De Pseudoisidoriana canonum collectione 1827. Knust, De fontibus et consilio Pseudois. collect. 1832. Eichborn, Die spanische Sammlung, v rozpravách Berlinské akademie r. 1834 a v Zeitschr. für geschichtl. Rechtswiss. sv. II. (1849). Wasserschlebeu, Beiträge zur Gesch. der falschen Dekretalien 1844. Týž v Herzogově Realencyclopädie f. prot. Theol. sv. 12. (1860) a v Doveho časop. sv. 4. (1864). Knustmann, Pseudoisid. Sammlung v Bonner Kirchenlexicon IV. Hefele, Ueber den gegenwärtigen Stand der pseudoisid. Frage v theol. Quartalschrift 1847. Rosshirt, Zn den kirchenrechtl. Quellen des ersten Jahrtausends u. zu den pseudoisid. Decretalen 1849. Weizsäcker, Die pseudosid. Frage, v Syblově histor. Zeitschr. sv. 3 (1860), tamtéž sv. 7 (1862), Noordeu Ebo, Hinkmar u. Pseudo-Isidor. Hirschius, Decretales Pseudo-Isidorianae et capitula Angilramni 1863. Roth, Zeitschr. f. gesch. Rechtswiss. sv. 5 (1866). Maassen Eine Rede des Papstes Hadrian 869 (1873), (taktéž ve zprávách Vídeňské akademie sv. 72). Týž, Neun Capitel über freie Kirche u. Gewissensfreiheit (1876) str. 144 nsl. Schulte, I. §. 53, 54. Phillips IV. §. 173—175. Phillips, Lehrb. §. 29. Walter, §. 95—99. Richter, §. 38—39.

Řečené dílo je ve spojení se sbírkou španělskou již výše jmenovanou, která tvoří jaksi pravé jádro, k němuž autor připojil předpisy od něho zfalšované, docíliv takto, že tím více zdají se býti autentickými. Jak obsah díla, tak i název autora jsou smyšleny; počíná předmluva slovy: „Incipit praefatio s. Isidori Mercatoris“¹⁾ vzbuzujíc tím domněnku, že původcem sbírky je sv. Isidor, biskup Sevillský. Od toho času, co se objevilo, že sbírka ta je falsifikátem, nazývají ji *collectio Pseudo-Isidoriana*. Skládá se z následujících částí:

a) Úvod zavírá v sobě předmluvu, pak list arcibiskupa Aurela k papeži Damasovi († 384) a jeho odpověď, oha listy kompilátorem sfalšované, jichž účelem je potvrditi pravost kanonů apoštolských a podvržených listů papežských; dále rozpravu *ordo de celebrando concilio*.

b) Část první obsahuje 50 kanonů apoštolských dle Dionysia (sr. výše) a 60 nepravých dekretálů, připisovaných různým papežům počínajíc Klimentem I. († 100) až do Melchiada († 314).

c) Část druhá počíná se rozpravou „de primitiva ecclesia et synodo Nicaena“ a obsahuje mimo to: t. zv. *Constitutio Constantini ad Sylvestrum*, totiž nepravou, již dříve před tím se vyskytnuvší²⁾ darovací listinu císaře Konstantina, pak rozpravu „*quo tempore sit actum Nicaenum concilium*“, a konečné kanony synod řeckých, afrických, španělských a gallikánských, kteréžto až na některé změny jsou čerpány z autentické sbírky španělské.

d) Část třetí obsahuje dekretály počínajíc od papeže Silvestra († 335) až po Řehoře II. († 731), mezi nimiž je 35 nepravých. Podvrženy jsou jmenovitě veškeré dekretály, pocházející z času před Damasem (366—384), pozdější pak vřaděny jsou mezi autentické dekretály španělské.³⁾

¹⁾ Některé rukopisy mají na místě Mercatoris „Peccatoris“; o těchto dodatcích sr. Hinschius v Doveho časop. VI. (1866) a Walter §. 95^a.

²⁾ V dekretu Graciánově podl. c. 14. D. 96.

³⁾ Dotčená výše kompilace existuje ostatně ještě v jiném, kratším uspořádání; sporno je, pocházejí-li obě uspořádání od téhož autora, anebo je-li kratší pouhým výpisem z obsirnější; sr. o tom: Hinschius cit. p. LII. Wassersleben v Doveho Zeitschr. IV. Walter. §. 95¹⁰. Richter, §. 38 n. 17. 18.

Celá osnova díla svědčí o neobyčejných schopnostech autorových; zvláště také padělání samo provedeno je s velikým důvtipem. Již to, že padělané části rozptýleny jsou mezi autentickými, usnadnilo přijetí oněch; ale i mimo to dovedl autor předpisům, které si sám vymyslel, dodati rázu věrohodnosti. Úryvky, jež druhdy podává, jsou vhodným sloučením úryvků z různých pramenů, jež tímto sloučením vlastně nabývají významu jiného. Nejednou opět podává mínění některého spisovatele soukromého jako ustanovení papežské, anebo klade ustanovení pozdější do prvních století křesťanství. Přes to vše ale nevymýšlí zásady právní, jež by byly úplně neznámy, nýbrž mínění za jeho časů pro-
rážející přidívá vážností práva. Uvážíme li, že nedostávalo se vrstevoikům ducha kritického, pochopíme, jak se mohlo státi, že kompilace Pseudoisidorova po celá století pokládána byla za autentickou. Až do XV. století jeví se jakási pochybnost, leda ve spisech Štěpána z Tournay († 1203), jinak ale před ním i po něm odvolávají se úřadové i neúřadové bez váhání na předpisy obsažené ve sbírce Isidorové. Teprve ve století XV. kardinál Mikuláš Cusanus († 1464)⁴⁾ a Jan z Torquemady (Joannes de Turrecremata († 1468)⁵⁾ vystoupili proti vážnosti, kterou sbírka Isidorova požívala, učinivše takto počátek další kritice. Zejména pak zavdán je podnět k novým badáním kritickým, když roku 1523 vyšlo první tištěné vydání sbírky.⁶⁾ Ve Francii Dumoulin⁷⁾ a le Conte,⁸⁾ v Německu t. zv. Centuriatoři Magdeburští⁹⁾ opřeli se věrohodnosti sbírky s velikou zásobou argumentů historických. Vystoupil sice ještě na její obranu jezuita František Torres,¹⁰⁾ avšak dostalo se mu od kalvínského kazatele

⁴⁾ Ve spisu De concordia cathol. lib. 3, c. 2.

⁵⁾ Summa eccles. t. II. c. 101.

⁶⁾ Totiž v Merlinově sbírce sněmů (o níž níže) d. I. Paříž 1523 a později 1530, 1535. Otisk vydání toho 1530 v Migneově Patrol. t. 130 (od Denzinger).
⁷⁾ Ve vydání dekretu Gracianova (sr. níže) 1554 ad c. 2. D. 22.

⁸⁾ V předmluvě k vydání dekretu Gracianova 1570.

⁹⁾ Učenci protestanští, již byli povoláni napsati dějiny církevní v díle Ecclesiastica historia, congesta per aliquot studiosos et pios viros in urbe Magdeburgica 1559—74 t. II. III.

¹⁰⁾ Fr. Turrianus, Adversus Magdeb. Centuriatores pro canon. Apostol. et epistolis decret. libri 5. Flor. 1572. Colon. 1573.

Davidu Blondella důkladného odbytí,¹¹⁾ jímž nepravost sbírky nade všechnu pochybnost byla dovedena. Od té doby jednalo se již jen o docílení správnějších rezultatův o čase a místě vzniku kompilace, jaký byl její účel a kdo jejím původcem a zejména též o důkladné rozrůznění odstavců autentických a podvržených. V tom ohledu konány jsou v novějších dobách zvláště v literatuře německé¹²⁾ na základě nového, kritického vydání Hinschiova (1863)¹³⁾ velmi důkladná studia; kromě toho však nejsou ještě všechny otázky objasněny. Podáme tu výsledek tohoto bádání:

1. Čas vzniku sbírky spadá mezi r. 847 a 853. Neboť bylo tu užito pramenův, o nichž víme, že byly vydány již r. 847, tak jmenovitě sbírka Benedikta Levity. R. 853 však odvolávají se již na předpisy, ve sbírce Isidorově poprvé umístěné.¹⁴⁾ Sněm konaný v Chiersi r. 857¹⁵⁾ již ji cituje a od r. 869 užíváno jí vesměs.

2. Místo, kde vznikla, je dle výzkumů novějšího bádání říše franká. Tomu nasvědčuje jmenovitě stálý a zvláštní ohled na tamější poměry, forma, jazyk, jakož i to, že užito bylo partikulárních pramenů frankých, anebo takých, které jen v říši francké byly známy.

3. Nejméně víme o spisovateli; jedni jmenují Benedikta Levitu, autora sbírky nepravých kapitulárií (sr. výše),¹⁶⁾ jiní Riculfa,¹⁷⁾ neh Otgara, arcib. Mohučského,¹⁸⁾ Rothara, biskupa Soissonsského,¹⁹⁾ a konečně Ebona, biskupa Remešského.²⁰⁾ Zdá se, že posléze jmenovaný, nebyl-li sám autorem, aspoň autorstvu velmi

¹¹⁾ Blondellus, Pseudo-Isidorus et Turrianus vapulantes Genev. 1628, 1635.

¹²⁾ Znamenitější spisy byly v čele tohoto §. vyjmenovány.

¹³⁾ V díle výše citovaném.

¹⁴⁾ Zejmena v obraně kleriků, jež Ebo, biskup Remešský vysvětil r. 841, a potom biskup Hincmar a synoda Soissonska r. 853 odstranili. Tuto „narratio clericorum“ podává Bouquet v Recueil, des histoires des Gaules (1749) t. VII. p. 277.

¹⁵⁾ Sr. Epistola synodalis Caroli post synodum Carisiacum ve sbírce Mansiho t. 15. col. 127 a v Pertzových Monum. d. III. str. 453.

¹⁶⁾ Tak zejm. Walter, §. 97, n. 15, rovněž Vering, §. 17.

¹⁷⁾ Eichhorn, Theiner, v cit. spisech.

¹⁸⁾ Blasco, Wassersleben l. cit.

¹⁹⁾ Philips, l. cit.

²⁰⁾ Hinschius, Richter l. cit.

byl blízek, ježto se přímo děje zmínka o při Ebonově o biskupství Remešské a mnohé vymyšlené předpisy vlastně prokázati mají slušnost jeho nárokův.

4. Veliký spor je také o to, jaký byl vlastní účel sbírky Pseudoisidorovy a jaký byl její účinek na pozdější rozvoj práva. Nemůžeme se tu pouštět v podrobný rozbor různých náhledův; my soudíme takto. Těžko připustiti, jak někteří činí, že by se byl autor podjal tak soustavného falšování beze vsí tendence, anebo že by to byl učinil za nějakým účelem osobním. Je možno a nepochybně měl autor své vedlejší, méně důležité záměry, ale tyto samy o sobě zajisté nebyly by jej pohnuly spracovati všechna bezmála díla práva církevního. Hlavním cílem jeho bylo spíše, aby působil na utváření se poměrů církevních ve smyslu určitých názorů, které za oněch dob snad již mnoho měly přívrženců, které ale nebyly ještě uznaným právem. Za jádro těchto názorův, a tedy za hlavní tendenci falsifikátu, označují někteří snahu povznésti moc papežskou, dodati jí v organismu církve většího než dosud významu. Ano soudilo se dokonce, že celé ono falšování bylo inspirováno z Říma.²¹⁾ Historická kritika dokázala mylnost tohoto tvrzení; ale i sám obsah podvržených předpisů poučí každého, že tendence jejich nepřeje vždycky přehnaným snahám Říma. Vůdčí myšlénkou spisovatelovou je spíše zásada, že moc církevní repraesentována je biskupy; moc biskupská ale že je nezávislou — nezávislou především vůči říši, nezávislou ale také vůči jiným vrchnostem církevním. Tak dokazuje autor, že osoba světská biskupa ani obžalovati, ani souditi nemůže; že biskup nemůže býti souzen metropolitou, nýbrž jedině synodou provinciální, a že i výrok synody vyžaduje potvrzení papežova; že biskupovi z rozkazu metropolitou nebo světské vlády uvězněnému, anebo z biskupství vypuzenému přísluší t. zv. exceptio spolii, to jest, že nemůže býti postaven před soud, pokud se nevrátí na stolec biskupský.²²⁾ V existujících předpisech nebylo autorovi lze naléztí oporu pro

²¹⁾ Tak Febronius (Hontheim), De statu ecclesiae 1763. cap. 4. p. 511, a po něm Ant. Theiner a Eichhorn v cit. spisech.

²²⁾ Tato excepce přešla odtud do nauky práva soukromého a působila nemálo na nauku držení. sr. Bruns, Recht des Besitzes im Mittelalter u. in der Gegenwart (1848) §. 17 Goecke, Dissert. inaug. de exceptione spolii 1858.

svá tvrzení: opodstatňuje je tedy smyšlenými nálezy synodálními a dekretály papežskými.

Jakkolivěk ale povznesení moci papežské nebylo bezprostřední tendencí Pseudoisidora, tedy přece aspoň nepřímou plynou ze zásad, jež přijal a hájí, konsekvence na prospěch této moci. Neboť horuje-li autor za neodvislost moci biskupské vůči moci světské, je patrné, že tuto neodvislost v míře ještě větší přiznati musí papeži. Ba samo hierarchické ono stanovisko, jež autor biskupům vindikuje, přináší s sebou co do výsledku zvětšení moci papežské. Snaží se autor především vyprostiti biskupy zpod moci metropolitův a činí to tím způsobem, že chce, aby to, co tehdy příslušelo metropolitům, vykonával papež. Kde tedy autor stojí při papeži, tam jde mu vlastně o zvýšení moci biskupské; rozšiřuje práva papežská na útraty říše nebo metropolitův, nikdy na útraty biskupův.

Ideje Isidorovy ostatně, jak již jednou bylo podotknuto, nebyly vesměs od něho teprve stvořeny, a měly zajisté již mezi vrstevníky jeho četné přívržence. Ale tím právě, že je sformuloval a tvářností zákona přioděl, přispěl Pseudoisidor k jich ustálení, a tím působil i na rozvoj práva samého. V tom hledati sluší pravý význam sbírky Pseudoisidorovy.

Ke kompilaci Isidorově byla velmi záhy připojena t. zv. capitula Angilramni, malá to sbírka, pojednávající o obžalobách biskupův a kleriků, kteroužto dle jedněch biskup Angilram z Metry papeži Hadrianovi daroval, dle jiných naopak Hadrian Angilramovi (proto také capitula Hadriani). Obě domněnky jsou mylné. Předpisy ve sbírce té obsažené jsou z větší části podvrženy, a možno, že pocházejí od téhož autora jako sbírka Pseudoisidorova.²³⁾

²³⁾ Capitula Angilr. byly vydány zároveň se sbírkou Pseudois.; mimo to sr. Antonína Agostino Opera (1756) III. p. 349 a ve sbírkách koncilů Labbé-bo (t. VI. col. 1528), Hardouina (t. III. col. 2061) Mansiho (t. XII. col. 903).

Titul II.

Od polovice devátého století do sněmu církevního tridentského.*)

A. Rozvoj práva.

§. 7.

V tomto období nabývají prameny práva církevního jiné tvárnosti, a to hlavně následkem změn, které se staly v samém ústrojí církevním. Moc papežská dostoupila totiž nyní výše, kterou neznala století dřívější; mohutnost její vzrůstá především na venek oproti vrchnosti světské, vzrůstá však neméně také uvnitř oproti hierarchii církevní. Všechna vláda církevní soustřeďuje se teď v ruce papežové: jestiž on nejen prvním z biskupů, nejen představitelem jednoty církevní, nýbrž má též opravdovou nejvyšší moc, je nejvyšším zákonodárcem a nejvyšším soudcem. Rovněž jsou pak předpisy papežské hlavním pramenem práva v tomto období; právo církevní je převahou právem papežským.

Měrou, jakou vzrůstala moc papežská, klesal význam suémů obecných; v ohledu zákonodárném klesly významem svým na pouhé raůy papežské, jejichž usnesení jen tolik mají váhy, kolik jim jí papež přiznati chce. Proto také velmi často prohlašovali papežové nálezy synodální ve formě vlastních nařízení. Počátkem XIV. st. počíná, jak známo, úpadek politického významu papežství: na stanovisko jeho uvnitř církve nemělo to ale vlivu rozhodujícího. Jednou dokonce zavládl v církvi proud papežství protivný. Církevní sněmy Kostnický a Basilejský chtěli omeziti moc papežskou a téžisko vlády církevní přenést na episkopát. Ale snahy tyto neměly trvalého výsledku: na sklonku této epochy zřime papeže na výši oné moci, které je sněmy tyto zbaviti zamýšlely.

V období tomto konány následující sněmy obecné:

Lateránský I. r. 1123 za Kalixta II.

Lateránský II. r. 1139 za Innocence II.

Lateránský III. r. 1179 za Alexandra III.

Lateránský IV. r. 1215 za Innocence III.

*) Literaturnu podáme níže při jednotlivých oddílech.

Lyonský I. r. 1245 za Innocence IV.

Lyonský II. r. 1274 za Řehoře X.

Vienneský r. 1311 za Klementa V.

O oekumenickém charakteru jmenovaných sněmů nemůže býti žádná pochybnost. Za to sporné je to buď zcela neb částečně ohledně synod konaných v XV. století, zvláště v Pise r. 1409, v Kostnici 1414—1418 a v Basileji 1431—1443. R. 1438 svolal papež Eugen IV. sněm obecný do Ferrary, odkud jej v roce následujícím přenesl do Florence. Konečně obýval se r. 1512—1517 v Římě sněm Lateránský pátý.

Avšak nejen co do podmětu moci zákonodárné, než i co do předmětu jejího stala se v období tomto vážná změna. Vzrůst moci papežské a zvláště též vynikající její stanovisko vůči moci státní, dosaváde neskonsolidované, měly za následek, že různé poměry právní povahy čistě světské, a jmenovitě také poměry soukromoprávné dostaly se pod zákonodárství církevní. Odtud také předpisy úřadů církevních v tomto období dvojitou jeví povahu: čistě církevní a světskou, jinými slovy: doba tato je dobou práva k a n o n i c k é h o v pravém toho slova smyslu.

Tolik o právu obecném. Jiným směrem vyvíjelo se v tomto období právo partikulární. Tu jsou opět hlavním pramenem nálezové synod provinciálních. ● obývalo se jich velmi mnoho: účelem jejich bylo především zavedení neb ustálení práva obecného se zřetelem na různé poměry místní. Nálezy některých synod provinciálních — zvláště vlašských a francouzských — umístěny byly v hlavních sbírkách práva obecného, čímž buď bezprostředně nabyly významu *juris communis*, buď dospěly k němu cestou práva obyčejového.

Právě tak působili též biskupové na rozvoj práva buď sami, buď společně se synodami diecésními.

Zvláštní pramen práva církevního vznikl v tomto období v tak řečených k o n k o r d á t e c h, totiž smlouvách mezi představiteli vrchnosti státní a církevní, uzavřených za účelem upravení některých poměrů církevních. Jako důležitější, s nimiž později často bude nám se stýkati, jmenujeme: konkordát Wormský z r. 1122 mezi papežem Kalixtem II. a císařem Jindřichem V., konkordát Vídeňský (nazvaný také Aschaffenburgský), mezi papežem Mikulášem V. a císařem Bedřichem III. (r. 1448), konkordát mezi

papežem Lvem X. a králem francouzským Františkem I. (r. 1516), konečně konkordát mezi papežem Klementem VII. a králem polským Zikmundem I. z r. 1526.

B. Sbírký pramenův.

a) Do polovice XII. století. *)

§. 8.

Sbírký, které jsme seznali v minulém období, záhy okázaly se býti nedostatečnými, když objevovaly se neustále nové a nové předpisy právní právo dřívější buď rušící nebo měnící. Nastala tudíž potřeba nových sbírek a to tím více, ježto tou měrou, jakou vzrůstala moc církve, šířily se také stále víc a více hranice působosti práva církevního. Opravdu pak povstalo do polovice XII. století značné množství takových sbírek, ¹⁾ kteréž nejsou nám známy vesměs, z těch pak, jež známe, ne všechny vyšly tiskem. Nemajíce povahu úřední požívaly sbírky tyto pouze tolik vážnosti, kolik jí sobě zjednaly vnitřní svou cenou, jmenovitě svým soustavným a praktickým uspořádáním. Společným jich znakem jest, že obsahují mnoho materiálu neautentického, čerpaného z Pseudo-Isidora, a dále že vedle předpisů církevních podávají také často vyňatky z práva římského. To pošlo z toho, že nyní již byly soudům duchovním přikázány rozmanité pře soukromoprávné, které vymáhaly znalost práva civilního.

Vyjmenujeme z těchto sbírek pouze některé důležitější, najmě ty, z nichž později čerpal Gracian skládaje svůj dekret (viz §. 10). Jsouť to zvláště:

1) Mezi r. 883 a 897 vznikla v Italii sbírka neznámého původce věnovaná Anselmovi, arcib. Milánskému, a odtud nazvaná

*) Literaturna. Ballerini l. cit. P. IV. c. 10—18. Richter, Beiträge zur Kenntniss der Quellen des can. Rechts 1834. Savigny, Gesch. des röm. Rechts im Mittelalter, 2 vyd. 1834, t. II., VII. Aug. Theiner, Disquisitiones criticae 1836. Wasserscheleben, Beitr. zur Gesch. der vorgratian. Kirchenrechtssamml. 1839. Maassen v Pözlových Vierteljahr. V. (1863). G. Phillips, Der Codex Salisburgensis S. Petri z rozprav vid. akademie 1864. Phillips, IV. §. 177. Schulte, Kirchenr. I. §. 56—58. Walter §. 100. Richter §. 53.

¹⁾ Walter cit. vypočetl jich 37.

Collectio Anselmo dedicata.³⁾ Skládá se ze 4 částí, jež obsahují nálezy synodální, decretales dle Pseudo-Isidora a vyňatky z institucí, kodexu a novell Justinianových.³⁾

2) Kolem r. 906 vydal Regino, opat kláštera Prümského v diecési Trevirské, sbírku předpisův, jakousi instrukci k visitacím diecési, zejména se zřetelem na konání soudů synodálních, pod názvem: duo libri de synodalibus causis et disciplinis ecclesiasticis.⁴⁾

3) Mezi glossatory XI. století velmi rozšířena byla sbírka Burcharda, biskupa wormského, již autor nazval collectarium, jež ale později obyčejně decretum zvána byla a mezi r. 1012 a 1022 byla vydána. Skládá se ze 20 knih, jest velmi bohata a důkladna, fašuje ale často nadpisy pramenův a připisuje papežům dřívějším ustanovení z dob pozdějších pocházející, ano i nálezy synodální a kapitulárie. Často též dopouští se autor plagiátův.⁵⁾

4) Z druhé polovice XI. století zaznamenáváme dvě sbírky. totiž Anselma, biskupa z Luccy († 1086), ve 13 knihách a kardinála Deusdedita (kolem r. 1087) ve 4 knihách — jež proto jsou důležité, že autorové jich čerpali z archivu římského.⁶⁾

5) Dvě sbírky připisované Ivonovi, biskupu ze Chartres († 1117), totiž decretum v 17 knihách a pannormia (píší též pannomia) v 8 knihách.⁷⁾ Je-li opravdu Ivo spisovatelem obou těchto

³⁾ Netištěna.

⁴⁾ Čerpal je nikoli bezprostředně z pramenů, nýbrž z lex Romana canonice compta (sr. výše str. 24). Maassen, Gesch. str. 895.

⁵⁾ Vydání: Hildebrand v Helmstadtě 1659, Baluze v Paříži 1671, přetisknuto ve Vídni 1765, v Hartzheimově sbírce konc. d. II., dále Migne, Patr. t. 132. Nejlepší vydání: Wasserschleben, Regionia Abbatis Rumiensis libri duo etc., v Lipsku 1840.

⁶⁾ Vydáno pod titulem: Burchardi, Vormac. eccles. episc. decretorum libri XX., v Kolíně 1543, 1560, v Paříži 1549, otisk. Migne Patr. t. 140.

⁶⁾ Sbíрка Anselmova nevyšla tiskem, sbírku kardinála Deusdedit vydal Martinucci ve Venecii 1869.

⁷⁾ Vydání dekretu: Fronto, Opera Ivonis, v Paříži 1647. Molinaeus, Decretum Ivonis, v Lövenu 1661. Migne, t. 161. Vydání pannormie: Seb. Brant, Liber decret. s. Pannormia v Basileji 1499. Melchior a Vosmediano, Pannormia, v Lövenu 1557 otiskl Migne, t. 161.

sbírek a která z nich sloužila za základ druhé, dosud není s dostatek objasněno.⁸⁾

6) Konečně sluší tu vytknouti dílo Algera, scholastika lutyšského, vydané okolo r. 1128, liber de misericordia et justitia, pojednávající soustavně o disciplině církevní.⁹⁾ Obsahuje vyňatky z dekretálův autentických i neautentických a z nálezů synodálních.¹⁰⁾

b) Od polovice XII. století do sněmu tridentského.

I. Corpus juris canonici.

§. 9.

Období toto je nejdůležitější v dějinách práva kanonického. Zákonodárná činnost papežů v této epoše právě dostupuje svého vrcholu a neomezujíc se na tvoření nového práva obrací se též k uspořádání nahromaděného po staletí materiálu právního: ke kodifikaci práva. Tu poprvé setkáváme se se sbírkami, jež pocházejí bezprostředně od moci zákonodárné, pročež nejsou již pouhými kompilacemi, nýbrž knihou zákonů, kodexem. Jiné opět nemají sice tento ráz úřední, nabyly však přece z příčin vnitřních nebo zevnějších významu tak velikého, že v praxi oněm na roveň byly kladeny. Nejdůležitější z těchto sbírek byly později shrnuty v jediný celek a tvoří takto největší po dnes sbírku práva církevního corpus juris canonici zvanou. V nynější své podobě skládá se corpus z těchto pěti částí: z dekretu Gracianova, ze sbírek papežů Řehoře IX., Bonifáce VIII. a Klementa V. a ze sbírky dekretálů extravagantes zvaných. Každá z těchto částí má zvláštní svou historii a zvláštní svou povahu, pročež třeba o každé z nich mluvit zvláště. Pak teprve bude na řadě otázka, jaký význam má corpus juris can. jako celek.

⁸⁾ Aug. Theiner, Ueber Ivo's vermeintliches Decret 1832. Savigny, Gesch. II. 304. Schulte, I. 314. Walter, str. 238.

⁹⁾ Vyd. Martene, Novus thesaurus anecd. t. 5 col. 1020.

¹⁰⁾ Jmenujeme ještě: Collectio duodecim partium, jež obsahuje mnoho vyňatků z německých synod; collectio trium partium s dekretály až do Urbana II. († 1099), collectio Caesaraugustana, nalezená v bibliotéce Saragosské, sbírku kardinála Řehoře pod názvem Polycarpus s dekretály do Kalixta II. († 1124). Sbírký tyto nejsou tištěny.

1. Dekret Gracianův.*)

§. 10.

Veškeré sbírky až do XII. století velmi znesnadňovaly poznání práva církevního jednak proto, že nebyly sestaveny v jeden celek, pak také proto, že z větší části uspořádány byly beze vsí soustavy, pročež vedle práva platného obsahovaly též předpisy zastaralé a vedle předpisů práva obecného též právo partikulární. Tím se stalo, že se při praktickém užívání vyskytaly rozmanité neshody. Těmto nesrovnalostem mělo se odpomoci sbírkou, kterou nyní známe pod názvem dekretu Gracianova.

Autorem sbírky této jest Gracian, Vlach rodem, mnich kláštera Bolognského sv. Felixe a učitel práva kanonického na akademii Bolognské. Doba, kdy sbírka tato vznikla, jest polovice XII. století; novější badání vymezuje dobu tu určitěji na čas od r. 1139 až do 1142.¹⁾ Gracian sám nazval dílo své *concordia discordantium canonum*, ježto hlavním jeho účelem bylo vyrovnání odporů v tehdejších sbírkách se vyskytujících. Počínajíc koncem XII. st. ustálil se název *decretum Gratiani*, často jen *decretum*.

Nynější forma dekretu Gracianova je tato. Celý dekret rozdělen je ve tři části (*partes*):

1) Část první rozdělena jest opět na 101 oddíl, *distinctiones*, každá pak distinkce obsahuje určitý počet článků z pramenů, které se zovou *canones* č. *capita* (též *decreta*). V této části jedná se o pramenech práva (1—20), dále o osobách duchovních a úřadech církevních (21—101).²⁾

*) *Literatura*. Nejdůkladněji pojednává o dekretu cit. dílo Schulteho, *Gesch.* I. 46 nsl. Z dřívější literatury: J. H. Böhmmer, v předmluvě ku svému vydání *corpus juris* (1743). J. A. Riegger, *De Gratiano auctore decreti 1773*, a *De Gratiani collectione can. 1776*. Sarti, *De claris archigymnan Bononiens. professoribus 1769—72*, t. I. Maassen, *Paucapalea*, z rozprav. Víd. akademie (t. 31) 1859. Friedberg, *Eine neue kritische Ausgabe des corpus jur. canon.* v Doveho časopisu sv. XIV. (1877) str. 1 nsl. Phillips IV., str. 137.

¹⁾ Sr. Thaner, *Ueber Entstehung u. Bedeutung der Formel salva sedis apostolicae auctoritate in den päpstl. Privil.* ze zpráv Víd. akademie (sv. 71) 1872. Schulte, *Gesch.* I. 48.

²⁾ Prvních 20 distinkcí nazývá Gracian *principium, initium, ostatek tractatus ordinandorum*.

2) V části druhé předvádí Gracian 36 případů právních, *causae*, týkajících se různých předmětů. Počíná si tím způsobem, že opovéděv taký případ, *causa*, vyvíjí z něho otázky, *quaestiones*, k jejichžto zodpovídání uvádí vyňatky z pramenů, *canones* č. *capita*. Rozpadá se tedy každá *causa* na určitý počet *quaestiones* a každá *quaestio* pak na *canones* č. *capita*. Při 33. *causa* nahodila se autorovi otázka o pokání, což zavedlo mu podnět, že za *quaestio* 3 vsunul traktát „*de poenitentia*“. Traktát tento rozdělen je na 7 distinkcí, z nichž každá zavírá určitý počet kanonův.

3) Třetí část konečně pojednává o bohoslužbě a svátostech a rozděluje se jako první na distinkci a *capita*. Distinkcí je pět.

Od Graciana samého pochází toliko rozdělení na 3 části a rozdělení druhé části na *causae* a *quaestiones*. Další rozdělení provedl jeho žák Paucapalea. *Capita* nebyla dříve číslována; učinil tak nejprve Karel Dumoulin ve vydání dekretu z r. 1554.

Vlastním pramenem ve všech částech jsou ty *canones* č. *capita*, jež Gracian uvádí na doklad svých tvrzení. Jsou to hlavně vyňatky z nálezů synod obecných i partikulárních a z listů papežských. Nicméně však nečerpal Gracian bezprostředně z původních pramenů, nýbrž z pozdějších sbírek, jmenovitě ze sbírky Dionysiovy, Pseudoisidorovy a z kompilací v §. 8. vyjmenovaných. Nejpozdější prameny, jež v dekretu jsou obsaženy, jsou nálezy sněmu Lateranského, konaného r. 1139 za Innocence II. Ke kanonům, jichž Gracian sám užil, připojovali glossatoři dekretu ještě jiné vyňatky z pramenů, jež psali zprvu in margine, ale později i v text vkládali. Kanony tyto, jež nepocházejí od samého Graciana, nýbrž od pozdějších vykladačů dekretu, nazývají se podle předního žáka Graciana Paucapalea *) *paleae*. Na kolik je dosud zjištěno, je těchto *paleae* kolem 160 *) a jsou nyní, zejména počínajíc vydáním Le Conteovým (r. 1556) právě tak číslovány jako kanony Gracianovy.

Vedle těchto vlastních pramenův obsahuje dekret ještě věty jiného druhu, totiž t. zv. *dicta Gratiani* (též *paragraphi*). Jsou to krátká teoretická rčení Graciana, v nichž buď uvádí nějakou

*) Sr. pojednání Schultheho, *Die Paleae im Decret* ve zprávách Víd. akademie 1876.

*) Schulthe, *Gesch.* I. 59.

právní zásadu, kterou potom vyňatky z pramenův odůvodňuje, nebo prameny vykládá, poukazuje jmenovitě na vyskytující se nesrovnalosti. Jestli to jaksi výklad práva kanonického, jemuž za podklad a oporu slouží vyňatky z pramenů. Kromě vlastního textu (kanonův a rčení č. dicta) nalézáme v dekretu ještě důležité dodatky, totiž t. zv. rubricae a inscriptiones. Rubriky jsou nadpisy kanonů, podávající ve stručnosti obsah jejich; nenáleží tudíž sice ku pramenům práva, avšak jsou důležitou pomůckou interpretace, ježto dávají svědectví o tom, jak glossatoři rozuměli dotčenému odstavci. Rubriky připojoval částečně již Gracian sám.*) Inskripce jsou rovněž nadpisy kanonův, udávající, ze kterého pramene dotčené místo bylo čerpáno, n. př. že jest to nález té či oné synody, list toho či onoho papeže. Inskripce tyto, jež přecasto jsou chybné, byly novější kritikou opraveny.

Jak patrně z toho vyličení, má dílo Gracianovo dvojí povahu: jest jednak sbírkou zákonů, jednak ale také samostatnou prací literární. Slučuje vhodně tyto dva směry, nakreslil Gracian celkový obraz současného práva církevního, ale nenakreslil jej způsobem mechanickým, jako dřívější kompilatoři, kteří kladli předpis za předpisem, nýbrž spojil je v pevný, organický, systematický celek, odstraňuje pomocí interpretace nesrovnalosti, které vyplývaly z neurovnaného dosud množství předpisů církevních. ●n první povznesl právo církevní k výši samostatné discipliny právní, on byl také prvním učitelem práva církevního na slavném učení Bolognském. Vše to — vnitřní přednosti díla a vynikající vědecké stanovisko autorovo — zjednalo dekretu Gracianovu takovou oblibu a vážnost, že žádná z dřívějších sbírek vedle něho již nemohla se udržeti. Ještě více ale vzrostl význam dekretu tím, že podle něho právo kanonické v Bologni se vykládalo a že po dlouhá léta byl výhradním předmětem vědecké činnosti glossatorův. Stalo se zvykem spatřovati v dekretu Gracianovu jedinou sbírku práva a bylo-li kde třeba odvolati se na nějaký zákon, citovalo se dle dekretu jak ve vědě tak ve praxi. Při tom ale třeba míti stále na paměti, že dekret Gracianův jest t o l i k o p r a c í s o u k r o m o u a že ani při svém vzniku, ani nikdy potom nenabyl povahy kodexu. Ta okolnost tedy, že nějaký předpis nalézá se ve sbírce Gracianově, nedodává mu ještě povahy zákona. Otázku, je-li dotyčný předpis závazným,

*) A nikoliv teprve Paucapalea, jak dříve často se tvrdilo, sr. Maassen, Paucap. p. 36 a Schulte, Gesch. I. 53.

náleží spíše posuzovati se zřetelem na jednotlivý případ, a v případě pochybném dlužno tudíž pátrati, odkud předpis ten pochází. Při tom patrně neváže nás inskripce, nýbrž vědecké kritice zůstaveno jest volné pole. Obzvláště co se týká odstavců vyňatých z Pseudosidora, nelze těm a takovým přiznati moci práva proto, že je Gracian přijal do své sbírky. Nicméně však třeba v tom směru uvážiti, že některé předpisy, jež Gracian podal, ačkoli původně neměly moc práva, později jí nabyly z obyčeje; v případě tom ovšem jsou závaznými, nikoliv jako zákony, nýbrž jen jako právo obyčejové.

Tiskem vydal dekret Gracianův poprvé Jindřich Eggesteyn ve Štrassburku r. 1471; z pozdějších velmi četných vydání zasluhují zmínky: vydání Antonína Democharesa (v Paříži 1547), v němž je poprvé v poznámkách podána kritika textu a jmenovitě inskripcí. V tom ohledu ještě dále šel Karel Dumoulin (v Lyoně 1554), který mimo to poprvé čísluje kanony, ale nečísluje paleae (což učinil teprve Le Conte ve vydání pařížském z r. 1556). Všechna tato vydání obsahovala však mnoho vad a musila ustoupiti vydání oficielnímu, jež uspořádáno bylo z rozkazu papežova. Po sněmu tridentském totiž ustanovil papež Pius V. (r. 1566) zvláštní komisi, složenou z kardinálův a učenců, která se měla postarati o kritické a opravené vydání celého corpus jur. can. a především dekretu Gracianova. Byli to t. zv. correctores Romani. Tito ukončili r. 1580 své práce a r. 1582 vyšel dekret Gracianův v Římě v novém vydání.

Korrektorové přičinili se velice o zlepšení textu a jmenovitě o opravu nadpisů; vydání jejich stanoví základ všem pozdějším a text jimi ustálený považuje se za oficielní.⁶⁾ Jest ale na bíledni, že vědecká kritika v pozdějších dobách v mnohém směru k novým dospěla resultatům a proto také bylo třeba uspořádati vydání opravená. Z těchto nejlepších jsou vydání Justina Henninga Boehmera (v Halle 1747), pak Emila Ludvíka Richtera (v Lipsku 1836) a konečně vydání lipského profesora Emila Friedberga.⁷⁾ Dřív-

⁶⁾ Bližší podrobnosti o korektorech a jich práci viz Phillips IV. str. 194. Schulte, Gesch. I. str. 74. Friedberg l. cť.

⁷⁾ Corpus juris canonici. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludov. Richteri curas... recognovit et adnotatione critica instravit Aem. Friedberg. V Lipsku (1879—1881; 2 partes).

vější vydání — římské nevyjímajíc — jsou s glossami; posledním glossovaným vydáním jest lyonské z r. 1671.

Ještě slovo o citování. Dříve se citovalo počátečnými slovy kanonu s dodatkem „in decretis“. Nyní užíváme mnohem výhodnějšího způsobu citování, totiž: v první části udá se číslo kanonu a distinkce, n. př. c. 1. D. 56; v části druhé číslo kanonu, causae a quaestionis, n. př. c. 29. C. 17. qu. 4. a ohledně quaestio 3 causae 33 toliko číslo kanonu a distinkce s dodatkem „de poenitentia“, n. př. c. 45. D. 2. de poenitentia; v části třetí pak cituje se jako v části první, jenže se k vůli rozlišení připojí „de consecratione“, n. př. c. 1. D. 1 de cons. Někdy se také před číslo kanonu položí počátečná slova jeho, n. př. c. Presbyterorum filios 1. D. 56.

Sbírky pogracionské.*)

§. 11.

Předpisy, jež po dekretu Gracianově byly vydány, byly nazvány *extravagantes* t. j. *litterae decretales, quae extra decretum Gratiani vagabantur*. Obyčejně připojovány bývaly k dekretu. Takových volných dekretálů nahromadilo se do XII. století veliké množství, neboť v ohledu zákonodárném byla epocha tato, doba to papežů jako byl Alexandr III. (1159—1181), Lucius III. (1181—1185), Klement III. (1187—1191) a Innocenc III. (1198—1216), velice plodná. K tomu přibyla ještě ustanovení třetího a čtvrtého sněmu Lateránského (r. 1179 a 1215). Tak povstaly sbírky *extravagantium*; nejstarší, co nás došla, jest *appendix concilii Lateranensis*, obsahující nálezy 3. sněmu lateránského a dekretály sahající až do Klementa III. (1191).¹⁾ Mezi

*) *Literatura*. Schulte, *Gesch.* 1., §. 16—19. Aug. Theiner, *Comment. de Rom. Pont. decretalium antiquis coll.* 1829. Týž, *Recherches sur plusieurs collections inédites des décrétales du moyen-âge* 1832 (obě rozpr. v *Disquisitiones crit.* p. 1 sq.). Laspeyres, *Praefatio ad Bernardi Papiensis Summa decretalium* 1860. Laurin, *Die Decretalensamml. vor Gregor IX.* v *Archiv.* t. XII. (1864). Phillips, IV. §. 182—183. Walter §. 105.

¹⁾ Je to již druhá recenze; v prvotní formě sahal appendix toliko do Lucia III. (1181—1185). Sr. o tom a vůbec o shrávkách před comp. prima Schulte, *Beitr. zur Gesch. des eanon. R. von Gratian*

těmito sbírkami bylo pět kompilací, jež nejvíce byly rozšířeny a jež jmenovitě také školou Bolognskou přijaty a glossovány byly. Nazývají je *compilationes antiquae*, prima, secunda atd.

1. *Compilatio prima* sepsaná mezi r. 1187 a 1191. Autorem jejím je Bernard, nazývaný Papiensis, ježto byl rodič z Pavie a tamtéž byl proboštem.²⁾ Tento umístil ve své sbírce, kterou sám nazval *breviarium extravagantium*, dekretály pograciánské sáhající až do Klementa III. (1187—1191) a mimo to také některé starší dekretály, jichž Gracian pominul. Látku tuto rozdělil dle vzoru pramenů římských na knihy a titule. Knih je pět; v první mluví se o pramenech práva a hierarchii, ve druhé o soudech a processu, ve třetí o duchovenstvu vůbec, ve čtvrté o právu manželském a v páté o právu a řádu trestním.³⁾ Pořádek tento naznačen byl veršem: *judex, iudicium, clericus, connubia, crimen*. Soustavu Bernardovu přijali všichni pozdější kompilátoři.⁴⁾

2. *Compilatio tertia* nazývá se sbírka dekretálů Innocence III. (1198—1216), kterou na rozkaz téhož papeže sdělal r. 1210 jeho notář (pozdější kardinál) Petr Collivacinus z Beneventu. Obsahuje dekretály z let 1198—1210. Zevní uspořádání sbírky je totéž jako v kompilaci první; třetí sluje pak sbírka tato proto, poněvadž obsahuje předpisy pozdější nežli kompilace druhá (sr. níže), která teprve po ní vznikla.

Compilatio tertia je první sbírkou úřední; papež publikoval ji jako knihu zákonů, zaslav ji zvláštní bullou universitě Bolognské.⁵⁾

3. Mezeru mezi kompilací první a třetí vyplňuje *compilatio secunda*; sbírku tuto, která má tutéž soustavu jako před-

bis auf Bernhard v. Pavia ve Zpráv. Víd. akad. (sv. 77) 1873 a Gesch. I. 76. Vytíštěn jest appendix ve sbírkách koncílů, Hardouin t. VI. col. 1693. Mansi t. XXII. col. 248.

²⁾ Důkladnou zprávu o něm podává Laspeyres l. cit. a Schulte, Gesch. I. 175.

³⁾ Kromě toho je zde titul *de privilegiis, de verborum significatione, de regulis juris*.

⁴⁾ Vydání: Ant. Augustinus, *Antiquae coll. decret.* v Herdē 1576. 1592. Labbé (s poznámkami Kujaciovými) v Paříži 1609, poznovu 1769. J. A. Riegger ve Freiburgu 1779 (nedokončeno).

⁵⁾ Tištěna zároveň s bullou vyhlásovací v cit. (pozn. 4) vydáních Augustinové a Labbéové.

chozí, sdělal krátce po kompilaci třetí Jan z Walesu (Joannes Galensis). Sbíрка tato obsahuje mimo to také starší v *compilatio prima* pominuté dekretály.⁶⁾

4. Doplniv kompilaci třetí sestavil neznámý nám původce obvyklým způsobem dekretály z posledních šesti let panování Innocence III. tedy z let 1210—1216, připojiv k tomu některé starší, v oné kompilaci opomenuté dekretály. Je to *compilatio quarta*.⁷⁾

5. *Compilatio quinta* obsahuje dekretály papeže Honoria III., (1216—1227) do r. 1226 a několik církevních poměrů se týkajících zákonů císaře Bedřicha II. Původce sbírky té neznáme.⁸⁾ Honorius III. zaslal sbírku tuto zvláštní bullou (z r. 1226) slavnému učiteli Bolognskému Tankredovi, jakož i universitě Padovské, prohlásiv ji takto za sbírku oficiální.⁹⁾

2. Decretales Řehoře IX.*)

§. 12.

R. 1230 nařídil papež Řehoř IX. (1227—1241) zpovědníku svému Rajmundovi z Pennaforte,¹⁾ aby ze sbírek pogracianských sestavil jedinou soustavnou sbírku a doplnil ji vlastními dekretály Řehoře IX. Rajmund dostal tomuto úkolu svému r. 1234; sbírka jeho byla nazvána *decretales Gregorii IX.* a činí nyní druhou část *corpus juris canonici*.

⁶⁾ Tišt. jako výše.

⁷⁾ Tišt. jako výše.

⁸⁾ Že jím není Tankred, sr. Phillips IV. 232. Schulte, *Gesch.* I. 90.

⁹⁾ Vydal zároveň s bullou vyblašovací: Innoc. Cironius v Toulouse 1645, obnovil vydání to s vlastními adnotacemi Jos. A. Riegger ve Vídni 1761.

^{*}) *Literatura.* Nyní především druhý díl Schultebo *Gesch. d. Quell.* (1877) str. 3 nsl. a z dřívější: J. H. Böbmer v předmluvě k 2. dílu *corp. j. can.* (1747). Theiner, *Disquis. criticae.* Phillips IV. §. 184—187. Walter §. 106.

¹⁾ Náležel k řádu dominikánskému a byl po nějakou dobu (1238—40) jeho jenerálem. Vydal několik děl obsahu teologicko-právníckého. Více o něm Schulte, *Gesch.* II. 408.

Co do soustavného upořádání šel Rajmund cestou od Bernarda Pavijského (§. 11. t.) vytčenou; rozdělil sbírku svou na pět knih, jichž obsah označuje známý nám již veršik „judex, judicium, clerus, connubia, crimen“. Knihy dělí se na titule, kdež jako zvláštní oddíly, capita č. canones, přičiněny jsou vyňatky z pramenů.³⁾ Každý titul opatřen jest rubrikou, udávající obsah jeho, a mimo to opatřen jest každý oddíl zvláště rubrikou a inskripcí. Týkal-li se zákon předmětů rozmanitých, rozdělil jej na odstavce a vřadil je na příslušné místo přijaté soustavy. Materiál poskytovaly mu t. zv. compilationes antiquae, které jsme poznali v předchozím §.; kromě toho připojeno je 195 článků pocházejících od Řehoře IX.

Činnost Rajmundova ale nebyla výlučně kompilatorskou; měl on dle příkazu papežova odstraniti kontroverze v pramenech se vyskytující a vynechati, co bylo zbytečného. Nalezl-li tudíž v dřívějších kompilacích výroky sobě odporující, užil pouze toho, což se mu zdálo býti více odůvodněno; z dvou nebo více dekretálů jednajících o tomtéž nebo podobném předmětu, pojal obyčejně toliko jediného. Ale šel v té příčině zase až příliš daleko, neboť zkracoval text zákonův, uváděje pouze nařízení samo a vyponštěje vypsany tam případ.⁴⁾ Tím jeví se nejednou ustanovení zákonné ve světle nepravém, přibírajíc nad to známku všeobecnosti, kdežto je často právě onen obzvláštní případ a provázející jej okolnosti vyvolaly. Pročež snažili se pozdější vydavatelé vrátiti se k původnímu textu a připojovali opět části Rajmundem vypuštěné t. z. *partea decisae*.

Co se týče významu sbírky této, má se věc docela jinak nežli s dekretem Gracianovým. Neboť v bulle zaslané universitám bolognské a pařížské⁵⁾ prohlásil Řehoř IX. sbírku Rajmundem sdělanou za zákonník. Tím každý v této sbírce obsažený předpis má moc závaznou bez ohledu na to, kdy a kým byl prvotně vydán — víže jako zákon Řehoře IX. Kdyby se tudíž objevilo, že to či ono ustanovení není autentické, neb že inskripce jest chybná, na jeho

³⁾ Ubrnem je titulů 185, kapitů 1961; nových titulů je přidáno: 32 v knize I., 5 v knize II., 44 v knize III., 2 a 11 v knize V.

⁴⁾ Někdy vyslovena je tato rubrikou již i zásada právní, n. př.: *ne sede vacante aliquid innovetur* (III. 9), *de simonia et ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur* (V. 3).

⁵⁾ Místo toho stojí obyčejně slova: „*et infra*“.

⁶⁾ Bulla „*Rex pacificus*“ z 5. září 1234 umístěná před dekretály.

význam právní nemá to vliv nižádny. Třeba pojímati věc tak, že papež prohlásil kodex z moci své zákonodárné, vůči tomu pak lhostejnou jest okolnost, platila-li jednotlivá ustanovení tohoto kodexu již dříve jako zákon či neplatila. Následkem papežské publikace má se za to, že všechny ony předpisy vydány byly současně r. 1234, pročť také sbírka tato právem obdržela název dekretálů Řehoře IX. Po vydání sbírky Řehořovy obsaženo bylo celé právo církevní ve dvou sbírkách, v dekretu Gracianové a v dekretálech Řehořových. Neboť Řehoř IX. publikuje svou sbírku zrušil výslovně všechny předpisy po Gracianovi i před ním vydané, jež v dekretu Gracianovu obsaženy nejsou.

Nejstarší vydání dekretálů, jak se zdá, je Štrassburské Jindřicha Eggesteyna a Mohučské, obě bez datum, dále mohučské z r. 1473; *) pozdějších vydání již v XV. století značný je počet, avšak různí se od sebe jen nepatrně. Teprve vydání Le Conte-ovo (v Antorfě 1570) vyznačuje se tím, že doplnilo partes decisae. Krátce potom (r. 1582) objevilo se vydání korektorů římských (sr. str. 39) bez partes decisae ale s kritickými úvahami; text jimi ustálený jest autentický. Z pozdějších jest nejlepší vydání v corpus jur. can. Böhmerové (v Halle 1747), Richterové (v Lipsku 1839) [a Friedberkové (v Lipsku 1881)]. Poslední glossované vydání je Lyonské z r. 1671.

V citátech poznačují se dekretály Řehořovy hláskou X. †), (někdy slovy „apud Gregorium“) s udáním čísla článku, knihy a titule, obyčejně též s udáním rubriky titule; tedy n. př. c. 23 X de sposalibus et matrimoniis IV. 1. znamená 23. caput v titulu 1. knihy čtvrté jednajícím o zasnoubení a manželství. Dříve citovala se začátečná slova článku, X a rubrika titule a tedy v předchozím případě: cap. de Francia X de spons. et matr.

*) Phillips IV. 342, n. 100. Schulte, Gesch. II. 22 n. 3.

†) Je to zkrácené „extra“, poněvadž sbírka Řehořova byl jediný liber extra decretum.

3. Liber Sextus. — 4. Clementinae. *)

§. 13.

Sbírka Řehoře IX. sloužila za vzor při skládání následujících dvou částí corpus juris canonici, jež povstaly za spolupůsobení papežů Bonifáce VIII. (1294--1303) a Klementa V. (1305—1314).

a) Liber Sextus. Z konstitucí papežských vydaných po r. 1234 nařídil Bonifác VIII. složit sbírku, která by přiléhala bezprostředně k dekretálům Řehořovým. ¹⁾ Učenci k tomu povolání, totiž Vilém Mandagoto, arcibiskup Embrunský, Berengar Fredoli, biskup Bezierský ²⁾ a Richard Petronus ze Sieny, vicekancléř církve římské, přijali úplně metodu Rajmunda z Pennaforta jak co do zevního uspořádání na 5 knih, na titule a capita, ³⁾ tak co do způsobu užívání pramenův. Směleji ještě nežli on pozměnili autoři starší zákony; neboť nejen že vypustili vypravování případu, ale velmi často změnili úplně i původní text, tak že již nelze tak jako v dekretálech Řehořových vsunouti partes decisae. Na konci sbírky připojeno jest pod nadpisem de regulis juris 88 pravidel právních, vyňatých z práva civilního; sepsal je D i n u s, profesor římského práva v Bologni. ⁴⁾

Sbírku tuto nazval již Bonifác sám „liber sextus“, jako by byla pokračováním pěti knih Řehořových; tím pak, že ji publikoval jako zákonník universitám Bolognské a Pařížské, ⁵⁾ dal jí sankci zákona. Všechno tedy, co jsme pravili o právním významu dekretálů Řehořových, platí také o sbírce Bonifácově. Podobně jako Řehoř IX. zrušil též Bonifác dřívější konstituce, jež nebyly při-

*) Literatura. Schulte, Gesch. II. 25 nel. Phillips IV. §. 188—190.

¹⁾ Již před tím bylo několik sbírek extravagantium zejm. konstitací Innocence IV., Alexandra IV., Urbana IV., Klementa IV., Řehoře X., sr. Schulte, Die Dekretalen zwischen den Decretales Greg. IX. und liber sextus, ve zpráv. Víd. akademie d. 55 (1867) a Gesch. II. 29.

²⁾ Podrobnější zprávu o něm Schulte, Gesch. II. 180, 183.

³⁾ Titulů je 76, capita 359 a dodatek de regulis juris.

⁴⁾ P. o něm Savigny, Gesch. des röm. Rechts im Mittelalter V. 449. Schulte, Gesch. II. 170.

⁵⁾ Bulla „Sacrosanctae Rom. ecclesiae“ z 3. března 1298, vytištět. ve vydáních libri sexti.

jaty ve sbírku; některé toliko výslovně zachoval v moci závazné i na dále. Jsou to t. zv. *decretales reservatae*.

Již v XV. věku objevují se častá vydání této sbírky; nejstarším zdá se, že je vydání štrassburské od Eggesteyna bez letopočtu a mohučské od Schoeffera z r. 1465, od nichž pozdější vydání jen málo se liší. Vydání korrektorův z r. 1582 ustálilo text autentický. Nejlepší vydání s kritickými poznámkami je Richtrovo v jeho Lipské edici *corpus juris* (1839).

b) *Clementinae*. Klement V. nařídil, aby nařízení od něho vydaná, jakož i nálezy obecného sněmu Viennského (z r. 1311) podle vzoru sbírek Řehořovy a Bonifácovy⁶⁾ soustavně byly srovnány, a publikoval r. 1313 tuto sbírku v konsistoriu kardinálů konaném v Monteaux (u Carpentrai).⁷⁾ Zdá se však, že dílo to nevyhovovalo požadavkům papežovým; zdržel totiž rozeslání sbírky, obměšleje asi novou její redakci. Tato ale neuskutečnila se a nástupce Klementův, papež Jan XXII. (1315—1334), publikoval r. 1317 sbírku Klementovu opětně ve formě od předchůdců přijaté, zaslav ji totiž universitám v Bologni a v Paříži.⁸⁾

Sbírka Klementova, *Constitutiones Clementis V.*, čili zkrátka *Clementinae*, liší se od předchozích sbírek úředních tím, že nezdvihá dřívější předpisy, že tudíž zákony vydané mezi r. 1298 a 1305, ačkoli v Klementiny pojaty nebyly, nepřestaly platiti. Ostatně platí o této sbírce to, co jsme o obou prvnějších řekli, zejména je i zde provedeno rozdělení na pět knih, na titule a capita.⁹⁾

Sbírka Klementa V. byla nejdříve ze všech částí *corpus juris canonici* vydána tiskem a sice již r. 1460 v Mohuči u Schöffra. Vydání korrektorů z r. 1582 podává text autentický a bylo vzorem pozdějším vydáním, zejména také Richterově Lipskému vydání *corpus juris* r. 1839; [nejnovější vydání je Friedbergovo v cit. již *corp. jur. can.* II. 1881].

Způsob, jakým se děje citování *libri sexti* a *Klementin*, je týž jako při dekretálech Řehořových toliko že na místě písmeny X píšeme „in VIto“, anebo „in Clementinis“; n. př. c. 2 de officio

⁶⁾ Kdo byl autorem, není známo.

⁷⁾ Zaslal ji také universitě Orléanské.

⁸⁾ Bulla „*Quoniam nulla*“ z 25. října 1317, tišt. zároveň s *Klementinami*.

⁹⁾ Titulů 52, capita 106.

ord. in Vltó I. 16.; c. 5 de appell. in Clement. II. 12; někdy také Clem. 5 de appell. II. 12.

5. Extravagantes. *)

§. 14.

Klementiny byly poslední úřední sbírkou konstitucí papežských; předpisy, jež v této sbírce obsaženy nejsou — tudíž předpisy vydané mezi r. 1298 a 1305, pak po r. 1313 — nazývaly se nyní *extravagantes*, totiž předpisy volné, nesebrané oproti sebraným. Bývaly připojovány buď k liber sextus, buď ke Klementinám, anebo pořizovány z nich samostatné menší sbírky, z nichž několik vyšlo také tiskem.¹⁾ Tyto volné předpisy a sbírky sestavil francouzský právník Jan Chappuis r. 1500 ve dvě kompilace, jež od té doby pod názvem *extravagantes* tvoří pátou část *corpus juris canonici*.

a) *Extravagantes Joannis Papae XXII.* Již ve století XIV. bylo dvacet prakticky důležitějších dekretálů papeže Jana XXII. (1315—1324) opatřeno glossami.²⁾ Dekretály ty byly vykládány na učení Bolognském a tvořily od té doby samostatný, systematicky spracovaný celek. Jan Chappuis měl tudíž před sebou hotovou již sbírku,³⁾ již nebylo třeba měniti; podržel ji tudíž za první část své kompilace. Část tato rozdělena je na 14 titulův obsahujících 19 capita.⁴⁾

b) *Extravagantes communes.* Ze zbývajících konstitucí papežských složil již Chappuis sám sbírku, kterou nazval *extravagantes communes*. Řídě se soustavou sbírek úředních, podržel rozdělení na pět knih, na titule a capita; ježto však nebylo

*) Literatura. Bickell, Ueber die Entsteh. u. den heutigen Gebranch der beiden Extravagantensammel. des corp. j. can. 1825. Phillips, IV. §. 191. Schulte, Gesch II., str. 50 nsl.

1) O rukopisech a tišt. vydáních dotčených sbírek Schulte, Gesch. II. §. 9. 10.

2) Jmenovitě Zenzelinus de Cassanis (sr. o něm Schulte, Gesch. II. 199) r. 1325.

3) Té doby již vytištěný (vydání bez datnm).

4) Titul první má 2, čtvrtý 2, čtrnáctý 4 capita, ostatní po jednom.

žádného zákona týkajícího se práva manželského, označuje knihu čtvrtou pouze nadpis „liber quartus vacat“. ⁶⁾ Umístěno je tu 74 ⁶⁾ dekretálů různých papežů počínajíc od Bonifáce VIII. či spíše od vydání libri sexti (1298) až do Sixta IV. (1471—1484).

Obě sbírky extravagantů nemají jakožto sbírky povahu úřední — nejsou kodexy. V tom ohledu rovná se poslední část corpus j. can. první, totiž dekretu Gracianovu; je kompilací soukromou, jež nebyla s to, aby v něčem změnila právní povahu jednotlivých zákonů. ⁷⁾

Pařížská vydání Jana Chappuisa z r. 1500 a 1503 v pozdějších jen málo doznala změn; samo úřední vydání korrektorů z r. 1582 bylo pouhým otiskem.

Extravagantes citují se tak, že se udá číslo článku, nápis a číslo titule — v extrav. communes taktéž knihy — s dodatkem „in Extrav. Joann. XXII.“ (též „apud Joann. XXII.“) anebo „in Extrav. comm.“, n. př. c. 3. de verb. signif. in Extr. Joan. XXII. (14). c. 3 de major. et obed. I. 8. in Extrav. commun.

Třeba ještě zmíniti se o nezdařeném plánu kodifikačním ze XVI. století. ⁸⁾ Papež Řehoř XIII. (1572—1585) pojal totiž záměr vydati úřední sbírku extravagantů, tak aby bezprostředně přiléhala k liber sextus a obsahovala to, co pojata bylo v Klementinách. obou sbírkách Jana Chappuisa, jakož i konstituce pozdější. Měla pak se sbírka tato nazývati liber septimus. Práci tuto přikázal Řehoř zvláštní komisi, složené z kardinálů. Za Sixta V. (1585 do 1590) a Klementa VIII. (1592—1605) pokračovalo se v práci této a r. 1598 bylo celé dílo hotovo. Klement dal je vytisknouti v Římě pod tit. Liber septimus decretalium Clementis VIII., ⁹⁾

⁶⁾ Titulů jest 43, capita 74.

⁶⁾ Totiž ve vydání z r. 1503; v prvním (1500) jest pouze 70.

⁷⁾ Toť ostatně otázka sporná. Bickell na př. (v cit. díle str. 40) míní, že sbírky extr. nabyly jako takové moci právní, rovněž Vering, str. 55; proti tomu Schulte, Kirchenr. I. 351 a Gesch. II. 63. Ostatně nemá spor ten značného významu praktického, poněvadž jednak autentičnost jednotlivých zákonů ve sbírkách těchto obsažených jest nepochybná, a jednak proto, že větší část těchto zákonů, nyní již zrušených, měla pouze význam časový.

⁸⁾ Rosshirt, Gesch. des Rechte im Mittelalter (1846) I. 366. Sentis v předmluvě k dílu níže cit. Phillips IV. 478.

⁹⁾ Vlastně bylo vytisknuto již 1593, později však připojeny nálezy sboru florentského a tridentského, a tato rozmnožená sbírka vydána tiskem 1598.

ale ihned zase dal z příčin neznámých zničit celý náklad až na několik exemplářů. Před několika lety vydal Freiburský prof. Sentis důkladný výtah z tohoto díla.¹⁰⁾

Corpus juris canonici jako celek.*)

§. 15.

Výrazu „corpus“ užíváno dříve ku poznačení sbírek, jež tvořily určitý celek; tak na př. nazýván dekret Gracianův corpus decretorum. Když k dekretu přibyly pozdější sbírky, nazývány jsou sbírky práva církevního oproti corpus juris civilis povšechným názvem corpus juris canonici, že tedy výraz ten co do významu svého tou měrou se měnil, jakou nové sbírky se objevovaly. V XV. století, jmenovitě na sněmích Kostnickém a Basilejském, značí již corpus j. can. dekret Gracianův a tři sbírky dekretálův oproti extravagantům,¹⁾ a ve stol. XVI. objímá již i extravaganty. Tento poslední význam ustálil se hlavně proto, že dotčené sbírky vycházely obyčejně najednou neb krátce po sobě z téže tiskárny a takto i na venek jediný celek tvořily. Tak se měla věc i při úředním vydání korektorů římských.²⁾ Dle nynějšího významu svého zahrnuje tedy corpus juris can. pět, a počítáme-li extravaganty za dvě samostatné sbírky, šest různých částí spojených v jediný celek.

Sloučení toto jest však jen zevnější, týkající se jen formy, nikoliv obsahu, a nemělo žádného vlivu na právní povahu jednotlivých částí. Corpus juris can. co celek nemá povahu kodexu; nenabyl jí ani — jak se někdy tvrdí — následkem úředního vydání římského, neboť vydání to mělo pouze za účel opravení a ustálení textu. Jednotlivé části corp. j. can. mají tudíž i nyní též právní význam, který měly prvotně a který při každé zvláště jsme vyznačili. Vytčené tam rozdílů třeba mít na paměti při rozhodování.

¹⁰⁾ Pod tit. Clementis Papae VIII. Decretales, quae vulgo nuncupantur liber septimus 1870.

*) *Literatura*. Phillips IV., §. 192, 193. Schulte, *Kirchenr.* I., §. 75, 76. Walter §. 119—123. Richter §. 79.

¹⁾ P. conc. Busil. sess. 23. c. 6.

²⁾ Toto vydání nemá ale ještě názvu „corpus juris“; název ten vyskytuje se teprve ve vydáních XVII. st.

vání, má-li předpis, obsažený v corp. jur., dosud ještě moc závaznou či nemá. Předpisy, obsažené v úředních sbírkách Řehoře IX., Bonifáce VIII. a Klementa V., jsou tudíž závaznými, ač-li právem pozdějším nebyly zrušeny; ohledně pramenů v dekretu Gracianovu a v „extravagantech“ pak může se nad to ještě též vyskytnouti otázka jich autentičnosti. Majíce na paměti povahu jednotlivých částí, snadno můžeme zodpovídati otázku, jak dlužno se zachovati, odporují-li si předpisy v corpus juris canonici obsažené. Patrně přidržíme se tu zásady, že zákon pozdější ruší zákon dřívější; a vyskytne-li se tedy nesrovnalost mezi předpisy v různých sbírkách obsaženými, dáme naprostou přednost sbírce pozdější. Rovněž uijeme zásady *lex posterior derogat priori* při odpořech mezi předpisy dekretu Gracianova a předpisy *extravagantův*. Za to však nelze již užiti zásady této, naleznou-li se předpisy sobě odporující v téže sbírce úřední,³⁾ neboť tu nejde o předpis dřívější a pozdější, any všechny vydány byly současně. V takých případech tudíž třeba utéci se ke všeobecným zásadám interpretacním, zejména k zásadám o tak zv. *antinomii*.⁴⁾

Třeba ještě též podotknouti, že velmi značná část předpisův, obsažených v corp. j. can., má nyní již jen význam historický, any přestaly býti závaznými buď následkem změn, jež se sběhly-ohledně kompetence církve ve věcech světských, buď následkem proměny církevního práva samého, která předsevzata byla jmenovitě na sboru Tridentském.⁵⁾

Vydání celého corpus j. jsou velmi četná; jako znamenitější jmenujeme: vydání Antonína Democharesa,⁶⁾ Karla Dumoulina⁷⁾ (Molinaeus) a Le Conte-a.⁸⁾ Tito přičinili se jme-

³⁾ Že takové odpory se opravdu vyskytují, vykazuje Phillips IV. 423.

⁴⁾ Vylíčení těchto zásad náleží do theorie práva občanského; srov. ostatek Savigny, *System. des heut. röm. R. I. §. 32 nsl.* Unger, *System. des österr. Privatr. I. §. 10 nsl.* Windscheid, *Pandecten I. §. 20.*

⁵⁾ Poslednímu sboru (1870) předložen byl několika biskupy návrh na revisi corp. juris nebo novou kodifikaci práva církevního, ale návrh ten nestal se ani předmětem úrad, sr. Martin, *Omnium conc. Vatican. documentorum collectio 1873.*

⁶⁾ V Paříži 1550—52, 1561, v Lyoně 1554.

⁷⁾ V Lyoně 1554, 1559.

⁸⁾ V Antverpách 1569—71.

novitě o poopravené vydání dekretu Gracianova a dekretálů Řehořových, o čemž na příslušném místě již zmínka byla učiněna. Ještě cennějším jest vydání úřední korektorů Římských z roku 1582 (str. 39), jež se stalo základem všech pozdějších vydání. Mezi těmito vyznamenává se dobrou kritikou Pařížské vydání Klaudia Pelletiera s dodatky bratří Pithou (r. 1687). Nejlepší a nejnovější vydání jsou několikráte již zmíněná vydání Böhmerovo (v Halle 1747), Richterovo (v Lipsku 1839) a Friedbergovo (v Lipsku 1879—1881), (sr. výše str. 39). Starší vydání až po Lyonské z r. 1671 jsou skoro vesměs glosována.

Vydání corp. j. can. obsahují obyčejně též různé dodatky,⁹⁾ a zejména od druhé polovice XVII. st. objevuje se dvě dodatkův: *Institutiones juris canonici*, jež dle vzoru institucí Justiniánových na rozkaz papeže Pavla IV. (1555—1559) uspořádal Pavel Lancelotti, prof. v Perugii,¹⁰⁾ a *Liber septimus decretalium* od Petra Matouše (Petrus Mathaeus); je to sbírka soukromá, ostatně beze zvláštní ceny, obsahující extravagantes do Sixta V. (1585—1590).¹¹⁾ Mimo to bývají připojovány různé indexy a rejstříky, usnadňující praktické užívání sbírek.¹²⁾

II. Prameny, jež v corpus juris canonici obsaženy nejsou.

a) Všeobecné.

§. 16.

I. Nálezy sborů č. sněmů obecných. Až do sněmu Vienneského (r. 1311) obsaženy jsou nálezy ty v corpus juris; zato ale nejsou tam obsaženy nálezy sněmů, konaných ve stol. XV. v Pise (1409), v Kostnici (1414—1418), v Basileji (1431—1443), ve Ferrare a Florenci (1438—1439), z nichž ostatně první dva

⁹⁾ Vypočítávají je podobně Phillips IV. 408. Schulte, Kirch. I. 352.

¹⁰⁾ Tisk. nejprve v Perugii 1563.

¹¹⁾ Poprvé v Lyoně 1590.

¹²⁾ Ty zejména, které spořádal Petr Guennois, přešly z vydání Pařížského 1618 do větších částí pozdějších.

vůbec ani církví uznány nebyly, druhé dva pak toliko částečně se uznávají. ¹⁾ Již po vydání corpus juris, ale ještě v tomto období, konán byl obecný sněm církevní v Římě, zvaný pátý lateránský (1512—1517). Nálezy jmenovaných sborů naléztí lze ve všeobecných sbírkách, obsahujících pořadem chronologickým nálezy synodální. ²⁾ Do tohoto období spadají z dotčených sbírek hlavně dvě, totiž Merlinova (1523)³⁾ a Crabbeova (1538). ⁴⁾

2. Konstituce papežské po Sixtovi IV. hledati dlužno v bullariích, jež povstaly až v následujícím období (srov. níže §. 19).

3. *Regulae cancellariae Apostolicae.*⁵⁾ Jsou to instrukce, dané vyšším úřadům papežským o tom, jak mají jednati v určitých jim přikázaných věcech, zejména ohledně beneficií. Vízí pouze po čas papežování papeže, který je vydal ⁶⁾ Regule kancelářské sahají až do časů Jana XXII. (1316—1334); Jan XXIII. (1410—1415)⁷⁾ a především Martin V. (1417—1431) nařídili, aby byly sebrány, a Martin V. publikoval je formálně r. 1418. Od té doby stalo se zvykem, že každý papež po korunovaci své potvrzuje regule kancelářské svého předchůdce se změnami, jež se mu zdají býti potřebnými. Od Mikuláše V. (1447—1455) ale málo již se událo změn, a počet regulí kancelářských ustálil se na 72. ⁸⁾

¹⁾ O těchto sněmích srov. Wessenberg, Die grossen Kirchenvers. des XV. u. XVI. Jabrh. 1840. Raumer, Die Kirchenvers. von Pisa, Costnitz u. Basel 1849. Hübler, Die Constanzer Reformation u. die Concordate 1867. Hefele, Conciliengesch. sv. VI., VII. (naposl. 1874). Phillips IV. §. 194—196.

²⁾ Jmenovitě Hardouin t. 8, 9. Mansi t. 28, 29. Srov. mimo to Hardt, Magnum oecum. Constantiense conc. 1700 a 1742 a vydané péčí Vídeňské akademie Monumenta concil. gener. seculi XV. t. I. 1857, t. II. 1873.

³⁾ Merlin, Concilia generalia graeca et latina v Paříži 1523, v Kolně 1530 a v Paříži 1535.

⁴⁾ Crabbe, P. Concilia omnia tam generalia quam particularia. Col. 1538 a 1557.

⁵⁾ Nejhlavnější dílo o tom: Riganti, Commentaria in regulas, constitutiones et ordinationes cancell. Apost. Romae 1744—47. Mimo to Rosshirt v Arch. f. kath. Kirchenr. III. (1860) str. 373. Phillips IV. §. 199. Schulte, Kirchenr. I. 96. a Gesch. II. 70.

⁶⁾ O právním významu regulí kancelářských bude se jednati v oddíle o moci zákonodárné.

⁷⁾ Sbírkka jeho je vytisknuta v cit. díle Hardtově I. 954.

⁸⁾ Nejstarší vydání v Benátkách 1496 (zároveň s decisiones Rotae Romanae), nejnovější v Bullarium Romanum od Barberiho d. IV. (1841).

b) Partikulární.

§ 17.

Úchvaly synod provinciálních jsou v tomto období bohatým pramenem práva partikulárního a poskytují materiál k četným sbírkám. Není na místě, abychom při výkladě všeobecného práva šířili se též o rozvoji práva partikulárního; povíme toliko něco o právu partikulárním polském.¹⁾

V Polsce již ode XII. století velmi často konaly synody provinciální, a to boď mimořádné pod předsednictvím legátů papežských, anebo řádné, jež arcib. Hoěždský svolával.²⁾ Nicméně první synoda, jejížto nálezy až na naše časy se zachovaly, jest teprve synoda, konaná r. 1233 v Sěrado pod arcib. Hnězdským Pełkon. Záhy také již počaly se tyto nálezy synodální, obyčejně statuta provincialia zvané, sestavovati ve sbírky. Z tohoto období jsou nám známy:

1. Sbírká Jaroslava Bogoryje ze Skotnik, arcib. Hoěžd. Na synodě, konané r. 1357 v Kališi, sestavil Jaroslav v pořadí chrono-

¹⁾ Literatura. Starowolski Šim., *Epitome conciliorum, Romae 1653.* Załuski Jos. Ondr., *Conspectus novae collectionis legum eccles. Poloniae, Vars. 1744.* Janocki Jan, *Nachricht von raren poln. Büchern, die sich in der Załuski'schen Biblioth. befinden, Drážďany 1747.* Bentkowski, *Hist. literat. d. II. (1814) str. 187.* Jacobson, *Gesch. der Quellen des Kirchenr. des Prens. Staates, Th. I. Preussen u. Posen 1837.* Jocher, *Obraz bibliogr. i histor. literatury i nauk v Polsce d. III. (1857).* Wiszniewski, *Historya literat. polsk. d. II. (1840) str. 291 a d. V. (1843) str. 73.* Jabczyński, *Wiadomość o synodach prowinc. polskich i zbiorach ich statutów, v Roczn. tow. nauk. krakow. r. 1849 d. IV. (všeobecná sbírka sv. 19) a samostatně. Týž, Prawodastwo i prawa kościoła w Polsce aż do wieku XV., v Roczn. tow. przyj. nauk pozn. 1860 d. I.* Mętlewicz, *O pierwszych synodach łączyckich, v Pam. relig. moralo. d. 16, 21, 22. (Hube Rom.) O dawnych statutach synod. polskich, dotąd nie wydanych, v Bibl. Warszaw. 1851 d. 1.* Hube Rom., *Antiquissimae constitutiones synodorum provinc. Gnesu., v Petrohradě 1856.* Helcel Ant. Zyg., *Starodawne prawa polskiego pomniki d. I. (1856) str. 331.* Krasinowski Ad., *Prawo kanoniczne (1861) str. 59.* Fabisz Pawel, *Wiadomość o synodach prowinc. i dyec., v Olešnici 1860, 2 vyd. v Kempně 1861.* Buliński Melch., *Historya kościoła polsk. (1873—74) d. I., str. 358, II 267. III. 409.* Meyzmann Old., *Statuta synod. episcop. Cracoviensium XIV. et XV. saec. (starod. prawa polsk. pomników d. IV.) 1875.*

²⁾ Později účastnili se jich také biskupové provincie Lvovské a tím se vysvětluje nepatřný počet provinc. synod Lvovských; sr. Morawski Sev., *Akta synodu prow. lwowskiego w r. 1564 odbytego (1860) str. 7.*

logickém starší statuta provinciální a připojiv úchvaly téže synody, prohlásil sbírku tuto za závaznou. Teprve v dobách novějších byla sbírka Jaroslavova nalezena a vydána skoro současně (r. 1856) od Antonína Helcela v Krakově a Romualda Hubea v Petrohradě, k čemuž připojeny byly nálezy jiných ještě synod mezi r. 1233 a 1406.³⁾

2. Sbírká Mikuláše Tráby. První sbírkou systematickou, jež v Polsce po celé věky veliké požívala vážnosti, byla sbírka arcib. Hnězd. Mikuláše Tráby. On svolal se schválením papežů Jana XXIII. a Martina V.⁴⁾ provinciální synodu, kterážto měla se zanášeti revisí dosavadních nálezů synodálních a vyloučiti předpisy zastaralé anebo upravíc je přiměřeně dle potřeb časových, sestaviti je v jediný celek. Synoda tato odbývala se r. 1420 nejprve ve Vělni, potom v Kališi, a sbírku od ní schválenou prohlásil Mikuláš Trába za výhradný kodex partikulárního práva polského. Sbírká jest uspořádána pořádkem systematickým dle vzoru dekretálů Řehoře IX., a předpisy v ní obsažené přešly do všech sbírek pozdějších. Tiskem vyšla sbírka tato již na sklonku XV. století.⁵⁾

³⁾ V dílcích dotčených v poznámce 1. čerpal Helcel hlavně z originálu sbírky Jaroslavovy, vydané od něho samého již na synodě Kališské pro biskupa Vratislavského. Originál ten nachází se v bibliotece kapituly Vratislavské. Hube pak čerpal z kodexu, který kdysi byl v bibl. Zaluských a nyní v cis. bibl. v Petrohradě se nalézá. Ve sbírce Helcelově jsou nálezy synod konaných: 1) r. 1233 v Séradu pod arcib. Peikou. 2) 1248 ve Vratislavi pod legátem papežským Jakubem. 3) 1257 v Łęczyci pod arcib. Peikou. 4) 1262 v Séradu pod arcib. Januszem. 5) 1267 ve Vratislavi pod legátem kard. Kvidonem. 6) 1271 ve vsi Kameni pod arcib. Januszem. 7) 1279 v Budě pod legátem Filipem. 8) 1285 v Łęczyci pod arcib. Jakubem Swinkou. 9) 1290 a 10) 1307, obě ve Hnězdně pod týmž arcibiskupem. 11) 1309 v Břetislavi pod legátem pap. kard. Gentilisem. 12) 1326 v Uniejevie pod arcib. Janislavem. 13) 1357 v Kališi pod arcib. Jaroslavem Bogoryjem. 14) 1406, v Kališi pod arcib. Mikulášem Kurowským. Hobe uvádí ještě synodu odbývanou v Łęczyci r. 1244 pod arcib. Peikou. V prvotní sbírce Jaroslava Bogoryje vyskytují se toliko nálezy synod vyjmenovaných pod l. 3., 4., 6., 8., 12. a 13.

⁴⁾ Buly ze dne 24. srpna 1413 a 8. ledna 1417, umístěné ve vydáních níže jmenovaných.

⁵⁾ První dvě sbírky pod tit. Statuta provincialia toti provinciae Gnesnensi valentia, jsou bez datum, první je dle Heyzmanna (l. cit. p. XIV.) z r. 1499, druhá z prvoích dvou desetiletí XVI. stol. Pozdější vydání: 1512 v Norimberku per Hieron. Hoeltzel (zároveň se stat. diecése Vratislavské, sr. níže pozn. 9), 1518 v Krakově u Hallera, péči Rudolfa Agrikoly, 1527 a 1528 v Krakově u Matěje Scharffenberga (spolu se statutem Łaskovým, sr. níže), též ve sbírce Mansiho d. VIII. 991. Nejnovější vyd. jest Heyzmanna v dodatku k cit. výše dílu.

3. Sbírká Jana Łaského.⁶⁾ Za spolupůsobení arcib. Hnězdenského Jana Łaského nařídila synoda łeczycká r. 1523 sdělení nové sbírky, poručivši práci tato Janovi Chojeńskému, arcijáhnovi Krakovskému, a Jiřimu Myszkowskému, kanovńskovi Hnězdenskému. Sbírká, již tito složili, byla synodou łeczyckou r. 1527 sebválena, a skládá se ze dvou částí: první nadepsaná „vetera“ obsahuje statut Trąbów, druhá nadepsaná „nova“ pozdější předpisy, zejména též nálezy několika synod provinciálních pod předsednictvím Łaského konaných. Část tato rozdělena jest dle obvyklé soustavy na 5 knih. Tiskem vydána sbírka Łaského již r. 1527.⁷⁾

Mimo tyto sbírky vydány o sobě ještě nálezy některých synod provinciálních.⁸⁾

Konečně máme ještě z tohoto období účvaly synod diecésních či spíše nařizení biskupská, na těchto synodách vydaná. Nejstarší z nich t. Krakovské vydal prof. Hezmann r. 1875.⁹⁾

⁶⁾ Ještě před tím r. 1485 složil Mikuláš Kotwicz, arcij. pozn. a kan. Hnězd. z rozkazu arcib. Zbyhněva Olešnického (mladšího) sbírku, z níž ale jen vyňatek se zachoval pod tit. Doctoris Nicolai Kottovicii decisiones de interdicto et excommunicatione (umístěný v Łaskové sbírce zákonů světských, Commune inclyti Poloniae regni privilegium 1506, ve Volumina leg. t. I.).

⁷⁾ Statuta prov. Gnesn. antiqua revisa diligentur et emendata... ducta et impens. Joannis de Łasko, archiep. Gnesn., excussm Crac. per Matb. Scharff. dirigente Stanisl. Sudolski. plebano in Kuthno (Estreicher, Bibliografia XV. XVI., na str. 199 udává pod r. 1527 tři vydání). První část tvoří statut Trąbów, druhá má titul: Statuta nova inclytac prov. Gnesn. tempore praesidentiae... Joannis de Łasco in diversis synodis provinc. confecta et approbata. Obnovené vydání v Krakově 1528 u Scharffenb. (u Estreichera pod tímto rokem dvě vydání).

⁸⁾ Z Jochera a Estreichera vyjmáme jmenovitě: Sanctiones ecclesiasticae imprimis autem statuta in diversis provinc. synodis a Joanne Łaski... sancita Crac. typis Scharff. 1525. Constitutiones et articuli synodi lanciciensis 1507, item Piotrkoviensis 1513, item Piotrkoviensis 1532. Crac. Flor. Unglerius 1532. Decreta et constitutiones synodi prov. Petricoviae a. 1542... praesidente Petro, arch. Gnes. (Petr Gamrat) celebratae Crac. 1544.

⁹⁾ V díle výše cit., kdež se nalézají následující synodální statuty biskupů Krakovských: Nankera z r. 1320, Jana Grota 1331, Floriána Mokřského 1373, Petra Wysze 1396, Vojtěcha Jastrzębce 1423, Zbyhněva Olešnického 1436, Tomáše Strzępińského 1459. Mimo to vyšly tiskem z tohoto období: Synodalia statuta episc. Conradi, Petri et Rudolphi Vratislaviensium-Vratislaviae (1475). Statuta synod. antiquae dioec. Vratisl. Joannis Turzonis episcopi jussu, Norimbergae 1512 (spolu se statutem Trąby). Statuta dioeciesana pro dioec. Gnesn.

Titul III.

Od sboru Tridentského až na naše časy.*)

A) Rozvoj práva.

§. 18.

Od polovice XVI. st. jest nám opětne zaznamenati rozhodný obrat v dějinách práva církevního, kterýžto jest výsledkem válek a vysílení, které již od XIV. století zachvacovaly církve. Sotva že církev stanula na vrcholi své moci, povstaly dva silné proudy proti ustálenému stavu věcí. Jeden proud vyšel mimo církve od moci státní a směřoval k úplnému jejímu vymanění z područí církve; druhý vznikl v samém lůně církve a bojoval proti soustředění vlády církevní v ruce papežové. Nelze vylíčiti průběh těchto válek: tof značilo by tolik jako psáti historii všeobecnou. Majíce na mysli rozvoj práva, povíme tu krátce: první z oněch směrů zvítězil, druhý podlehl. Církev byla tudíž přinucena ustoupiti na pole čistě církevní — vše, co druhdy z věcí světských ocitlo se pod jejím zákonodárstvím a soudnictvím, vrátilo se ke státu zpět. Zato však ústrojí církve zůstalo nezměněno, a snahy opačné měly účinek sotva pomíjející.

Neodvisle od těchto hlavních proudů slyšíme z každého tábora volání po reformách kázně a odstranění nešvarů, jež během středověku do mnoho institucí církevních byly se vkradly. Protestantism odhaluje bezohledně vše, co v církvi bylo vadným, nepřipustil, aby se reformami těmi dlouho otálelo.

Taký byl stav věcí v polovici XVI. století, pod jehož vlivem způsoben jest na sboru Tridentském konečný obrat v právu církevním. V nálezích sborových zříme sformulované výsledky válek středověkých, jak výše jsme je vylíčili. A tak již v nich nenalezáme jako v corpus juris canonici předpisy o poměrech soukromoprávních a vůbec necírkevních. Uznání papežství za nejvyšší moc v církvi,

ed. Łaski Crac. in aedibus Haller 1513. Statuta Vilnensis dioec. per principem Joannem ex ducibus Litvaniae... episc. Viln. edita Crac. 1528.

*) Literatura. Phillips IV. §. 197—200. Walter §. 112 do 116. Schulte, Kircbenr. 1., §. 78, 89—90. Richter §. 75—78.

ačkoli dogmaticky ještě nebylo vysloveno, zračí se případně v nálezech sborových. Církevní kázeň konečně doznala bezmála v každém důležitějším směru reformy. Takým jeví se právo církevní, vycházející z usnesení sněmu Tridentského; pozdější doby již nezměnily jich zásadně.

Hlavním tedy pramenem nového práva — *jus novissimum*, jak je někdy nazývají — jsou usnesení sboru č. sněmu Tridentského.¹⁾ Sněm tento svolal papež Pavel III. bullou „*Initio nostri*“ z 21. května 1542,²⁾ a první sezení odbývalo se 13. prosince 1545. Porady, jež několikrát na krátký čas přerušeny byly, trvaly 18 let (do r. 1563), a veřejných sezení odbývalo se v tom čase 25.³⁾ Usnesení, jež se tu stala, zavírají částečně výroky

¹⁾ K dějinám sněmu Tridentského: Pietro Soave Polano (Pavel Sarpi, z řádu Servitů), *Storia del concilio di Trento*, v Londýně 1619 (latině tamže 1620, v Lipsku 1690), dílo psané v duchu sněmu nepřátelském. Proti němu namířeno je: Sforza Pallavicini (jesuita), *Storia del concilio di Trento*, v Římě 1656 (latině v Antverpách 1673). Wessenberg, *Die grossen Kirchenvers. des XV. u. XVI. Jahrh.* 1840. Ranke, *Die röm. Päpste der letzten vier Jahrh. d. I., II.* (6. vyd. 1874). Słotwiński Fel., *Dzieje powszechnego soboru Tryd. Krakov*, 1857. Brzeziński Ant. ks., *Rys dziejów św. soboru Trydenckiego* (otisk z *Tygodnika katol.*), Grodzisko 1863. Mimo to sbírky dokumentů: Le Plat, *Monumentorum ad historiam Conc. Trid. spectantium ampliss. coll.* 1781, 7 dílů. Planck, *Anecdota ad Conc. Trid. pertinentia* 1793—1818. Sickel, *Zur Geschichte des Conc. v. Trient. Actenstücke aus österr. Archiven* 1872. Theiner Aug., *Acta genuina S. Conc. oecum. Tridentini*, v Záhřebu a Lipsku 1875. Döllinger, *Ungedruckte Berichte u. Tagebücher zur Gesch. des Concils. v. Trient* 1876.

²⁾ Uvádí se obyčejně ve vydáních sněmu Tridentského; ve vydání Richterově p. 1.

³⁾ Podrobněji: od 13. prosince 1545 do 11. března 1547 konáno 8 sessí v Tridentě (13. prosince 1545, 7. ledna, 4. února, 8. dubna, 17. června 1546, 13. ledna, 3. března, 11. března 1547), načež sněm následkem nůkazy v Tridentě zuřící do Bologne byl přenesen; tu konána sessí 9. a 10. (21. dubna a 2. června 1547). Potom odročen byl sněm a sešel se opět teprve 1. května 1551 v Tridentě, již za pontifikátu Julia III. (1550—1555). V roce tomto a následujícím odbývalo se šest sessí (1. května, 1. září, 11. října, 25. listop. 1551, 25. ledna, 2. dubna 1552), načež následkem události válečných sbor znova byl odročen. Sedmnáctá sesse konala se teprve 18. ledna 1562 za papeže Pia IV., následujících osm v tomto a potomním roce (26. února, 14. května, 4. června, 16. července, 17. září 1562, 15. července, 11. listopadu, 4. prosince 1563). Nepatrný počet sezení veřejných vysvětluje se tím, že vlastně porady odbývaly se v sezeních tajných.

dogmatické, decreta a canones,⁴⁾ částečné předpisy, týkající se kázně církevní. decreta de reformatione.⁵⁾ Publikování dekretů Tridentských stalo se bullou papeže Pia IV. „Benedictus Deus“ ze dne 26. ledna 1564⁶⁾ v Římě;⁷⁾ avšak přijetí jich ze strany vrchností světských setkalo se s různými obtížemi, jimiž se také publikace jich v jednotlivých zemích a diecésích opozdila.⁸⁾ Zvláštní případ udál se v té příčině v Polsce: tu narazilo se na obtíže nikoliv ze strany vlády, nýbrž ze strany episkopátu. Přijaté již na sněmu Parčovském roku 1564 král Zikmund August nálezy Tridentské, podané mu nunciem Commendonim, kdežto ze strany církevní v tomto roce pouze provincie Lvovská a diecése Poznaňská nálezy ty přijaly.⁹⁾ Ostatek stalo se prohlášení nálezů Trident. v církvi polské teprve o 13 let později na synodě Piotrkovské r. 1577.¹⁰⁾ Byla jen na papeže vznesena prosba za suspensi před-

⁴⁾ Decreta vyslovují zásadu dogmatickou pozitivně, canones negativně, zahrnujíce pod trestem exkomunikace mínění zásadě této odporující; na př. *Sie quis dixerit, in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina institutioe constitutam... anathema sit.* (sess. 23. can. 6). Dekrety dogmatické a reformační rozděleny jsou obyčejně na capitula.

⁵⁾ Obzvláště přišly d. dekreta reformační k místu v 10 sessích t. 5., 6., 7., 13., 14., 21. do 25; sessí 24. má nad to zvláštní oddíl de reformatione matrimonii.

⁶⁾ Ve vydání Richterové p. 480.

⁷⁾ Moc závazná počala se mimo Řím dnem 1. května 1564, sr. bullu Pia IV. „Sicut ad sacrorum“ z 20. července 1564 u Richtera p. 484.

⁸⁾ Ve Francii zvláště králové kladli prohlášení nálezů Tridentských odpor, majíce za to, že se přičí právům církve gallikánské. Mimo to pokládalo se duchovenstvo nálezy těmito za omezované, jak tomu nasvědčuje jmenovité deklarace shromážděného duchovenstva francouzského z r. 1615, sr. André, *Droit canon* pod Trente VI. 297.

⁹⁾ První v listopadu 1564 na Lvovské synodě provinc. konané pod arcib. Tarlou a legatem Commendonim; druhá v říjnu t. r. na diecéšní synodě pod biskupem Adamem Konarským.

¹⁰⁾ O recepci sněmu Tridentského v Polsce: *Listy Commendoniový v Albertrandových Pamětn. o dawnej Polsce* (Vilno 1847 do 1851) I. 175. *Bundtkie Jan Winc., Historia prawa polsk.* (1850) str. 409. *Słotwiński Fel., Dziejce powszech. soboru Tryd.* 1857. *Morawski, Akta synodu prowinc. lwowskiego w r. 1564 odbytego 1860.* *Burzyński Petr, Prawo polskie prywatne* (1868) d. II. *Heyzmann, Zur Publication der Trienter Beschlüsse in Polen,* v *Archiv* d. 22 (1869). *Buliński, Hist. kośc. polsk.* II. 121, III. 419.

pisů, týkajících se kumulace beneficí a povinnosti sídelní, o čemž na příslušném místě pojednáme.

První úřední sbírka nálezů Tridentských vyšla již r. 1564; ¹¹⁾ následovalo potom velmi mnoho vydání, v nichž vedle nálezův a ve spojení s nimi umístěvané bývaly též potomní buly a výroky kongregace vykladačů (sr. níže). Rozšířena byla najmé čttná vydání Gallemartova (první v Kolíně 1618). ¹²⁾ Nejlepším podnes je vydání Richtrovo a Schulteovo, *Canones et decreta concilii Tridentini*, v Lipsku r. 1853.

Předpisy Tridentské citujeme udávajíce *sessi a capitulum* nebo *canon*, na př. *Sessio 6 cap. 7.*; *Sess. 21. cap. 7 de reformatione*; *Sess. 22. can. 1.*

Po sněmu Tridentském konán jen ještě jediný sněm obecný, sbor Vatikánský, ¹³⁾ svolaný bullou „*Aeterni patris*“ ze dne 29. června 1868 ¹⁴⁾ na den 8. prosince 1869. Nálezy tohoto sněmu, vymezující dogmaticky význam a obsah moci papežské, ¹⁵⁾ jsou velmi dů-

¹¹⁾ *Canones et decreta sacrosancti oecumenici et generalis concilii Tridentini . . . Romae apud Manutium 1564.* Před tím vyšly již tiskem nálezy jednotlivých sessí. Prvních 23 sessí vydal J. B. Bozola r. 1563; a podle tohoto vydání vyšel polský překlad pod tit.: *Koncilium Trydenckiego nowoskończzonego wyroki i ustawy . . . wydane przez J. Bapt. Bozolę łac. językiem; Martin Siennik pak přeložil pouze nálezy samy na jazyk polský pro lid obecný co možno nejkratěji v Krakové 1565.*

¹²⁾ Vydání Gallemartovo bylo zapovězeno a vepsáno do indexu, poněvadž proti ustanovení sněmu Trid. obsahovalo vysvětlivky.

¹³⁾ Z velmi bohaté literatury o sboru Vatikánském jmenujeme tyto blavnější spisy: Janus (Döllinger?), *Der Papsť u. das Coucil* 1869. Hergenröther, *Anti-Janus* 1870. Acton, *Zur Gesch. des vatican. Councils* 1871. Ceconi Eug., *Storia del concilio Vaticano, scritta sui documenti originali*, t. I. Roma 1872 (něm. překl. Molitor v Řezné 1873). Fromann, *Gesch. u. Kritik des Vatic. Councils* 1873. Vering, *Lehrb. §. 58.* druhého vydání. Friedrich, *Geschichte des Vaticanischen Councils* 1877. Akta sněmovní lze naléztí z větší části v Archiv. f. kath. Kirchenr. sv. 22 nsl. a mimo to v těchto sbírkách: *Acta et decreta ss. et oecum. Conc. Vaticani. Friburgi 1871.* Friedberg, *Sammlung der Aktenstücke zum ersten Vatic. Council. Martin, Omnium conc. Vaticani . . . dommentorum collectio* 1873. Friedrich Jan, *Documenta ad illustrandum Conc. Vaticanum 1871—72.* Taktéž v 7—11 svz. díla Roskovanyho *Romanus Pontifex* (1867—76).

¹⁴⁾ V Archiv d. 20. str. 336.

¹⁵⁾ O tom níže.

ležity. Zato ale nevydal sbor Vatikánský žádná nařízení v oboru čistě právním, ani nepřijal dekry de reformatione ve smyslu snému Tridentského. Byly sice v té příčině připraveny četné návrhy, ¹⁶⁾ dříve však nežli se staly předmětem porad, byl sněm následkem událostí politických na čas neurčitý odročen. ¹⁷⁾

Co se týče zákonodárné moci papežské, udála se v období tomto změna potud, že ji nyní nevykonává vesměs papež sám, nýbrž ve jménu a zastoupení jeho i zvláštní k tomu cíli ustanovené vyšší úřady, jmenovitě kongregace kardinálské. Mezi nimi je v právním ohledu nejdůležitější kongregace vykladačů snému Tridentského (S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum), kteréžto udělena byla moc vykládati autenticky nálezy Tridentské. Výroky kongregace v té příčině vydané, declarationes, mají povahu práva a jsou tedy až podnes novým pramenem práva církevního. O organizaci a oboru činnosti těchto vyšších úřadů papežských bude řeč na místě příslušném.

Rovněž i podstata pramenů práva partikulárního utrpěla v období tomto změnu. Vůči ustanovením sboru Tridentského přestává koncem XVI. st. konání synod provinciálních a od polovice XVIII. st. také synod diecézních. ¹⁸⁾ Moc zákonodárná spočívá tudíž převahou v rukách biskupův. Avšak zato vzrůstá se den ode dne vliv

¹⁶⁾ Obsah těchto návrhů (schemata) podán je v Arch. d. 23. (1870) str. 478.

¹⁷⁾ Bullou „Postquam Dei munere“ z 20. října 1870 v Arch. d. 24 p. CLXX. Sněm konal čtyry veřejná č. slavná sezení (mimo četné kongregace generální i speciální), první 8. prosince 1869, poslední 18. července 1870. Prohlášeny byly toliko dvě konstituce dogmatické: de fide catholica a constitutio dogmatica prima de ecclesia Christi.

¹⁸⁾ Teprve za našich časů jeví se opět úsilí obnoviti dřívější obyčej, odbývati synody partikulární; tak byly konány provinc. synody ve Vídni a Ostřihomě 1858, v Praze a Kolině 1863, diecézní na př. v Praze 1863, v Ostřihomě 1860, v Hnězdně a Poznani (vlastně shromáždění děkanů) v letech 1863—1872. Ve Francii svolila vláda k odbývání synod provinc. a diecézních teprve r. 1849, sr. André Legislation v. Concile I. 279. Collectio Lacensis t. III. Ale za to nejsou co do povahy své synodami shromáždění duchovenstva francouzského (assemblées du clergé de France), jež konány bývaly každých pět let. Protokoly těchto shromáždění — velmi důležité pro historii práva církevního francouzského — vydal Durathon Collection des procès-verbaux des assemblées générales du clergé de France, v Paříži 1767—1780.

moci státní na poměry církevní, a tak stávají se za našich dob zákony státní jedním z nejhlavnějších pramenů práva partikulárního. Stát vydává je buď samostatně, buď na základě smluv s vrchností církevní uzavřených, zejména konkordátů. Také smlouvy uzavřeny na př. s Polskou (r. 1737), se Španělskem (1753), s Neapolskem (1741 a 1818), s Francií (1801), s Bavorskem (1817), s Ruskem (1847) a s Rakouskem (1855).

B) Sbírký.

a) Všeobecné.

§. 19.

Třeba podotknouti především, že sbírky tohoto období netýkají se pouze jen pramenů v tomto období povstalých, uýbrž objímají také prameny dřívější. Lze rozdělití je ve tři kategorie: sbírký zákonů synodálních, konstituci papežských a nařízení vyšších úřadů papežských.

1. Sbírký všeobecných nálezů synodálních. Obsahují velmi často vedle sborův obecných též synody partikulární, jsou však vesměs pracemi soukromými bez jakékoliv úřední známky. Poznali jsme již v předchozím období dvě také sbírky (sr. str. 52); počet jich valně vzrostl od té doby, co bádání pramenů větší počala se přikládati váha. ¹⁾ V XVII. st. vydali znamenitější sbírky: Binius, ²⁾ Sirmont, ³⁾ Labbé a Crossart; ⁴⁾ nejhojnější pak a ještě nyní všeobecně užívané sbírky pocházejí z XVIII. st. Jsou to jmenovitě sbírky Hardouinova, ⁵⁾ Coletiova ⁶⁾ a Man-

¹⁾ O těchto sbírkách Hefele Conciliengesch. I. 61.

²⁾ Binins Sev., Concilia generalia et provincialia, v Kolíně 1606, 1618 (5 vol.), v Paříži 1636 (9 vol.)

³⁾ Sirmont Jac., Conc. gener. ecclesiae cath., v Římě 1608 (4 vol.)

⁴⁾ Sacrosancta concilia ad Regiam editionem exacta, studio Phil. Labbaei et Gabr. Cossartii v Paříži 1672. Před tím (r. 1644) vyšla v Paříži t. zv. Collectio regia ve 37 vol. Jako doplněk vydal Baluze St. Nova collectio conciliorum t. I. v Paříži 1683 a 1707.

⁵⁾ Hardouin J., Collectio maxima conc. generalium et provinc., v Paříži 1715 (11 t. 12 vol.)

⁶⁾ Coleti Nic. Sacrosancta concilia ad regiam editionem exacta v Benátkách 1728—34 (23 vol.), k tomu co doplnění: Mansi J., *Dom Sanctorum concil. et decretorum nova collectio* 1748—52 (6 tom.)

siho,⁷⁾ z nichž první sahá nejdále, totiž až do r. 1714, poslední pak je nejobširnější, ačkoliv sahá toliko do polovice XV. stol.

2. Sbírký konstitucí papežských č. bullaria. Počínajíc polovicí XVI. st. objevují se chronologicky uspořádané sbírky konstitucí papežských, jež byly nazvány „bullaria“. ačkoliv v nich nebyly jediné bully umístěny. První větší bullarium⁸⁾ vydal advokát Římský Laërtius Cherubini; pozdější sbírky buď pojily se s předchozími jako pokračování jich, anebo vracely se taktéž k dobám dřívějším. Lze rozeznávatí tři skupiny bullarií:

a) Vydání Římské Cherubinů a jeho kontinuaace. Laërtius Cherubini sebral v letech 1586—1590 konstituce od Leona I. do Sixta V. (440—1585) a dovedl je ve vydání druhém z r. 1617 až do Pavla V. (1605—1621). Jeho syn Angelo Maria Cherubini rozmnožil sbírku otcovu konstitucemi pozdějšími do r. 1637; vydání jeho z r. 1638 má 4 díly. Františkáni Augelus a Latusca pak Jan Pavel a Roma přidali r. 1672 dva díly, jež sahají po Klementa X. (1670—1676).⁹⁾

b) Vydání Lucemburské a jeho kontinuaace. R. 1727 vyšlo v Lucemburku nové vydání bullaria v 8 dílech,¹⁰⁾ z nichž prvních 6 bylo opakovaním vydání Římského, 7. a 8. pak obsahovaly pozdější konstituce do Benedikta XIII. (1724—1730). K tomu přibylo v letech 1730—1740 pět dílů, jež obsahují konstituce dříve opomenuté, a nad to ještě 6 dalších dílů s konstitucemi do smrti Benedikta XIV. († 1758).¹¹⁾ Obsahuje tudíž vydání Lucemburské v této poslední formě 19 dílův od Lva I. do Benedikta XIV. (440—1758). Počínajíc dílem 11., opírá se vydání toto o vydání Římské, k němuž nyní přicházíme.

c) Vydání Římské Karla Cocquelines-a a jeho kontinuaace. Vydání toto jest nejdůkladnější sbírkou, na naše doby došlou.

⁷⁾ Mansi J. Dom., Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio t. 31; t. 1—13 ve Florenci 1757—67, t. 14—31 v Benátkách 1769—1798.

⁸⁾ O jiných bullariích ze XVI. st. podává zprávu Sentis v Theolog. Literaturblatt 1870, str. 503.

⁹⁾ V Lyoně 1673 vyšlo opětne vydání prvních 5 dílů.

¹⁰⁾ Pod tit. Magnum bullarium Romanum a b. Leone M. usque ad Benedictum XIII. Luxemb. sumptibus Andr. Chevalier 1727 (otisk 1742).

¹¹⁾ Dodatečné tyto díly mají titul: Magnum bullarium Romanum seu ejusdem continuatio quae supplementi loco est.

Prvotně vyšlo 14 dílů (v 28 svazcích) v době od r. 1733 do 1756 s konstitucemi od Lva I. do Klementa XII. († 1740).¹²⁾ K nim bezprostředně se připojuje bullarium Benedikta XIV. (1740—1758), o 4 dílech v letech 1754—1758 vydané¹³⁾

R. 1835 započal Ondřej Barberi v kontinuaaci výše jmenovaných sbírek,¹⁴⁾ počínaje Klementem XIII., nástupcem Benedikta XIV. Dosud vyšlo 20 dílů, sahajících do papeže Řehoře XVI. (1831—1846). Konstituce Pia IX. pak byly sebrány o sobě pod tit. Acta Pii IX. v Římě 1848—1865. Opětné vydání sbírky Cocquelinovy počalo vycházeti v Turině r. 1857; dosud vyšlo 25 dílův.¹⁵⁾

V bullariích, pod c) vyjmenovaných, sebrány jsou tedy konstituce papežské od r. 440 až po dny naše. Mimo to vyšly také sbírky listů nejstarších papežů, tak jmenovitě cenná, ale nedokončená sbírka Petra Constanta, obsahující listy papežů počínajíc Klementem I. až do Sixta III. (od r. 67—440),¹⁶⁾ a v novějším čase jako pokračování dílo Ondřeje Thielera s listy od Hilaria do Pelagia II. (461—590).¹⁷⁾ Listy Lva I. (440—461) a Řehoře I. (590—604) obsaženy jsou ve vydání sebraných spisů těchto pa-

¹²⁾ Díl I.—V. mají titul: Bullarum, privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum amplissima collectio opera et studio Carol. Cocquelines. VI.—XIV.: Bullarium Romanum, seu novissima et accuratissima collectio apostolicarum constitutionum. Nejprvé vyšel d. 7. (1733), d. 8.—14. vyšly v letech násl. až do r. 1744; d. I. pak vydán r. 1739, ostatek (d. 2.—7.) v letech 1739—1762.

¹³⁾ Opětné vydání v Mechlách 1826, ve 13 vol.

¹⁴⁾ Pod tit.: Magnum Bullarium Roman. Pontificum Clementis XIII., Clem. XIV., Pii VI., Pii VII., Leonis XII., Pii VIII. et Gregoris XVI. constitutiones complectens, quas collegit Andreas advocatus Barberi t. I.—V. opera et studio Alex. Spetia 1835—1842, t. IV.—XX. opera et studio Rainaldi Segreti 1857 usl.

¹⁵⁾ Bullarum, diplomatum et privileg. sacr. Roman Pontificum Taurinensis editio eura Tomasetti.

¹⁶⁾ Constant P., Epistolae Roman. Pontif. et quae ad eos scripta sunt a. s. Clemente usque ad Innocent III., t. I. v Paříži 1721 (více nevyšlo). Druhé vydání před Schoenemanna v Gotynkách 1796.

¹⁷⁾ Thiel Andr., Epistolae Rom. Pontif. genuinae et quae ad eos scripta sunt a. s. Hilario usque ad Pelagium II., t. I. (do r. 523) 1867. Sr. o tom Thielovu rozpravu: Die nach-Constant'schen Vorarbeiten zu einer krit. Ausgabe der epistolae Rom. Pontif. v Archiv. XIII. (1862).

peždv.¹⁸⁾ Ostatně jsou listy papežské umístěny tu a tam ve sbírkách synodálních, zejm. u Mansiho;¹⁹⁾ odtamtud je otiskl Migne ve své patrologii,²⁰⁾ a to až do Innocence III. (1198—1216).

V novějších dobách věnuje se též pozornost starým registům papežským, totiž kopiím listů, jež chovají se v archivu papežském. Důkladný jich popis spolu s podáním obsahu vydali Jaffé (po rok 1198) a Potthast (po rok 1304).²¹⁾

3. Sbírký nařízení vyšších úřadův papežských. Z těch nejdůležitější jsou výroky vykladačů sněmu Tridentského. Za Benedikta XIV. učiněn byl počátek s vydáváním úřední sbírky těchto výroků, vydaných po r. 1718;²²⁾ r. 1844 měla sbírka tato již 104 svazky; k tomu přibylo několik svazků doplňků. Nové vydání celé sbírky bylo započato r. 1876 v tiskárně kongregace de propaganda fide. Pro praktické upotřebení byly též učiněny výtahy z hromadné sbírky buď jako díla samostatná,²³⁾ buď jako dodatky k nálezům sněmu Tridentského. Zejmena Lipské vydání Richterovo podává dobrý výtah z nálezů kongregace.

¹⁸⁾ Jmenovitě: S. Leonis M. opera vyd. bratří Ballerini v Benátkách 1753—1757 S. Gregorii opera, studio monachorum O. S. Benedicti e congreg. S. Mauri, v Paříži 1705, v Benátkách 1768.

¹⁹⁾ Taktéž Appendix ku I. d. výše dotčené sbírky Turinské obsahuje listy papežské od Lva I. do Sylvestra (440—537), ale neúplně.

²⁰⁾ Migne, *Cursus completus Patrologiae*.

²¹⁾ Jaffé, *Regesta Rom. Pontificum ab condita ecclesia ad a. 1198*, v Berlíně 1851. Potthast, *Regesta Rom. Pontif. inde ab a. 1198 ad a. 1304*, t. I. 1874, t. II. 1875. *Regesta ad Innoc. III. do Klementa VI. (1198—1346)*, obsahuje dílo Boeberovo Fr. *Regesta Imperii 1847 (addimenta 1849, 1857, 1865)*. Boehmer, *Regesta Imperii. Die Regesten unter Kaiser Karl IV. 1346—78 aus dem Nachlasse Böhmers herausg. von Alf. Huber 1877*.

²²⁾ *Thesaurus resolutionum s. Congr. Conc. Trident. 1739*, v Urbínu, od r. 1741 v Římě.

²³⁾ Tak jmenovitě: Zamboni, *Collectio declarationum S. Congr. Conc.*, 8 dílů 1812—1816 (sabá do r. 1800). Otisk v Arrasu (Atrebatu) 1860—1868. Mimo to počaly v novějším čase vycházeti ještě jiné sbírky, jmen.: Mühlbauer, *Thesaurus resolutionum S. Congr. Conc. quae prodierunt usque ad a. 1871*. t. I. a II., v Mnichově 1872 nsl. Pallottini, *Collectio omnium conclusionum et resolutionum, quae apud S. Congr. Conc. prodierunt ab a. 1564—1860*, v Římě 1869 nsl. (má vyjít 15 dílů). Výtah z důležitějších nálezů v případech summárně projednaných (causae per summaria precum propositae) z let 1823—1869 vydali Liugen a Reuss, v Řezně 1871.

Jsou ještě sbírky nařízení jiných kongregací, jež ale v ohledu právním nepoměrně menší jsou důležitosti.²⁴⁾

b) Partikulární.

§. 20.

1. Nálezky synodální. Nálezky synod provinciálních náleží lze částečně ve sbírkách obecných sněmů, jmenovitě ve sbírce Hardouinové a Mansiho; mimo to jsou sbírky týkající se jednotlivých zemí. Omezíme se jako v období předchozím na prameny církve polské.¹⁾

Až do XVII. st. konaly se v Polsce jako druhdy četné synody provinciální a usnesení jejich sestavována jsou v nové sbírky. Jsou to jmenovitě:

²⁴⁾ Tak kongregace sacr. rituum: Gardellini, Decreta authent. Congr. sacrorum rituum, v Římě 1824, 3. vyd. do r. 1856, tamtéž 1856—58 (výtahy z ni Martinucci v Římě 1845, Eberle v Řezně 1851 a j.). Mühlbauer, Decr. auth. Congr. sacr. rituum, v Mnichově 1862—73. K díla Mühlbauerovu vyšla r. 1877 Supplementa t. I. II. Kongregace indulgentiarum et reliquiarum: Prinzivalli, Resolutions sen decreta auth. s. Congr. indulg... v Římě 1862, Falise, s. Congr. indulg... resolut. aut. Lovanii 1862. Kongr. jurisdictionis et immunitatis: Ricci, Synopsis, decreta et resolutiones s. Congr. jurisd... v Turině 1719 2 sv.

¹⁾ Z jiných jmenujeme jako nejdůležitější sbírky: *pro Uhersko*: Peterffy, Conc. eccles. in Regno Hungariae celebrata, ve Vídni a Prešpurku 1741, (2 d.); *pro Německo*: Concilia Germaniae, quae... Joan. Fridr. Schannat, collegit, deinde Jos. Hartzheim auxit, v Kolíně 1759—63 (5 d.), pokračovali (d. 6.—9.), Scholl 1765—68, Neissen (d. 10.) 1775, (jako d. II. Hesselmannův index 1790). Supplementa k tomu: Binterim a Floss v Kolíně 1851 a 1852; *pro Francii*: Sirmond, Con. antiqua Galliae, v Paříži 1629; k tomu supplem. P. de la Lande, v Paříži 1686; *pro Španělsko*: d'Aguirre, Collectio maxima conc. omoium Hispaniae et novi orbis, v Římě 1753; *pro Velkou Británií*: Wilkins, Conc. Magna Britanniae et Heberniae, Londýn 1787. Nyní vychází péčí jezuitů z Marie Laach t. zv. Collectio Lacensis (Acta et decreta conciliorum recentiorum. ve Fyburku 1870 nsl.), t. j. sbírka synod obývaných po r. 1682. Dosud vyšlo 6 dílů; d. I. (1870) obsahuje synody od r. 1682 do 1789 v církvi latinské, d. II. (1876) synody [od r. 1596—1866] v církvi východní konané; d. III. (1875) pozdější (do r. 1869) synody americké a britanské, d. IV. (1873) francouzské; [díl V. (1879) německé,

a) Sbíрка Stanislava Karnkovského.²⁾ Již synoda Piotrkovská r. 1557 uložila Stanislavovi Dąbrowskému, kancléři Hnězdenskému a Františku Krasínskému, arcijáhnovi Kališskému, aby složili novou sbírku. Shotovili ji na synodě Piotrkovské r. 1577; zatím však byly přijaty nálezy sněmu Trid., čímž se ukázala potřeba učiniti nějaké změny. Bylo tedy usneseno předsevzítí revisi hotové sbírky, což bylo vloženo na Stan. Krasínského, arcijáhna a Martina Izdbińského, scholastika Krakovského. Zatím chopil se díla toho Stan. Karnkowski, tou dobou biskup Vlacavský (od r. 1581 arcib. Hnězdenský), a sbírka, kterou složil, vyšla již r. 1579.³⁾ Rozdělena je v 5 knih, a to tak, že v prvních čtyřech knihách nalézají se v pořádku systematickém výtahy ze statutu Mikuláše Trąby (poznačené „ex antiquis“) a ze sbírky Łaského („ex novis“), jakož i nálezy pozdějších synod, odbývaných před r. 1577 („ex novissimis“), pátá část obsahuje usnesení synody Piotrkovské z r. 1577 rovněž podle materií rozdělená.

b) Sbíрка Jana Wężyka. Jest to vlastně opravené vydání abírky Karnkowského, jdouc týmž pořádkem a sáhajíc rovněž toliko do r. 1577. Přidano jest pouze několik nálezů synod dřívějších, jež Karnkowski vypustil, jiné pak byly přiměřeně ke změněným poměrům zmodyfikovány. Sbíрку tuto sestavili na poručení syn. Piotrkovské r. 1621 (pod arcib. Gembickim) Jan Fox, arcijáhen Krakovský, Martin Kłociński, probošt Kaziměřský, František Zajewski, probošt katedrály Łucké a Mikuláš Skwiernicki, kanovník Łowický. Synoda, konaná pod arcib. Hnězd. Janem Wężykem v Piotrkově r. 1628, sbírku tuto potvrdila.⁴⁾

Nálezy synod, konaných po r. 1577, bývaly vydávány o sobě. Ve druhé polovici XVII. století přestal obyčej odbývati synody provinciální. Synoda Varšavská r. 1643 (pod arcib. Hnězd. Matějem Łubieńským⁵⁾

uberské a holandské od r. 1789; díl VI. (1882) italské od r. 1789 a novější synody v díly předcházející nepojaté; díl VII. má obsahovati sbor Vatikánský].

²⁾ Jmenuje se ještě jedna starší sbírka: Gnesnensis metrop. ecclesiae constitutiones synodorum provinc., v Krakově 1574 (sr. Jocer III. čís. 7492); avšak o této sbírce nedostává se zpráv podrobnějších.

³⁾ Pod tit. Constitutiones synod. mctr. eccl. gnesn. provincialium tam vetustorum quam recentiorum usque ad. a. 1578, studio et opera Stan. Karnkowski, episc. Vladislaviensis et Pomer. collectae Crac. Andr. Petricovius impr. 1579.

⁴⁾ Titul: Constitutiones synodorum metrop. eccl. gnesn. prov. antboritate synodi prov. Gembicianae per deputatos recognitae jussu vero et opera... Joannis Węzyk arcbiep. Gnesn. editae Crac. ex officina Andr. Petricovii 1630. Druhé vydání v Krakově in typogr. Coll. Maj. Univers. Cracov. 1761.

⁵⁾ Mimo sbírky Karnkowského a Wężykovu jsou vtištěny usnesení násl. synod provinc. tohoto období: Acta et constitutiones synodi

byla poalední. Později odbyvaly se již jen synody diecéšní, jichž usnesení rovněž tiskem byla vydávána.⁶⁾

c) Sbírká Poznaňská. Doplniv sbírku Węzykovu usneseními provinciálních a diecéšních synod pozdějších, složil Křištof Zórawski, kauovník Krakovský a Varšavský, v druhé polovici minulého století novou sbírku pořádkem dekretálů Řehřových. Avšak sbírka tato zůstala rukopisem až do r. 1869, kdež ji několik Poznaňských duchovních vydalo tiskem.⁷⁾

prov. Gnesnensis a. 1577 die 19 maji habitae. Crac. 1578 (jesti to synoda Piotrkovská, konaná za arcib. Uchaňského za předsednictví legáta papežského Vincence Laurea). — Constit. et decreta condita in prov. syn. Gnesn., quam... Stanisl. Karnkowski archiep. gnesn. Petricoviae habit, a 1589, Pragae typ. Otbmari 1590. — Concilium provinc. regni Poloniae, quod Bern. Maciejowski, S. R. E. Presbyter Cardinalis, archiep. Gnesn. habit Petricoviae a. 1607, Crac. Andr. Petricovius 1609 (podruhé tamtéž 1630). — Synodus prov. Gnesn. sub... Laurentio Gembicki arch. Gnesn. Petricoviae a. 1621 celebrata, Crac. Andr. Petricovius 1623 (tamtéž 1624). — Synodus prov. Gnesn. provinciae sub... Joanne Węzyk archiep. Gnesn. Petricoviae a. 1628 celebrata Crac. in officina Andr. Petric. 1629 (tamtéž 1641). — Synodus provinc. sub... Joanne Węzyk. Warsaviae a 1634 celebrata. Crac. ex officina Andr. Petric. 1636 (dvakráte, a téhož roku ve Vlně). — Syn. provinc. sub... Mathia Zubieński, arch. Gnesn. Varsaviae a 1643 celebrata. Vars. in offic. Petri Elert 1646. — Sem náležejí dále: Akta synodu prowincjonalnego lwowskiego w r. 1564 odbytego, z aktów konsyst. metrop. lwowskiego wypisał i wydał ks. Seweryn Morawski ve Lvově 1860. Dále synody ruské: Synodus Ruthenorum provincialis, quam Jos. Velaminus Rudzki, archiep. Kijoviensis ac metropolitae Russiae... a. 1626 die 4 sept. in civitate kobryněnsi celebravit. Poczej. typis PP. Basil. 1753 (je to již druhé vydání, uspořádané péčí Ondřeje Bienieckého). Synodus provin. Ruthenorum habita in civitate Zamossiae a 1720 Romae typis sacr. Congr. de prop. fide 1724, druhé vyd. ve Vlně 1777, třetí tamtéž 1785, taktéž v Collectio Laccensis II. 1.

⁶⁾ Nevypočítáváme všechna vydání statut diecéšních pro jich veliký počet a odkazujeme v té příčině k Jocherovi III. 309 a Fabiszovi str. 270. Dodáváme: Synodus archidioecesaana Gnesnensis praes. Stan. Karnkowski, arch. gnesn... Lovicii a. 1583 celebrata, nec non articuli alterius synodi ejusdem dioec. sub Jacobo Uchaňski habitae (r. 1580 sr. Bibl. Warsz. 1872 sv. 4 str. 493) nunc primum... Zeno Chodyński eedit, ve Varš. 1872.

⁷⁾ Titul: Decretales summorum pontificum pro regno Poloniae, et constitutiones synodorum prov. et dioec. regni ejusdem ad summam collectae. Cum annotationibus... curantibus plerisque sacerdotibus posnaniensibus editae. Posnaniae 1869[—1883, 3 vol.].

2. Nařízení státní a konkordáty. V každém státě vyskytují se v novějších dobách úřední sbírky zákonův a nařízení státních, v nichž obsaženy jsou taktéž předpisy, týkající se poměrů církevních. V Rakousku byly až do r. 1848 dvě hlavní sbírky úřední, totiž sbírka zákonů soudních (Justizgesetzsammlung) od r. 1790—1848 a sbírka zákonů správních (t. zv. politische Gesetzsammlung) od r. 1790—1848. Mimo to byly od r. 1819 vydávány též sbírky zákonů provinciálních. Na místě těchto sbírek počal od r. 1849 vycházeti říšský zákonník (Reichsgesetzblatt) a zákonníky zemské. Dřívější nařízení (před rokem 1780 či 1790) obsažena jsou v soukromé sbírce Kropatschkově (1740—1808),⁹⁾ provinciální haličské ve sbírce Pillerové (1772—1819). [Nařízení, poměry církevní v Čechách upravující, obsažena jsou v těchto soukromých sbírkách: Riegger Paul Jos.: Corpus Juris eccl. bohemici et austriaci... oder Sammlung der im Königreich Böhmeim u. Erz. Oesterreich in Kirchensachen ergangenen a. l. f. Gesetzen u. Verordnungen. Wien 1770; (dodatky 1774). Riegger Carl Eman.: Sammlung der in Kirchensachen ergang. l. f. Gesetze, die von undenklichen Zeiten bis auf Maria Theresia in Böhmen u. denen dazu gehörigen Ländern kundgemacht worden. Wien 1778. Jaksch Pet. K.: Lexikon aller für d. K. Böhmeim v. 1801—15 ergangenen l. f. Gesetze u. Verordnungen im geistlichen, Religions- u. Toleranzfache, Prag 1817; Gesetzlexikon im geistlichen, Religions- u. Toleranzfache für d. K. Böhmen von 1601 bis Ende 1800, 6 Bde, Prag 1828; von 1801 bis Ende 1825, 7.—10. Bd., Prag 1829—30. Linhart, Sammlung der für d. k. Böhmen 1819—1828 in publ. eccl. u. in Studiensachen ergang. k. k. Verordnungen, 1830—31. Schimon A., Sammlung der sämtlichen seit 1826 bis Ende 1855 für Böhmen ergangenen geistl. Gesetze u. Verordnungen, 1857. Sem náleží též Kostetzky, System der polit. Gesetze Böhmens, 6. díl: Handbuch der Gesetze im geistlichen Fache, Prag 1820]. Rovněž i ta nařízení říšská, jež týkala se poměrů církevních, bývala často sestavována v samostatné sbírky.⁹⁾

⁹⁾ Sammlung aller Verordnungen und Gesetze etc., ve Vidni 1787—1808; pokračování této sbírky až do r. 1846 vydali Goutta (ve Vidni 1812—33) a Picbl (1834, 1837—48).

⁹⁾ Z rakouských: Sammlung der älteren k. k. landes-f. Gesetze u. Verordn. in publico-ecclesiasticis. Wien bei Trattner 1785. Jaksch, Gesetzeslexikon im geistl. Religions- u. Toleranzfache, v Praze 1828—30,

Konkordáty lze nalézt v povšechných sbírkách synodálních, v bullariích atd. Též samostatné sbírky konkordátů byly vydány, ty však jsou neúplné a nedokonalé.¹⁰⁾

Rieder, Handbuch der k. k. Verordn. über geistl. Angelegenheiten t. 3, ve Vídvi a v Linci 1848—59.

¹⁰⁾ Münch, Vollständige (?) Sammlung aller älterer u. neuerer Concordate, v Lipsku 1830. Lepší: Conventiones de rebus ecclesiasticis inter S. Sedem et civilem potestatem initae, ex collectione Romana a Vincent. Nuzzi digesta excerptae, v Mohuči 1870.

Oddíl III.

Nástin literatury práva církevního. *)

a) *Literatura povšechná.*

§. 21.

Nelze na tomto místě o dějinách literatury kanonické pojednávatí důkladně: k tomu bylo by třeba díla samostatného. Chceme toliko v povšechných rysech nastíniti obraz jejího rozvoje.

Do polovice XII. století pojímalo se právo církevní jako část teologie, a nebylo ani v přednáškách, ani ve spisech činěno nižádného rozdílu mezi předpisy právními a zásadami dogmatickými neb etickými. Teprve dekretem Gracianovým počíná se vyvíjeti samostatná nauka a tudíž i samostatná literatura práva kanonického. To hlavné dvěma příčinám přičítati dlužno. Jednak totiž náleželo již v oné době mnoho záležitostí světských k zákonodárství a soudnictví církevnímu. čímž ovšem praktický význam předpisů církevních valně byl povznešen; ale jednak také je století XII. vlastní

*) *Literatura.* Doujat (Dovatus), Praenotationum canonicarum libri V. (v Paříži 1687, poslední vydání Schottovo v Mitově a Lipsku 1776—79) lib. V. c. 1—9. Sarti, De claris archigymn. Bononiensis professoribus, vydal po smrti autorově († 1760) Fattorini v Bologni 1769—72. Gluck, Praecognita uberiora universae jurisprudentiae eccles. Germanorum, v Halle 1786. Savigny, Gesch. des Röm. Rechts im Mittel-alter 2. vyd. 1834—51. sv. III. VII. Stintzing, Gesch. der populären Literatur des römisch-canon. Rechts in Deutschland am Ende der XV. u. im Anfang des XVI. Jharh. 1867. Phillips sv. IV. Schulte, Lehrb. str. 40; především pak [obě v §. 4. cit. díla]: Schulte, Gesch. der Quellen o. Literatur des can. Rechtes etc. [a Maassen: Gesch. d. Quellen u. der Literatur des canon. Rechts etc.].

epochou obrození nauky práva Římského, zvláště pak na universitě Bolognské. Metoda užívaná při právu Římském, byla uzpůsobena pro zákony církevní, a tím se stalo, že zákony tyto odděleny byly od nauky čistě teologické a utvořena z nich samostatná disciplína právní.

Za prvního představitele této nové nauky považovati lze samého Graciana. Jeho dekret není pouhou kompilací, nýbrž i prací literární, obzvláště pak jsou „dicta“ samostatným rozbohem teoretickým, opírajícím se o vývody právní. Ale i jako sbírka stal se dekret Gracianův základem nauky práva kanonického, poněvadž sloužil jeho následníkům po dlouhý čas za výlučný předmět výkladův a prací literárních. Odtud také název *decretistae* (nebo *canonistae*) pro učitele práva kanonického, na rozdíl od *legistů*, učících právu Římskému.

a) *Universita Bolognská*, dávši počátek nauce o právu kanonickém, vyikla zároveň i směr její literatuře. Po následující dvě století přidržují se totiž jak výklady v Bologni, tak i spisy kanonistů, vykládající a objasňující text zákonův, přísně metody exegetické. Toto první období (1150—1350) nazýváme epochou *glossatorů*, neboť nejprostší a prvotní formou metody této je *glossa*. Nazývalo se tak kratičké objasnění textu, kteréž se psávalo buď mezi řádky (*glossa interlinearis*), anebo na pokrajích č. marginách (*gl. marginalis*). Záhy vzrostly tyto glossy v celkovité komentáře, jež spisovány bývaly buď při textě samém (*apparatus, lectura*), anebo též o sobě (*commentarii, summae*), ale vždy přesně byly přizpůsobeny pořádku pramenů. Skoro každý učitel a spisovatel glossoval zákony svým vlastním způsobem, pozdější pak ke glossám předchůdců měl zření, buďto je přijímaje nebo s nimi polemisuje. Časem nabyla obyčejně některá z těchto gloss větší vážnosti, tak že bývala stále spolu s textem přepisována. Každá sbírka měla takovou ustálenou glossu, *glossa ordinaria*.

Prvním glossátorem byl *Paucapalea*,¹⁾ žák Gracianův, jemuž dekret děkuje za nynější svou formu (sr. výše str. 37). Z pozdějších ze XII. st. proslulí: *Rolandus Bandinellus*, po-

¹⁾ O jeho spisech: *Maassen, Paucapalea* v rozpr. Víd. akademie d. 31. 1859.

tomní papež Alexandr III.,²⁾ Rufinus.³⁾ Štěpán, biskup v Tournay,⁴⁾ Jan Faventinský,⁵⁾ Gandulphus,⁶⁾ Bazianus,⁷⁾ přede všemi pak Hugo čili Huguccio.⁸⁾ Jehožto summa super decretis je nejlepším komentářem dekretu Gracianova. Opíraje se o všechny tyto spisy, sepsal Joannes Teutonicus kolem r. 1215 aparát, který se stal obvyklou glossou dekretu.⁹⁾

Když pak po dekretu Gracianovu objevily se sbírky dekretálů papežských, obrátila se i k nim literární činnost glosátorů. Vedle dekretistů rozeznávali se nyní dekretalisté, ačkoliv jednoho a téhož autora často počítati dlužno do jedné i druhé kategorie. Prvním dekretalistou je Bernard Pavijský, autor compilationis primae (sr. výše str. 41);¹⁰⁾ krátce po té proslul v Bologni mistr práva kanonického Tankred.¹¹⁾ Jeho glossae ad antiquas compilationes pokládány jsou za ordinariae. Mezi komentary sbírky Řehoře IX. zaujímá první místo Sinibaldus Fliscus, jako papež Innocenc IV.¹²⁾ Zanechal několik děl, z nichž největší

²⁾ Byl profesorem teologie v Bologni, od r. 1150 kardinálem, papežem 1159—1181; zůstavil po sobě sumu, kterou vydal Thayer, Die Summa Rolandi, nachmals Papstes Alexander III. 1874.

³⁾ Němec nebo Francouz, pravděpodobně profes. v Paříži, sr. Schulte, I. 123.

⁴⁾ Nar. v Orleánsu 1135, biskupem v Tournay 1192, † 1203. Pozůstavil summu k dekretu a mimo to listy, které vydal du Moline t v Paříži 1682.

⁵⁾ Byl biskupem ve Faencii, † 1190 tábna s Bedřichem I. do války křížácké.

⁶⁾ Sr. Schulte, I. 132.

⁷⁾ Je to první „doctor juris utriusque“, byl profes. práva římského, později kanonického v Bologni, † 1197.

⁸⁾ Nar. v Pise, byl profes. v Bologni, od r. 1190 biskupem Ferrarským; † 1210. Papež Innocens III. byl jeho žákem.

⁹⁾ O životě jeho Schulte, I. 172. Pozůstavil též apparatus ke kompilaci čtvrté.

¹⁰⁾ Byl biskupem Faventinským, od r. 1198 Pavijským a † 1213. Hlavním dílem jeho je Summa decretalium, kterou vydal Laspeyres Ern. Bernardi Papiensis Faveatini episcopi summa decretalium, v Řezně 1860.

¹¹⁾ Nar. v Bologni okolo r. 1185, † okolo 1235; mimo glossu ke kompil. pozůstavil: Summa de sponsalibus et de matrimonio, ordo judiciarum.

¹²⁾ Nar. v Janově, byl nějaký čas profes. v Bologni, 1227 kardinálem a po smrti Celestýna IV. (1243) papežem, † 1254.

(Commentarii in quique libros decretalium) považovati lze za první samostatný, na textu nezávisící komentář.¹³⁾ Glossa ordinaria k dekretálům Řehořovým pochází od Bernarda de Botone Parmenského.¹⁴⁾

Pozdější díla — počínajíc od druhé polovice XIII. století — nabývají větších rozměrův a počínají také rozvíjeti větší než dříve kasuistiku, případně k časovému proudu v teologii a filosofii vůbec převládajícímu. Přes to vše zůstává však hlavní charakter literatury nezměněn: základem jejím stále ještě jsou prameny a předmětem jejím interpretace zákonů. Jindřich Ostiensis, zvaný též de Segusia,¹⁵⁾ A egidius de Fuscarariis,¹⁶⁾ Vilém Durantis zván Speculator,¹⁷⁾ Vilém Mandagoto,¹⁸⁾ Quidode Baysio¹⁹⁾ náležejí k nejznamenitějším toho času. Daleko však nade všechny tyto autory vynikl Jan Ondřejův (Jeannes Andreae), profesor Bolognský, jeden z nejslavnějších kanonistů vůbec.²⁰⁾ Důkladná znalost celé tehdejší literatury, kritický smysl a spisovatelská zručnost pojistily pracím jeho význam trvalý. Pozůstavil značný počet traktátův, a z větších děl aparáty ku sbírkám Bonifaciové a Klementově, jež přijaty byly za glossae ordinariae.

¹³⁾ Tiskem ve Štrassburku 1477, v Benátkách 1481, 1491, 1495, 1570, v Londýně 1525.

¹⁴⁾ Byl kauovníkem v Bologni a učitelem práva tamtéž, † 1263.

¹⁵⁾ Nar. v Suse nedaleko Turina (odtud de Segusia), byl učitelem práva v Paříži, 1244 biskupem v Sisteroně, 1250 v Embrunu, 1261 biskupem-kardinálem v Ostii (odtud Hostiensis), † 1271.

¹⁶⁾ První stavu světského profes. práva kanonického v Bologni, † 1289.

¹⁷⁾ Nar. 1237 v Puimissonu u Béziersu, zastával různé hodnosti jak církevní tak i světské, 1286 stal se biskupem v Mende, † 1296. Hlavní jeho dílo speculum judiciale (odtud „speculator“), jest z nejobšírnějších děl pšsemnictví kanonického.

¹⁸⁾ Nar. v Mandagout ve Francii, byl jak se zdá, okolo r. 1275 profes. práva v Bologni, 1295 stal se arcib. v Embrunu, 1305 v Aix, 1312 kardinálem a † 1321. Súčastnil se pořádání libri sexti (sr. výše str. 45) a pozůstavil několik cennějších děl.

¹⁹⁾ Arcijáhen Bolognský (odtud „archidiaconus“), později profes. práva v Bologni, † 1313 v Avignonu.

²⁰⁾ Nar. v Rifredu v Italii kolem r. 1270, 1302 byl již profes. v Bologni, později nějakou dobu v Padni, a od r. 1309 až do smrti (1348) opět v Bologni.

b) Od polovice XIV. do konce XV. století. Janem Andreae končí se epocha glosátorův a spolu i počíná úplný úpadek literatury kanonické. Nebyla sice nouze o obšírné komentáře a četné monografie (tractatus), ale vnitřní jich cena klesla hluboce. Opírajíce se jedině o autoritu a vážnost předchůdců, vzdalují se úplně od pramenův. Při tom převládá kasuistika zejména v traktátech až do krajnosti, lze říci až do směšnosti hnaná. Proto také nabývají díla ohromných rozměrův. Autor nehájí náhled důvody vnitřními, nýbrž množstvím citátů starších spisovatelův, ono mínění pak za pravdivé bylo jmíno, pro něž bylo lze uvést nejvíce autorit. Po původnosti a samostatnosti není ani stopy; množství názorů mylných, s právem pozitivním se neshodujících, zahnízdilo se pouze proto, že na místě aby se zkoumaly prameny, čerpaly se vědomosti práva ze spisů pozdějších. To trvalo až na velmi řídké výjimky až do století XVI. Ke slovnějším komentátorům tohoto období náležejí: Jan de Lignano,²¹⁾ slavný romanista Baldus de Ubaldis,²²⁾ Antonín de Butrio,²³⁾ František de Zabarellis,²⁴⁾ Jan a Turrecremata.²⁵⁾

c) Od XVI. do konce XVIII. století. Obrat k lepšímu nastal teprve počátkem XVI. století. Vynalezení tiskařství učinilo prameny přístupnějšími: škola přestala býti jediným ohniskem vědy a nebyla již na překážku samorodé kritice. Svobodnější duchovní zvláště po reformaci působí také na způsob pěstování nauk právnických. Zejmena pak dlužno pokládati za značný pokrok

²¹⁾ Profes. nejprve římského, potom kanonického práva v Bologni, účastnil se činně různých záležitostí veřejných, † 1383. Zůstavil krom právnických také četná díla teologická, filosofická, ano i astronomická.

²²⁾ Z vlášské rodiny Baldeschi („de Ubaldis“), přednášel práva v Bologni, Perugii, Pise a Pavii, kdež r. 1400 zemřel.

²³⁾ Profes. práva v Bologni, † 1408; proslul zvláště jako učitel, ale zanechal též mnoho spisův.

²⁴⁾ Nar. v Padni okolo r. 1335, byl tamtéž profes. práva kanon., později biskupem Florentským a kardinálem.

²⁵⁾ Nar. ve Španělsku, pravděpodobně v Torquemadé (odtud „a Turrecremata“), vstoupil do řádu dominikánského, vzdělal se v Paříži, účastnil se sněmu Basilejského a Florentského, r. 1439 stal se kardinálem a † 1468. Sepsal velmi obšírný komentář k dekretu Gracianovu, jakož i summa ecclesiastica, v níž přivedl na svět autentičnost sbírky Pseudoisidorovy (sr. výše str. 27).

opětne vrácení se ku pramenům jako v dobách glosátorův. Odtud také vznikly četné práce věnované historii práva, zejména pak kritice pramenů; v tom ohledu Francie stojí v popředí. Setkali jsme se již s pracemi Antonína Democharesa,²⁶⁾ Karla Dumoulina²⁷⁾ a Antonína le Contea;²⁸⁾ nemenší zásluhy v tom směru si získali: Petr Pithou,²⁹⁾ Krištof Justel,³⁰⁾ Štěpán Baluze,³¹⁾ Petr Coustant,³²⁾ a z nefrancouzův Antonín Agostino,³³⁾ Bernard Zeger van Espen³⁴⁾ a především bratři Ballerini.³⁵⁾

Rovněž i v jiných dílech práva kanonického změnila se metoda vědecká; liší se předem od metody období předchozího tím, že probírá látku méně scholasticky, liší se však také od metody glosátorů tím, že chová v sobě již zárodek soustavnosti. Nepřidrží se nyní autorové již otrocky pořádku pramenů, nýbrž po-

²⁶⁾ Profes. na Sorboně.

²⁷⁾ Píše se Molineus, nar. v Paříži, jsa kalvinistou, musil prchnouti z Francie, 1553 stal se profes. v Tubinkách, 1557 vrátil se do Francie, † 1568.

²⁸⁾ Byl profes. v Bourges a Orleansu, † 1586.

²⁹⁾ Učenec velmi všestranný; nar. 1539 v Troyes, † 1596. Díla jeho, Petri Pithoei opera, vyšla v Paříži 1609.

³⁰⁾ Autor kodexu canonum ecclesiae Romanae (sr. výše str. 18), nar. 1580, † 1649.

³¹⁾ Velmi zasloužilý vydavatel mnoha pramenů právních (sr. výše str. 24,³¹⁾ 34⁴⁾ a spisů církevních spisovatelů, nar. 1630 v Tulle, † 1718.

³²⁾ Mnich z benediktinské kongregace Maurinů, nar. v Compiègne 1654, † 1721; vydal spisy sv. Augustina (v Paříži 1679—1700) a nejstarší listy papežské (sr. výše str. 63).

³³⁾ Nar. v Saragosse 1517, dosáhl různých hodností církevních, 1576 stal se arcib. Tarragonským, † 1586. Díla jeho vyšla: Antonii Augustini opera omnia t. 8. Lucae 1765—1774 (sr. Maassen I. str. XIX.).

³⁴⁾ Nizozemec, nar. 1646, † 1728, byl od r. 1673 profes. práva na universitě v Lovanech (Löwen). Náleží k nejznamenitějším kanonistům XVIII. st. Spisy jeho byly vydány několikrát: v Lovanech 1753 a v Kolíně 1777.

³⁵⁾ Petr a Jeroným, oba nar. ve Veroně, Petr 1698 († 1769), Jeroným 1702 († 1781). Výborné jest jejich vydání: Sancti Leonis Magni Romani Pontif. opera (v Benátkách 1753—57); v 3. díle je rozprava de antiquis tum editis tum ineditis collectionibus et collecto-ribus canonum ad Gratianum usque.

činají si již volněji, obírajíce si za podklad svých vývodů celý oddíl, titul, vůbec nějaký celek, týkající se speciální materie právní a pojednávají o předmětu svém alespoň v tomto užším kruhu systematicky.

Z velmi bohaté literatury tohoto období zasluhují zmínky především: Augustin Barbosa († 1641),³⁶⁾ Prosper Fagnani († 1678),³⁷⁾ Gonzalez Tellez († 1649),³⁸⁾ Anaklet Reiffenstuel,³⁹⁾ František Schmalzgrueber,⁴⁰⁾ spisovatelé to, jejichž díla podnes v Římě velce požívají vážnosti. Nemají té váhy: Bernard van Espen⁴¹⁾ a Boehmer⁴²⁾ pro různé, Římem zavržené názory; ale v dějinách literatury náleží spisům jejich, jež na nauku práva církevního měly značný vliv, místo vynikající. Nade všechny spisovatele pak vyniká Prosper Lambertini, který pode jménem Benedikta XIV.⁴³⁾ na stolec papežský dosedl. Díla jeho náležejí co do metody pojednávací k nejznamenitějším spisům právnícké literatury vůbec; jakkolivěk chronologicky náležejí do tohoto období, metodou svou spadají v epochu následující.

³⁶⁾ Mimo jiné spisy: *Juris eccles. univers. libri III.* Lugd. 1637. 1650, 1660. (*Opera* Lugd. 1648 a 1716).

³⁷⁾ *Jus canon. s. commentaria absolutissima in V. libr. decret.*, v Římě 1659, v Bologni 1676, 1681 a j.

³⁸⁾ *Commentaria in singulos textus V. libror. decret.*, v Lyoně 1673—1713, ve Frankfurtě 1691 a v Benátkách 1699.

³⁹⁾ *Jus canon. universum*, v Mnichově 1702, v Benátkách 1704 a jindy, posléze v Římě 1829.

⁴⁰⁾ *Jus eccles. universum* Ingolstadt 1726, v Neapoli 1738.

⁴¹⁾ Sr. výše pozn. 34. Hlavní jeho dílo: *Jus ecclesiast. universum hodiernae disciplinae accomodatum* v Bologni 1702 a jindy.

⁴²⁾ Justus Henning Böhmér nar. 1674 v Hanoveru, byl profes. práva kanon. v Halle, † 1749. Hlavní díla: 1. *Jus eccles. protestantium*, v Halle 1714 a 1756. 2. *Institutiones juris can.*, tamtéž 1738 (5. vyd. 1770). 3. *Jus parochiale*, tamtéž 1702 (6. vyd. 1760) vydal též *corpus juris canonici* (sr. výše str. 51). Syn jeho Jiří Ludv. Böhmér napsal *Principia juris canonici* v Gotynkách 1762 (7. vyd. od Schoenemanna 1802, 8. od Bauera 1809).

⁴³⁾ Nar. v Bolognii 1675; dosáhl různých hodností (mezi jiným byl sekretářem kongregace Concili Tridentini), stal se 1728 kardinálem 1731 arcib. Bolognským, 1740 papežem, † 1758. Hlavní své dílo *De synodo dioeclesana* vydal již jako papež; mimo to zanechal několik jiných spisů, jež z rozkazu jeho vydal Emanuel d'Azevedo ve 12 d. 1747—1751, druhé vyd. v Benátkách 1767.

d) Století XIX. Ještě ve století XVIII. převládá v literatuře právnické metoda exegésní. Existují sice též díla systematická, ale ani tato nepojala ještě za základ právo jako organický celek, nýbrž rozebírají pouze jednotlivé instituce právní, neukazují nám, jak instituce tyto mezi sebou souvisí. Teprve na sklonku minulého století počíná nauka právní vstupovati na cesty, které ji dovedly k nynějšímu jejímu rozvoji.

Koncem XVIII. století a více ještě počátkem století našeho srazily se spolu dva protivné směry vědy právnické: filosofický a historický. Stoupenci prvního budovali soustavy právní a priori, neohlížejíce se ani na poměry fakticky existující, ani na historický jich rozvoj. Z abstraktních, filosofických pojmů vyvodili jakýsi prázdný vzor všelikých institucí právních, nazývajíce soubor jich právem přirozeným. Nedá se upříti, že směr tento měl, zvláště v době svého vzniku, své dobré stránky, neboť vůči tehdejším snahám absolutistickým a vůči přehnaným názorům o svrchovanosti státní, dovolávala se škola filofická požadavků rozumových a citu práva a spravedlnosti. Pochybila však v tom, že chtějíc utvořiti právní řád pro život praktický, faktické života tohoto poměry pustila mimo zřetel, pro všechny národy jediný vytkla vzor a poměry nejrozdílnější v tytéž vměstnati chtěla formy. Nemajíc základu pozitivního, upadala často v doktrinarism a na místě předpisů právních kladla domněnky, jež v daných poměrech nemohly nadíti se uskutečnění. I v literatuře kanonické měla škola tato své reprezentanty. ačkoliv právo církevní ještě méně nežli každé jiné opustiti smí beztrestně základ pozitivní. Zejména spisovatelé tak zvaného Josefinského vyváděli často z práva přirozeného zásady, jež jsouce v odporu s právem daným, nižádnou měrou nemohly církví býti přijaty.

Každý přehnaný systém dříve či později vyvolával reakci. Proti směru čistě filosofickému ve vědě právnické vystoupila škola historická, hlásajíc, že jenom to chová podmínky životnosti, co vyvinulo se historicky, že právo, rovněž jako i jazyk a obyčej, vyvíjí se zároveň s dějinným žitím národa, že tudíž nevzniká náhle. nýbrž že je výsledkem rozličných příčin, jež toliko historie práva s to je vykázati. Zůstane to vždy velikou zásluhou školy historické, že vůči abstraktní metodě školy filosofické vytkla vlastní běh tvoření se práva a obrátila bádání právníků na pole dějinné. I nauka práva kanonického odnesla si ze směru toho kofisť nemalou.

Avšak i zásady školy historické, pojímají-li se jednostranně, mohou vésti k falešnému pojmání věci. Přivrženci její zapomínali zejména často, že, ačkoliv správnou znalost práva čerpati lze z minulosti, třeba nicméně přece právo toto nynějším poměrům přizpůsobovati, že historie práva jest jednou stránkou vědy právnické a že tato bez filosofického rozboru nemůže se obejít. Ve svém velení minulosti zašla škola historická tak daleko, že našemu století na dobro odepřela všechnu schopnost ku pracím kodiřkačným a že právo starší a jmenovitě právo římské prohlásila za ideál práva. V obvodu práva církevního v tom opět jevílo se nadsazování směru historického, že nařízení určité doby historické, jmenovitě prvních století křesťanství často pokládána bývala za neporušitelná a každá pozdější jich modifikace za zneužití — bez ohledu na to, že mimo hranice dogmatem stanovené společenstvo církevní měniti může přiměřeně ku změněným poměrům i své instituce.

Během času umírnily se názory obou škol a, jakož se často přibází, vyšel z dvou odporujících sobě systémů naukových systém střední. Nynější věda přidržuje se systému filosoficko-historického: to, co dějinně se vyvinulo, podrobuje vědecké kritice. První podmínkou toho jest pak důkladné a všestranné poznání práva a k tomuto poznání snaží se novější věda dospěti metodou jak historickou tak i dogmatickou. Nekladouc studium pramenů na lehkou váhu a neopouštějíc nikdy půdy pozitivní, zkoumá rovněž i filosoficky podstatu poměrů právních a snaží se jednotlivé normy a instituce právní shrnouti v jediný celek systematický.

Takový je stav právních nauk vůbec a týmž způsobem rozvíjela se i nauka práva kanonického, třeba ne tak rychle jako jiné discipliny právní. Některá díla tohoto ještě období sice nezbyla se dřívější známky exegésní, nicméně valná většina hořduje nové metodě. Nelze vyčísliti tu ani znamenitější představitele novověké literatury kanonické; prosluli jmenovitě: Walter, Richter, Phillips, Schulte, Bouix [a nyní zejména Hinschius].⁴⁴⁾

⁴⁴⁾ Hlavní jejich díla: Walter Ferd. († 1873), *Lebrb. des Kirchr. aller christl. Confessionen* — první vydání 1822, 14. (uspořádané Gerlachem) 1871. — Richter Emil Ludw. († 1864), *Lebrb. des katb. u. evang. Kirchenrechts*, 1. vyd. 1841, 5. 1858; po smrti autorově vyšlo péčí Dovebo 6. (1867), 7. (1874) a 8. vydání r. 1886 péčí Dovebo a Kahla. — Phillips Jíří († 1872), *Kirchenrecht d. I. — VII.* (nedokončeno; chce pokračovati Vering) 1845 do 1872. Týž, *Lebr-*

Účastenství jednotlivých národů v literatuře práva kanonického je rozdílné. Stručně lze říci: do XV. st. dominují Vlaši, od XV. stojí v popředí Francie a Španělsko; Francie podržela stanovisko to ještě po celé století XVI. Odtud náleží první místo Němcům. O Polsce promluvíme ihned zvláště.

b) *Literatura polská.*)*

§. 22.

V duševním ruchu, který ve XIII. a XIV. století z universit Bologuské a Pařížské rozproudil se po Evropě, Polska ne nepatrně měla účastenství. V Bologni tvořili Poláci zvláštní jaksi kolonii mezi národy zaalpskými (nationes ultramontanae), a nejinak i na jiných universitách byl jich počet značný.¹⁾ Snadno tudíž nauka práva kanonického dostala se do Polska, jelikož osvěta zvláště v těch dobách hlavně byla údělem duchovenstva. Tak máme již z prvního období literatury kanonické, z epochy glosatorů, spisy, pocházející od Poláků, jichž vážnost, soudě z častých u cizích spisovatelů se vyskytujících citátů a z velkého počtu manuskriptů v cizích bibliotékách zachovaných,

buch des Kirchenr. 1859—62, 2. vyd. 1871, [3. vydání uspořádal Monfang r. 1881] (po lat. vydal Vering 1875). — Schulte Jan Bedř. (nyni profes. v Bonnu), Katholisch. Kirchenrecht ve dvou dílech; nejprvé díl II se samostatným názvem: System des allg. k. u. Kirchenr. 1856, potom díl I.: Die Lehre von den Quellen des kath. Kirchenr. 1860. Tžž, Lehrb. des kath. Kirchenr. 1863, 3. vyd. 1873. — Bouix († 1871), Institutiones juris canonici in varios tractatus divisae 15 tom. v Paříži 1852 do 1870 (Obzvláště: 1) De principiis juris can. 1852, 2. vyd. 1862. 2) De capitulis 1852. 3) De parochia 1855. 4) De jure regularium, 2 t. 1857. 5) De judiciis eccles. ubi et de vicario generali 1855. 6) De jure liturgico 1853, 2. vyd. 1860. 7) De episcopo ubi et de synodo dioeclesana 2. t. 1859. 8) De curia Romana, Congregat., legatis, vicariis et protonotariis (1859). 9) De synodo provinciali 1862. 10) De Papa ubi et de conc. oecumenico 3 vol. 1868—70).

*) Polská literatura kanonická není dosud samostatně spracována; materiálu poněkud poskytují známá díla o literatuře polské od Bentkowského (zvláště díl II., kdež o literatuře právnické pojednává Jan Vinc. Bandtkie), od Wiszniewského a j., bibliografické práce Janockého, Jochera, Estreichera atd.

¹⁾ V Praze na př. bylo v letech 1372 do 1418 na fakultě práv. inmatriculováno 922 Poláků z úhrnného počtu 3274. (Codex diplom. univers. Pragensis t. I. v Praze 1834.)

sábala daleko za hranice Polsky. Z kanonistů toho času sluší jmenovati především Martina Polského (Polonus).²⁾ Slavný autor kroniky „annorum pontificum imperatorumque“ proslavil se neméně na poli literatury kanonické. Sestavil z dekretu Gracianova podle abecedy výtah v ten způsob, že při každém předmětu právním podává všechny předpisy právní na tento předmět se vztahující. Nevelký tento spisek tabula decreti, obyčejně margarita decreti, perla dekretu zvaný, tak vhodně a prakticky byl sestaven, že v brzkou dobu se nejpopulárnějším dílem celé literatury kanonické. Nebylo díla druhého za oněch dob po celém světě tak rozšířeného; dočkalo se nespočítaných vydání a s rukopisy jeho možno se setkat bez mála v každé větší evropské knihovně.³⁾

O právu kanonickém ještě psali: Mikuláš Polonus, arcibiskup krakovský,⁴⁾ Laurentius de Polonia, scholastik Vratislavský a Stephanus Polonus, jen tímto jménem nám známý.⁵⁾ Nelze pochybovati, že bylo ještě více jiných spisovatelův, o nichž nyní nevíme, jakož vůbec vědomostí naše o literatuře oné doby jsou ještě velmi nedostatečné. Z malého počtu uvedených jmen nemůžeme tudíž vydávati sond o rozsáhlosti tehdejší literatury.

Určitější již dat podává nám století XV., v němž literatura kanonická velkého dosáhla rozvoje. Za to především má děkovati oné okolnosti, která na stav vědy v Polsku vůbec tak blahodárně působila: založení akademie krakovské. Bez mála všichni učitelé — vyjmaje fakultu lékařskou — byli duchovní, a je tudíž zcela přirozeno, že upravující nauku právní, obzvláště na právo kanonické obraceli zřetel. Církevní spory prvních desetiletí XV. století oživily ještě více vědecký

²⁾ Z řádu dominikánského, rodič z Opavy; papež Innocenc IV. (1243—1252) povolal ho do Říma a Mikuláš III. jmenoval jej roku 1278 arcibiskupem Hnězdenským. Na cestě do Polska zemřel v Bologni 1279. Nazývají ho různě: Strepper, Streperi (Strzębski), Scotus, Bohemus.

³⁾ Stintzing v díle výše (str. 70) cit. str. 127 vypočítává 19 vydání z XV. století, Schulte, Gesch. II. 137* — 20 vydání.

⁴⁾ Studoval v Padvi, kdež r. 1271 byl rektorem university. Napsal summa decretalium; rukopis tohoto spisu byl ještě r. 1746 v bibliotéce kláštera Miechowského.

⁵⁾ O těchto dvou kanonistech nenacházím zmínky u našich spisovatelův; zprávu o nich vyňal jsem ze Schulteho, Gesch. II. 136. 170. Laurentius de Polonia (píše se „scholasticus Vratislaviensis, capellanus domini Papae et doctor decretorum“) zůstavil memoriale decreti, v němž podává obsah dekretu a paralelní místa z dekretu a decretálův. Rukopisy nalezl Schulte v Klosterneuburku, Bamberku a Vídni. — O Štěpánovi Polákově č. Polském dovidáme se jen z citátův u současných kanonistů se vyskytujících; cituje ho jmenovitě slavný Joannes Andreae (sr. výše str. 73).

ruch na poli práva kanonického a teologie. Známé jest jasné stanovisko, které zaujala akademie Krakovská a vůbec teologové a kanonisté polští za sněmu Kostnického a Basilejského. Proto také i spisy jejich všude byly rozšířeny. Jsouť — jak vůbec tehdejší byl proud — valnou většinou rázu polemického a týkají se ponejvíce otázky o poměru sboru k papeži a moci církevní ku světské. V tomto směru psali jmenovitě: Stanislav ze Skarbimieře (Skalmierze),⁶⁾ Vojtěch Jastrzębiec,⁷⁾ Mikuláš z Błonia⁸⁾, Jakub z Paradisu⁹⁾, Benedikt Hesse¹⁰⁾, Jan Elgot¹¹⁾ a Tomáš ze Strzempina.¹²⁾

⁶⁾ Profesor, r. 1400 a 1413 rektor akademie Krakovské, kde poprvé vydal decretales; † 1431. Z četných jeho spisů náleží sem: *Commentum in quinque libros decretalium cum proëmio ad divam Hedvigim reginam Poloniae*; rukopis ještě r. 1758 byl viděn v bibliotéce Miechowitů v Krakově.

⁷⁾ Byl biskupem Poznaňským, pak Krakovským, od r. 1423 arcib. Hnězdenským; † 1436. Ze spisů: 1) *Tractatus de sacramentis recte administrandis*. 2) *De censura ecclesiastica et de cautelis tempore interdicti observandis*. Ruk. v bibl. Jagellonské.

⁸⁾ Píší jej různě: Nicolaos de Plowe, de Plone, Piovius; slavný kazatel své doby a kaplan Poznaňského biskupa Stanislava Ciołka, s nímž byl na sněmu Basilejském. Proslul dílem z rozkazu téhož biskupa sepsaným: *Tractatus de administrandis rite ecclesiasticis sacramentis et censuris ecclesiasticis*. Je to příruční knížka práva církevního pro duchovní — dílo, jež po celé Evropě velmi bylo rozšířeno a často otiaknuto; Hain. *Repertorium bibliogr.* (1826—38) vypočítává z XV. století 10, *Estreicher* (*Bibliografia XV. a XVI. st.*) z XV. a XVI. století 13 vydání.

⁹⁾ Řádu Cisterciáckého (Paradyž, opatství Cisterciáků v diec. Poznaňské), profes. teologie a práva kanon. na akad. Krakovské, delegát na sbor Basilejský. Napsal: *Determinationes theologice de concilio super papam*; rukopis v bibl. Jagellonské. (Třeba ho lišiti od Jakuba von Jüterbock, taktéž de Paradiso zvaného, o němž mluví *Sculte, Gesch.* II. 447).

¹⁰⁾ Byl profes., r. 1427 a několikrát po tom rektorem, kolem roku 1448 podkancléřem akademie Krakovské. Rukopis jeho spisu *de potestate concilii super papam* je v bibl. Jagellonské; mimo to zůstavil ještě spisy obsahu teologického.

¹¹⁾ Profes. nejprve filosofie, potom práva kanonického na akad. Krakovské, r. 1427 a 1438 jejím rektorem, delegát na sněm Basilejský † 1452. Spis: *Determinatio Johannis de Helgot* nalézá se v rukopise v bibl. Jagellonské.

¹²⁾ Nar. 1398, profes. práva kanon. na akad. Krakovské, 1455 (po Zbyhněvu Olešnickém) biskupem Krakovským, † 1460; napsal pro sbor Basilejský rozpravu o moci papčské a sněmu, jejíž rukopis je v bibl. Jagellonské.

Následuje tak zvaný zlatý věk literatury polské, epocha nejvyššího jejího rozkvětu v XVI. a v první polovici XVII. věku. S tímto rozvojem však nedodrželá literatura kanonická kroku, a zvláště co do poměru ku všeobecné literatuře kanonické estoupila s dřívější výše. To ostatně je pochopitelné; neboť dříve byly nauky církevní téměř vylučným polem, na němž závodili spolu zdolnější spisovatelé, kdežto potom všestranný rozvoj osvěty jiné ještě jim vykazoval dráhy. Reformace a povstání z ní spory zaujaly sice živě mysl a obrátily je poznovu na pole církevní, ale právo kanonické malý z toho mělo prospěch, neboť spory tyto jakož i spisy tykaly se převážně věci dogmatických a zasahovaly proto nikoliv v obor práva, nýbrž v obor teologie. Přece však není v tom čase nedostatek spisů z oboru práva kanonického. První místo mezi nimi náleží dílu biskupa Pavla Piasického, ¹³⁾ *Praxis episcopalis*, i za hranicemi známému, jež v Polce téměř platnosti úřední nabylo. Ještě dnes slýcháno dílu tomuto přiznati cenu znamenitou; zračí se v něm ono důkladné a všestranné vědění, kterým vynikali Poláci doby Zikmundovské. Mimo to náležejí do literatury kanonické: Řehoř Szamotulski, ¹⁴⁾ Jakub Janidłowski z Bozentina, ¹⁵⁾ Matěj Pstrokoński; ¹⁶⁾ a na konci epochy této setkáváme se se Šimonem Starowolským, ¹⁷⁾ kterýžto, jako vůbec o každém téměř odvětví vědy, psal také o právu kanonickém.

Pozdější kanonická literatura polská nevyrovná se již nižádnou měrou ani dřívější domácí, ani současné cizí. Týká se to především drahé polovice XVII. a první polovice XVIII. století, epochy úplného úpadku písemnictví polského. Ale i když později ve druhé polovici XVIII. st. osvěta a s ní i literatura povznesly se z úpadku svého, ne-

¹³⁾ Nar. 1578, byl po sobě biskupem Kameneckým, Cbelmským, Přemyšlským, † 1644. Znáám je jako historik; v literaturu kanonickou náleží jeho *Praxis episcopalis, ea quae officium et potestatem episcopi concernunt*, v Benátkách 1611, 1613, 1647; v Kolíně 1615, 1620, 1665, 1687; v Krakově 1627, 1643; ve Lvově (10. vyd.) 1758.

¹⁴⁾ Profes. akademie Krakovské, † 1551. Díla: 1) *Ercbiridion impedimentorum juxta canonicas institutiones*, v Krakově u Unglera 1529. 2) *Processus juris brevior Joannis Andraeae*, tamtéž 1524, 1531, 1537. 3) *Lectura super titulo de regulis juris*, tamtéž 1524.

¹⁵⁾ Profes. filosofie a práva kanonického na akademii Krakovské, † 1621. Napsal: *Processus judiciarius ad praxim fori spiritualis regni Poloniae conscriptus*, v Krakově 1606, 1619, 1643.

¹⁶⁾ Nar. r. 1553, byl biskupem Přemyšlským, potom Kujavským, † 1609. Napsal: *De recte gerendo episcopatu monita*, v Poznani 1629.

¹⁷⁾ Nar. r. 1588, profes. filosofie na akad. Krakovské, † 1656. Ze spisů jeho patří sem: 1) *Accessus ad juris utriusque cognitionem*, v Římě 1633. 2) *Breviarium juris pontificii in usum parochorum libri 7* v Římě 1653.

mělo to na rozvoj vědy kanonické vlivu rozboďného. V našem století vyskytly se sice jednotlivé práce o pramenech, znamenající značný pokrok, avšak celkem nedočkalo se právo kanonické tak všestranného zpracování jako u národů jiných, zejména u Němců, Francouzův a Vlachův.

Vyjmenujeme zde z literatury kanonické XVIII. a XIX. století spisy v Polsce neb od Polákův vydané, jež mají ráz všeobecnější; jednotlivé monografie uvedeme na místě příslušném. K prvním náležejí po pořádku chronologickém:

Staszewski Jakub (Jesuita), *Juris aliquod, notitiam juris canonici continens*, ve Vilně 1728.

Rudzieski Antonín (Františkán), *Compendium juris ecclesiastici ordinis seraphico accomodatum*, ve Varšavě 1735, podruhé v Kališi 1742.

Joannes a St. Vladislao (provinciál karmelitánův malopolských), *Trifolium canonico — juridicum*, ve Gdansku 1754.

Picbler Vít (Jesuita, profes. teologie a práva kanon. v Ingolštátě), *Candidatus abbreviatus jurisprudentiae sacrae, hoc est juris canon. secundum Gregorii IX. libros decretalium explanati summa seu compendium*, v Brunsberku 1755—56, podruhé ve Varšavě 1760.

Minocki František (profes. na univers. Krak. † 1799), *Terminorum juris canonico-civilis interpretatio*, v Poznani 1773, 2. vyd. 1775.

Szczurowski Timotej (z řádu basiliánův, superior apoštolské misse v Biale), *Pravo kanoniczne o wszystkich ustawach i dekretach synodalnych ... na rozmowy v XI. ksiąg podzielone* (na první straně je titul: *misya Bialska*), v Supraślu 1792.

Cavallari Dominik (vlašský kanonista), *Institutiones juris canonici, ad usum seminariorum reimpressae*, ve Vilně 1804, v Poznani 1834 (původní vydání vyšlo v Pavii 1782 a později ještě několikrát).

Guidotti Jáchym Josef, *Juris canonici institutiones ad tyronum usum digestae* (otisk z původního vydání 1796), ve Vilně 1812.

Kapelli Ludvík Alois (profes. na akademii ve Vilně), *Manuale juris canonici*, ve Vilně 1819.

Gravina Jan Vincenc, *Institutiones canon., cleri Poloni et seminariorum commodo novissime reimpressae*, ve Varšavě 1821 (původní vyd. v Turině 1732 a později).

Ślotwiński Felix (profes. univers. Jagellonské, nar. 1787, † 1863), *Institutiones juris ecclesiastici*, v Krakově 1839—40.

Snarski Stanislav (Dominikán), *Doręczny zbiór kanonów przydatniejszych*. (Přruční sbírka potřebnějších kanonův), ve Vilně 1858.

Fabisz Pavel Vl. *Wiadomość o synodach prowincjonalnych i dyecezyalnych gnieźnieńskich i o prawach kościoła polskiego* (Zpráva o Hnězdenských provinc. a diecésních synodách a o právech církve Polské), v Olešně 1860, 2. vyd. v Kempuě 1861.

Jabczyński Jan Nep. (kanovník Poznaňský † 1869), *Prawo-
dastwo (zákonodárství) i prawa kościoła w Polsce od początku chrześci-
jaństwa do wieku XV.*, v *Ročnících Tovařystva přátel nauk Poznaňských*
1860, díl I.

Krasiński Adam Stanislav (biskup ve Vilně), *Prawo
kanoniczne, krótko zebrane, ve Vilně* 1861.

Heyzmann Oldřich (profes. univers. Jagellonské), *Najnowsze
prawa kościoła katolickiego w państwie austriackiem odnośnie do kon-
kordatu, v Krakově* 1861.

Kraiński Vincenc. *Handbuch des kathol. kanonischen Rechts
in Fragen u. Antworten, ve Vratislavi* 1869.

Mnoho cenných pokynutí odnášejících se ku právu kanonickému
v Polsce, naléztí lze v **Melichara Buliňského** *Historya kościoła
polskiego* (3 díly, v Krakově 1873—1874), a především v **Michala
Nowodworského** *Encyklopedii církevní* (ve Varšavě, 1873 nsl.).

Část první.

Hierarchie.

Oddíl I.

Podstata moci církevní a její podmět.

A) O církevní moci vůbec.*)

§. 23.

Moc, které se dostalo církvi k uskutečnění jejího poslání, není údělem všech členů církevní společnosti, nýbrž je svěřena zvláštnímu stavu, který se nazývá duchovenstvo, *clerus*.¹⁾ Avšak moc kněžská není u všechných stejná, a sice ani co do svého obsahu, ani co do své objemnosti teritoriální. Vzhledem k tomuto rozdílnému objemu moci, která duchovním je propůjčena, podrobeni jsou tito opět mezi sebou jedni druhým. Celý tento organismus duchovenstva, vládu v církvi třímajícího, zove se hierarchií.

*) Literatura. — Bouix, *Principia juris canon.* Phillips, *Kirchenr.* I. §. 32, 33. Richter, §. 90—93. Schulte, *Kirchenr.* II. §. 1 nsl. Hinschius, I. §. 20. Vering v *Archiv.* I. 547. VII. 335. Krasiński, str. 71—74. *Encyklop. kościelna* pod: *duchowieństwo* (IV. 364), *hierarchia* (VII. 276), *kapłaństwo* (IX. 590).

¹⁾ Trid. sess. 23 can. 6 de *sacram. ordinis*. *Clerus* z řeckého *κληρος* tolik jako los, úděl. Název tento pochází dle jedněch odtud, že duchovním připadla za podíl *boboslužba*, nejlepší jaksi los (*clerici vocantur, quia de sorte sunt Domini, vel quia Domini partem habent*, Hieron. ad *Nepotian.* c. 5. C. 12. qu. 1); dle druhých, že sv. Matěj byl vybrán losem ze středu lidu do kruhu apoštolův a tudíž i do stavu duchovního. (*August. Comment. in Psalm. 67, cf. c. 1 D. 21*).

Co do obsahu svého je církevní moc dvojí: týká se zajisté buď správy úkonů duchovních, zejména udílení svátostí, buď udržování pořádku v církvi, a je tedy buď mocí svátostnou, potestas ordinis, anebo pravomocí, potestas jurisdictionis.³⁾ Tyto dvě funkce nejsou vždy sloučeny v jedné a téže osobě; jesti možno, že přísluší někomu moc svátostná bez jurisdikce, anebo opět jurisdikce bez příslušné moci svátostné.⁴⁾ Pročež každé z těchto dvou funkcí odpovídá zvláštní organismus hierarchický, a tak tedy, jako rozeznáváme dva druhy moci, lze rovněž rozeznávat dva druhy hierarchie: hier. ordinis a jurisdictionis. Hier. ordinis tvoří biskupové, kněží a sluhové církevní (ministři), z nichž posléze jmenování opět na několik stupňů jsou rozděleni.⁴⁾ Oproti tomu zabírá v sobě hierarchia jurisdictionis pod vrchní vládou papežovou celou řadu církevních úřadů, z nichž papežství a biskupství založena jsou v samé církvi, ostatní pak nejsou dogmatickou nutností, nýbrž utvořily se teprve během času a podlehy změnám, jež potřeby církve právě vyžadovaly.

Co se týče nabývání moci církevní, třeba činiti zásadní rozdíl mezi mocí sakramentální a jurisdikční. Potestas ordinis je výronem svěcení (ordinatio), jež podle učení církve nadpřirozeným způsobem vlévá spůsobnost vykonávati funkce duchovní. V tom okamžiku, ve kterémž někdo platně byl vysvěcen, stává se již tím jednou pro vždy spůsobilým ku vykonávání moci svátostné a nikdo nikdy nemůže ho spůsobnosti té zbaviti.⁵⁾ Jinak je tomu s jurisdikcí;

³⁾ Někteří, následující Waltra (§. 14), uvádějí ještě moc vyučovací, potestas magisterii (na př. Phillips §. 32, Richter, v prvních vydáních, Permaneder, §. 26). Že církvi dána je též moc vyučovati, o tom nikdo nepochybuje, ale moc tato neexistuje o sobě, nýbrž ve spojení s mocí svátostnou a jurisdikční (sr. Vering, Lehrb. §. 53), není ani pro sebe zvláště zorganizována, ani nemá zvláštní hierarchie. Se stanoviska právního je tedy nutno přidržeti se rozdělení na potestas ordinis a jurisdictionis, jež datuje se od sv. Tomáše Akviánského (summa II. 2 qu. 39 art. 3)

³⁾ Tak na př. má ten, kdo na kněze byl vysvěcen, ač-li se mu zároveň se svěcením nedostalo úřadu, moc svátostnou bez jurisdikce; confirmovaný biskup před konsekrací má jurisdikční práva biskupská, ale není ještě spůsobilým, aby vykonával biskupskou moc svátostnou.

⁴⁾ Srov. násl. paragraf.

⁵⁾ Trid. sess. 23 can. 4 de sacr. ordinat.: Si quis dixerit per ordinationem non dari spiritum sanctum, ac proinde frustra episcopus dicere: accipe spiritum sanctum; aut per eam non imprimi characterem, vel cum qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posso; anathema sit.

tu třeba a to nezávisle na svěcení zvláštního udělení, které jest obyčejným úkonem úředním a má jen ty účinky, které mu právo výslovně přiděluje. Pročež také jurisdikce, jsouc podmíněna úkonem právním, jiným úkonem právním opět může býti odňata. Ovšem i k vykonávání moci svátostné, má-li býti právním, třeba je zvláštního zmocnění, *missio legitima*; ale nedostatek takého zmocnění nemá na platnost předsevzatého výkonu účinek nežádny: tento je sice nedovoleným, zůstává však přeca platným.

Z tohoto rozdílu plyne ještě jiný, totiž co do podmětu obou mocí. Poněvadž ten, komu se nedostalo svěcení, funkce svátostné konati nemůže, je moc svátostná již svou podstatou výlučným údělem duchovenstva. Za to však není moc jurisdikční tím způsobem vázána na stav duchovní. Těsný svazek mezi těmito oběma směry moci církevní způsobil ovšem přirozeným rozvojem, že i pravomocnost spočívá v rukách kněžstva; ale nicméně není stav duchovní v tomto ohledu podmínkou nezbytnou a podstatnou. Naopak může se moci jurisdikční, aniž by tím utrpěla nějakého porušení své podstaty, dostati i světským osobám, ovšem pouze se svolením církve. Tak přiznává církve osobám světským v určitých mezích vliv na udělení beneficií, na správu církevního jmění, ba zásadně ani je nevylučuje ze správy soudnictví.

Avšak výjimka, již jsme se právě dotknuli, je v poměr^u k celému zřízení církevnímu, velmi nepatrná; z pravidla přísluší též moc jurisdikční jenom duchovenstvu; v soustavu hierarchickou však vždy toliko duchovní vstupují. Avšak duchovenstvo vedle toho, že je podmětem moci církevní, je zároveň též zvláštním stavem na rozdíl od ostatních členů církve, totiž od lidu (*λαός, λαϊκός*) a má také jakožto zvláštní stav zvláštní svá práva a povinnosti, jež týkají se každého duchovního bez ohledu na jeho postavení hierarchické. Nastává nám nyní poznati různé ony poměry stavu duchovního, a ježto může se státi účastníkem stavu toho jen ten, kdo přijal svěcení, jest nám pojednati především o svěceních.

B) *Duchovenstvo.*

I. O svěceních.*)

a) Stupně svěcení.

§. 24.

Svěcení (*ordinatio*) jest úkon slavnostní, jehož mocí nabývá přijímající spůsobnosti, předsebrati výkony duchovní, zejména pak přísluhovati svátostmi. Avšak úplné nabytí této moci neděje se úkonem jediným, nýbrž, tak jako jsou rozmanity funkce duchovní, jsou rozmanity i stupně svěcení (*ordines, gradus*), z nichž nižší povždy je nezbytnou podmínkou pro dosažení stupně vyššího. Za ustanovení boží považuje církev tři stupně: biskupství, kněžství a jáhenství. První dva udílejí moc konati nejdůležitější funkci duchovní: přísluhovati svátostí oltářní; odtud nazývají se oba stupně zároveň *sacerdotium, sacerdotes* oproti *ministri*. Ale liší se od sebe tím, že přísluhovati svátostí svěcení kněžstva přísluší pouze biskupovi. Jáhnové konečně byli určeni pro posluhování rázu duchovního. Z diakonátu však vyvinula se jiná ještě ministeria, jež rozdělujeme na vyšší (*ordines majores*) a na nižší (*ord. minores*). Počet jich různí se dle ritův.

V církvi latinské počítáme k vyšším svěcením mimo biskupství, kněžství (*presbyteratus*) a diakonát, též subdiakonát, k nižším akolytát, exorcistát, lektorát a ostiariát.¹⁾ Druhdy byly *ordines minores* spojeny se zvláštními úřady. Ostiář (*janitor, aedituus*) byl dveřním, otevíral a zavíral chrám, zabraňuje přístup do něho tomu, kdo tam

*) Literatura. Velmi důkladně Hinschius, I. §§. 1—14.— Por. ještě: Phillips, I. §. 35 nsl. Walter, §. 204. Schulte, Kirchenr. II. §. 2. Krasiński, str. 157—169. 225.

¹⁾ Trid. sess. 23. cap. 2. Všechna tato svěcení sahají až do prvních století křesťanství. Sporná jest otázka, má-li se čítati sedm či osm stupňů, totiž má-li svěcení biskupské pokládáno býti za zvláštní, nebo jen za „*perfectio presbyteratus*“. Za prvním náhledem jdou na př. Phillips, I. 318. Schulte, II. 104. Hinschius, I. 5. Vering, str. 443. Krasiński, str. 76 (ale sr. str. 226.); za druhým více starších i novějších spisovatelů, kteří rovněž se dokládají nadpisu druhého oddílu sess. 23. Trid. „*de septem ordinibus*“. Mám za to, že otázka tato je bezúčelná, ježto jedni i druzí rozeznávají přesně svěcení bi-

nepatřil; lektor předčítal s kazatelnou písmo sv. a přechovával knihy kostelní; exorcista konal obřady nad posedlými, a akolyta přisluhoval biskupovi a byl mu nápomocen při mši. Později — najmé od XII. a XIII. století — pominuly výše dotčené úřady a spojené s nimi činnosti přešly z větší části na sluby kostelní. Avšak svěcení sama udržela se podnes a činí teď nezbytný přechod ku dosažení svěcení vyšších.

Z vyšších svěcení diakonát a subdiakonát nejsou nyní, rovněž jako ne svěcení nižší, spojeny se zvláštním úřadem. Úkolem jáhnů bylo dříve spravovati majetek kostelní, pečovati o chudinu, nemocné vdovy a sirotky a bděti nad zachováním pořádku po čas služeb božích. Podjáhnové určeni byli přijímatí oféry a posluhovali při oltáři. Ostatek byl subdiakonát teprve ve XII. století vřaděn mezi svěcení vyšší.²⁾

Sošem Tridentský zamýšlel vrátiti ministrům dřívějším jich význam, ustanoviv, že pro každé svěcení má býti určen příslušný úřad.³⁾ Avšak usnesení to v praxi nikdy se neuskutečnilo.

Co do označení stupňů staly se jakési změny v ritech východních, vyjímaje ritus arménský, který ve příčině této je celkem za jedno s církví latinskou. Subdiakonát počítá se totiž ke stupňům nižším; vedle něho uznává ritus řecký, koptický a chaldejský jen ještě jeden nižší stupeň, totiž lektora (anagnosta), maronický a syrský dva, lektora a kantora (psalta).⁴⁾

Rozdíl mezi svěceními vyššími a nižšími jeví se hlavně v tom, že ten, kdo přijal svěcení nižší, může se vrátiti do stavu světského a vstoupiti ve stav manželský. Oproti tomu zavazují svěcení vyšší ku bezženství a nepřipouštějí návratu do stavu světského,⁵⁾ o čemž ještě později povědino bude.

skopské od kněžského, což ostatně také beze vší pochybnosti plyne z nálezu sněmu Tridentského, sess. 23. c. 4. — Že ale tonsura (o této níže) není zvláštním stupněm svěcení, jak tvrdil Fagnani (Comment. n. 45 ad c. 11 X. de aetate et qualitat. I. 14), v tom všichni se shodují.

²⁾ Innoc. III. c. 9 X. de aet. et qual. I. 14. Phillips, I. 335.

³⁾ Sess. XXIII. cap. 17 de reform.

⁴⁾ Sr. Hergenrother v Arch. VIII. (1862) str. 180; srov. nález ruské synody Zamojské d. III. §. 7. (Collectio Lac. p. 38) a synody Maronitů z r. 1736. P. II. c. 14 (ib. p. 226).

⁵⁾ Sluší totiž na mysli, že prameny užívají výrazu „clerici“ k označení kleriků, již přijali nižší svěcení, ano i tonsurovaných; vyšší svěcení jmenují obyčejně každé o sobě zvláště

b) Právní náležitosti svěcení.

a) u přijímače.

I. Vlastnosti osobní.*)

§. 25.

Nespůsobilými přijímatí svěcení (*incapaces*) jsou:

1) Nekřtění,¹⁾ neboť teprve skrze křest možno se státi účastníkem společnosti církevní, a kdo nenáleží ke společnosti této, ani moc v ní míti nemůže;

b) ženy; stran toho není sice výslovného předpisu, ale církev vylučuje hned od počátku ženy z účasti v konání funkcí svátostných²⁾

Mimo nekřtěníce a ženy může každý platně svěcení přijímatí. Avšak zákony církevní nedovolují vysvěcení osob, které nemají určité, zákonem blíže stanovené vlastnosti.

Nedostatek těchto zákonem předepsaných vlastností nazývá se vadností (*irregularitas*),³⁾ a ti, kdož přes tuto vadnost byli vysvěceni, nesmějí vykonávati funkce s jich svěcením zpravidla spojené a rovněž nesmějí přijmouti svěcení vyšší. Irregularitu třeba dobře rozeznávati od úplné nespůsobilosti, *incapacitas*. Inkapacita totiž má za následek úplnou neplatnost aktu svěcení, ano v důsledcích svých vede i k neplatnosti každého úkonu, který z moci nabytého svěcení snad byl předsevzat. Právní účinek vad-

*) Boenninghausen, *Tractatus jurid. canon. de irregularitatibus* 1863—1867. Marciszowski Jakób, *Regulae canonicae de irregularitate* 1766. — Encyklopedya kościelna *Irregularitas* VIII. 269.

¹⁾ X. de presbytero non baptizato III. 43.

²⁾ Na základě písmo sv. I. Cor. XIV. 34. I. Tim. 12. „Mulieres in ecclesia taceant, non enim permittitur eis loqui sed subditas esse, sicut et lex dicit.“ — Byly sice v prvních dobách křesťanství, z části ještě i ve stol. IX. t. zv. diakonky, *diaconissae*, jichž úkolem bylo ošetřovati nemocné a chudé, zvláště ženštiny, a napomáhati při křtu dospělých žen. K tomu určoval je biskup, vkládaje na ně ruce; to však byl pouze úkon benedikce, nikoliv ordinace. Rovněž není ordinační úkon, jímž biskup ustanovuje abatyši. Církev upírala vždycky těm i oněm všelikou moc svátostnou, c. 12 X. de majoritate et obedientia I. 33, c. 10 X. de poenitentibus et remissionibus V. 38.

³⁾ Tohoto výrazu užíváno jako technického již od XIII. století.

nosti však je ten, že akt svěcení pokládá se za nedovolený, že však zůstává platným. A tolikéž ovšem je zapovězeno vysvěcení, je-li irregularis, vykonávat funkce se svěcením tím spojené, avšak výkony jeho proti zákazu tomuto jím předsevzaté zůstávají platnými. V prvním případě říkáme, že jedná invalide, v druhém valide sed illicite.

Vadnost ostatně nastati může i po vysvěcení (irregularitas subsequens), což má za následek, že výkony předsevzaté na základě svěcení, před tím bezvadně nabytého, jsou nedovolené a že nelze přistoupiti ku svěcením vyšším.

Příčiny vadnosti stanoví právo pozitivní, a nelze je rozšiřovati na případy jiné. Vůbec pak vznikají ze dvou zřidel: buď z nedostatku vlastností fysických, duševních nebo morálních, anebo z provinění. Dle toho dělíme irregularity na dvě hlavní třídy: irregularitates ex defectu a irreg. ex delicto; tyto mají původ svůj v činu zapověděném, jsou tudíž zaviněny, ony pak jsou výsledkem faktických poměrů, jež beze vsí viny mohly nastati.

A) *Irregularitates ex defectu.*

Následující okolnosti pokládá právo církevní za nedostatky, které vadnost svěcení v zápětí mají:

1) Nemanželské zrození, defectus natalium. Starší právo nevyklučovalo nikoho ze svěcení pro nemanželský původ. Omezení stala se v tom směru teprve ve stol. X. a XI. nejprve ohledně dětí kazirodných (z krvesmilstva pocházejících), později ohledně dětí kněžských a konečně ohledně nemanželských dětí vůbec.⁴⁾

2) Vady tělesné, defectus corporis. Ku svěcením nemá býti připuštěn, kdo stížen jest nějakou vadou tělesnou nebo chorobou, pro kterou by buď vůbec nebyl s to plniti funkce duchovní, anebo kterou by mohl zavdati podnět k pohoršení nebo posměškování, důstojnosti stavu duchovního na škodu jsoucím.⁵⁾ To

⁴⁾ X. de filiis presbyterorum ordinandis vel non l. 17., c. 1, 2 de filiis presb. et aliis illegitimis in VIto. l. 11.

⁵⁾ X. de corpore vitiatis ordinandis vel non l. 20, c. 2, 3, 4 X. de clerico aegrotante vel debilitato III. 6. Při slepých na jedno oko je závažnější okolností, schází-li oko levé, oculus canonicus, jehož je třeba při čtení misálu.

posuzovati má biskup v každém jednotlivém případě. Avšak následek irregularity různý je dle toho, má-li osoba zmrzačená svěcení teprve přijati, anebo má-li již nějaký stupeň. V případě prvním nemá se světiti vůbec, třeba by vady její nedovoľovaly plniti pouze některé funkce; v případě druhém pak není dovoleno konati ty funkce, při nichž by nešvar tělesný byl na závalu.

3) Nedostatečný věk, defectus aetatis. V tom ohledu, zvláště co se týká svěcení nižších, měnila se často starší praxe.⁶⁾ Podle nynějšího, nálezy sněmu Tridentského ustáleného práva, má míti biskup skončený 30.,⁷⁾ kněz započatý 25.,⁸⁾ jáhen 23., podjáhen 22. rok života.⁹⁾ Ohledně nižších svěcení neustanovil sněm Tridentský ničeho a zůstavil to tudíž zákonodárství partikulárnímu. Hranici tvoří pouze to, že pro tonsuru předepsán je 7. rok života.¹⁰⁾

Výše dotčená ustanovení sněmu Tridentského přijali taktéž Rusíni.¹¹⁾

4) Nedostatky duševní, defectus animi, v užším smyslu.¹²⁾ V ohledu tom jsou irregulares: choří na mysl, blbí, a to též po uzdravení se; dále počítá sem právo kanonické ďáblem posedlé (enurgemeni, daemoniaci, correpticii).¹³⁾

5) Nedostatečné vzdělání, defectus scientiae. Již starší zákony církevní zabraňovaly udíleti svěcení osobám nevzdělaným

⁶⁾ Hinscbius, I. 17.

⁷⁾ Již dle c. 7 X. de electione et electi potestate I. 6. (Alexander III.); cf. Trid. sess. 7, c. 1 de reform.

⁸⁾ Trid. sess. 23, c. 12 de reform., rovněž tak již sbor Vieneský c. 3. de aetate et qualitate in Clement. I. 6.

⁹⁾ Trid. I. cit.

¹⁰⁾ c. 4 de temporibus ordinationum in Vito I. 9. Mimo to předpisuje sněm Tridentský sess. 23, c. 4 de reform., aby se tonsura neudlela tomu, kdo nebyl biřmován, neumí čísti a psáti a nezná hlavní zásady víry. — V Polsce vyžadován při nižších svěceních 7., při akolytátu 12. rok dokonáný, srov. Sbítku Poznaňskou p. 83.

¹¹⁾ Synoda Zamojská z r. 1720 t. 3. §. 7. (Collectio Lacensis II. 42). U Maronitů je předepsán pro kantorát 7., pro subdiakonát 14., pro diakonát 21., pro presbyterát 25. rok, srov. synodu Libanskou 1736, Coll. Lac. II. p. 238.

¹²⁾ V širším smyslu vyzumívají tím též def. scientiae, někdy perfectae lenitatis.

¹³⁾ c. 14, 15 C. 7 qu. 1, c. 3, 5, 6. Dist. 33.

a žádaly jmenovitě po biskupích a kněžích vyšší stupeň vzdělání.¹⁴⁾ Ve středověku, kdež při obsazování beneficíi, zvláště pak stolic biskupských, rozhodovaly hlavně ohledy politické, nebyl předpis tento povždy zachováván; tak na př. jmenují se z dob Karolingů biskupové, kteří neuměli ani čísti ani psáti.¹⁵⁾ Sném Tridentský stanoví již pro nižší stupně kromě znalosti čtení a psaní též znalost jazyka latinského a hlavních zásad víry; pro vyšší svěcení vzdělání vědecké a především také důkladnou znalost nauky církevní.¹⁶⁾ Podrobnější ustanovení zůstavena jsou zákonodárství partikulárnímu, které v té příčině je velmi rozmanito.¹⁷⁾ Ostatně v dobách novějších zasahují v to i vlády státní, předpisující plán studií teologických. V Rakousku byla tato záležitost upravena hlavně nařízením z r. 1850, 1851 a 1858,¹⁸⁾ jež byla vydána ve srozumění s církví, jmenovitě ve smyslu konference rakouských biskupů z r. 1849, konkordátu z r. 1855 (čl. 17) a konference biskupské z r. 1856.

6) Neosvědčená stálost u víře, defectus fidei. Z tohoto důvodu vyloučení jsou ze svěcení: novokřtění (neofyté), t. j. ti, kdož teprve nedávno přijali víru křesťanskou,¹⁹⁾ pak t. zv. clinici, t. j. ti, kdož přijali křest v nebezpečí života,²⁰⁾ konečně ti, kdož nebyli biřmováni.²¹⁾ Jak dlouho koho za neofytu pokládati dlužno, oceňuje biskup.

7) Porušení svátostné povahy stavu manželského, defectus sacramenti.²²⁾ Manželství jakožto svátost požívá v církvi veliké vážnosti a posvátnosti. Zejména tím posvětila církev monogamickou povahu manželství, že je představuje za obraz spojení Krista s církví. Z tohoto náhledu byly vyvozovány nejednou pře-

¹⁴⁾ c. 2, 3, 8—15. D. 36 a j.

¹⁵⁾ Por. na př. Roth, *Geschichte des Beneficial-wesens* str. 333.

¹⁶⁾ Sess. 23 c. 4, 11—14 de reform.

¹⁷⁾ V Polsce v té příčině vydaly ustanovení synody Plocká r. 1733, Poznaňská 1738 a Lvovská 1765, sr. Sbírkou Poznaňskou p. 84.

¹⁸⁾ Nař. min. ze dne 30. června 1850 č. 319 ř. z., 16. září 1851 č. 216 ř. z. a 29. března 1858 č. 50 ř. z.

¹⁹⁾ c. 1, 2. D. 48, c. 9. D. 61.

²⁰⁾ c. 1 D. 67.

²¹⁾ To je z části sporno; pro jsou novověcí kanonisté, na př. Phillips, I. str. 474, Schulte, II. 115, a praxe kongregace Tridentské; srov. Boeninghausen, I. cit. p. 156.

²²⁾ Müller Arm., *De bigamia irregularitatis fonte et causa* 1868.

hnané důsledky, neboť nejen vlastní dvojženství bylo zatracováno, anobrž i opětné uzavírání svazků manželských již i po smrti manželově. Celkem nepřijala nikdy církev nejkrajnější tyto zásady za svou nauku,²⁵⁾ přece však jich užila ohledně duchovních. Duchovním nemůže býti, kdo uzavřev svazek manželský, jakýmkoliv způsobem prohřešil se proti tomuto mystickému pojmání manželství. Porušení této svátostné povahy manželství má za následek vadnost svěcení.²⁶⁾

Ve směru tom ustálily se po několika změnách následující příčiny vadnosti:

a) Dvojževství posloupné, bigamia vera seu successiva,²⁵⁾ vchází-li někdo po rozvázání prvního v nový svazek manželský. Vadnost nepovstává, nebylo-li jedno či druhé manželství platné, nebo jestliže nebylo fysicky dokonáno.²⁶⁾

b) Dvojženství v širším smyslu, bigamia interpretativa. Předpisy, dvojženství se týkající, byly později rozšířeny též na jiné případy, zejména: uzavřel-li muž svazek manželský sice jen jednou, avšak s osobou takovou, která před tím již byla provdána, anebo vůbec před tím s mužem jiným tělesně obcovala, a dále pokračuje-li někdo ve společenství manželském se ženou, která se dopustila cizoložství.²⁷⁾

8) Nedostatek křesťanské jemnosti, defectus perfectae lenitatis. Církev žádá po duchovních dokonalou v každém směru dobrotu srdce a nespaturuje ji. stal-li se někdo jakýmkoli způsobem příčinou něčí smrti, nebo krveprolití, byť i čin sám o sobě nebyl přestupkem, ano byť i byl plněním povinnosti. Následkem takového pojmání věci vylučuje církev ze svěcení:

²⁵⁾ O tom podrobněji v právu manželském.

²⁶⁾ Tak pojímá důvod výše uvedený církev západní, sr. c. 4, 5. D. 26, c. 45 X. de bigamis non ordinandis I. 21 a j.; v církvi východní nabyt jiný názor vrchu, že se totiž opětným manželstvím anebo manželstvím s osobami v textě vyjmenovanými zadržává podnět k nezdrželivosti, která duchovním nepřislouší.

²⁵⁾ Nazývá se „vera“, poněvadž to, čemu se v obecné mluvě říká bigamic, není „dvojženstvím“, ježto druhé manželství jest úplně neplatné a vůbec ani neexistuje.

²⁶⁾ c. 5 X. de big. non ordin. I. 21.

²⁷⁾ c. 9—18 D. 34, c. 2 X. de big. non ord. I. 21.

a) Vojáky, kteří účastnivše se války, stali se příčinou něčí smrti nebo zmrzačení.²⁸⁾

b) Všechny ty, kdož buď sami vynesli nález smrti (jenž také byl vykonán), anebo kdož jakýmkoli způsobem k vnesení jeho přispěli, anebo konečně ty, kteří nález smrti někým jiným vnesený vykonali.²⁹⁾

9) Nedostatek nezávislosti, defectus libertatis; ke svěcením nemá totiž býti připuštěn, kdo tou měrou na jiných je závislý, že by se nemohl úplně věnovati povinnostem stavu svého. Pročež jsou irregulares:

a) nevolníci, pokud způsobem zákonitým nestali se svobodnými;³⁰⁾

b) ti, kdož pro úřadni své postavení anebo pro jinou povinnost jsou zavázáni skládati účty, a to tak dlouho, pokud se jim z účtů těchto nedostalo absolutorium;³¹⁾

c) ženatí; ženatý smí jen tenkrát přijmouti svěcení, pak-li žena k tomu svolí;³²⁾ zároveň pak má žena buď vstoupiti do kláštera,³³⁾ anebo není-li již mláda a není-li obava, že by život nevázaný vedla, složiti alespoň prostý slib čistoty.³⁴⁾ Svolení ženy ale není třeba, dopustila-li se cizoložství a muž vymohl si z té příčiny rozvedení od stolu a lože.

Přijal-li muž svěcení bez ženina svolení, je prozatím složen s vykonávání funkcí se svěcením tím spojených, nemůže nabyti svě-

²⁸⁾ c. 1, 2, 4. D. 41, c. 24 X. de homicidio voluntario vel casuali V. 12. Někteří činí rozdíl, byla-li válka spravedlivá čili nic — avšak bezdůvodně. Ve středověku nečetlo se těchto předpisů, ježto tehdy nejednou duchovní ve válkách měli přímé účastenství.

²⁹⁾ c. 5, 9 X. ne clerici vel monachi secularibus negotiis se immisceant V. 50, c. 4 X. de raptoribus V. 17.

³⁰⁾ c. 1, 12, 21. D. 54, X. de servis non ordinandis I. 18. — Nelze užiti per analogiam těchto předpisův ani ohledně sluhův, ani ohledně syna, jsoucího pod mocí otcovskou.

³¹⁾ Cap. un. X. de obligatis ad ratiocinia ordinandis vel non I. 19. Náležejí sem také poručníci.

³²⁾ c. 5, 6 X. de conversione conjugatorum III. '32.

³³⁾ Výslovně je to nařizeno (c. 6. cit.) jen ohledně biskupů, ale praxe vztahuje předpis ten na duchovní vůbec.

³⁴⁾ Praxe kongregace Trid. vymáhá však v takovém případě dispense papežské, sr. Bened. XIV. de synodo diocesana lib. 13. c. 12 n. 14; Boenninghansen, cit. 177.

cení vyššího, ani úřadu církevního a může býti přinucen vrátiti se ve společenství manželské.³⁵⁾

Výše dotčené předpisy stran ženatých neplatí pro církev řeckou; neboť tam ženatý může přijmouti svěcení a zůstává i po přijetí svěcení ve společenství manželském.³⁶⁾

B) *Irregularitates ex delicto.*

V prvních stoletích křesťanství přísně šetřena byla zásada, že ke svěcením nemá býti připuštěn, kdo přestál veřejné pokání.³⁷⁾ Když ale později veřejné pokání přestalo a tím rovněž odpadlo kritérium dotčené, vyvinula se v právu církevním tato základní pravidla:

Provinění samo o sobě nemá ještě za následek vadnost svěcení, leč jen tehdy,

a) náleží-li provinění do třídy těch, jež mají v zápětí ztrátu cti občanské, a je-li zároveň provinění ono buď všeobecné známo, anebo před soudem usvědčeno;³⁸⁾

b) bez ohledu na výše uvedené podmínky — a tedy i kdyby provinění zůstalo tajno — mají za následek vadnost pouze ta provinění, s nimiž zákon výslovně následek takový spojuje. Sem patří:

1. Usmrcení a zmrazení člověka, homicidium, mutilatio, a to nehledě na to, stalo-li se takové úmyslné či nedopatřením (culpa).³⁹⁾ Toliko v tom případě, kdyby zabití nebo těžké uškození na těle nastalo náhodou, anebo následkem nutné obrany proti napadení, vadnost neměla by místa;⁴⁰⁾ avšak i v těchto případech je dle ustanovení sněmu Tridentského třeba vymoci si dispens.⁴¹⁾

³⁵⁾ tit. 6. de voto et voti redemptione in extrav. Joan. XXII.

³⁶⁾ Sr. níže v celibátě.

³⁷⁾ c. 55—60 D. 50, c. 5 D. 51.

³⁸⁾ c. 28 D. 50, c. 4, 17 X. de temporibus ordinationum et qualitate ordinandorum I. 11, c. 5 X. de furtis V. 18.

³⁹⁾ c. 17 X. de tempor. ordin. I. 11, c. 9, 18 X. de homicidio voluntario vel. casuali V. 12. Trid. sess. 14, c. 7 de reform. Sr. výroky kongregace, jež při tomto nálezu uvádí Richter p. 92.

⁴⁰⁾ Nález sněmu Vienneského (r. 1311) v Klementinách tit. de homicidio, V. 4.

⁴¹⁾ Trid. sess. 14, c. 7 de reform; ale někteří vztahují ustanovení toto pouze na případy pochybné, na př. Phillips, I. 594, Hinschius, I. 44.

Na roveň s usmrcením staví právo církevní vyhnání plodu ze života, *procuratio foetus*.⁴²⁾ Rovněž stává se *irregularis* i ten, kdo sám sebe úmyslně těžce zranil aneb o samovraždu se pokusil.⁴³⁾

Na čtvrtém sněmě Lateránském bylo stanoveno, že zabíje-li *patronus*, *advocatus* neb *vicedominus* kněze při kostele jejich ustanoveného, potomkové jejich až do čtvrtého pokolení vyloučení jsou ze svěcení.⁴⁴⁾

2. Kacířství, *haeresis*, to je vědomé vyznávání nauky dogmatům církvi hlásaným odporující.⁴⁵⁾ Kacířství má za následek *irregularitu* nejen pro kacíře samého, nýbrž i pro ty, kdož k rozšiřování nauky jeho přispívali, anebo jej před tresty církevními chránili.⁴⁶⁾ Ano právo církevní jde ještě dále, pokládajíc za *irregulares* i potomky kacířův a jmenovitě děti do druhého stupně, upadli-li v kacířství otec, a děti do prvního stupně, upadla-li v kacířství matka.⁴⁷⁾

3. Odpadlictví, *apostasía* a *fide*, t. j. zjevné a zámyslné vystoupení ze společnosti křesťanské, je dle soudu církve ještě větší zradou nežli kacířství, a proto má rovněž za následek vadnost svěcení v těžce rozsáhlosti jako *haeresis*.⁴⁸⁾

Vedle tohoto vlastního odpadlictví rozeznávají kanonisté ještě t. zv. *apostasía ab ordine* a *apost. a religione*. První nastupuje, pak-li kdo má vyšší svěcení opouští stav duchovní, druhá, vystupuje-li někdo samovolně z řádu. *Apostasía ab ordine* sama o sobě

⁴²⁾ c. 20. X. de homicidio V. 12. Dříve považovalo se za zločin pouze vyhnání plodu oživeného (*foetus animati*) a tvrdilo se, že oživení toto nastupuje při plodech mužských ve 40., při ženských v 80. dni po početí. Později ustálilo se mínění, že plod již ve chvíli početí jest oživen; srov. c. 20 cit. a konstit. Řehoře XIV. z 31. května 1591. Bull. Magn. II. 766.

⁴³⁾ c. 4. 7. 8. D. 55., c. 3. 4. 5. X. de corpore vitiatis ordinandis vel non I. 20.

⁴⁴⁾ c. 12 X. de poenis V. 37.

⁴⁵⁾ Jestli to tak zv. herese formální; herese materiální, totiž bezděčné poblouzení ve věcech víry nemá *irregularitu* za následek.

⁴⁶⁾ c. 18 C. 1 qu. 1., c. 2 de haereticis in Vito, V. 2.

⁴⁷⁾ c. 2 de haer. cit.; srov. výroky kongregace Trid. ve vydání Richterové str. 181. To netýká se dětí židovských, sr. výrok kongregace n Richtera str. 339. (Nález synody Plocké z r. 1733, předpisující formu „zákazu stavu kněžského“, jmenuje nezpůsobilými také ty, již jsou židovského původu, sr. Sbírku Poznaňskou, str. 113).

⁴⁸⁾ c. 13 de haereticis in Vito V. 2.

nemá za následek vadnost, leč jen ve spojení s beresíí nebo s porušením celibátu. Rovněž ani apostasia a religione nezpůsobuje irregularitu, nýbrž má jen ten účinek, že ten, kdo po vystoupení přijal svěcení, nemůže je vykonávat, ani kdyby se do kláštera navrátil.⁴⁹⁾ — Další příčiny irregularity:

4. Rozkol, schisma, t. j. dobrovolné odtržení se od jednoty církevní.⁵⁰⁾

5. Svatokupectví, simonia, t. j. prodávání a kupování věcí duchovních.⁵¹⁾

6. Zneužití křtu, abusus baptismi; zejména opětné přijetí neb vědomé udělení křestu, anebo přijetí křestu od zjevných heretiků bez důležitého příčiny.⁵²⁾

7. Nesprávné přijetí svěcení, abusus ordinationis, a to v následujících případech:

a) vloudí-li se někdo listivě mezi kandidáty, již mají býti vysvěceni (furtiva ordinatio);⁵³⁾

b) přijme-li svěcení per saltum, totiž nikoli předepsaným pořádkem, anebo

c) od biskupa kletbou stíženého neb upadlého v kacífství.⁵⁴⁾

8. Nesprávné vykonávání funkcí duchovních. abusus ordinis. Zejmena:

a) vykonává-li někdo, kdo sám svěcení nemá, funkce s tímto svěcením spojené, buď že klerik nižšího stupně koná funkce příslušící svěcení vyššímu, buď že laik před se béře jednání svěcení vyžadující;⁵⁵⁾

⁴⁹⁾ c. 6 X. de apostatis et reiterantibus baptisma V. 9.

⁵⁰⁾ Toč otázka sporná, ježto mnozí spatřují v rozkolu důvod irregularity jen potud, pokud jest s ním spojena herese; tak Pachmann §. 243. Permaneder §. 136. Hinschius I. 47., kn. A. S. v Encykl. kościel. str. 276. Náhled v textě uvedený sdílí mezi jinými Phillips, Lebrb. 116. Schulte II. 118.

⁵¹⁾ c. 21 X. de accusationibus, inquis. et denunci. V. I. Někteří, na př. Hinschius I. 50, pokládají svatokupectví za příčinu vadnosti jen tehdy, přijímá-li někdo svatokupecky svěcení nebo církevní beneficium.

⁵²⁾ c. 2 X. de apostatis et reiterantibus baptisma V. 9. c. 5. D. 61. c. 21 C. 1 qu. 7.

⁵³⁾ X. de eo qui furtive ordinem suscepit; počbybno, platí-li to též o tom, kdo za účelem nabytí svěcení jiným způsobem biskupa uvedl v omyl.

⁵⁴⁾ Případy pod b) a c) jsou sporné; sr. Hinschius I. 50.

⁵⁵⁾ X. de clerico non ordinato ministrante; ohledně laiků někteří

b) vykonává-li někdo, kdo stížen byl klatbou větší, suspensí neb interdiktem, funkce, jež vykonáváti následkem těchto trestů není mu dovoleno; ⁶⁶⁾

c) jestliže někdo před se béře činnosti duchovní na místě, na něž uvalen byl interdikt. ⁶⁷⁾

9. Porušení celibátu záleží v tom, že klerik po přijetí vyšších svěcení, nebo řeholník po složení profese sňatek manželský uzavřel. ⁶⁸⁾ Kanonické právo nazývá tento poměr bigamií (bigamia similitudinaria), pokládajíc poměr klerika k církvi za duchovní manželství.

C) *Pominutí vadnosti.*

Některé irregularitates ex defectu mohou pominouti ipso facto, totiž následkem změny ve stavu věci nastalé. Jsou to takové vadnosti, jichž příčina zakládá se pouze na poměrech přijímačů: pominutím jich pomíjí také vadnost. Tak přestává někdy defectus natalium pozdějším manželstvím anebo legitimací, defectus corporis nabytím zdraví, defectus aetatis dosažením věku, defectus scientiae opatřením si potřebných vědomostí, defectus libertatis rozvázáním služebního poměru.

Jiné vadnosti ex defectu jakož i veškeré vadnosti ex delicto mohou toliko dispensí býti odstraněny.

Poněvadž pak předpisy irregularit se týkající jsou juris communis, přísluší udílení dispensace z pravidla papeži a jenom výmínečně též biskupovi, a to buď již po zákonu anebo na základě zmocnění papežova. Mocí výslovného předpisu právního může biskup již dle dřívějšího práva dispens udíleti: 1) od irreg. ex defectu natalium, ale jenom ohledně svěcení nižších, ⁶⁹⁾ 2) od přestupku proti celibátu, ale jen tenkrát, vede-li klerik, zrušiv

toto irregularitu neuznávají, na př. Boeninghausen I. 191, kn. A. S. v Encyk. kościel. VIII. 279.

⁶⁶⁾ c. 2. 5. X. de clericis conjugatis III. 3, c. 1, de sententia excommunicationis, suspensionis, et interdieti in VIto V. 11.

⁶⁷⁾ c. 18 de sent. exc. in VIto V. 11.

⁶⁸⁾ c. 4, 7 X. de bigamis non ordinandis I. 21.

⁶⁹⁾ c. 1 de filiis presbyterorum et aliis illegitime natis in VIto. 1. 11.

nezákonný svazek, život bezúhonný,⁶⁰⁾ 3) v případě ordinationis furtivae.⁶¹⁾ Sněm Tridentský rozšířil v tom ohledu kompetenci biskupskou, dává biskupům moc udílet dispense ode všech irregularit ex delicto, zůstalo-li provinění tajno, vyjímaje však

a) vraždu, ex homicidio voluntario,

b) provinění, o nichž soud vědomosti nabyt, deducta ad forum contentiosum.⁶²⁾

Mimo případy zákonem stanovené může biskup udílet dispense pouze, dostalo-li se mu oprávnění papežského (facultates), a to buď všeobecného anebo zvláštního. Takové všeobecné zmocnění udílí papež biskupům obyčejně na určitý čas (facultates triennales, quinquennales etc.) a obnovuje je po uplynutí doby té. Tak jsou na př. biskupové němečtí a rakouští oprávněni udílet dispens de defectu aetatis, nedostává-li se kandidátu jednoho roku.⁶³⁾

Vzchází-li pochybnost o existenci vadnosti, doporučuje právo opatřiti si t. zv. dispensi ad cautelam.⁶⁴⁾

Zvláštní příčiny pomnutí vadnosti nastupují ještě v těchto dvou případech:

a) Složením slavných slibů řeholních přestává irregularitas ex defectu natalium;⁶⁵⁾ týž účinek má u jezuitů složení slibu prostého, votum simplex.⁶⁶⁾

b) Zvolení za papeže má za následek pomnutí veškeré vadnosti.⁶⁷⁾

⁶⁰⁾ c. 4 X. de clericis conjugatis III. 3., c. 1, 2 X. qui clerici vel voventes matrimonium contrahere possunt IV. 6.

⁶¹⁾ c. 1 X. de eo qui furtive ordinem suscepit V. 30.

⁶²⁾ Sess. 24 c. 6 de reform.

⁶³⁾ P. facultates quinquennales a triennales pro biskupy rakouské v Heyzmanna Najnowsze prawa str. 293.

⁶⁴⁾ To platí mezi jinými ohledně nalezců; pouze nemocnicím a bratrstvům, jež vychováváním se zanášejí, udělena byla konstituci Řehoře XIV. „Circumspecta“ z r. 1591 výsada, že děti u nich vychované za manželské se pokládají.

⁶⁵⁾ c. 1, 11 D. 56, c. IX. de filiis presbyt. et aliis illegitime natis I. 17.

⁶⁶⁾ Const. Řehoře XIII. „Ascendente Domino“ ze dne 14. června 1584, Bull. II. 506.

⁶⁷⁾ c. 6 X. de electione et electi potestate I. 6.

II. Titulus ordinationis.

§. 26.

Kromě vyjmenovaných dosud podmínek, které dotýkají se všechných stupňů svěcení, je ještě zvláštní podmínka co do svěcení vyšších. Je totiž předepsáno, že nežli někdo nabude vyššího svěcení, má míti zajištěnou dostatečnou a stavu duchovnímu přiměřenou výživu. Pramen, který výživu tuto klerikovi opatřuje, nazývá se *titule m svěcení*, *titulus ordinationis*.¹⁾

V prvních dobách křesťanství bylo svěcení vždycky spojeno s udělením nějakého církevního úřadu a zakázány byly t. zv. *ordinationes absolutae*.²⁾ Tím ovšem byla vysvěcenému klerikovi výživa zabezpečena, neboť úřad, který mu zároveň se svěcením připadl, přinášel mu důchod dostatečný. Církevní úřad čili kostel, při němž klerik úřad svůj zastával, nazýval se *titulus* a odtud již v oněch dobách platila zásada, že bez titulu nikdo nemá býti svěcen.

Když později zákaz absolutních svěcení byl odstraněn, stávalo se zhusta, že klerikové, kteří nebyli při kostele trvale zaměstnáni, stěhovali se z místa na místo, hledajíce zaměstnání a výživy (*clerici vagantes, acephali*). Na sklonku XI. století vzrostl počet těchto kleriků nadobyčejně, kterýžto stav věci nejen že vážnosti stavu duchovního velice byl na újmu, ale byl i příčinou různých nešvarů. Bylo třeba učiniti tomu přítrž; vrátiti se ku dřívějšímu zákazu absolutních svěcení bylo nesnadno, poněvadž teď bylo třeba více kleriků, nežli bylo úřadů. Žádalo se tudíž, aby klerik na jiný způsob vykázal se dostatečnými prostředky výživy, jmenovitě vlastním jménem. Tak bylo již ve století XII. a XIII.,³⁾ ale teprve sněm Tridentský vydal v té příčině bližší nařízení.⁴⁾

1) V prvotném významu značí *titulus* každý znak, značku, kterouž se líší jedna věc ode druhé. Takové různé značky právě měly budovy církevní, buď že to byl symbol zakladatelů jejich nebo mučovníků, buď že je to znamení kříže; takto přešel název „*titulus*“ na kostel sám. Por. Du Cange *glossarium mediae et infimae latinitatis* v. *titulus*.

2) c. 1 D. 70 (náleží sněmu Chalcedonského r. 451).

3) Por. náleží sněmu Lateránského třetího (c. 4 X. de *praebendis et dignitatibus* III. 5) a ustanovení Innocence III. (tamže c. 25).

4) Sess. 21 c. 2 de reform.

Předpisuje zejména, že v první řadě má biskup světiti na beneficium; titulus beneficii činí tudíž pravidlo. Toliko tam kde vzhází opravdová potřeba vysvětiti větší počet kleriků, dovoleno je světiti také ty, již vykážou se vlastním jméním, titulus patrimonii, anebo mají zajištěný důchod ze jmění cizího, titulus pensionis.

Úřad tvořící titul má být stálý a nepostačí tudíž na př. úřad vikáře. Beneficium má dále poskytovat klerikovi dostatečné výživy, o čemž rozhodují statuty diecéšní, a není-li takových, sám biskup. Kromě toho nesmějí se vyskytnouti takové okolnosti, které by pokojnému držení benefícia byly na překážku.

Rovněž lze patrimonium nebo pensio jen tehda pokládati za titul, vystačují-li na slušnou výživu. Ohledem na to, že tato výživa má být zabezpečena způsobem trvalým, majetek movitý pak, zejména v dobách dřívějších, do té míry neposkytoval dostatečné záruky, vyžadovalo se jmění nemovité nebo důchod na nemovitosti zjištěný.⁵⁾ Beze svolení biskupova nesměl klerik majetek tvořící titul ani prodati, ani hypotekou, ni na jiný způsob trvale střížiti.⁶⁾ Svolení své udílí však biskup jen tenkrát, zabezpečí-li si klerik na místě dřívějšího titulu jiný (subrogatio tituli).

Ustanovení výše dotčená netýkají se řeholníků; tito totiž mohou, jakmile složí sliby, vysvěceni býti beze všeho titulu čili mají — jak se obyčejně říká — titulum paupertatis s. professionis.⁷⁾

Titule sněmem Tridentským ustanovené okázaly se v praxi nedostatečnými; neboť čím více přibývalo lidnatosti, tím větší potřeba duchovních nastávala, kdežto počet beneficií nezměňoval se v témže poměru. Titulus patrimonii a pensionis nemohl tu nijak odpomoci, neboť nebylo vždy zámožných kandidátů stavu duchovního, pak také zřídka někdo přistoupil na vydělení renty ze svých statků zvláště, poněvadž to s obtížemi bylo spojeno. Pročež ve mnoha krajinách, jmenovitě v Německu, praxis odstoupila částečně od ustanovení Tridentských, majíc za dostatečný titul, zavázali se někdo právoplatně, že bude klerika vydržovati do té doby, pokud

⁵⁾ Sr. výroky kongregace Tridentské, uvedené ve vydání Richtrově při c. 2 cit., zejména č. 15—18, p. 114.

⁶⁾ Trid. l. cit.

⁷⁾ Konstituce Pia V. „Romanus pontifex“ z r. 1568. (Bull. M. II. 290).

se mu nedostane dostatečného benefícia.⁹⁾ Titul tento nazýval se *titulus mensae*.¹⁰⁾ Poskytovali jej obyčejně panující knížata, města, korporace, kláštery, aneb i osoby soukromé. Od tit. patrimonii a pensionis liší se *titulus mensae* hlavně tím, že zakládá povinnost pouze podmíněnou, že totiž někoho zavazuje poskytovat klerikovi výživu potud, pokud benefícium neobdrží, neb i pro ten případ, že by se stal ke správě úřadu neschopným.

Větší část titulů tohoto druhu spočívala druhdy na statcích církevních a klášterních; ale ježto statky tyto následkem tak zv. sekularizace na sklonku minulého a počátkem našeho století připadly fisku, přešla i právní povinnost titule svěcení se týkající na fiskus, po případě na onen fond, jemuž skonfiskované statky připadly. V Rakousku byl *titulus mensae* přenesen na fond náboženský;¹⁰⁾ udílí jej k návrhu biskupové vláda (místodržitelství), zabezpečujíc kandidátu zaopatření z fondu náboženského¹¹⁾ a to i pro ten případ, že by se později ku správě duchovní neschopným stal (t. zv. Deficientengebalt, o čemž níže). Práva na toto zaopatření nabývá ale klerik teprve po přijetí svěcení kněžského a nikoli tak jako v právé obecném již po nabytí subdiakonátu. Zákon ze dne 7. května 1874 [č. 50. ř. z.] stanoví v §. 15., že titule *mensae* nabytí může jen ten, kdo vyhovuje podmínkám ohledně dosažení úřadu církevního.¹²⁾

Ve stol. XVI. vznikl ještě *titulus missionis*,¹³⁾ který spočívá na privilegiu ústavů misionářských, dle něhož jejich žáci i beze zvláštního titulu vysvěcení býti mohou. Takého privilegia

⁹⁾ V Polse nebylo dovoleno světiti na základě takého titule, sr. nález synody Lucké z r. 1607, Sběrka Poznaňská I. 96.

¹⁰⁾ P. Meyer, Ursprung u. Entwicklung des Tischtitels, v Archivu d. III. (1859); Nacke, der Tischtitel 1869.

¹⁰⁾ Dvorské dekrety ze dne 7. ledna 1792, 27. září 1794 a 29. ledna 1800.

¹¹⁾ Čini 200 až 300 zl. ročně. [Srovn. nyní provisorní zákon ze dne 19. dubna 1885 č. 47 ř. 7 jenž jako minimum stanoví 300 zl. pro výpomocného duchovního a 500 zl. pro správce duchovního].

¹²⁾ Dle §. 2 tohoto zákona je to státní občanství rakouské a bezúhonnost v ohledu mravním a politickém.

¹³⁾ O tom jmenovitě Mejer Otto, De titulo missionis apud catholicos 1848 a tžž, Die Propaganda, ihre Provinzen und ihr Recht (1852) d. I. 225.

nabylo nejprvé collegium Anglicauum v Římě,¹⁴⁾ a papež Urban VIII. udělil je r. 1638 všechném ústavům, jež podřízeny jsou kongregaci de propaganda fide.¹⁵⁾

Co se týče právních účinků vysvěcení klerikova bez titule, sluší rozeznávati, na koho v té příčině spadá vina.

a) Je-li vinen biskup, vysvětiv klerika bez titule aneho s titulem nedostatečným, ačkoliv mu okolnost tato známa byla nebo při náležitě bedlivosti známou býti mohla, je povinen klerika na vlastní útraty vydržovati tak dlouho, pokud mu neudělí přiměřeného benefícia.¹⁶⁾ Naskytuje se tu otázka, na koho přechází povinnost sustentační, jestliže biskup zemřel, jmenovitě, zda-li přechází na jeho nástupce v úřadě, či také na jeho dědice. Tu sice uvalují předpisy církevní řečený závazek na jmění diecésní a tudíž i na každého nástupce v biskupství.¹⁷⁾ Z druhé strany však přes to třeba uvážiti, že biskup je osobně zodpověden za všelikou škodu na jmění církevním způsobenou a že tato zodpovědnost i na jeho dědice přechází. Jsou tudíž dědicové biskupovi povinni z dědictví nahraditi škodu, jež vznikla tím, že zůstavitel, vysvětiv nesprávně klerika, takto na jmění církevní břímě uvalil. Tedy závěrek: vysvěcený klerik může žádati zaopatření pouze od biskupa; ale biskup opět žádati může náhradu na dědicích svého předchůdce.

Biskupa, který někoho připustil ku svěcením vyšším bez titule, stihne mimo to ještě suspense a collatione ordinum na tři roky.¹⁸⁾

b) Je-li vinen klerik, příměv biskupa lstivě k udělení svěcení, jest ipso jure suspendován s vykonávání funkcí duchovních s úřadem tím spojených.

b) Podmínky po straně ndílečově.

§. 27.

Moc udíleti svěcení přísluší jedině biskupovi. Zásady této přidržovala se církev vždycky a potvrdila ji nanovo na sněmu Tri-

¹⁴⁾ Bulla Řehoře XIII. ze dne 23. dubna 1579 (Bull. II. 455).

¹⁵⁾ Breve ze dne 18. května 1638. Bull. Prop. I. 91.

¹⁶⁾ c. 16 X. de praebendis et dign. III. 15.

¹⁷⁾ c. 13 X. de aetate et qualitate I. 14 a c. 16 X. de praeb. III. 15.

¹⁸⁾ Konst. Pia IX. ze dne 12. října 1869 (v Archivu XXIII. 326.

dentakém.¹⁾ Z pravidla toho ani ohledně presbyteriátu a diakonátu není žádné výjimky; ohledně ostatních mohou nastati následující výjimky:

1) Opati mohou řeholníkům svého kláštera, kteří již profesi vykonali, uděleti svěcení nižší,²⁾ avšak jen tenkrát, jsou-li sami kněžími a pak-li již od biskupa přijali žehnání (benedikce), aneb alespoň třikrát marně o ně prosili.³⁾ Žehnání nahrazeno býti může privilejem papežským.⁴⁾

2) Rovněž přísluší právo uděleti nižší svěcení kardinálům — kněžím, avšak jen ohledně osob v jich službě postavených (fami-liares), a ohledně kleriků při jejich kostelích ustanovených.⁵⁾

3) Konečné může papež každého kněze nadati výsadou uděleti nižší svěcení ano i subdiakonát.⁶⁾

Mimo tyto výjimky může jedině biskup platně svěcení uděleti. Biskupovi pak přísluší právo to bezohledně, tudíž i v tom případě, nemá-li jurisdikci, je-li stížen tresty církevními, byl-li suspendován s úřadu, nebo úřadu biskupského úplně zbaven. Ba i biskup, jenž dopustil se herese nebo schismatu, je způsobilým svěcení uděleti,⁷⁾ pak-li jen sám na biskupa platně byl vysvěcen, pak-li totiž při konsekraci jeho zachovány byly formy, jež církev za podstatné považuje.⁸⁾

¹⁾ Trid. sess. 23 can. 7, „Si quis dixerit, episcopus . . . non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem . . . anathema sit.“

²⁾ Dle předpisů předtridentských, c. 1 D. 69, c. 11 X. de aetate et qualitate I. 14, vztahovalo se toto právo opatřů na novice a na osoby světské, jurisdikci opatřově podřízené; sněm Trident. (sess. 23. cap. 10) omezil je způsobem v textu podaným. Překročení kompetence ale nečiní svěcení neplatným, sr. výroky kongr. Trident. v Richterově Trid. p. 198. n: 16—22.

³⁾ c. 1 X. de supplenda negligentia praelatorum I. 10.

⁴⁾ Sr. konstít. Benedikta XIV. „ad audientiam“ ze dne 15. února 1753; sr. výrok kongreg. Trident. Richter p. 198 n: 17.

⁵⁾ Cit. konst. Benedikta XIV. §. 16.

⁶⁾ Phillips I. 339.

⁷⁾ Náhled tento jest již od konce XII. st. ustálen; sr. nařízení Alexandra III. v c. 1 X. de ordin. ab episc. qui renuntiavit. l. 13. a Innocence III. v c. 2 X. de schismaticis V. 8. Starší právo bylo a té příčině nestálé, sr. o tom Hergenröther, Die Reordinationen in der alten Kirche, v österr. Zeitschr. für kath. Theologie I. 224.

⁸⁾ To spadá již v obor dogmatiky; povíme jen, že svěcení, udělená biskupy církve řecké (nejednocené), pokládají se v církvi kato-

Ačkoliv ale každý biskup svěcení platně udíleti může, přece nemůže každý činiti tak způsobem dovoleným. Vedle spôsobilosti vůbec (*facultas ordinandi spiritualis*) žádá zákon, aby i v případě přítomném k tomu byl oprávněn, čili jinými slovy, aby byl biskupem vlastním, *episcopus proprius, competens*. Biskupem vlastním pro celou církev je papež. On může udíleti svěcení kandidátům všech diecésí a může k tomu i jiného biskupa zmocnit. Ale kdo již přijal jedno svěcení z rukou papežových, může jen od něho přijati svěcení ostatní. *)

Rovněž i patriarchové ritů východních jsou *episcopi proprii* pro celou svou církev. **)

Kompetentním pak je biskup z těchto čtyř důvodů: **)

1) *Ratione originis*, t. j. měl-li otec kandidátův v době jeho zrození se v diecési trvalé bydliště. Při dětech nemanželských rozhoduje bydliště matčino. Rodiště kandidátovo není na kompetenci nižádný účinek.

2) *Ratione domicilii* je vlastním onen biskup, v jehož diecési kandidát má trvalé své bydliště, totiž jestliže již deset let tam bydlí, nebo se tam s celou rodinou a majetkem přestěhoval a stvrdí-li v obou případech přísahou, že zamýšlí se tam trvale usaditi.

3) *Ratione beneficii* je příslušnost biskupova odůvodněna, má-li *ordinandus* v jeho diecési nějaké *beneficium*. V tom případě je ale třeba, aby *beneficium* to bylo stálé, aby poskytovalo důchod k výživě potřebný a aby kandidát skutečně byl v jeho držení; nepostačuje tudíž pouhá *presentace* neb *nominace*.

lické za platná (sr. mezi jiným synodu ruskou 1710 tit. III. §. 7. Coll. Lac. II. p. 42); ale svěcení, udělená biskupy anglikánskými, dle převládajícího a ustáleného mínění za neplatná. Tato otázka jest ode dávna předmětem živých sporů, sr. *Bellesleim, Die Ungiltigkeit der anglik. Weihen*, v *Archivu d. 31* (1874).

*) c. 12 X. de *temporibus ordinationum* l. 11, sr. *bullu Benedicta XIV. „In supremo“* z 20. října 1756.

**) *Synodus Maronitarum a. 1736 pars II. c. 14* (Coll. Lacensis II. p. 231).

**) Předpisy níže uvedené obsaženy jsou v c. 1, 3 de *temporibus ordinationum in VIto* l. 9, ale především v *bulle Innocence XII. „Speculatores domus“* ze dne 4. listopadu 1694 (*Bull. t. IX., též v Richterově Trid. p. 530*). Ustanovení této *bully* přijali výslovně Rusíni, srov. synodu Zamojskou tit. 3. §. 7 (Coll. Lacensis II. 39).

4) *Ratione familiaritatis s. commensalitati* může biskup vysvětití toho, kdo po tři léta jsa k němu ve služebném poměru, žil na jeho útraty. Tomu, kdo z tohoto důvodu byl vysvěcen, povinován je biskup průběhem měsíce udělití *beneficium*.¹²⁾

Ohledně řeholníků je příslušným biskup, v jehož diecési klášter se nalézá,¹³⁾ a nenáleží-li klášter k žádné diecési, biskup nejbližší. Jen některé kláštery mají výsadu *de promovendo a quocunque*.¹⁴⁾

Kdyby nenastal žádný z vyjmenovaných důvodů kompetenčních,¹⁵⁾ náleželo by obrátiti se k papeži s prosbou o naznačení biskupa. Byla-li by naopak některá kompetence odůvodněna, má kandidát volbu mezi biskupy vlastními a může i, přijav již svěcení od jednoho, další přijati ode druhého.

Třeba ještě zmíniti se, že není biskupovi dovoleno udělití svěcení osobám jiného ritu, byť i v jeho territoriu své bydliště měly.¹⁶⁾

Účelem výše dotčených ustanovení kompetenčních jest odevzdati svěcení v ruce biskupovy, který asi nejlépe zná vlastnosti a poměry kandidátovy. Pročež je také nařízeno, aby kandidát, je-li několik biskupů příslušných, ohlásiv se u jednoho z nich, předložil vysvědčení ostatních, že jim žádná překážka svěcení známa není. Vysvědčení tato zovou se *literae testimoniales*.¹⁷⁾

Biskup nevlastní může licite světití, zmocní-li ho k tomu biskup vlastní. Dokument, obsahující toto zmocnění, nazývá se *literae dimissoriae* (též *commendalitiae, reverendae*). Název *lit. dimissoriae, dimissoriales* pochází z těch dob, kdy svěcení ještě

¹²⁾ Srov. mimo uvedenou bullu Innoc. XII. též Trid. sess. 14 c. 1 de reform. a sess. 23 c. 9 de reform.

¹³⁾ Trid. sess. 23 c. 10 de reform.

¹⁴⁾ Na př. jesuité na základě konstituce Řehoře XIII. „*Pium et utile*“ ze dne 22. září 1582.

¹⁵⁾ Na př. nemá-li kandidát stálé bydliště a známo není, odkud pochází, nebo nacházejí-li se obě místa v krajích pohanských. Ale je-li místo takové pouze vyjmuté ze svazku diecésního (je-li na př. podrobena prelátu *nullius dioeceseos*), je biskupem vlastním biskup nejbližší.

¹⁶⁾ Konst. Benedikta XIV. „*Etsi pastoralis*“ ze dne 26. května 1742 §. 7 n. 20 (Coll. Lac. II. 517) a synoda Maronitů z r. 1736 ib. p. 256.

¹⁷⁾ Cit. bulla Innocence XII.

spojeno bylo s udělením úřadu církevního, kde tudíž splnomocnění ku přijetí svěcení od biskupa jiného obsahovalo zároveň vystoupení ze svazku diecésního. Dimisorie udělení může každý vlastní biskup a to mocí své jurisdikce a tedy již od okamžiku své konfirmace a třeba by ještě nebyl konsekrován. Generální vikář smí dimisorie udělení jen tehdy, jestliže ho biskup zvláště k tomu zmocnil, anebo mešká-li biskup delší čas mimo diecési.¹⁸⁾ Je-li stolec biskupský uprázdněn, není z pravidla ani kapitole, ani kapitolnímu vikáři dovoleno vydávati dimisorie, leda že by uprázdnění toto trvalo déle jednoho roku, nebo že by jinak kandidát pozbyl benefícia (si quis arctatur de beneficiis).¹⁹⁾ Skrze dimisorie lze splnomocniti buď jen jednoho, jmenovitě označeného biskupa, nebo vydati tak zv. facultates de promovendo a quocunque č. facultates in bianco. Dimisorií nepotřebuje, kdo od papeže obdržel výsadu de promovendo a quocunque. Taková výsada udělena jest jednou pro vždy alumnům všech ústavů, jež stojí pod vedením kongregace de propaganda fide.²⁰⁾

Litterae dimissoriales jsou vždy spojeny s testimoniales, t. j. s osvědčením, že ohledně svěcení není závady.

Překročení těchto předpisů kompetenčních podléhá trestům církevním. Zejmena složen je ten, kdo vysvěcen byl biskupem nevlastním, ipso jure s plnění funkcí se svěcením tím spojených, pokud biskup vlastní tuto suspensi nezruší.²¹⁾ Suspensi, kterou jenom papež zrušiti může, propadá, kdo přijal svěcení od biskupa v klatbu daného, od heretika nebo schismatika.²²⁾

Biskup, který udělil svěcení, nejsa příslušným, nesmí po celý rok udělení svěcení, je suspensus a collatione ordinum.²³⁾ Totéž platí o opatech, kteří udělili svěcení laikům nebo řeholníkům cizích klášterů.

¹⁸⁾ c. 3 de tempore ordinationum in VIto I. 9.

¹⁹⁾ Trid. sess. 7 c. 10 de reform.

²⁰⁾ Breve Urbana VIII. z 18. května 1638. Bull. Prop. I. 91.

²¹⁾ Trid. sess. 23 c. 8 de reform. Konst. Urbana VII. „Secretis aeternae“ z 11. prosince 1624 (Bull. IV. 82). a cit. konstituce Innocence XII. Trest tento zastřen byl ohledně „ultramontanů“, kteří od biskupů vlášských přijímají svěcení; tyto pouze papež suspense může sprostiti (cit. bulla Urbana VIII.).

²²⁾ Konstituce Pia IX. „Apostolicae sedis“ z 12. října 1864 (Archiv XXIII. 326).

²³⁾ c. 2 X. de tempore ordinationum in VIto I. 9., Trid. sess. 23 c. 8 de reform.

c) Úkon svěcení.

§. 28.

Udělení svěcení předchází určitá jednání přípravná, zejména postřížka č. tonsura a t. zv. scrutinia.

Tonsura není svěcením, nýbrž jen znakem přistoupení do stavu duchovního. ¹⁾ Tonsura stala se zvykem již ve IV. století ²⁾ nejprve u řeholníků, potom i u duchovních světských a byla symbolem pokory a odříkání se věcí světských. Tonsurovaný stal se účastníkem prerogativ stavu duchovního, a tím se stalo, že mnozí přijímali tonsuru vlastně jen proto, aby získali privilejí kleru, nemajíce ostatek ani úmyslu přijati svěcení. Aby se tomu učinila přítrž, učinil sněm Tridentický tonsuru závislou na určitých podmínkách; žádá od kandidátů jmenovitě stáří sedmi let, břimování, znalosti čtení, psaní a hlavních zásad víry a mimo to i průkazu o pravděpodobnosti, že kandidát setrvá na dráze duchovní. ³⁾ — Postřížku udíleti může, kdo oprávněn jest udíleti nižší svěcení.

Biskup povinen je dále vyšetřiti před vysvěcením kandidátovu způsobilost ke stavu duchovnímu. Ohledně nižších svěcení stačí v té příčině vysvědčení vlastního faráře a přednosta školy, ve které kandidát byl na učení. ⁴⁾ Pečlivějšího prozkoumání vyžadují ale svěcení vyšší; k tomu slouží t. zv. scrutinia, počtem tři. První záleží v tom, že farář rodiště nebo bydliště kandidátova ohlásí na rozkaz biskupův v kostele svěcení, jež státi se má, a to nejméně na měsíc před terminem svěcení. Zároveň pátrá po původu, stáří a mravnosti kandidátově, o čemž pak podá biskupovi zprávu. ⁵⁾ Toto první scrutinium vyšlo z velké části z obyčeje:

¹⁾ Zřejmo to jmenovitě z nálezu sněmu Trident. sess. 23 c. 2, kdež výslovně se mluví o tonsuře oproti svěcením: „ut qui jam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad majores adscenderent“.

²⁾ Binterim, Denkwürdigkeiten der christlich. kath. Kirche (1825—41) B. I. Abth. 1, str. 262 násl.

³⁾ Trid. sess. 23 c. 4 de reform.; částečně přede-psal to již Bonifác VIII. c. 4 de temporibus ordin. in VIto I. 9.

⁴⁾ Trid. cit. c. 5 de reform.

⁵⁾ Trid. cit.; srov. synodu Zamojskou tit. 3 §. 7 (Coll. I. a. censis II. 40).

místo něho předkládají se nyní listiny, jako křestní list, vysvědčení zachovalosti atd.⁶⁾ Druhé scrutinium koná, přibrav k tomu několik examinatorů, sám biskup, aby se o způsobilosti kandidátové osobně přesvědčil.⁷⁾ Toto scrutinium zastupují nyní vysvědčení o odbytých studiích teologických. Třetí scrutinium konečně záleželo druhdy na tom, že se biskup bezprostředně před udělením svěcení otazoval sbromážděného lidu, lze-li něco proti kandidátovi namítati.⁸⁾ Za našich dob činí biskup otázku tuto na assistujícího arcijáhna, a jsou tedy jak otázka, tak odpověď nyní pouhými formalitami.

Podle výsledku scrutinií rozhoduje biskup, má-li kandidát ke svěcením připuštěn býti či nemá. Neuzná-li kandidáta za hodna, může i bez udání důvodů — *ex informata conscientia* — svěcení odřici. Proti tomu není vlastní odvolání, nýbrž kandidátu je pouze dovoleno, stěžovati si z toho u papeže, který prozkoumání této záležitosti přikáže obyčejně metropolitovi nebo nejbližšímu biskupovi.⁹⁾

Teprve po těchto přípravných úkonech přistoupí se ku svěcení samému, při čemž ale musí se zachovati předepsaný pořádek a není dovoleno přijati svěcení vyšší bez nejbližšího stupně nižšího.¹⁰⁾ Porušení tohoto pořádku při svěcení, *ordinatio per saltum*, má za následek *suspensi*¹¹⁾ a *irregularitu* (sr. výše str. 98); přes to však zůstane svěcení takové platným. Toliko konsekrace na biskupa je neplatna, nebyl-li konsekrovaný ještě *presbyterem*.¹²⁾

Mezi dvěma svěceními má uplynouti doba zákonem stanovená, nazvaná *interstitium*. Ohledně nižšího svěcení neurčuje právo všeobecné takové mezidobí, ponechávajíc to soudu biskupovu.¹³⁾ Dle ustáleného nyní obyčeje udílí biskup z pravidla

⁶⁾ V novější době nařizují opět provinciální synody plnění těchto předpisů, na př. Ostřibomská z r. 1858. (Archiv IX. 104).

⁷⁾ Trid. cit. c. 7 de reform.

⁸⁾ X. de scrutinio in ordine faciundo I. 12.

⁹⁾ O tomto řízení *ex informata conscientia* bude ještě pojednáno v právu procesuálním.

¹⁰⁾ c. un. D. 25, c. un. X. de clerico per saltum promotu V. 29.

¹¹⁾ Biskup může ji z důležitých příčin zdvihnouti, jestliže vysvěcený svěcení *per saltum* přijaté ještě nevykonal. Trid. sess. 23 c. 14 de reform.

¹²⁾ Sr. konstituci Benedikta XIV. „*In postremo*“ ze 20. října 1756.

¹³⁾ Trid. sess. 23 c. 11 de reform.

všechna nižší svěcení téhož dne. Mezi svěceními nižšími a subdiakonátem, jakož i mezi jednotlivými svěceními vyššími má uplynouti jeden rok; ¹⁴⁾ ale i od toho dovoleno je biskupovi odstoupiti, ¹⁵⁾ pak-li jen neudělí jednoho dne svěcení nižší a subdiakonát, anebo dvě svěcení vyšší. ¹⁶⁾ V církvi řecké je dovoleno přijmouti téhož dne lektorát a subdiakonát; mezi subdiakonátem a diakonátem a mezi diakonátem a presbyteriátem má uplynouti nejméně 10 dnů. ¹⁷⁾

Další předpisy týkají se času a místa ordinace. Nižší svěcení mají se udíleti v neděli neb o svátcích z pravidla v kostele, nebo též na jiném příhodném místě. ¹⁸⁾ Svěcení vyšší konati má biskup v katedrále u přítomnosti kanovníkův, anebo výmínečně v jiném znamenitějším kostele u přítomnosti duchovenstva průběhem mše. ¹⁹⁾ Kdy se to dítí má, ustanoveno je zákonem, *tempus statutum*, totiž: o suchých dnech, v sobotu před nedělí smrtelnou [t. j. třetí neděli před Velikonocí] (*ante dominicam passionis*, též *sabbatum sitientes*) a na bílou sobotu. ²⁰⁾ Kdo v jiném čase (*extra tempora*) byl vysvěcen, propadá *suspensi*, biskup pak pozbývá práva udíleti svěcení, jež udělil *extra tempora*, jakož i stupně vyšší. ²¹⁾ Obyčejně ale zmocňuje papež biskupy k udílení svěcení i v jiné době, zvláště o svátcích dvoudenních; zmocnění takové nazývá se *breve extra tempora* a bývá často zahrnuto v t. zv. *facultates quinquennales*. ²²⁾

Jaké ostatně jsou podmínky samého úkonu svátostného, co činí jeho materii a co formu, to náleží do dogmatiky a liturgie. ²³⁾ Se stanoviska právního naskytuje se pouze otázka, zdali a pokud platnost svěcení na konsensu vysvěcencově je závislou. Je patrné, že přijetí svěcení má býti výsledkem svobodné vůle a že tudíž nelze udíleti svěcení dětem, osobám na mysli chorým nebo nepřítelným, a že rovněž nesmí nikdo ani násilím, ani hrozbou ku svěcením

¹⁴⁾ Trid. cit. c. 11, 13, 14 de reform; rozumí se tu rok církevní.

¹⁵⁾ „ob ecclesiae utilitatem, ac necessitatem“, Trid. cit.

¹⁶⁾ c. 13, 15 X. de tempor. ordinat. I. 11.

¹⁷⁾ Syn. Zamojská t. 3. §. 7 (Coll. Lacensis II. 41.)

¹⁸⁾ c. 5 D. 75, c. 13 X. de tempor. ordin. I. 11.

¹⁹⁾ Trid. sess. 23 c. 8 de reform.

²⁰⁾ c. 4, 5, 7 D. 75., X. de temporibus ordinationum I. 11

Trid. cit.

²¹⁾ c. 2, 8, 16 X. de temp. ordin. I. 11.

²²⁾ Sr quinquennales biskupů rakouských n. 12.

²³⁾ Sr. Benedikta XIV. de synodo dioecesana lib. VII. c. 10.

býti donucován.²⁴⁾ Právní následky takového svěcení jsou rozdílné podle toho, bylo-li svěcení uděleno proti, anebo jen mimo vůli přijímačovu. V prvním případě, dal-li totiž vysvěcený na jevo, že svěcení přijati nechce, jest ono neplatno; v druhém případě svěcení je platno, ale vysvěcenec, nevykonává-li funkce duchovní, může býti vyjmut z povinností stavu duchovního a jmenovitě ze zachování celibátu.²⁵⁾

II. Práva a povinnosti stavu duchovního.

a) Práva.*)

§. 20.

Nadati stav duchovní zvláštními právy, bylo vždycky snahou církve; souhrn práv těchto nazýváme výsadami duchovenstva, privilegia cleri. K těmto čítají se obvykle: privilegium canonis, priv. fori, priv. immunitatis a priv. competentiae

1) Privilegium canonis.¹⁾ Druhý sněm Lateránský (r. 1139) ustanovil, že upadne v klatbu, kdo na klerika nebo mnicha násilně ruku vloží. Ustanovení toto, umístěné také v dekretu Gratiánově jako c. 29. C. 17. qu. 4., počíná slovy „si quis suadente diabolo“²⁾ a nazváno odtud privilegium canonis si quis

²⁴⁾ V dobách dřívějších, kdež v tom ohledu časté přehmaty se daly, nalézáme předpis ten často opětovaný, n. p. c. 1, 2, 7. 8 D. 74, c. 42 C. 16 qu. 7.

²⁵⁾ Sr. o tom konstituci Benedikta XIV. „Eo quamvis“ ze dne 4. května 1745, §. 20. (Bull. Bened. XIV. L 516).

*) Literatura, Phillips I §. 60. Schulte, Kirchern. II. §. 13. Hinschius I §. 16. Slotwiński Fel., De immunitate ecclesiae brevis disceptatio (v ročníkách Krakov. tovaryšstva nauk d. XV. 1833). Encyklopedya kościelna v. Immunitas d. VIII. 46.

¹⁾ Hüffer, Das privilegium canonis ve Veringově Archivu III. (1858) 155.

²⁾ Zní: „Si quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum incurrit, quod in clericum vel monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subjaceat, et nullus episcoporum illum praesumat absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec apostolico conspectui praesentetur et ejus mandatum suscipiat“. Předpis tento vyvolán byl hlavně řádním některých sekt, duchovenstvu nepřátelských.

suadente anebo zkrátka priv. canonis. Řečená privilej přísluší tonsurovaným a klerikům všech stupňů. Privilegium toto ustanoveno je nikoli z ohledu na osobní zájem kleriků, nýbrž z ohledu na důstojnost stavu duchovního,³⁾ a proto nepomíjí ani následkem vzdání se, ani následkem suspense, ani exkomunikace a ani následkem kacířství toho, kdo ho nabyl. Ztrácí je klerik pouze v případě degradace,⁴⁾ anebo vede-li, odvrhnou roucho kněžské, přes napominání biskupovo život na příhanu svého stavu.⁵⁾

Klatba, již porušení privilegia kanonu v zápětí má, jest excommunicatio major latae sententiae, to jest vyplývá již ze samého skutku, byť ještě ani nebyl vynesena náleží soudu.⁶⁾ Sprostiti od ní může v případech těžšího provinění pouze papež, při provinění lehčím biskup.⁷⁾ Trestu prost je, kdo jednal nepřičetně, nebo komu vůbec nelze zneuctění klerikovo klásti za vinu.⁸⁾

Po exkomunikaci církevní následovaly druhdy často také těžké tresty světské; zákonodárství nynější neoznačují provinění proti klerikům za zvláštní zločin, ale mají na okolnost tuto zřetel při vyměřování trestu. Tak na př. ustanovuje rakouský zákonník trestní (§. 153), že uškození na těle, byť samo o sobě podle zákona bylo i lehkým, je zločinem, stalo-li se knězi duchovní funkce právě vykonávajícímu.

2) Privilegium fori je výsada, dle níž duchovní podřízení jsou zvláštním soudům duchovním a nikoli soudům světským. Podrobněji bude o tom řeč až v církevním soudnictví.

3) Privilegium immunitatis. Církev se domáhá osvobození duchovních od daní, břemen a dávek veřejných, od povinnosti branné a úřadů, jež přijímají ostatní občané obecně jsou povinni. Ovšem že nebyla církev s to požadavek ten uskutečniti jednostranně,

³⁾ c. 36 X. de sententia excommunicationis V. 39. „cum ille canou non tam in favorem clerici ordinati, quam in favorem ordinis clericalis fuerit promulgatus.“

⁴⁾ O tom později v právu trestním.

⁵⁾ c. 14, 23, 25, 45 X. des ent. excomm. V. 39

⁶⁾ c. 14 cit.; sr. konstituci „Apostolicae sedis“ ze 12. října 1869 (v Arch. d. 23. p. 326).

⁷⁾ c. 2, 17 cit.; facultates quinquennales udíleji biskupovi moc dispense, vyjímaje těžké uškození na těle neb usmrcení.

⁸⁾ Zvláště sprostuje právo viny též toho „qui in clericum cum uxore, matre, sorore vel filia propria turpiter inventum, manus iniecerit violentas“, c. 3. X. de sentent. excom. V. 39.

nýbrž že uskutečnění jeho hlavně záviselo na moci státní. V říši římské přiznána byla církvi dosti rozsáhlá privilegia; duchovní byli prosti veřejných úřadů, poručenství a kurately, roboty (*munera sordida*) a některých dávek.⁹⁾ Ve středověku usilovala církev velice, aby si pojistila a rozšířila tyto privileje,¹⁰⁾ čemuž ale často samo zřízení státní bylo na překážku. Duchovenstvo, zvláště vyšší, zaujímalo nejčastěji význačné stanovisko politické, s nímž ovšem také značná břemena byla spojena. Pročež nebylo lze uchovati *privilegium immunitatis* v celém objemu jeho; ale nikdy nenedostávalo se v tom ohledu církvi výsad; ¹¹⁾ zejména v Polsce byly tyto velmi značné.¹²⁾ Co se týče poměrů novověkých, nevzdala se ovšem církev dřívějších svých nárokův,¹³⁾ ale zákonodárství státní vzdalují se jich stále víc a více, sniživše privileje duchovenstva na míru velmi nepatrnou.

Tak abychom jen o zákonodárství rakouském se zmínili, udrželo se poněkud ještě *privilegium immunitatis* v následujících ustanoveních:

a) Ohledně služby vojenské. Kandidáti stavu duchovního jsou sice povinni jako kdokoliv jiný jíti k odvodu, byli-li však odvedeni, obdrží stálou dovolenou, aby ve studiích teologických pokračovati mohli. Přijmou-li potom svěcení vyšší, mohou býti povoláni ke službě vojenské jenom v čas války a jenom k vykonávání funkcí duchovních.¹⁴⁾ Za kandidáty stavu duchovního dlužno považovati: 1) ty, kdož přijati byli do semináře diecésního, neb 2) do řádu,

⁹⁾ c. 2, 9, 16, 18, 24, 36. *Cod. Th. de episc. et cler.* 16, 2, 1, 2, 6, 33 §. 7 *C. Iust. de episc.* I. 3. p. *Grashof. Die Gesetze der röm. Kaiser über die Immun. des Klerus, Archiv d.* 37 (1877) str. 256.

¹⁰⁾ Srov. nález třetího sněmu Lateránského (c. 4 X. de *immunitate ecclesiarum* III. 49), který pro porušení *priv. immunit.* vyměňuje trest klatby; podobně sněm Later. čtvrtý (c. 7 eod.) a Bonifác VIII. (c. 3 de *immunitate eccles. in Vito* III. 23).

¹¹⁾ Srov. ohledně Německa *W a i t z, Deutsche Verfassungsgeschichte d. IV.*, ohledně Francie *André Droit canon. IV.* 42.

¹²⁾ Pro lepší souvislost bude o tom důkladněji jednáno v oddíle o právu majetkovém.

¹³⁾ *Trid. sess. 25, c. 20 de reform.*; srov. též *syllabus errorum* (publik. při encyklice papežské 8. prosince 1864; *Archiv XIII.* p. 309) n. 30.

¹⁴⁾ §. 25 *bran. zák. z 5. prosince 1868, č. 161 ř. z.*

ač-li se tam jedni i druzi věnují studiím teologickým; 3) ty, kdo věnovali se studiím teologickým na ústavě veřejném jako externisté a prohlásil-li se biskup, že po skončení studií přijme je v počet duchovenstva diecésního; 4) žáky teologie ritu řeckokatolického ještě tři léta po skončení studií.¹⁵⁾ [Co do povinnosti domobranecké srovn. čl. 78. min. nař. ze dne 19. ledna 1887, č. 5 ř. z., který ustanovuje, že vysvěcení katoličtí kněží a ustanovení správci duchovní jiných vyznání pouze ve svém povolání a podle potřeby polních kaplanů domobraneckou povinností vykonávají];

b) duchovní nemusí přijati volbu do zastupitelstva obecního,¹⁶⁾ starostou obce ani býti nemůže;¹⁷⁾

c) rovněž nemůže býti porotcem;¹⁸⁾

d) jest osvobozen od poručenství a kurately;¹⁹⁾ rovněž

e) od povinnosti býti ve vyšetřování trestním svědkem soudním;²⁰⁾

f) není dovoleno vyslyšati jej jako svědka o tom, co mu bylo svěřeno buď ve zpovědi, nebo jako duchovnímu s výhradou zachovati to v tajnosti;²¹⁾

g) přibytky správců duchovních a duchovenstva vyššího osvobozeny jsou od ubytování vojenského;²²⁾

h) od daní vůbec duchovní osvobozeni nejsou; o nepatrných výjimkách zmíníme se při právu majetkovém.

4) Privilegium competentiae, t. j. dobrodiní právní, dle něhož klerikovi při exekuci musí býti ponechána potřebná výživa.²³⁾ Zákonodárství světská dobrodiní toto z pravidla uznávají;

¹⁵⁾ §. 41 instrukce ku bran. zák. a nař. min. zemsk. obrany z 10. prosince 1870, č. 2848.

¹⁶⁾ §. 20 obec. řádu haličského ze 12. srpna 1866, č. 19 zem. zák. haličského [a §. 20 česk. obec. řádu ze dne 14. dubna 1864].

¹⁷⁾ Obec. voleb. řád §. 35 [§. 36 česk.].

¹⁸⁾ §. 3 zák. ze 23. května 1873, č. 121 ř. z.

¹⁹⁾ §. 195 a 281 obč. zák.; řeholníci z pravidla vyloučení jsou ze správy poručenství, §. 192.

²⁰⁾ §. 103 trest. řádu.

²¹⁾ §. 151 tamtéž.

²²⁾ Min. nař. z 8. května 1856, č. 76 ř. z. [srovn. nyní zákon ze dne 11. června 1879, č. 93 ř. z., odst. 7, §. 10.]

²³⁾ Jest to právo obyčejové, jež někteří mylně vyvozují z c. 3. X. de solutionibus III. 23.

dle práva rakouského jest vyloučen z exekuce důchod roční do výše 315 zl., rovněž emeritury duchovních.²⁴⁾

K výsadám stavu duchovního možno ještě též počítati určitá práva čestná, odznaky pocty zevnější, titule atd., jež právo církevní a často i zákony státní klerikům přiznávají.²⁵⁾

b) *Povinnosti.*

§. 30.

Jak s jedné strany zákony církevní vyhrazují duchovenstvu výsadné stanovisko v církvi, tak s druhé strany ukládají též stavu tomuto větší povinnosti. Valná většina těchto povinností týká se života vnitřního a mravní dokonalosti, a nespadá tudíž v obor práva. Právo stanoví pouze určité požadavky stran zevnějšího chování se kleriků, žádajíc jmenovitě, aby duchovní nade všechny ostatní vynikal dokonalostí a vážností. Z toho plyne celá řada rozmanitých předpisů „de vita et honestate clericorum.“²⁾

Stájtež tu důležitější z nich:

1) Již od nejstarších dob počínajíc nalézáme zákony, příkazu-
jící duchovním nositi oblek prostý a jednoduchý, zejména dlouhý šat (vestis talaris) a tmavé barvy.³⁾ Bližší ustanovení v tom

²⁴⁾ Dv. dek. z 27. června 1791, č. 170 sb. z s. a 13. října 1843, č. 750 sb. z. s. [Avšak srovn. nyní zákon ze dne 21. dubna 1882, č. 123 ř. z.].

²⁵⁾ Srovn. mimo j. konkordát rakouský z r. 1855 art. 16: „immo vero mandabit (Imperator), ut omnes imperii sui magistratus et ipsis archiepiscopis sen episcopis et clero quacunq; occasione reverentiam atque honorem eorum dignitati debitum exhibeant“. Sem náleží dále ustanovení §. 29 zák. ze 7. května 1874, že při zatýkání duchovního dlužno obled míti na jeho stav duchovní.

1) Nápis tento nese titul první třetí knihy v dekretálech Řehořových, v liber sextus, v Klementinách, jakož i v extrav. communes; srov. Trid. sess. 14, c. 6 de ref., sess. 22, c. 1 de reform., sess. 25, c. 1 de reform.

³⁾ n. p. c. 22, 23 D. 23 c., 1, 3, 4, 5 C. 21, qu. 4, c. 15 X. de hon. et vita III. 1, c. 2 hujus tituli in Clem. a mn. jiných. Po drobnosti viz u Phillipse I. 698.

ohledu ponechána jsou zákonodárství diecésnímu. Rovněž časté jsou zákazy zbytečného pěstění vlasu.³⁾

2) Duchovním je nařízeno, vyhýbati se všelikým veřejným zábavám, divadlům a jmenovitě všemu, co zavdává podnět k rozpustilosti nebo pitkám.⁴⁾

3) Hlavní váhu kladou předpisy církevní na to, aby poměr duchovních k ženštinám ani domněnku nemravnosti nepřipouštěl. Proto zakazuje již koncil Nicejský z r. 325 kněžím se ženštinami společně žiti a nedovoluje jim zvláště míti u sebe jiné ženy než blízké příbuzné, nebo také „*quae fugiunt suspiciones*“.⁵⁾ Pozdější zákony církevní obnovují často tyto zákazy, vymezující je ještě podrobněji,⁶⁾ nebo zůstávajíce je zákonodárství biskupskému, hlavně ohledně věku ženštin, které se mají pokládati za *non suspectae*. Jestli to t. zv. *aetas canonica*, která v mnoha diecésích výslovně neb obyčejem ustanovena na 40. rok života. Sněm Tridentský nařizuje, že se má se vši přísností zakročiti proti duchovním, kteří těchto předpisů nezachovávají.⁷⁾

³⁾ „*Si quis ex clericis comam relaxaverit, anathema sit*“ (c. 4 h. t.) „*Clericus neque comam nutriat neque barbam*“ (c. 5 cod.), por. c. 4, 5, 7 X. de vita et hon. III. 1; rovněž zakázáno je užívati paruk c. 57 D. 1. de consecr., sr. Benedikta XIV. de synod. dioec. XI. 9. Obyčej nositi vous měnil se v církvi západní; pominul nejpozději ve století IX., ale v XVI. a XVII. byl opět velmi rozšířen; ba i papežové od Pavla III. do Innocence XII. (1534—1700) téměř všichni nosili vous. Holení vousu počalo se — jak se zdá následkem všeobecné mody — v minulém století, a obyčej ten tak se ustálil, že papež Pius IX. nosení vousu výslovně zavrhnul a zakázal. Srov. list nuncia Mnichovského ze 4. května 1863 (ve Veringově Arch. d. X. p. 108) — srov. tamtéž rozpravu Thalhoferovu Ueber den Bart der Geistlichen). V některých ritech východních nosení vousu je přikázáno; sr. na př. Synodus Maronitarum 1736. Pars 3, cap. 1. (Coll. Lac. II. 260).

⁴⁾ Trid. sess. 22, c. 1 de reform., sess. 24, c. 12 de reform, c. 19 D. 34, c. 7 D. 44, c. 1 X. ne clerici vel monachi saecularibus negotiis se immisccant III. 50. a t. d., ohledně divadla Bened. XIV. de synod. dioec. lib. XI. c. 10, 11.

⁵⁾ c. 16 D. 32 „*Interdixit per omnia sancta synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, non subdiacono, non alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam mulierem habere, nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, aut etiam eas idoneas personas, quae fugiant suspiciones.*“

⁶⁾ Srov. titul de cohabitatione clericorum et mulierum X. III. 2.

⁷⁾ Trid. sess. 25, c. 14 de reform.

4) Sem náležejí dále předpisy, zapovídající duchovním takové podniky a zaměstnání, jež s důstojností stavu duchovního se nesaňejí, anebo by duchovnímu nedovolovaly oddávati se úplně svému povolání. ⁸⁾ Zakázáno na př. provozovati obchod, ⁹⁾ sloužiti ve vojště, ¹⁰⁾ přijímati světské úřady a oddávati se povolání lékařskému nebo právnickému. ¹¹⁾ Výjimky připouštějí se jen, na kolik tím povinnosti duchovní netrpí ujmy.

K obzláštním povinnostem stavu duchovního patří dále čtení t. zv. hodinek kanonických č. čtení breviáře. ¹²⁾ Obyčej odříkávati modlitby v určitých hodinách panoval již za prvních století křesťanství. ¹⁴⁾ Byly to výňatky z písma sv. a ze žalmistů, dříve dosti libovolně vybírané, až na rozkaz Řehoře VII. sdělán výtah ze žalmů, hymnů, písma sv., církevních otců atd.; tento výtah — breviarium — rozšířil se po celé církvi. ¹⁵⁾ Breviář Římský později několikráte byl opraven; nynější jeho forma pochází od Urbana VIII. ¹⁶⁾ Původně konali klerikové hodinky kanonické pospolu, později, a to ve XIII. a XIV. století, dovoleno jim, aby to směli činiti každý zvláště a

⁸⁾ c. 3, 4, 10 D. 88, c. 15 X. de vita et honest. III. 1, c. 1 X. ne clerici vel monachi saecularibus negotiis se immisceant III. 50.

⁹⁾ Na př. c. 1, 6 X. ne cler. III. 50, konstituce Benedikta XIV. „Apostolicae servitutis“ z 25. února 1741, Klementa XIII. „Cum primum“ ze dne 17. září 1759. Jen výjimečně dovolen jest obchod, je-li ho k výživě nezbytně třeba, p. c. 1 X. cit.

¹⁰⁾ c. 2 X. de vita et honest. III. 1, c. 9 X. ne cler. III. 50 a mnoho jiných.

¹¹⁾ c. 26 D. 86, c. 15 X. de vita et hon. III. 1, c. 2, 4 X. ne cler. III. 50, konstit. Klementa XIII. „Cum primum“ ze 17. září 1759 (Bull. Contin. I. 229) a j.

¹²⁾ Kober, Medicin u. Kirchenrecht v Tübinger theol. Quartalschr. Jabrg. 55 (1873).

¹³⁾ Roskovány, Coelibatus et breviarium duo gravissima clericorum officia 5 tom. (1881). Propst, Brevier u. Breviergebet (1868); Encyklopedya kościelna v. Brewiarz II. 591. a godziny kanoniczne VI. 257.

¹⁴⁾ Sr. np. c. 9 I. 92, c. 13, 14 D. 5 de cons.

¹⁵⁾ c. 15 D. 5 de consecr.

¹⁶⁾ Koust. Urbana VIII. „divinam psalmodiam“ z r. 1631; vedle tohoto breviáře Římského měly různé diecése zvláštní breviáře; polští biskupové přijali breviář Římský na synodě Piotrkovské r. 1577 (srov. Sbírkou Wężykovu lib. III. de celebrat. missarum p. 227). O starších breviářích polských srov. Encykl. kośc. II. 593 a VI. 257.

jenom ohledně kanovníkův a řeholníkův udržel se starý zvyk. Modlit se breviář jsou povinni klerikové svěcení vyšších, ostatní jen tehdy, mají-li nějaké beneficium.¹⁷⁾ Dispensi od toho udílí z důležitých příčin papež, na základě facultates quinquennales též biskupové.

Konečně náleží také ke zvláštním povinnostem stavu duchovního celibát.

O celibátě. *)

§. 31.

Mluvíce o celibátě, máme z pravidla na mysli dvojí zásadu: ženatí nemohou býti duchovními a duchovní nemohou uzavíratí sňatky manželské. Uhlídáme, že otázky tyto, ačkoliv těsně spolu souvisí, jsou přece různé a že každá z nich zvláštním směrem ve právu církevním se vyvíjela.

¹⁷⁾ Srov. mezi j. konst. Bened. XIV. „*Et quamvis*“ §. 43. Bližší podrobnosti náležejí do liturgie.

*) Literatura: Thomassin, *Vetus et nova ecclesiae disciplina* (1688) P. I. lib. 2 e. 60 sq. — Zaecaria, *Storia polemica del eelibato saero* 1744 (po německu Dreysig 1781). — Theiner Aug. a Ant., *Die Einführung der gezwungenen Ebelosigkeit bei den christl. Geistlichen* 1828 (2. vyd. 1845). — Carové, *Ueber das Cölibatsgesetz des röm. kath. Clerus* (2. část též p. t. *Vollständige Sammlung der Cölibatsgesetze*) 1832. — Möbler, *Beleuchtung der Denkschrift für die Aufhebung des Coelibats* (v l. díle spisů vyd. od Döllingera 1839). — Heyzmann, *Rechtshistorischer Beitrag zum Studium der kirchl. Cölibatsgesetzgebung*, v Krakově 1855. — Roskovaný, *Coelibatus et breviarum d. I.—IV.* 1861. — Hefele, *Beiträge zur Kirchengesch.* I. (1864). 122. Phillips I. §. 63—65. Z literatury Polské: Zaborowski Stan., *De celibatu christianorum et praesertim sacerdotum ac virginum*, v Krakově 1528, 1529. — Orzechowski Stan., *Epistola de coelibatu* 1549. — Týž, *De lege coelibatus contra Siricium in concilio habita oratio; ejusdem supplicatio de approbando matrimonio a se inito*, v Basilei 1551 (v něm. překladě, Des berühmten Stan. Orichovius Rede etc. 1783). — Hozysusz Stan., *Dialogus de eo, num. . . . uxores sacerdotibus permitti fas sit*, Dilingae 1558, 1560. — Kromer Martin, *Orichovius, sive de conjugio et coelibatu sacerdotum commentatio*, v Kolíně 1564. — Maczyński, *O małżeństwie kapłanów i dyakonów* 1570. — Caroli Teofil (Pijar † 1825), *Vetus et constans in eccl. cath. de sacerdotum coelibatu doctrina*, ve Varšavě 1801. — Janiszewski

V prvních stoletích křesťanství nebylo sice zákonů, jež by duchovním přímo ukládaly setrvati v bezženství. Ale základní myšlenka křesťanství, spatřující vrchol dokonalosti lidské v úplném potlačování života smyslného, splodila též představu o mravní převaze bezženství. Přírozeným způsobem vyžadovala se tato vyšší dokonalost především od duchovenstva, jehož povinností vůbec bylo býti předcházeti ostatním věřícím dokonalým životem. Ale idea tato uskutečňovala se na poli práva jen ponenáhlu. Vývoj zákonodárství o celibátu pak byl různý jak v církvi východní, tak v západní.

V církvi východní bylo ustanoveno již ve IV. století, jmenovitě na synodách v Nové Caesarei a Ancyře, že není klerikům dovoleno ženiti se po obdržení vyšších svěcení; ¹⁾ výmínečně mohl tak učiniti jáhen, jestliže přijímaje svěcení, prohlásil, že chce uzavřítí sňatek manželský. Sněm Nicejský (r. 325) chtěl jíti ještě dále; byl učiněn návrh, aby počínaje jáhnem odřekli se společenství manželského i ti, kteří před svěcením v manželství vstoupili. Ačkoliv sněm, přidržev se názoru egyptského biskupa Pafnuce, návrh ten nepřijal. ²⁾ přece praxis přispůsobovala se velmi často této zásadě, takže buď ženaté ke svěcením vůbec nepřipouštěla, nebo že od nich, zvláště pak od biskupů žádala, aby se žen svých zřekli. Ježto ale v té příčině nebylo výslovného předpisu, nebyla ani praxis tato všude stejnou.

Teprve císař Justinian upravil také právně otázku celibátu, ustanoviv:

1) ženatí mohou připuštění býti i ku presbyterátu a mohou také setrvati ve společenství manželském; ³⁾

2) po přijetí vyšších svěcení není dovoleno uzavírati manželství; takové manželství je neplatno, děti v něm splozené jsou

Jan (biskup), *Bezženstwo kapłanów w kościele kat.* Část I. ve Hnězdně 1860, č. II. tamtéž 1875. Rittner Eduard, *Celibat w Polsce* v „Przewodnik nauk. i liter.“ 1874 d. I. seš. 3 a 4. Encyklopedya kościelna v. *Celibat* III. 160. [Z české literatury: Laurin František, *O bezženství a manželství duchovních*, Praha 1878].

¹⁾ c. 8, 9 D. 28.

²⁾ *Socrates, hist. eccles.* I. 11; *Cassiodorus, Historia tripart.* II. 14, por. c. 12. D. 31.

³⁾ *Novella* 6 c. 5, nov. 123 c. 12

nemanželské a mimo to má býti klerik vyloučen ze stavu duchovního; ⁴⁾

3) biskupem nemůže býti, kdo má ženu nebo děti. ⁵⁾

Synoda Trullanská (r. 692) přijala tyto předpisy Justiniánovy s tou toliko změnou, že i ženatí k hodnosti biskupské připouští, zřeknou-li se jen manželského způsobu života; ⁶⁾ císař Lev odstranil také podmínku bezdětnosti. ⁷⁾ Ustanovení synody Trullanské nabylo platnosti v církvi řecké a platí tam i po přijetí unie dodnes. ⁸⁾

Jiný průběh mělo zákonodárství celibátové v církvi západní. Celá století jeví se tu patrný rozdíl mezi stavem právním a skutečným, mezi tím, co zákonové velí a opravdovým jich plněním. Již na počátku IV. století vystoupila církev velmi rozhodně v otázce celibátu; synoda konaná v Elvíře (r. 305 neb 306) ustanovila, že biskupové, kněží a jáhnové pod trestem složení s úřadu zdržeti se mají obcování s manželkami, jež pojali před přijetím vyšších svěcení ⁹⁾ a přijala tudíž synoda tato zásadu, které dvacet let později sněm Nicejský sankci právní odepřel. Předpis tento pro Španělsko vydaný potvrdili papežové Siricius (r. 385), Innocens I. (r. 404) a Lev I. (r. 448), ¹⁰⁾ a přijaly jej rovněž některé synody francouzské a italské. Znenáhla stalo se ustanovení sněmu Elvířského v celé církvi závazným. Pouze ohledně podjáhňů praxis byla méně. Ale předpisy tyto nebyly náležitě zachovávány, o čemž svědčí již to, že bývaly často obnovovány. ¹¹⁾ Když zejména na sklonku století IX. a ve století X. nastal zároveň se všeobecnou

⁴⁾ l. 45 C. de episc. I. 3, nov. 6 c. 5, nov. 22 c. 42, nov. 123 c. 14. Trest degradace zmírnil císař Lev na složení s úřadu, nov. Leonis 5, 79.

⁵⁾ l. 42 §. 1 C. de episcopis I. 3, nov. 6 c. 1, nov. 123 c. 1.

⁶⁾ c. 7 D. 32.

⁷⁾ Nov. Leon. 3; později bývali biskupové povolávání vždy ze středu mnicbův.

⁸⁾ c. 6 X. de clericis conjugatis III. 3, a konstituce Benedikta XIV. „Etsi pastoralis“ ze dne 26. května 1742; „Eo quamvis tempore“ ze dne 4. května 1745; „Anno vertente“ z 19. června 1750; synoda Zamojská tit. 3. §. 8 (Coll. Lac. II. 45), syn. Maronitů z r. 1736. P. 2, c. 11 (ib. 166).

⁹⁾ Hefele, Conciliengesch. I. 140.

¹⁰⁾ c. 3, 4 D. 82, c. 4—6, 10 D. 31.

¹¹⁾ Na př. c. 1, 11, 16, 17, 18 D. 81, c. 4, 10, 13 D. 28 a více jiných.

nevázaností mravů též úplný úpadek života církevního, nebylo lze vůči všeobecné nevázanosti uchovati v platnosti předpisy o bezženství kněží. Ani před tím nebylo jich šetřeno úplně, ale přece celibát byl pravidlem. Nyní děl se pravý opak, neboť ještě na počátku XI. století nejen klerikové vyšších svěcení, ale i biskupové žili ve zjevném manželství.¹²⁾ Teprve od polovice XI. století, když mocnější papežové vstoupili na stolec apoštolský, počalo se zároveň s reformou duchovenstva vůbec, též úsilovněji pečovati o upevnění celibátu. Nejprve podjal se úkolu toho Lev IX. (1048—1054), obnoviv dávné předpisy o celibátě,¹³⁾ nástupcové pak jeho, zvláště Mikuláš II. (1058—1061) a Alexander II. (1061—1073), působili dále v témže duchu.¹⁴⁾ Všech těchto snah duší byl Hildebrand, pozdější papež Řehoř VII. Dosednuv roku 1073 na stolec papežský, vytknul sobě upevnění celibátu za přední úkol své vlády. Nelze sice tvrditi, že Řehoř vydal o celibátě nové předpisy; on spíše opakoval jen, co již předchůdcové jeho z velké části pod jeho vlivem ustanovili; avšak energické provádění předpisů těchto je zcela zásluhou Řehořovou.

Zejmena obnovil Řehoř předpis, že ženatý klerik ani mši sloužiti, ani jiné funkce duchovní konati nesmí a že nikomu není dovoleno míti účastenství v bohuslužbě, nebo v úkonech duchovních, jež klerikové ženatí předseberou.¹⁵⁾ Legáty, jež po různých zemích rozeslal, dal hlásati předpisy tyto na synodách provinciálních a bdíti nad jich plněním.

Předpisy Řehoře VII., nástupci jeho obnovené, razily sice velmi výdatně cestu celibátu, avšak byly nedostatečnými potud, že nezdvihaly platnost manželství proti zákonům těmto uzavřeného. Tento na poli zákonodárství celibátového rozhodný krok učiněn teprve za Kalixta II. na synodě konané pod jeho předsednictvím v Remeši r. 1119,¹⁶⁾ jakož i na prvním obecném sněmu Lateránském z r. 1123.¹⁷⁾ Sněm Lateránský II. (r. 1139) potvrdil usta-

¹²⁾ Gieseler, Kirchengesch. II. 1, 323.

¹³⁾ Na synodách držaných v Římě, Remeši a Mohuči, sr. Heffele, Conciliengesch. IV. 682.

¹⁴⁾ p. c. 5, 6 D. 32.

¹⁵⁾ c. 15 D. 81.

¹⁶⁾ Ve sbírce Mansiho d. 21 p. 236.

¹⁷⁾ c. 8 D. 27.

novení tato, prohlášení výslovně, že manželství klerikem vyšších svěcení uzavřené je neplatné.¹⁸⁾

V ohledu právním byla otázka celibátu ustanoveními právě jmenovanými konečně rozhodnuta; ale skutečné plnění jich bylo nestálé.¹⁹⁾ Stávalo se často i nyní, že duchovní uzavírali nezákonné svazky, jež vůči platnému právu byly konkubinátem, a dávali tudíž podnět k pohoršení. Zlo toto nabylo ve století XV. a XVI. takových rozměrů, že konečně bylo třeba učiniti mu přítrž. Sněm Tridentský ocitnul se v té příčině proti dvěma různým míněním: jedni spatřovali příčinu zla v instituci celibátu a žádali za jeho zrušení, jiní domáhali se energického provedení zákonův. Náhled první podporovali monarchové světští, jako císař Ferdinand I., král polský Zikmund August, král francouzský František II. a Albrecht, kníže bavorský.²⁰⁾ — však nicméně zvítězil náhled opačný:²¹⁾ v sezení dne 11. listopadu 1563 přijal sněm thesi, že klerikové vyšších svěcení nemohou uzavíratí platné manželství.²²⁾ Následkem tohoto ustanovení umkla oposice proti celibátu na delší čas, a teprve koncem minulého století pozdvihla se opět, snažíc se zejména v četných spisech dovoditi škodlivosti celibátu. Byli i tací, kteří zrušení celibátu přímo na státu se domáhali a v tom smyslu byly i na sbory representativní petice podávány.²⁴⁾ Ale úsilí tato zůstala bez výsledku. Nemohlo ani býti jinak. Neboť ať jakkoliv pohlížíme na otázku celibátu, tolik jest jisto, že ona jen uvnitř církve a tudíž pouze zákonodárnou mocí církevní roz-

¹⁸⁾ c. 40 C. 27 qu. 1; později často nález ten byl obnovován, na př. c. 7 X. de bigamis non ordin. I. 21, c. 4 X. de clericis conjugatis III. 3.

¹⁹⁾ V Polsce ještě ve století XII. byla manželství duchovních v obyčeji; během století XIII. hlavně za arcib. Hnězd. Jindřicha Kietlicze († 1219) ustálil se celibát; srov. pojednání mé výše citované.

²⁰⁾ Theiner, cit. str. 888 nsl.

²¹⁾ O průběhu záležitosti té na sněmu viz Pallavicini, hist. conc. Trid. XVII. 4 n. 6 XXII. 10 n. 15 XXIV. 12 n. 10.

²²⁾ sess. 24 c. 9 de reform. matr. „Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos... posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege ecclesiastica vel voto... anathema sit“.

²³⁾ Spisy ty velmi důkladně podává Roskovány ve IV. sv. výše cit. díla.

²⁴⁾ Tak ve Wírtemberku 1824, Bádensku 1828, 1831 a 1837, v Sasku 1837.

luštěna býti může a že tudíž přání, aby stát celibát zrušil, jest úplně bezdůvodné. Stát může tu nanejvýše zaujati stanovisko jen trpné, nepokládaje svěcení za překážku manželství,²⁵⁾ ale pozitivně k odstranění celibátu působiti nemůže; jestiž celibát vnitřní záležitostí církevní, která se vymyká zákonodárství státnímu.

Vedle nynějšího práva platí ohledně bezženství duchovních tyto předpisy:

1) Kdo obdržel vyšší svěcení, je naprosto povinen zachovávat celibát; manželství přes tento rozkaz uzavřené, je neplatné. O tom ještě v právé manželském bude se jednati. Kromě neplatnosti manželství tresce se též provinění proti celibátu klatbou větší (*excommunicatio major*) a suspensí²⁶⁾ a může i na ztrátu úřadu býti uznáno.²⁷⁾ Jak již výše podotknuto, jest celibátu prost, kdo proti své vůli přijal svěcení. Mimo to může toliko papež celibátu sprostiti, což ale činívá jen z velmi důležitých důvodů.²⁸⁾

2) Klerikové nižších svěcení mohou manželství platně uzavírati, avšak pozbývají výsad stavu duchovního, jakož i ipso jure beneficií, jichž užívají.²⁹⁾ Jenom výjimečně a v nedostatku kleriků může biskup i ženaté k vykonávání funkcí duchovních připustiti.³⁰⁾ Kromě toho případu třeba je klerikům dispense papežské, aby se odstranily škodlivé následky manželství.

3) Pod jakými podmínkami ženatí smějí ku svěcením býti připuštěni, o tom byla již řeč na str. 95.

²⁵⁾ O tom bude řeč v právu manželském.

²⁶⁾ c. 1 X. de clericis conjugatis III. 3; *excommunicatio latae sententiae*, sr. výše cit. konstituci ze 12. října 1869.

²⁷⁾ Trid. sess. 25, c. 14 de ref.

²⁸⁾ Tak udělil na př. papež Julius III. r. 1554 dispensi všechněm klerikům, kteří se oženili za vlády Jindřicha VIII. a Edvarda VI., papež Pius VII. duchovním, již se oženili za času velké revoluce francouzské.

²⁹⁾ c. 1, 3, 5, 8, 9 X. de clericis conjugatis III. 3, c. 1 h. tit. in VIto III. 2.

³⁰⁾ c. 1 de cler. conj. in VIto III. 2, Trid. sess. 23 c. 6, 17 de ref.

Oddíl II.

Ústrojí hierarchické.

Titul I.

Zásady všeobecné.

A) Náčelná vláda v církvi.

§. 32.

V čele celého hierarchického organismu církve jest papež. Prvenství papeže jakožto biskupa Římského přede všemi jinými biskupy uznává církev již od nejstarších dob a buduje je na prvenství, jež Kristus přede všemi ostatními apoštoly přiznal sv. Petrovi. ¹⁾ Jako sv. Petr byl hlavou apoštolů, tak mají podle učení církevního i jeho nástupcové v biskupství Římském míti přednost přede všemi jinými biskupy. ²⁾ Souhrn práv, jež papeži jakožto hlavě církevní přísluší, nazývá se prvenství papežské *primatus ecclesiae*. Ustanovení primátu a spojení jeho se stolcem Římským církev vždycky uznávala za pravdu dogmatickou, tvořící hlavní základ celého jejího zřízení.

Než vláda v církvi není propůjčena pouze papeži jedinému, nýbrž vedle něho drží ji souhrn všech biskupův. Biskupové jsou nástupci apoštolů vůbec ³⁾ a převzali po nich všelikou moc, kterou

¹⁾ Matth. XVI. 18, 19, Joann XXI. 15—17.

²⁾ Catech. Rom. Pars I. cap. 10, §. 12, pars II. cap. 7, §. 28.

³⁾ Trid. sess. 23, c. 4 de sacram. ordinis „Proinde sacrosancta synodus declarat, praeter caeteros ecclesiasticos gradus episcopos, qui in apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem praecipue pertinere, et positos, . . . a spiritu sancto regere ecclesiam dei.“

Kristus zakládá církev svou, apoštoly obdařil. *) Veškerá moc církevní soustřeďuje se tudíž v těchto dvou činitelích: v papeži a v biskupích, anebo lépe v souhrnu biskupův. Zásada tato není v církvi podrobena nížádné pochybnosti. Ale vzájemný poměr obou těchto mocí náčelných nebyl až do nejnovějších dob dogmaticky vymezen a byl ode dávna předmětem živých sporův. Poněvadž pak souhrn všech biskupů činí sněm obecný, bývala otázka, o níž tu řeč, též formulována v ten smysl: zdali jest vyšší moc sněmu, či papeže?

V tom ohledu vyskytla se různá mínění, z nichž nejkrajnější obsažena jsou v těchto dvou teoriích. Jedna z nich pokládá papeže za pramenisko veškeré moci církevní; podle této teorie je moc biskupská pouze výronem moci papežské; biskupové jednají jako plnomocníci papežští, z čehož pak plyne další závěrek, že papež drží moc větší než sbor obecný. Toť tak zvaný systém papální. Druhá teorie čili tak zvaný systém episkopální hlásá, že plná moc církevní — plenitudo potestatis ecclesisticae — dána je nikoliv papeži, nýbrž celé církvi, ale že celou církev reprezentují toliko biskupové na sboru obecném shromáždění, že primát Římský za účel má pouze to, aby zachoval jednotu církve, a že mu tudíž náleží pouze onen vliv, jehož k zachování jednoty této nezbytně je třeba.

Teprve na sboru Vatikánském stalo se usnesení, jež vymezivši dogmaticky obsah moci papežské, vytklo zároveň i poměr její k moci biskupské. Dříve nežli usnesení toto podrobněji seznáme, vezme, jak se poměr moci papežské k biskupské ve skutečnosti i v teorii vyvíjel historicky.

Poměr papežství k episkonátu.

a) Před sborem Vatikánským. *)

§. 33.

Jakož nelze s jedné strany pochybovati, že primát biskupa Římského od samého počátku v církvi byl uznáván, tak rovněž jest jisto, že objem moci papežské nebyl povždy tentýž, nýbrž že

*) Matth. XVIII. 18, XXVIII. 19, Joan. XX. 21.

*) Literatura o tomto předmětu je velmi bohatá; hlavnější spisy jsou: Rocaberti, de Romani Pontificis auctoritate 1697. —

hranice její buď šířily se, buď úžily. V prvních stoletích, zvláště na východě převládá z počátku vážnost synod: v důležitějších záležitostech a najmě tam, kde šlo o věci víry, nepodnikali papežové ničeho beze spolupůsobení sborův. Avšak i sborové s druhé strany podrobují se vrchní moci papežské, uznávajíce stolicí Římskou za nejvyšší instanci ve věcech církevních.¹⁾ Nelze tudíž mluvití o protivě těchto dvou činitelů, nejednajíť proti sobě, nýbrž vedle sebe, není ani systému papálního, ani episkopálního, nýbrž je rovnováha nejvyšších mocí církevních, opírající se o episkopát i o papežství.

Později, a to hlavně v VIII. a IX. století, klesá význam sborův a tím též vyšinuje se na prvé místo moc papežská. Nebyl to však následek boje neb úmyslného odporu proti vážnosti episkopátu, nýbrž spíše přirozený výsledek faktických poměrův. Východ, kdež obyčejně sbory se shromažďovaly, odtrhl se od jednotné církve; na západě pak poměry politické v tom ohledu nepřekonatelné kladly překážky. Tak tedy musila vrchní vláda církve obejítí se beze spolupůsobnosti sboru; dříve vládli papežové společně se sborem, nyní chtějí — nechtějí musili tak činiti sami. Tato náčelná vláda nemůže se však honositi vždycky se stejnými úspěchy

Ballerini Petr, *De vi ac ratione Primatus Romani Pontificis. De potestate ecclesiastica summ. Pontificum et conciliorum gener.* 1770. — Barruel, *Du Pape et de ses droits religieux á l'occasion du Concordat*, 1803. — Card. Litta, *Lettres diverses sur les quatre articles dits du clergé de France* 1813. — De Maistre, *Du pape* 1821, do polštiny přel. Julian Milkowski, v Krakově 1853. Týž, *De l'église gallicane* 1821. — Cappellari Maur (papež Řehoř XVI.) *Il trionfo della santa sede e della chiesa* 1833. — Roskovány Aug., *Romanus Pontifex*, XI. tomi 1867 sg. — Passaglia, *Comment. de praerogativis h. Petri Apostolorum Principis* 1850. — Maassen, *Der Primat des Bischofs von Rom u. die alten Patriarchalkirchen* 1853. — Phillips I. §. 24, 31, V. §. 201. — Z polské literatury kromě spisů polemických z XV. století, o nichž výše (str. 80) byla učiněna zmínka: Ekart Joan, *Quaestio juridica de potestate summi pontificis*, v Krakově 1692. — Slotwiński Fel., *Obalenie zasad Febronianizmu w prawie kanonicznem*, v ročnících *Krak. tow. nauk.* 1860, celé sbírky díl 27. — Drozdiewicz Jan ks., *De primatu Pontificis Romani. Cracoviae* 1844.

¹⁾ Srov. zvláště nálezy sboru v Sardice. Hefele, *Conciliengesch.* I. 513, list papeže Siricia k Eumeriovi Tarragonskému (ve sbírce Schoenemannově p. 407), Innocence I. ku Victriciovi (tamtéž p. 505) a mn. j. pramenův.

a klesla zvláště v IX., X. a na počátku XI. století nejednou na míru velmi nepatrnou. Avšak zásada, že papež stojí v čele církve, přetrvávala i doby nejhlubšího úpadku papežství²⁾ a udržela se bez ohledu na skutečný stav věci ve vědomí celé církve. Přes to však nebylo svrchované ono stanovisko, jež papežům bez odporu bylo přiznáváno, na újmu důležitosti episkopátu. Biskupům dostalo se rozsáblých práv, zvláště pak vyvstali mezi papežem a biskupy diecésními zvláštní představení církevní, jako patriarchové, primasové a metropolité, kteří vykonávajíce částečnou vládu v církvi, dosvědčovali takto zásadu, že moc v církvi připadla za podíl stoličnické papežské a episkopátu.

V poměru tomto nastala částečná změna, když následkem událostí dějinných dosáhla papežská moc ve XII. a XIII. století nadobyčejného významu politického. Toto zmohutnění moci papežské vůči moci světské nemohlo ovšem býti bez účinku na poměry vnitřní, zejména na poměr papeže k episkopátu. Moc papežská stávala se vůči biskupům čím dále tím absolutnější a vláda církevní centralisovala se stále víc a více. Ruku v ruce s tímto rozvojem kráčí úpadek moci metropolitův a sужení práv biskupských vůbec.³⁾ Fakticky přijal poměr papeže k biskupům na se charakter velmi blízký oněm pojímům, jichž teoretické upravení nazvali jsme systémem papálním. Ano i sbory obecné, jež za té doby odbyvány byly, mají spíše ráz shromáždění poradních nežli záronodárných.⁴⁾

Dokud tato idea svrchovanosti kráčela po boku skutečné moci papežské, nevyvolala proti sobě žádnou opozici. Když ale ve století XIV. politický význam papežství poklesnul, když jmenovitě po přeložení stolce papežského do Avignonu (od r. 1305) papežové poupadli v úplnou odvislost od vlády světské, setkáváme se nejprve v theorii a krátce na to i v praxi čím dále tím častěji se zásadou, že veslo vlády církevní přísluší biskupům a že na ně přechází všechna moc, jakmile dobro církve toho vyžaduje. Tím důtklivěji byla opětována ta žádost v době rozkolu papežského (od r. 1378),

²⁾ Srov. o tom Hefele, Die Päpste u. die Kaiser in den trübsten Zeiten der christl. Kirche, v Beiträge zur Kirchengeschichte, Archäologie u. Liturgik I. (1864); a Gregorovius, Gesch. der Stadt Rom III. (1860).

³⁾ O vlivu sbírky Pseudoisidorovy v této příčině viz výše str. 29.

⁴⁾ Výrazem této převahy vlády papežské je zejména slavná bulla Bonifáce VIII. „Unam sanctam“, umístěná též v Extrav. commen. c. I de majoritate et obedientia I. 8.

když vedle jednoho papeže sídlícího v Avignonu, obyčejně volen byl ještě i druhý. Vůči tomuto rozdvojení, vůči odporujícím si výrokům papežů, z nichž každý sebe sama měl za zákonitého, snadno bylo dovoditi potřeby jakési vyšší moc, která by ukazovala pravou cestu.

Na sklonku XIV. století objevují se první teoretické vývody, mající ráz systému episkopálního,⁵⁾ a krátce potom učí již Jan Gerson, kancléř university lařížské,⁶⁾ a Petr d' Ailly (de Alliaco), biskup Cambridgeský,⁷⁾ že papež má býti podroben sboru a že sboru přísluší moc papeže souditi. Zásady tyto osvojila si synoda konaná v Pise r. 1409 a složila s úřadu papeže Benedikta XIII. a Řehoře XII. Synoda Pisanská neusnesla se ve směru tom na ničem; ale hnedle na to sešel se sbor Kostnický (1414—1418), jenž slavně prohlásil, že plnou moc církevní má sbor obecný, a že moci této i papež povinen je se podrobovati.⁸⁾ Sněm Basilejský (1431—1443) potvrdil usnesení sněmu Kostnického.⁹⁾ — Ustanovení řečených sněmů byla velmi záhy přijata ve Francii; byvše na sjezdě v Bourges (1438) sformulována a parlamentem sepsána, obdržela název pragmatické sankce Karla VII. Později sloučena byla teorie o závislosti papežově na sněmu obecném s teorií o nezávislosti moci světské na církevní a toto sloučení právě přineslo jí význam velmi dalekosáhlý. Náhledy plynoucí ze zásad

⁵⁾ H a b l e r, Die Constanzer Reformation u. die Concordate (1867), str. 261.

⁶⁾ Vlastně Charlier, nar. 1363 v Gersoně v diecési Remešské, † 1429. Naši otázky týkají se spisy jeho „de unitate ecclesiastica“, „De infirmitate papae ab ecclesia“, „de modis uniendi ac reformandi ecclesiam in concilio universalis“ a jiné. Nejlepší vydání Dupinovo v Antorfě 1706.

⁷⁾ Nar. 1350, † 1425, od 1411 kardinálem, zůstavil četné spisy z oboru filosofie a teologie.

⁸⁾ Sess. 5 . . . et primo declarat (haec sancta synodus) quod ipsa in spiritu sancta legitime congregata, generale concilium faciens et ecclesiam catholicam militantem repraesentans potestatem a Christo immediate habuit, cui quilibet, cujuscunque status vel dignitatis, etiamsi papalis, existat, obedire tenetur . . . Item, declarat, quod quicumque, cujuscunque conditionis, status vel dignitatis, etiamsi papalis existat, qui mandati . . . hujus sanctae synodi et cujuscunque alterius concilii generalis legitime congregati . . . contempserit, nisi resipnerit, condignae poenitentiae subiciatur et debite puniatur.“

⁹⁾ Sess. 2 e. 3. — O těchto sněmích viz výše str. 51.

výše dotčených pak shrnuty byly v soustavný celek a nazývány právy církve francouzské — *les libertés de l'église Gallicane*. Sformuloval je nejprve advokát Petr Pithou.¹⁰⁾ Úřední schválení těchto náhledů stalo se ale za Ludvika XIV. deklarácí duhovenstva francouzského z r. 1682 Bossuetem sepsanou; ¹¹⁾ Ludvík XIV. nařídil, aby byla zapsána v akta parlamentní.¹²⁾

V Německu teprve v minulém století počala se věda živěji obírat s teorií episkopální. Velkou zásluhu o její zobecnění má Nizozemec Zeger Bernard van Espen.¹³⁾ Největšího jména ale dobyt sobě získal jeho Mikuláš Hontheim, biskup Trevířský, píšící pod pseudonymem Justinus Febronius. V díle „de statu ecclesiae et legitima potestate Romani pontificis“ (1763) vyvinul úplnou soustavu teorie episkopální, prováděje ji až do nejzazších konsekvencí. Učí jmenovitě, že veškerá moc církevní v celé církvi má svůj původ a že církev jako celek přenesla ji na biskupy, kteří mezi sebou vesměs jsou si rovni. K udržení jednoty církevní založen byl primát; papež nemá tudíž jurisdikci nad biskupy, alebrž přísluší mu pouze ta práva, jichž třeba je k zachování oné jednoty, na př. právo vrchního dozoru nad biskupy, dohledu nad plněním zákonů církevních a právo činiti návrhy nových předpisův. Ježto však jediným účelem primátu jest udržení jednoty církve, není nezbytné nutno, aby primát sloučen byl se stolicí římskou, nýbrž mohl by jej zákon církevní sloučiti s některou jinou stolicí biskupskou.

Zásady Febroniovy rozšířily se záhy po celém Německu, naleznuvše mocného protektora v osobě císaře Josefa II. Ba z jeho popudu okazala se i část episkopátu německého náchylnou k nové

¹⁰⁾ V díle „*Les libertés de l'église Gallicane 1594* (srovn. výše str. 75).

¹¹⁾ Pod názvem *Declaration du clergé de France sur les libertés et franchises de l'église Gallicane*, p. 127. — Bossuet (jeden z nejznamenitějších teologův a kanonikův franc., nar. 1627, † 1704) sepsal obranu této deklarace, která teprve po jeho smrti byla vydána (r. 1730). Dokumenty této deklarace a jejich dalších osudů se týkající uvádí m. j. též appendix k I. dílu *Collect. Lacensis*.

¹²⁾ *Ordonnance* z 22. března 1682 (u Walterových *Fontes* str. 130).

¹³⁾ Srovn. o něm str. 75 n. 34.

teorii. Když r. 1785 papež Pius VII. zřídil novou nunciaturu v Mnichově, arcibiskupové Mohučský, Trevírský, Kolínský a Salzburský shledávali se tím býti na episkopálních právech svých poškozenými a usnesli se na sjezdu v Emži na známé punkta ci Emžské v duchu úplně Febronianském.¹⁴⁾ Podobná usnesení stala se na synodě, kterou biskup Scipio Ricci z návodu arciknížete Toskánského svolal do Pistoje,¹⁵⁾ Konečně našly též zásady Febroniovy aspoň částečného uskutečnění v systému, který císař Josef II. vůči církvi zaujal. Rovněž i všichni spisovatelé t. zv. školy Josefské, kteráž na dlouhá léta přetrvala vládu císaře Josefa, patří k nejrůznějším přívržencům Febronianismu.¹⁶⁾

Avšak úspěchy teorie episkopální byly jen okamžitými; ani gallikanismus, ani febronianismus, ani josefinismus nebyly s to nabyti v církvi pevné půdy.¹⁷⁾ Proti přívržencům soustavy episkopální vystoupil v literatuře silný zástup zápasníků na obranu práv papežských;¹⁸⁾ Řím se své strany nezanedbal žádnou příležitostí,

¹⁴⁾ Podává je Münch, Concordate, dil I. 404. Ohledně sjezdu Emžského viz: Münch, Gesch. des Emser Congresses 1840. Stiglobe r, Die Errichtung der päpstl. Nuntiatur in München u. der Emser Congress. 1867.

¹⁵⁾ Acta et decreta synodi dioec. Pistoriensis 1788.

¹⁶⁾ Mezi jinými Riegger, Instit. jurispr. eccles. 1768. Rautenstrauch, Instit. juris eccl. 1772. Eybel, Introductio in jus eccles. 1777. Týž, Was ist der Papst? Was ist ein Bischof? 1782. Rechberger, Handbuch des österr. Kirchenrechts 1807 (též po latinsku; dílo toto bylo dříve předepsaným v Rakousku pro výklady universitní).

¹⁷⁾ Setkáme se ještě s teoriemi těmito při pojednání o poměru státu k církvi. Ohledně gallikanismu srovnej ostatně: Köhler, Gesch. Darstellung der vom gallican. Klerus abgefassten Erklärung 1815. Charles Gérin, Recherches historiques sur l'assemblée du clergé de France. 1869. Jules Théod. Loyson, L'assemblée du clergé de France. 1870, a odpověď Gérinovu: Une nouvelle apologie du gallicanisme. 1870. Co do josefinismu: Wolf, Gesch. der röm. kath. Kirche unter der Regierung Pius VI. 1793. Beidtol, Untersuchungen über die kirchl. Zustände in den österr. Staaten. 1849. Ritter K., Kaiser Joseph II. u. seine kirchl. Reformen. 1867. Brunner Seb., Die theolog. Dienerschaft am Hofe Joseph's II. 1868. Týž, Die Mysterien der Aufklärung in Oesterreich von 1770—1800. 1869.

¹⁸⁾ Jmenovitě Rocaberti, Ballerini, Barruel, kard. Litta a De Maistre ve spisech citov. v poznámce *)

kde mohl rozhodně vystoupiti proti všelikým důsledkům tohoto systému. Tak ztratil Alexander VIII. deklaraci duchovenstva francouzského z r. 1682,¹⁹⁾ Klement XIII. nauku Febroniovu²⁰⁾ a Pius VI. jnnktace Emžské²¹⁾ a usnesení synody Pistojské.²²⁾

Přes to vše ale nebylo pozitivního předpisu, který by vymezoval poměr papeže k biskupům, ba ani sněm Tridentský neučinil v té příčině výslovného usnesení.²³⁾ Bylo tudíž volné pole ponecháno vědě, která v novějších dobách snažila se usmířiti názory systému episkopálního a papálního. Umírněnější spisovatelé, katolíci i protestantští, berouce za základ vývodů svých dogmata církvi všeobecně uznaná, zavrhuji systém episkopální v těch krajních rozměrech, k nimž jej dovedla teorie Hontheimova. Všim právem! Neboť nesmí se při posuzování otázky této zapomínati, že nelze právo, církevní tvořiti a priori, nýbrž že třeba vyvozovati je z určitých daných zásad. Jakmile církev uznala dogmatem, že primát Římský v církvi je založen, vyslovila tím zároveň svou vůli, že mu náleží též určitá nad celou církví se rozprostírající moc. Bylo by patrnou nesrovnalostí přiznávat papeži vrchní vládu v církvi, zároveň ale zbaviti vládu tuto všeho významu zatlačením jí v meze tak úzké, jak to činili přívrženci Febroniovi. S druhé strany však nesnáší se novější věda se zásadami systému papálního, neuznávajíc jmenovitě povýšenost papežovu nad biskupy takovou, že by tito klesnouti měli na pouhé pomocníky papežovy. Proto učí novější kanonisté: papež má skutečnou nejvyšší vládu v církvi, t. zv. *primatus jurisdictionis*. Moci této však položeny jsou meze zákony církevními, které, na kolik jsou původu božského, to jest

¹⁹⁾ Bula „Inter multiples“ ze 4. srpna 1690. Collect. Lac. I. 89.

²⁰⁾ Breve ze dne 27. února 1764; srovn. listy onoho papeže k biskupu Würzburgskému a arcib. Mohučskému v Bull. Rom. Cont. II. p. 450, 451. Hontheim sám podlehnuv nátlaku kurie, odvolal r. 1778 mínění své, sepsal však později k tomuto odvolání komeotář (Justinii Febronii commentarius in suam retractionem 1781), kdež z části opětne postavil se na stanovisko dřívější.

²¹⁾ Pii VI. responsio ad metropolitanos Mogntinum, Trevirenssem, Coloniensem et Salisburgensem super nunciaturis apostolicis. Rom. 1789. (Roskovány, Monum. pro indep. potestatis eccles. I. 352).

²²⁾ Bulla „Auctorem fidei“ z r. 1794. Bull. Rom. Cont. IX. 395 též Roskovány Mon. 502.

²³⁾ Že porady v tom ohledu byly odbývány, viz Sarpi hist. conc. Trid. lib. 7 a 8.

na kolik náležejí ke kardinálním zásadám zřízení církevního, ani papež sám změnit nemůže. Pokud zákon některý je závazným, podroben je mu papež toutéž měrou, jakou kterýkoliv jiný úd církve. Co se týče poměru jeho k biskupům, je biskupství vůbec původu božského; episkopát čerpá moc svou z téhož zřídla, z kterého papež, třebas by ji každý biskup o sobě přijímal prostřednictvím papežovým. Biskupství a papežství jsou instituce sobě rovné a reprezentují teprve obě zároveň celkovou vládu církevní. Leží tudíž plnota moci na obou těchto činitelích a jejich vzájemný poměr dle povahy věci je tento: moc výkonná přísluší výhradně papeži, moc zákonodárnou vykonává sněm, spolu s papežem. Ježto ale sněm není tělesem stálým, doplňuje papež jeho působnost, vykonává je, když sněm nezasedá, moc zákonodárnou samojediný, jakož i vůbec v každém ohledu třímá nejvyšší moc v církvi.

b) Dle ustanovení sboru Vatikánského.*)

§. 34.

Ačkoli zásady právě vylíčené pouze vědou byly vysloveny, tož přece směle možná je nazvati výrazem obecného mínění v církvi. Teprve v novější době bylo vysloveno přání, aby zásady tyto dogmaticky byly stanoveny. Byla jmenovitě strana, která kloníc se více k názorům systému papálního a zahajujíc mimo to otázku neomylnosti papežské, snažila se v jednom i druhém směru vyvolati výslovný a rozhodný výrok církve. Záměr tento se uskutečnil na sboru Vatikánském.

Ve čtvrtém veřejném sezení sněmovním dne 18. července 1870 prohlásil Pius IX. sněmem schválenou konstituci „constitutio

*) Literatura. Krom spisů na str. 59 p. 13. vyjmenovaných srovnej, ještě: Dupanloup, Observations sur la controverse soulevée relativement à la définition de l'infailibilité. 1869. (Rauscher) Observations quaedam de infallibilitate personali, v Neapoli. 1870. Ketteler, Das unfehlbare Lehramt nach der Entscheidung des vaticanischen Concils. 1871. Schulte, Die Macht des Papstes über Fürsten, Länder, Völker u. Individuen. 1871. Týž, Die Stellung der Concilien, Päpste u. Bischöfe u. die päpstl. Constitution vom 18. Juli 1870, 1871. Fessler, Die wahre u. die falsche Unfehlbarkeit. 1871. Hergenröther, Kathol. Kirche u. christlicher Staat. 1872. Köllner, Verfassung, Lehramt u. Unfehlbarkeit der Kirche. 1873.

dogmatica prima de ecclesia Christi¹⁾. Počíná slovy „Pastor aeternus“ a obsahuje krom úvodu čtyři články (capita), jež teorii papežství dogmaticky vymezují. Poněvadž se velmi často setkáváme s úplně mylnými názory o obsahu konstituce této, probéřeme text její poněkud důkladněji.¹⁾

Prohlásivši v úvodě, že útoky na primát stále prudčeji se všech stran se množí a že proto nastává potřeba nauku jeho se týkající vysloviti, počíná konstituce v článku I. ustanovením primátu „de apostolici primatus in beato Petro institutione“. Dokažuje, že Kristus svěřil sv. Petru vrchní moc v církvi, primatum jurisdictionis, zahrhuje pak mínění, že Kristus moc tuto vnesl nikoli na Petra, nýbrž na celou církev a že ona Petrovi teprve církví byla propůjčena. Po tomto vývodě následuje pak vlastní sformulování dogmatu (kanon) těmi slovy: „Si quis igitur dixerit, beatum Petrum Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius ecclesiae militantis visibile caput, vel eundem honoris tantum non autem verae propriaeque jurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Jesu Christo directe et immediate accepisse — anathema sit.“

V článku druhém, jenž má nadpis „De perpetuitate primatus beati Petri in Romanis Pontificibus“, umístěn je důkaz, že vrchní, náčelná ona moc, kterou Petr od Krista byl nadán, přešla na každého jeho nástupce, jímž jest biskup Římský. Dotčený kanon zní: „Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu jure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam ecclesiam habeat perpetuos successores, aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem — anathema sit.“

Třetí článek „De vi et ratione primatus Romani Pontificis“ vymezuje již i obsah náčelné moci papežské. Učí, že moc tato je řádnou a bezprostřední (ordinaria et immediata), že jsou jí podrobeni všichni věřící i jejich pastýřové, jak jeden každý zvláště, tak všichni pospolu (tam seorsum singuli quam simul omnes), a že tato vrchní moc vztahuje se na všechny věci týkající se víry a obyčejův, jakož i kázně a správy církevní; přiznává, že také biskupové ve svých diecésích mají moc jakožto nástupcové apoštolů. Vyhrazuje dále stoliči papežské volnost raditi se s biskupy, zatra-

¹⁾ Podává jej mezi jin. Veringův Archiv d. XXIV. str. L. ale s chybami, jež opraveny jsou tamtéž, str. XCVI.

cujíc zvláště zásadu placeti regii a prohlašuje, že všeliké sporné záležitosti ve věcech duchovních v poslední instanci u tribunál stolice papežské vzneseny býti mohou, že ale z výroků papežských není odvolání ke sboru obecnému. Končí pak vývody tyto kanonem následujícího znění: „Si quis itaque dixerit Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen ecclesiae per totam orbem diffusae pertinent, aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem hujus supremae potestatis; aut hanc ejus potestatem non esse ordinarium et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias sive in omnes et singulos pastores et fideles — anathema sit.“

Čtvrtý konečně článek „de Romani Pontificis infallibili magisterio“ týká se neomylnosti papežské. Dovojuje, že v moci papežské obsažena je zároveň i nejvyšší moc učitelská a dále, že neomylnost, kterou Kristus církvi svou chtěl míti opatřenu, přísluší papeži jakožto hlavě církve, a definuje tuto nauku o neomylnosti papežské následujícími slovy: „Itaque Nos . . . sacro approbante Concilio docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem, cum ex cathedra loquitur, id est cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae, irreformabiles esse. Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere, quod Deus avertat, praesumpserit, anathema sit.“

Výše dotčená ustanovení a jmenovitě poslední z nich týkající se neomylnosti papežské zavedla podnět ke sporům nadmíru vášnivým a vyvolala v církvi katolické nové rozdělení. Nám jest oceniti je se stanoviska čistě právního. Má-li se věřiti v neomylnost papežskou a jiná v konstituci výše dotčené vyslovená dogmata, na to nám právo nedá a dítí nemůže žádnou odpověď. Právo obírá se jedině zjevy zevnějšími; pro ně je konstituce „Pastor aeternus“ faktem, které jakožto takové a nikoliv jakožto

článek víry má býti oceněno. Tázeme se tudíž bez ohledu na otázku víry a svědomí, má-li ono faktum nějaké konsekvence právní a zvláště působí-li na hierarchické stanovisko papeže a na jeho poměr k episkopátu?

V tom ohledu jeví se již ve třetím článku konstituce zřejmý obrat k systému papálnímu. Nemluví se tam o postavení episkopátu v církvi veškeré, leč jen o vládě každého biskupa zvláště, kterouž on vykonává v mezích své diecése („qui . . . assignatos sibi greges, singuli singulos pascunt et regunt“); oproti tomu ale podřizují se tam moci papežské nejen biskupové o sobě, nýbrž i episkopát jako celek, jak to dokazují slova kanouu „sive in omnes ac singulas ecclesias, sive in omnes et singulos pastores“, a ještě výrazněji slova předchozího vývodu „erga quam cujuscunque ritus et dignitatis, pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis, veraeque obedientiae obstringuntur.“ Avšak mnohem dalekosáhlejší je význam čtvrtého článku, jenž vyslovuje dogma neomylnosti papežské. Tu třeba především opravit mylné často představy o mezích, jež dogma samo neomylnosti této klade. Znamka neomylnosti není ovšem přiznána soukromým náhledům a výročkům papežovým, ale nemají ji ani výroky a výkony jeho úřední. Jen tenkrát, když definuje slavnostně nauku týkající se víry neb obyčejů, je definice jeho neomylnou. Mohlo by se však zdáti, že dogma o neomylnosti papežské nesouvisí s vykonáváním vlády církevní a že tedy na poměr papeže k episkopátu nižádný nemá účinek. Naše mínění není takové. Neboť papež není neomylným pouze ve věcech víry, nýbrž ustanovuje též neomylně, co v obvod víry spadá. Může tedy ovšem i vymezení svých práv a jich poměru ku právům episkopátu učiniti článkem víry a výrok jeho bude posledním a rozhodným, neboť je neomylným sám ze sebe „ex sese, non ex consensu ecclesiae“ a bez ohledu na to, souhlasí-li s tím jiní representanti církve. Meze své moci stanoví tudíž papež sám, jemuž v ohledu tom žádná překážka právní není v cestě. Náhled náš lze tedy ve příčině této stručně vyjádřiti: dogma neomylnosti nezměnilo hierarchické stanovisko papežovo a biskupův, avšak změnu učinilo možnou a na vůli papežové závislou.

Ještě několik slov o formálním přijetí konstituce „Pastor aeternus“. Je známo, že záměr neomylnost papežovu prohlásiti za dogma i mezi biskupy mnoho měl protivníků; mnozí zvláště po-

kládali projekt tento za nevhodný, jehož přijetí církvi více škody nežli prospěchu přinéstí může.²⁾ Přes to ale přijal sbor návrh valnou většinou,³⁾ a i ti biskupové, kteří mu zprvu odporovali, podrobili se později hotové události a uznali konstituci ze dne 18. července 1870 za závaznou.⁴⁾ Jenom nepatrná hrstka katolíků s několika teology a kanonisty v čele nechtěla podrobiti se usnesením Vatikánským a přijavši jméno „Starokatolíků“ postavila se v opozici proti církvi.

V Německu získaly starokatolíkům poměry politické a jmenovitě boj, který vláda pruská s církví katolickou zahájila, protekci vlád a částečně též formální jich uznání.⁵⁾ Se stanoviska státního práva nelze proti tomu ničeho namítati, považují-li se starokatolíci jen za zvláštní tovaryšstvo náboženské a nikoliv — jakož se toho obyčejně domáhají — za dosavadní příslušníky církve katolické. Neboť církví katolickou jest ona společnost náboženská, která pod hierarchickou vládou papeže a biskupů tvoří svazek jednotlivý. Kdo tuto jednotu ruší, přestává býti účastníkem společnosti katolické bez ohledu na to, k jakým zásadám náboženským ostatek se přiznává. Pročež také za správné uznati dlužno počínání si vlády rakouské, jež starokatolíkům odpírala uznání potud, dokud nečinili zadost podmínkám, jež zákon ze dne 20. května r. 1874 č. 68 ř. z. ohledně nově vznikajících společností náboženských předpisuje. Teprve v době pozdější dostalo se obcím starokatolickým uznání úředního.⁶⁾

²⁾ Srovn. mezi jin. memorial sto a několika biskupů německých a rakouských v Arch. XXIII. 155.

³⁾ V kongregaci ze dne 13. června 1870 hlasovalo 450 otců sněmu pro („placet“), 88 proti („non placet“), 62 jich žádalo změny („placet juxta modum“); ve slavnostním sezení pak dne 18. července 1870 hlasovalo 533 placet, 2 non placet; 55 podalo protest.

⁴⁾ Pastýřské listy o předmětu tom vydané byly celé nebo ve výňatku uveřejněny v Archivu d. 24 a násl.

⁵⁾ Tak na př. zák. bádenský z 15. června 1874, pruský ze dne 4. července 1875 (Archiv d. 32 a 35).

⁶⁾ Nař. min. z 18. října 1877, č. 99 ř. z.

B) *Církevní úřady vůbec.*)*

§. 35.

Mluvili jsme dosud o papeži a biskupích jako o jediných nositelích moci církevní. Jestli však zřejmo, že činnost jejich vlastní není s to zastati povinnosti, které s vládou církevní jsou spojeny. S rozvojem poměrů množily se i výkony vládní, jež vyžadovaly též zvláštních orgánů. Povstaly tudíž vedle úřadu papežského a biskupského úřady prostředniční a pomocné, jež jsouce podřízeny jedny druhým tvoří spolu s oněmi nepřetržitý řetěz hierarchický.

Dle svého pojmu je církevní úřad právem a povinností vykonávati moc církevní v určitém zákonem určeném obvodu. Na tom zakládá se podstata úřadu církevního, již odpovídá pojmenování officium ecclesiasticum. Kromě toho ustálilo se k označení úřadu církevního též pojmenování beneficium, což souvisí s vývojem poměrů majetkových. V prvních stoletích totiž majetek celé diecése tvořil jedinou masu, z níž duchovní brali své důchody; avšak více méně od VI. století počalo se s vydělováním částí majetku pro jednotlivé úřady, kteréžto části postoupeny v užívání příslušnému majiteli úřadu.¹⁾ Církev ale přes to nepozbývala vlastnictví; panoval zde tudíž poměr asi takový, jaký mezi pánem lenním a lenníkem. Pokládán tedy zvláštní onen majetek jednotlivých úřadů za léno církve a označován odtud názvem beneficium.²⁾ Ve smyslu původním není tedy beneficium totéž co officium, ježto officium znamená vlastní úřad církevní, beneficium pak

*) Srovn. blávně Thomassin, *Vetus et nova ecclesiae disciplina circa beneficia* 1688 a 1787. — Roth, *Gesch. des Beneficialwesens, a Feudalitaet u. Untertanverband.* — Phillips VII. §. 378 379. Walter §. 216, 246. Kozubski *Vojt., Ecclesiasticorum beneficiorum succincta consideratio*, v Krakově 1610. Nicolarts *Vavř., Compendiosa praxis beneficiaria ex concordatis regnorum Poloniae et Galliae deducta*, v Kolfně 1658.

¹⁾ Podrobněji v právu majetkovém.

²⁾ Od VIII. století; před tím užívalo se obyčejně výrazu *praecaria*, na př. c. 11 C. 16 qu. 3 (z r. 506), c. 72 C. 12 qu. 2 (z r. 638).

důchody s úřadem tím spojené.³⁾ Avšak pojmy tyto těsně se stýkaly, poněvadž jednak nebylo úřadu církevního bez důchodu, a jednak byla s držním majetku církevního také spojena povinnost vykonávati úřední funkce církevní: nullum officium sine beneficio a naopak.⁴⁾ Proto směsovány často tyto výrazy, ježto nebyl činěn dostatečný rozdíl mezi dvojitou povahou každého úřadu církevního: totiž mezi stránkou duchovní, spiritualia, kterou znamená officium, a stránkou čistě materiální, temporalia, jejímž výrazem je beneficium. Tato materiální stránka úřadu církevního často až nazbyt bývala do popředí stavěna, čímž se stalo, že výrazu beneficium ku poznačení úřadu církevního počalo se užívati všeobecně. Důchody spojené s úřadem církevním ostatně sluly též praebenda (obročí), kterýžto výraz zachoval až posud původní svůj význam.⁵⁾ Nyní pak ustálila se tato terminologie: officium znamená sám úřad církevní, praebenda jeho důchody, beneficium pak úřad spolu s důchody.

Avšak ne každé vykonávání moci církevní je také již úřadem čili beneficiem. Jest jím jen tekráté, bylo-li uděleno trvale, a to ve dvojnásobném smyslu. Jednak mají býti funkce samy o sobě trvalými a stálými, tak že s jedné osoby stále na jinou přecházejí; není tedy žádné beneficium, byl-li někomu uložen jen jednotlivý nebo několikrátý úkon anebo byl-li sice příkaz dán všeobecně, avšak toliko ad personam, anebo na čas ohraničený. Potom má i držení beneficia býti stálým, totiž má býti z pravidla uděleno doživotně.⁶⁾ Pročež nejsou pravými beneficiemi tak zv. beneficia manuaia, při nichž beneficiát každou chvíli s úřadu složen býti může, ad nutum amovibilis.

Beneficia dělí se:

1) Beneficia majora a minora; k prvnějším náležejí všichni úřadové vyšší počínajíc biskupstvím, kardinálát a úřadové, s nimiž spojena je pravomoc jako biskupská (jurisdictio quasi

³⁾ Rozdíl tento činí c. 10 D. 32, c. 2 D. 28.

⁴⁾ Dříve udílely se také někdy důchody bez úřadu — commoendae oproti ustanovením papeže Bonifáce VIII. v c. 15 de rescriptis in Vito I. 3. O tom ještě níže.

⁵⁾ Původně znamená praebenda podíl připadající někomu z důchodů společných, c. 16 X. de verborum significatione V. 40.

⁶⁾ c. 2 D. 70; por. Trid. sess. 7 cap. 7 de reform., sess. 23 cap. 16 de ref., sess. 24 c. 13 de reform.

episcopalis). Držitelé těchto beneficií nazývají se též preláty, praelati, a jsou opět buď superiores, mají-li sobě svěřenu moc biskupskou, aneb inferiores, drží-li pouze jurisdictionem quasi episcopalem. Širší je význam výrazu dignitates, ježto zahrnuje v sobě mimo prelatury ještě i vyšší hodnosti kapitolní, s nimiž je spojena jurisdikce. Personatus pak značí úřad, s nímž spojena je pouze čestná přednost.⁷⁾

2) Beneficia simplicia a curata. Curata é. úřady se správou duchovní slovou ty, jichž držitelům svěřena je v určitém obvodu místní správa duší, cura animarum; všechny ostatní nazývají se simplicia.⁸⁾

3) Beneficia saecularia a regularia, z nichž první mohou býti udělena pouze duchovním světským, druhá pouze řeholníkům.

Celé ústrojí církevních úřadův jeví se nám takto: Hlavními představiteli vlády jsou papež a biskupové, z nichž opět někteří kromě vlastních práv biskupských mají ještě vyšší oprávnění jurisdikční, tvořice takto mezi papežem a prostými biskupy prostředničí jakýsi stupeň hierarchický. Kolem těchto hlavních úřadů kupí se úřady pomocné, jichž působisté právem je vymezeno. Tímto pořádkem pojednáme v příštím titule o jednotlivých úřadech.

⁷⁾ Terminologie svrchu dotčená není ale ustálena, srovn. Phillips VI. str. 279 a ještě níže při kapitolách. Podotýkáme, že tam, kde prameny užívají slova „beneficia“, nevyrozumívají se tím beneficia vyšší, leda by obsahovaly ustanovení pro ně výhodná; srovn. Phillips cit.

⁸⁾ Někteří (na př. Phillips Lehrb. §. 72. Vering str. 473) nazývají oproti simplicia, která zavazují v povinnost konati službu v choru a při oltáři, všechna ostatní duplicia, tudíž nejen beneficia curata, ale i personatus a dignitates. ▲

Titul II.

Jednotlivé úřady církevní.

A) Úřady hlavní.

I. Papež.

§. 36.

Podstatu moci papežské vyznačili jsme již výše (§. 32—34). Rozsáhlost její nebyla — jak jsme viděli — stálá; jaké přívlastky obzvláště dle nynějšího práva papeži příslušejí, nelze dopodrobna vypočísti, ostatně nemělo by ani takové vypočtení žádný účel. Obor působnosti papežovy lze poznati důkladně jenom se zřetelem na jednotlivé poměry právní a tudíž průběhem celého výkladu. Prozatím postačí, povíme-li, že moc papežova rozprostírá se teritoriálně nad celou církví, co do předmětu pak nade všemi směry života církevního a obejímá jak prvenství moci svátostné tak i správní, jež papež vykonává buď bezprostředně jako nejvyšší zákonodárce, soudce a správce církve, nebo nepřímo, maje dozor nad úřadováním celé hierarchie.

Avšak primát papežský není jen opravdovou mocí, nýbrž i důstojenstvím, jež přede všemi ostatními úřady církevními nadáno jest obzvláštní úctou Souhrn práv z toho plynoucích nazývá se primatus honoris, prvenství úcty.¹⁾ a jeví se v názvech a titulích papeži udílených, ve příznamech úřadu jeho, a v jiných zevnějších odznacích vysoké úcty. Co se týče titulů, tož příslušel název papa (z řec. παππας, otec) v prvních stoletích nejen papeži, ale vůbec všechněm biskupům a v církvi východní i jiným klerikům.²⁾ Teprve počínajíc V. stoletím počalo se názvu toho užívati výlučně k označení hodnosti papežské. Řehoř VII. udělil obyčejí tomuto sankci právní.³⁾ Podobně týkaly se i názvy „Do-

¹⁾ Phillips V. §. 239—243. — Schulte II. §. 23. — Richter §. 121. — Hinschius I. §. 23. — Krasínski str. 83.

²⁾ Thomassin P. I. lib. I. c. 50. Binterim, Denkwürdigkeiten der christl. Kirche I. 1. 554.

³⁾ Jaffé monum. Gregor. p. 175.

minus apostolicus, sedes apostolica, summus pontifex, pontifex maximus“ původně biskupství vůbec a teprve později znamenají jen úřad papežský. Během času počalo se též užívati výrazu „vicarius Petri“; a od Innocence III. „vicarius Christi, Dei“. 4) V bulách nazývají papežové samy sebe „servus servorum Dei“, obyčej to, jež sáhá do časů Řehoře I. 5) V osloveních užívá se obvykle Sanctitas tua (vestra) nebo sanctissime pater.

Ze zvláštních odznaků důstojenství papežského jmenujeme tiaru (tiara, triregnum, mitra turbinata) t. j. trojitá koruna, kterou papež nosívá při slavnostních průvodech, 6) dále rovná berla pastýřská a pallium, jež nosí papež i při mši, metropolité ale pouze při slavnostech (sr. §. 39). Ku zevním odznakům úcty náleží také tak zvaná adoratio, t. j. holdování pokleknutím a líbáním ruky nebo nohy.

Jiná čestná práva plynou opětně ze stanoviska, jež zaujímali papežové jakožto panovníci státu papežského. 7) Z tohoto důvodu

4) C. 4 X. de translatione episcopi I. 7. Schematismus Římský (La gerarchia cattolica et la famiglia pontificia per l'anno 1877, citujeme Annuario pontificio 1877) nazývá papeže: vicario di Gesù Christo, successore del principe degli Apostoli, sommo pontefice della Chiesa universalì, Patriarca dell' occidente, Primate d' Italia, Arcivescovo e Metropolita della Provincia Romana, Sovrano dei Domini temporali della Santa Chiesa Romana. O ostatních titulech srovn. níže str. 144.

5) Tak prý nazval se papež Řehoř I., aby zahanbil patriarchy Cařihrad. Jana Jejunatora, který přijal titul „patriarcha universalis“. Hefele, Conciliengesch. II.

6) Kdy se tiara počala nositi, není s dostatek objasněno: určité zprávy sáhají pouze do časů Mikuláše II. (1059—1062). Dříve byla koruna dvojitá; trojitou počala býti od Urbana V. (1362—1370), snad i od Klementa V. († 1314).

7) Světská moc papežská není otázkou práva církevního; literatura o tomto předmětu je velmi bohatá; jmenujeme: Neigebaur, Der Papst u. sein Reich. 1847. — Dupanloup, Sur la souveraineté temporelle du pape 1849. — Hasse, Ueber die Vereinigung der geistl. u. weltlichen Obergewalt im röm. Kirchenstaate. 1852. — Brasser, Histoire du patrimoine dn S. Pierre. 1853. — Sugeneheim, Gesch. der Entstehung u. Auslildung des Kirchenstaates. 1854. — Hergenröther, Der Kirchenstaat seit der frau. Revolution. 1860. — Passaglia, Pro causa italica ad episcopos cath. 1861. — Theiner Aug., Codex diplomaticus domini temporalis S. Sedis. 1861 sq. — Dollinger, Kirche u. Kirchen, Papstthum u. Kirchenstaat, München 1861. — Reumont, Pro Romano Pontifice, Bonn. 1871. Srov. Syllabus z S. pros. 1864, č. 75. 76. v Archivu XIII. 325.

bylo papeži v právu mezinárodním přiznáváno první místo mezi panovníky katolickými a legátům a nunciům papežským při dvorech katolických přednost před jinými členy sboru diplomatického.⁸⁾ Ačkoli ve skutečnosti světská moc papežova zanikla,⁹⁾ práva jeho osobní zůstala ve stycích mezinárodních nedotknuta. Tak i zákon italský ze dne 13. května 1871, tak zvaný zákon garanční, zaručuje papeži práva velmi obsáhlá, jež obyčejně jenom osobám korunovaným se přiznávají.¹⁰⁾

Vedle nejvyšší moci církevní spojuje papež ve své osobě ještě i jiné úřady církevní, rozprostírající se nikoliv nad celou církví, nýbrž jen nad větším či menším teritoriem. Tak jesti papež:

⁸⁾ Srovn. akta kongresu Vídeňského z 9. června 1815, acte final art. 118 n. 17.

⁹⁾ Částečně r. 1859 a 1860 a úplně následkem dobytí Říma vojskem italským 20. září 1870. Protest papežův v encyklice „Rescriptes“ a 1. listopadu 1870 v Archivu d. 25 p. XXXV.

¹⁰⁾ Hlavnější ustanovení tohoto zákona (text jeho v Archivu d. 25), pokud se týkají papeže, jsou: Osoba papežova je posvátná a nedotknutelná (§. 1); zločiny proti papeži budou se pokládati za zločiny proti majestátu (§. 2). Papeži jsou přiznány všechny odznaky zevní pocty, jež přísluší panovníkům, a první místo mezi nimi (§. 3). Úředníkům a zřízcencům policejním není dovoleno za účelem vykonávání povinnosti úřední vstoupiti do budov, kde papež obyčejně sídlí, nebo jen časem se zdržuje, nebo kde jsou shromážděny konklave nebo sněm, leda že by k tomu svolili papež, sněm či konklave (§. 7). U papežských úřadů a kongregací spravujících výlučně záležitosti duchovní není dovoleno předsevzítí prohlídku nebo zabavení papírů, dokumentů nebo listin (§. 8). Papež má úplnou svobodu vykonávat funkce svého úřadu a prohlášení dotyčná dáti na dvéře basilik a kostelů Římských přibiti (§. 9). Duchovní, kteří jakožto úředníci tčastenství mají ve výkonu moci papežské, nemohou proto vládou k zodpovědnosti poháněni býti. Cizozemci, jimž v Římě nějaký úřad církevní byl svěřen, mají totéž právo jako občané itaľští (§. 10). Vyslancové cizích vlád u papeže pověření požívají v království italském všech privilegií a svobod, které dle mezinárodního práva přísluší jiným členům diplomatického sboru; totéž platí o vyslancích papežských u cizích dvorů po čas průchodu a návratu (§. 11). Papež může, aniž by vláda italská do toho nějak zasahovati směla, zcela svobodně dopisovati sobě s biskupy a celým světem katolickým a může si k tomu cíli zaříditi zcela neodvislé zřízence poštovní a telegrafní (§. 12). Semináře, akademie, kollegia a jiné ústavy vědecké pro duchovní v Římě a v biskupstvích subarbitrárních zůstanou úplně nezávislými na vládě italské a jsou pouze papeži podřízeny (§. 13). [Srovn. Geffcken, Die völkerrechtliche Stellung des Papstes; Berlin 1885].

1) biskupem Římským a právě jakožto Římskému biskupu přísluší mu primát církve. Diecési Římskou tvoří město Řím v obvodu 40 mil. t. zv. Comarca di Roma. Kostelem katedrálím je Lateránský kostel sv. Jana. Dále je papež

2. metropolitou provincie Římské; z tohoto důvodu je papeži podřízena část biskupů vlašských.¹¹⁾ Kromě toho považují se za příslušníky provincie Římské také všichni biskupové, kteří vyjmuti jsou ze svazku metropolitního, jakož i arcibiskupové, kteří nemají žádné sufragány.¹²⁾

3) Konečně je papež primasem vlašským a

4) patriarchou západním, kteréžto hodnosti vlastně nemají význam, poněvadž moc s nimi obyčejně sloučená obsažena jest již v širším obvodu působnosti papeže jako papeže.¹³⁾

II. Biskupové.*)

§. 37.

Obor působnosti biskupů je dvojí povahy: jednak jeví se jako výkon nejvyšší moci správní vůči celé církvi, jednak jako výkon této moci v určitém teritoriálně ohraničeném obvodu. Jaké stanovisko biskupové zaujímají v prvním směru, jak jmenovitě má se pojímati poměr episkopátu k papeži — a tom již byla řeč. Tu

¹¹⁾ Dříve byla provincie Římská mnohem rozleblejší a zmenšila se následkem založení nových metropolí v Itálii.

¹²⁾ Annuario pontif. 1877 vypočítává (str. 31) 100 biskupství a arcib., jež papeži bezprostředně jsou podřízena.

¹³⁾ Srov. o těchto úřadech Maassen, Der Primat des Bischofs von Rom u. die alten Patriarchalkirchen. 1853.

*) Literatura. Benedictus XIV. De synodo dioeclesana libri XIII. 1740 (poslední vydání 1842, srov. ostatně str. 76 p. 43). — Barbosa, De officio et potestate episcopi. 1637. — Helfert, Von den Rechten u. Pflichten der Bischöfe, deren Gehilfen u. Stellvertretern. 1832. — Bouix, Tractatus de episcopo et synodo dioeclesana. 1859. — Phillips VII. §. 353 násled. — Hinschius II. §. 79. — Richter §. 132. — Ekart Joan., Quaestio juridica de jurisdictione episcopi, Crac. 1691. — Lipiewicz Andr. Dom., Quaestio juridica de dignitate episcopi, Crac. 1762. — Albertrandi Jan., De potestate episcopi circa divini verbi praedicationem, Vars. 1794. — Encyklopedya kościelna v Biskupi II. str. 359.

třeba vyznačiti obor působnosti biskupa jakožto vládce jedné části církve. Teritorium, nad nímž se rozprostírá moc biskupská, slulo dříve parochia, nyní dioecesis. ¹⁾)

Každému biskupu určena je nějaká diecése, ale ne každý biskup v ní vládne. Jsouť totiž tak zvaní *episcopi in partibus infidelium*, též *episcopi titulares*, *episcopi suffraganei* (světící biskupové, *Weihbischöfe*) zvaní, totiž biskupové, kteří nemohou vykonávati pravomoc, poněvadž diecése jejich je právě v moci nekřesťanů. ²⁾) Biskupové tací poprvé byli jmenováni již v VII. století, když Saraceni opanovali země křesťanské; papež ponechal biskupy odtamtud vypuzené v jich hodnosti a pokládaje v zásadě země tyto i na dále za křesťanské, jmenoval nástupce nepřetržitě. Ve století XIII. a XIV. zvětšil se počet těchto biskupství, poněvadž biskupství za válek křížáckých zřízená opět padla do rukou nevěřících. ³⁾) Biskupové in *partibus* jsou rovněž jak ostatní úzce spojeni se svou fiktivní diecésí a proto také nemohou bez dispense papežské nabyti diecése jiné. Rovněž i ve všem ostatním jsou biskupům diecésním úplně rovni, jmenovitě mají též hlas na sněmu obecném. Obyčejně jsou přiděleni jiným biskupům na výpomoc a někdy i zaujímají samostatná postavení. Tak je na př. polní vikář ve vojště rakouském obyčejně biskupem in *partibus*.

V obvodu své diecése vykonává biskup všechnu moc církevní: tudíž jak moc svátostnou, tak pravomoc čili moc jurisdikční. Souhrn všech těchto práv biskupských nazývá se *jus episcopale*. ⁴⁾)

¹⁾) Výrazy tyto změnily úplně svůj význam, an původně *dioecesis* značí obvod farní, *parochia* biskupský, srovn. n. p. c. 4 C. 10 qu. 1, c. 10 C. 9 qu. 2 a titul *de parochiis et parochianis* X. III. 29. V církvi východní značí *eparchia* diecési, ale velmi často i farnost.

²⁾) *Tbomassin, Vetus et nova eccl. discipl. I. t. I. cap. 27. Bened. XIV. de syn. dioec. I. II. c. 7. Tibus, Gesch. Nachrichten über die Weihbischöfe in Münster. 1862.* — Něco jiného jsou biskupové titulární, jež císař v Uhersku jmenuje: ti to nemají biskupské svěcení, nýbrž jen čestný titul biskupa podle měst, jež někdy bývala sídlem biskupským. Úřední titul jejich jest: *electus episcopus* (na př. *Noviensis, Boconensis* etc.).

³⁾) Dle *Annuario pontif. pro rok 1877* bylo posledního prosince 1876 všech biskupův a arcibiskupův in *partibus infidelium* 270.

⁴⁾) c. 16 X. *de officio judicis ordinarii* I. 31. *Jura episcopalia* vůbec rozdělují mnozí na *lex juris dictionis* a *lex dioecesanam*, přikládajce rozdělení tomu různý význam. Nejčastěji vyrozumívá se pod

Vládní moc biskupova objímá všeliké směry církevní vlády. Poněvadž moc biskupská je pravidelná a spočívá na ustanovení j. divini, pročež nazývá se *jurisdictio ordinaria* a biskup *ordinarius*. Hlavnější předměty, k nimž se nese bezprostřední činnost biskupova, jsou: zákonodárství, udílení úřadů církevních, udílení dispensí, soudnictví, udržování kázně mezi duchovenstvem, zřizování, proměňování a zrušování nižších beneficií, svolávání synod diecésních, vychovávání klerikův a vypisování církevních berní. Prostředně pak vykonává biskup vládu nad diecézí, máje dozor nad podřízenými úřady a baě nad správou majetku církevního, jakož i nad ústavy a společenstvy církevními. Seznáme blíže obvod činnosti této, až mluvíti budeme o vykonávání vlády církevní.

Po své moci svátostné (*potestas ordinis*) může biskup přísluhovati svátostmi a vykonávati jiné funkce duchovní. Práva z ní vyplývající rozdělují se obyčejně na dvě kategorie:

1) *jura ordinis communia*, totiž práva, jež nepřislušejí jen biskupovi, nýbrž každému knězi vůbec jako na př. udílení křestu, zpověď atd.;

2) *jura ordinis reservata* č. *propria*, to jsou funkce duchovní, k nimž nezbytně třeba je svěcení biskupského, jež tedy příslušejí výhradně biskupovi, jako zejména udílení svěcení kněžských, konsekrace kostelů, svěcení sv. olejův atd.

Moci biskupství výše vylíčené podřízení jsou všichni členové církve světští i duchovní, kteří v obvodu diecésním stálé své bydliště mají. Avšak ze zásady této platí některé výjimky vyjmutí ze svazku diecésního č. tak zv. *exemptiones*. Výsady exemce nabyly nejednou jmenovitě některé kláštery ano i celé řády, jako na př. Cisterciáci, tak že podřízeny byly přímo papeži buď vůbec, aneb jen ohledně některých záležitostí.

Výjimky tyto, které často i jiným korporacím duchovním příslušely, nabyly ve středověku takových rozměrů, že až i na škodu kázně církevní v mnohém ohledu byly na újmu právům biskupským.⁵⁾ Proto omezil je valně sbor Tridentský, zrušiv některé

1. dioec. právo bráti určité důchody, pod 1. jurisd. ostatní práva biskupská. — Srovn. o tom Phillips, VII. 57. Hinschius, II. 41. Richter, 362 n. 5.

⁵⁾ Srovn. Thomassin, cit. P. I. l. § c. 26—41. Hurter, Gesch. Innocenz III. d. III. str. 488 nsl. Na sněmu Kostn. byly do toho vedeny stížnosti, srovn. Hardt Conc. Const. t. IV. p. 1535.

exemce vůbec, ohledně jiných pak udělív biskupovi jurisdikci jako delegátu papežskému. *)

Časem opět neobmezuje se exemce na sám klášter, nýbrž objímá celé territorium, tak že nikoli biskup, nýbrž opat nebo jiný prelát jurisdikci tam vykonává. Jurisdikce tato nazývá se quasi episcopalis a prelatové, kteří se svým territoriem ze svazku diecésního jsou vyňati, slují praelati nullius dioeceseos. 7) Tito mají všechna práva biskupská, vyjímajíc ta, jež vyžadují biskupského svěcení. Často bývá též vojsko vyňato z jurisdikce biskupské, majíc zvláštní hierarchii. O tom níže promluvíme.

Biskupům přiznávána jsou též práva čestná, zvláštní odznaky jich důstojenství jmenovitě jsou: prsten, berla, infule č. mitra atd. 8) a právo na určité titule. Oslovuje se biskup: reverendissime et illustrissime domine, 9) mluvě pak o sobě užívá v listinách úředních názvu „Nos Dei et sedis apostolicae gratia episcopus“. 10) Zákony zemské udílejí často biskupům zvláštní privilegia. V Polsce byli biskupové prvními senatory, 11) a biskup Krakovský a Varminský

*) Srovn. sess. 5 c. 2 de reform., sess. 6 c. 3 de reform., sess. 7 c. 14 de ref., sess. 24 c. 11 de refor. a připojené při těchto nálezech výroky kong. Trid. ve vydání Richterové, dále Bened. XIV. de synodo dioec. l. IX. c. 15. Papeži přímo podřízena je též dvorní kaple Vídeňská (Hof- u. Burgkapelle).

7) Počet prelatur nullius dioeceseos v novějších dobách valně se ztenčil, ann. pontif. (p. 350) vypočítává 18. V Rakousku je toliko jediný prelát nullius dioeceseos, totiž opat kláštera Benediktinského na boře sv. Martina v Ubersku, archi-abbas S. Martini in S. Monte Pannoniac.

8) Jednotlivosti viz Phillips VII. 51, Hinschius II. 46.

9) V Polsce užíváno ve veřejných listinách titule „wielebny“, soukromé „najprzewielebniejszy“ a „jaśnie wielmożny“, Lengnich, Prawo pospolite królestwa polsk. 231 (citují dle vydání Helclova 1836). V jazyku něm. obyčejně: Hochwürdigster, bischöfliche Gnaden, bisch. Hochwürden. — [V jazyku českém: „Vaše biskupská Milosti“.] — Papež užívá při oslovování biskupův a v dopisech k nim: venerabilis frater, fraternitas tua (ke každému jinému a i k mocnářům filius). Kongregace pišou obyčejně: Perillustris ac reverendissime Domine, anebo Amplitudo tua.

10) Již od XI. století, viz Binterim, Denkwürdigkeiten I. Abth. 2, 123; v některých němec. zemích, na př. se Virtembersku, Bádensku a Bavorsku není biskupům dovoleno psáti se „von Gottes Gnaden“.

11) Dle konstituce sněmu Lublínského z r. 1569 a sněmu r. 1768 v tomto pořádku: arcib. Hnězdenský a Lvovský, biskupové Kra-

měli titul knížat. ¹³⁾ V Rakousku biskupové zasedají na sněmích; ¹⁴⁾ někteří mají titul knížat (Fürstbischöfe) ¹⁵⁾ a jsou členy sněmovny panské. ¹⁶⁾

III. Biskupové s vyšší jurisdikcí.

a) *Patriarchové, ezarchové, primasové.*)*

§. 38.

Již v prvních stoletích křesťanství shledáváme, že někteří biskupové nadáni byli rozsáhlejšími právy, ježto jim kromě vlastní s úřadem biskupským spojené moci podřízení byli v určitém obvodu biskupové jiných diecésí. Toto vyšší hierarchické postavení nepojí se k osobě, nýbrž k místu, ke stoličce biskupské a bylo výsledkem významu, jehož stolice ty nabyly v ohledu církevním či politickém.

První místo bývalo jmenovitě přiznáváno oněm stolicím biskupským, jež podle tradice církevní přímo od apoštolů byly založeny — a najmě na východě církvím v Antiochii a Alexandrii, na

kovský, Vloclavský, Vilenský střídavě s Poznaňským, Plocký, Varminský střídavě s Luckým, Přemyšlský, Žmudský, Obelmiňský, Chełmský, Kijevský a Kamenecký. Poslední místa zaujali později biskupové Livonský a Smolenský.

¹³⁾ Krakovští nabyli ho následkem připojení knížetství Sěverského ke statkům Krakovského biskupství za Zbyhněva Olešnického.

¹⁴⁾ Halič. zřízení zem. z r. 1861, §. 2 a násl. zák. ze 20. září 1866 č. 22 z. z.

¹⁵⁾ Jmenovitě biskupové Vratislavský, Lublaňský, Sekovský, Kerkský (Gurk), Lavantský, Tridentický a Brixenský.

¹⁶⁾ §. 4 zák. o zastoupení říšském ze dne 21. prosince 1867, č. 141 ř. z.

*) Literatura. Moroni, De patriarcharum et primatum origine 1624. — Andreucci, De patriarchatu in genere et in specie de patriarchatu Antiocheno (Hierach. eccles. 1766 t. II.) — Thomassin, cit. P. I. lib. 1 c. 7—16. — Ziegler, Versuch einer pragmatischen Gesch. der kirchl. Verfassungsnormen in den ersten sechs Jahrh. der Kirche 1798. — Binterim, Denkwürdigkeiten der christl. kath. Kirche III. 184. — Maassen, Der Primat des Bischofs vom Rom u. die alten Patriarchalkirchen, 1853. — Phillips, II. §. 69—72. Hinschius, I. §. 74, 75.

západě pak církvi Římské. Později, koncem IV. století, byly jim postaveny na roveň též církve v Jerusalémě (Aelia) a v Konstantinopoli, tato hlavně pro vynikající význam politický, jehož město toto si dobylo, ona, protože se s ním pojily upomínky na život a smrt Vykupitelovu.¹⁾ Biskupům dotčených církví podřízeni byli všichni biskupové a metropolité jich území zejména: biskupu Antiochenskému biskupové v Syrii a v asijských provinciích, jež tvořily východní provincii Římskou; biskupu Alexandrinskému biskupové v Egyptě, Libii a Pentapoli; biskupovi Konstantinopolskému Thrácti a Maloasijskému Palestínští. Záhy již vytvořil se pro pojmenování těchto biskupů název patriarchů.²⁾

Byli tedy na východě čtyři patriarchové; vyšší jejich moc pak zakládala se v tom, že měli dozor nad biskupy a metropolitami svých obvodův a zejména nad plněním zákonů církevních, že měli právo vysvěcovati podřízené sobě metropolitai, že mohli svolávati všechny biskupy svého obvodu na synody provinciální a že konečně ve třetí instanci rozhodovali spory, soudy biskupskými a metropolitními rozhodnuté.³⁾

Východní patriarcháty však zanikly úplně z části následkem rozšíření se islamu, hlavně pak dobytím stolic patriarchálních v Alexandrii, Antiochii a Jerusalémě v VII. století, z části následkem rozkolu, v nějž patriarchové ti upadli. Nejdéle udržel se patriarchát Konstantinopolský, až i on přerušil jednotu s církví katolickou.⁴⁾ Následkem válek křížáckých a hlavně následkem utvoření se císařství Latinského (r. 1204) vznikl latinský patriarchát v Cařihradě a krátce na to oživily i jiné patriarcháty východní, částečně jako patriarcháty latinské, částečně jako řecké.⁵⁾ Sbor Lateránský r. 1215 pod Innocentem III. vytkl přesně poměr nových patriarchů k papeži.⁶⁾ Avšak hnedle potom a sice již během XIV. a XV. století ztratila církev Římská nanovo dotčené patri-

¹⁾ Prvotně příslušela církev Konstantinopolská k metropoli Hera-
klejské, Jerusalemská pak k metrop. Cesarejské.

²⁾ Hinschius, I. 545.

³⁾ Měli též t. zv. jus stauropegii, t. j. právo vyjímati budovy,
místnosti atd. z moci biskupské.

⁴⁾ Srovn. výše str. 5.

⁵⁾ Pichler, Gesch. der kirchl. Trennung zwischen Orient u.
Occident II. 315.

⁶⁾ c. 23 X. de privilegiis V. 33.

arcbáty, totiž pádem císařství Latinského a dobytím Cařibradu a Turkův. Přes to však jmenuje papež dosud patriarchy na dřívější stolice patriarchální; ⁷⁾ ale tito zůstávají v Římě jakožto biskupov in partibus infidelium a patriarchální jejich moc jeví se pouze v zevnější počtě a přednosti před jinými biskupy a metropolity. Jediné patriarchát Jerusalemský nabyl za vlády papeže Pia II. opět skutečné jurisdikce. ⁸⁾

Poněkud jiné stanovisko, než měli dávní patriarchové, zaujímají přední biskupové některých východních církví, jež s církví Římskou opět se sloučily a jimž rovněž udělen byl název a úřad patriarchův. Jsou to zejména patriarchové Antiochenští ritu Melchitského, Syrského a Maronitského, patriarcha Babylonský ritu Chaldejského a patriarcha Arménský. O zřízení těchto patriarchátů byla již řeč na str. 7—11. Jurisdikce jejich nerovná se moci dřívějších patriarchů; liší se od ní zejména tím, že dřívějším patriarchům podřízeni byli metropolité, dotčeným však patriarchům ritu unitářských pouze biskupové. Arcibiskupové totiž, kteří jim jsou podřízeni, nejsou opravdovými metropolity, ježto nemají žádné sufragány. Patriarchové tito nejsou však pouhými metropolity, ano jim přísluší právo potvrzovati neb i jmenovati a vysvěcovati biskupy a svolávati synody patriarchální.

Na západě byl vlastně jen jediný patriarchát, totiž patriarchát biskupů Římských. Poněvadž ale práva odtud vyplývají zahrnuta byla již v širším obvodu působnosti papežské, neměl hodnost tato skutečného významu. Kromě patriarchátu Římského nebylo na západě jiného patriarchátu, jenž by měl skutečnou jurisdikci. Ovšem jsou i na západě patriarchové, ale hodnost tato je pouze titulární, přinášející sebou pouze práva čestná bez právních jurisdikčních. Proto také nazývají tyto patriarchy patr. minore. Takový patriarchát byl aneb ještě dosud je stále sloučen s následujícími hodnostmi:

1) Patriarchát biskupů v Akvileji, Gradě a Benátkách
V VI. století Akvilejský biskup Paulinus upadnuv v rozkol, přibrá-

⁷⁾ c. 3 de elect. in Extrav. commn. I. 3.

⁸⁾ Annuario pontif. p. 141. V prosinci 1876 byly však uprázdněny patriarcháty Antiochenský a Cařibradský.

⁹⁾ Litterae Apostolicae ze dne 23. července 1847 (Acta Pii II. 1854 I. 62).

sobě název patriarchy a přenesl stolec biskupský na ostrov Grado.¹⁰⁾ Zatím v Akvileji volili se později (od r. 607) biskupové katoličtí, kteří, aby se schismatickým vyrovnali, obdrželi rovněž titul patriarchův. Po odstranění rozkolu potvrdili papežové oba biskupy Gradskeho i Akvilejskeho v hodnosti této, neudělivše jim ale skutečnou pravomoc patriarchální, nýbrž jen jistá práva čestná.¹¹⁾ Papež Mikuláš V. spojil r. 1451 diecési Grado s diecési Castellane, k níž náležely Benátky, a přenesl stolec biskupský do Benátek.¹²⁾ Tím způsobem přešel název patriarchy na biskupa Benátskeho, při němž zůstal až podnes.

Patriarchát Akvilojský přestal r. 1751. Obvod patriarchátu tohoto prostíral se totiž na území Rakouské a Benátské, což zavadávalo často podnět k různým sporům. Přičiněním obou vlád zrušil jej tedy papež Benedikt XIV., utvořiv z obvodu toho dvě arcibiskupství: v Gorici na straně Rakouské a v Udině na straně Benátské.¹³⁾

2) Patriarchát západních Indií (patriarcha Indiarum occidentalium) se sídlem v Madridě. Je to vlastně pouhý název, který od počátku XVI. století přísluší kaplanovi krále Španělského; týž nemá žádnou pravomoc a často nemá ani vlastní biskupství, jsa jenom biskupem neb arcibiskupem in partibus. Od r. 1762 vykonává zároveň pravomoc biskupskou nad vojskem.¹⁴⁾

3) Patriarchát Lissabonský (patriarcha Lisbonensis), taktéž jen titul, který papež Klement XI. udělil r. 1716 arcib. Lissabonskému.¹⁵⁾ Patriarcha Lissabonský je též obyčejně kardinálem.¹⁶⁾

¹⁰⁾ H e f e l e, Conciliengesch. II. 890. P a u l i D i a c o n i histor. Longob. II. 10.

¹¹⁾ Hadrian IV. udělil r. 1155 patriarchovi na Gradu prlmát nad metropolí Zaderskou, avšak právo toto později přestalo.

¹²⁾ Ughelli Italia sacra (1644—67). V. I. Holl, Patriarchatus Venetus 1776.

¹³⁾ Const. „Injuncta nobis“ ze dne 6. července 1751 (Bull. Bened. XIV. III. 394).

¹⁴⁾ Hergenröther, Spaniens Verhandlungen mit dem röm. Stuhle, Veringa Archiv XI. (1864) p. 369.

¹⁵⁾ Const. „In supremo apostolatus“ ze dne 7. listopadu 1716 (Bull. M. VIII.)

¹⁶⁾ Srovn. Const. Klementa XIII. „Inter praecipuas“ ze dne 15. ledna 1766 (Bull. Cont. III.) srovn. Annuario pont. p. 142.

Vedle patriarchů byli v církvi východní též tak zvaní exarchové, totiž biskupové, kteří měli jakousi moc nad jinými biskupy a metropolitami, avšak nikoliv tak rozsáhlou jako patriarchové. Byli to jmenovitě biskupové Efeský, Caesarejský a Heraklejský; později přijali titul tento i jiní biskupové. Avšak moc exarchů časem úplně pominula a přešla z velké části na patriarchy; ¹⁷⁾ na západě exarchát ani neexistoval.

Jak již bylo řečeno, nebyla na západě přijata instituce patriarchů jako opravdové moci jurisdikční. Na místě ní stanuli zde mezi metropolitami a papežem tak zvaní primasové, jen že nikoli jako obyčejný a pravidelný člunek hierarchický, nýbrž jen jako výjimečná instituce některých zemí. Moc primasů zakládala se na určité, právem uznané vyvýšenosti nad jinými biskupy; než obsah této moci nebyl všude tentýž, nýbrž měl obvod tu menší, tu větší. Instituce tato vyvinula se takto: ¹⁸⁾

Papežové splnomocnili některé biskupy, aby jednali v jejich jméně, tak že mimo vlastní svou moc biskupskou vykonávali některé jurisdikční funkce jakožto zástupcové papežští. Nazývali se vicarii apostolici. ¹⁹⁾ Zprva bývala moc tato udílěna jako právo osobní nejstarším nebo nejzasloužilejším biskupům a historické stopy toho sahají až do IV. a V. století, na př. jmenování biskupa Thessalonického vikářem pro Illyrii od papeže Damasa a zřízení vikariátu v Arelatu. Ale později se v tom ohledu ustálila praxis taká, že moc zvláštním zmocněním papežským biskupu udělená přecházela i na jeho nástupce v úřadě. Tak se stalo, že tato moc stala se právem určitých stolic biskupských. Biskupové, již měli takovou moc, nazývali se legatimati oproti legátům zvaným legatimissi, t. j. vyslancům papežským, kteří za zvláštními účely bývali vysíláni. Nuže, tito legatimati vykonávali z moci svého postavení určitá práva jurisdikční vůči jiným biskupům a zaujímajíce první mezi nimi místo, sluli primates. — To byl rozvoj pravidelný. Avšak přihodilo se nejednou, že papežové udělili

¹⁷⁾ V církvi řecké nazývaly se exarchy též biskupové nebo kněží, kterým patriarcha poručil dozor nad kláštery, na patriarchátu bezprostředně závislými.

¹⁸⁾ Srovn. hlavně Phillips II., Hinschius I. 581 nsl. a cit. dílo Maassenovo.

¹⁹⁾ Něco jiného jsou nyníjší vikářové apoštolští, o nichž se bude níže jednati.

hodnost primasa přímo, zvláště biskupům stolic v obledu politickém významnějších. Z pravidla býval též s hodností primasa spojen význam politický.

Hodnost primasa s větším či menším obvodem moci a spolu i hodnost legati nati spojena byla s těmito stolicemi metropolitními: ve Španělsku v Toledé, ve Francii v Bourges (primas Aquitaniae) a v Lyoné, v Německu v Mohuči, v Trevíru, Kolíně, Magdeburku a Solnohradé, v Čechách v Praze,²⁰⁾ v Anglii v Yorku a Canterbury, v Irsku v Armagh (primas Hiberniae) a v Uhersku v Ostřihomé (Gran).²¹⁾ Co se týče Polsky, tož byla arcib. Hnězdenskému udělena hodnost primasa koruny Polské a vel. kníž. Litevského, jakož i hodnost legáta papežského.²²⁾ Již Innocenc III. udělil Jindřichu Kietliczovi hodnost legata ale jen pro jeho osobu.²³⁾ O důstojnosti primasové děje se zmínka již za časů Kazimíra Vel.,²⁴⁾ a arcib. Mikuláš Trąba vymohl na sněmu Kostnickém její uznání. Jan Łaski, arcib. Hnězd., vymohl na pátém sboru Lateránském r. 1515 na papeži Lvu X. nejen potvrzení primasovství, ale i pro sebe a své nástupce hodnost legati nati.²⁵⁾ Ve století XVII. připojeno k titulu primas regni ještě „et magni du-

²⁰⁾ Hodnost primasa obdržel od Urbana IV. r. 1341 a spolu i hodnost legati nati pro diecési Bamberskou, Řezenskou a Míšenskou; odtud dosavadní jeho titul: Sedis apostolicae per inclitum regnum Bohemiae nec non per Bambergensem, Misnensem et Ratisbonensem dioecses legatus natus, primas regni Bobemiae.“

²¹⁾ Částečně již ve XII. stol., stále od r. 1451.

²²⁾ Srovn. zvláště Damalewicz, Series archiepiscoporum gnesnensium. — Rzepnicki, Vitae praesulum Poloniae. 1761. — Załazowski, Jus regni Poloniae lib. I. tit. 19. — Leugnich, Prawo posp. str. 225. — Bużeński, životopisy arcib. Hnězd. (s úvodem od Mikuláše Malinowského) 1860. — Fabisz, Wiadomości o synod. 1861. — Týž, Wiadomości o legatach i uuncyuszach w Polsce 1863. — Encyklopedya kościelna, v. Arcybiskup gnieźnieński I. 385, v. Gnieźnieńskie arcybiskupstwo VI. 210. — Buliński, Hist. kośc. polsk. I. 199, II. 155, III. 220.

²³⁾ Damalewicz p. 7. — srovn. též Hinschius I. 621¹².

²⁴⁾ Vol. leg. I. 98. „Jaroslaus archiepiscopus Gnesnensis, Bogoria dictus, auctoritate metropolitana et primatiali visitans dioecesim Cracoviensem.“

²⁵⁾ Bulla „Pro excellenti“ 1515. V. Idus Julii, ve sbírce Węzykové p. 82.

catus Lithuaniae.“²⁶⁾ Mocí tohoto důstojství vykonával arcibiskup vyšší pravomoc netoliko ve své vlastní provincii, ale i ve provincii Lvovské. Tato jurisdikční práva byla značná.²⁷⁾ Tak měl právo svolávati synody, visitovati diecése, rozsuzovati pře cestou apelace, ano i s pominutím biskupa vlastního v první instanci.²⁸⁾ Taktéž měli arcibiskupové Hnězd. různé privileje čestné, mezi jiným též právo nositi oblek biskupský barvy nachové.²⁹⁾ Velmi rozsáhlá byla politická práva primasa Hnězdenského: bylť prvním senatorem říšským, zaujímal první místo po králi, řídil v době bezkráloví kormidlo vlády, svolával sněm volební a korunoval krále.³⁰⁾ — Moc primasovská zanikla de facto s úpadkem Polsky, jakkoliv ohledně jurisdikce církevní de jure nížádná se neudála změna. Vláda Pruská zakázala arcibiskupovi Ignáci Krasickému (r. 1795—1801) nazývati se primasem, ba nějaký čas i zdálo se, že stolice papežská hodnost primasovskou arcibiskupův Hnězden- ských považuje za zrušenou. Papež Pius VII. totiž zřídív r. 1818 metropolii Varšavskou, udělil arcibiskupovi Františku Malczew- skému a jeho nástupcům název „primas regni Poloniae,“ jakož i privilej nositi purpur a rozhodnul výslovně, že mu odtud žádná vyšší pravomoc příslušetí nemá.³¹⁾ Když pak r. 1821 týž papež bullou: „de salute animarum“ diecési Hnězdenskou a Poznaňskou v jedinou spojil, o primasoství ani zmínka se nestala. Až teprve

²⁶⁾ Učinil to r. 1668 arcib. Václav Leszczyński proto, že biskup Vilenský si chtěl osvojiti titul primasa Litvy.

²⁷⁾ Bulla Lva X. nepočítává podrobně tato práva, nýbrž přiznává je pouze v té rozsáhlosti, jak příslušela arcib. Kantuarijskému. Synoda Lečická z r. 1523 svolila ku rozšíření práv těchto (Sbírka Wężykova p. 82), což se též uskutečnilo.

²⁸⁾ Tak dle uchvaly synody Lečické z r. 1523. (Sb. Wężykova p. 81); ve smyslu ustanovení sněmu Trident. sess. 24 c. 20 de reform. soudili ale přes to později jen ve 2. instanci. Od té doby pak co nastali nunciové, apelovalo se od arcib. Lvovského k nunciovní.

²⁹⁾ Privileje tohoto nabyl arcib. Szembek († 1721) pro sebe a Adam Ignác Komorowski podle bully Benedikta XIV. „ad decorem ecclesiae“ ze dne 1. října 1749 také pro nástupce. Privilegia toho, jež upadlo v zapomenutí, užil ve svůj prospěch arcib. Ledochowski na obecném sněmu. Encykl. koáč. III. 212.

³⁰⁾ Podrobnosti nenáleží do práva církevního, srov. L e n g n i c h str. 225 nsl. a Encykl. koáč. I. 391. VI. 213.

³¹⁾ Breve z 26. října 1818 a 30. prosince 1819. Bull. Rom. Cont. XV. 127, 262. — Nástupcové přestali užívati názvu primasa.

arcibiskup Ledochowski (od r. 1866), vrátiv se ze sboru Vatikánského, počal na novo užívatí dřívějšího názvu.

Nyní pozbyli primasové téměř všude skutečné jurisdikce, zachovavše si jen název s čestnou předností před jinými biskupy.²²⁾ Toliko arcibiskup Ostřihomský jediný udržel se ve svých právech jako primas uherský. Z tohoto titule svolává na synodu všechny biskupy Uherské, rozhoduje apelace proti výrokům metropolitův a vykonává jurisdikci nad opatstvími Uherskými, jež vyňata jsou z moci biskupské.

b) *Metropolité.* *)

§. 39.

Mezi patriarchy a exarchy s jedné a biskupy s druhé strany stanuli již velmi záhy biskupové hlavních měst provincií Římských — *μητροπόλεις* — jimž přikázána byla v určitém obvodu jurisdikce nad biskupy jinými. K označení jich ustálil se název *metropolitanus*. Instituce tato přešla i na západ¹⁾ a zachovala se v církvi až podnes. Metropolitou je tedy biskup, který vedle moci biskupské, již vykonává ve vlastní diecési, má zároveň i pravomoc nad biskupy diecési jiných. Metropolitům dostalo se též názvu *archiepiscopi*; jesti to vlastně nikoliv úřad, nýbrž pouhý titul, který vynikajícím biskupům býval udílen. Později míval obyčejně jen metropolita název arcibiskupa a proto užívalo se ho nejčastěji, zvláště v Polsce, na poznačení důstojnosti metropolitní. Jsou však i nyní arcibiskupové, kteří nejsou metropolity, to jest, jejichž jurisdikci nejsou podrobeni žádní biskupové.²⁾ Pročež třeba různiti obě

²²⁾ Tak určuje jim konstituce papežská „*Multiplices inter*“ ze dne 27. listopadu 1869 (text v Archivu XXIII. 347), předpisující řád pro sněm Vatikánský, místo hned po kardinálech a patriarářích.

*) Literatura. Tbomassin, cit. c. 39—49. — Helfert, Von den Rechten u. Pflichten der Bischöfe 1832. — Mast, Dogmatisch-historische Abhandlung über die rechtliche Stellung der Erzbischöfe in der kath. Kirche 1847. — Maassen, Der Primat (cit.) — Hinschius, II. § 76.

¹⁾ Nejprve v Africe, kdež ale, jako na západě vůbec, moc metropolitní nebyla původně spojens se stolicí, nýbrž ndílena bývala zasloužilým biskupům. Hefele Conciliengesch. II. 64.

²⁾ V *annuario pontif.* pro 1877 je vypočteno 13 stolic arcibiskupských. řítu lat., jež nejsou metropolitními; takové považují se za příslušné provincií římské, viz výše str. 144.

hodnosti náležitě. ³⁾ — Obvod, v němž arcibiskupům přísluší jurisdikce nad jinými biskupy, nazývá se provincií a biskupové metropolitovi podřízení slují v poměru k němu *episcopi suffraganei*, časem *comprovinciales*. ⁴⁾

Moc metropolitní — *jus metropoliticum*, *lex metropolitana* — byla dříve mnohem rozsáhlejší nežli nyní, neboť mnoho práv, která dříve ano ještě dle *corpus juris can.* příslušela arcib., přešla později na papeže, jako jmenovitě nejdůležitější z těchto práv: právo potvrzovati a vysvěcovati biskupy. ⁵⁾ Základem dnešního práva v té příčině jsou nálezy sboru Tridentského, kteří metropolitům vytkli tento obor působnosti:

1) Právo svolávati synody provinciální. ⁶⁾

2) Právo dozoru, jež dříve metropolitům oproti jich sufragánům příslušelo v míře mnohem rozsáhlejší, přísluší metropolitovi nyní pouze ohledně povinnosti jejich nevzdalovati se ze své diecése ⁷⁾ a pak ohledně zakládání seminářův a udržování jich ve stavu náležitém. ⁸⁾

³⁾ Tak na př. tituluje se arcib. Lvovský lat. „*archiepiscopus ac metropolita Leopoliensis*“, řecky: *metropolita Haliciensis*, *archiepiscopus Leopoliensis*“.

⁴⁾ V době rozdělení byly v Polsku dvě provincie: *Hnězdenská*, ku které náležely diecése: Krakovská, Vločavská, (Knjavská), Vilenská, Poznaňská, Plocká, Łucká, Żmaňská, Chełmiňská, Livonská a Smolenská a *Lvovská* s diecésemi Přemyšskou, Chelmskou, Kijevskou, Kameneckou a Bakoňskou č. Čereteňskou v Bukovině. Biskupové Varminští byli vyňati ze svazku metropolitního a podléhali přímo papežům. Nyní nalézají se v tomto území: a) pod vládou pruskou: provincie Hnězděnsko-Poznaňská s diecési Chełmiňskou (biskupové Varminští zůstali exemti); b) pod vládou ruskou: 1) provincie Varšavská s diecésemi: Krakovsko-Kieleckou, Lubelskou, Plockou, Podlešskou, Sandoměřskou, Augustovskou (Seyna), Vloclavskou (Kališskou); 2) provincie Mohylevská s diecésemi: Kameneckou, Łucko-Žitoměřskou, Minskou, Żmaňskou, Vilenskou a Chersoneskou čili Teraspolskou. Ruská vláda zrušila ale r. 1867 diecési Kameneckou a Podlešskou a r. 1869 Minskou; c) pod vládou rakouskou: provincie Lvovská (v Haliči a Bukovině) s diecésemi Tarnovskou a Přemyšskou.

⁵⁾ c. 11, 20, 32 X. de electione I. 6 c. 1 X. de translatione episcopi I. 7. O vlivu sbírky Pseudoisidorovy na zeslabení práv metropolitních, viz výše str. 29.

⁶⁾ Trid. sess. 24 c. 2 de reform. Srov. konkordát rak. čl. 4.

⁷⁾ Trid. sess. 6 c. 1 de reform.

⁸⁾ Trid. sess. 23 c. 18 de ref.

3) Právo rozhodovati ve druhé instanci rozepře, jež v první instanci příslušely před soud biskupský.⁹⁾

4) Dříve příslušelo metropolitům taktéž soudnictví nad samými sufragány v záležitostech trestních a civilních. Soudnictví ve věcech trestních odstranil sněm Tridentský ustanoviv, že těžší provinění biskupů souditi bude papež, lehčí pak synoda provinciální.¹⁰⁾ Pouze civilní spory sufragánů náležejí tedy před soud metropolitní, což ale dnes nemá žádný význam praktický, ježto spory toho druhu přikázány jsou nyní soudům občanským.¹¹⁾

5) Právo visitovati diecése sufragánů má metropolita jen tenkrát, jestliže vlastní diecési již visitoval a jestliže mimo to synoda provinciální k visitaci přivolila.¹²⁾

6) Právo t. zv. devoluce, t. j. udílení beneficí, jež biskup v čase předepsaném uděliti byl opomenul, o čemž později ještě zvláště jednáno bude. Dále má metropolita též právo jmenovati vikáře kapitolního, jestliže kapitola toho neučinila.¹³⁾

7) Jakožto na papežského delegáta náleží dále ještě na metropolitu dohlédati k tomu, aby opati a preláti řeholní, kteří jsou mimo svazek diecésní, nezanedbávali povinností ve farních kostelích, jež jim jsou svěřeny, hlavně pak co do kázání.¹⁴⁾

8) Metropolitům přiznána jsou také zvláštní práva čestná, k nimž náleží především právo nositi pallium.¹⁵⁾ Pallium, jež dříve no-

⁹⁾ c. 1 X. de officio legati I., 30, c. 1 de officio iudicis ord. in VIto I. 16, c. 3 de appellat. in VIto II. 15. V tom ohledu ne učinil sněm Tridentský žádnou změnu.

¹⁰⁾ Trid. sess. 24 c. 5 de reform „Causae criminales graviore contra episcopos, etiam haeresis, quod absit, quae depositione aut privatione dignae sunt, ab ipso tantum summo Romano pontifice cognoscantur ac terminentur . . . Minores vero criminales causae episcoporum in concilio tantum provinciali cognoscantur et terminentur, vel a deputandis per concilium provinciale.“

¹¹⁾ Srovn. čl. XIII konkord. rak. „Temporum ratione habita Sanctitas sua consentit, ut clericorum causas mere civiles, prout contractuum debitorum, haereditatum, iudices saeculares cognoscant et definiant.“

¹²⁾ Trid. sess. 24 c. 3 de reform.

¹³⁾ Trid. sess. 24 c. 16 de ref.

¹⁴⁾ Trid. sess. 5 c. 2 de ref.

¹⁵⁾ Jest to bílá, dva palce široká, vlněná stuha s vyšitými černými křížky, která nosí se na ornátě a dvěma černými konci splývá

sili biskupové vůbec vesměs, jest již od VIII. století charakteristickým odznakem moci metropolitní. Považuje se za symbol udělení moci; pokud je metropolita neobdržel, nesmí ani užívati názvu arcibiskupa,¹⁶⁾ ani vykonávati *jura ordinis episcopalis*.¹⁷⁾ Vykonávání práv jurisdikčních není však závislé na obdržení pallia; nicméně není dovoleno svolávati synody provinciální.¹⁸⁾

Pallium udílí papež. Metropolita je povinen nejdéle do tří měsíců po konsekraci prositi za ně buď osobně, anebo skrze zástupce;¹⁹⁾ před obdržením jeho vykonává přísahu věrnosti. Pallium dovoleno je nositi jenom v určité dny a při určitých slavnostech,²⁰⁾ nikdy však mimo hranice provincie. Pallium propůjčuje se pouze na jednu provincii, tak že arcib., jenž na jinou stolicí přeložen byl, o druhé pallium postarati se musí. Metropolita dvou provincií má též dvě pallia. Udělení pallia týká se pouze osoby metropolitovy a nemůže ho tedy užívati jeho nástupce. Arcibiskupové in *partibus infidelium* nedostávají pallia, poněvadž nemají žádných práv jurisdikčních. Jako vyznamenání může býti pallium uděleno,

po hrudi a plecích. Shtovují je jeptůžky kláštera sv. Anežky v Římě z vlny beránek, které papež na den sv. Anežky (21. ledna) žehná. Shtovená pallia světí se pak dne 28. června, totiž v předvečer památky sv. Petra a Pavla a zůstanou po celou noc na oltáři při hrobě sv. Petra; odtud „*pallium de corpore s. Petri sumptum*“. — Dotyčná literatura: Barthel, *De pallio* 1753. — Pertsch, *De origine, usu et auctoritate pallii* 1754. — *Vespasiani, De sacri pallii origine* 1856. — Walter §. 154. — Richter §. 131. — Phillips V. §. 240. VI. §. 352. — Hinschius II. §. 78.

¹⁶⁾ c. 3 X. de auctoritate et usu pallii I. 8.

¹⁷⁾ c. 4, 28 X. de electione I. 6.

¹⁸⁾ O to je mnoho sporů: někteří totiž jsou toho mínění, že před obdržením pallia není dovoleno vykonávati jurisdikci v provincii; ale je dovoleno v diecési; jiní opět, že třeba zdržovati se všechných úkonů jurisdikčních. Srovn. o tom Phillips, Richter, Hinschius v cit. odstavcích. — Otázka tato byla na řadě v Polsce, když Vladislav Lubieński se stal arcibiskupem Hnězdenským (1759); tehdyž vyšel spis bezejmenný (dle Jochera č. 7324 je pisatelem jeho Laurentius D. Nuntii in Polonia theologus): *De exercitio actuum episcopalis muneris propriorum ante pallii receptionem archiepiscopis denegata*.

¹⁹⁾ c. I. 2. D. 100, X. de auctor. et usu pallii I. 8 tit.; prosbu činí metropolita v této formě: *Ego N. electus ecclesiae N. instantanter, instantius, instantissime peto mihi tradi pallium de corpore beati Petri sumptum*."

²⁰⁾ c. 4—7 h. t.

též biskupům, kteří však tím nenabývají žádných práv jurisdikčních. Takého privilegia na př. nabyl pro sebe a své nástupce od papeže Benedikta XIV. (1742) Adam Stan. Grabowski, biskup Varminský. Odznakem důstojenství arcib. je mimo to rovný kříž (crux recta et gestatoria), který při slavnostech před ním bývá nesen.²¹⁾ Titul arcibiskupův jest excellentissimus.

Zemské zákony udílejí arcibiskupům výsady čestné a z části i práva politická. V Polsce byli arcib. Hnězdenský a Lvovský prvními senatory (sr. výše str. 146); v Rakousku zasedají všichni arcibiskupové na sněmích zemských a jsou členy sněmovny panské.²²⁾ Arcibiskup Vídeňský, Solnohradský, Pražský, Olomoucký, Gorický a Ostřihomský mají titul knížat (princeps archiepiscopus, Fürst-Erzbischof).

Třeba ještě míti na mysli, že někteří biskupové jsou na základě zvláštních privilegií vyjmuti ze svazku metropolitního a že podřízeni jsou přímo papežům (episcopi exempti).²³⁾

B) Úřady pomocné.

I. Papežské.

A) Kurie Římská.

a) Vůbec.

§. 40.

Vládu svou vykonává papež prostřednictvím velkého počtu úředníkův a orgánů, jež se úhrnem nazývají kurií Římskou.

²¹⁾ Bened XIV. de synodo dioecessana II. 6 n. 2.

²²⁾ Zřiz. zemsk. §. 3 a zák. o zastoupení říšském ze dne 21. pros. 1867 §. 4.

²³⁾ Annuario pontif. 1877 vypočítává 87 takových latinských biskupství.

^{*}) Literatura Job. Bapt. de Luca (kardinál), Relatio Curiae Romanae 1673. — O. Mejer, Die heutige röm. Curie (u Richter a Jacobsona Zeitschrift für das Recht u. die Politik der Kirche 1847). — Bangen, Die römische Curie 1854. — Bouix, Tractatus de curia Romana 1859. — Phillips t. VI. — Hinschius I. §. 40.

Curia Romana. *) Různým směrům moci papežské, jmenovitě stanovisku papežovu jakožto hlavy církve, jako biskupa diecése Římské a vladaře světského, odpovídá též rozdílný charakter papežských úřadův. Zde máme mluvit o úřednících a úřadech, papeži jako papeži po bok postavených, jichž působnost tedy vztahuje se na celou církev. Roztřídění dotčených úřadů není ale vždycky přesně provedeno, nýbrž zhusta úřady, jež pro celou církev jsou určeny, bývají zároveň povolány k vykonávání funkcí čistě politických, aneb jen diecése Římské se týkajících.

Úředníci papežští — curiales v širším slova smyslu — dělí se stupňovitě na tři třídy: do první náležejí nejvyšší hodnostáři kurie, kardinálové; za nimi jdou prelati a konečně ostatní úředníci č. curiales v užším slova smyslu. Papeži pak nápomáhají při vládě buď tak, že jednotlivě vykonávají funkce, jež jsou jim svěřeny pro případ jednotlivý, anebo stále, buď také tak, že tvoří úřady sborové č. kollegia.

b) Zvláště.

1. Kardinálové. *)

§. 41.

Každý biskup měl v prvních stoletích křesťanství pobočnou radu č. senát duchovní t. zv. presbyterium, sestávající z kněží a jáhnův jeho stolice. Tito nazývali se presbyteri (diaconi) cardinales, poněvadž kostel katedrální byl co do poměru k jiným ko-

*) V širším smyslu znamená curia romana i ty, kteří mají pouze místa čestná při papeži, nebo náležejí ke službě papežské.

*) Literatura. Thomasain, *Vetus et nova ecclesiae disciplina* P. I. l. II. c. 113. — Card. di Luca, *Il Cardinale di S. Chiesa pratico* 1680. — Valieri, *Della dignità del cardinalato* 1853. — Banger cit. 26. Phillips VI. §. 267. Hinschius I. §. 32. — Fabisz, *Krótká wiadomość o kardynalskiej godności i o kardynalach gnieźnieńskich*. Gniezno 1868. — Týž, *Spis kardynałów i biskupów polskich*. — Buliński, *Historja kościoła polskiego* II. str. 139. — *Encyklopedia kościelna v. kardynal i kardynalowie w Polsce* X. 12, 14.

stetlům kostelem hlavním. ¹⁾ Taktéž měl i papež své presbyterium, složené z počátku pouze z kněží a jáhnův. Kněžím byly svězeny hlavní kostely Římské, totiž kostely, v nichž přísluhovalo se svátostmi křtu a pokání a jež se nazývaly tituli. Jáhnů bylo původně sedm, ježto byl Řím v ohledu církevním, hlavně ale za účelem pečování o chudé a nemocné rozdělen na sedm okresů, regiones, každý s jáhnem v čele. ²⁾ Počet jáhnů vzrostl již za Řehoře Vel. jednak rozmnožením počtu okresů těch, pak i tím, že vedle jáhnův okresních, diaconi regionarii, byli ještě jáhnové, kteří výhradně papežovi ku pomoci při sloužení mše a konání jiných funkcí duchovních byli určeni, diaconi palatinii. ³⁾ Později, pokud sáhají svědectví historická, v VIII. století, přibyli ku presbyteriu papežskému taky biskupové sedmi vůkolních diecézí, které papež obyčejně povolával, aby jej v konání funkcí biskupských zastupovali. ⁴⁾ Tak tedy čítalo presbyterium papežské nyní tři stupně duchovních: biskupy, kněze a jáhny a tito všickni, právě že byli členy presbyteria, nazývali se Cardinales (episcopi, presbyteri, diaconi). Název tento však byl po dlouhou dobu společný duchovním všech katedrál vůbec, až teprve papež Pius V. (r. 1567) výslovně členům presbyteria papežského jej vyhradil, totiž kardinálům v nynějším smyslu. ⁵⁾

Počet kardinálů jest nyní obmezený; dříve však často se měnil. Biskupův až do XII. stol. bylo sedm, po sloučení biskupství Porto a Rufina šest. Kněží ve středověku nejčastěji bylo 28, jáhnův od XII. st. 18. Papež Lev X. počet kardinálů značně rozmnožil; pa-

¹⁾ Přidržíji so zde Phillipse (VI. §. 265); avšak jsou v té příčině i jiné náhledy: některé u př. Hinschius I. §. 32 Richter, §. 124 tvrdí, že cardinalis značí původně duchovního jakéhokoliv hlavního kostela a tudíž i farního oproti kaplím atd., jiní opět jako Walter §. 131, částečně dříve i sám Phillips (Lehrb. první vyd. §. 103) pokládají výrazy cardinalis a intitulus za identické, znamenající trvale ustanoveného duchovního.

²⁾ O tom rozdělení Bunsen, Ueber die 7 kirchl. u. die 14 neuen Regionen Roms (v Platnerové etc. Beschreibung der Stadt Rom t. 1.) — Gregorovius, Gesch. der Stadt Rom t. I 78 (2 vyd. 1869) Phillips, VI 67.

³⁾ Joannis Diaconi Vita Greg. M. l. III. c. 7 v Migneově Patrologii t. 75 col. 133. Tenkrátě bylo 12 jáhnův.

⁴⁾ Velmi důkladný vývod historický podává Hinschius I. 323.

⁵⁾ Konstit. ze dne 17. února 1567; bullaria jí neuvádějí.

pežové pozdější střídavě buď počet ten zmenšili nebo zvětšili, až konečně Sixtus V. r. 1586 vydal stále v tom ohledu předpisy, které až dosud se udržely. Dle nynějšího práva je 70 míst kardinálských, a sice:

a) šest kardinálů-biskupů, jimiž jsou biskupové t. zv. suburbiánských diecézí: 1) Ostia a Velletri, 2) Porto a Rufina (Silva Candida), 3) Albano, 4) Tusculum č. Frascati, 5) Praeneste č. Palestrina a 6) Sabina.

b) 50 kardinálů-kuézů, z nichž každému podnes ještě udělen jest in titulum jeden ze starožitných kostelů Římských;

c) 14 kardinálů-jáhňů, týmž způsobem titulem opatřených.⁶⁾ Obyčejně nejsou všechna tato místa obsazena.⁷⁾

Kardinálové jsou nyní prvními hodnostáři církevními po papeži; tohoto významu dosáhli již ve XII. století, zvláště od té doby, co na ně přešlo právo voliti papeže. Od té doby počala se udíleti též biskupům a arcibiskupům hodnost kardinálská,⁸⁾ což dosud je zvykem. Proto nemusí se nyní stupeň kardinálský vůbec shodovati s dotyčným svěcením, neboť může na př. biskup jako kardinál náležeti do třídy kněží a kněz do třídy jáhňův.

O jmenování kardinálů bude jednáno v oddíle o udílení úřadů církevních.

Co do práv kardinálům příslušných a oboru jich působnosti třeba činiti rozdíl mezi právy jednotlivých kardinálův a právy, která příslušejí všechněm kardinálům jakožto kolegiu.

Osobní práva kardinálů jsou tato:

1) Co do důstojenství zaujímají první místo po papeži a jdou tedy přede všemi patriarchy a primasy.⁹⁾ V poměru k hodnostářům světským staví je ceremoniál Římský na roveň s princí ródin pa-

⁶⁾ Titulů jahenských je vlastně 16 (srov. annuario pont. p. 30) ale míst 14, ježto dvě jahenství stále jsou uprázdňena.

⁷⁾ Dle annuario pontificio pro r. 1877 (p. 97) bylo posledního prosince 1876 uprázdňeno: jedno biskupství, 7 titulů kněžských, 8 jahenství

⁸⁾ Prvním příkladem je jmenování Mohuč. arcibiskupa Konrada r. 1165 za papeže Alexandra III., srov. Hinschius I. 335.

⁹⁾ Prohlašuje to bulla Eugena IV. „Non mediocri“ z r. 1439 (Bull. I. 333) a Lva X. „Supernae dispositionis“ z r. 1513 (Bull. I. 544).

najících.¹⁰⁾ Titul kardinálů jest: Eminentissimus princeps sanctae romanae ecclesiae Cardinalis, zkráceně obyčejně S. R. E. Card. K odznakům hodnosti kardinálské náleží především purpur, t. j. roucho nachové (cappa magna), červený klobouk (galerus, pileus cardinalitius) a červený biret (pileolus, la berretta).¹¹⁾

2) Podrobeni jsou jak ve sporech civilních, tak v záležitostech trestních přímo papeži,¹²⁾ což ale ovšem nyní oproti moci světské nemá významu. Zákon církevní stanoví nějaký rigor nebo trest týká se kardinálů jen tenkrát, bylo-li to výslovně výtčeno.¹³⁾

• 3) Zavinění proti kardinálu spáchané skutkem stíženo je zvláště od papeže Bonifáce VIII tresty velmi přísnými, jako jsou: infamie, konfiskace majetku, ztráta úřadu církevního a excommunicatio major;¹⁴⁾ předpisů těch lze ovšem užívatí jen potud, pokud nezávisí na moci světské.

4) Na sborech obecných zasedají kardinálové s hlasem rozhodovacím.

5) Jediné kardinál může býti legatem pobočným (legatus a latere).

6) Kardinálové mají pravomoc rovnající se biskupské t. zv. *jurisdictio quasi episcopalis*, nyní ale jen ohledně svých vlastních kostelů;¹⁵⁾ jsou-li kněžími, mohou udíletí nižší svěcení klerikům při svých kostelích (tituli) ustanoveným (sr. výše str. 105).

¹⁰⁾ Srov. caeremoniale papeže Klementa XI., jež podává Bange n, cit. 461. Rodové názvy není kardinálům dovoleno klásti vedle titulu kardinálského, leda že náležejí k rodině císařské nebo královské. — V Polsecc nerada byla přiznávána biskupům, kteří byli kardinály, přednost před primasem. Byly o to spory jmenovitě za Kazimíra Jagellonce mezi kardinálem Zbyhněvem Oleśnickým, biskupem Krakovským a primasem Vladislavem Oporowským. Konstituce z r. 1451, obnovená r. 1638 a 1641 ustanovuje, aby primas a kardinál v senátě střídavě po jednom dnu zasedali, ostatně ale že nemají kardinálové přivlastňovati si žádných výsad, jež jsou na újmu právům primasa. (Lengnich str. 238).

¹¹⁾ O jiných zevnějších odznacích srov. Hinschins, I. 357; kardinálové vybraní ze středn řeholníků nenosí nach. Zákony světské přiznávají často kardinálům práva čestná; tak na př. v Rakousku přísluší kardinálům pocty vojenské, čís. nař. ze dne 2. května 1853 č. 79 f. z.

¹²⁾ cit. v notě 9. konstituce Eugena IV. §. 14.

¹³⁾ c. 4 de sententia excomm. in VIto, V. 11.

¹⁴⁾ c. 5 de poenis in VIto V. 9.

¹⁵⁾ Konstituce Innocence XII. „Romanus pontifex“ ze dne 17. září 1692 (Bull. VII. 191).

7) Oproti kardinálovi nelze užiti tak zvaného *jus recusandi*, totiž nelze jej co soudce zamítnouti pro strannictví.

8) Svědectví jen jediného kardinála má před soudem církevním moc úplně průkaznou.

Jiné výsady kardinálů buď jsou menší důležitosti, anebo nyní již zanikly.

Souhrn kardinálů činí korporaci t. zv. *sacrum collegium v. collegium Cardinalium*. V čele jeho stojí děkan kardinálů, *Cardinalis decanus*, jímž obyčejně je biskup Ostienský. ¹⁶⁾ On zastupuje kolegium na venek, svolává je a předsedá poradám. Každého roku volí si kolegium pokladníka, *Cammerlengo, cammerarius sacri collegii*, který spravuje pokladnu a vyřizuje běžné záležitosti. ¹⁷⁾ Děkanovi a pokladníku přidán je ze středu prelátů sekretář, jenž vede zápisník o usneseních v tajných konsistořích učiněných. ¹⁸⁾

Kolegium má své zvláštní jmění, *massa communis*. Důchody rozdělují se mezi kardinály bydlící v Římě; částka k rozdělení určená nazývá se *rotulus*. ¹⁹⁾

¹⁶⁾ Vlastně kardinál-biskup co do stupně nejstarší; stupeň ale řídí se dle toho, kdo dříve obdržel biskupské svěcení (srov. bulu Klementa XII. „*Pastorale officium*“ z 10. ledna 1731. *Bull. XIV. 134*); poněvadž ale nejstarší kardinál užiti'm t. zv. *jura optandi* nastupuje biskupství Ostienské, scházejí se obyčejně obě důstojnosti v jedné osobě. *Annuario pontificio 1877* uvádí jakožto děkana biskupa z Porto a Santa Rufina; biskupství Ostienské totiž tou dobou právě smrti kardinála Patricia bylo uprázdněno.

¹⁷⁾ Něco jiného je *Cammerlengo della s. Romana Chiesa*, o němž později bude řeč.

¹⁸⁾ Tento nebývá sám při sezeních přítomen, a protokol vlastní spisuje *Cammerlengo*. Dle konstituce Urbana VIII. „*Admonet nos*“ z 15. prosince 1625 §. 10 (*Bull. V. 388*) má býti sekretářem vždycky Vlach, jeho zástupcem ale, t. zv. *clericus nationalis*, po pořádku Francouz, Němec, Španěl a Angličan. Nevím, zdali se to zachovává. *Bangen* tvrdí (str. 44), že místo Němce povoláván bývá Lombardan. V *Annuario pontificio 1877* jmenován je jako substitut *Flavio Cordelli*.

¹⁹⁾ Konstituce Benedikta XIV. „*In regimine*“ ze dne 3. února 1745 (*Bull. Ben. I. 487*). Mimo to má každý kardinál své zvláštní, z různých titulů plynoucí důchody. Kardinálovi sídlícímu v Římě, jehož roční důchod nedostupuje 4000 Řím. skudů (as 22000 franků), doplácí ostatek pokladna papežská ve lhůtách měsíčních t. zv. *piatto cardinalizio*, totiž kardinálský.

Hlavním úkolem kardinálů je napomáhati papeži radou i skutkem při správě církve. Proto, jak uvidíme, jsou kardinálové členy všech důležitějších vyšších úřadů papežských. Ale i kolegiu kardinálů jakožto takému přikázány jsou určité záležitosti, jež vyřizuje v sezeních zvaných *consistoria*. Konsistoř je buď tajná č. řádná, *consistorium secretum s. ordinarium*, anebo veřejná č. mimořádná, *publicum s. extraordinarium*. V prvním mají účastenství pouze kardinálové, v druhém mimo kardinály i jiní preláti, vyšší úředníci a vyslancové cizích mocností. V kompetenci tajné konsistoře spadá: jmenování kardinálů, patriarchů, metropolitův a biskupů, přeložení biskupů, zřizování, rozdělování a slučování biskupství, udílení některých opatství a jmenování legátův a laterě. Ohledně všech těch jmenovaných záležitostí táže se papež kardinálů po jejich mínění a ohlašuje jim potom, na čem se ustanovil.

Do tajné konsistoře náležejí dále záležitosti církevní rázu politického, najmé ty, jež týkají se poměru církve katolické k jednotlivým státům, jako uzavírání konkordátů; spory s cizími státy atd. Jsou to obyčejné záležitosti, které před tím již v komisích zvláště vzaty byly na přetřes, tak že papež v konsistoři jenom své mínění prohlásí, a sice ve formě slavnostního oslovení t. zv. *alokuce*. Formy alokuce užívá papež zejména též, chce-li způsobem okázalým zavrhnouti postupování některé vlády proti církvi katolické. Alokuje oznámí obyčejné vláda papežská vyslancům cizích mocností, načež je publikuje.

Mimořádná sezení konsistoriální nejsou určena k úřadům, nýbrž jen k určitým slavnostním úkonům, jako jsou jmenovitě odevzdání klobouku kardinálského, prohlášení kanonisace, udělení slavného slyšení panujícím osobám nebo jejich vyslancům a konečně někdy ohlášení důležitých pro celou církev ustanovení papežských ve formě alokuce (na př. alokuce ze dne 26. června 1867 o zamýšleném svolání sboru obecného).²⁶⁾

V sezeních konsistoriálních dějí se pouze usnesení, neboť vlastní porady konají se v komisích č. výborech zvaných *congregaciones*. Dříve bývaly tyto ustanovovány pro každou jednotlivou záležitost zvláště — později ale bylo zřízeno několik stálých kongregací. Shledáme, že z části změnily se v samostatné úřady; ně-

²⁶⁾ Tak zv. *consistoria semipublica* nejsou zvláštním druhem schůzí konsistoriálních; neboť jsou to vlastně dvě sezení: veřejné a tajné, jež bezprostředně po sobě následují.

kteřé pak z nich podržely povahu odborů č. komisí kolegia kardinálského, poněvadž nevyřizují záležitosti dotčené, nýbrž připravují jen návrhy ku sezení konsistornímu. K nim náležejí:

1) Kongregace založená papežem Sixtem V. r. 1587,²¹⁾ zvaná nyní *Sacra congregatio consistorialis*,²²⁾ která zanáší se přípravnými pracemi ve všech důležitějších záležitostech, spadajících v příslušnost konsistoře; jmenovitě stran zřízení biskupství, prozkoumání zákonitosti voleb biskupských, přeložení biskupů atd. Skládá se z několika kardinálů za předsednictví samotného papeže.²³⁾

2) *Congregatio examinis episcoporum*. Papež Klement VIII. ustanovil, že biskupství volné kolace a v Itálii každé biskupství vůbec, uděleno býti smí pouze onomu čekanci, který odbyl zkoušku z teologie a práva kanonického. Za tím účelem byla založena kongr. z kardinálů, jimž po boku zasedají také ještě jiní preláti.²⁴⁾ Ustanovení toto týká se nyní pouze biskupů vlašských.

3) *Congregatio negotiorum ecclesiae extraordinariorum*. Zanáší se záležitostmi nábožensko-politickými, na př. sepisováním konkordátův a připravováním příslušných návrhů pro konsistoř. Kromě toho náleží ale kongregace tato k samostatným úřadům papežským, o jejichž složení a oboru působnosti později bude jednáno.

Vedle těchto stálých kongregací jmenuje někdy papež pro záležitosti větší důležitosti komisi ad hoc *Congregatio super statu* zvanou.

Toč obor působnosti kolegia, je-li stolice papežská obsazena. *Sede vacante* nepřechází pravomoc papežská na kardinály a nemůže tudíž kolegium kardinálů *sede vacante* vydávati zákony, nebo jmenovati biskupy atd. Toliko v záležitostech velmi kvapných a kde

²¹⁾ Konst. „*Immensa aeterni*“ ze dne 22. ledna 1587 (Bull. II. 667).

²²⁾ Původně slula: *congr. pro erectione ecclesiarum et provisionibus*.

²³⁾ Ann. pont. (p. 565) vypočítává šest kardinálů; sekretářem je sekretář kolegia.

²⁴⁾ Jsou v ní dvě oddělení: jedno pro teologii, druhé pro právo kanonické; srov. Ann. p. 598.

hrozí nebezpečí z průtahů, vydává kolegium prozatímní opatření.²⁸⁾ Správa státu papežského ale přecházela v době uprázdnění na kardinály. K tomu cíli určena byla komise, jejímž stálým členem byl *Cardinalis camerarius (ecclesia Romanae)*; tři členové její, t. j. po jednom kardinálovi všech tří stupňů, střídali pak se každý třetí den.²⁹⁾ —

Nejdůležitějším právem kolegia kard. sede vacante je právo voliti papeže.

2. Preláti a kurialisté.

§. 42.

První místo v kurii po kardinálech zauímají preláti. Jsou to vyšší úředníci papežští, kteří buď společně s kardinály, buď samostatně ve vládě papežské mají účastenství a zároveň různých práv čestných požívají. Vedle těchto skutečných prelátů jsou též preláti čestní č. titulární, kteří, ačkoli nespravují žádný úřad, přece co do zevnějších odznaků a čestného pořadí se skutečnými preláty úplně jsou na rovni. Mezi sebou liší se preláti stupněm, a rozdíl tento jeví se též v insigniích a titulech.¹⁾

Ke kurialistům v užším slova smyslu náležejí úředníci nižšího stupně, jakož i mluvčí, kteří osoby soukromé před úřady zastupují. Hlavně počítají se ke kurialistům *advocati*, totiž právníci, kteří na požádání úřadů nebo též v záležitostech soukromých udílejí dobrozdání o právnických otázkách; dále *procuratores*, kteří zastupují strany ve sporech, *notarii*, určení k sepisování listin úředních i soukromých, *expeditores* a *sollicitatores*, zaměstnaní při úřadech, advokátech a prokutorech. — Část advo-

²⁸⁾ Srov. c. 3 de electione in VIto I. 6. (Řehoř X.), dále konst. Pia IV. „In eligendis“ ze dne 9. října 1562 (Bull. II. 97) a Klementa XII. „Apostolatus officium“ ze dne 5. října 1732 (Bull. XIII. 304).

²⁹⁾ Srov. konstituce v pozn. předešlé cit.

¹⁾ Vůbec mají preláti právo užívati barvy fialové, a sice skuteční preláti fialové kleriky, pláštěku (*mantelleta*) a rochety, čestní pak jen těch insignií a rouch fialových, jež výslovně jim byla povolena. Titul skutečných prelátů jest *illustrissimus et reverendissimus*, čestných *reverendissimus*: všichni vešměs titulují se *Monsignori*. Co do podrobnosti srov. B a n g e n, cit. str. 49 nsl. Phillips VI. 293 nsl.

kátův a notářů má ale stupeň prelátů, jmenovitě *advocati consistoriales participantes* a *participantes protonotarii*.*) I ve třídě kurialistů bývají často místa jen titulární. Ostatně mohou i osoby světské ke kurialistům náležeti.

Některé kategorie prelátův a kurialistů tvoří zvláštní korporace č. kolegia jako na př. *protonotarii*, *auditores rotae*, *procuratores*. —

Osoby určené konati službu bezprostředně při papeži zovou se *familiares* a činí vespolek t. zv. *familia pontificia*; náležejí k ní kardinálové, preláti a kurialisté.

3. Vyšší úřady papežské.

a) Kongregace kardinálův. *)

§. 43.

Vyšší úřady papežské vyvinuly se tím směrem, že z počátku papež zvláštní záležitosti jednotlivým duchovním přikazoval, a sice obyčejně záležitosti téhož druhu téměř osobám, tak že poněáblu příkazy tyto nabyly rázu povšechnějšího, až konečně takto utvořil se zvláštní stálý obvod činnosti, jenž dotčeným zmocněným osobám byl svěřen. Již ve století XIII. počal se tímto způsobem vyvíjeti organismus úradů papežských. Prvotní úřady papežské pozbyly však významu zřízením zvláštních komisí č. kongregací, jež z kardinálů byly složeny a jimž bezmála veškeré důležitější záležitosti celé církve se dotýkající bývaly přikazovány. Kongregace tyto na

*) Advokátů konsistorních bylo zprvu sedm, později (od Sixta IV.) dvanácte; prvních sedm nazývalo se odtud *advocati cons. numerarii* čili *participantes*, ostatní pak *supranumerarii* č. *non participantes*. Prvmenovaní mají i nyní ještě větší práva, náležejí ku prelátům a tvoří právnickou fakultu a rektorát university „*sapienza*.“ — Rovněž významu většího nabyli prvotní notáři zvaní (již od XIV. st.) *protonotarii*. Srov. Mücke, de *protonotariis apostolicis* 1866. Týž, *Die apostol. Protonotarii* v Archivu d. 20 (1868) st. 177.

*) Phillips, VI. §. 319 nsl. Hinschias, I. §. 53. Bangen, str. 80. — Simor, De *sacris congregationibus Roman. et earum auctoritate* v Arch. t. XI. a XV. — Encyklopedya kościelna v. Index VIII. 59 a 69.

stálé úřady zorganizoval nejprve papež Sixtus V. bulou „*Immensa aeternae*“ ze dne 22. ledna 1587 a předpisy jeho jsou až dosud základem jich zařízení.

Jsou pak kongregace tyto:

1) *Sacra Congregatio Romanae et universalis inquisitionis*, zvaná též *Congregatio S. Officii*. Jest nejvyšším tribunálem ve věcech víry; založena byla již Pavlem III. r. 1542¹⁾ a na kongregaci zorganizována papežem Sixtem V. V obor její spadá vyšetřování a trestání všelikých přečinů proti víře. Pojmu tomuto dostalo se velmi širokého významu, uvážíme-li, že provádí se proti víře nejen, kdo slovem nebo písmem hlásá neb hájí nauku víře odporující, nýbrž i kdo činem nějakým na jevo dává mínění, jež se zásadami víry se neshoduje. Tak byly podrobeny soudům inkvisičním a tedy v poslední instanci kongregaci *Officii* záležitosti týkající se věštcův, astrologů, kouzelníkův a dále celá řada přečinů, zakládajících se na t. zv. zneužívání svátostí, *abusus sacramenti*, když totiž někdo udíleje nebo přijímaje svátost nehodně si počínal. Uvidíme ještě v trestním proceau, kam až sahaly meze řízení inkvisičního. ~ Ke kompetenci kongregace této náležejí též některé dispense, obzvláště od překážky manželské ze slibů řeholních a z rozdílnosti náboženské.

Kongregace inkv. skládá se z několika kardinálů,²⁾ jimž předsedá sám papež. Mimo to náleží k ní t. zv. *Commissarius sancti officii* z řádu dominikánského, který je vlastním vyšetřujícím soudcem a určitý počet *consultores*, totiž učenců teologických a kanonistických, jejichž dobrozdání kongregace si vyžaduje. Generál dominikánův a ještě jeden mnich tohoto řádu náležejí povždy ke konsultorům a nazývají se proto *Consultores nati*.

2) *S. Congregatio indicis librorum prohibitorum*.³⁾ Ji přislouší posuzování knih, jež církev zavrhuje jako škodlivé.

Censuru knih vykonávala církev od nejstarších dob; vynalezením tiskářství nabyla tato ještě větších rozměrův. Již papež Innocens VIII. zakázal r. 1491 tisknouti beze svolení vlastního

¹⁾ Konst. „*licet ab initio*“ ze dne 21. července 1542 (Bull. I. 762).

²⁾ Ann. pontif. vypočítává 15.

³⁾ Mimo citované Fessler, Die kirchl. Büchercensur 1858.

biskupa knihy obsahu náboženského. Když za časů reformace díla proti církvi namířená velice se rozmnožila, nařídil papež Pavel IV. r. 1557 poříditi seznam knih, jež nikomu nebylo dovoleno ani čísti ani míti. ⁴⁾ Seznam tento byl nazván Index librorum prohibitorum. Také na sboru Tridentském konány porady o censuře knih; návrhy zvláštním výborem připravené nebyly sice pro nedostatek času sborem vyřízeny, ale potvrdil jich papež Pius IV.; ⁵⁾ Pius V. zřídil pak za účelem censury knih zvláštní kongregaci kardinálů, kterou konečně zorganizoval Sixtus V. Pozdější papežové vydali pro ni podrobnější instrukce; všechny předpisy pak, již kongregace této se týkají, sebral a doplnil papež Benedikt XIV. ⁶⁾

Kongregace tato skládá se za předsednictví prefekta z kardinálů, ⁷⁾ z asistenta a sekretáře, již přibírají se z řádu dominikánského a z určitého počtu teologův a kanonistů jakožto rádců (consultores et relatores).

Okolem kongregace jest označovati knihy, které čelí proti víře nebo mravům a proto církvi jsou zakázány. Ostatně nepokládá se kniha za zakázanou jen tenkrát, dána-li na index, nýbrž jakmile ji lze shrnouti pod hlavní regule na sboru Tridentském sestavené a papežem Piem IV. — jak výše podotknuto — potvrzené. ⁸⁾ Tak jsou zakázány bez ohledu všechny spisy původců nebo náčelníků kacířství (haeresiarchae), dále spisy zjevných hereetiků, které pojednávají o náboženství, spisy čelící přímo proti víře, aneb spisy obsahu necudného a nemravného. ⁹⁾

Kongregace indexu udílí také dovolení zakázané spisy čísti, obyčejně na dobu tří let. Kdo bez dovolení čte knihy církvi zakázané, propadá trestům církevním, ba za knihy známých kacířův i

⁴⁾ Již před tím existoval takový spis v Burgundsku, sepsaný r. 1546 z rozkazu Karla V.

⁵⁾ Srov. Trid. a. 18 decr. de librorum delectu, sess. 25 decr. de indice librorum a konst. Pia IV. „Dominici gregis“ ze dne 24. března 1564. Bull. II. 116.

⁶⁾ V konstituci „Sollicita ac provida“ ze dne 7. července 1753, srov. níže citov. Index p. XXIX.

⁷⁾ Dle annuar. pontif. 28.

⁸⁾ Pravidla ta jsou v Richterově vydání p. 609 a v Indexu p. XIII.

⁹⁾ Na sborní Vatikánském učinilo více biskupů návrh reformy předpisův o církevní censuře, poněvadž předpisů těch vůči změněným poměrům a hlavně všeobecné svobodě tisku, nikdo nezachovává. — Martin, Collectio docum. p. 165, 177, 191.

klatbě větší. Jde-li o zavržení knížek čelících proti víře, jedná kongr. indicis ve srozumění s kongregací inkvisiční. Péči kongregace a na základě výroků jejich, jež papež schválil, vede se stále t. zv. Index librorum prohibitorum totiž autentický seznam knih zakázaných. Čas po čase publikuje kongregace index.¹⁰⁾ Působnost kongregace indicis nezbavuje biskupy povinnosti censorovati a zakazovati knihy církvi nepřátelské.¹¹⁾

¹⁰⁾ Srovn. na př. index vydaný r. 1876 pod názvem: Index librorum prohibitorum sanctiss. Domini nostri Pii IX. Pont. max. jussu editus. Editio novissima, in qua libri omnes ab apostolica sede usque ad a. 1876. proscripti suis locis recensentur. Romae 1876. Mimo jiné našel jsem v indexu tomto následující spisy nás blíže se týkající: Bibliotheca fratrum Polonorum (dekret proskripční ze dne 10. května 1757). — Biesiada ze dne 17. ledna 1841 (dekr. z 21. května 1858). — Concilium datam amico de recuperanda et in posterum stabilienda pace regni Poloniae (dekr. ze dne 7. září 1609). — Tolstoy Dym Le catholicisme romain en Russie (dekr. z 11. června 1866). — Kayserling major au service du roi de Prusse. Discours aux confederés de Kamieniec en Pologne (dekret ze dne 11. srpna 1769). — Spisy Jana Łaského (regulae Trid.) — Łasięki Jan, De russorum, moscovitarum et tartarorum religione etc. (dekr. ze dne 7. srpna 1603. — Lubieniecki, Historia reformationis polonicae (dekr. ze dne 27. května 1687). — Maciejowski Wácł. Alex. (!) Bistorya prawodawstw słowiańskich, Pamiętnik o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian (dekr. ze dne 19. srpna 1858). — Markiewicz spisy proti Jesuitám (dekrety ze dne 24. listop. 1655 a 4. pros. 1674). — Mickiewicz Adam, L'eglise officielle et messianisme. L'eglise et le Messie (dekr. ze dne 15. května 1848. — Spisy Oodř. Frycza Modrzewského (regul. Trid.). — Niesielski Adam, Speculum zelii pro clero in materia decimarum adversus polonam societatem Jesu (dekr. ze dne 4. července 1661). — Pocięj Jan o Jezusie Chrystusie, rovněž o pierwotnych chrześcijanach etc. (donec corrigatur, dekr. ze dne 10. pros. 1857).

¹¹⁾ Dekr. Lva XII. ze dne 26. března 1825, Index p. XLVIII. Biskupové Polští, kterýmžto censura vůbec byla přikázána, uveřejňovali obyčejně vedle indexu Římského seznam knížek, které oni sami zakázali. Tak vydal Krakovský biskup Bernard Maciejowski index provincie Hnědsenské v Krakově r. 1603 a hned následujícího roku vyšel index tento opětně péčí Jiřího Zamojského, biskupa Chelmického (v Zamošti 1604). Třetí vydání je od Krakovského biskupa Martina Myszkowského (v Krakově 1617). Nápis Polských knížek podány jsou z těch děl u Janockého Nachricht von . . . raren poln. Büchern I. p. 8 a u Jochera t. III. str. 390.

3) *S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum*. Prováděje nařízení sboru Trident. ¹²⁾ ustanovil papež Pius IV. r. 1564 stálou komisi, ¹³⁾ která měla bdíti nad prováděním nálezů Tridentských a trestati jejich překročení. Pozdější papežové rozšířili obor její působnosti a Sixtus V. udělil jí moc autenticky vykládati dekrety Tridentské de reformatione. Nynější kompetence kongregace Tridentské je následující:

a) Bdí nad prováděním nálezů sboru Tridentského a vydává potřebné v té příčině nařízení a instrukce; toč administrační obor její působnosti.

b) Rozhoduje sporné záležitosti, pokud jde o záležitosti také, jež na základě nálezů sboru Tridentského mají býti vyřízeny; ve směru tomto působí jako úřad soudní.

c) Konečně vydává autentické výklady dekretů sboru Trid. de reformatione, působíc ve směru tom jako moc zákonodárná (viz výše str. 60). Výroky tyto nazývají se *declarations*, jiné pak *resolutions*, *decisiones*. ¹⁴⁾

Jak patrně, má kongregace Tridentská velmi široké a důležité pole působnosti; proto také skládá se z velkého počtu kardinálů. ¹⁵⁾ Sekretářem kongregace je prelát (obyčejně arcibiskup in partibus), jemuž přiděleno je několik úředníků. Mimo to náležejí ke kongregaci jakožto konsultorové duchovní zběhlí v teologii a právu církevním. Předsedá prefekt, kterého papež jmenuje. Vydávajíc deklarace vyžaduje si kongregace schválení papežovo („*facto verbo cum Sanctissimo*“); v jiných případech obrací se k papeži jen tenkrát, když výklad zákona zdá se býti pochybným.

Ze středu kongregace zřízeno je několik stálých komisí pro různé záležitosti; ony tvoří jaksi samostatné kongregace. Sem náležejí:

a) *Congregatio particularis super statu ecclesiarum* čili *visitationis liminum* (zvaná též *il Concilietto*). Biskupové jsou totiž povinni dostavovati se čas po čase před papeže (*visitare limina apostolorum*), anebo podávati mu alespoň písemně zprávu o stavu svých diecézí. Benedikt XIV. ustanovil (r. 1740) zvláštní kongre-

¹²⁾ Sess. 25 decr. de recipiendis et observandis decretis concilii.

¹³⁾ Konst. „*Alias nonnullas*“ 2. srpna 1564. Bull. II. 119.

¹⁴⁾ O sbírkách výroků těch sr. výše str. 64.

¹⁵⁾ Dle posledního annuar. pontif. 35.

gaci, ¹⁶⁾ která zprávu biskupů zkoumá, otázky důležitější pak plebs kongregace Tridentské předkládá.

b) Congregatio particularis super revisione syuodorum provincialium; úkolem jejím je zkoumati, zdali usnesení synod provinciálních vyžadující schválení papežova nepřiči se zákonům církevním, obzvláště pak Tridentským.

c) Congregatio particularis super residentia episcoporum vyřizuje záležitosti, týkající se sídelní povinnosti biskupův.

Ve spojení s kongregací Tridentskou a pod správou jejího sekretáře je ještě vědecký ústav (studio), který má vzdělávati duchovní v oboru právnickém a jmenovitě seznamovati je prakticky s řízením v kurii. Pius IX. vydal 1847 pro tento ústav zvláštní řád. ¹⁷⁾

4) Sacra Congregatio super negotiis Episcoporum et Regularium. V obor působnosti této kongregace spadají záležitosti, týkající se biskupův a opatů, jakož i poměru klášterů k biskupům. Zvláště vyřizuje stížnosti do biskupů, vede vyšetřování proti biskupům, pokud se nejedná o provinění, spadající v obor působnosti Congr. inquisitionis, navrhuje čekance na úřad apoštolského vikáře, ustanovuje v čna potřeby vikáře kapitolního, rozhoduje o zřízení nových klášterův a změně řeholí, vyřizuje stížnosti řeholníků do jich představených a udílí rozmanité dispense řeholníkům. V důležitějších záležitostech vyžádá si schválení papežova. Kongregace tato sestává ze značného počtu kardinálův a konsulatorů; předsedá prefekt, sekretářem je prelát. S kongregací touto jsou ve spojení:

a) Congregatio super disciplina regulari založená Innocentem XII. r. 1695, ¹⁸⁾ která má bdíti nad zachováváním kázně, hlavně ve klášterech Vlašských. Důležité záležitosti rozhoduje společně s celou kongregací episcoporum et regularium.

b) Papež Pius IX. ustanovil r. 1847 mimořádnou kongregaci

¹⁶⁾ Konst. „Decet“ ze dne 23. listop. 1740. Bull. Bened. I. 24.

¹⁷⁾ Text tohoto řádu podává Bangen na str. 499.

¹⁸⁾ Ann. pont. vypočítává 38.

¹⁹⁾ Konst. „Sanctissimus in Christo“ ze dne 18. července 1695 (Bull. VII. 295); důkladněji vymezil kompetenci její Řehol XVI. v řádu ze dne 31. srpna 1833.

de statu regularium ordinum, jejímž úkolem je vyšetřovati stav klášterů Vládkých a činiti návrhy oprav.²⁰⁾

5) S. Congregatio jurisdictionis et immunitatis ecclesiasticae. Papež Urban VIII. ustanovil r. 1626 zvláštní kongregaci kardinálů, mající vůči vrchnosti světské bděti nad nedotknutelností církve v ohledu veřejných břemen a výjimečného soudnictví. Kongregace tato trvá dosud, ačkoli činnost její pouze na nepatrný obvod jest omezena, ježto výjimečné postavení církve z velké části již pominulo.²¹⁾

6) S. Congregatio sacrorum rituum, ustanovená Sixtem V. Sem náleží jakožto záležitosti řádné veškerá nařízení, týkající se obřadů církevních a ceremonií při bohoslužbě, neméně i rozhodování sporů de praecedentia;²²⁾ jako záležitosti mimořádné provádí za sankce papežovy procesy beatifikační a kanonisační, v nichž ale poslední výrok náleží papeži.²³⁾

7) S. Congregatio indulgentiarum et sacrarum reliquiarum obírá se záležitostmi, týkajícími se odpustkův a sv. ostatků vedle zásad, jež v té příčině vyslovil sbor Tridentský.²⁴⁾ Založil ji Klement IX. r. 1669.²⁵⁾

8) S. Congregatio de propaganda fide.²⁶⁾ Za účelem šíření víry křesťanské v zemích pohanských ustanovil již papež Řehoř XIII. zvláštní kongregaci, podřídív jejímu vedení všechny misie. Avšak tato kongregace nerozvíjela zprvu velkou činnost, až teprve Řehoř XV. zorganizoval ji znova, uděliv jí různé výsady.²⁷⁾

²⁰⁾ Koustituace „Ubi primum“ ze dne 17. června 1847 (Archiv d. X 390).

²¹⁾ Ann. pontif. vypočítává 17 členů ze středu kardinálů, sekretáře a 6 konsultorův.

²²⁾ Sbírka výroků této kongregace srov. str. 65 pozn. 24.

²³⁾ Sestává nyní dle ann. ze 20. kardinálův a mnoha prelátů, mezi nimiž je t. zv. promotor fidei, jehož úkolem je pilně pátrati po všem, co by kanonisační neb beatifikaci mohlo býti na překážku („advocatus diaboli“).

²⁴⁾ Sess. 21 c. 9 de ref., sess. 25 decretum de indulgentiis.

²⁵⁾ Konst. „In ipsis Pontificatus“ ze 26. července 1669. Bull. VI. 283. Dle ann. pontif. patří do této kongregace 22 kardinálů, sekretář prelát a konsultorové. O sbírkách nálezů jejich viz str. 65 pozn. 24.

²⁶⁾ Mejer, Die Propaganda ihre Provinzen u. ihr Recht 1852. Všecny dokumenty týkající se kongr. de prop. fide obsahuje: Bullarium s. congregationis de propag. fide 1839—41 (5 dílů).

²⁷⁾ Balla „Inscrutabili“ z 21. června 1622. Bull. Prop. I. 26.

Jeho nástupce papež Urban VIII. přispěl k jejímu rozvoji, založiv r. 1627 t. zv. Collegium Urbanum de propaganda fide,²⁸⁾ totiž ústav vědecký, jehož účelem bylo vychovávat mladíky různých národností na misionáře. Pozdější papežové jmenovitě Alexandr VII., Innocenc XII. a Klement XII. obdarovali ústav Propagandy značnými výsadami. V čele kongr. je generální prefekt; vedle něho skládá se kongregace z prefekta ekonomického a určitého počtu kardinálův a prelátů.²⁹⁾ V obor působnosti kongr. de propaganda fide náleží především vrchní správa záležitostí misionářských. Mimo to jsou její jurisdikci podrobeny i takové země, kde organizace církevní není ještě provedena úplně, anebo kde pro značnou převahu obyvatelstva nekatolického řízení záležitostí katolických vymáhá prostředků mimořádných. Ohledně všech těchto zemí vykonává kongregace úkony úřední, které by jinak příslušely různým jiným kongregacím papežským. Propaganda však může zvláštní záležitosti přikázati oné kongregaci, která se s nimi z pravidla obírá. Kongregaci de propaganda fide přísluší mimo to ještě i shotovování t. zv. facultates quinquennales, t. j. mimořádných plnomocenství, jež papež každých pět let biskupům obnovovati uvykl.

Jako zvláštní odbor kongr. de propaganda fide existovala při ní do nedávajících dob Congregatio super correctione librorum Orientalium, založená Klementem XI. a obnovená Benediktem XIV., jež měla za účel přebližeti a opravovati rituální knihy církve východní. Papež Pius IX. zrušil r. 1862 kongregaci tuto, založiv na místě jejím jinou se širším polem činnosti pod názvem Congregatio de propaganda fide pro negotiis ritus Orientalia.³⁰⁾ Přikázány jsou jí veškeré výše dotčené činnosti, pokud se týkají ritů východních. Kongregace tato je ve spojení s hlavní Propagandou, majíc s ní společného prefekta a mohouc i na ni vznésti záležitosti důležitější. Obzvláště náleží kongregaci pro negotiis ritus orientalis též aprobace knih církevních; práce tato je svěřena jednomu kardinálovi, jakožto zvláštnímu referentovi (cardinalis ponens).³¹⁾

²⁸⁾ Konst. „Immortalis Dei filius“ 1. srpna 1627. Bull. Prop. I. 65. Vlastním zakladatelem je Španěl Vives, který k účelu tomu věnoval palác a značné jmění.

²⁹⁾ Dle ann. pontif. bylo kardinálů 25.

³⁰⁾ Konstituce Romani Pontifices“ ze 6. ledna 1862 v Archivu VII. 270. Collectio Lac. II. 557.

³¹⁾ Kongregace čítá 12 kardinálův.

9) *S. Congregatio super negotiis ecclesiae extraordinariis*. Ustanovil ji papež Pius VII. r. 1814, když události politické na sklonku minulého a počátku nynějšího století na dobro změnily poměr církve ke státu.²²⁾ Právě vzájemný onen poměr obou a tudíž záležitosti nábožensko-politické jsou předmětem činnosti této kongregace. Pro velikou důležitost záležitostí sem spadajících je kongregace tato z větší části povahy jen poradní, ježto návrhy v kongregaci této vypracované potřebují potvrzení papežova.²³⁾ ●hledně některých záležitostí ustanoví kongregace komisi konsistorní, předkládajíc záležitosti tyto schůzi celého kolegia kardinálů (sr. výše str. 169).

To jsou kongregace kardinálské, jichž činnost objímá celou církev. Jsou mimo to ještě jiné, zřízené pouze pro Řím nebo papežský stát, z nichž ale jmenovitě poslední vůči nynějším poměrům po většině pozbyly významu praktického.²⁴⁾

b) Jiné úřady.

§. 44

Úřady, o nichž nyní bude řeč, náležejí k prvotním úřadům papežským, utrpěly však úplnou změnu zřízením kongregací kardinálských, jimž nejdůležitější záležitosti byly přikázány. Podle oboru jich působnosti lze úřady tyto rozdělit na tři kategorie: k první, *curia iustitiae*, náležejí úřadové spravující soudnictví, ke druhé, *curia gratiae*, náležejí úřadové, jimž svěřeny jsou věci milosti; třetí kategorii tvoří úřady kancelářské.

²²⁾ Srov. list státního sekretáře, kardinála Paoca ke generálu řádu Barnabitů, *Ba n g e n* str. 270.

²³⁾ Z toho důvodu nemá také kongregace tato zvláštního prefekta; státní sekretář z pravidla bývá jejím členem.

²⁴⁾ Tak jsou pro Řím: *Congregatio caeremonialis*, jež stanoví a ostřihá ceremoniál při dvoře papežském; *Congregatio visitationis apostolicae*, která v zastoupení papeže jakožto biskupa Římského visituje Římské kostely. Ku správě státu papežského: *Congregatio super consultatione negotiorum status ecclesiastici* (*la Sacra Consulta*), která dříve měla vrchní moc ve všech záležitostech světských, nyní ale (řád Řehoře XVI. z r. 1833) je nejvyšším tribunálem spravedlnosti; *Congregazione degli studii*, nejvyšší správa studijní založená roku 1824 Lvem XII. a j.

A) Kurie spravedlnosti; v ní zahruty jsou:

1) *Sacra Rota Romana*. ¹⁾ Pro rozhodování sporných záležitostí měl dříve papež po svém boku duchovní, kteří v každém jednotlivém případě jednali jen na základě zvláštní delegace papežské, *auditores causarum sacri palatii*. Koncem XIII. st. již utvořil se z těchto auditorů stálý tribunál, ²⁾ který počátkem XV. století obdržel název *Rota*. ³⁾ Kompetence roty vztahovala se bezmála na všechny věci sporné, o nichž papeži bylo rozhodovati; toliko věci trestní byly vyloučeny. Od století XVI. význam roty počíná klesati: jednak následkem zřízení kongregací kardinálů, jimž přikázána byla pravomoc ve věcech důležitějších, jednak následkem přetvoření se práva veřejného a sázení pravomoci církevní. Z těchto důvodů vztahovala se činnost roty Římské v dobách pozdějších toliko na spory o benefícia, hlavně ale na světské záležitosti státu papežského. Papež Řehoř XVI. vydal r. 1834 předpisy o řízení ve věcech soudních, ⁴⁾ v nichž taktéž obor působnosti roty stanoví. ⁵⁾ Dle těchto ustanovení je rota dílem civilním tribunálem státu papežského, dílem soudem duchovním. V záležitostech duchovních pak je pravomoc její buď řádná nebo mimořádná. Jako soud řádný rozhoduje rota: a) v druhé instanci v důležitějších rozepřích, které v instanci první rozhodli biskupové teritoria papežského, tribunál Římského vikariátu, ⁶⁾ aneb auditor camerae (srov. níže str. 179); b) v třetí instanci tenkrát, když rozhodnutí první instance pod a) výtčené změněno bylo následkem apelace buď metropolitovy,

¹⁾ *Tanaglia*, *Urbis et orbis supremi tribunalis monumenta, seu de Rotae Romanae auditorio* 1654. — *Bondini*, *Del tribunale della S. Romana* 1854. — *Rosshirt*, *Arch. f. civil. Praxis* t. 48. — *Bangen*, *cít.* 292. — *Phillips*, VI. §. 307—311. — *Hinschius*, I. §. 45.

²⁾ Ustanovení o tomto tribunále obsahuje již konstituce Jana XXII. „*Ratio juris*“ z r. 1326 (*Bull.* I. 205).

³⁾ Vyskytuje se nejprve v konstituci Martina V. „*Romani Pontificis*“ z r. 1424 (*Bull.* I. 300). Název „*rota*“ vykládají různě; jedni od *rotulus*, svitek spisů, jiní od způsobu hlasování (srov. níže n. 7.), jiní konečně od způsobu podlahy v sále, v němž schůze se odbyvaly.

⁴⁾ *Regolamento legislativo e giudiziario per gli affari civili* z 10. listopadu 1834. *Bull. Rom. Cont.* t. XIX.

⁵⁾ Výtah, týkající se roty podává *Bangen* str. 304.

⁶⁾ Je to tribunál přidáný kardinálu-vikáři, který zastupuje papeže ve správě diecése Římské.

nebo samého apelačního senátu roty. — Jako soud mimořádný rozhoduje rota v první a poslední instanci o těch věcech, které jí papež výslovně přikáže. Jen tato posléze vyčísá kompetence roty má mimo hranice dřívějšího státu papežského ještě jakýsi význam.

Rota skládá se ze 12 prelátův, *auditores rotae*, z nichž nejstarší je děkanem. Auditorové roty používají zvláštních výsad a zaujímají vůbec mezi úředníky papežskými místo velmi vysoké. V poradách účastenství mají všichni, hlasuje ale jenom referent (*relator*, *ponens*) a čtyři auditorové, což se nazývá *turnus*.⁷⁾ Výroky roty a zejména návrhy referentů obyčejně velmi pečlivé a všestranně motivované, *decisiones*,⁸⁾ jsou důležitým materiálem právním a proto také často v samostatné sbírky byly sestavovány.⁹⁾

2. Reverenda Camera Apostolica. Byla původně nejvyšší správou finanční; komoří é. pokladník, *Camerarius* papežský (*Camerlengo di Santa Romana Chiesa*), jehožto úřad již ve století XII. existoval, spravoval finanční záležitosti papežské a vykonával zároveň přikázané mu soudnictví ve věcech civilních a trestních, s právy fiskálními ve styku jsoucích na př. spory proti fisku, sporné záležitosti berničné a poplatkové přestupky. Pod jeho vrchní správou byl celý úřad zvaný Camera Apostolica, jenž skládal se z prelátů, z nichž někteří nabyli samostatného oboru působnosti. Tak náležel ke komoře podkomoří, *vicecamerarius*, který zároveň byl guberná-

7) Jestli to způsob hlasování docela zvláštní. Zaujme totiž auditorové při okrouhlém stole místa v ten způsob, že naproti děkanovi zasedne nejmladší auditor, ostatní dle stáří po pravici a levici děkanové, tak že po pravici jeho zasednou druhý, čtvrtý, šestý, osmý a desátý, po levici třetí, pátý, sedmý a devátý. Turnus tvoří pak s referentem ti čtyři členové, kteří má sedí po levici; je-li na př. referentem děkan, hlasují třetí, pátý, sedmý a devátý; je-li referentem nejmladší, hlasují s ním desátý, osmý, šestý a čtvrtý atd. Referent teprve řádem Řehoře XVI. dostal hlasu; dříve mohl jen činiti návrhy.

8) *Decisiones* nejsou tedy konečnými výroky, nýbrž jen odůvodněním návrhu referentova. Přijme-li *turnus* návrh, není tím záležitost ještě vyřízena, nýbrž vyrozumí se strany o obsahu a důvodech rozhodnutí a položí se jim rok, na němž námitky své učiniti mohou, načež teprve po vyslechnutí jich vydá rota nálezn konečný, tak sice, že buď setrvá při výroku původním, anebo že jej změní.

9) Jmenovitě *Farrinacius*, *Prosp. Decisiones S. Rotae Romanae*, 19 vol. Venet. 1697, 1716. — *Falconerii S., Rotae Rom. decisiones*, Romae 1726, 28. — *Patrizi, Decisiones S. Rotae Rom.* 1832.

torem Říma a jakožto takový vykonával civilní i trestní soudnictví v Římě; dále auditor Camerae, který měl vykonávati civilní i trestní pravomoc nad kurialisty a později také měl bděti nad plněním všech rozkazů papežských a takto znamenitého vlivu nabyl. Záležitosti čistě finanční vyřizovali vedle komořího přidání mn clerici Camerae. Když ale později záležitosti příslušící komoře apoštolské velice se rozmnožily, utvořily se v jejím středu samostatné sekce pod vedením kleriků Camerae jakožto předsedů, na př. sekce veřejných ceat, mincovnictví atd., kdežto soudnictví vykonávali celá komora a auditor. Od r. 1800 přestal býti Camerarius vrchním správcem komory,¹⁰⁾ ačkoli dle jména zůstal jejím náčelníkem; funkcí jeho jest hlavně vedení vlády v době osiření stolce papežského.¹¹⁾ Komořní sekce splynuly s ministerstvy později povstálými, hlavně pak a ministerstvem financí, v jehož čele je Thesaurus (Tesoriere Generale della Reverenda Camera Apostolica). Celé komoře ponechává řád Řehoře XVI. ještě jen soudnictví v záležitostech fiskálních v mezích státu papežského. Auditor Camerae (Uditore Generale della rev. Camera Apost.) pak platí stále ještě za exekutora listů papežských.

8) Signatura Justitiae. Zležitosti na papeže vznesené přikazoval zprva papež obyčejně ku prozkoumání úředníkům k tomu ustanoveným, kteří potom měli mu podati zprávu, jak věc se má: ozývají se proto Referendarii Apostolici neb Ref. Signaturae, poněvadž vypracované návrhy své papeži k podepisu předkládali. Později byli tito zpravodajové rozděleni na dvě třídy a přikázány jedném záležitosti sporné, signatura justitiae, druhým záležitosti závislé na milosti papežově, signatura gratiae; zároveň dostalo se dříve jmenovaným práva rozhodovati spory samostatně ve jiněnu a v zastoupení papežovu. Obor působnosti jejich byl velmi úzký, poněvadž valná část záležitostí soudních byla přikázána dílem kongregacím kardinálů, dílem rotě Římské nebo komoře apoštolské. Dle soudního řádu Řehoře XVI. z r. 1834¹²⁾ rozhoduje signatura justitiae o neplatnosti nálezů soudních, o sporech kompe-

¹⁰⁾ Bulla Pia VII. „Post diuturnas“ ze 30. října 1880. Bull. Cont. XI. 48.

¹¹⁾ Je mimo to i prefektem university Sapienza.

¹²⁾ Srov. Bangen str. 368.

¹³⁾ Cit. řád §. 337, 384, 386.

tenčních mezi soudy, o zamítání soudců, pak o restituci. Kongregace nepodlébají ale signatuře.¹⁴⁾ Signatura skládá se z prelátů pod předsednictvím kardinála jakožto prefekta.

B) Kurie milosti, *Curia gratiae* objímá úřady, jež nerozhodují o záležitostech na základě výhradně právním, nýbrž rozhodují o tom, zdali milost zákonem předvídaná udělena býti má čili nic. Náleží sem hlavně:

1) *Signatura Gratiae*. O vzniku úřadu tohoto již výše učinili jsme zmínku. Papež vyžádá si jeho zdání, jde-li o udělení milosti mimořádné; nález úřadu toho má tudíž ráz pouze poradní. V čele jeho jest kardinál, v poradách pak účastenství mají nejen referendarii, nýbrž i Auditor Camerae, Decanus Rotae a jiní preláti, zaujímající vyšší úřady v kurii.

2) Řádné milosti, jichž udílení často se opětuje, spadají v obor působnosti t. zv. *Dataria Apostolica*. Počátek její sahá na nejvýš do XIII. století. Je to nejdůležitější orgán papežský, na kolik se týče záležitostí závislých na milosti papežově. Název její pochází od *datare*, poněvadž rozhodnutí papežova opatřuje datem. Předsedati má vlastně prelát, *Datarius*; je-li ale, jak se často stává, náčelníkem kardinál, nazývá se *Pro-datarius*.¹⁵⁾

Kompetenci datarie vytknul Benedikt XIV. příkázav jí hlavně:¹⁶⁾

1) *dispense od vadnosti ex defectu et delicto* a to z pravidla vedle sekretariátu *brevium* (srov. níže); toliko *irreg. ex homicidio* náleží výlučně datarii a *irregularitas ex defectu aetatis* výlučně sekretariátu; 2) *dispense ohledně některých povinností beneficiátů*, jako *residence* a *zápovědi hromadění beneficií*; 3) *dispense od překážek manželských*; pouze *dispense pro osoby panující* vyhrazeny jsou sekretariátu *brevium* a *dispense osob nuzných*, které nejsou s to zapraviti předepsané *taxy*, *penitenciarii* (srov. níže); 4) *udílení mimořádných výsad*, *propůjčování práva patronátního* a *potvrzování stanov*; 5) *udílení beneficií papeži vyhrazených*, pokud je neudílí v konsistofi. Veškeré tyto záležitosti může ale papež příkázati k vyřízení buď některé kongregaci kardinálské, nebo jinému úřadu.

¹⁴⁾ Odtud přísloví „*congregationes habent signaturam in ventre.*“ Dříve vyjmuta byla taktéž *rota* a *camera*.

¹⁵⁾ Tak byl dle *ann. pontif.* (p. 609) v čele datarie kardinál *Vannicelli Casoni* jako *pro-datarius* (zemřel v květnu 1877).

¹⁶⁾ *Konstitucí „Gravissimum ecclesiae“* ze 26. listop. 1745. *Ball. Bened. I.* 591.

Z pravidla nerozhoduje datarie samostatně, nýbrž přísluší jí pouze právo činiti návrhy papeži, kterýž rozhoduje konečně; proto se praví: *papa non datarius concedit gratias*. Ale datarius formuluje nálezy papežem přijaté a opatřuje je svým podpisem.¹⁷⁾ Od toho okamžiku je teprve milost platně udělena, tak že kdyby třeba již po přijetí papežově vyskytly nebo známými se staly okolnosti nové, může datarius dekret vzít zpět. Jen méně důležité milosti, které obyčejně nikomu se neodeprou (*gratiae minores*), udílí datarius sám, čemuž se říká *per concessum*. Vlastní shotovování dekretů datarie přísluší z pravidla kanceláři apoštolské; pouze manželské dispense sděluje kancelář samé datarie.

3) *Sacra Poenitentiarum Apostolica*. Jako každý biskup, tak měl i papež kolem sebe duchovní, poenitentiarium, jichž úkolem bylo vyřizovati záležitosti, týkající se se zpovědi a pokání. Penitenciáři papežští tvoří již ve XIV. století zvláštní úřad,¹⁸⁾ poenitentiarum apostolicum, jehož výroky však týkaly se hlavně t. zv. *forum internum*, t. j. měly za účel pouze upokojení svědomí bez účinku zevnějšího, zejména bez účinků právních. Jen výjimečně směla penitenciarie dispensovati i pro *foro externo*. Obor působnosti její často měnil se v obou směrech, nyní však je ustálen nařízením papeže Benedikta XIV. z r. 1744.¹⁹⁾ Zejmena náležejí penitenciarium až dosud absoluce a dispense pro *foro interno*; pro *foro externo* pak jen: 1) dispense od překážek manželských, jež zůstaly tajnými, 2) dispense v záležitostech manželských, nejsou-li strany s to, aby zaplatily v datarii taxy; 3) dispense, o které prosí řeholníci. V čele úřadu tohoto je kardinál papežem jmenovaný, zvaný Velikým Zpovědníkem, *Poenitentiarum Major*.

C) Úřady kancelářské. Sem patří:

1) *Cancellaria Apostolica*. Je to nejstarší úřad papežský, an již od IV. století pod různými názvy existuje.²⁰⁾ Náčelník úřadu toho nazýval se druhdy *Protoscriniarius* nebo *Bibliothecarius*.

¹⁷⁾ Jestli to *data magna*, „*datam parvam*“ připojuje zároveň s podáním zprávy papeži.

¹⁸⁾ Zmiňuje se o ní již bulla Benedikta XII. „*In agro dominico*“ s 8. dubna 1338. Bull. II. 259.

¹⁹⁾ Konstituce „*Pastor bonus*“ a „*In apostolicae*“ ze 13. dubna 1744 (Bull. Bened. XIV. t. I. 319, 330).

²⁰⁾ *Archivum, serinium, chartularium*.

carius, později Cancellarius, posléze Vice-Cancellarius.²¹⁾ Od XIV. století je vicekancléř vždycky kardinálem.²²⁾ Stanovisko, které zaujímá, je velmi důležité a vynikající, neboť všechna důležitější ustanovení papežská jdou jeho rukama. Obstarává totiž kancelář apoštolská shotovování a expedování nařízení papežských, která se vydávají ve formě hul. Obzvláště náležejí sem všechny nálezy konsistorní, jako jmenování kardinálů, prekonisace biskupů, všechna nařízení, ohledně nichž papež obyčejně rady kardinálů si vyžádá, konečně všechny listiny, vycházející z datarie. Vicekancléř má právo resoluce datarií vydané zkoumati, shodují-li se s t. zv. pravidly kanceláře apoštolské (srov. výše str. 162) a dále zdali nadání a privileje od ní udělené srovnati lze s kázní církevní a s právy osob třetích. Vicekancléři přidán je značný počet úředníků, mezi nimiž první místo zaujímá t. zv. Regens Cancellariae.

2) Secretaria brevium. V záležitostech menší důležitosti, jež papež vyřizuje nikoliv ve formě bully, nýbrž ve formě breve,²³⁾ přísluší shotovování resolucí papežských zvláštnímu úřadu zvanému Secretaria brevium, který na konci středověku od kanceláře apošt. byl oddělen; přednosta její sluje sekretář (segretario dei brevi) a není vždy kardinálem.²⁴⁾

3) Secretaria status. V téže době byly též z kanceláře apoštolské vyřaděny všechny věci rázn politického a byly přikázány zvláštnímu úřadu, zvanému secretaria status. V čele jejím je kardinál, dříve zvaný Cardinalis Nepos,²⁵⁾ anebo Cardinalis Superintendens a od konce XVII. století státní sekretář (Segretario

²¹⁾ Proč kardinál předsedající kanceláři nemá název kancléře, nýbrž podkancléře, není objasněno. Někteří vykládají to v ten způsob, že když arcibiskup Kolínský obdržel název archicancellarius, faktický chef kanceláře podpisoval v jeho zastoupení jako vice cancellarii fungens. S tím ale nelze srovnati některé udaje historické — srov. Richter, §. 126 p. 15. Phillips, VI. §. 301. Hinschius, §. 51.

²²⁾ S podkancléřstvím je spojen vždycky jako kardinálský titul kostel Sv. Vavřince in Damaso; podkancléř drží jej vedle svého kardinálského titule, srov. Ann. pont. p. 69.

²³⁾ Vypočítává je jednotlivé bula Benedikta XIV. v pozn. 19) citovaná.

²⁴⁾ R. 1877 byl sekretářem dei brevi pontificii kardinál Asquini; srov. ann. pont. p. 616.

²⁵⁾ Z té příčiny, že místo ono svěřováno bývá obyčejně příbuznému papežovu.

di Stato). Dle pozdějšího zřízení je tentýž ministrem-presidentem kabinetu papežského a spolu ministrem věcí zahraničních. Jemu přialuší ale nejen záležitosti státu církevního, nýbrž i veškerá vyjednávání s cizími mocnostmi ve věcech duchovních a vůbec řízení politiky papežské. Dříve zanášel se také vnitřními záležitostmi státu papežského, pro něž r. 1833 zřízen zvláštní sekretariát (*segretaria per gli affari di stato interno*) přeměný r. 1847 na ministerstvo vnitra.

B) Legáti a nunciové.*)

§. 45.

Úřady při papeži ustanovené zastupují ho jen v takých jednáních, jež v Římě anebo vůbec u dvoru papežského vyříditi lze. Ale papež jakožto správce celé církve potřebuje nejednou zástupců i mimo stolicí svou, buď aby ve vzdálených zemích nad úřady podřízenými dozor měli, buď aby zakročovali osobně tam, kde toho prospěch církve vyžaduje. Úkol tento plní instituce legátův a nunciův. Již ve století IV. a V. vysílali papežové vyslance své buď na sněmy odbyvané na východě,¹⁾ anebo také ke dvoru Cařhradskému. Rázem zaujali posléz jmenovaní trvalé stanovisko;²⁾ neboť vliv císařů Římských na věci církevní byl takový, že bylo nezbytné třeba neustálého dorozumívání se a prostřednictví mezi nimi a pa-

*) Thomassin, *Vetus ac nova discipl. P. I. lib. II c. 107, 117.* — (Anonym) *Historisch-kanonische Abhandlung von den Legaten n. Nuntien der Päpste 1786.* — Arm. Seid, *Abhandlung über das päpst. Gesandtschaftsrecht 1787.* — Binterim, *Denkwürdig. III. 162.* — Stigloher, *Die Errichtung der päpstl. Nuntiatoren in München u. der Emser Congress. 1867.* — Jacobi, *Der päpstliche Nuntius in Berlin 1868.* — Phillips VI. §. 334—339. — Hinschius, I. §. 68—73. — Fabisz Pav., *Wiadomości o legatach i nuncyuszach apostolskich w dawnej Polsce.* Ostrów, 1863, 2 vyd. 1866. (Srovnej k tomu recenzi Adamowiczovu v bibliotéce Varšavské 1865, d. II.) Bartoszewicz J., *O nuncyuszach w Polsce w Przegląd naukowy Skimborowicze a Dombrowského r. 1848 d. II.* — Týž v *Orgelbrandově všeobecné encyklopedii (Encyklopedya powszechna) d. XIX. str. 615.*

¹⁾ Tak na sněmáb Nicejském (r. 325) a Sardickém (r. 343). Hefele, *Conciliengesch. I. 33, 523.*

²⁾ Již za papeže Lva Vel. byl biskup Julián stálým legátem v Cařhradě, srov. *Leonis M. epist. ve vyd. Balleriniho n. III.*

peži. Tito stálí vyslancové nazývali se *Apo crisarrii* č. *Responsales*. Obyčej míti vyslance na dvoře Cařhradském zanikl teprve v VIII. století, když totiž jednak rozdíl mezi církvemi východní a západní nabyl větších rozměrů a jednak císařství východní pozbylo svého dřívějšího politického významu. Rovněž i v církvi západní počali papežové již dosti záhy vysílati vyslance do různých zemí, a sice za poslánými buď čistě církevními aneb i politickými. Zároveň ale přenesli na tyto vyslance moc předsebrání určité činnosti úřední ve jménu a zastoupení papežovu. Nazývali se *missi* nebo *legati*. Někdy však nepostačilo vyslati posla, pouze pro některé případy splnomocněného, zvláště v zemích, jež teprve nedávno na víru obráceny byly, kdež organizace církevní nebyla ještě úplně provedena, anebo v zemích od Říma velmi daleko vzdálených. V takových případech zmocňoval papež některého z tamnějších biskupů k vykonávání pravomoci jakožto zástupce papežského. Později bývalo toto zastupování obyčejně sloučeno s určitými stolicemi biskupskými, tak že biskupové stolic těchto již mocí svého úředního postavení byli legáty papežskými a odtud i název *legati nati* obdrželi. Mluvili jsme již výše o tomto důstojenství, jež souvisí s rozvojem moci primasů (str. 152); víme již také, že pravomoc těchto legátův úplně přestala a že jim zůstala pouze práva čestná.³⁾

Vůbec neudržela se ve středověku stálá vyslanectví. Za to však byla zvláště od časů Řehoře VII. vysílána velmi častá poselství,⁴⁾ a to jak za jednotlivými záležitostmi, tak i za uspořádáním

³⁾ Třeba tu zmíniti se, že někdy papežové ndíleli hodnost *legata* panovníkům světským s větším nebo menším ve věcech církevních oborem působnosti. Nejprve dostalo se takové uherskému králi Štěpánovi od papeže Sylvestra II. (konst. *Legati nobilitatis* z r. 1000. Bull. ed. Taur. I. 478); některá práva příslušící z tohoto titule králům Uherským potvrdil pak ještě papež Klement XIII. konstitucí „*Cum multa*“ z 19. srpna 1758 (Bull. Rom. Cont. I. 20). — Mnohem rozsáhlejší výsady osobovali si již od XII. století králové obou Sicílií na základě legacie papežem Urbanem II. r. 1098 jim udělené; legacie tato sluje obyčejně *Monarchia Sicula*. Vyplyvající odtud nároky byly předmětem ustavičných sporů; následkem politických poměrův italských po r. 1859 prohlásil papež Pius IX. veškeré tyto výsady za zhaslé bulou „*Suprema*“ z 28. ledna 1867 (v Archiv t. XIX. 92). O tom velmi důkladně: *Sentis, Monarchia Sicula* 1869.

⁴⁾ V jeho dobu spadá také nejstarší, historicky doložené poselství do zemí Polských; r. 1075 vyslal Řehoř VII. legáta do Polsky

církevaích poměrů v některé zemi. Legátové tito sluli oproti legati nati, legati missi s. dati a byli-li kardinály, legati a latere. Bývali nadáni velmi obsáhlou mocí a vykonávali nejen práva papeži vyhrazená, nýbrž i mimo to pravomoc biskupskou, tak že papežský legát, kamkoli přibyl, vyřizovati mohl — závodě v tom jaksi s biskupem — všechny věci příslušící před tribunál biskupský.⁵⁾ Tato moc legátů byla na ujmu právům biskupů, podřývala jich vážnost a byla příčinou různých zneužívání a roztržek. Přimysleme si k tomu časté misení se legátů do věcí politických a pak i okolnost, že jak ku své výživě tak i z titule různých daní zemi značné výlohy způsobovali a vysvětlíme si snadno, proč proti legátům odevšad povstala oposice. V tom ohledu šel prospěch biskupů s prospěchem vlády ruku v ruce; biskupové kladli legátům překážky na poli církevním, se strany státní pak zabraňován jim nejednou i přístup do země, aneb i na jiný způsob ve výkonu přikázané jim moci bývali omezováni.⁶⁾ Sněm Tridentský chtěje překonati nechuť tuto, omezil moc legátů, ustanoviv, že od té doby nemohou již vykonávati v první instanci pravomoc příslušící biskupovi, leda by tento i přes napomenutí zanedbával svých povinností; ⁷⁾ mohou jen v druhé instanci rozhodovati o věcech biskupy již rozhodnutých.⁸⁾

V XVI. století, kdy šíření se protestantismu vyžadovalo živé účastenství a energickou ochranu zájmů katolických, dala se též instituce legátů jiným směrem. Na dvorech katolických byli ustanovováni stále zástupcové papežští, kteří odtud obyčejně nuntii se nazývali. Ještě během XVI. století povstaly nunciatury ve Vídni, Kolíně, Lucernu, Bruselu a v Polsce.⁹⁾

za účelem organisace diecézí; srov. Helcel, Starod. prawa polsk. pomn. I. 333. O pozdějších legátech Fabisz v dile výše cit.

⁵⁾ Srov. tit. X. de officio legati I. 30, in VIto I. 15.

⁶⁾ Tak na př. Angličti králové Vilém II. a Jindřich I. a Francouzský král Filip Štítný.

⁷⁾ Trid. sess. 24 c. 20 de reform.

⁸⁾ Sess. 22 c. 7 de ref.; legátům přísluší též vedení t. zv. procesu kanonického, kterým se má nabýti přesvědčení o hodnosti kandidátů, povolanych na místa při kostelích katedrálních, sess. 22 c. 2 de ref.

⁹⁾ Prvním nunciem v Polsce byl Veronský biskup Alois Lipoman r. 1556 za Zikmunda Augusta. — Později vznikaly často mezi nuncií a biskupy zemskými spory o hranice pravomoci nunciů, která vůči roz-

Za našich dnů jsou nunciové co do povahy své vlastně zástupci diplomatickými, nemajíce v ohledu církevním stálý obor působnosti, leč by od papeže obdrželi zmocnění speciální, jež řídí se poměry té země působnost nunciovu ustanovuje. Nyní zřízeny jsou nunciatury v Rakousku, Bavořích, Belgii, Francii, Španělsku a Portugalsku. Nuncii jmenuje papež obyčejně vyšší preláty, nejčastěji arcibiskupy in partibus infidelium a jen výjimečně kardinála, který v takém případě nazývá se pro-uuntias.¹⁰⁾ Dle práva mezinárodního náležejí nunciové do první třídy diplomatů (ambassadeur) a zauímají na dvorech katolických mezi vyslanci první místo.¹¹⁾ V novější době byli na některých dvorech druhého řádu ustanoveni t. zv. internuntii. Liší se od nunciů nejen oborem působnosti, ale i pořadím, náležejíce do druhé třídy diplomatů (vyslanců v užším smyslu, Gesandte).¹²⁾

Nunciové a internunciové náležejí k řádným zástupcům papežovým; avšak papež vysílá mimo to, kdykoliv potřeba nastane, za posláním mimořádným legáty, jichž působnost řídí se udělenou jim instrukcí. Svěří-li se poselství také kardinálovi, nazývá se jako dříve legatus a latere.

sáhlým právům primasů nemohla v Polsce s výsledkem se vyvinouti. Nepřipouštělo se jmenovitě, aby nuncius odjížděje, zanechal za sebe zástupce, neboť se mělo za to, že v tom případě ipso jure ožila legace primasova; tak na př. když nuncius Marescotti r. 1660 ustanovil na místě svém zástupce (interuuncia), pomínou primasa Pražmovského, odřekl onomu král Michal audienci; viz ostatně Bartoszewicz v Encykl. powszech. XIX. 616.

¹⁰⁾ Všichni nunciové, vyjmenovaní v ann. pontif. (p. 619) jsou arcibiskupy in part.

¹¹⁾ Acta kongresu Vídeňského z 9. června 1815; acte final art. 118 p. 17 (srov. výše str. 143).

¹²⁾ Podle ann. pont. jsou nyní internunciové v Brasílii a Holandsku,

II. Pomocné úřady biskupské.

A) Pro celou diecési.

1. Kapitoly. *)

§. 46.

a) Rozvoj historický. Zmínili jsme se již jednou (str. 160), že duchovenstvo kostelů stoličných (katedrálních) tvořilo v prvních dobách křesťanství příručnou radu biskupa, tak zvané presbyterium. Když ve století IV. život klášterní rozvíjeti se počal, bylo lze znamenati úsilí, i toto presbyterium a vůbec duchovní při jednom a téžže kostele ustanovené na způsob řehole spojit, jmenovitě uložiti jim za povinnost, aby žili pospolu (*vita communis*). Zprvu stalo se to jen při kostelích některých. Počátek učinil Eusebius, biskup Vercelský a po něm Augustinus, kněz v Hipo. Klerikové takovým řádem čili regulí sjednocení nazývali se *clerici canonici* a zdá se, že proto, poněvadž jména jejich zapisovala se do knihy, která se *canon* nazývala. Větších rozměrů nabyla instituce tato teprve ve století VIII. a IX. Sestavil totiž Metský biskup

*) Literatura. Barbosa, De canonicis et dignitatibus aliisque beneficiariis eorum atque officio in choro et capitulo. 1640. — Van Espen, De instituto et officiis canonicorum. 1685. (Opera t. II. p. 103). — Schöttl, Der Antheil der Domcapitel an der Diöcesanregierung 1846. — Gehring, Die kathol. Domcapitel Deutschlands als jurist. Personen 1851. — Bouix, Tractatus de capitulis 1852. — Huller, Die juristische Persönlichkeit der Domkapitel in Deutschl. u. ihre rechtliche Stellung 1860. — Richter §. 133. Hinschius II. §. 80—84. André, Droit canon v. Channine et Chapitre II. 107, 146. Cours de Legislation II. 86, 104. — Formankowicz Samuel, Quaestio juridica de potestate capituli sede vacante. Crac. 1680. — Załaszowski Mikul., Jns capituli s. tractatus novus et absolutus de potestate capituli sede episcopali vacante in quinque partes distributus. Opus posthumum 1706. — Gąsiorowski, Historia zaprowadzenia kanonikatu medycyny przy kościołach katedralnych polskich (v Roczniiki Towarz. przyjaciół nauk poznańsk. 1860 t. I.) — Smolniewski Jan Vinc. (k tisku upravil Jindř. Kieszkowski). O kościołach kollegiackich w Krakowie, 1868. — Encyklopedya kościelna v. kanonicy a kapituly IX. 447. Buliński I. 266. II. 198. III. 288,

Chrodegang kolem r. 760 pro duchovní světské zvláštní řád blízcí se řeholi Benediktův¹⁾ a krátce vešla ustanovení této regule v život nejen v jeho diecési, ale i ve mnoha jiných diecésích říše Francké. Králové zejména Karel Vel. a Ludvík Pobožný podporovali úsilí biskupův a na synodě v Cáchách (r. 816) ustanoveno, že řehole Chrodegangova, opravená poněkud žákem jeho Amalariem, má býti zavedena při všech kostelích, při nichž duchovních několik jest ustanoveno.²⁾ Kolegium v ten způsob uspořádané nazývalo se kapitolou katedrální (capitulum)³⁾ při kostelích biskupských a kapitolou kolegiální při jiných kostelích. Duchovní, kteří byli členy té či oné, byli povinni společně bydlet, jísti a spáti, jakož i podrobovati se kázni představených; život jejich podobal se tudíž vlastně životu klášternímu, lišil se ale od něho v jedné důležité věci, že totiž kanovníci neskládali slib chudoby. V tom vězela jakási nesrovnalost a zároveň i zárodek úpadku celé instituce. Z jedné strany kázáno kanovníkům vésti život plný zapření, z druhé strany však to, že se jim dovolovalo míti vlastní majetek, stávalo se lákadlem živobytí výhodnějšího a volnějšího, jež nebylo již s to, aby v pospolitosti nalézalo spokojenost. Proto již dosti záhy, totiž v druhé polovině IX. století, když jmění kapitolní různými fundacemi velice vzrostlo, jali se kanovníci rozdělovati společný majetek (massa communis) a přidělovati každému členu kapitoly zvláštní podíl, praebenda, odstraňující zároveň i způsob společného bytu. Časový proud, jmenovitě všeobecné uvolnění mravů v IX. a X. století, podporovaly tento rozvoj a během XI. století vita communis canonica skorem všude přestala. Nicméně počínají téměř současně někteří mužové o dobro církve horlivější zasazovati se o obnovení života kanonického, odstraňující zlo, které se stalo příčinou jeho úpadku. Tak sepsal v XI. století Petr Damianský řád pro kanovníky, který ukládaje jim za povinnost pospolitě žiti, zároveň vyžadoval od nich i slib chudoby. Tyto a takové snahy měly jedině ten účinek, že některá kolegia kanonická, přijavše přísnější řád, úplně se změnila v řehole, kdežto větší díl kapitol katedrálních a kolegiálních obmyslnou reformu nepřijal. Odtud činěn jest rozdíl

¹⁾ Obsažena ve sbírkách koncilů Hardonina IV. 1181, Mansiho XIV. 313 (též ve Walterových fontes p. 20).

²⁾ Mansi XIV. 153.

³⁾ Název pochází od capitulum, totiž od řeholy, jež shromážděným klerikům každodenně byla předčítána.

mezi *canonici regulares* a *saeculares*; prvjmenované dlužno počítati k řeholím,⁴⁾ kdežto kapitolu katedrální nebo kapitolu kolegiátní tvořili toliko druží.

b) Vnitřní zřízení kapitol. Dokavad jmění kapitolní činilo jediný společný celek (*massa communis*), přijímali se kanovníci bez omezení, pokud jen důchody kapitolní stačily k jich výživě. Když se ale později utvořily zvláštní prebendy, tu ovšem i počet kanovníků se omezil (*capitula clausa*). Přes to ale bývali při mnohých kapitolách i nad určitý počet klerikové přijímáni (*canonici supranumerarii*), poněvadž nehledíc ku zřízeným prebendám měla kapitola ještě jakési společné důchody, jimiž lze bylo podíletí ony přespočetné členy kapitolní; tito nazývali se *canonici non capitulares*, *domicelli*, anebo taky *canonici in berbis* oproti *canonici in fructibus et floribus*. Někdy opět nedostával kanovník žádného důchodu, nýbrž byla mu jen vyhrazena přednost čili tak zvaná *expectativa* na nejprvnější uprázdněnou prebendu (*canonici expectantes*). Čekanství taková udržela se při mnohých kapitolách katedrálních a kolegiátních (zvláště v Německu) až do sklonku minulého století, přesto, že již III. sněm Lateránský (r. 1179) propůjčování jich zapověděl,⁵⁾ a přes to že i pozdější předpisy jak všeobecné, tak provinciální a konečně i sám sbor Tridentýský⁶⁾ zápověď tuto neustále obnovovaly. V Rakousku zrušil je císař Josef II. dvor. dekr. z 2. února 1787; v Německu zanikla, když následkem sekularisace statků církevních dostalo se kanovníkům stálých dotací peněžitých. Teď jsou tedy všichni členové kapitoly *canonici numerarii*: mají totiž i hlas v kapitole i podíl na jejích důchodech. Něčím jiným jsou nynější kanovníci čestní, totiž ti duchovní, již mají titul a některé odznaky kanovníků, ale obyčejně jako na př. v Rakousku vůbec ani členy kapitoly nejsou.⁷⁾

4) Bode také ještě o nich řeč při řeholích.

5) C. 2 X. de concessione praebendae et ecclesiae non vacantis III. 8.

6) Trid. s. 24 c. 19 de reform.

7) V ohledu tomto není žádného určitého předpisu neb obyčeje, nýbrž panují v každé bezmála zemi zvláštní poměry. Tak na př. jsou v Prusku „Ehrendomherren“ jaksi členy kapitoly, ale bez povinnosti residenční, majíce však hlas při volbě biskupově a podíl v některých důchodech kapitolních (bulla „de salute animarum“ z 16. července 1821); ve Švýcarsku „*canonici forenses*“ mají jen zajištěný důchod (300 franků) bez účastenství v záležitostech kapitolních. Ve Francii

V lůně kapitoly samé byla druhdy různá důstojenství a úřady. V čele byl buď probošt, praepositus, anebo děkan, decanus, z nichž onen častokrát býval biskupským arcijahnem (srov. níže §. 4B) a jemuž svěřena byla správa jmění kapitolního, druhý pak jako arcipryš, archipresbyter, řídil bohoslužbu při kostele katedrálním; někdy vyskytnul se však i poměr opáčný. Kromě toho byli ale mezi kanovníky též jiní úředníci; tak byl primicerias č. cautor, jenž řídil pobožnost chorovou, sacrista, jenž měl dozor nad kostelním náčiním, custos, jenž pečoval o kostelní a kapitolní stavení a náležitě vykonávání bohoslužby, scholasticus č. představený kapitolní školy a jiní. Později změnila se větší část úřadů těchto v hodnosti titulární.

Kapitolní úřady dělily se na dignitates, personatus a officia, z nichž první dvě opětně nazývaly se společným názvem praelaturae. Dle obvyklého pojmání je dignitas úřad takový, s nímž spojena jest jurisdikce a zároveň i čestná přednost před jinými; personatus úřad poskytující pouze přednosti bez jurisdikce; s officium však není spojeno ani to ani ono.^{*)} Tato terminologie však není ani dost málo ani v pramenech, ani v literatuře doložena a v době novější rozdíl mezi dignitates a personatus vůbec je za taralý, tak že rozeznáváme nyní pouze dvě kategorie míst kapitolních: hodnosti — dignitates nebo praelaturae — a prosté kanonikáty. Hodno táfi čili preláti mají zvláštní insignie, distinctoria, hodnosti své a některým z nich přísluší jako zvláštní privilej právo nositi mitru č. infuli (infulování).^{*)}

rozeznávají se: chanoines honoraires a chanoines d'honneur; první jsou ti dnshovní, kteří na rozdíl od jiných mají název kanovníků (jako v Rakousku); posléze jmenovaní jsou biskupové neb arcibiskupové zapsaní v počet kanovníků jiné diecése, obyčejně proto, že byli dříve jejími členy (Chan. titulaires neznamená kan. čestné, nýbrž skutečné, mající titul, intitulati); srov. André Cours de Législation II. 88. — V Polsce nebylo zprva čestných kanovníků; teprve ve století XVII. počali biskupové Livonští a po nich i jiní biskupové zasloužilým duchovním hodnost tuto udíleti.

^{*)} Srov. výše str. 140.

^{*)} Tak na př. mají usum pontificalium probošt a děkan lat. kapitoly Lvovské (breve Řehoře XVI. z 3. září 1840 a Pia IX. z 27. května 1857); rovněž první dvě hodnosti Ruské kapitoly Lvovské (breve ze 14. září 1875).

Co se týká nynější organizace kapitol, zakládá se ona nikoli na právě obecném, nýbrž na zvláštních ustanoveních papežských a statutech, tak že bezmála v každé kapitole co do ústrojí panují jiné poměry. To platí jak o počtu prelatur, tak o počtu kanovníckých míst skutečných č. sídelních (gremiálních) a čestných.¹⁰⁾ Na právě obecném zakládá se předpis, že při kostelech katedrálních zřízeny býti mají dva kanonikáty totiž penitentiáře a teologa, a posléz jmenovaný kanonikát také při kapitolách kolegiálních. Instituce těchto dvou prebend kapitolních existovala v církvi ode dávna¹¹⁾ a sněm Tridentský je obnovil.¹²⁾ Jmenovitě je úkolem penitentiářovým, aby zastupoval biskupa ve všem, co se týká přísluhování svátostí pokání, zvláště pak ve případech rozhrěšení biskupskému vyhrazených (*casus reservati*). Obzvláště důležité postavení měl by zaujímati *Canonicus theologalis*; onť jest jaksi představitelem nauky církevní v kruhu kapitoly a proto má duchovenstvu katedrálnímu předčítati a vykládati písmo svaté, přednáseti mu o předmětech z oboru nauk teologických a vůbec vykonávati vůči duchovenstvu úřad učitelský jakožto zástupce biskupův. Předpis sněmu Tridentského nebyl vesměs všude proveden, ale papežové i v novějších dobách při každé příležitosti naléhají na jeho uskutečnění.¹³⁾

¹⁰⁾ Tak na př. jsou v lat. kapitole Lvovské čtyři preláti (probošt, děkan, kustos a scholastik), 6 kanovníků skutečných, 10 čestných; v Přemyšlské 3 preláti (probošt, děkan a scholastik), 3 kanov. skuteč. 7 čestných; v Tarnové 3 preláti (probošt, děkan a scholastik), 4 kanovníci skuteční a 6 čestn., v Krakové 4 preláti (děkan, arcijáhen, scholastik a kustos), 7 kanov. skuteč.; ve Hnězdně 1 prelát (probošt) a 6 kanovníků (za vlády Polské čítala kapitola Hnězd. 7 prelátů, probošta, děkana, arcijáhna, kantora, scholastika, kustoda a kancléře a 24 kanovníků; o jiných kapitolách Polských viz *Buliński, Historya kośc. polsk. II. 203*). Nynější zřízení kapitol řec. kat. zakládá se na papež. breve ze 12. července 1875: Lvovská čítá 5 prelatur: archipresbyter et praepositus, archidiaconus et decanus, custos (skenophyla), scholasticas (scholiarcha), cancellarius (chartophylax), 5 kanovníků skutečných (12 čestn.); Přemyšlská tytéž prelatury a 3 kanonikáty skutečné. Srov. ostatně ohledně Ruských kapitol: *Wiadomości kościelne 1875, č. 38. Constitutiones capituli s. presbyterii metrop. graeco-rutheni ritus, Romae 1875.*

¹¹⁾ *Sentis, Die Praebenda theologalis et poenitentialis in den Capiteln, 1867.*

¹²⁾ Sess. V. c. 1 de reform; sess. 24 c. 8 de reform.

¹³⁾ Srov. na př. art. 23 Rak. konkordáta z r. 1855. „*In ecclesiis metropolitanis et episcopalibus, ubi desint, tum canonicas poeni-*

§. 47.

c) Právní stanovisko kapitoly třeba posuzovati ve dvojím směru. Jeť kapitola jednak samostatnou korporací, jednak i senátem biskupovi přidáním ku podpoře jeho ve správě diecése. Z tohoto dvojího stanoviska plynou různá práva a povinnosti kapitoly a jejích členů.

1) Není žádná pochybnost, že v obvodu práva církevního kapitola má povahu korporace; to uznávají obyčejně i zákonodárství světská buď na základě výslovného předpisu právního anebo také odvěkého obyčeje. ¹⁾ Jakožto korporace (*universitas*) má ale kapitola moc pořádati vnitřní své poměry čili právo schvalovati statuty, *jus condendi statuta*, ale ovšem jenom v mezích, jež právo církevní zákonodárství autonomnímu vůbec poskytuje a které se známe, až o moci zákonodárné pojednávatí budeme. Kromě toho přísluší kapitole jakožto korporaci spůsobilost právní v oboru práva majetkového jakož i veřejného, to jest kapitola jakožto taková může býti podmétem právních poměrů. Z této spůsobilosti kořistily horlivé kapitoly zvláště v dřívějších dobách; a také zaujaly skorem všude pro rozsáhlé statky své, četné výsady, hlavně ale proto, že dosáhly práva voliti biskupy, stanovisko velmi významné. Šlechta, zvláště mladší členové rodin šlechtických, jimž obyčejně z rodinného jmění malého dostalo se podílu, tlačili se houfně na místa kapitolní, nabývajíce takto nejen zaopatření výhodného, nýbrž zároveň i upravené dráhy k nejvyšším hodnostem církevním. Odtud také pochodí, že často šlechtictví bývalo i právní podmínkou nabytí kanonictví. ²⁾ A také naopak, tím že většina míst kanovníckých byla v rukách šlechty, rostl i politický význam kapitoly. Vůči tomu ovšem usoupiti musili účelové duchovní na místo druhé a úkolem kapitoly bezmála hlavním zdálo se býti pojistiti sobě vlivu a členům hojných důchodů. Teprve změněné poměry novějších dob, jmenovitě

tentarius tunc theologalis, in collegiatis vero theolegalis canonicus juxta modum, a sacro Tridentino concilio praescriptum, ut primum fieri poterit, constituatur, episcopis praefatas praebendas secundum eiusdem concilii sanctiones et pontificia respective decreta conferentibus."

¹⁾ Huller cit. při §. 46. — Rosshirt jun., *Die Vermögensfähigkeit der Domcapitel*, Arch. t. IX. (1863) 131

²⁾ O tom ještě v oddíle o udělení beneficí.

převrat práva veřejného, ale především provedená ve mnoha zemích sekularisace statků církevních připravily kapitoly o dávný jich význam a zatlačily je zároveň na pole více církevní.

Záležitosti spadající v samosprávný obor kapitoly, vyřizují kanovníci ve shromážděních (capitula) ve formě statuty předepsané. Kde není statutů neb ustáleného obyčeje, nebo kde statuty toho či onoho bodu se vůbec nedotýkají, třeba řídit se těmito pravidly:

1) Schůzi svolává představený kapitoly; týž předsedá také poradám, ježto biskup z moci jediné úřadu svého nemá práva účastniti se porad a hlasování kapitoly. Takové právo dá se odvodniti jediné speciálním titulem právním.³⁾

2) Svolati náleží kanovníky, kteří v sídle kapitoly přebývají; výjimečně i nepřítomné, jde-li totiž o volbu biskupa, přijetí nového člena, udílení beneficií, nebo zastavení bohoslužby.⁴⁾ Nepřítomný může hlasovati skrze plnomocníka.⁵⁾

3) Ku platnosti usnesení postačí z pravidla prostá (relativní) většina hlasů;⁶⁾ pouze při volbách vyžaduje se absolutní většiny⁷⁾ a při ustanovování koadjutora biskupovi na duchu chorému dvou třetin hlasův.⁸⁾ Dotýká-li se usnesení nabytých již práv jednotlivých členů, nemůže bez jejich svolení státi se skutkem.⁹⁾

Dříve vyřizovaly se některé záležitosti per turnum, tak totiž, že rozhodoval o nich vždy po pořádku jeden ze členů kapitoly. V ten způsob často jmenovitě beneficia bývala udílěna.

³⁾ Srov. výrok kongr. z 20. ledna 1858 v Archivu IV. 188. — To však rozuměti dlužno o usneseních kapitoly jakožto korporace; tam, kde kapitola spolupůsobí při správě diecése, biskup předsedá a řídí porady; srov. Trid. sess. 25 c. 6 de reform.

⁴⁾ c. 18, 35, 42 X. de electione I. 6 c. 33 de praebeendis in VIto III. 4, c. 8 de officio ord. in VIto, I. 16.

⁵⁾ Není-li zmocněnec sám členem kapitoly, není kapitola povinna připustiti ho ku poradě a k hlasování; c. 42, 46 de elect. in VIto I. 6.

⁶⁾ Srov. Schulte, Kirch. II. 256; jiní tvrdí, že třeba je vždycky většiny absolutní, jež se má počítati nikoli podle přítomných, nýbrž podle pozvaných, na př. Phillips Lehrb. 313.

⁷⁾ c. 42, 48, 55 X. de elect. I. 6.

⁸⁾ c. 1 de clerico aegrotante in VIto III. 5.

⁹⁾ c. 29 de regul. joris in VIto V. 12.

Co do čestné přednosti přísluší kapitolám první místo po biskupovi (třebas in partibus) a koadjutorovi biskupském. Rovněž i každý kanovník o sobě jde před ostatními duchovními diecésními, pokud nejsou preláty. Kanovníkům říká se „reverendissimus.“

Dotčeným právům odpovídají určité povinnosti kanovníků, především pak povinnost podporovati biskupa v plnění funkcí duchovních a jurisdikčních, o čemž hnedle pojednáme. Mimo to povinni jsou kanovníci konati společné služby boží v kůru, tak zvané hodinky kanonické, officium divinum, officium chori (srov. výše str. 118), dále sloužiti společnou mši svatou, missa conventualis tak sice, že když jeden slouží, ostatní na svých místech (stalla) přítomni býti mají. Vůbec mají kanovníci pečovati o náležitě konání služeb božích v kostele katedrálním.¹⁰⁾ Původně plnili povinnost tuto sami; když ale později kapitoly většího nabyly významu a zároveň i zvětšila se zaneprázdnění při kostele katedrálním, byli vedle kanovníkův ustanoveni ještě jiní duchovní za zástupce — vicarii, kteří, ačkoliv nebyli členy kapitoly, při kostele katedrálním stále byli zaměstnáni. Instituce vikářů, kteří opětne mezi sebou tvoří zvláštní kolegia, udržela se dosud; obyčejně volí je kapitola.

2. Nehledě ke stanovisku korporativnému kapitola a její členové jsou pomocníky biskupovými a to jak ve vykonávání služeb božích a jiných funkcí duchovních v katedrále, tak ve správě diecése.¹¹⁾ Toto spolupůsobení při vládě biskupské je spíše povinností nežli právem; neboť z pravidla závisí na biskupovi, zdali a pokud chce se dáti zastupovati kanovníky. Avšak jsou záležitosti, jež biskup na kapitolu vznésti je povinen a to opětne s dvojitým účinkem. Někdy totiž nálež kapitoly biskupa víže, někdy pak má jenom charakter poradní a je vůli jeho zůstaveno, chce-li se jím řídití čili nic; v takých případech říká se, že třeba je onde consensus, tu consilium kapitoly.

Dle jus commune třeba je konsensu v následujících případech:

1) Zcizení nebo zavazení jmění církevního.¹²⁾

¹⁰⁾ c. 11 X. de celebr. missar. III. 41 Trid. sess. 24 c. 12 de reform.; srov. nálež kongregace concilii z 28. ledna 1865 v Arch. XIII. str. 450.

¹¹⁾ Trid. sess. 24 c. 12 de ref., sess. 25 c. 6 de ref.

¹²⁾ c. 1, 2, 3, 8 X. de his quae fiunt a praelato sine consensu capituli III. 10.

2) Zřizování nebo zrušování prebend při kostelích katedrálních, jakož i důležitější změny jako slučování, dělení a zrušování benefií diecézních.¹²⁾

3) Ustanovení koadjutora, přísluší-li kapitole právo volby biskupa.¹⁴⁾

4) Ukládání nových daní.¹⁵⁾

5) Uzavírání půjček jménem kostela a vůbec závazky takové, které by býti mohly na škodu kostelu, kapitole nebo nástupci biskupovu.¹⁶⁾

6) Ustanovení examinatorů konkursních (srov. §. 76 t. d.).

Rady kapitoly má si vyžádati biskup:

1) Při jmenování nebo sesazování prelátů.¹⁷⁾

2) Při všech záležitostech, které se týkají kapitoly, při nichž ale není třeba konsensu.¹⁸⁾

3) Při prohlašování nálezů trestních proti kněžím.¹⁹⁾

4) V důležitějších záležitostech správy majetkové.²⁰⁾

Rady pouze dvou starších kanovníkův a nikoli tedy celé kapitoly má si biskup vyžádati, když jde o založení nového semináře, o změnu fundací a o vypsání odpustků nebo sbírek.²¹⁾

Obor záležitostí, k nimž třeba je konsensu nebo rady kapitoly, může statuty nebo právem obyčejovým býti zmenšen nebo rozšířen, jen zachovají-li se v té příčině předpisy sněmu Tridentského.

Kdyby však biskup v dotčených záležitostech nevyžádal si rady kapitoly, nebo kdyby v záležitostech, jež vyžadují jejího svolení, proti usnesení jejímu jednal, může na žádost kapitoly jednání jeho prohlášeno býti za neplatné.²²⁾

¹²⁾ c. 8 cit., c. 2 de rebus eccl. non alienandis in Clem. III. 4; Trid. sess. 24 c. 15 de reform.

¹⁴⁾ c. 1 de clerico aegrotante in VIto III. 5.

¹⁵⁾ c. 9 X. de his quae sunt III. 10.

¹⁶⁾ c. 4 eod.

¹⁷⁾ c. 4 cit.

¹⁸⁾ c. 10 eod.

¹⁹⁾ c. 5 eod.

²⁰⁾ c. 4, 5 eod.

²¹⁾ Trid. sess. 21 c. 9 de ref., sess. 23 c. 18 de ref., sess. 24 c. 12 de ref. sess. 25, c. 8 de ref.

²²⁾ Jestli to tudíž tak zv. relativní neplatnost, srov. Hinschius II. 158.

Právní stanovisko kapitoly běže na sebe jinou tvářnost. ne-spravuje-li biskup diecési ať již proto, že stolec biskupský osířel (sedes vacat), anebo proto, že pro nahodilou překážku pravidelná správa je přerušena (sedes impedita). O tom jednati se bude v §. 50—51.

2. Arcijahnové a generální vikáři.*)

§. 48.

Pravidelnými pomocníky biskupovými při správě diecése a jmenovitě při vykonávání jurisdikce byli dříve arcijahnové, nyní pak jimi jsou generální vikáři.

I. Úřad arcijahnů sáhá do prvních století křesťanství. Jak již název ukazuje, byl arcijahen (archidiaconus) nejstarším z jahnů (diaconus) při kostele a jmenovitě při katedrále ustanovených. A jako činnost jahnů vůbec se týkala dohledu nad náležitým vykonáváním bohoslužby a péče o chudinu, tak i arcijahen původně hlavně tyto záležitosti měl na starosti, maje kromě toho i dozor nad diecésním duchovenstvem sobě podřízený. Obor působnosti arcijahnů rozšiřoval se již od století V. vždy víc a více, ježto biskupové počali se dávatí jimi ve správě mnoha úkonů jurisdikčních zastupovati. Ponenáhlu nabyli arcijahnové velmi obsáhlých práv jurisdikčních: řídí soudy biskupské, visitují diecése, zkouší kleriky, kteří vysvěceni býti mají, zkoumají spůsobilost čekanců k dosažení úřadů církevních, čímž ovšem i udílení samo v moc jejich se dostalo, a vykonávají konečně dozor nad duchovenstvem, ano často i sesazují beneficiáty.¹⁾ Tato znamenitá arcijahnům propůjčená moc měla ovšem záhy za následek, že přestali býti považováni za dele-

*) Literatura. Thomassin, *Vetus et nova disciplina P. I.* 1. 2 c. 7—9, c. 17 sq., P. III. 1. 2 c. 32. — Andreucci, *De triplici vicario, generali, capitulari et foraneo* (Hier. eccles. I. 272). — Pertsch, *Von dem Ursprunge der Archidiaconen, Officiale u. Vicare*, 1743. — Binterim, *Denkwürdigkeiten I.* 1. 386, 404. — Helfert, *Von den Rechten der Bischöfe* (1832), §. 128. — Bouix, *De capitulis* (1852) p. 89 nsl. — Týž, *de judiciis* (1855) I. 359. — Moy de Sons, *Vom bishöfl. Generalvicar.* v *Archiv* IV. (1859) 402. — Friedle, *Ueber den bish. Generalv.*, tamtéž XV. (1866) 337. — Hinschius, II. §. 86 nsl. — *Encyklopedya kościelna* (Cbodząski) v. *Archidyakonowie* I. 367.

¹⁾ Hlavně tit. *de officio archidiaconi* X. I. 23.

gáty biskupovy, vykonávající spíše funkce své tak, jako by jim příslušely z moci jejich úřadu a nezávisle na vůli a příkazu biskupovu. Jmenovitě když ve století X. a XI. utvořily se zvláštní okresy arcijahenské a arcijahnové v ten způsob vyprostili se z bezprostředního dohledu biskupova, přeměnil se úřad jejich v úřad zcela samostatný. Přeměna ta dokonala se ve století XII. a ovšem na velkou újmu moci biskupské. V brzkou také rozvinuli biskupové a synody silnou opozici proti arcijahnům, zvláště poněvadž tito buď sami, nebo skrze úředníky, jež jménem svým ustanovovali, dopouštěli se šejdířství a jiných přechmatův.^{*)} Nejpůsobivějším prostředkem proti převaze arcijahnů bylo osobní vykonávání pravomoci biskupské; kde však biskupové nebyli s to, ustanovovali plnomocníky, officiales, kteří jejich jménem jaksi v konkurenci s arcijahny vykonávají pravomoc v diecési. Mimo to snažili se na synodách diecésních a provinciálních odejmouti arcijahnům jedno právo po druhém.²⁾ Avšak teprve sněm Tridentský zbavil arcijahny úplně dřívějšího významu, ustanoviv, že soudnictví v první instanci přísluší výlučně biskupovi, že tudíž arcijahnům není dovoleno míchat se do věcí manželských a trestních,³⁾ ba že jim ani nepřísluší disciplinární moc nad duchovními,⁴⁾ nýbrž že směji pouze s výslovným svolením biskupovým diecési visitovati a o jejím stavu biskupovi zprávu dávatí.⁵⁾ Zároveň také sněm stížil nabytí úřadu arcijahenského, vybradiv jej pro doktory nebo licenciáty teologie nebo práva kanonického. V těchto mezích udrželo se arcijahenství ještě v některých diecéších, ale bez vlastní pravomoci. V Polsce udrželo se do konce minulého století. Tam, kde dosud existuje, je buď úřadem čestným, anebo nejčastěji (na př. v Krakově) spojeno je s hodností kapitolní. Obor působnosti vyznačují v tom případě statuty kapitolní.

*) Srov. c. 6 X. de censibus, exact. et procur. III. 39, c. 6 X. de off. archid. l. 23 e. epist. Alex. III. ad Simon arch. Paris. Mansi XIX. 753 a mnozí jiní.

2) V Polsce rovněž tak jako v zemích jiných vzrostla moc arcijahnů nad míru a vyvolala odpor vyššího i nižšího duchovenstva. Četná usnesení synod provinc. omezila moc arcijahnů — srov. v Encykl. kośc. I. 372 a ve sbírce Wężykové p. 47.

3) Sess. 24 c. 20 de ref.

4) Sess. 25 c. 14 de ref.

5) Sess. 24 c. 3 de ref.

7) Sess. 24 c. 12 de ref.

II. S institucí arcijabuú, či spíše s úpadkem jejím souvisí rozvoj instituce jiné t. oficiálů a generálních vikářů. Původci jich byli, jak již bylo podotknuto, ve XIII. století biskupové, kteří chtěli v ten způsob povaliti velice rozsáhlou moc arcijabná. Za tím účelem měl biskup jak po boku svém, tak i v každém arcijabenském okrese zvláštního delegáta; onen nazýval se *officialis* anebo *vicarius generalis*, tento *officialis foraneus*.⁹⁾ Když pravomoc arcijabnú zanikla, přestala též potřeba ustanovovati delegáty mimo stolicí biskupskou. Za to ale zůstal a až do dnešního dne v církvi se udržel úřad oficiála čili generálního vikáře.

Vůbec není biskup povinen míti generálního vikáře, leda že by sám nebyl s to, aby diecési náležitě spravoval; v takovém případě totiž může jej papež, po případě též *congregatio super negotiis episcoporum* přinutiti, aby vikáře ustanovil.⁹⁾

Moc vikářova je moc odkázaná, *vicaria et delegata*, to jest on vykonává funkce sobě svěřené jen jako plnomocník a zástupce biskupův. Z toho plyne, že vikářova moc sahá jen tak daleko, jako plnomocenství jemu udělené. Obor působnosti vikářovy vymezuje tudíž mandát biskupský. Neobsahuje-li tudíž jmenovací dekret v té příčině žádné ustanovení, třeba vikáře považovati za generálního plnomocníka a sluší tedy za to míti, že zmocněn je zastupovati biskupa ve všech úkonech jurisdikčních. Leč z této zásady jsou výjimky; některé záležitosti totiž mohou býti vikářovi přikázány pouze na základě zvláštního zmocnění, *mandatum speciale*. Takého mandátu vyžadují zákony: ku správě soudnictví v záležitostech trestních a disciplinárních;¹⁰⁾ k udílení *prebend liberae collationis episcopalis*; ¹¹⁾ k vydávání *dimissorialií*, leda že by biskup delší dobu mimo diecési meškal (srov. výše str. 108); k udílení *dispensí* ode všech vad a *censur ex delicto occulto*, ovšem jen po-

⁹⁾ Záhy již činí prameny zmínku o delegátech biskupských, nazývajíce je *místy officiales* nebo *vicarii*; ale ti to nebyli stálými úředníky jako vikářové pozdější. Ve smyslu tomto je řeč o nich teprve v *liber sextas* jmenovitě c. 2, 3 de officio vicarii I. 13, c. 3 de temporibus ordinationum I. 9, c. 1 de officio ordinarii I. 16.

⁹⁾ O způsobu jmenování a kvalifikaci gener. vikáře v oddílu o udílení úřadů církevních.

¹⁰⁾ c. 2 de officio vicarii in VIto I. 13.

¹¹⁾ c. 3 cit.

kud biskup sám dispensovati smí — jenom od crimen haeresis nemůže generální vikář ani na základě speciálního mandátu udělit dispensi; ¹²⁾ k visitaci diecése. ¹³⁾ Výjimky tyto rozšířeny byly obdobně a právem obyčejným, tak že speciálního mandátu je třeba: ke svolávání synod, zřizování nových úřadů nebo klášterů, důležitějším změnám beneficií, přijímání resignací beneficiátů, zcizení majetku církevního, udílení odpustkův a rozhřešení v záležitostech biskupovi vyhrazených a konečně k udílení dispense ve věcech manželských. ¹⁴⁾ Ostatně sui generální vikář zastupovati biskupa jenom v záležitostech ve vlastní obor jeho působnosti spadajících (jurisdictio ordinaria), nikoliv ale v záležitostech, jež biskupovi samému pouze jako delegátu papežskému byly přikázány.

Z podstaty moci vikářovy, jakožto pravomoci odkázané, vyplývají zvláště ještě následující důsledky:

a) *Coram episcopo* přestává pravomoc vikářova, což znamená, že biskup je vždycky oprávněn úkon, který vikářovi přikázal, sám předsevzítí.

b) Z výroků vikářových nelze odvolati se k biskupovi, ježto jak biskup tak i vikář jsou jedna a táž instance; apelovati lze jen přímo k instanci druhé. ¹⁵⁾ Lze ale na biskupa vznést stížnost do jeho rozsudků mezitímných [interlokutů], dále žádost za navrácení do předešlého stavu a stížnost zmatečnou [querela nullitatis], a sice proto, poněvadž dotčené právní prostředky též na soudce v první instanci rozhodujícího (judex a quo) vznést lze.

c) Vikář nemůže práva svá v celosti čili quoad universitatem causarum převéstí na někoho jiného, smí jen pro jednotlivé záležitosti ustanoviti sobě zástupce. ¹⁶⁾

d) Tím vysvětlují se též příčiny zániku moci vikářovy. Táž pomíjí obzvláště:

1) Odvoláním. Biskup může každou chvíli moc vikářovu omeziti nebo ji také úplně odvolati, a toto odvolání (revocatio, re-

¹²⁾ Trid. sess. 24 c. 6 de ref.

¹³⁾ Trid. sess. 24 c. 3 de ref.

¹⁴⁾ Srov. Friedle, cit. str. 360.

¹⁵⁾ Srov. c. 2 de consuetudine in VIto I. 4, c. 3 de appellationibus in VIto II. 15.

¹⁶⁾ Substitut vikářem zřízený zove se obyčejně locum tenens, zřízený biskupem pak vices gerens.

motio) je platné, byť i zcela libovolné bylo. Leč z ohledu na vážnost moci církevní a na dobrou pověst generálních vikářů utvrdila praxis kongregace biskupské zásadu, že bez vážného důvodu není biskupovi dovoleno vikáře s úřadu sesaditi. Poškozený má apelaci ke kongregaci, která může biskupovi naříditi, aby vikáři úřad vrátil.¹⁷⁾ Oproti tomu může opět kongregace buď pro přestupek nebo zneužití moci úřední vikáře sesaditi.

2) Podle zásady právní „*extinctum est mandatum finita voluntate*“ pomíjí mandát vikářův, jestliže biskup v chorobu duševní upadl.

3) Taktéž zaniká moc vikářova se zánikem pravomoci biskupské a tedy zvláště tenkrát, když biskup zemře,¹⁸⁾ nebo svého úřadu se vzdá, s úřadu byl sesazen, anebo na jiné biskupství přeložen jakož i tenkrát, když nemůže vykonávati jurisdikční práva svá následkem klatby, suspence neb interdiktů.¹⁹⁾

4) Konečně může mandát vikářův pominouti též vzdáním se buď výslovným nebo mlčky. Za resignaci pokládá se obzvláště, jestliže se vikář z diecése vzdálil s úmyslem, že se do ní již nevrátí.

Z pravidla má biskup jen jednoho vikáře; volno mu ale ustanoviti jich i více,²⁰⁾ residuje-li jen každý z nich ve stoli biskupské a není-li mu tudíž svěřen zvláštní okres.²¹⁾

Dílem vikáři na výpomoc, dílem na místě něho zřízen byl v novějších dobách všude zvláštní úřad v generálním vika-

¹⁷⁾ Friedle cit. p. 17.

¹⁸⁾ Pouze generální vikář diecése Římské (kardinál, srov. výše str. 177 p. 6) podrží i po smrti papežově úřad svůj až do zvolení nástupce.

¹⁹⁾ C. I de officio vicarii in Vito I. 13. Jednání však, jež vikář předsevzal dříve ještě, nežli o zaniknutí jurisdikce biskupské se dověděl, jsou platná.

²⁰⁾ Podle mínění některých spisovatelů, Friedle cit. 348, Hinschius II. 220, má k tomu biskup zapotřebí zvláštního zmocnění papežského. V diecésích Francouzských bývá po dvou, v arcidiecésích po třech generálních vikářích, srov. André, Cours de législation IV. 515.

²¹⁾ Z pravidla toho jsou výjimky zejm. v diecésích, jež prostírají se na teritorium několika států; tak na př. má Vratislavský biskup zvláštního generálního vikáře v Těšíně pro Rakouskou část své diecése [arcib. Pražský má vikáře v Kladsku a Olomoucký v Opavsku].

riátě (oficialát), u nás obyčejně konsistoří neb ordinariátem zvaný. Přináležejí mu obyčejně záležitosti administrační, kdežto ku správě soudnictví, zvláště pak ve věcech manželských zřizeny jsou zvláštní diecéšní a metropolitní úřady.²²⁾ Konsistoř zastupuje biskupa u vyřizování běžných záležitosti administračních. zejména je prostředníkem mezi biskupem a duchovenstvem a úřady státními; obor činnosti její ostatek úplně závisí na biskupovi. Konsistoři předsedá buď generální vikář anebo, kde není žádný, biskup buď sám, buď naznačený od něho zástupce; za asesory čili konsistorní rady povolává biskup obyčejně kanovníky, někdy i jiné duchovní, ano i osoby světské.²³⁾ S konsistoří jakožto úřadem po-
radním spojena je biskupská kancelář obyčejně s kancléřem v čele.

3. Pomocníci se svěcením biskupským.

§. 49.

I. Generální vikář zastupuje biskupa v úkonech jurisdikčních, nemůže ale nemaje biskupského svěcení zastupovati jej ve vykonávání funkcí svátostných. V tom ohledu potřebuje tedy biskup ještě jiných pomocníků, zvláště ve větších diecésích, kde není s to vykonávati osobně veškeré funkce. k nimž jest třeba svěcení biskupského. Účelu tomu odpomáhala dříve instituce venkovských biskupů, chorepiscopi, s nimiž se již ve století III. setkáváme na východě.¹⁾ Biskup diecéšní měl totiž po ruce několik jiných biskupů, kteří v jednotlivých okresích venkovských vykonávali

²²⁾ O tom až v oddíle o soudnictví jednajícím. V Německu nazývají se právě tyto soudy často konsistořemi, na př. v Bavorsku.

²³⁾ Tak na př. skládá se lat. metrop. konsistoř Lvovská z arcibiskupa jakožto předsedy, všech kanovníků sídelních jakožto asesorův a referentů vybraného mimo kapitolu; Ruská z metropolitů, generálních vikářů a z radů a referentů konsistorních, povoláných z kapitoly i mimo ni atd. Ohledně diecéšní Něm. a Německo-rakouských srovn. Schulte, Status dioecesium catholicarum 1866. Místy udílí biskup čestný název „konsistorního rady.“

¹⁾ Srov. Hrabanus Maurus (str. 23) Liber de chorepiscopis (Mansi XVI. 872). — Thomassin, Vetus et m. disciplina. P. I. 1, 2 c. 1. — Binterim, Denkwürdigkeiten I. 2, 386. — Weizsäcker, Der Kampf gegen den Chorepiscopat des fränkischen Reiches 1859. — Phillips II. §. 74. — Hinschius II. §. 85.

v jeho zastoupení jura ordinis episcopalia.²⁾ Později nastali chorepiscopi též na západě, kdež bývali často povolávání ke správě diecése v době sedisvakance. Když ale čím dále tím více moci vůči biskupům diecésním osobovati si počínali a když mimo to spravující dočasně diecési dopouštěli se různých přehmatů, povstala se strany biskupů oposice proti celé instituci. Již ve století IX. omezily četné synody, najmě Francouské, práva biskupů venkovských³⁾ a ve sbírce Pseudoisidorové celá řada předpisů přímo proti nim je namířena. Během X. století také pomínul ve větší části diecési obyčej jmenovati chorepiskopy; nejdéle, totiž až do počátku XIII. st., udrželi se v Irsku. Někdy býval udílen kantorům v kapitolách, jakož i arcijahňům titul chorepiscopi.⁴⁾

II. Místo venkovských biskupů zaujali později episcopi in partibus infidelium (srov. výše str. 145), kteřížto až dosud jsou pomocníky biskupovými u vykonávání funkcí pontifikálních. V poměru k biskupovi diecésnímu nazývají se též episc. suffraganei⁵⁾ nebo auxiliares.

Ku zřízení sufragána třeba je svolení papežova, který je udílí na prosbu příslušného biskupa předloženou prostřednictvím kongregace konsistorní nebo kongregace de propaganda fide, jde-li o diecési kongregaci této podřízenou. V žádosti své má biskup prokázati, že mu sufragána z příčin důležitých je třeba a že mu dostatečný důchod je zabezpečen.⁶⁾ Sufragána jmenuje papež buď na dobu

²⁾ Sporna jest otázka, zdali byli chorepiscopi původně již biskopi, nebo zdali nenazývali se tak původně také faráři větších kostelů venkovských. Srov. o tom Phillips, II. 99. Hefele, Concilieng. I. 747. Hinschius II. 162.

³⁾ Srov. jmenovitě: Synoda Pařížská r. 829, synoda v Meaux ve sbírce Mansibo d. XIV. str. 556, 829.

⁴⁾ Etymologie názvu kantor ale jest jiná; znamená název kantor tolik, co chori episcopus, kdežto název biskupa venkovského pochází od *Xώρα*, venkov, oproti městu.

⁵⁾ Název „episcopus suffraganeus“ má tedy dvojitý význam: v poměru k metropolitovi je každý biskup sufragánem, v poměru k biskupovi diecésnímu pak je sufragánem episc. in partibus. Že ale episcopus in partibus není sufragánem vždycky, nýbrž že zaujímá mnohdy místo samostatné, o tom zmínili jsme se již na str. 145.

⁶⁾ Dekret Pia V., který uvádí Fagnani, Jus canonicum (ad c. I X. de privil. V. 33), předpisuje jako minimum 300 dukátů ve zlatě (asi 2600 franků). V Rakousku určuje se dotace z náboženské matice.

řídování biskupa, jenž za něho žádal, tak že jeho smrtí nebo přeložením také úřad sufragána pomíjí, nebo trvale, biskupovi „pro tempore existenti.“ V některých větších diecésích stalo se ustanovování sufragánů zvykem, tak že po odstoupení jednoho papež hned nástupce jeho jmenuje. 7) Biskupovi, který je kardinálem, přísluší již tím sufragán. 8)

Papežova nominace ještě neudílí sufragánovi právo, aby předsebral funkce biskupské, pokavad jej biskup diecésní k tomu neoprávní mandátem buď zvláštním anebo všeobecným. 9) Jurisdikci sufragán jako takový nemá žádnou; stává se ale zhusta, že biskup sufragána ustanoví zároveň za generálního vikáře.

Stav se biskupem skutečným nepodléhá sufragán co do své osoby biskupovi, nýbrž bezprostředně papeži.

4. Mimořádní pomocníci a zástupcové biskupovi.

a) Správa diecésní sede impedita. *)

§. 50.

Sedes impedita nazývají kanonisté stolec biskupský tenkrát, když nastane překážka v pravidelné správě diecése. Příkladka tato záležitosti může v různých příčinách, a sice:

I. Biskup stal se nespůsobilým ku vládě pro pokročilý věk nebo pro nemoc fysickou či duševní. Poněvadž jediné z toho důvodu podle zákonů církevních biskupa s úřadu složití dovoleno není, 1) vypomáhali si v dřívějších dobách v ten způsob, že ke správě diecése povolován býval biskup sousední, později ale tím, že ustanovování bývali za tím účelem zvláštní pomocníci, zvaní

7) Podle ustálené praxe v této příčině neuděluje papež nástupce, nikdy tutéž diecési (in partibus), kterou měl jeho předchůdce v sufragánátě.

8) Conc. Later. 1515 ve sbírce Hardouinově IX.

9) Trid. sess. 14 c. 2 de refor.

*) Literatura. Schmier, De coadjutoribus et coadjutoriis perpetuis (v Jurisprud. praet. consiliaria 1737 a o sobě 1721). -- Held, Das Recht zur Anstellung eines Coadjutors mit der Nachfolge 1848. — Phillips, Vermischte Schriften d. II. 304. — Hinschius II. §. 89.

1) c. 1, 5, 6 C. 7 qu. 1, c. 5 X. de clerico aegrotante III. 6.

coadjutores.²⁾ Ustanovoval je dříve metropolita nebo synoda provinciální, později právo toto v zásadě papežové si vyhradili, dovo-
lovali však, aby v diecésích vzdálených na místě papežově biskup
společně s kapitolou koadjutora směli ustanoviti. Často bylo koad-
jutorům zabezpečeno nástupnictví v biskupství (jus succedendi) a
mnohdy opětně právě za týmž účelem koadjutorové bývali ustano-
vováni, aby nástupce biskupův již z předu byl určen a takto ne-
pořádkům volebním se předešlo. Tito sluli coadjutores per-
petui cum jure succedendi, vlastní pomocníci pak coad-
jutores temporarii. O prvnějších mluví budeme v nauce
o udílení beneficií. Ohledně koadjutorů dočasných vydal papež
Bonifác VIII. podrobnější předpisy,³⁾ jež jsou základem nynějšího
práva.

Co se předkem týká ustanovení koadjutorů, mohou nastati
tři případy: Za prvé biskup sám chce zříditi koadjutora, nemoha
pro fysické překážky diecési spravovati; v případě takovém může
to učiniti se svolením kapitoly, naprostou většinou hlasů schvá-
leným. Za druhé biskup je chorý na duchu: v takovém případě
může kapitola sama koadjutora zříditi, ale ku platnosti příslušného
usnesení třeba je dvou třetin hlasů; kapitola má též o tom pa-
peži podati zprávu. Konečně nastati může případ, že biskup zdravý
na smyslech odporuje zřízení koadjutora přes to, že kapitola po-
třebu jeho uznává. V takovém případě nemůže předsevzítí volbu
koadjutora, nýbrž má se uchýliti k papeži, který nařídí, co za
dobré uzná. Ostatně jednají i v prvních dvou případech biskup
a kapitola jakóžto delegáti papežští; papež sám pak může každého
času koadjutory jmenovati.

Koadjutor vykonává všechna jurisdikční práva biskupská,
pokud biskup diecésní (episc. coadjutus) vykonávati je nechce nebo
nemůže, s tím toliko omezením, že mu není dovoleno majetek
církve ztenčiti. Ostatně rozumí se samo sebou, že funkce svá-
tostní vykonávati smí jen tenkrát, má-li svěcení biskupské. Biskup
ale, jemuž koadjutor zřízen byl, nemůže jurisdikční funkce, jež sám
neplní, přikázati někomu jinému a nemůže proto též ustanoviti
generálního vikáře. Úřad koadjutorův pomíjí, jakmile episc. co-

²⁾ Instituce koadjutorů je stará, název „coadjutores“ pochází však
z časů Innocence III.; srov. c. 5 X. de cler. aegr. III. 6.

³⁾ c. 1 de clerico aegrot. in VIto III. 5.

adjutus nabyl opět spůsobilosti diecési svou spravovati, nebo trvale biskupství se vzdal; sesaditi koadjutora může jen papež.

II. Biskup byl správy diecése násilím zbaven — otázka to, jež velmi blízce dotýká se Polských biskupů pod panstvím Ruským a Pruským a která v novějších dobách následkem zákonodárství církvi nepřátelského v Německu většího než kdykoliv dříve nabyla významu. V ohledu tom panuje mezi kanonisty spor; zdá mi se však, že kdyby se otázka tato uvažovala jen se stanoviska čistě právního, rozluštění její nepůsobilo by velkých obtíží. Máme-li především na paměti, že jako vůbec moc církevní úřad biskupský udílí, také jen ona zase jej odejmouti může, musíme zajisté přiznati, že ani uvěznění nebo vypovězení biskupa, ani vůbec žádný úkon moci světské nemá za následek uprázdnění stolce biskupského, neboť. ať nastanou překážky jakékoliv, nepřestává biskup de jure býti správcem své diecése. Z toho plynou další důsledky:

a) Zanechal-li uvězněný nebo vypuzený biskup generálního vikáře, vykonává tento nadále správu církevní, pokud ho biskup neodvolá, nebo na jiný způsob mandátu nepozbude;

b) totéž platí o zástupci, jež biskup z vězení nebo z vyhnanství svého s to jest ustanoviti;

c) není-li dotčených zástupcův, a není-li biskupovi ani možno na jiný způsob diecési spravovati, nezbyvá nic jiného než uchýliti se k papeži, aby zřízena byla správa mimořádná; učiniti má to kapitola, která zároveň i nařídí, co nutná potřeba káže;

d) v nižádném případě však nesmí kapitola považovati stolec biskupský za uprázdněný č. vakantní a nesmí tudíž ani voliti vikáře kapitolního.⁴⁾

⁴⁾ Formuluje takto náhled svůj o dotčené otázce, odchyľuju se od jiných spisovatelů potud, že zavrhuju rozdíly: a) je-li biskup uvězněn nebo vyhnán od vlastní či cizí vlády, jako na př. Walter §. 143. Phillips, Lebrb. §. 161; rovněž b) je-li vláda tato katolická, křesťanská nebo nekřesťanská, jako mimo již jmenované na př. Richter §. 136. Hinschius §. 89. Soudím, že okolnosti tyto jsou podřízené a že nevyvracejí zásady v textě vytčené. S náhledem mým souhlasí všechny v té příčině vydané nálezy kurie, jakož i breve Řehoře XVI. z 9. května 1838 v pověstném případě Kolínského arcibiskupa Droste-Vischeringa (prov. Denkschrift des heil. Stuhles oder urkundliche Darlegung der Thatfachen, welche der Wegführung des Erz. von Cöln vorausgegangen u. gefolgt sind, 1838), náleží kongregace episcoporum ze dne 3. května 1862 (Archiv IX. 444) stran

III. Stihnou-li biskupa těžší tresty církevní, jmenovitě byl-li dán do klatby, nebo byl-li suspendován, přestává již tím jeho pravomoc a s ní také pravomoc generálního vikáře (srov. výše str. 200). Poněvadž ale tím stolec biskupský se neuprazdňuje, nemůže kapitola počínati sobě tak jako při sedisvakanci, totiž voliti vikáře kapitolského, nýbrž má se uchýliti k papeži, aby ustanovil mimořádného administratora neb apoštolského vikáře. Dekret jmenovací určuje zároveň meze jeho působnosti; není-li ale v té příčině nic ustanoveno, dlužno apošt. vikáře považovati za oprávněna vykonávati veškerou pravomoc vyjímaje scizování nemovitostí. Nyní, kdež pouze papež biskupa suspendovati nebo do klatby dáti může, ustanovuje již nález trestní, co se má státi ohledně správy diecése.

b) *Sede vacante.**)

§. 51.

Původně spravovalo diecési po čas sedisvakance duchovenstvo kostela katedrálního, totiž presbyterium biskupské. Později přikazoval papež nebo metropolita správu diecése biskupovi sousednímu (visitator, interventor, intercessor).¹⁾ Když ve století XII. a XIII. kapitolám dostalo se práva voliti biskupy, přešlo na ně též právo spravovati osiřelou diecési.²⁾ Sněm Tridentský uznáv toto právo kapitoly, určil jasněji způsob, jak má býti vykonáváno.³⁾ Dle ny-

diecési Neapolských, zachování se kurie a episkopátu Polského vůči krokům vlády Ruské po r. 1861 a podobně vůči postupování vlády Pruské. Ustanovení Bonifáce VIII. (c. 3 de suppl. neglig. praelat. in VIto I. 8) o zajetí biskupovu pohany nebo schismatiky nepokládám za výjimku, leč za potvrzení zásad v textě vyložených a odvolávám se v té příčině na výrok kongr. Tridentské ze dne 7. září 1683 v Richtrově vydání p. 370.

*) c. 42 de election. in VIto I. 6.

2) Literatura. Mimo spisy cit. v §. 46 viz: Ritter, Der Capitular-Vicar 1842. — Rau, Die Rechte der Domcapitel während der Erledigung oder Verhinderung des bischöfl. Stables v Tübinger theol. Quartalschr. 1842. — Phillips, Vermischte Schriften II. 231. — Hinschius II. §. 88.

1) C. 22, C. 7 qu. 1, c. 16, 19 D. 61.

2) C. 14 X. de majoritate et obedientia I. 33, c. 2 X. ne sede vacante aliquid innovetur III. 9.

3) Trid. sess. 24 c. 16 de ref.

nějšího práva je kapitola povinna, uvázavši se bezprostředně po uprázdnění ve správu diecése, do 8 dnů⁴⁾ zvoliti administrátora pro správu majetku (oconomus) a kapitolního vikáře (vicarius capitularis) pro vykonávání ostatních s úřadem biskupským spojených povinností. Po bezvysledném uplynutí této lhůty přechází právo ustanoviti vikáře na metropolitu, nebo byla-li to právě kapitola metropolitní, jež volbu opominula, na nejstaršího sufragána a při diecéších vyjmutých na nejbližšího biskupa.⁵⁾ Uprázdnil-li se však stolec biskupský, na nějž jure devolutionis přechází právo ustanoviti vikáře, vykonává toto právo kapitola.⁶⁾ Umře-li kapitolní vikář, aneb ustoupí-li jinak s úřadu, má kapitola volbu opětovati týmž způsobem. Kapitolní vikář má býti nejméně 25 let stár a má míti dostatečnou znalost církevního práva.⁷⁾ Volba nespůsobilého považuje se za opominutí volby. Nalézají-li se v lůně kapitoly kandidát vyhovující dotčeným podmínkám, má jej kapitola zvoliti přede všemi jinými, není-li ale takového spůsobilého muže, může zvoliti také někoho mimo kapitolu.⁸⁾ Obnoviv předpis Pia VII. zakázal Pius IX. konstitucí, o které níže bude řeč, pod přísnými tresty učiniti vikářem toho, kdo buď volbou nebo nominací na biskupství již je vybrán a ještě potvrzen nebyl. —

Z pravidla má býti zvolen jen jeden vikář; výjimečně může však kapitola, kde je to zvykem, zvoliti dva i více;⁹⁾ jmenovité povstala-li diecése sloučením dvou diecézí různých, může býti pro každou z nich zvolen zvláštní vikář. Za ekonoma, jenž u nás také administrátorem se nazývá, může býti zvolena osoba mimo kapitolu jsoucí, ano i osoba světská.

⁴⁾ Lhůta ta počítá se od okamžiku, kde kapitola obdržela autentickou zprávu o uprázdnění stolice, srov. Bened. XIV. de synodo dioec. I. 2, c. 9.

⁵⁾ Trid. cit.

⁶⁾ Tak rozhodla několikrát kongr. Tridentská, srov. Richtrovo vydání p. 375; podle usnesení shromáždění biskupů z r. 1858. (Srov. Archiv IV. 626) devolvuje v tom případě právo to na nejstaršího sufragána.

⁷⁾ Trid. cit.: „qui saltem in jure canonico sit doctor vel licentiat, vel alias quantum fieri poterit idoneus.“

⁸⁾ Srov. výrok kongregace Trident. v Richtrovi, p. 373.

⁹⁾ Deklarace kongr. Trid. z března 1863 de toleranda consuetudine duos aut plures eligendi vicarios capitulares, v Archivu IX. 444. Takový obyčej panuje ve Francii. srov. André Droit Canon II. 156.

Okamžikem, kdy kapitolní vikář jest ustanoven, přechází jurisdikční moc biskupská s kapitoly na vikáře. Kapitolní vikář není však plnomocníkem kapitoly, nýbrž vykonává pravomocí mocí práva vlastního, liše se tím zásadně od vikáře generálního. Proto také nemůže kapitola ustanovujíc vikáře omeziti moc jeho ni co do rozsahu, ni co do času a nemá právo volbu již vykonanou zrušiti, nebo vikáře sesaditi; může jenom pro nějaký přečin nebo zanedbávání povinností vznésti na něho stížnost u kongregace episcoporum. Předpisy tyto obnovil Pius IX v konstituci „*Romanus Pontifex*“ z 28. srpna 1873, zahrnuv rozhodně všelikou praxi opačnou.¹⁰⁾ Obor působnosti kapitolního vikáře, nebo kapitoly pokud vikáře nezvolila, objímá všechna jurisdikční práva biskupská vyjma ta, jež zákon výslovně vyjímá. Vyloučeny jsou zejména následující záležitosti:

1) Udílení prebend a beneficíi *liberae collationis*, přísluší-li ono biskupovi výhradně a nikoli společně s kapitolou.¹¹⁾

2) Scizování a veškeré důležitější změny majetku biskupského nebo kapitolního dle zásady *ne sede vacante aliquid innovetur*.¹²⁾

3) *Visitace* diecézí a odbývání synod, leda že by stolec biskupský déle než rok byl uprázdněn.¹³⁾

4) Totéž platí o vydávání listů propustných (*dimisorialíi*), které mimo to mohou také vydány býti *de beneficio arctato* (srov. výše str. 108).

5) Veškeré záležitosti, jež přikázány jsou biskupovi nikoli z moci jeho úřadu, nýbrž na základě papežské delegace.¹⁴⁾

¹⁰⁾ Text v Archivu d. 31 str. 181. . . „*declaramus et decernimus totam ordinariam episcopi jurisdictionem, quae vacua sede episcopi ad capitulum venerat, ad vicarium ab ipso rite constitutum omnino transire, nec ullam hujus jurisdictionis partem posse capitulum sibi reservare, neque posse ad certum et definitum tempus vicarium constituere multoque minus remove.*“

¹¹⁾ C. 2 X. *ne sede vacante aliquid innovetur* III. 9 c. 1 de *institutionibus* in VIto III. 6, c. 1 *ne sede vacante in VIto* III. 8.

¹²⁾ C. 1 X. *ne sede vacante* III. 9.

¹³⁾ Bened. XIV. de *syn. dioec.* l. II. c. 9 n. 6.

¹⁴⁾ Někteří činí v té příčině rozdí, tvrdíce — na př. z největších Phillips, Lebrb. §. 160, ¹⁶⁾ že delegace sborem Tridentským ustanovené na vikáře přecházejí, když užito bylo slov „*etiam tam-*

6) Úkony, k nimž je třeba svěcení biskupského, leč by ovšem vikář kapitolský sám byl biskupem.

7) Kapitolskému vikáři nepřísluší také administrace jmění tam, kde k tomu cíli zřízen byl zvláštní administrator.

Uprázdnil-li se stolec metropolitní, přebázejí na kapitolu či kapitolského vikáře nejen jurisdikční práva biskupská, nýbrž i metropolitní, ¹⁵⁾ vyjma právo svolávaní synody provinciální. ¹⁶⁾

Úřadování vikářovo pomíjí ustanovením biskupa, jmenovitě tím okamžikem, když biskup kapitolu nebo vikáři předloží bullu konfirmační buď osobně, nebo skrze zvláštního k tomu cíli ustanoveného plnomocníka. ¹⁷⁾ Biskup může nahlédnouti ve správu diecése kapitolou a vikářem vykonávanou, a může ty, již dopustili se nějaké viny, pohnati k zodpovědnosti. ¹⁸⁾ Někdy, jmenovitě nelze-li doufati, že stolec biskupský brzy bude obsazen, jmenuje papež místo vikáře kapitolského vikáře apoštolského, obyčejně s rozšířeným oborem působnosti. Nařízení takové může papež vydati i ještě za živa biskupa.

Podle práva obyčejového, jež ve příčině této sněmem Tridentským nebylo zrušeno, přebází v některých diecésích jurisdikce nikoli na kapitolu, nýbrž na osoby jiné. Tyto a takové výjimky jsou nyní velmi řídké. ¹⁹⁾ O oboru působnosti správce hospodářského č. administratora pojednáme vhodněji až ve právu majetkovém.

quam Apost. sedis delegatus,“ nikoliv ale jen „tamquam sedis Ap. delegatus.“ Že rozdíl tento není nijak odůvodněn, srov. Hinschius, II. 271 a I. 178.

¹⁵⁾ C. 14 X. de majoritate et obedientia I. 33.

¹⁶⁾ Srov. rozhodnutí Congr. conc. u Richtera p. 374.

¹⁷⁾ C. 1 (Bonif. VIII.) de electione in Extrav. commun. 1, 3.

¹⁸⁾ Trid. sess. 24 c. 16 de ref.

¹⁹⁾ Srov. Bened. XIV. de syn. dioec. l. II. c. 9 n. 1; tak na př. přísluší arcib. Salcburskému (ostatně sporné) právo spravovati diecése Sekovskou, Kerkskou (Gurk) a Lavantskou v době jich uprázdnění srov. Günzel, I. 295.

B) *Pro jednotlivé části diecése.*a) *Vývoj historický.*)*

§. 52.

První křesťanské obce povstaly ve městech, která tím se stala sídlem biskupů. Svátostmi přísluhoval biskup v kostele stoličním č. katedrálním a věřící celé diecése mohli jedině v tomto kostele bohoslužby účastniti se. Když později křesťanství počalo se rozšiřovati též po vsích a městečkách, kde nebylo biskupů, zakládaly se i tam kostely a biskup vysýlal tam kněze, kteří ho v těchto kostelích při vykonávání některých funkcí duchovních zastupovali. Ale kostel stoliční zůstal přes to kostelem hlavním, v němž náleželo přijímati svátosti, především pak svátost křtu, od čehož slul *ecclesia baptismalis*. Čím více ale po venkově přibývalo křesťanského obyvatelstva, tím větší zajisté jevila se potřeba přirknouti taktéž některým kněžím venkovským právo udíleti křest, a tak přešel název *ecclesiae baptismales* na všechny tyto kostely. V jejich čele stál kněz od biskupa vyslaný, který v kostele sobě svěřeném vykonávati mohl všechny funkce, jež nyní zahrnujeme výrazem správa duchovní. Již na počátku IV. století byli tací venkovští kněží, *presbyteri ruris*;¹⁾ péči jejich svěřena byla obec, *plebs*, a odtud nazýval se též kněz *presbyter de plebe*, *plebanus*. Okršlek, nad nímž se rozprostírala činnost *plebanova*, nazýval se původně *diocesis*, později ale, když se názvu tohoto výhradně pro teritorium biskupské užívati počalo (srov. výše str. 145), *parochia*, a odtud pak slul *plebanus* také *presbyter parochianus*²⁾ a od XVI. století obyčejně *parochus*.³⁾ Vedle

*) Thomassin, *Vetus et nova eccl. discipl.* P. I. l. 2 c. 21; P. III. l. 2 c. 21. — Marangoni, *Thesaurus parochorum, in quo agitur de origine, dignitate, nobilitate ac variis titulis parochorum*, 1725. Lupi, *De parochiis ante annum millesimum 1788*. — Nardi, *Dei parrochi (Opera di antichita sacra e disciplina ecclesiastica 1829—30. 2 vol.)* — Hinschius, II. §. 88; srovnej ostatně i literaturu podanou při následujících §§.

¹⁾ Srov. conc. Neoces. a. 314 c. 13, v dekretu Graciánovu jako c. 12 D. 95, conc. Chalced. a. 451, c. 17, tamtéž c. 1, C. 16 qu. 3.

²⁾ Srov. c. 3 D. 94, c. 30 X. de praebendis III. 5.

³⁾ Srov. n. p. Trid. sess. 24 c. 1, 2, 7 de reformatione matrimonii.

kostela parochiálního byly ještě jiné kostely t. zv. oratoria, cappellae, jež povstaly zejména na dvorech šlechtických, hřbitovech a nejčastěji při klášterech. Tyto kaple čili oratoria bývaly zhusta majetkem soukromým a kněží při nich ustanovení měli jen omezený obor působnosti, nemožouce jmenovitě přisluhovati svátosti křtu, která byla podstatnou známkou kostela farního. Kostelíky tyto byly tudíž v mnohém ohledu podřízeny kostelům farním, právě tak jako tyto dříve podřízeny byly kostelu katedrálnímu, a nazývaly se proto tituli minores, kostely farní pak tituli majores.⁴⁾ Později pro různé nepřístojnosti zřizování soukromých kostelů bylo zapovězeno, těm pak, které již existovaly, byla ponejvíce udělena práva kostelů farních. Jiné kostely přeměnily se na farní tím, že byly spojeny s kláštery, klášterům pak že byla svěřena správa duchovní. Přes to ale zůstaly tyto dřívější tituli minores, ačkoli zaujímaly stanovisko kostelů farních, v poměru závislosti na kostelích, které již před tím byly tituli majores, a odtud nazývali se kněží při těchto posléze dotčených kostelích ustanovení archipresbyteri,⁵⁾ vykonávali dozor nad jinými faráři a svolávali je ke schůzím. Okršlek archipresbyterův nazýval se decania, on sám slul decanus, anebo také na rozdíl od děkanů stoličních decanus ruralis.⁶⁾ — Stolice biskupské samy nebyly dříve rozděleny na obvody farní: biskup byl zároveň farářem svého města. Teprve od XI. stol. počaly se též vedle kostela katedrálního zřizovati zvláštní kostely farní pro jednotlivé čtvrti městské, což také sněm Tridentýský nařídil.⁷⁾

b) Nynější právo.

I. Faráři čili plebáni.*)

§. 53.

Farář čili plebán je kněz, který v podřízenosti k biskupovi a z jeho příkazu vede správu duchovní, curam animarum, v osadě

⁴⁾ C. 4 X. de officio archipresbyteri I. 24.

⁵⁾ C. 20 D. 63.

⁶⁾ C. 7 X. de officio archidiaconi I. 23.

⁷⁾ Trid. sess. 24 c. 13 de ref.

*) Literatura. Mimo cit. při §. 52: Barbosa, De officio et potestate parochi (1640 poslední vyd. 1712). — Böhm er J. H., Jus

sobě svěřené. Latinské názvy tohoto úřadu jsou: plebauus, rector, curatus, persona, v novějších dobách nejčastěji parochus.¹⁾

Co se týká moci farářovy, dlužno míti na mysli:

a) Že z moci svého úředního stanoviska nemá nižádnou jurisdikci na venek,²⁾ leda že by mu biskup takovou zvláště udělil;

b) že vykonává práva a povinnosti své ovšem jen jako zástupce biskupa a z jeho příkazu, přes to ale jako úřad stálý, tak že ho biskup libovolně nemůže odvolati — jinak řečeno, farář má beneficium v pravém toho slova smyslu a může ho pozbyti jenom z příčin právem vytčených.³⁾

parochiale (1701, 6té vyd. 1760). — Helfert, Von den Rechten u. Pflichten der Pfarrer, deren Gehilfen u. Stellvertreter 1832. — Seitz, Das Recht des Pfarramtes der kath. Kirche (I. d. 1840 — 2 d. 1854). — Bouix, tractatus de parochia ubi et de vicariis parochialibus 1855. — Phillips, Lehrb. §. 168—169. — Hinschius, II. §. 90.

¹⁾ O názvích plebanus-parochus byla již v předchozím §. řeč; rector mají na př. c. 38 X. de electione I. 6, c. 3 X. de clerico aegrotante III. 6, c. 25 X. de officio et potestate judicis delegati I. 29; curatus c. 2 de sepulturis in Clem. III. 7, odtud Francouzské caré, Německé Curat, srov. Swientek. Einiges über die Stellung des Klerus in Schlesien Archiv. d. 24. (1870) str. 309; persona c. 4 X. de filiis presbyterorum I. 17, c. X. de officio vicarii I. 28, c. 5 X. ut lite pendente nihil innovetur II. 16 (často v Anglicku užíváné). Polské proboszcz [české probošt] a něm. Propst pochází od praepositus, kterýžto titul farářům někdy k vůli vyznamenání se udílí.

²⁾ Mínilme tu jurisdikci v pravém smyslu č. t. zv. jurisdiction externa; někteří počítají k jurisdikci také přísluhování svátostí pokání jako jurisdiction interna (o tom ještě níže) a jen v tom smyslu lze faráři přiznávatí jurisdikci. O interpretaci oněch míst, v nichž o skutečné jurisdikci farářově se jedná (na př. C. 3. X. de officio judicis ordin. I. 31), srov. Hinschius, II. 296, p. 6.

³⁾ Plyne to zejm. z konstituce Bonifáce VIII. c. 1. de capellis monachorum in VIto III. 18 a ze slov dekretu Tridentského sess. 24, c. 13 de reform. „ut... perpetuum peculiaremque parochiam assignent.“ Za nepravdivé sluší tudíž pokládati farnosti, jichž faráři jsou ad nutum amovibiles. Takými jsou zejména t. zv. curés desservants ve Francii, Belgii a v Porýnsku zřízení na základě organických článků z r. 1802 na rozdíl od skutečných farářů (curé, Cantonal-Pfarrer). Mají býti jaksi pomocníky farářův, avšak vykonávají nezávisle na nich všechny parochiální funkce ve zvláštních okresích (succursales) srov. André, Cours de législation IV. 418. V novější době učinili biskupové Francouzští otázku, jsou-li vůči církevním zákonům

V obor farářovy působnosti spadá tedy pouze vykonávání moci svátostné; vykonávání toto pak jsouc jeho právem, je zároveň i oproti osadě mu přikázané jeho povinností. Farář je jmenovitě povinen sloužiti mši za osadníky, applicare missam pro populo a sice, neukládají-li mu v té příčině zvláštní fundace větší povinnosti, aspoň v neděli a ve svátek.⁴⁾ Dále udílí farář svátost křtu, svátost oltářní, posledního pomazání a pokání, pokud ohledně posléze dotčené svátosti nejde o případy papeži neb biskupovi vyhrazené (casus reservati), prohlašuje ohlášky, asistuje při slibech manželských, žehná manželství, pochovává mrtvé, koná bohoslužbu a procesí rituálem předepsaná. Úřad učitelský vykonává farář jmenovitě kázáními, jež konati má alespoň v neděli a dny sváteční, a vyučuje kromě toho osadníky své, zejména děti v náboženství.

Mimo dotčené již funkce, vyplývající z úřadu farářova jakožto duchovního správce jeho osady, jsou mu přikázány také některé záležitosti povahy spíše administrativní, a to dílem z moci zákonodárství církevního, dílem na základě zákonů světských. Patří sem hlavně dozor a přímé účastenství ve správě jmění zádušního, péče o budovy církevní a farní, v zemích, kde to světským zákonodárstvím nebylo dosud zrušeno, také dozor ke školám národním a vedení knih farních č. matrik. O každé z těchto administrativních činností pojednáme na příslušném místě zvláště.

Práva svrchu dotčená vykonává farář z pravidla v okršku farním, parochia, parafia, tak že ten, kdo v okršku tom má trvalé bydliště (domicilium), přísluší také již k osadě farní:⁵⁾ quidquid

oprávnění jmenované duchovní libovolně odstraniti; r. 1865 rokovala o tom zvláštní komise v Římě, kterážto ale vzhledem k nastávajícímu sněmu, jemuž otázka tato ke konečnému rozhodnutí předložena býti měla, na ničem se neusnesla. O tom důkladně: Pricolte, Ueber die Amovibilität der sog. Desservants v Archiv d. 22 (1869). 54.

⁴⁾ Encyklika Pia IX. „Amantissimi Redemptoris“ ze 3. května 1858 (text v Archiv III. 226) označuje podrobněji tuto povinnost ustanovujíc, že farní mše má býti konána i ve všední dny, jež kdysi byly svátky. — Bližší podrobnosti o tom viz: Fessler, Ueber die abgeschafften Feiertage u. die Messapplication an denselben, v Arch. V. (1859) 185, 321. Vering, Lehrb. str. 575.

⁵⁾ Trid. sess. 5 c. 2 de ref., sess. 22 decretum de observandis et evitandis in celebratione missae, sess. 24 c. 4; 7 de ref.

⁶⁾ Sbor Tridentýský nařídil, že rozdělení na okresy farní s přesným ohraničením jich ve věceb diecéských provedeno býti má, sess. 24 c. 13 de ref.

est in parochia, est etiam de parochia. Jen výjimečně jsou osobní poměry právním důvodem příslušnosti, jako na př. služba vojenská (srov. §. 56), nebo, což dnes již velmi zřídka se stává, svazek rodinný (parochiae gentilitiae).⁷⁾ Právo farářovo vykonávati příkázané mu funkce je z pravidla právem výlučným a proto nazývají poměr mezi farářem a jeho osadníky (parochiani, plebs) přímusem farním (Pfarrzwang, Parochialzwang). Z poměru tohoto plyne důsledně:

a) Ohledně faráře — že bez jeho dovolení nesmí nikdo v jeho farním okrsku vykonávati funkce duchovní, leda že by k tomu biskupem nebo papežem byl zmocněn.⁸⁾ Farář sám může dáti jinému knězi dovolení, aby vykonával funkce duchovní, jest ale povinen, přísluší-li onen kněz do jiné diecése, žádati na něm list doporučný (litterae commendalitiaie) od jeho biskupa vydaný.⁹⁾

b) Ohledně osadníků — plyne přesně vzato z přímusu farního zásada, že jsou povinni přijímati všechny funkce duchovní ve vlastní farnosti a od vlastního faráře (parochus competens s. proprius).¹⁰⁾ Avšak tato zásada utrpěla značných omezení. Tak nabyli klášterové výsady, že farář nemůže v nich vykonávati příslušející mu práva a že řeholníci jsou úplně vyjmuti ze svazku farního. Pravým řádům přísluší právo to ipso jure, jiným kongregacím jenom z moci zvláštního privileje papežského. Později nabyly i kláštery práva vykonávati určité duchovní úkony též pro osoby mimo klášter jsoucí, tak že přímus farní v ohledu tomto fakticky pominul. Ačkoli pozdější zákony církevní ponejvíce mimořádné ony výsady zrušily, nebyly přece s to, aby udržely dřívější zásadu přímusu farního. Jen některé úkony zůstaly faráři vyhrazeny, jež se proto nazývají jura parochialia v užším slova smyslu. Sem náleží jmenovitě přísluhování svátostí křtu, manželství, svátosti oltářní v době velkonoční, posledního pomazání a odbývání pohřbů. To mimo jiné má též význam ohledně poplatků, o čemž až ve pravě majetkovém.

⁷⁾ Jmenovitě nabyla někdy rodina fundatorova privileje, že bez ohledu na to, kde se zdržuje, přináleží k určité osadě farní; příklad v novější době v Archiv III. (1858) str. 558.

⁸⁾ C. 6, 8 D. 71, c. 1 de privil. in Clem. V. 7 Trid. sess. 24 c. 4 de ref.

⁹⁾ Tit. X. de clericis peregrinis I. 22. Trid. sess. 23 c. 16 de ref.

¹⁰⁾ C. 2 X. de parochiis et alienis parochianis III. 29.

Z podstaty moci biskupské a farářské plyne ostatně, že biskup je pro celou svou diecési farářem kompetentním a že tudíž úkon jím předsevzatý není nikdy na újmu právům farním a přímusu farnímu. —

Modifikace pravidelného ústrojí farního jsou:

a) Při kostelích katedrálních; až do století XI., jak jsme se již jednou zmínili, nebyla stolice biskupská rozdělena ve farnosti, nýbrž biskup sám byl farářem pro celé sídelní město své a správu příslušných funkcí přikazoval obyčejně nejstaršímu členu presbyteria, který se nazýval archipresbyter a později, když povstali arcipresbyteri rurales (srov. výše str. 211), archipresbyter municipalis, anebo de urbe. Týž byl často členem a hodnostářem kapitolem a míval tu název děkana (str. 190). V poměrech těchto nastala počínajíc stoletím XI. změna ve dvojím směru: jednak povstaly samostatné farnosti ve stoličním městě biskupském, čímž ovšem súžen byl i farní okršlek biskupa, pokud se týče archipresbytera; jednak kapitoly nabyvše práv korporálních a zaujavše samostatné stanovisko vůči biskupovi, strhly na sebe velmi často obor působnosti archipresbyterovy. V případě takovém byla farářem kapitola in corpore; povinnosti duchovní správy vykonávala pak skrze zástupce, jež ze středu svého buď po pořádku delegovala, nebo trvale jmenovala. Zástupce tento vykonával, jak se obyčejně říkalo, curam actualem, kapitole pak příslušela cura habitualis. Tento poměr udržel se ve mnoha diecésích až do dneška; ¹¹⁾ někde sám biskup určuje faráře pro faru katedrální. ¹²⁾

b) Následkem inkorporace. Od století IX. stávalo se zhusta, že farnosti již existující bývaly spojovány s kláštery, kapitolami katedrálními a kolegiálními, a to buď v ten způsob, že jim byly uděleny důchody farnosti. kdežto osadu farní samu spravoval farář na jejich návrh od biskupa ustanovený, nebo že jim zároveň s důchody i cura animarum byla přikázána, již vykonávaly skrze zástupce, kterého samy jmenovaly a vydržovaly. V onom případě nazývalo se přivtělení incorporatio minus plena, v tomto

¹¹⁾ Tak tomu na př. ve všech diecésích Pruských na základě bully „de salute animarum“ ze 16. července 1821.

¹²⁾ Na př. ve Lvově.

plena.¹³⁾ Již dřívější zákonové nařizovali¹⁴⁾ a sbor Tridentský to potvrdil,¹⁵⁾ že zástupcové ti z pravidla trvale jmenování býti mají, vicarii perpetui, a že jen výjimečně může biskup svoliti k ustanovení zástupce prozatímního. Na budoucnost sněm inkorporaci far zakázal.¹⁶⁾

2. Pomocníci a zástupcové farářův. *)

§. 54.

Při větších farách mají býti faráři přidáni na výpomoc kněží, aby ho ve správě duchovní zastupovali; slují vicarii, capellani, coadjutores, cooperatores. Podle předpisu sněmu Tridentského mají tito zástupcové č. příručí zřízení býti všude, kde následkem značného vzrůstu obyvatelstva farář sám s to není, by svým povinnostem dostál.¹⁾ To posuzovati přísluší biskupovi, volba osoby pak, pokud v tom ohledu nevytvořilo se partikulárně právo jiné, přísluší podle práva obecného faráři;²⁾ ve mnoha diecésích jmenuje nyní příručí biskup.³⁾ Vyržováni jsou vikáři tito z důchodů farních, zhusta ale bývají pro ten účel zřízeny zvláštní

¹³⁾ Srov. Phillips, VII. §. 384—386. Hinschius, Zur Geschichte der Incorporation u. des Patronatsrechtes (Festgaben für Heftler 1873). Foesser, De unione, speciatim de incorporatione beneficiorum Arch. XXI. (1869) 353. O inkorporaci bude ještě jednáno při právu patronátním.

¹⁴⁾ C. 6, C. 16 qu. 2 (Urban II. 1095), c. 1 de capell. monach. in VIto III. 18, c. 30 X. de praebendis III. 5.

¹⁵⁾ Trid. sess. 7 c. 7 de ref.

¹⁶⁾ Sess. 24 c. 13 de ref.

*) Helfert, Von den Rechten u. Pflichten der Pfarrer u. deren Gebilfen 1832. — Bouix, Tractatus de parochia 1855 p. 426 sq. — Traité des vicaires paroissiaux, v Analect. juris pontif. 1861 p. 838. — Hinschius, II. §. 93.

¹⁾ Trid. sess. 21 c. 4 de reform.

²⁾ Tak rozhodla již několikráte kongr. Tridentská, srov. Bouix cit. 451.

³⁾ Tak je i v Rakousku; vikáři při kostelích katedrálních volí někdy kapitola, na př. ve Lvově.

fondy. Tak vydržuje v Rakousku vikáře náboženská matice, protože ke zřízení nového kaplanství třeba je svolení vládního.⁴⁾

Jakožto pomocník farářův vykonává vikář čili kaplan jen ty funkce, jež mu farář přikáže; obyčejně uděleno mu k tomu též generální zmocnění. Avšak farář může též tu či onu funkci vyhraditi sobě, nebo může i biskup v té příčině vydati zvláštní nařízení. Ostatně může kaplan č. zástupce zřízení býti buď při faráři, nebo také při některém kostele filiálním (capellani expositi, Expositen).

Tam, kde biskup příručí jmenuje, jest i jich odvolání na něm závislé; nemajíť místa stálého, nýbrž jsou ad nutum amovibiles.

Druhá kategorie pomocníků farářových má původ svůj v tom, že v obvodu farnosti buď při kostele farním, nebo mimo něj založeny jsou kaple, oratoria, oltáře atd., s nimiž nějaké beneficium je spojeno. Povinnosti takých beneficiátů stanoví fundace; nadační listina pak vyslovuje taktéž, zdali a pokud povinni jsou vypomáhati faráři. Avšak i bez ohledu na to může biskup, pokud by to ovšem účelu nadace nebylo na překážku, ustanoviti beneficiáta za vikáře, nebo přidělití mu správu některých úkonů farních.

Někdy vznikly takové nadace právě k tomu účelu, aby beneficiát byl pomocníkem farářovým. V případě takovém má obyčejně beneficiát přikázaný sobě zvláštní filiální kostel nebo kapli s povinností stále při něm se zdržovati a s právem konati tam funkce duchovní vyjímaje funkce výhradně faráři příslušející a často jen s vyjmutím oznamování ohlášek a konání oddavků. Pomocníci tito nazývají se vicarii residentes, cappellani curati, capellani locales (Localisten, Curatcapläne). Od obyčejných příručí liší se pak tím, že mají skutečná beneficia. Stává se též velmi zhusta, že se takové lokálie později ve skutečné fary promění; tak stalo se v Rakousku za císaře Josefa II., ačkoli beneficiáti podrželi původního názvu kaplanů-lokalistů. Nynější kaplani-lokalisté v Rakousku neliší se od farářů oborem působnosti, nýbrž jen skrovnější dotací.⁵⁾

Zástupcové zřizují se faráři :

a) Nemůže-li pro nemoc tělesnou nebo duševní povinnostem svým činiti zadost, neboť z toho důvodu nemůže býti s úřadu svého

⁴⁾ Dle dv. dekretu ze dne 16. března 1789 má býti faráři přidán vikář tam, kde počet osadníků přesahuje počet 1100.

⁵⁾ Dv. d. 20. července 1783 č. 3138.

složen. ⁶⁾ V tomto případě nazývá se zástupce coadjutor; ustanovuje ho biskup s větším či menším oborem působnosti dle toho, je-li farář buď úplně, nebo jen částečně k vykonávání funkcí nespůsobilým. Kodjutora může biskup též ustanoviti takovému faráři, který pro nedostatek vzdělání, nebo znalosti předpisů církevních okázal se býti ke správě osady nespůsobilým. ⁷⁾

b) Opustí-li farář na delší dobu osadu svou, ustanoví si zástupce buď sám se svolením biskupovým, nebo jej jmenuje biskup. ⁸⁾

c) Uprázdní-li se fara, ustanoví taktéž biskup zástupce zvaného obyčejně administratorem nebo provisorem. Týž vykonává všechna práva farářova, vyjímaje právo bráti užitky z prebendy. ⁹⁾

Podotknouti sluší, že terminologie ohledně příručních a zástupců farářových není ustálena a že se názvů výše dotčených užívá promiscue.

3. Děkanové. *)

§. 55.

Děkanové — decani rurales, v některých diecésích archipresbyteri (Erzpriester) nebo také vicarii districtuum, vicarii foranei (vikáři, Bezirksvikäre) zvaní — jsou dle nynějšího práva ti farářové, jimž v určitém okrsku přikázán je dozor nad duchovenstvem a provádění nařízení biskupských. Děkany ustanovuje biskup, někdy též volí je duchovenstvo a biskup je potvrzuje. ¹⁾

Děkanové nemají ani vlastní pravomoc, ani jako děkanové zvláštní beneficium, nýbrž jsou pouze biskupskými delegáty, pročež

⁶⁾ C. 1, 3 X. de clerico aegrotante III. 6.

⁷⁾ Trid. sess. 21 c. 6 de ref.

⁸⁾ Trid. sess. 23 c. 1 de ref.

⁹⁾ Trid. sess. 24 c. 18 de ref. O zaopatřování příručních a zástupců farářových viz níže ve právu majetkovém.

*) Literatura; mimo cit. při §. 52. Helfert, Von den Rechten u. Pflichten der Bischöfe str. 418. — Schulte, Kirch. II. §. 45. — Hinschius, II. §. 91. Zeno Chodyński v Encyklopedii církevní v. Dziekan IV. 452 a kongregacye dekanalne X. 623.

¹⁾ Zejména volí si děkany duchovenstvo samo v některých diecésích Pruských a Bavorských srov. Schulte, Status dioecesium cath. V Rakousku je jmenuje biskup; rovněž bývalo i v Polsce.

může biskup úřad jich každý čas odvolati, ačkoli je z pravidla jmenuje na doživotí. Obor působnosti jejich vymezuje instrukce která v různých diecésích bývá různá, obyčejně ale děkanům tyto činnosti přiděluje:

a) Děkanové jsou prostředníky v úřední korespondenci mezi biskupem a konsistoií s jedné a nižším duchovenstvem se strany druhé; jich prostřednictvím ohlašují se nařízení biskupská nebo konsistorní (oběžníky, kurendy) a jejich rukama na vzájem procházejí zprávy nebo písemné žádosti farářův.

b) Mají dozor nad duchovenstvem a kostely a vůbec nad náboženským stavem farností; pročež mají obzvláště pečovati, aby duchovní vedli život mravný, aby farářové náležitě své povinnosti plnili, aby kostely v náležitém stavu byly udržovány atd. Za tím účelem mají občas visitovati farnosti a o vadách, jež by zpozorovali, ve zvláštní zprávě s biskupem se sděliti.

c) Zemře-li farář, má děkan odebrati se na místo, zapečetiti úřední papíry, zabezpečiti majetek beneficiální a opatřiti, čeho třeba ku správě farní osady.

d) Instalují, jak ještě níže povíme, nové faráře.

e) Dohlížejí ke správě jmění církevního, jmenovitě stvrzují účty, jež faráři biskupům předkládají.

Jiné záležitosti bývají děkanům zhusta přikázány na základě zvláštní delegace biskupské.²⁾

Děkanům náleží čestná přednost před ostatními duchovními.

Povinností děkanovou je též svolávaní občas — jednou nebo dvakrát do roka — t. zv. shromáždění dekanátní čili jak je v Německu nazývají kapitolní konference [v Čechách: konference vikariátní]. Již starší zákony církevní odbývání shromáždění takových nazývají,³⁾ jež ale ve mnoha diecésích přišla zase v zapomenutí. Teprve v novějších dobách byla opět obnovena; tak na př. je nařizuje papežský list „Singlari quidem“ ze dne 17. března 1856 biskupům Rakouským po uzavření konkordátu.⁴⁾ Účelem

²⁾ V Polsce instituce děkanů již od XII. století existuje a obor jejich působnosti v dobách pozdějších velmi dopodrobna nařízenými synodálními byl vytčen, srov. cit. článek v encykl. církv. IV.

³⁾ V Polsce ode dávna byly známy, cit. článek v encykl. církevní d. X.

⁴⁾ Text v Heyzmanově: „Najnowsze prawa“ str. 58 a v Archiv X. 406.

týchto konferencí jest jednak rokování o důležitějších života církevního se týkajících otázkách, hlavně z oboru farní praxe, jednak také pěstování nauk církevních.⁵⁾ Často sám biskup naznačuje thema rozprav písemných a ústních.

V některých diecésích jsou děkanům ještě jiní kněží přidáni na výpomoc,⁶⁾ jinde opět bývají naopak děkanové několika okršků podřízeni vrchnímu dozoru starších děkanův.⁷⁾

C) *Výjimečné poměry hierarchické.*

§. 56.

Pravidelnou organisací církevní hierarchie, kterou jsme seznali v předchozích §§., nelze provésti všude šmahem a skutečné poměry nutí zhusta vybočiti z normálního ústrojí církevního. Teritoria, v nichž organisace církevní úplně je provedena, slují provinciae sedis apostolicae, jiná terrae missionis.¹⁾ Mimořádnou organisaci mají především země teprve nedávno z pohanství na víru obrácené. Hierarchie vyvíjí se tu obyčejně tímto směrem: Zprva bývá v čele stanic misionářských (missiones) apoštolský prefekt, totiž kněz nemající sice svěcení biskupské, ale opatřený od papeže rozsáhlým plnomocenstvím. Později, když se již křesťanství počíná šířiti a jmenovitě počíná sejeviti potřeba vysvěcování kněží, jmenuje papež náčelníkem misie biskupa in partibus

⁵⁾ Tento úkol shromáždění dekanálních hlavně vytkl cit. list papežský, Heyzmann, str. 70. „Ne vero in sacerdotibus, qui doctrinae et lectioni attendere debent, quique obstricti sunt officio docendi populum, ea quae scire omnibus necessarium est ad salutem et ministranda sacramenta, sacrarum disciplinarum studium unquam extinguatur aut languescat industria“ etc. . . .

⁶⁾ Definitores, Camerarii a testes synodales; posléze dotčeni jsou tajemníky zejména pro vedení protokolů ve shromážděních dekanálních; v diecési Vratislavské actuarii circulatorum.

⁷⁾ Na př. diecése Vratislavská rozdělena je na komisariáty, Olomoucká a Brněnská na archipresbyteriáty; Uherské diecése na archidiakonáty, v jejichž čele stojí člen kapitoly katedrální, archidiakonáty pak rozděleny jsou na menší okresy s vicearcijabnem t. s děkanem v čele.

¹⁾ O těchto poměrech nejdůkladněji: Mejer, Die Propaganda, ihre Provinzen u. ihr Recht 1852; srov. také Andreucci, De vicario Apostolico (Hierarchia I. 233). Phillips, VI. §. 340.

infidelium jakožto apoštolského vikáře. Povinnosti farářů vykonávají jednotlivé stanice misionářské. Jsou-li okolnosti příznivé, přemění se pak apoštolský vikariát ve skutečné biskupství.

Vikáře čili prefekty apoštolské ustanovuje též papež dále v zemích, jež kdysi katolickými bývaly, kde ale nyní obyvatelstvo katolické je ve značné menšině, nebo kde nekatolická vláda zřízení pravidelné hierarchie staví se na odpor. Vikariáty takové jsou na př. v západním Německu, Sasku a Cefihradě.⁵⁾ Konečně mohou ovšem i v zemích, kde řádná organizace církevní již je dokonána, nastati mimořádné poměry, jež vykonávání vlády biskupské kladou překážku. Nelze-li se nadíti, že ty a takové překážky záhy budou odstraněny, jmenuje papež mimořádného plnomocníka jakožto vikáře apoštolského.

Obor působnosti apoštolských vikářů není právem určen. Poněvadž ale právě jsou delegáty papežskými ustanovenými za okolností mimořádných, jest i jejich mandát podle těchto okolností uspůsoben a buď šíře neb úžeji založen. Vrchní správu všechněch terrae missionis má Congregatio de propaganda fide (srov. výše str. 174).

Z pravidelné hierarchie církevní vyjmuta bývá také vojsko a sice buď v čas války, neb i v době míru.⁶⁾ V Rakousku přikazovali papežové již v XVI. století duchovní správu ve vojstě po čas války zvláštnímu delegátovi;⁶⁾ od roku 1689 pak vykonával pravomoc nad vojskem jak ve válce tak v míru stálý nuncius Vídeňský, který mohl ji přenést na kaplana císařského. Zvláštního apoštolského vikáře pro armádu Rakouskou zřídil papež Klement XI. r. 1720, ponechav císaři právo jmenování jeho. Úřad tento zastával odtud kaplan císařský z řádu jezuitského. Po zrušení tohoto řádu (1773) byl apoštolský vikariát sloučen s biskupstvím Vídeňského Nového Města, jež r. 1785 do sv. Hippolyta (St. Pölten)

⁵⁾ Vikariáty a prefektury apoštolské vypočítává *Annuario pontificio* p. 61, 63.

⁶⁾ Srov. *Ueber die Militärseelsorge in Preussen, Oesterreich, Baiern und den ausserdeutschen Ländern* v *Archivu d. XXI.* (1869). — *Ketteler, Die Gefahren der exemten Militärseelsorge* 1869. — *Ohledně Rakouska: Leonhardt, Verfassung der Militärseelsorge in den k. k. österr. Staaten* 1842. — *Symersky, Die Verehelichung der Militärpflichtigen u. der Militärpersonen* (1874) str. 119.

⁶⁾ Nazývali se tehdy *Armee-Generalvicar, Feldsuperior, General-Stubscapellan*.

644

přeneseno bylo. Teprve r. 1826 byl poprvé pro armádu Rakouskou jmenován vikář apoštolský, jemuž obyčejně papež hodnost biskupa in partibus infidelium udílí. Obor působnosti těchto vikářův apoštolských v ohledu církevní pravomoci⁵⁾ určil papež Pius VI. (r. 1778). Vikáři čili polnímu biskupovi (Feldvicar, Feldbischof, vicarius apostolicus, castrensis, capellanus major) podřízeno jest ostatní, takto zorganizované duchovenstvo vojenské.⁶⁾

Shodně s rozdělením na [teritoriální] okrsky vojenské jsou země Rakousko-Uherské rozděleny na [15] far vojenských, tak že každý obvod [teritoriálního okrsku vojenského] tvoří zvláštní farnost ([Militär-] Seelsorge-Bezirk) s vojenským farářem (Militärpfarrer) v čele.⁷⁾ Farářům podřízeni jsou t. zv. kuráti (Militär-Kuraten) ustanovení ve špitálech, ústavech vojenských a některých garnisonách,⁸⁾ dále vojenští kaplani (Militär-Kapläne), přidělení [podle potřeby] jednotlivým oddělením vojenským.⁹⁾ Vikáři přidána je konsistoř (Feldconsistorium) skládající se z ředitele [Feld-Konsistorial-Direktor] a dvou tajemníků [Feld-Konsistorial-Sekretäre]. Vyšší vojenské duchovní včetně faráře, avšak mimo druhého sekretáře jmenuje císař, [tohoto, pak] kuráty a kaplany ministr války na návrh vikářův ze středu kandidátů, navržených biskupy příslušných diecézí. [Okupované země (Bosna a Hercegovina) tvoří

⁵⁾ Konstituce „Inter caetera“ z 12. října 1778, jejíž text podává Ginzl, Oesterr. Kirchenr. Anhang str. 62 a Symersky, cit. str. 123. Ostatně udílí papež vikáři každých sedm let mimořádné facultates. Ginzl, str. 67. Symersky, 128.

⁶⁾ [Srov. „Organische Bestimmungen für die Militär-Seelsorge“ uveřejněné v 43. čísle (Stück) „Normal-Verordnungsblatt-u“ pro c. k. vojsko z r. 1883 (ad Praes. Nro. 4098).

⁷⁾ Halič s Bukovinou činí dva okresy: Lvov a Krakov. [Čechy též dva teritoriální okresy: Praha a Josefov.]

⁸⁾ Jestí jich celkem [31]; v Haliči a Bukovině [tři]: ve Lvovské a Krakovské vojenské nemocnici a ve Lvovské invalidovně; [v Čechách čtyři: ve vojenské nemocnici v Praze, v Josefově a v Tereziáň, pak v invalidovně v Praze].

⁹⁾ Nyní je jich [60], mezi kuráty a kaplany je 12 ritu řeckokat. a 9 vyznání řecko-východního. Krom toho je 8 duchovních vojenských vyzn. evangelického (evangelische Militär- [Seelsorger]), [v Praze jeden vyznání angšpurského]. Židé v čas míru nemají zvláštních duchovních, duchovní správu vede místní rabín. [Všech aktivních vojenských duchovních včetně 7 profesorů vojenských jest 125].

samostatný vojenský okršlek duchovní; v něm jsou ustanoveni: jeden farář, dva kuráti a šest kaplanův.]

Obor působnosti farářův a ostatních duchovních vojenských v ohledu církevním určuje polní vikář; hlavné je na farářích, aby vedli matriky plukův a oddělení vojenských, jež v jejich farnostech mají své obvody doplňovací.¹⁰⁾ — V čas války ustanoví se duchovních podle potřeby ze středu povinných k službě vojenské (srov. výše str. 114); v čele stojí superior polní (Feldsuperior) [pro každou armádu].¹¹⁾

Pravomoci vojenského duchovenstva podřízeni jsou v míru osoby vojenské, jež slouží v armádě, rovněž i jejich manželky a nezletilé dítky [pokud nepodléhají civilní jurisdikci duchovní]. Příslušníci zemské obrany jsou podřízeni pravomoci duchovenstva občanského a sice i když právě slouží. V případě mobilisace však prostírá se jurisdikce vojenských duchovních na všechny osoby k mobilisované armádě náležející.¹²⁾

Titul III.

Změny v úřadech církevních.*)

§. 57.

Ústrojí hierarchie církevní, jakolivék již od věků jest ustáleno, podrobena je přece jak co do počtu úřadů, tak co do teritoriální jich rozsáhlosti neustálým změnám. Tou měrou, jakou rozšiřovala se víra katolická a měnily se poměry společenské nebo politické, měnilo se zároveň též ústrojí církevní. V té příčině platí zásada, že jak zřizování nových beneficí a prebend, erectio, tak i změna již stávajících, innovatio, vyjítí může jedině z moci církevní. Nicméně v nynějších poměrech, kdy organisace úřadů církevních shoduje se obyčejně s rozdělením politickým a admini-

¹⁰⁾ O vedení matrik duchovními vojenskými jedná instr. min. voj. z 26. května 1869 č. 151.

[¹¹⁾ Srov. čl. X. cit. organických ustanovení].

¹²⁾ Podrobně Symersky cit. str. 75.

*) Srov. Phillips, V. §. 219—220. VII. §. 380—386. — Schulte, II. §. 54—56.

strativním, kde dále úřadům církevním svěřena jest částečně i správa některých záležitostí státních, kdy konečně každá změna beneficí mění zároveň i poměry majetkové, jež téměř vždycky v obor státní zasahují, závisejí dotčené změny obyčejně na schválení vlády. Tak ustanovuje také rakouský zákon ze dne 7. května 1874 (v §. 20), že ku zřízení nových diecésí a osad farních, ku změně, hranic jejich, dále ku zřízení, rozdělení nebo sloučení prebend, třeba je svolení státního.¹⁾

Co do otázky, která církevní vrchnost je povolána beneficia zřizovati, nebo měniti, nebyla praxis církevní vždy stejná. V dřívějších dobách příslušelo zřízení biskupství metropolitům a synodám provinciálním,²⁾ poněmáhle ale přešlo právo to na papeže, který je počínaje již XI. stoletím vykonává.³⁾ Oproti tomu byla po dlouhou dobu nadále v platnosti udržována zásada, že všechna beneficia nalézající se v obvodu diecése ustanovuje a mění biskup. Avšak pozdější praxis prolomila tuto zásadu, učinivši výjimky ve prospěch papežův. Podle nynějšího práva totiž je třeba schválení papežského též k erekci neb inovaci kapitol katedrálních a kolegiálních, jakož i kapitolních prelatur, nikoliv ale prostých kanonikátův.⁴⁾

Zákony církevní stanoví, že nemají se zřizovati nová beneficia, kde tobo ani skutečná potřeba ani důležitý zřetel na dobro církve nevymáhají.⁵⁾ Nezbytnou podmínkou je též dostatečné nadání nového beneficia, dotatio, tak aby úbrada vydání s ním spojených, hlavně pak výživa beneficiátova trvale byla zabezpečena.⁶⁾ Děje-li se zřízením beneficia v čemkoli újma právům již nabytým,

¹⁾ Tak již dle konkordátu (čl. 4. lit. c. a čl. 18); ohledně farnosti příslušným je politický úřad zemský (§. 36 nař. z 19. ledna 1853 č. 10 ř. z. a min. nař. z 22. května 1874, č. 311.

²⁾ C. 50, C. 16 qu. 1.

³⁾ C. 1 X. de translatione episcopi I. 7, c. 8 X. de excessibus praelatorum V. 31, c. 1, 2 de concessione praebendae in Extrav. Joan XXIII. tit. 4.

⁴⁾ Phillips VII. str. 285 a nálezkongr. Trid. ve vydání Richterově p. 350 č. 1—6.

⁵⁾ C. 3 X de ecclesiis aedificandis III. 48, Trid. sess. 21 c. 4 de ref., sess. 24 c. 13.

⁶⁾ C. 9. D. I. de consecr., c. 8 X. de consecratione ecclesiae III. 40.

dlužno vyslechnouti účastníky.⁷⁾ Konečně má se sídlo beneficiátova nalézati v místě příhodném, locus congruus, hlavně ale mají stolice biskupské jen ve větších městech býti zakládány.⁸⁾ — Kde pravidelná organisace církevní již je provedena, tam bývá zřízení beneficia nového obyčejně spojeno se změnou beneficia již existujícího. Změny takové rovněž nelze předsevzít bez patrného prospěchu církve nebo věřících, ježto zásadně beneficium již zřízené zůstati má nedotknuto.⁹⁾ Nejčastěji však již sám vzrůst obyvatelstva vyžaduje nezbytně změny okresů správy duchovní; někdy opět vyskytnou se nové prameny dotační, jež dovolují, aby se provedlo výhodnější pro obyvatelstvo rozdělení teritoriální. K tomu směřovati velí zákony církevní jmenovitě tam, kde osadníci buď pro velikou vzdálenost, nebo cesty obtížné nesnadno do svého kostela přicházeti mohou.¹⁰⁾ Vyplývajícím odtud nepohodlnostem možno někdy odpomoci pouhou změnou hranic sousedících okresů; někdy ale je třeba zříditi k tomu cíli zvláštní beneficium. Tu i onu změnu naznačují výrazy *sectio*, *divisio*, *dismembratio* (vyřazení, přefazení, *Auspfarung*, *Umpfarung*).¹¹⁾ Ku změnám tohoto způsobu není třeba svolení beneficiátova, leda že by se jimi zmenšila kongrua. Za to nelze proti vůli beneficiátově zmenšiti jeho dotaci a má-li se tudíž novému beneficiu dostati části dotace beneficia dřívějšího, třeba k uskutečnění změny této vytkati uprázdnění

7) C. 2, 3 de eccles. aedif. III. 48, Trid. sess. 24 c. 13 de ref. Nevhodně bylo to užito předpisů soukromoprávných tím, že se beneficiátovi, jenž erekci utrpěl škodu, před erekcí ale slyšán nebyl, udílí právní prostředek t. zv. *operis novi nuntiatio*. Na jeho základě mohl i za sboření zbudovaného kostela žádati; c. 1, 2 X. de novi operis nuntiatione V. 32.

8) C. 1—5. D. 80, c. 1 X. de privilegiis V. 33.

9) C. 15, C. I qu. 3, c. un. X. ut ecclesiastica beneficia sine deminatione conferantur III. 12, c. 8 X. de praebendis et dignitatibus III. 5.

10) C. 3 X. de eccles. aedif. III. 48, sess. 21 c. 4 de ref.; srov. též resoluce kongregace Trident., Richter p. 117. V Rakousku dovolují dvor. dekrety ze dne 12. září 1782, 24. října 1783 a 24. září 1785 zřízení nových far pro obtížnou komunikaci a značnou odlehlost (více než 1 míle), nebo velký počet osadníkův.

11) *Dismembratio* nazývájí obyčejně již i zmenšení dotace beze zřízení nového beneficia. Srov. Molitor, Ueber Dismembration des Beneficiums v Archiv d. VII. (1862) 400.

beneficia. ¹²⁾ Nelze-li docíliti náležitě dotace z beneficia dřívějšího, mají, čeho se nedostává, doplniti osadníci. ¹³⁾ — Nový kostel farní, který povstal následkem rozdělení, zůstává obyčejně k původnímu v poměru jakési závislosti jakožto ecclesia filia k ecclesia matrix. Míru této závislosti stanoví výnos erekční; ona zakládá se často jen na právech čestných kostela mateřského, časem ale i na právech hmotných. Zejména bývají někdy osadníci farního kostela zavázáni ku příspěvkům pro dřívějšího beneficiáta. ¹⁴⁾ Rakouské právo ustanovuje v té příčině, že osadníci, byvše ze svazku farního vyloučení, prosti jsou též povinnosti odváděti příspěvky faráři dřívějšímu, leda že by se tyto zakládaly na tituli soukromoprávném, anebo že by při dismembraci cos jiného bylo ujednáno. Taktéž mají takové příspěvky, kde ještě z dřívějších časů zbyly, při nejbližším uprázdnění se beneficia přejíti na faráře osady, ku které nyní osadníci přísluší. ¹⁵⁾

Změna beneficia může se též dotýkati pouze prebendy č. obročí, aniž by se sebe méně dotýkala vlastního úřadu (dismembratio v užším slova smyslu). O tom příhodněji lze pojednati ve právu majetkovém.

Přeměna beneficií může se dále díti směrem zcela opačným: totiž trvalým sloučením, unio, ¹⁶⁾ tak že dvě neb i více beneficií tvoří pak beneficium jediné. Ani tuto změnu nelze předsevzítí

¹²⁾ O těchto dílem sporných otázkách srov. nálezy kongregace v Archiv III. (1858) str. 439 a nálezy holandských soudů, tamtéž X. str. 67, dále Schulte, Lehrb. str. 259.

¹³⁾ Trid. sess. 21 c. 4 de ref. — V Rakousku přikázány bývají dotace obyčejně matici náboženské.

¹⁴⁾ O právu presentačním ecclesiae matricis níže v nauce o patronátu.

¹⁵⁾ Zák. ze dne 7. května 1874 §. 21; srov. k tomu min. nař. z 25. září 1874 č. 13503. (Mayerhofer, Handbuch für den polit. Verwaltungsdienst, 3. vyd. 1876, d. II. str. 687). O těchto vyděleních (Excindirungen) rozhoduje ministerstvo osvěty. Správní soudní dvůr rozhodl několikráte, že ku příspěvkům v §. 21. vyjmenovaným nepatří věčná břemena, zvláště ne desátky; srov. Budwiński, Erkenntnisse des k. k. Verwaltungsgerichtshofes Nr. 1, 15, 17, 18. — Rittner, Glossen zu den Erkenntnissen des Verwaltungsgerichtshofes v österr. Zeitschr. f. Verwaltung 1876. Nr. 50.

¹⁶⁾ Srov. též: Fösser, de unione speciatim de incorporatione beneficiorum v Archivu XXI. 353.

bez důležitých příčin; obzvláště dovolují zákonově slučovati benefícia, když dotace jednoho z nich buď úplně zmizela, nebo valně se ztenčila,¹⁷⁾ nebo když kostel spustnul a není prostředků k opět-
nému zbudování jeho,¹⁸⁾ nebo kde jen sloučením menších beneficií, zvláště prostých (simplicia), lze nabytí prostředků k vydržování semináře.¹⁹⁾ Nehledíc k všeobecným podmínkám inovace, závisí slučování beneficií na následujících náležitostech:

1) Biskup je povinen vymoci sobě svolení kapitoly.²⁰⁾

2) Podléhá-li beneficium světskému patronátu, třeba je svolení patronova; svolení patrona duchovního potřeba není.²¹⁾

3) Benefícia, jež mají býti sloučena, musí se nalézati v téže diecési²²⁾ a

4) musí náležeti do téže kategorie; pročež nelze slučovati benefícia světská s řeholními, benefícia se správou duchovní s prostými, farní s katedrálními, patronátní s beneficií liberae collationis.²³⁾ Obzvláště je zakázáno slučovati benefícia s prebendami náležejícími ke stolním statkům biskupa či kapitoly.²⁴⁾

Poměr beneficií po dokonané unii může býti rázu rozmanitého; rozeznáváme hlavně tři druhy sloučení, dle toho, je-li sloučováno toto těsnější nebo volnější:

a) *Unio per confusionem s. extinctiva*, to jest úplné splynutí beneficií, tak že na jich místě povstane beneficium zcela nové, zahrnující v sobě všechna práva a privilegia beneficií prvotních.

b) *Unio per subjectionem s. accessoria*, t. j. sloučení, při němž jedno beneficium samostatnosti své pozbývájc, podřídí se jinému; beneficium, jež zůstalo při svých právech, nazývá se hlavním, *ben. principale*, *ecclesia matrix*, beneficium pak onomu

17) Trid. de reform. sess. 21 c. 7, sess. 24 c. 13, 14.

18) C. 48, 49, C. 16 q. 1, c. 2 X. de religiosis domibus III. 36.

19) Trid. sess. 24 c. 18 de ref.

20) Srov. výše str. 195.

21) Trid. sess. 24 c. 15 de ref.; srov. Schulte, II. 310.

22) Trid. sess. 24 c. 9 de ref.

23) Trid. de ref. sess. 7 c. 6, sess. 14 c. 9, sess. 24 c. 13, sess. 25 c. 9.

24) C. 2 de rebus ecclesiae non alienandis in Clement III. 4.

podřízené *accessorium, ecclesia filia*. V ten způsob děje se obyčejně slučování farních osad.²⁵⁾

c) *Unio per aequalitatem* č. *unio aequae principalis*; jesti to sloučení na základě rovnoprávnosti — každé beneficium podrží totiž svou samostatnost a sloučení zračí se jenom v tom, že obě beneficia jsou v rukou jednoho a téhož beneficiáta. Takto bývají obyčejně slučována biskupství; v ten způsob jsou spojeny na př. od r. 1821 diecése Hnězdeňská a Poznaňská.²⁶⁾

Zvláštním způsobem unie jest inkorporace, o níž již výše bylo jednáno (str. 215).

Konečně může býti vysloveno též úplné zrušení beneficium, *suppressio, extinctio*, jmenovitě tenkrát, pozbylo-li podmínek svého bytí, buď že účel, pro nějž bylo zřízeno, pominul nebo že ho nelze dosíci, buď že beneficium ztrátou dotace bylo zbaveno prostředkův existenčních.²⁷⁾ Sbor Tridentýský dovoluje též, aby se zrušovaly méně potřebné prebendy kapitolní, nedá-li se nepatrná dotace ostatních prebend jiným způsobem zlepšiti; k tomu ale přivoliti musí kapitola a při prebendách pod světský patronát postavených též patron.²⁸⁾

Cos jiného je přenesení, *translatio*, jež nedotýká se dotace ani ostatních práv beneficium, nýbrž tyto pouze na jiný kostel neb jinou místnost přenáší. Přenesení jeví se zejména tenkrát nutným, zášel-li kostel, při němž beneficium je zřízeno, a není-li prostředků k jeho obnovení. Přednost má v takovém případě kostel mateřský.²⁹⁾

²⁵⁾ Poměr filiální může tedy vzniknouti jak z rozdělení, tak ze sloučení; mnohdy povstává ještě v třetí způsob totiž tak, že v okršku farním založeno je beneficium a podrobeno je kostelu farnímu (srov. výše str. 217).

²⁶⁾ Bulla „de salute animarum“ ze 16. července 1821. „*Episcopalem pariter ecclesiam Posnaniensem sub invocatione sanctorum Petri et Pauli Apostolorum ad sedis metropolitanae gradum extollimus, ac constituimus, eandemque alteri archiepiscopali ecclesiae Gnesnensi sub invocatione S. Adalberti... aequae principaliter perpetuo unimus et aggregamus... ae archiepiscopum Gnesnensem et Posnaniensem semper esse ac appellari mandamus... Nihil vero in capitulis... archiepiscopalium Gnesnensis et Posnaniensis invicem perpetuo unitarum innovantes mandamus dumtaxat ut Gnesnenses et Posnanienses Capitulares ad Archiepiscopi electionem conjunctim debeant procedere.*“

²⁷⁾ Trid. sess. 21 c. 7 de ref.

²⁸⁾ Sess. 24 c. 15 de ref.

²⁹⁾ Trid. sess. 21 c. 7 de ref.

Titul IV.

Synody jakožto mimořádný orgán vlády církevní.

A) Sbory č. sněmy obecné.*)

§. 58.

Seznali jsme jednotlivě všechny úřady, jež dohromady stanoví hierarchii — a každý z nich spolupůsobí při vykonávání vlády církevní v obvodu sobě přikázaném. V poměrech pravidelných působnost tato ovšem dostačuje; jakmile však vyskytnou se v životě církevním případy mimořádné, jakmile se udá potřeba vyřízení záležitosti, které celé církve se týkají, tu také objeví se sama sebou potřeba společné součinnosti v záležitostech společných. Shromáždění předáků církve konala se od samých počátků křesťanství¹⁾ a právo uznávajíc jich potřebu, stanovilo pro ně stálé formy. Shromáždění představitelů církevních ve předepsané formě svolané a odbývané nazývá se concilium, synodus,²⁾ a jsou-li shromáždění představitelové celé církve, concilium generale č. oecumenicum.

Nauka o sborech obecných, jejich složení, způsobě porad, platnosti usnesení a poměru k papeži náleží mezi nejspornější otázky církevního práva vůbec. Zvláště v nejnovější době byl svoláním sněmu Vatikánského a jeho usneseními zavdán podnět k diskusím velmi ostrým a vášnivým; a není nižádné právní normy sněmův obecných se týkající, která by během sporů těchto nebyla bývala vzata na přetřes. Nechtě následující úvahy poslouží k náležitému obeznámení se a nabytí objektivně představy o věci této.

Dějiny práva církevního ukazují jasně, že právní formy, podle nichž sbory obecné se konaly, ustavičně se měnily. Příčina toho byla hlavně dvojí: předně totiž, jakož jsme viděli, podlehl poměr

*) Literatura. Phillips, II. §. 83—85. Schulte, Kircheur. I. §. 11—14. II. §. 173; srov. mimo to spisy ohledně sněmu Vatikánského na str. 59 p. 18 a při §. 34.

¹⁾ Hefele, Conciliengeschichte d. I.

²⁾ Obou názvů užívá se v téměř smyslu, ale ustálenějším je název concilium k označení shromáždění celé církve a synodus shromáždění partikulárných.

moci biskupské k moci papežské změně, což opět nemohlo ovšem nijakým způsobem zůstatí bez účinku na právní stanovisko sněmů obecných. Postačí, ukážeme-li v té příčině na rozdíl, který se jeví mezi sněmy Lateránskými v XII. a XIII. století s jedné a Kostnickým a Basilejským ve stol. XV. se strany druhé. Za druhé mohl sněm obecný, jsa spolu s papežem představitelem nejvyšší zákonodárné moci v církvi, každého času změnití předpisy jeho se týkající určil totiž sám sobě řád jednací, nejsou v té příčině vázán způsobem sněmů předchozích. Jak lze vůči těmto neustálým změnám mluvití o všeobecných předpisech vždy a všude závazných? Možno-li proto, že sněm některý čas přidržel se té či oné normy, normu tuto považovati za nezměnitelnou? Pročež mylí se, kdo zákonným formám prvních století křesťanství, nebo kterékoli jiné doby historické přikládá význam zákonů zásadných, pokládaje každý jiný způsob jednání za nezákonný.³⁾ Po našem soudu nelze ani otázku o zákonných formách sboru položití jinak nežli historicky, totiž jak vypadaly v tom či v onom období. Též ohledné našich časů jenom na toto stanovisko můžeme se postaviti; poněvadž pak dobám našim nejbližšími jsou sněmy Tridentický a Vatikánský, formulujeme otázku svou takto: jakých forem přidržely se dotčené sněmy při svých úradách a usneseníh? Z odpovědi, kterou zodpovíme tuto otázku, nelze však vyvozovati žádné důsledky ani co do minulosti, ni co do budoucnosti: to jest, netvrdíme, že bylo tak dříve, ani že se tak vždycky musí díti, nýbrž zjišťujeme jen skutečnost. — S touto výhradou tudíž náleží pojímatí následující předpisy o konání sněmův obecných:

1) Právo sněm obecný svolávatí přísluší papeži.⁴⁾

2) Na sněmu zasedají a to s hlasem rozhodným (votum seu suffragium decisivum):

a) z moci práva vlastního, z hierarchického jich stanoviska vyplývajícího, všichni biskupové bez ohledu, jaký mimo to zaujímají

³⁾ Tak na př. Schulte v novějších spisech, jmenovitě: Die Stellung der Concilien etc. srov. §. 34 p.*)

⁴⁾ Srov. bullu Pavla III. „Initio nostri“ z 21. května 1542 svolávající sněm Tridentický (Trid. vydání Richterovo p. 1) a bullu Pia IX. „Aeterni patris“ z 29. června 1868 (Arch. d. XX. 336). — První sněmy svolávali císařové řečtí srov Hefele, Conciliengesch. I.; v čase rozkolu nebo delšího uprázdňení mohl by bez odporu sněm též jinak svolán býti, na př. kolegiem kardinálův.

stupeň a spravují-li diecési čili nic, a tudíž i biskupové in partibus⁵⁾);

b) z moci právního ustanovení: kardinálové, byť ani nebyli biskupy, generálové řádův, opati mající jurisdikci biskupskou a praelati nullius.

Mimo to mohou povolání býti k účastenství v poradách sněmovních též jiní duchovní, ano i osoby světské — ale pouze s hlasem poradním (votum seu suffragium consultativum).⁶⁾

Ku platnosti sněmu není třeba, aby všichni biskupové na něm byli přítomni, byli-li jen všichni náležitě pozváni neb alespoň o nastávajícím sněmu zpraveni. Biskupové jsou povinni osobně na sněmu míti účastenství; mohou sice, zašla-li je důležitá překážka, dáti se zastoupiti plnomocníky (procuratores), ti ale mají pak jenom hlas poradní.⁷⁾

3) Poradám předsedá papež buď osobně, nebo skrze zástupce; ostatně řídí se průběh porad dle jednacího řádu, na kterém buď se sněm sám usnese, nebo který papež ustanoví.⁸⁾ Řád jednací určuje jmenovitě také způsob hlasování.⁹⁾

⁵⁾ Schulte, Die Stellung str. 72 a Lebrb. 349 upírá biskupům in partibus právo účastniti se sněmů, což ale odporuje praxi sněmu Tridentského a Vatikánského. Vábec otázka ta je sporná, srov. Walter, §. 157.

⁶⁾ Srov. Benedictus, XIV. De synodo dioeciesana l. III. cap. 9. Hefele, Conciliengesch. I. str. 14 nsl. Phillips, II. §. 85. — Ještě na sněmu Tridentském byla světská mocnářství zastoupena. (Schulte, Stellung str. 248.)

⁷⁾ Ještě na sněmu Trideutském bylo o tom mnoho sporů; srov. Benedictus XIV. de Synodo III. c. 12. — Schulte, Stellung 238; dříve zástupcové hlasovali, srov. Hefele, Concilieng. I. 19.

⁸⁾ Všechny sněmy vyjma Vatikánský stanovily si samy řád jednací, srov. řád sněmu Tridentského ve výše (str. 59 p. 13) cit. díle Cecconihova (Ginzela?), Die Geschäftsordnung des Concils von Trient aus einer Handschrift des Vaticanischen Archivs 1871. Jednací řád pro sbor Vatikánský předepsán byl listem papežským „Multiplices inter“ ze dne 27. listopadu 1869 (Acta et decreta conc. Vaticani p. 66. v překladu v Archiv XXIII. 34), ale byl na žádost biskupů v některých bodech změněn dekretem z 20. února 1870 (Arch. XXIII. 471).

⁹⁾ Vyjma sbor Kostnický a Basilejský, na nichž hlasováno bylo dle národností (nationes, deputationes), hlasovalo se ostatně na všech jiných sněmch dle hlasů.

4) Závazná moc usnesení sněmovních závisí na schválení papežovu; to plyne z poměru moci biskupské ku moci papežské, o čemž již dříve bylo jednáno.

Sněm obecný je nejvyšším tělesem zákonodárným; co do předmětu jest obvod jeho neobmezen, objímá jak věci víry tak disciplíny a vůbec veškeré možné směry církevního života. Jak bohatého materiálu právního poskytovala usnesení obecných sněmů zvláště v prvních stoletích křesťanství, okazují dějiny zákonodárství církevního.

B) Synody partikulární.

§. 59.

Na potřebě společného spolupůsobení v důležitějších záležitostech, tedy na téže zásadě jako sněmy obecné zakládají se též synody partikulární, totiž shromáždění představených nikoli celé církve, nýbrž jednotlivých teritorií. A jako se v hierarchii církevní ustálila hlavně dvě teritoria jurisdikční, okršlek metropolitní čili provincie a okršlek biskupský čili diecése, tak i partikulární synody jsou buď provinciální nebo diecéšní.

I. Synody provinciální.¹⁾ Instituce synod těchto vyvinula se téměř současně se zřízením metropolitním. Podle dřívějších zákonů²⁾ měli metropolité dvakráte do roka, dle pozdějších³⁾ alespoň jednou za rok svolávat synody; předpis tento, jenž často byl obnovován, ale zřídka plněn, zmírnil sněm Tridentský, nařídív, aby synody provinciální nejméně každý třetí rok byly konány.⁴⁾ V praxi ale ani nálež sněmu Tridentského nebyl s to udržeti se; nehledíc ani k Německu, kde toho již ve středověku bylo zane-

¹⁾ Literatura. Fessler, Provincialconcilien u. Diöcesanaynoden 1849. — Bouix, Du concile provincial 1850. — Phillipa, Kirchenr. II. §. 86. Schulte, II. §. 67. Srov. Rauscher, De conciliorum provincialium convocatione (Acta et decreta conc. prov. Viennensis 1859 p. 199). Polská literatura podána při §. 17.

²⁾ C. 3, 4, 6 D. 18 (z nálezů sněmu Nicejského r. 325., Antiochejského r. 341 a Chalcedonského r. 451).

³⁾ C. 7 D. 18 (sněm Nicejský II. r. 787).

⁴⁾ Scss. 24 c. 2 de reform.; v Polsku tutéz lhůtu ustanovila synoda Kaližská pod arcib. Mikulášem Kurowským r. 1406 odbyvaná (Heliccl, I. 415), taktéz statut Mikuláše Trąby pod trestem sto kop grošů Pražských (vydání Heyzmannovo p. 196, ve sbírce Węzy-

cháno, přestaly synody provinciální i v jiných zemích koncem XVI. nebo během XVII. století. Teprve za našich dob počato na novo odbývati synody provinciální. Ve příčině této platí tyto předpisy:

1. Svolávati synody prov. má metropolita; kdyby se ale v tom vyskytla překážka, nebo kdyby stolec metropolitní byl uprázdněn, nejstarší sufragán provincie.⁶⁾

2. Právo i povinnost sácatniti se synody mají:

a) *cum voto deciaivo*: všichni biskupové sufragani, praelati *cum jurisdictione quasi episcopali* a praelati nullius, kapitolní vikáři a episcopi exempti. Posléze dotčení zvolí si jednou pro vždy některou z nejbližších provincií.⁶⁾

b) *Cum voto consultativo*: biskupové *in partibus*, dále metropolitní a biskupské kapitoly skrze prokuratory,⁷⁾ probošti kostelů kolegiálních a opaté, převorové a provinciálové oněch řádů, jimž svěřena je správa duchovní. Mimo to bývá též obyčejem i jiné duchovní povolávati, na př. representanty fakult teologických, a kromě toho smí sobě každý biskup přibrati konsultora, sekretáře atd. Ti, kdož mají *votum decisivum*, mohou za sebe, nesúčastní-li se z příčin důležitých porad osobně, poslati zástupce; přísluší-li však zástupci tomuto hlas rozhodný či jen poradný, řídí se obyčejem, a není-li žádný obyčej ustálen, rozhodne o tom sama synoda.

3. Obor působnosti synody je hlavně zákonodárny; kromě toho bývalo synodám prikazováno také vyřizování záležitostí soudních a administračních: jako jmenovitě soud nad biskupy, svolení k *visitati* diecése a dozor nad semináři; záležitosti tyto přešly později z větší části na papeže, nebo případdy metropolitovi samému.

4. Poradám předsedá metropolita a usnesení dějí se většinou hlasů. K platnosti jich nebylo dle starších zákonů třeba schválení papežova,⁸⁾ však metropolité sami často za ně prosili.⁹⁾ Sixtus V.

kově p. 97); a synoda Piotrkowská z r. 1577 publikuje usnesení Tridentské, vyměřila arcibiskupu trest 200 zlatých (Węzyk p. 353). O synodách Polských srov. výše str. 53 a 66.

⁶⁾ Trid. sess. 24 c. 2 de ref.; že v případě uprázdnění právo svolávati synodu nepřisluší kapitole, srov. nález kongregace Trident. z 10. února 1624 ve vydání Richterové p. 374 p. 13.

⁷⁾ Trid. cit.

⁷⁾ C. 10 X. de his quae fiunt III. 10.

⁸⁾ Srov. Thomassin, *Vetus et nova eccl. disc.* P. II. lib. III. c. 57. — Walter, §. 159.

⁹⁾ Srov. Benedictus XIV. *De synodo dioec.* l. 13, c. 3 n. 4.

pak vyneziv obor působnosti kongregace concilii Tridentini, přikázal kongregaci této též zkoumání usnesení synod, neodporují-li ustanovením Tridentským. Za tím účelem zřízen byl zvláštní odbor, congregatio super revisione synodorum provincialium (srov. výše str. 173), jenž prozkoumaj ve směru výše dotčeném usnesení synodálně, zasílá je metropolitovi, aby je publikoval. Nálezy provinciálních synod nazývají se obyčejné statuta synodorum provincialium.

Vedle synod provinciálních bývaly zvláště v dobách dřívějších svolávány též synody větších okrsků, jmenovitě patriarchálních a primasovských. Tak na př. v Polsce svolával primas biskupy obou provincií.

II. Jiné povahy nežli sněmy ekumenické a synody provinciální jsou synody diecéšní ¹⁰⁾ Na oněch totiž radí a usnášejí se biskupové jakožto rovní s rovnými a jakožto držitelé téže moci církevní. V obvodu diecése pak je všeliká jurisdikční moc při biskupovi; komukoli v území biskupovu svěřen je nějaký úřad církevní, ten vykonává jej pouze v jeho zastoupení a jménu. Neshodovalo by se se zásadou touto, kdyby se ustanovením třebaš i veškerého duchovenstva diecésního přiznávala moc samovolnou vládu biskupovu omezující; pročež ani shromáždění tohoto duchovenstva vůči biskupovi jiné nemohou zaujmouti stanovisko leda jako tělesa poradná. Ačkoli tedy četné zákony církevní ¹¹⁾ a posléze i nález sněmu Tridentského ¹²⁾ biskupům ukládají svolávati synody, tož přece synody tyto nikdy neměly význam těles zákonodárných, nýbrž účelem jejich jediným bylo přispívati biskupovi radou v důležitějších případech správy církevní, najmě v oboru biskupského zákonodárství. ¹³⁾

¹⁰⁾ Nejobsírnější a dosud ještě nejlepší dílo o tom je Benedikta XIV. De synodo dioeceseana libri XIII. 1740 (a později několikrát); srov. kromě toho: Phillips, Die Diöcesansynode 1849 a tžž Kirchenr. VII. §. 365 nsl. Fessler, Die Provincialconcilien u. Diöcesansynoden 1849. Sattler, Die Diöcesansynode 1849. Bouix, Tractatus de episcopo et synodo dioeceseana 1859. Holtgreven, Die Diöcesansynode als Rechtsinstitut 1868

¹¹⁾ C. 16, D. 18, c. 2 D. 38, c. 25 X. de accusationibus V. I. a j.; v Polsce nazývaly předpisy výše (p. 4) uvedené svolávati synody každého roku, leč by téhož roku se konala synoda provinciální.

¹²⁾ Trid. sess. 24 c. 2 de ref.

¹³⁾ Papež Pius VI. v bulle „Auctorem fidei“ zavrhl výslovně náhled shromáždění biskupů v Pistoji, že synoda provinciální má moc zákonodárnou (srov. výše str. 131 a 132).

Synody diecéšní mají se konati podle těchto předpisů:

1) Právo synodu svolati přísluší biskupovi konfirmovanému (třebas ještě nebyl konsekrován) a je-li stolec biskupský uprázdněn, kapitolnímu vikáři; generálnímu vikáři ale jen, obdržel-li k tomu speciální plnomocenství. ¹⁴⁾

2) Sněm Tridentský nařizuje svolávati synody diecéšní každý rok; ¹⁵⁾ avšak předpis tento nebyval náležitě zachováván a jako synody provinciální tak i synody diecéšní ponenáhu vyšly z obyčeje; není tomu dávno, co se opět častěji svolávati počínají. ¹⁶⁾

3) Povinni účastniti se jich jsou: generální vikář, kapitoly katedrální a kolegiální skrze zástupce, pak světší preláti a z prelátů feholních ti, kteří nepodlébají kapitolám generálním, a konečně všichni duchovní bez výjimky, kteří mají *curam animarum*; ¹⁷⁾ držitelé prostých beneficií a jiní duchovní však jenom tenkrát, kde to jest obyčejem, anebo kde se má jednati o opravě kázně, neb o věci celého kleru se týkající. ¹⁸⁾ Ve větších diecésích bývají někdy biskupové zvláště zmocnění povolávati z každého děkanátu (vikariátu) jen určitý počet duchovních. ¹⁹⁾

4) Usnesení v pravém slova smyslu se nedějí, poněvadž konečné rozhodnutí přísluší samému biskupovi. Tak zvaná *statuta synodorum dioecesanarum* jsou tudíž vlastně předpisy biskupskými a nepotřebují schválení papežského. Samostatně jedná synoda diecéšní jenom potud, pokud ustanovuje *examinatory* pro tak zv. farní konkursy ²⁰⁾ (o čemž ještě níže) a pokud označuje duchovní, které považuje za hodné a spůsobilé, aby jim papež jakožto dele-

¹⁴⁾ Srov. výše str. 208 a 199.

¹⁵⁾ Trid. cit.

¹⁶⁾ Srov. o tom Heyzmann v předmluvě k vydání statutů synod Krakovských (*starodawue prawa polskiego pomniki d. IV.*) str. VIII.

¹⁷⁾ Trid. cit. „... ad quas (synodos dioecesanarum) exempti etiam omnes, qui alias cessante exemptione interesse deberent nec capitulis generalibus subduntur, accedere teneantur; ratione tamen parochialium aut aliarum saecularium ecclesiarum, etiam annexarum, debeant ii qui earum curam gerunt, quicunque illi sint, synodo interesse.“

¹⁸⁾ Phillips, VII. 205.

¹⁹⁾ Die Dioecesanynoden in Meeheln u. Budweis im J. 1872 v Archivu XXIX. (1873) 160.

²⁰⁾ Trid. sess. 25 c. 10 de ref.

gátům svým zvláštní úkony soudní přikázal²¹⁾ (*examinatores, iudices synodales, iudices in partibus*).

Některá státní zákonodárství činila svolávání synod závislým na svolení vlády, což ale nyní většinou pominulo. V Rakousku v té příčině není žádného obmezení;²²⁾ avšak biskup publikuje usnesení synodální, má tato jakož i všechna jiná nařízení oznámiti politické vládě zemské.²³⁾

²¹⁾ Trid. sess. 24 c. 18 de ref.

²²⁾ Konkordat čl. IV. lit. e. (*Archiepiscopis et Episcopis liberum erit.*) „convocare et celebrare ad sacrorum canonum normam concilia provincialia et synodos dioecesanarum eorumque acta vulgare.“

²³⁾ Srov. §. 16 zák. ze 7. května 1874. Již list papežský „*Optime noscitis*“ z 5. listop. 1855 prohlášením uzavření konkordátu (Heyzmann, *Najnowsze prawa* str. 46) uložil biskupům, aby zpravili vládu o synodě, jež konati se má, a zpravili ji o zákonech na synodě vydaných.

Oddíl III.

Osazování úřadů církevních.

Rozhled povšechný.

§. 60.

Obdržeti úřad církevní možno jedině od vrchnosti církevní; úkon pak, mocí kterého vrchnost církevní úřad udílí, nazývá se *provisio* (*collatio* v nejšířším smyslu). Jakožto úkon jurisdikční přísluší udílení úřadů zvláště papeži a biskupům, jimž vůbec vykonávání vlády církevní je svěřeno. Nicméně uměla církev se zásadou touto srovnati vliv jiných ještě osob na osazování beneficí, přiznavši jim právo označiti osobu, jíž vrchnost církevní úřad má uděliti. Kde tímto způsobem papež nebo biskup v udílení beneficia jest omezen, mluvíme o udílení nevolném, *provisio s. collatio non libera*, kde však sami nejen vlastní osazování vykonávají, ale kde zároveň i volba osoby jim je vyhrazena, je provise volnou, *provisio libera c. collatio* v užším smyslu. Dotčený vliv na osazování beneficí vykonávají pak osoby třetí — jednotlivé neb hromadné — buď na způsob volby, nebo na způsob jmenování, nebo konečně na způsob presentace, kterážto opět je výronem práva patronátního. Které z těchto forem v příslušném případě užiti dlužno, závisí nejčastěji na rozvoji historickém. Tím vzalo na se osazování beneficí povahu velmi různorodou; vedle toho však jsou jisté náležitosti právní, které každé provise se týkají, především pak zásada již výše vytknutá, že vlastní udělení moci církevní závisí na papeži a biskupech. Z přirozenosti věci plyne však modifikace této zásady co do hodnosti papežské samé, jež nemajíc

nad sebou nižší moci vyšší, řídí se formami zcela zvláštními. Dlužno tudíž při výkladu o udílení úřadů církevních jednati zvláště o úřadě papežském.

Titul I.

Volba papeže.*)

a) Historický vývoj.

§. 61.

Kdo a na jaký způsob bezprostředně po sv. Petru na stolec Římský byl povolán, je dosud otázkou pochybnou;¹⁾ pokud sáhají historické doklady, jest jedinou právní formou ustanovování papeže volba. V V. a VI. století vyskytly se snahy pojistiti papeži vliv na ustanovení nástupce;²⁾ ale snahy tyto neměly žádný výsledek. Volba pak sama konala se tak jako při biskupstvích jiných: totiž

*) Literatura. Camarda, Constitutionum Apost. una cum caeremoniall Gregoriano de pertinentibus ad electionem Papae synopsis 1737. — Floss, Die Papstwahl unter den Ottonen, 1858. — Petruccelli della Gattina, Histoire diplomatique des conclaves 1864. — Zöpfell, Die Papstwahlen u. die mit ihnen im nächsten Zusammenhange stehenden Caeremonien in ihrer Entwicklung vom XI. bis XIV. Jahrh. 1871. — Weizsäcker, Die Papstwahl von 1059—1130. v Jahrb. für deutsche Theol. d. 17, týž, Die Decretale licet de vitanda tamtéž d. 18 (1871). — Meyer Mor., Die Wahl Alexander III. u. Victor IV. 1871. — Lorenz, Papstwahl u. Kaiserthum 1874. — Phillips, V. §. 246—250. — Hinschius, I. §. 26, 30. — Kiliński Theodor († 1863). Wiadomość o obiorze papieża i dworze jego. Kraków 1833. — Lubieński Eduard br., Wybór i koronacya papieżów, a w szczególności Piusa IX. V Bibliotece Varšavské 1847 d. I.

¹⁾ Phillips, V. 730. Dle církevní tradice vysvětlil prý sám sv. Petr Klementa I. za biskupa Římského; srov. c. 1. C. 8 qu. I (z Pseudois.) a c. 2 eod. (apokryf Klementa I.). Různá ale jsou podání, zdali nastoupil Klement po něm bezprostředně, anebo zdali nebyli před ním papeži Linus a Cletus; o nynějším stavu té otázky viz Encyklop. kościelna d. X. 378.

²⁾ Tak za papeže Symmachu I. na synodě Římské r. 499 (Mansi VIII. 229; srov. k tomu Hefele, Conciliengesch. II. 608) a za Bonifáce II. (530—532), srov. Hinschius, II. 227.

za účastenství biskupů vůkolních, duchovenstva a obce křesťanské.³⁾ Záhy ale jali se císařové římský zasahovati rozhodně ve volbu, a zejména tenkrát, když voliči nebyli sto docíliti mezi sebou shody. Zakročení moci světské bylo v případě takém téměř nezbytné, neboť forma volby nebyla právem ustálena a vůbec nebylo předpisu, kdo má v případě neshody voličů považován býti za zvolena. Nebylo jiné pomoci než odvolati se k výroku císařovu. Tak rozhodl na př. císař Valentinián I. volebou spor ve prospěch papeže Siricia (r. 384),⁴⁾ Honorius ve prospěch Bonifáce I. (r. 419),⁵⁾ a o několik let později (r. 426) vydal též císař všeobecný předpis, jak třeba se zachovati, vyskytne-li se mezi voliči neshoda.⁶⁾

Nemenší vliv na volbu papeže vykonávali knížata germánská, kteří po pádu státu římského opanovali Itálii; tak Odoaker při volbě Felixe III. (483), Theodorich při volbě Symmachové (498) a Felixe IV. (526), Theodat při volbě Sylvestrové (536).⁷⁾ Za vlády Byzantské vyžadovalo se již formálního potvrzení; odtud vyvinula se od polovice VI. st. praxis, že se listina sepsaná o volbě předkládala náměstkoví sídlícímu v Ravenně, který ji někdy sám potvrdil, někdy císaři ku potvrzení předkládal.⁸⁾ Podobné stanovisko zaujali později králové Francouzští a Němečtí, kteří domohše se koruny císařské a pokládajíce se za nástupce imperatorů římských, počali se míšiti v záležitosti Vlašské. Z prvopočátku neměli žádný vliv na ustanovování papežů; spíše pojistily přátelské jich styky s papežstvím volbě větší volnost nežli dříve. Za času Pipina, Karla Vel. a Ludvika Pobožného bývali zvolenci vysvěcováni, aniž se vyčkaloby potvrzení královského,⁹⁾ Ludvík dokonce svobodu volby

³⁾ C. 5, 6, C. 7 qu. 1.

⁴⁾ Valentin I. epist. 2 ad Pinian (Constant p. 639).

⁵⁾ Jaffé, Regesta Rom. pont. p. 29.

⁶⁾ C. 8. D. 79, c. 2 D. 97.

⁷⁾ O tom obšírně Dahn Könige der Germanen d. III.

⁸⁾ Liber diurnus vyd. de Rozière p. 99, 168.

⁹⁾ Tak Pavla I. (757), Štěpána IV. (768), Hadriána I. (771), Lva III. (795), Štěpána V. (816), Paskala I. (817); výmyslem pozdějších dob je, že by byl papež Hadrián I. na synodě římské přiznal Karlu Vel. právo obsazovati všechna biskupství spolu s biskupstvím římským; srvn. Hinschius I. 229. Bernheim Das unechte Decret Hadriani I. in Verbindung mit dem unechten Decrete Leos VIII., ve Forschungen zur deut. Gesch. d. XV. (1875); rovněž nezdá se býti autentickou

zaručil.¹⁰⁾ Teprve když vášnivý zápas stran při volbě papeže Eugena II. (824) vyvolal hrozivou bouři, zakročil ve spor volební Lothar, Ludvíkův syn, jenž urovnal spory, ustanovil v dorozumění se s papežem, že pro budoucnost volba ovšem zůstati má úplně svobodnou, že však zvolený má před konsekrací u přítomnosti posílů císařských vykonati přísahu.¹¹⁾ Ještě dále šel Otto I.; byv Janem XII. přivolán na pomoc, vynutil Římanům přísahu, že příště ne zvolí papeže bez jeho a jeho syna svolení. Hnedky také dosadil vlivem svým na stolec papežský Lva VII. (963).¹²⁾ Poměry tudíž změnily se tou měrou, že vlastně nyní císař rozhodoval, kdo má býti papežem a úkon volební často byl pouhou planou formalitou. Avšak vliv, kterého se domohli císařové němečtí, jevil se jen tehdy účinně, když zasedal na trůně císařském vladař mocný. Za to ale v dobách, kdy moc císařská vůbec byla slabá, neb aspoň v Itálii dostatečně nenalézala opory, vliv císařů na osazování stolce papežského docela mizel, anebo jen na velmi úzké rozměry se omezoval. V takých případech tedy volba po právu závisela na vůkolních biskupech, duchovenstvu a lidu Římském. Nicméně ta okolnost, že nedostávalo se v té příčině ustálených forem, mívala v zápětí zuřivý zápas stran, jehož konečný výsledek jedině na přesile závisel. Mocné

(srv. Hinschius I. 231) konstituce Štěpána V. (c. 28. D. 63), že papež může býti vysvěcen jen u přítomnosti legátů císařových (srovn. ale Lorenz cit. 40).

¹⁰⁾ Srv. konstituci Ludvíka Pobožného v Pertzových Monum. Germ. IV. leg. II. app. p. 9. (ve výtahu v c. 30. D. 63)). Tato jest ovšem v některých odstavcích podvržena, avšak co do blavního obsahu svého jest autentickou, srov. Ficker Forschungen zur Reichs- und Rechtsgesch. Italiens. d. II. (1869) 332. — Lorenz str. 43.

¹¹⁾ Srv. capitula Clotbarii c. 3. Pertz Monum. III. Leg. I. 240., pochybnost Phillipsovou (V. 575) ohledně autentičnosti této konstituce vyvrací Hinschius I. 233.

¹²⁾ Lvu VII. byl připisován dekret, přiznávající císaři právo ustanovovati papeže; nyní téměř všeobecně dekret ten za podvržený se uznává, aspoň v oné kratší formě, v níž do nedávna byl znám (srv. Pertz Monum. IV. leg. II. p. 166) a u Graciána (c. 23. D. 63) jest umístěn; srv. Phillips V. 787. Giesebrecht, Gesch. der deutschen Kaiserzeit I. 783. Hinschius I. 242. V r. 1858. uveřejnil Floss (Die Papstwahl unter den Ottonen) z listin Trevírské bibliotéky obšírnější text, jehož autentičnost hájí; zdá se však, že i v této formě je konstituce Lva VIII. podvržena, srv. Waitz v Syblově Hist. Zeitschrift I. 225. Giesebrecht cit. v druhém vydání I. 822. Hinschius I. 240. Bernheim cit.

rodiny šlechtické zneužívaly svého postavení, aby na stolec papežský povznesly některého člena svého neb alespoň nápadníka jim nakloněného. Je na snadě, že při takovém stavu věci nedbáno ani prospěchu církve ani vysokého důstojenství úřadu papežského, nýbrž že každý jen vlastní sledoval prospěch. Poměry tyto jsou též jednou z hlavních příčin hlubokého úpadku papežství ve století X. a první polovici stol. XI. Bez ostychu povolávání jsou na stolec papežský lidé nejhorších mravů, při čemž ani věku ba ani stavu duchovního nedbáno, jen aby někteří jednotlivci našli v nich podatelné nástroje svých sobeckých cílův. Dospělo to tam, že na př. Jan XI. (931), Jan XII. (955), Lev VIII. (963), Jan XIX. (1023), byvše zvoleni, vůbec ani do stavu duchovního nenáleželi, že oba nejprve jmenovaní neměli ani 20 let svého věku, a že povýšen byl na trůn papežský Benedikt IX. (r. 1033) ještě ani dvacetiletý, který po nejzpuštějším vladaření úřad svůj za peníze odstoupil. Vůči tomu není divu, že lidé dobré vůle a o blaho církve pečliví císařské pomoci se dovolávali, volíce raději zadati svobodu volby, nežli snášeti potupu nejvyšší hodnosti církevní. Když ale Řehoř VI. odkoupiv Benediktu IX. trůn papežský, s to nebyl oproti protipapeži Silvestrovi III. na něm se udržeti a tudíž zmatek v Římě nejvyššího dosáhl stupně, tu teprve zakročení Jindřicha III. navrátilo církvi mír. Opírajíc se o pomoc císařovu sesadila synoda v Sutri (r. 1046) Silvestra III. i Řehoře VI. a bezprostřední spolupůsobení císařovo zajistilo volbu Klementa II. Pod dojmem těchto rozbrojů nebyl císaři činěn žádný odpor, když po smrti Klementa II. (1047) téměř o své újmě k následnictví povolal Damasa II. († 1048), Lva IX. († 1054) a Viktora II. († 1056); ano tím méně bylo důvodu odmítati podporu císařovu, poněvadž papežové Lev IX. a Viktor II. jím ustanovení, výtečné církev spravovali.¹³⁾ Volilo se jaksi zlo menší, ježto století uplynulá okázala, že císařové osobující si vliv na dosazování papežův učinili alespoň přítrž pohoršlivým agitacím šlechty Římské a poskytovali co do hodnosti kandidátovy větší záruky. Leč to byl prostředek jen mimořádný, jenž výjimečným položením církve byl vyvolán: v zásadě mohla volba papeže jakožto záležitost čistě církevní pouze a jedině na církvi

¹³⁾ Srov. Gieseler Kirchengesch. II. 1. 228. Giesebrecht II. 394. 'nsl. Zdali Jindřich od lidu Římského výslovně obdržel právo osazovati stolec papežský, je pochybné; srov. s jedné strany Phillips V. 790., s druhé Zöpffel str. 75., Lorenz str. 73.

býti závislou a zásadě této rozkaz císařův právě tak byl na újmu, jako násilné rejdy volební magnátův. Když tedy za všeobecného rozkladu poměrů církevních utvořila se ve století XI. strana reformační, bylo její péčí usilovnou, aby vybavila volbu papeže z područí cizích vlivův. Poněvadž pak především církvi škodily volební rejdy šlechty, jež lidi nehodné na stolec papežský dosazovala, pročť také v tom směru třeba bylo pracovati. Potřeba toho jevila se býti tím naléhavější, když po smrti Jindřicha III. (1056) význam císařství v Itálii klesl a tedy s této strany nebylo lze nadíti se nějakého přispění. Hned při nejbližší volbě, po smrti Viktora II. (1057), bylo možno předejiti hrozivé bouři a zmatky toliko přispěním Gottfrieda, vévody lotarynského, tím, že za papeže zvolen byl jeho bratr Štěpán X. Štěpán zemřel již následujícího roku; tenkrát opakovalo se zase drubdy tak časté divadlo rozštěpené volby: strana hrabat Tuskulanských dosadila bezprávně na stolec papežský Benedikta X., strana reformy pak dvorem císařským podporovaná prosadila v Sieně volbu Mikuláše II. (1058). Na štěstí udržel se Mikuláš II. a pamětliv jsa pohoršlivých rozbrojů volbu jeho provázejících, učinil první krok zákonodárný, aby volba papeže stala se nezávislou na vůli Římských magnátův. Vydal na synodě Lateránské r. 1059 zákon, jímž volbu papeže kardinálům-biskupům přikázal; spolupůsobení ostatního duchovenstva a lidu ještě sice neodstranil, ale přiznal jim význam pouze podřízený. Biskupové kardinálové měli volbu vykonati, duchovenstvo pak a obec měly ji schváliti; rovněž i císaři přiznává konstituce Mikuláše II. právo schvalovati volbu.¹⁴⁾ — Obmezením vlastní voby na úzký kroužek kardinálů doufal Mikuláš odstraniti dřívější přehmaty. V naději té však se zklamal; neboť předpis jeho přiznávající i na dále duchovenstvu a obci — totiž v praxi magnátům Římským — činné účastenství při volbě a neohraničující přesně jeho meze a způsob,

¹⁴⁾ Ohledně autentického textu je velký spor; jesti dvě hlavní varianty: text kroniky opata Hugona Flavignyjského přijatý v dekret Gracianův c. 1. D. 23; a text dle kodexu Vatikánského podaný v Pertzových Monum. Germaniae IV. leg. 2. p. 177. a se změnami v Jaffeově vydání Codicis Udalrici Babenbergensis (Monumenta Bamberg. 1869). Co do obsahu zakládá se rozdíl mezi oběma těmito texty na tom, že text Gracianův udílí právo volby pouze kardinálům biskupům, text kodexu Vatikánského kardinálům vůbec, a dále, že první méně vlivu císaři přiznává nežli druhý. Podle nynějšího stavu otázky této dlužno pokládati za autentický text Gracianův; srov.

nemohl dosáti svého cíle. Po celé následující století panovala dřívější libovůle a konstituce Mikulášovy jen zřídka bylo šetřeno.¹⁵⁾

Teprve když r. 1159. po volbě velmi bouřlivé na stolec papežský dosedl Alexandr III., byla zahájena s větší energií a s lepším výsledkem reforma práva volebního. Na třetím obecním sněmě Lateránském (1179) vydal Alexandr zákon,¹⁶⁾ jímž účastenství nižšího duchovenstva a osob světských při volbě úplně bylo vyloučeno a volba papeže výhradně kardinálům byla přikázána. Zároveň ustanovuje zákon ten, že kdyby kardinálové nikoho jednohlasně papežem nezvolili, jen ten po právu za zvolena považován býti má, komu připadly dvě třetiny hlasův a že ten, kdo nemaje takovou většinu přes to hodnost papežskou si osvojuje, propadne i se svými přívrženci klatbě a ztrátě všechněch vyšších svěcení. O potvrzování volby císařem není v konstituci Alexandrově ani zmínky — odstranil je mlčky, což tím snáze mohl učiniti, poněvadž déle již než celé století pominul skutečný vliv císařův na volbu papeže. Po-

zvláště Phillips V. 795. Zöpffel cit. a Waitz ve Forschungen zur deutschen Gesch. d. IV. (1864), VII. (1867), X. (1870), Baxmanu, Politik der Päpste d. II. (1869) 279. (Srov. text Vatikánský mezi jinými Pertz cit., Hefele Conciliengesch. IV. 757). Srov. ještě Hinschius I. §. 27. (proti němu Waitz cit. X. 614) a Bernhardi ve Forschungen zur d. Gesch. XVII. (1877) 397.

¹⁵⁾ Průběh těchto voleb byl velmi různý: nástupce Mikuláše († 1061) Alexandr II. (1061—1073) volen byl dle konstituce Mikulášovy, Řehoř VII. (1073—1085) pak bez předepsaného účastenství kardinálů biskupů. Viktora III. (1086—1087) volili všichni kardinálové, duchovenstvo a lid, Urbana II. (1088—1099) mimo kardinály i jiní ještě biskupové a opati; Paskala II. (1099—1118) a Gelasia II. (1118—1119) opět dávným způsobem kardinálové, duchovenstvo a obec. Volba Kalista II. (1119—1124) konala se mimo Řím (v Clugny) za účastenství přítomných tam kardinálův a duchovenstva; později potvrdili ho v Římě kardinálové, duchovenstvo a lid. Při volbě Honoria II. (1124—1130) počali velmožové jako dříve strojiti pikle a dopouštěti se násill, což jmenovitě při uprázdění se následujícím v zápětí mělo rozštěpenou volbu; zvolený od kardinálů biskupů Innocenc II. (1130—1143) udržel se pomoci krále Lothara II. O volbě Celestina II. (1143—1144) a Lucia II. (1144—1145) není nic podrobnějšího známo; Engen III. (1145—1153), Anastasius IV. (1153—1154) a Hadrián IV. (1154—1159) byli zvoleni po dávném způsobu, ale pod rozhodným vlivem kardinálů. Při potomní volbě nabyly bouře značných rozměrův; udržel se Alexandr III. (1159—1181), maje za sebou většinu kardinálův.

¹⁶⁾ Konstituce „Licet de vitanda“, c. 6. X. de electione I. 6.

slední volba, při níž ještě formálně za potvrzení císařské bylo žádáno, byla volba Řehoře VII. r. 1073.

Od r. 1179 byla tudíž volba papeže výlučně v rukou kardinálův. Ta okolnost však, že konstituce Alexandra III. k platnosti volby dvou třetin hlasů vyžadovala, byla příčinou, že stolec papežský často po dlouhý čas zůstal osiřelým. Křiklavý případ udál se jmenovitě po smrti Klementa IV. (r. 1268), když shromáždění ve Viterbu kardinálové nížádnou měrou o volbě nástupce dohodnouti se nemohli. Po tři léta byl stolec papežský uprázdněn, až konečně z přinucení samého lidu zvolen byl Theobald z Luttychu. Týž dosednuv na stolec papežský pode jménem Řehoře X. (1271—1280) umínil si, že učiní nějaké opatření, by stolec papežský příště nezůstal dlouho uprázdněn, a vydal za tím účelem na sněmu Lyonském r. 1274 zákon o tak zv. Conclave.¹⁷⁾ Po smrti papežové měli se kardinálové nejdéle v 10 dnech sejíti na místě, kde papež zemřel, a tam měli tak dlouho uzamčeni setrvati, dokud by dvě třetiny hlasů nepřipadly témuž kandidátovi. Omezení osobní volnosti, jež nad to bylo ještě spojeno se ztenčením důchodův a velmi skromnou potravou po čas volby, nutkalo kardinály k urychlení volby.¹⁸⁾ Krutost těchto předpisův vznítla tou měrou nechuť kardinálů, že pozdější papežové jmenovitě Jan XXI. (1276) a Mikuláš IV. (1288—1292) výslovně je zrušili.¹⁹⁾ Když však po smrti Mikulášové pro neshodu kardinálův opětně dvouleté bezvládní nastalo, obnovil Celestin V. (1294) konstituci Řehořovu; později zmírnil některá ostřejší ustanovení Klement VI. (1342—1352).²⁰⁾

Konstituce Alexandra III. a Řehoře X. jsou až dosud základem zákona o volbě papeže. Pozdější zákonodárství hledí si již pouze jednotlivostí neb otázek, jichž se řečené konstituce nedotýkají. Důležitější ustanovení vydali jmenovitě Klement V. (1311) o kon-

¹⁷⁾ Konstituce „Ubi periculum“, c. 3. de electione in VIto I. 6.

¹⁸⁾ Po bezvýsledném uplynutí tří dnů dostávali kardinálové k obědu a k večeři toliko po jednom jídle a po uplynutí dalších pěti dnů bylo jim zůstatí o chlebě a vině; po dobu konklave neměli dostávatí žádných důchodů z pokladny papežské.

¹⁹⁾ Srov. Raynaldi Annales a. 1276. n. 29—31. a a. 1294 n. 17.

²⁰⁾ Konstituce „Licet in constitutione“ ze 6. prosince 1351, Bull. I. 258.

klave,²¹⁾ Julius II. (1505) proti volbám simonickým,²²⁾ Pavel IV. (1557) proti těm, kteří ještě za živobytí papeže o hlasy se ucházejí,²³⁾ a Pius IV. (1562) předpisy o způsobu volby a konklave doplňující.²⁴⁾ Opírajíce se o všechny tyto předpisy vymezil papež Řehoř XV. (1621) velmi důkladně právo volební,²⁵⁾ předepsav zároveň jinou konstituci až do nejmenších podrobností ceremoniál volby.²⁶⁾ Urban VIII. (1625) potvrdil předpisy Řehořovy²⁷⁾ a Klement XII. (1732) doplnil je ohledně některých jednotlivostí.²⁸⁾

b) Platné právo.

§. 62.

Z toho, co v předchozím §. bylo řečeno, plyne, že nyní platné právo nezakládá se na zákonu jediném, nýbrž na celé řadě konstitucí papežských Alexandrem III. počínajíc; všechny dosud jsou ještě pramenem nynějšího práva, pokud ovšem nebyly výslovně zrušeny nebo změněny. Ba ani konstituce Řehoře XV., ačkoli v jediný celek shrnula větší část dřívějších předpisů, neujmula ostatku moci závazné.¹⁾

²¹⁾ Konstituce „Ne Romani“, c. 2. de electione in Clem. I. 3.; podobá se, že vydal konstituci tuto na synodě ve Vienne srov. Heffele, Conciliengesch. VI. 474.

²²⁾ Konst. „Cum tam divino“ ze 14. ledna 1505. Bull. I. 466., jejíž bezprostřední příčinou byly úplatky, jichž se při volbě své dopustil předchůdce Klementův Alexandr VI.

²³⁾ Konst. „Cum secundum Apostolum“ z 16. prosince 1557. Bull. I. 836.

²⁴⁾ Konst. „In eligendis“ z 9. října 1562. Bull. II. 97.

²⁵⁾ Konst. „Aeterni patris filius“ z 15. listopadu 1621. Bull. III. 444.

²⁶⁾ Ceremoniál schválený konstit. „Decet Romanum Pontificem“ z 12. března 1621. Bull. III. 454. Složen byl za spolupracovníctví slavného kanonisty Prospera Fagnani.

²⁷⁾ Konst. „Ad Romani pontificis“ ze dne 28. ledna 1625. Bull. IV. 95.

²⁸⁾ Konst. „Apostolatus officium“ z 5. října 1732. Bull. XIII. 302.

¹⁾ Srov. cit. konst. „Aeterni patris“ §. 24.

Vylíživše takto věc historicky, máme nyní vyložiti systematicky jednotlivá ustanovení dosud ještě platná;^{*)} tato týkají se práva volebního, volitelnosti a volby samé.

A. Právo volební přísluší výlučně kardinálům a to i tehdy, kdyby právě, když stolec papežský se uprázdnil, zasedal sněm obecný. Ustanovení sborů Kostnického a Basilejského, příkazující sněmům právo voliti papeže,²⁾ zrušena byla pozdějšími zákony. Tak nařídili Julius II. s ohledem na pátý sněm Lateránský (1513) a Pavel III. (1544) a Pius IV. (1561) s ohledem na sněm Tridentický, že kdyby se stalo a oni po čas zasedání sněmu zemřeli, nikoliv sněm, nýbrž kolegium kardinálů má voliti nástupce.⁴⁾ Pius IX. vydal konečně v té příčině všeobecný předpis, ustanoviv, že shromážděný sněm má tím okamžikem, kdy papež zemře, zaraziti své porady na tak dlouho, dokavad kardinálové obvyklým způsobem nástupce nezvolili.

Z kardinálů nemají volební právo pouze ti, již dosud neobdrželi svěcení jahenské,⁶⁾ leč by jim býval nebožtík papež zvláštním privilejem právo volební udělil.⁷⁾ Ostatně přísluší toto právo každému kardinálu bez výjimky, byť ani nebyl obdržel odznaků svého důstojenství,⁸⁾ a byť i byl stížen tresty církevními, ano i klatbou.⁹⁾ Však papež může ho za trest zbaviti práva volebního.¹⁰⁾

B. Co se volitelnosti týká, třeba nejprve uvážiti, že mylné a z větší části dnes již zavržené je mínění, že jenom kar-

*) Konstituce dotčené v předchozím §. cituji v tomto §. pouze jménem papežovým.

2) Conc. Const. sess. 39. c. 2., Basil. s. 4. c. 3., s. 7.; na těchto sněmích byly vykonány volby Martina V. a Felixa V. volebními sbory složenými z kardinálův a ze členů sněmem ustanovených.

4) Srov. Raynaldi Annales ad a. 1513. n. 7. konstit. Pavla III. z 29. listop. 1544 a konstit. Pia IV. „Prudentiae patris familias“ z 22. září 1561. Bull. IV. p. 90.

6) Bulla „Cum Romanis Pontificibus“ ze 4. prosince 1869., text v Archivu XXIII. 344.

8) Pius IV. §. 25., konstit. Sixta V. „Postquam verus“ ze 3. prosince 1586. Bull. II. 610.

7) Řehoře XV. Caeremoniale.

9) Dekret Pia V. ze 26. ledna 1571. Ferraris Prompta biblioth. v. Cardinales art. I. n. 22.

*) Klement V., Řehoř XV. §. 22.

10) Hinschius I. 371. n. 1.

dinál může za papeže býti volen.¹¹⁾ Ustanovila tak sice synoda Římská r. 769,¹²⁾ ale předpis tento v praxi neudržel se a Mikuláš II. zrušil jej výslovně svým volebním dekretem. Již po konstituci Alexandra III. zvoleni byli z nekardinálův Urban III. (1185), Urban IV. (1260), Řehoř X. (1271), Celestin V. (1294), Klement V. (1305), Urban V. (1362) a Urban VI. (1378). Počínaje jeho nástupcem Bonifácem IX. (1389) byli voleni již jen kardinálové; že však to není nutné, tomu nasvědčuje nejlépe ceremoniál Řehoře XV., který mluví o způsobu volby per compromissum (viz níže!), výslovně praví, že volba připadnouti může i na nekardinála. — Rovněž ohledně kvalifikace kandidátovy neobsahují zákony žádné omezení. Volitelni jsou tudíž nejen duchovní všech stupňův, ale i osoby světské a to i tenkrát, nemají-li náležitosti k nabytí svěcení předepsané; volba za papeže zdvihá totiž, jak jsme již podotkli, všechny vadnosti svěcení (str. 100.). Pročež není ani nezbytnou podmínkou 30. rok žití, ačkoliv ten, jenž byl zvolen, přijímá svěcení biskupské. Neplatnou byla by jen volba osob vůbec k přijetí svěcení nespůsobilých (incapaces srov. str. 90.) a tudíž nekřtěncův a žen,¹³⁾ a dále dle souhlasného mínění kanonistů volba dětí, osob chorých na duchu a kacířův.¹⁴⁾ Positivní předpis prohlašuje za neplatnou též volbu, při níž zvolený dopustil se simonie.¹⁵⁾

C. O volbě samé. Místem volby je residence nebožtíka papeže,¹⁶⁾ tedy nyní Řím; ale z příčin důležitých může se volba i na jiném příhodném místě konati.¹⁷⁾ Přebývajícím tam právě kar-

¹¹⁾ Tak ještě Schulte, Kirchenr. II. 199 (jinak v Lebrb. 233), Richter v starších vydáních; opačně srov. Phillips V. 865, Hinscbius I. 179, Vering str. 519.

¹²⁾ C. 4. D. 79.

¹³⁾ Při té příležitosti zaznamenáváme historickou pověst, že po smrti Lva IV. (855) a před Benediktem III. dosedla na stolec papežský ženština; srov. o této domnělé papežici Johanné Döllinger, Die Papstfabeln des Mittelalters 1863.

¹⁴⁾ Srov. Fagnani n. 50 ad. c. 5 X. de pactis I. 35. Ferraris Prompta biblioth. v. Cardinalis n. 51.

¹⁵⁾ Julius II.

¹⁶⁾ Řehoř X., Klement V.

¹⁷⁾ Tak konána volba Pia VII. (1800) v Benátkách na základě bully jeho předchůdce Pia VI. „Cum nos superiori anno“ z 13. listop. 1798, §. 7., Bull. Contin. X. 176.

dinálové mají též předsevzít volbu a to vždycky osobně; voliti skrze zástupce nemůže ani ten, kdo z důvodů důležitých a slušných není přítomen.¹⁸⁾ Nepřítomní nevyzývají se zvláště, ale třeba čekati deset dní na jich příjezd.¹⁹⁾ Ve lhůtě této mají zatím kardinálové učiniti přípravy k volbě, jmenovitě pak podjati se uspořádání konklave.²⁰⁾ V palácích papežských jsou obyčejně již k tomu účelu určena zvláštní křídla,²¹⁾ kde v dlouhé řadě sálů mezi sebou spojených nalézají se otevřené cely, každá s dvěma odděleními, pro kardinála totiž a jeho služebníky; los označuje každému celu jeho. Během těchto deseti dnů volí dále kardinálové v tajném hlasování preláty, kteří zároveň s gubernátorem Římským chrániti mají konklave zevnitř, tři kardinály za účelem udržování pořádku v samém konklave (*capita ordinum, capi d'ordini*), a konečně tak zvané konklavisty, kteří spolu s kardinály mají býti uzamčeni. K těm náležejí sluhové kardinálů po dvou pro každého, výjimečně po třech,²²⁾ ceremoniáři, lékaři a jiné ještě osoby zvláště vytčené.²³⁾ Jedenáctého dne po smrti papežově odeberou se kardinálové a konklavisté v slavnostním průvodu do konklave; večer téhož dne se konklave na všech stranách dobře uzavře, což ceremoniář zvláštní listinou potvrdí.²⁴⁾ Od té doby přerušeno je veškeré spojení se světem zevnějším. Vyjímaje kardinály později přibylé²⁵⁾ nikdo nemá přístup do konklave,²⁶⁾ a nikdo naopak nemůže je opustiti. Objeví-li se tobo potřeba nevyhnutelná, státi se musí usnesení většinou

¹⁸⁾ Pius IV. §. 5.

¹⁹⁾ Pius IV. §. 3.

²⁰⁾ Ceremon. Řehoře XV., Klement XII. §. 24.

²¹⁾ Dříve konaly se volby obyčejné v paláci Vatikánském; ode Lva XII. (1823) ve Kvirinále (nynější residenci krále italského), kdež se také konalo konklave při volbě Pia IX. srov. *Łubieński* cit. 27. [při volbě papeže Lva XIII. bylo konklave ve Vatikánu].

²²⁾ Sluhové, které kardinál vezme s sebou do konklave, mají aspoň nejméně rok náležeti k jeho čeledi; dovoleno není vzíti s sebou kupce, služebníky knížat, světské pány a příbuzné kardinálů, Pius IV. §. 17.

²³⁾ Zvláště dle ceremoniálu Řehoře XV. a konstituce Klementa XII.: šest ceremoniářů se sluhou, dva duchovní, zpovědník mnich, sekretář se dvěma pomocníky a sloužícím, dva lékaři, chirurg, lékárník s jedním nebo dvěma pomocníky, po dvou tesáčích, zednicích a holičích s pomocníky a 35 sluhů (bajuli).

²⁴⁾ Cerem. Řehoře XV.

²⁵⁾ Řehoř X.

²⁶⁾ Pius IV.

hlasův.²⁷⁾ Podobně není dovoleno vyjednávat s osobami mimo konklave jsoucími a kardinál, který by proti tomu jednal, ztrácí svou hodnost a propadá klatbě.²⁸⁾ Překročením předpisů výše vylíčených nestává se však volba neplatnou, bylo-li jen konklave zřízeno a uzamčeno. Stvrdil-li ceremoniář — jak již podotčeno — faktum to zvláštní listinou, je volba platná, i kdyby se později ukázalo, že konklave bylo otevřeno.²⁹⁾ — Nazejtří po uzamčení mají se kardinálové sejíti v kapli v konklave zřízené a po vyslechnutí mše přistoupili k volbě. Kardinál v konklave přítomný nesmí pod trestem klatby odřici účastenství ve volbě; nemocní, kteří do kaple jíti nemohou, odevzdávají své hlasy prostřednictvím kardinálů k tomu cíli zvolených (t. zv. infirmarii).³⁰⁾ Od smrti Klementa VI. (1352) stalo se obyčejem, že kardinálové před volbou ustanovovali *pacta conventa* (kapitulace), totiž ukládali příštímu papeži určité závazky. Pozdější zákony zapověděly veškeré toho druhu podmínky a úmluvy, prohlašující je za nezávazné a úplně neplatné.³¹⁾

Volba sama vykonati se může trojím způsobem:

1. Volba *quasi per inspirationem*, totiž shodnou-li se na návrh jednoho nebo několika kardinálů všichni ostatní bez veliké diskuse na kandidátu a jaksi z vnuknutí provolají jej papežem. Tu ovšem volba se odbude bez zachování jednotlivých termínů.³²⁾ V novější době neudál se případ takové volby.

2. Volba *per compromissum* záleží v tom, že se kardinálové jednohlasně usnesou složití volbu na dva nebo několik kardinálů ze svého středu.³³⁾ Kardinálům k tomu cíli zvoleným mohou

²⁷⁾ Kardinál může se vrátiti; ale konklavista nikoliv; Pius IV. §. 4. 19.

²⁸⁾ Pius IV. §. 20. Pokrmy dodávají se kardinálům zvláštním přístrojem, který popisuje Eubieński str. 31.

²⁹⁾ Konst. Řehoře XV. „Aeterni patris“ §. 1.

³⁰⁾ Řehoř XV. §. 17., Caeremoniale.

³¹⁾ Pius IV. §. 3. Řehoř XV. §. 18., srov. konstituci Innocence XII. „Ecclesiae catholicae“ ze 22. září 1695. §. 8. (Bull. VII. 262) ohledně zvolení biskupův a opatův na základě dříve jimi přijatých podmínek.

³²⁾ „quando omnes cardinales quasi afflati spiritu sancto aliquem unanimiter et viva voce summum pontificem proclamant“ Caerem. Řehoře XV. a jeho konstituce §. 1. 19.

³³⁾ Řehoře XV. konstit. §. 1 a Caerem.; Phillips V. 874. tvrdí, že volba může býti svěřena i nekardinálům, což se však přičí

kardinálové dāti bližší instrukce. Není-li takové, rozhoduje absolutní většina hlasů. Compromissarii mohou zvoliti někoho ze sebe, vyjímaje, byli-li pouze dva; poněvadž hlas sobě samému daný jest neplaten (srov. níže), nebyla by totiž v případě tom většina.

3. Pravidelná forma volby je tajné hlasování, *electio per scrutinium*.³⁴⁾ Úkon hlasování rozpadá se ve tři oddíly: *antescrutinium* č. příprava ku hlasování, vlastní *scrutinium* č. hlasování a *postscrutinium*, t. j. zjištění výsledku hlasování.

a) Při *antescrutinium* připraví ceremonář lístky volební (*schedulae*), jež jsou buď tisknuté, neb alespoň touže rukou psané a na tři rubriky rozdělené. První rubrika shora má slova *Ego . . . Cardinalis*; prostřední *Eligo in summum pontificem reverendissimum dominum meum Cardinalem . . .*; třetí pak je prázdna. Los vytažený nejmladším kardinálem určí tři skrutatory ku sbírání hlasův a tři delegáty pro *votis infirmorum*, kteří mají sbíratí hlasy kardinálův onemocnělých. Po té jmou se volitelé vyplňovati lístky pokud možno změněným písmem; do první rubriky vepíší své jméno, do druhé jméno kandidátovo; do třetí konečně několik slov s číslem jako zvláštní znamení. Horní a dolní rubriku složí potom a zapečetí tak, že jenom prostřední zůstane otevřena. Pečetění pak děje se pečetí nikoliv obvyklou, nýbrž zvláštní, k tomu cíli úmyslně přibranou. Na rubu lístkův naznačují pak slova *nomen* a *signum* rubriku horní a dolní.

b) *Scrutinium* počíná se tím, že každý z kardinálův nese lístek svůj k oltáři a vykonav přísahu, že dle nejlepšího svého vědomí hlas dal nejhodnějšímu, vrhá lístek do kalicha. Ke kardinálům, již zůstali v celách, odeberou se infirmarii s uzavřenou krabicí, do níž nemocný lístek vhodí, načež odevzdají krabici skrutatorům. Když všechny lístky byly odevzdány, přepočítá je jeden ze skrutatorův, vrhaje lístky z jednoho kalicha do druhého. Neshoduje-li se počet lístkův s počtem hlasujících, musí se *scrutinium* opětovati. V případě prvním je volba dokonána, jenom že ještě následuje *recognitio suffragiorum*, že totiž ještě tři losem určení kardinálové vyšetří, zdali se první skrutatorfi v udání a počítání hlasův nezmýlili. V pří-

zásadě konstituce Alexandra III., že pouze kardinálové volí papeže. *Per compromissum* zvolen byl Innocenc II. r. 1130. a Řehoř X. 1271.

³⁴⁾ Opírá se hlavně o konstituci Řehoře XV. „*Aeterni patris*“ a jeho *Caeremoniale*.

padé druhém třeba ještě vyšetřiti, nedal-li kandidát hlas sám sobě, poněvadž hlas takový pokládá se musí za neplatný. Za tím účelem musí dle pečeti naznačiti lístek, který on sám odevzdal, jež potom skrutatoři otevrou. V třetím případě nepovažuje se scrutinium za skončené, nýbrž následuje hlasování dodatečné čili tak zvaný *accessus*.

Toto zakládá se na tom, že hlasy při prvním hlasování dané zůstanou platnými, že však hlasování se opakuje a hlasy dané při tomto druhém hlasování připočtou se k prvním. Hlasovati smí se jenom pro kandidáta, jenž při prvním hlasování od někoho jiného hlas byl obdržel, a nikdo nesmí hlasovati pro kandidáta, jemuž při prvním již hlasování dal hlas svůj. Chce-li však hlasující při svém kandidátu setrvati, napíše na lístek: *Accedo nemini*. Takto může se státi, že přistoupí-li v akcesu část hlasujících ke kandidátovi jinému, týž obdrží s připočtením hlasů prvního scrutinia dvě třetiny hlasů.²⁵⁾ Ostatně koná se hlasování při akcesu týmž způsobem, jako při prvním scrutiniu. Po odevzdání lístků zkoumají skrutatoři, nedal-li někdo hlas témuž kandidátu jako při prvním hlasování, což činí tím způsobem, že otevírají dolní rubriku lístků při scrutiniu a akcesu odevzdaných a srovnávají znaky čili hesla kandidátův. Kdyby se náhodou vyskytly dva lístky s týmž znakem, třeba rozpečetiti hořejší rubriku, v níž napsáno jest jméno hlasujícího. Obdrží-li někdo s připočtením hlasů v dodatečném hlasování jemu daných dvě třetiny hlasů všech hlasujících, je zvolen. Může se ale státi, že následkem akcesu dva kandidáti mají dvě třetiny neb i více hlasů;²⁶⁾ v tom případě rozhodne větší počet hlasů, v případě rovnosti hlasů pak je volba neplatná. Nemělo-li by dodatečné

²⁵⁾ Na př. hlasujících je 60, k volbě tudíž třeba je nejméně 40 hlasů. Při prvním hlasování měl Petr 30 hlasů, Pavel 20, roztržštěno je 10 hlasů; v akcesu setrvají všichni ti, kteří hlasovali pro Petra, při svém kandidátu, *accedunt nemini*; z těch, co hlasovali pro Pavla, hlasuje nyní 5 pro Petra, z ostatních hlasů případně 5 Petrovi a 5 Pavlovi. Konečný výsledek tedy bude: Petr má hlasů $30 + 5 + 5 = 40$; Pavel $20 + 5 = 25$, je tudíž zvolen Petr.

²⁶⁾ Dejme tomu, že ve svrchu dotčeném příkladu při akcesu z těch, kdož hlasovali pro Petra, 10 setrvá při svém kandidátu, 20 hlasuje pro Pavla, že při Pavlu setrvají všechny dřívější hlasy, hlasy roztržštěné pak případnou Petrovi, obdržíme tedy výsledek: Petr $30 + 10 = 40$, Pavel $20 + 20 = 40$; mají tedy oba dvě třetiny hlasů (jestli hlasu-

hlasování žádný výsledek, spálí se lístky a volba počne se znova; akces ale opětovati nelze. Kardinálové zůstati mají v konklave tak dlouho, dokud volba způsobem naznačeným se neprovede skutkem.³⁷⁾

Od předpisů výše vyličených nemohou kardinálové odstoupiti libovolně; avšak papež může z důležitých příčin uchýliti některé formy, jichž šetřiti dlužno při volbě nástupce. Tak na př. učinili papežové Pius VI.,³⁸⁾ Pius VII.³⁹⁾ a Pius IX.⁴⁰⁾

Po skončené volbě děkan kardinálův povolav ceremoniářů táže se zvoleného způsobem slavnostním hned v konklave, nebo není-li ho v konklave, po zvláštní deputaci, zdali volbu přijímá. Dokud zvolený nedá určitou odpověď, zůstává volba ve své míře; nemohou tudíž kardinálové přistoupiti k volbě nové. Jakmile však zvolený volbu přijme, nabude tím již všech práv z jurisdikce papežské plynoucích.⁴¹⁾ Prohlašuje přijetí volby oznámí zvolený zá-

jících 60): volba je neplatná. Kdyby ale na př. hlasy rozptýlené připadly v akcesu Petrovi, z hlasů Petrových 22 Pavlovi, z Pavlových 1 Petrovi, měl by Petr $30 + 10 + 1 = 41$, Pavel $20 + 22 = 42$, tudíž oba více než dvě třetiny hlasů, ale Pavel byl by zvolen, maje větší počet hlasů nežli Petr.

³⁷⁾ Připojuji zde data posledních voleb: Pius XII. umřel 20. srpna 1823, volba (Lva XII.) uskutečnila se 28. září t. r.; Lev XII. zemřel 10. února 1829, konklave počalo se 24. února a volba (Pia VIII.) skončena 31. března t. r. Po smrti Pia VIII. (30. listopadu 1830) počalo se konklave 14. prosince 1830, volba pak skončena teprve 2. února 1831; zvolen byl Řehoř XVI., který zemřel 1. června 1846; 13. června počalo se konklave, z něhož již 16. téhož měsíce vyšel papež Pius IX. Pius IX. zemřel 7. února 1878, konklave bylo uzamčeno 18. večer a 20. února Lev XIII. byl zvolen.

³⁸⁾ Const. „Christi ecclesiae“ z 30. prosince 1797 a „Cum nos superiori anno“ 13. listopadu 1798. Bull. Cont. X. 51. 177.

³⁹⁾ Konstituce „Quamvis nonnulli“ 30. října 1804., „Quae et quanta“ 31. října 1804., „Quae potissimum“ 6. února 1807. Bull. Cont. XII. 247. 248. VIII. 92.

⁴⁰⁾ [Bully: „In hac sublimi“ ze dne 23. srpna 1873, „Licet per Apostolicas“ ze dne 8. září 1874, „Consulturi ne post obitum“ ze dne 10. října 1877, a Regolamento da osservarsi dal s. Collegio in occasione della vacanza della apostolica sede ze dne 10. ledna 1878; srov. Vering, Lehrbuch, 2. vyd. str. 541, 542.]

⁴¹⁾ Konstituce Mikuláše II. a c. 4. (Klementa V.) de sent. excomm. in Extrav. comm. V. 10.

roveň, jaké jméno si obral.⁴³⁾ Kardinálové skládají mu první hold, načež děkan výsledek volby lidu oznámí.⁴³⁾

Nemá-li ten, kdo byl zvolen, všechna svěcení, udělí mu je některý kardinál-biskup, konsekraci biskupskou pak udílí děkan kardinálů; byl-li zvolen biskup, koná se na místě konsekrace benedikce. Posléze konečně odbývá se korunovace nového papeže v kostele sv. Petra.⁴⁴⁾ Teprv ode dne korunovace počítají papežové vládu svou a teprv od tohoto dne vydávají bully. Nařízení před tím vydaná mají formu breve nebo tak zv. bullae dimidiae, to jest na pečeti není ještě vytisknuto jméno papežovo.

Tot průběh celého děje volebního. Patrně z toho, že nyní volba výlučně v rukou kardinálů spočívá a že nikdo jiný na volbu papeže nemá vliv. V posledních stoletích ustálil se však obyčej, že naznačí-li některý z větších států katolických osobu, jejíž volby si nepřeje, kardinálové jí nedají hlas. Toto právo či spíše tento obyčej vyloučiti nemilé kandidáty nazývají *jus exclusivae*;⁴⁵⁾ původ jeho nelze dokázati. Exklusivu vykonávaly Rakousko — na místě dřívějšího císařství německého — dále Francie, Španělsko a Neapol. Tento obyčej postrádá však úplně podkladu právního a jsou dokonce i příklady, že kardinálové i přes exklusivu někoho za papeže zvolili.⁴⁶⁾ Vůbec nelze ani se stanoviska historického,

⁴³⁾ Pověst, že poprvé papež Sergius IV. (1009), protože se mu přezdívalo bucea porci, jiné jméno si obral, je mylná. Neboť obyčej tento sahá již do časů Jana XII. (956) a ustálil se od Řehoře VI. (1045); vyjímaje Hadriána VI. (1522) a Marcella II. (1555) změnili všichni pozdější papežové své jméno.

⁴⁴⁾ Slovy: *Annuncio vobis gaudium magnum, papam habemus Domium qui sibi imposuit nomen N. N.*

⁴⁵⁾ Ceremoniál korunovační vylučuje *Znbienński* v cit. článku.

⁴⁶⁾ Srov. *Estor Progr. de jure exclusivae 1670.* — *Jacobson v Herzogově Real-Encyclopädie f. theol. Theologie u. Kirche v. Exclusion.* — *Lorenz cit. 140.* — *Gindely, Zur Geschichte der Einwirkung Spaniens auf die Papstwahlen, namentlich bei Gelegenheit der Wahl Leos XI. im J. 1605, Sitzungsber. der Wiener Akademie B. 38 (1862).* — (*Greppi?*) *Ueber die Rechte der Regierungen beim Conclave 1872.* Phillips V. 868. Hinschius I. 293.

⁴⁶⁾ Tak zvolen byl Pius V. (1566) proti exklusivě německé, Alexandr VII. (1655) proti exklusivě francouzské (srov. *Ranke, Gesch. der Päpste II. 316. III. 50.*). Oproti tomu užilo opravdu exklusivy Rakousko při volbách Lva XII. (1823), Pia VIII. (1829), Řehoře XVI. (1831), srov. *Reuchlin, Geschichte Italiens von der Gründung der*

ani právního shledati v exklusivě jiný význam leč ten, že kardinálové, dbající v prospěchu samé církve zachování přátelských styků se státy katolickými, odmítli kandidáta, jemuž z předu již dotyčné státy okazaly se býti nepřívznými. Že by však nedbání ohledů těchto na platnost volby samé mohlo míti nějaký vliv, nijak nelze odůvodniti.⁴⁷⁾ Exklusivy užití lze jen proti jednomu kandidátovi a lze ji vykonati jenom v konklave skrze jednoho kardinála⁴⁸⁾ a patrně jenom před doplněním volby. Nikdy ale nemůže exklusiva na se vzíti ráz pozitivního vlivu na ustanovení papeže (jus inclusivae).

Titul II.

Osazování jiných úřadův.*)

A) Podmínky osobní.

§. 63.

Ku nabytí úřadu církevního je třeba těchto podmínek osobních:

a) Příslušnost ke stavu duchovnímu. Když nastaly ordinationes absolutae, když totiž nastal obyčej udíleti svěcení o sobě a bez

regierenden Dynastien bis zur Gegenwart (1859—60) I. 219., 223., 228. 288. Práví se, že i proti volbě br. Mastai-Feretti (Pia IX.) měl kardinál Gaysruck, arcibiskup Milánský, z příkazu vlády rakouské položití veto, že ale se zpozdlil a přibyl do konklave, když volba byla již skončena. Tomu, jak se zdá, není tak, ačkoli je s pravdou, že Gaysruck se spozdlil, srov. Reuchlin cit 289.

⁴⁷⁾ Srov. Ueber die Rechte der Regierungen beim Conclave 1872. (Spisovatelem je prý Greppi, bývalý vyslanec italský v Mnichově) a Veringův Archiv d. 28. str. LXVIII.

⁴⁸⁾ Dříve činivali to obyčejně t. zv. Cardinales protectores; katolická mocnářství, jmenovitě Rakousko, Francie, Španělsko, Neapolsko a Polska (Lengnich Prawo posp. str. 151) měla mezi kardinály své zástupce, kteří na péči měli záležitosti oněch státův. Obyčej vydržovati si protektory zanikl v novější době. Theiner, Gesch. des Pontifikats Clemens XIV. d. I. 170.

^{*}) Literatura. Helfert, Von der Besetzung, Erledigung u. dem Ledigstehen der Beneficien nach dem gem. Kirchenrechte u. den besonderen österr. Landesverordnungen 1828. Phillips VII. §. 397 uel. Schulte, Kirchenr. II. §. 58. Srov. k tomu ještě i literatura podanou při přístěch §§. tohoto oddílu.

úřadu, stávalo se také naopak zhusta, že udělena byla benefícia osobám, jež svěcení vůbec neměly, nebo benefícia vyšší klerikům, kteří dotud jen nižších svěcení nabyli. Ano přiházelo se také, že beneficiát ani po nabytí benefícia nehleděl nabýti svěcení, jichž nezbytně třeba bylo ke správě jeho úřadu, že na př. biskup nechtěl se dáti konsekrovati, ba že přestal dokonce i na svěceních nižších. Nedostatek svěcení bránil mu ovšem v plnění úkonů svátostných, ale nebyl mu na překážku při správě jurisdikce, jmenovitě pak nepřekážel mu u vybírání požitkův benefícia a vykořisťování práv majetkových. Byl to patrný zlořád, kterému již zákonové XI. a XII. století hleděli učiniti přítrž.¹⁾ Podle novějšího práva obecného předepsáno je pro všechna benefícia se správou duchovní, dále pro prelatury spojené se správou duchovní nebo s jurisdikcí a pro opatství svěcení kněžské;²⁾ ku prostému kanovnictví dostačí subdiakonát,³⁾ je-li alespoň polovina míst kapitolních obsazena kněžími;⁴⁾ jiné úřady mohou i kleriky nižších svěcení býti osazovány.⁵⁾ Nicméně mohou fundace nebo právo partikulární vyšší svěcení učiniti podmínkou dosažení i těch beneficií, při nichž právo obecné toho nevyhledává. Zejména v novějších konkordátech, na př. v Rakouském z r. 1855 (čl. 22.), bývá ustanoveno, že na prebendy kapitolní jenom kněží mohou býti dosazováni.

Příslušné svěcení má kandidát vlastně míti již v době udělení; avšak je dovoleno též uděliti beneficium s tou podmínkou, že ten, komu bylo uděleno, během roku potřebného stupně nabude,⁶⁾ jinak by benefícia pozbyl a byl by povinen vrátiti důchody, jež

¹⁾ C. 1. D. 60 (synoda v Clermontu r. 1095), c. 2. D. 60 (sněm Laterán. I. r. 1123), c. 3. D. 60 (sněm Laterán. II. r. 1139).

²⁾ C. 1. X. de aetate et qualitate et ordine praeficiendorum l. 14.

³⁾ C. 2. de aet. et qual. in Clem. l. 6.

⁴⁾ Trid. sess. 24 c. 12 de ref.

⁵⁾ C. 6. X. de transactionibus l. 36., c. 2. X. de institutionibus III. 7.

⁶⁾ C. 14. 15. 35. de electione et electi potestate in Vito l. 6., c. 2. de aet. et qual. in Clem. l. 6., Trid. sess. 22. c. 4. de ref. Ustanovení toto mělo za účel chudým klerikům, kteří chtěli doplniti své vzdělání, zajistiti výživu. Bonifác VIII. zmocnil dokonce biskupy prodloužiti lhůtu do 7 let (c. 34 de elect. in Vito l. 6), což ale nyní již nemá praktického významu, hledíc ku předpisu sněmu Trid. sess. 7. c. 12. de ref. Srov. Barbosa, De off. et potest. paroch. srov. l. c. 5. n. 22., kdež citují se příslušné výroky Tridentské kongregace.

vybral.⁷⁾ Držitel úřadu kardinálského neb úřadu se správou duchovní má ale již v době udělení úřadu (provisio) míti všechna svěcení nižší,⁸⁾ biskupem pak může se státi jen ten, kdo aspoň před půl rokem stal se podjahnem.⁹⁾ Ale tyto předpisy juris communis nemají ovšem místa, kde právo partikulární nebo zvláštní fundace vyžadují svěcení kněžského již v době provise.¹⁰⁾

b) Předepsaný věk. Pokud již ke svěcení samému není třeba určitého stáří (srov. výše str. 92.) a není-li zvláštními zákony nic jiného ustanoveno, postačí započatý 14. rok.¹¹⁾ Zvláštními zákony je však předepsán pro úřad biskupský skončený rok 30.,¹²⁾ pro úřady, s nimiž spojena jest pravomoc nebo správa duchovní, rok 24.¹³⁾ a pro prelatury (bez cura animarum neb jurisdikce) 22. rok;¹⁴⁾ pouze penitentiář (srov. str. 191) má míti 40 let. Právem partikulárním lze v té příčině vytknouti též jiné hranice. Provisie proti těmto předpisům jest neplatna, i kdyby nabyvatel předepsaného věku byl později dosáhl.¹⁵⁾ Právo dispense přísluší papeži, biskupovi jen ohledně stáří právem partikulárním mimo jus commune ustanoveného.

⁷⁾ C. 15. de elect. in VIto I. 6. Při farních beneficích počítá se lhůta ode dne nabytí držby, c. 14. 35. cit. Ztráta takových beneficí nastává ipso jure (ibid), ztráta jiných beneficí po předchozím upomenutí, c. 7. X. de elect. I. 6., c. 22. b. t. in VIto.

⁸⁾ Ohledně kardinálů srov. bullu Sixta V. „Postquam verus“ ze 3. prosince 1586 (§. 15). Bull. II. 608., ohledně beneficia curata c. 8. de praebendis in VIto III. 4, c. 2. de institutionibus in VIto III. 6. Dříve předepsán byl subdiakonát srov. c. 5 X. de aetate et qual. I. 14.

⁹⁾ C. 9. X. de aet. et qual. I. 14.. Trid. sess. 22 c. 2. de ref.

¹⁰⁾ V Rakousku ustanoveno to výslovně ohledně míst kapitulních (čl. 22. konkordátu); ale též ohledně jiných beneficí považuje se svěcení kněžské za podmínku právem obyčejovým ustálenou. Srov. Ginzel II. 75.

¹¹⁾ Trid. sess. 23 c. 6 de ref.

¹²⁾ C. 7. X. de elect. I. 6, Trid. sess. 7. c. 1. de ref.; tatáž podmínka platí o kardinálech, Trid. sess. 24. c. 1. de ref.; 22 let mohou míti jen kardinálové jahni, srov. citov. výše bullu Sixta V.

¹³⁾ C. 7. X. de electione I. 6.

¹⁴⁾ Trid. sess. 24. c. 12. de ref.

¹⁵⁾ Trid. sess. 24. c. 8. de ref.

¹⁶⁾ C. 9. de rescriptis in VIto I. 3., c. 14. de electione in VIto I. 6.

c) Manželský původ je nejen podmínkou nabytí svěcení (srov. str. 91), ale také podmínkou dosažení úřadu. Proto dispense udělená *de irregularitate ex defectu natalium* neodstraňuje zároveň také překážku ohledně nabytí benefícia, nýbrž k tomu je třeba dispense zvláštní. ¹⁷⁾ Toliko dispense, již udělil papež stran svěcení vyšších, vztahuje se také na benefícia. ¹⁸⁾ Udělená dispense má být vykládána co nejtěsněji. ¹⁹⁾ Tak není ten, kdo obdržel dispens ohledně beneficí vůbec, ještě spôsobilým ku prelaturě, v dispensi pak, jež výslovně na prelatury byla rozšířena, nejsou přece ještě zahrnuta biskupství. Právo dispense přísluší ohledně beneficí prostých biskupovi, ohledně beneficí se správou duchovní a prelatur papeži. ²⁰⁾ — Příkladka nemanželského zrození pomíjí také legitimací, vyjímaje hodnost kardinálskou, již nemůže dosíci ani ten, kdo jest *per subsequens matrimonium* legitimován. ²¹⁾ V nížádném případě ale nemůže nemanželské dítě po duchovním dosíci benefícia při kostele, při němž otec jeho týž nebo jiný spravoval úřad. ²²⁾

d) Vzdělání. Sněm Tridentský žádá po biskupech, kardinálech, arcijáhnech, kapitolních scholasticích, penitentiálních, vikářích generálních a kapitolních a dle možnosti i po ostatních kanovnících, aby byli doktory nebo licenciáty teologie nebo kanonického práva. ²³⁾ Biskup může potřebný stupeň nahraditi universitním vysvědčením o spôsobilosti ku vyučování věcem církevním. ²⁴⁾ Rovněž i držitelé farních beneficí mají se vykázati vzděláním vědeckým, čemuž slouží t. zv. konkurs (o tom níže). Jakož jsme již se zmínili (str. 93.), žádají v novější době i zákony státní po duchovních vyšší vzdělání vědecké. — S touto podmínkou souvisí předpis, že

¹⁷⁾ C. 1. de filiis presbyterorum et aliis illegitimis in VIto I. 11.

¹⁸⁾ C. 4. X. de filiis presbyt. I. 17.

¹⁹⁾ Dle zásady: In generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset verisimiliter in specie concessurus, Reg. 81. de regulis juris in VIto.

²⁰⁾ C. 18. X. de filiis presb. I. 17., c. 1. h. t. in VIto I. 11.

²¹⁾ Cit. konstituce Sixta V. §. 12.

²²⁾ Trid. sess. 25. c. 15. de ref.

²³⁾ Trid. de reform. sess. 22. e. 1. sess. 23. c. 18. sess. 24. c. 8. 12. 16. 18.

²⁴⁾ Sess. 22. cit.

držitel úřadu se správou duchovní ovládati má náležitě jazyky, jichž užívají osadníci jeho okršku.²⁵⁾

e) Vlastnosti mravní; neplatna je provise, udělená sločincům. lidem zlé pověsti, těm, kdož stíženi jsou těžkými tresty církevními, kacífům a potomkům kacífů in statu haereseos zemřelých a to z linie otce do druhého a z linie matčiny do prvního stupně.²⁶⁾

f) Rovněž nemohou beneficia nabyti irregulares.

g) Uprázdni-li se beneficium resignací, nemůže ho nabyti ten, kdo s ustupujícím beneficiátem nebo s biskupem, jemuž provise přísluší, je příbuzen nebo sešvagřen, anebo náleží-li k jeho lidem domácím.²⁷⁾

h) Nemůže následovati syn bezprostředně po otci.²⁸⁾

i) Jiné podmínky plynou buď ze zvláštních ustanovení fundačních, nebo také ze zákonodárství státního. Obyčejně vyžadují zákony státní, aby ten, kdo má nějaký úřad církevní v zemi, měl také státní občanství čili indigenát;²⁹⁾ velmi zhnsta pečují též o to, aby duchovním vládě nepřátelským přístup k úřadům církevním byl zamezen. Kde poměr mezi státem a církví na konkordátu neb vůbec na úmluvě obapolné se zakládá, tam obyčejně církev sama přijala na se závazek osazovati beneficia pouze státními občany, nebo přislíbila nepřipouštěti k beneficiím těch, proti nimž stát se

²⁵⁾ Předpis ten obsažen je mimo jiné v regulích apoštolské kanceláře, zejména v tak zv. regula 20 de idiomate vydané od Řehoře XI. (Walter, Fontes p. 483), srov též c. 14. X. de officio iudicis ordin. I. 29. a Trid. sess. 24 c. 7. Zvláště o tom: Symersky, Necessitas. ut gregis sui linguam calleat pastor. Archiv. t. 36 p. 241.

²⁶⁾ C. 15. de haereticis in VIto V. 2.

²⁷⁾ Konstituce Pia V. „Quanta ecclesiae“ z 21. dubna 1568.

²⁸⁾ C. 11. 17. X. de filiis presbyt. I. 17.

²⁹⁾ Již synoda Łęczycká r. 1285 (Helcel I. 385. §. 19.) a Uniejovská r. 1326 (tamtéž 403. §. 18.) dovolují udělení beneficií se správou duchovní pouze domácím (indigenae, terrigenae); pozdější zákony velmi často obnovují předpis, že indigenát je nezbytnou podmínkou nabytí důstojenství světských i duchovních; tak již statut Vladislava Jagella, Vol. leg. I. 90. Pojem indigenátu vykládal se někdy tak úzce, že důstojenství jednotlivých krajů pouze obyvatelům těchto krajů se udílela; později byl vyjímaje Prusy v Polsce i Litvě jen jediný indigenát, ale vždy neslo se s nelibostí, byl-li některý „korunář“ (t. j. obyvatel království polského) povýšen na důstojenství církevní, obzvláště ale na biskupství v Litvě. Srov. Lengnich str. 137.

svého stanoviska činí nějaké námítky čili, jak se obyčejně říká, již nejsou vládě *personae gratae*. Tak bylo v Rakousku za platnosti konkordátu.³⁰⁾ Po jeho zrušení ustanovil zákon ze 7. května 1874, jímž uspořádány byly zevnitřní poměry církve katolické, podmínky nabytí úřadů církevních a prebend (§. 2. cit. zák.). Žádá po kandidátech zejména:

a) rakouské státní občanství;

b) bezúhonnost v ohledu mravním i občanském;

c) způsobilost, jakou státní zákony pro jednotlivé úřady nebo prebendy zvláště předpisují.

Tytéž vlastnosti mají míti duchovní povolání k zastupování, dočasné správě, nebo na výpomoc.

K podmínkám nabytí vyšších beneficí počítáno druhy zhusta šlechtictví. Jmenovitě v Polsce rozšiřovala se obecná zásada, že všeliké úřady veřejné jenom šlechtě jsou přístupny, též na vyšší duchovenstvo. Četné zákony přikazují vybírat biskupy jenom ze šlechty zemské,³¹⁾ a rovněž byla místa kapitolní již ve stol. XV. vyhrazena šlechticům.³²⁾ Král Jan Albrecht obnovil r. 1496 dřívější zákony zakazující dosazování plebejců na prebendy při kapitolách Hnězdenské, Poznaňské, Plocké, Krakovské a Włocławské, ale zároveň ustanovil, že při dotčených kapitolách mohou na pět míst i nešlechtici býti dosazeni, ač mají-li stupeň doktorský; při každé kapitole mohly býti vyhrazeny nejvíce dvě prebendy doktorům práv, dvě doktorům teologie a jedna doktoru medicíny.³³⁾ Ježto

³⁰⁾ Papežské breve k biskupům rakouským „Optime noscitis“ z 5. listopadu 1855. (Heyzmann Práva str. 46) . . . „idcirco ad omnem difficultatem penitus amovendam, tum in parochiis, tum in ecclesiasticis beneficiis conferendis, curae Vobis erit, ut ad illa minime ii eligantur ecclesiastici viri, qui caesariae et apostolicae majestati suae minna sint accepti. Atque id noscere poteritis sive ex ipsa ecclesiasticorum indole et conditione, sive ex praecedentibus gubernii factis sive aliis idoneis adhibitis modis.“

³¹⁾ Tak statut Alexandra z r. 1505 (Vol. leg. I. 302) a konstituce konvokačního sněmu 1573 (Volum. leg. II. 842). Vyskytují se ale také výjimky v biskupstvích pruských. Hozysusz, Kromer a mnozí jiní nebyli šlechtici.

³²⁾ Volumina leg. I. 262. 263.

³³⁾ Srov. Gąsiorowski. Rozprawa wyświecająca historią zaprowadzenia kanonikatu doktora medycyny przy wszystkich kościołach katedralnych polskich, w Rocznikach towarz. przyjaciół nauk poznańskiego 1860 d. I.

ale zákonům těmto nedostalo se sankce církevní, přiházelo se, že se do kapitol dostávali i nešlechtici, z čehož velmi prudké vznikaly spory. Teprve za panování Zikmunda I. vydal papež Lev X. v r. 1515 bullu toho obsahu, že na prebendy kapitolní mají býti přijímáni pouze duchovní šlechtického původu, vyjma čtyři prebendy, dvě pro magistry teologie a dvě pro doktory práva Římského a kanonického či práva obého.³⁴⁾ Pavel III. připojil k tomu kanovníctví pro doktora mediciny.³⁵⁾

I v jiných zemích nalezela místa kapitolní až na nepatrné výjimky šlechtě.³⁶⁾ Ačkoli papežové velmi nelibě na tato výsada pohlíželi, ba ji i za právu církevnímu se přičítací uznávali,³⁷⁾ dovedla přece šlechta udržeti si ve mnoha zemích tuto výsadu až do konce minulého století. Nyní platí podmínka šlechtického původu jen ještě tam, kde ji fundace výslovně žádá. Ostatně pak zrušili ji zákony říšské, nejčastěji konkordáty. Taktéž ve čl. 22. konkordátu rakouského jest ustanoveno, že bez újmy podmínek fundací výslovně stanovených zrušuje se podmínka šlechtického zrození nebo šlechtických titulů. Jediná kapitola Olomoucká až do nejnovějších dob setrvala při starém zvyku; ale musila nicméně i ona konečně povolití.³⁸⁾

B) Označení osoby.

I. Při osazování biskupství.*)

§. 64.

I. V prvních stoletích křesťanství označovalo kandidáta biskupství duchovenstvo a obyvatelstvo diecése, biskupové vůkolní

³⁴⁾ Bulla „Creditam nobis“ z 31. července 1515, Sbirka Wežykova str. 150.

³⁵⁾ Konstituce „Cunctis orbis ecclesiis“ ze 16. října 1543. (Wežyk str. 156.)

³⁶⁾ Seuffert. Versuch. einer Gesch. des deutschen Adels in den hohen Erzstiftern u. Domcapiteln 1790. — Hinschius, II. 69. a výše str. 192.

³⁷⁾ C. 37. X. de praebendis III. 5.

³⁸⁾ Srov. list kardinála Rauschera k nunciovi Viale-Prelà (č. 5) v Archiv d. 14. p. 93 a odpověď ministra Stremayera na interpelaci v říšské radě učiněnou v sezení 15. února 1875.

*) Literatura. Staudenmaier, Geschichte der Bischofswahlen 1830. — De la Mennais, Tradition de l'église sur l'insti-

pak volbu schvalovali a udíleli zvolenému svěcení biskupské.¹⁾ Avšak vliv duchovenstva záhy nabyl vrchu, tak že obyčejně teprve po skončené volbě byl učiněn dotaz k lidu, zdali k volbě přivoluje. Ostatek i toto spolupůsobení lidu při volbě přešlo již v V. století na předáky obce, nebo též na její municipální představenstvo,²⁾ a zároveň s vývojem zřízení metropolitního právo potvrzovati volbu a konsekrovati biakupy připadlo metropolitům, kteří je vykonávali společně s biskupy své provincie (srov. níže). Volba biskupa příslušela tedy předkem duchovenstvu; ale zásada tato během doby různé přestála změny. Již za císařů řeckých a římských přiházelo se často, že o volbě rozhodovala vůle jejich, obzvláště když bylo třeba dovolávati se pomoci císařovy k utišení bouří volebních;³⁾ avšak zásada svobodné volby sama zůstala dosud nedotknutou. Jinak bylo ve státech středověkých. Sama církve přiznávala panovníkům právo potvrzovati volbu, spatřujíc v nich jaksi představitele obyvatelstva křesťanského, jemuž nejstarší zákonové přiznávali hlas při volbě správců duchovních. Záhy ale toto právo konfirmační přeměnilo se v neobmezené právo nominační. Ve Španělsku již koncem VII. století sami biskupové přenesli je na krále;⁴⁾ jinde poměry veřejné, zvláště ale významné stanovisko biskupů v ohledu

tation des évêques 1818. — Hefele, Die Bischofswahlen in den ersten christl. Jahrh. (Beiträge zur Kirchengesch. 1. 140). Ketteler, Das Recht der Domcapitel u. das Veto der Regierungen bei den Bischofswahlen in Preussen u. der oberrhein. Kirchenprovinz 1868. Schulte, Die Rechtsfrage des Einflusses der Regierungen bei den Bischofswahlen in Preussen 1869. — Sybel Friedrich, Das Recht des Staates bei den Bischofswahlen in Preussen, Hannover und der oberrhein. Kirchenprovinz 1873. — Friedberg, Das Veto der Regierungen bei den Bischofswahlen 1869. — Týž, Der Staat u. die Bischofswahlen in Deutschland. Das 19. Jahrh. 1874. (Obširnou recenzi spisu Syblova a Friedbergova: Roanerv Archiv d. 30. 31. 36.) Phillips V. §. 221. 224. — Witte, Forschungen zur Geschichte des Wormser Concordats. Theil I. Die Bischofswahlen unter Conrad III. 1877. — *Encyklopedya kościelna* v. Biskup č. 6. d. II. 366. a Biskupi v Polsce č. 2. d. II. 377.

1) Srov. svědectví Cypriánovo ze III. století, epist. 52, 58, c. 5. C. 7. qu. I.

2) Srov. c. 13. D. 61, c. 2. D. 62, c. 6. 19. 26. 27. D. 63, ze IV. a V. století.

3) Zvláště Staudenmaier cit. str. 17—51.

4) Na synodě v Toledu r. 681. p. c. 25. D. 63.

politickém dospěly k témuž výsledku. Biskupové byli zároveň hodnostáři státními i církevními, čímž snadno se vysvětluje, že vladař nerád se vzdával svého vlivu na volbu mužů, kteří napotom v záležitostech státních neobyčejně měli účastenství. Vůči tomu stala se svobodná volba pouhou výjimkou; zvláštní výsada královská udělila ji někdy některým kostelům,⁵⁾ z pravidla ale jmenoval biskupy král. Tento stav věci vyvolal bezmála všude boj mezi církví a státem a sice především tam, kde nominace královská již formou svou právům církve byla na újmu. Tak bylo zejména v říši francouzské a německé:⁶⁾ s biskupstvím byly tu spojeny značné statky lenní a biskup byl tedy lenníkem královým, jemuž král tak jako jiným lenníkům beneficium čili léno udílel. Investitura konala se způsobem slavnostním, podáním totiž prstenu a berly jakožto odznaků důstojenství biskupského. Vlastně měla investitura význam symbolického odevzdání zboží lenního v držení biskupovo; ale záhy počala býti považována za úkon udělení hodnosti biskupské samé, při čemž se zapomínalo, že biskup předkem zastává úřad církevní, k němuž jen náhodou jaksi pojilo se stanovisko jeho jako lenníka. Představy tehdejší nebyly s to, aby rozlišovaly tuto dvojí povahu úřadu biskupského, a hledíce pouze ku stránce hmotné, dospěly k mylným důsledkům. Poněvadž biskupovi uděleny byly statky zemské, jichž udělení beze vši pochyby příslušelo králi, mělo se důsledně za to, že biskup i svůj úřad přijímá z ruky královy. Při tomto pojmání věci rozdávali králové hodnosti církevní neobmezené, nedbajíce často při volbě kandidáta ani prospěchu církve, ani podmínek právem kanonickým předepsaných, pokud jen tím učinili zadost vlastním názorům politickým, ano i prospěchu hmotnému. Proti tomuto vybočení kázně církevní z pravé dráhy povstal se vrozenou sobě energií papež Řehoř VII. žádaje, aby císař přestal udíleti důstojenství církevní, jež po právu náležejí církvi. Mnoholetá válka z příčiny té vzniklá a v dějinách pod názvem boje o investituru známá, skončila se posléze vítězstvím církve; v konkordátě Wormsském uzavřeném r. 1122 mezi Kalixtem II.

⁵⁾ Příklady u Richtra str. 540. p. 6.

⁶⁾ Srov. o tom zvláště Staudenmaier cit. — Löbell, Gregor von Tours u. seine Zeit 1839. (2 vyd. 1869). — Roth, Gesch. des Beneficialwesens 1850. — Meltzer, Papst Gregor's VII. Gesetzgebung u. Bestrebungen in Betreff der Bischofswahlen 1869. — Bernheim, Lothar III. u. das Wormser Concordat 1874.

a Jindřichem V.⁷⁾ zřekl se císař investitury prstenem a berlou a vrátil duchovenstvu právo voliti si biskupy; teprve toho, jenž za biskupa obrán byl, měl císař opatřiti lénem, symbolem investitury pak bylo žezlo. Poněvadž pak duchovenstvo katedrálné tenkrát již zorganizováno bylo v kapitoly, nabyly takto kapitoly práva voliti biskupy.⁸⁾ Někaký čas děly se sice ještě úchytky od této zásady a vasalové nebo měšťanstvo stolic biskupských prorazili někdy volbu svého kandidáta; ale již od počátku století XIII. pojistily jak církevní tak i světské zákony svobodnou volbu. Ze světských zákonů byly to jmenovitě zlatá bulla císaře Bedřicha II., v Chebu r. 1213 vydaná,⁹⁾ z církevních pak konstituce papeže Honoría III. z r. 1220.¹⁰⁾ Obdobně vyvíjely se v té příčině poměry také v jiných zemích; v X. a XI. století působili totiž monarchové přímo při ustanovování biskupův a toto působení jejich jeví se podle toho, jak daleko skutečně sáhalá moc královská, buď ve formě potvrzení, nebo ve formě bezprostředního jmenování. Během XIII. století vybojovala však církev jak v Německu tak i v jiných zemích zásadu svobodné volby: uznal ji ve Španělsku král Petr Arragonský r. 1206, v Anglii Jan Bezzemek zákonem z r. 1215 (magna charta) a ve Francii Ludvík IX. pragmatickou sankcí z r. 1268.¹¹⁾ Také tam nabyly tudíž kapitoly práva volby. ●dtud stala se volba kapitolou v právu církevním pravidlem — ale pravidlem, z něhož pozdější praxis četné stanovila výjimky. Jmenovitě v katolických zemích velmi zhusta místo volby zaujala opětne nominace panovníkova zakládající se na zvláštním zmocnění papežském. Bylo by lze v tom spatřovati odpor, že papežové dobrovolně přenášeli právo, kterého dříve tak usilovně hájili. Odpor ten však jest jen zdánlivý. Boje, které církev vedla na obranu svobody volby, směřovaly k uhájení zásady, že moci světské nevísluší udíleti hodnost biskupskou. Pokavad nominaci královské tento význam se přikládal, pokavad jmenovitě panovník již z moci svých monarchických práv osoboval sobě právo ustanovovati biskupa, musila církev rozhodně proti tomu protestovati. Ale jakmile monarchové vzdali se těchto nároků,

⁷⁾ Text v Pertzových Monum. Germ. IV. p. 75., Walter, Fontes p. 75.

⁸⁾ C. 35. D. 63. (Conc. lateranense 1139).

⁹⁾ Pertz, Mon. IV. 224. Walter Fontes. p. 76.

¹⁰⁾ C. 51. 56. X. de electione I. 6.

¹¹⁾ Staudenmaier cit. str. 285. 252. 289.

jakmile uznali, že vlastní přenesení moci biskupské vycházeti může jedině z církve, nebylo již příčiny žádné, aby se nominaci zásadně odporovalo. Neboť — jak jsme se již jedenkrát zmínili — nepříčí se právům církevním, aby soukromá osoba označovala kandidáta úřadu církevního, zůstala-li jen vlastní provise vyhrazena moci církevní. V pozdějších tedy dobách udíleli papežové velmi ochotně katolickým panovníkům právo jmenovati biskupy, zvláště proto, ježto tím bylo lze učiniti přítrž pohoršlivým svárům, které velmi často provázely volby kapitolů. Tak pozbyla značná část kapitol v zemích katolických práva volby ve prospěch nominace královské, zvláště od století XV. Tak bylo ve Francii, ¹²⁾ ve Španělsku, v Portugalsku, v Neapolsku, ¹³⁾ v zemích Uberských ¹⁴⁾ a Rakouských. ¹⁵⁾ V Polsce nebyla volba kapitolů vlastně nikdy ustálena. V prvním století po zavedení křesťanství určoval biskupy obyčejně sám papež; ¹⁶⁾ později volily je sice kapitoly, ¹⁷⁾ ale v pravdě rozhodovala vůle krále; ba králové často i s pomnutím kapitoly nominovali nebo přesazovali biskupy. ¹⁸⁾ Od Kazimíra Jagellovce volba

¹²⁾ Konkordát Františka I. s papežem Lvem X. z r. 1516. (Munch, Concordate I. 230); ještě pragmatická sankce Karla VII. z r. 1438 uznává volební právo kapitol, srov. André, Droit canon. v. Nomination V. p. 34.

¹³⁾ Staudenmaier str. 360 nsl, Phillips V. §. 223. 224.

¹⁴⁾ Práva králův Uberských ohledně nominace biskupův a prelátů sáhají až do časů krále Štěpána a opírají se hlavně o privilej papeže Silvestra II.; ve století XIII. a XIV. nominovali zhruba papežové, nebo volivaly kapitoly, ale králové dovolávali se vždycky svých práv a od století XV. vykonávali je bez překážky.

¹⁵⁾ Nomináční práva císaře Rakouského v zemích neuherských opírají se o zvláštní privileje. O tom níže.

¹⁶⁾ Četné toho doklady v d. I. Theinerových Monumenta Poloniae.

¹⁷⁾ Długosz lib. VI. 89. 99. 104. 114. etc. (vyd. Przędzieckého d. II.)

¹⁸⁾ Tak bylo za krále zvláště Ludvíka (1370—1384) a za Vladislava Jagella (1386—1434). Když po smrti Krakovského biskupa Jana Radlice (1392) kapitola zvolila Sieciecha z Chmelnika, papež Bonifác IX. pak sám ustanovil Vlacha Manfoliho, Jagello nepřizniv oběma, jmenoval biskupem Petra Wysze z Radolina; na naléhání královo zrušil papež svou nominaci a volbu kapitoly a potvrdil Wysze, srov. Łętowski, Katalog. biskupów krak. I 309. Podobně zakročil Jagello, když r. 1411 Hnězdenská kapitola obrala si arcibiskapem Vojtěcha Jastrzębce, biskupa Krakovského. Jagello zrušil volbu a jmenoval Mikuláše Trąbu, arcib. Lvovského, Długosz lib. X. XI.

kapitolní buď úplně pomizela, nebo stala se pouhou formou; ¹⁹⁾ list královský totiž, *litterae instantiales*, určoval kapitole kandidáta pod ztrátou přízně královské. Papež Sixt V. přiznal bullou z r. 1589 králům Folským právo nominační. ²⁰⁾ Jen kapitole Varmišské zůstalo právo volby; omezovalo se však od konstituce Zigmunda I. z r. 1512 na 4 kandidáty králem ze středu kanovníků Varmišských jmenované. ²¹⁾

II. Ohledně nynějšího práva plyne z předchozího vývodu historického, že obvyklou formou osazování stolců biskupských je volba kapitolou a nominace panovníkova, že dále volba je formou pravidelnou, nominace pak že zakládá se na zvláštním titulu právním. Zvláštní titul může také ohledně jednotlivých biskupství utvořiti zvláštní formu, jakož hnedle shledáme při některých biskupstvích rakouských. Při tom ale dlužno míti ještě na paměti, že žádná z těchto forem osazování biskupství neporošuje práva kolace, jež přísluší papeži; formy tyto jsou jenom způsobem, jímž označuje se osoba, a způsobují tudíž provisi nevolnou, *collationem non liberam*. Tam pak, kde žádné svrchu dotčené omezení se nevyskytuje, na př. kde organizace církevní není zcela provedena a kapitoly neexistují, mění se *collatio non libera* v *libera*, čili papež sám určuje biskupa.

Nyní jsou tedy rozmanité způsoby osazování biskupství, obzvláště pak tyto:

a) V Rakousku jmenuje císař ²²⁾ s těmito výjimkami:

¹⁹⁾ Prudký spor udál se jmenovitě o biskupství Krakovské, když kapitola obrala si biskupem Jana Lutka z Břehu, král jmenoval Jana Gruszczyńského, biskupa Kujavského, a papež Pius II. Jakuba Sienińského, probošta Hnězdeňského a Krakovského. Kandidát královský posléze zvítězil, Długosz I. XIII.

²⁰⁾ Załaszowski, *Jus regn. Polon. t. I. p. 553.*; *pacta conventa* obsahují obyčejně odstavec zavazující krále, by šetřil práva jmenování na důstojenství církevní. Srov. Lengnich, *Prawo posp. 146.*

²¹⁾ Lengnich, *Prawo posp. 145.*

²²⁾ Ohledně každého biskupství existuje v té příčině zvláštní právní titul; při biskupstvích novějších zavírá v sobě erekční bulla obyčejně i privilej nominace. Za příklad uvádím příslušný odstavec bully Pia VI. „*In suprema beati Petri*“ z 13. března 1785 zřizující biskupství Tarnovské: „*Ac alterius eidem Josepho regi et imperatori, eiusque in regimine dictae partis successoribus jus nominandi sen praesentandi nobis, et Romano Pontifici pro tempore exiatiendi infra tempus a jure praefixum ad dictam episcopalem ecclesiam Turnovien-*

1) Arcibiskupy Solnohradského a Olomouckého volí kapitoly. ²³⁾

2) Biskupy diecése Sekovské a Lavantské ve Štýrsku jmenuje arcibiskup Solnohradský, ²⁴⁾ jakož i při každém třetím uprázdnění se biskupy diecése Kercké (Gurk v Krajině). ²⁵⁾

3) Lvovského arcibiskupa rita arménského jmenuje sice císař, ale ze tří kandidátů, které volí duchovenstvo arménské ²⁶⁾

Výše dotčená práva císaře rakouského zachovala se jak v konkordátě z r. 1855, tak v zákonu ze dne 7. května 1874. ²⁷⁾

b) Ohledně jiných zemí:

1) Volba kapitoly má místo: v Německu ²⁸⁾ vyjmouc Bavorsko,

sem per Nos ut praefertur erectam et institutam, tam pro hac prima vice, et a primacva illius erectione, et institutione hujus modi pastoris solatio distitutam, quam deinceps et quoties eam pastoris solatio hujusmodi destitui contigerit, personam idoneam per Nos et Romanum pontificem pro tempore existentem praedictum ad nominationem sen praesentationem hujusmodi eidem episcopali ecclesiae Tarnoviensi in episcopum praeficiendam, eodem prorsus modo, quo episcopi aliarum ecclesiarum in praedictis Galiciae et Lodomeriae regnis existentium ad nominationem sen praesentationem eadem a sede apostolica praefici consueverunt“ (Bullar. Cont. VII. 392).

²³⁾ Srv. ohledně arcib. Olomáckého erekční bulla Pia VI. „Suprema dispositione“ z 5. listopadu 1777. Bullar. Cont. V. 426; kapitola Solnohradská drží právo toto od svého založení nepřetržitě.

²⁴⁾ Na základě výsad Innocence III. a Honoria III. pozdějšími papeži několikrát obnovených, srv. Hansiz, Germania sacra (1755) II. 480. 518. 589. — Benedictus XIV., De synodo dioecessana l. XIII., c. 7. nr. 5.

²⁵⁾ Arcib. Solnohradští měli toto právo již ve st. XI.; nynější modus zakládá se na úmluvě mezi císařem Ferdinandem I. a arcibiskupem Matějem Langem r. 1535., srv. Hansiz l. cit. 603. Benedictus XIV. cit.

²⁶⁾ Bulla Pia VI. „Inter caetera privilegia“ z 20. září 1819. §. 3. „Francisco I. imperatori Austriae suisque successoribus indultum concedimus nominandi infra tempus a jure praefinitum Nobis et R. Pontifici pro tempore existenti ad Leopoliensem archiepiscopatum, Armeni cath. ritus dignam et ex sacrarum canonum institutis idoneam personam ecclesiasticam ex tribus illis selectam, quae illius ecclesiae clerus legitime congregatus juxta acceptas ab Apostolica sede facultates rite in eum finem praesentaverit.“ Bull. Contin. XV. 249.

²⁷⁾ Konkordát čl. 19., cit. zákon §. 3.

²⁸⁾ Stanoví to papežské bully, upravující v dorozumění s příslušnými vládami poměry katolické církve v Německu; zejména ohledně

v Poznani, ²⁹⁾ ve Švýcarsku, ³⁰⁾ v Nizozemsku vyjmouc Lucembursko ³¹⁾ a v Belgii. ³²⁾

2) Nominace: v Bavorsku, ³³⁾ ve Francii, ³⁴⁾ v Itálii vyjímaje původní stát papežský, ve Španělsku, Portugalsku ³⁵⁾ a v katolických zemích jižní Ameriky. ³⁶⁾ V Rusku podle konkordátu z r. 1847. biskupy jmenovati má car, dorozuměv se dříve s papežem. ³⁷⁾

diecézí pruských bulla Pia VII. „De salute animarum“ ze 16. července 1821 (text: Walter, Fontes 239. Schulte, Kircheor. II 31.), ohledně hanoverských bulla Lva XII. „Impensa Romanorum“ ze 26. března 1824 (Walter, Fontes 265. Schulte II. 48), ohledně porýnských bulla Lva XII. „Ad Dominici gregis“ z 11. dubna 1827. (Walter 333., Schulte II. 62.). V Elsasku a Lotarinsku, kdež na základě francouzského konkordátu z r. 1801 (srov. níže) jmenoval náčelník vlády, zaniklo právo nominace po připojení těchto zemí k Německu, ve smyslu čl. 17. konkordátu, který je vybrazuje katolíkovu. „Il est convenu entre les parties contractantes, que dans le cas, on quelqn'un des successeurs du premier consl actuel ne serait pas catholique, les droits et prérogatives mentionnés dans l'article ci-dessus et nomination aux évêchés, seront réglés, par rapport à lui, par une nouvelle convention.“ Srov. list státoho sekretáře Antonelliho k arcib. Štrasburskému ze dne 3. ledna 1872, v časopise „Germania“ 1872 č. 33. 38.

²⁹⁾ Bulla „de salute animarum“ v pozn. 28. citov.

³⁰⁾ Konkordáty z r. 1828 a 1846. Münch, Concordate II. 688. 691. Srov. Attenhoferovy články ve Veringově Archiv d. 14—26.

³¹⁾ Breve Pia IX. „Ex qua die“ ze 4. března 1853 probíraující nové rozdělení biskupství Holandských. Na biskupství Lucemburské (zřízeu r. 1870 z dřívějšího vikariátu, srov. příslušná akta v Archiv d. 36 str. 336) jmenuje papež.

³²⁾ Konkordát sjednaný r. 1827 mezi papežem Lvem XII. a králem Vilémem I. (Münch, Concordate II. 457. André, Droit canon II. 439) přiznal právo volební kapitolám; belgický zákon z r. 1831 ponechal v té příčině církvi úplnou volnost.

³³⁾ Konkordát z 5. června 1817 mezi Piem VII. a králem Maximiliánem Josefem. Walter, Fontes p. 204., Schulte II. 13.

³⁴⁾ Článek 5. konkordátu z 15. července 1801 (26 Messidor au IX.) mezi Piem VII. a prvním konsulem Napoleonem Bonapartem (Münch II. 11. Walter, Fontes p. 187).

³⁵⁾ Ohledně Španělska nebledíc ke dřívějším, konkordát z 11. ledna 1753 (Münch I. 443) a 16. března 1851 (Archiv VII. 382). Ohledně Portugalska a zemí italských srov. Staudenmaier str. 360. nsl.)

³⁶⁾ O jednotlivých zemích amerických viz důkladnou stať v Encyklopedya kościelna v. Ameryka.

³⁷⁾ Konkordát ze 3. srpna 1847 čl. XII. „Designatio episcoporum pro Dioecesiibus et pro suffraganeis imperii Russiarum et Poloniae

3) Papež ustanovuje biskupy per liberam collationem v bývalém státu papežském, v Anglii, ³⁸⁾ Irsku, ³⁹⁾ v severní Americe, ⁴⁰⁾ všechny biskupy in partibus infidelium a v zemích misionářských.

Zvláštní poměry ohledně ustanovování biskupů panují v ritech východních. Patriarchy volí biskupové; biskupy pak jmenuje u Maronitů patriarcha; ⁴¹⁾ u Melchitů, pak u křesťanů syrských, chaldejských a arménských volili biskupy do nedávna duchovní, často společně s přednějšími občany. ⁴²⁾ Ohledně Arménův a Chaldejců stala se v tom ohledu v novější době změna; papež ustanovil totiž bullou „Reversurus“ z r. 1867 (viz výše str. 9.), že odtud v případě uprázdnění se diecése mají biskupové patriachátu arménského shromáždění na synodě jmenovati papeži tři kandidáty. Totéž ustanovuje bulla „Cum ecclesiastica“ z 31. srpna 1869 ohledně církve chaldejské. ⁴³⁾ Ruské biskupy v Haliči jmenuje císař. ⁴⁴⁾

Regni per singulas vias locum habebit consiliis ante habitis inter Imperatorem et S. Sedem. Institutio canonica ipsis a Romano Pontifice dabitur juxta consuetum morem.“

³⁸⁾ Kanovníci navrhnou tři kandidáty, což ale není ani volbou ani presentací, nýbrž pouhým doporučením, commendatio, tak že papež navržených úplně může pomínouti, dekret Congr. de propag. fide 5. dubna 1852. Collectio Lacensia III. 958.

³⁹⁾ Duchovenstvo, faráři totiž a kanovníci, doporučí tři kandidáty, srov. nález provinc. synody konané v Casbel 1853. Coll. Lac. III. 831.

⁴⁰⁾ Tu opět biskupové provincie doporučí tři kandidáty, srov. dekrety Congr. de propaganda fide 14. června 1834 a 10. srpna 1850, Collectio Lac. III. 48. 430.; srov. Schneemann, Das zweite Plenarconcil in Baltimore Archiv d. 22. (1869) str. 96.

⁴¹⁾ Duchovenstvo a zástupcové lidu navrhnou kandidáty, a patriarcha vyžádá si mimo to dobrozdání synody. srov. Constitutiones syn. z r. 1736. Pars III. c. 4. §. 15 (Collectio Lacensis II. 300) a konst. Benedicta XIV. „Apostolica“ ze 14. února 1742. §. 10. (tamtéž p. 495).

⁴²⁾ V mimořádných případech jmenovali někdy papežové; srov. konst. Pia VIII. „Tristis quidem“ z 3. června 1816 (Coll. Lac. II. 548) a Lva XII. „Apostolatus officium“ ze 4. července 1828 (tamtéž 553), jež zároveň potvrzují, že z pravidla volba přísluší duchovenstvu.

⁴³⁾ Srov. k tomu papežskou encykliku k biskupům arménským „Quartus supra“ ze 6. ledna 1873 (text v Archiv d. 29. str. 288), kdež papež podrobně vykládá předpisy vydané v bulle „Reveraurus“.

⁴⁴⁾ Bulla Pia VII. „In universalis“ z 22. února 1807 zřizující metropoli Lvovskou . . . „Nos eidem Francisco imperatori et regi ejusque in Galiciae regno successoribus facultatem in quolibet vacationis

§. 66.

III. Tam, kde kapitola má právo voliti biskupa, je třeba, aby volba děla se předepsaným způsobem.¹⁾ Hlas při volbě mají členové kapitoly,²⁾ kteří jsou aspoň subdiakony.³⁾ Právo volební však ztrácí, kdo propadl suspensi nebo klatbě větší,⁴⁾ nebo kdo z trestu práva toho pozbyl; tyto násiedky stihají zvláště také toho, kdo někomu nehodnému hlas dává, nebo kdo na jiný způsob proti volebním předpisům se prohřešuje.⁵⁾ Volba má se předsevzítí během tří měsícův ode dne nabyté vědomosti o uprázdnění se stolice biskupské;⁶⁾ v případě nedodržení této lhůty přechází právo osazovací *jure devolutionis* na papeže (srov. níže). K volbě třeba každého volitele pozvati zvláště, leda že by některý z nich v dalekých meškal končinách;⁷⁾ ten pak, kdo byl opominut, může žádati za prohlášení neplatnosti volby. Z pravidla má každý vykonávati právo volební osobně; jen pro důležitou a slušnou překážku je též dovoleno splnomocniti k tomu některého volitele.⁸⁾ Byli-li všichni volitelé náležitě pozváni, má se volba předsevzítí bez ohledu na počet přítomných volitelův; ano kdyby se třebaš jenom jediný k volbě oprávněný kanovník dostavil, jest oprávněn a spůsobilý

casu nominandi ad antedictas Leopoliensem et Haliciensem invicem unitas archiepiscopales ecclesias et Chelmensem et Premisliensem ecclesias episcopales infra tempus a jure praefixum ecclesiasticas personas idoneas . . . impertimur."

¹⁾ Srov. Passerius, *Tractatus de electione canonica* 1693. Phillips, *Vermischte Schriften* t. II. 278.

²⁾ V Solnohradě účastní se volby též čestní kanovníci, srov. konstituci Lva XII. „*Ubi primum*“ 1825 (*Bull. Cont.* XVI. 304); taktéž v diecésích pruských na základě bully „*de salute animarum*“ (§. 64. p. 28.)

³⁾ C. 2. de aetate et qualitate in Clement I. 6. — *Trid. sess.* 22. c. 4. de reform.

⁴⁾ C. 8. X. de consuet. I. 4., c. 16. X. de electione I. 6., c. 23. X. de appellationibus II. 28., c. I. de sede vacante in VIto III. 8.

⁵⁾ C. 2. X. de postulatione praelatorum I. 5, c. 40. 43. X. de electione I. 6.

⁶⁾ C. 36. 41. X. de electione I. 6.

⁷⁾ C. 18. 35. 36. ib.

⁸⁾ C. 42. ib.

voliti či spíše jmenovati biskupa. Kdyby ale náhodou ani jediný člen kapitoly neměl právo volební, osazuje papež per liberam collationem.

Volba sama může se konati trojím způsobem:⁹⁾ quasi per inspirationem, provolají-li všichni volitelé někoho jednoblasné za biskupa; per compromissum, přikáží-li volitelé volbu jednoblasné jednomu neb několika ze svého středu; per scrutinium, totiž hlasováním, jež je tajné. Při hlasování rozhoduje absolutní většina hlasujících,¹⁰⁾ ale počítajíc k nim zároveň i ty volitele, jimž pozvání dodáno nebylo. Jestliže nedocílí se při prvním hlasování absolutní většiny, třeba volbu obnoviti.

Kapitola není u volbě kandidáta nijak omezena, pokud jen tento vyhovuje předepsaným podmínkám; avšak zvláštní předpisy, o nichž již byla řeč (viz str. 258) ukládají často kapitole za povinnost nevoliti osoby vládě nemilé. Aby této povinnosti dostáti mohla, má se kapitola před volbou dohodnouti s vládou; za tím účelem obyčejně také předkládá před samou volbou vládě seznam kandidátů k udání personae ingratae.¹¹⁾ Rovněž má se věc nyní v Rakousku při biskupstvích, na něž výjimečně nejmenuje císař, kdež také dlužno vládě kandidáta oznámiti;¹²⁾ vláda však může ho vyloučiti jenom pro nedostatek podmínek předepsaných zákonem ze 7. května 1874 (srov. výše str. 259).

Byla-li volba správně vykonána, má kapitola nejdéle do 8 dnů zvoleného vyzvati, aby během měsíce se prohlásil, zdali volbu přijímá.¹³⁾ Zvolený (electus) prohlásiv, že volbu přijímá, nabývá t. zv. jus ad rem, výhradného totiž práva požadovati onen úřad pro sebe, tak že kapitola od volby vykonané již nemůže upustiti, aniž jiného kandidáta určiti. Avšak toto právo platí jenom vůči kapitole;

⁹⁾ Každá forma jiná, na př. losování, je neplatna, c. 3. X. de sortilegiis V. 21.

¹⁰⁾ C. 9. de electione in VIto. I. 6.

¹¹⁾ V Německu, jmenovitě v Prusku a Bádensku, vznikly z té příčiny v předminulém desetiletí spory, poněvadž vláda několikrát po sobě zavrhla celou jí předloženou listinu, kdežto strana církevní usilovala o to, by alespoň tři kandidáti byli ponecháni; srov. o tom zvláště polemické spisy Mejera, Sybla, Schultebo a Rosnera cit. v předchozím §. p. *)

¹²⁾ §. 3. zák. ze 7. května 1874.

¹³⁾ C. 6. 16. de elect. in VIto I. 6.

co do úřadu samého zvolenec (*electus*) nenahývá ještě pouhou volbou žádných práv, dokavad nenaatoupila vlastní kanonická instituce. Čili zvolený nemá ještě, jak kanonisté říkají, *jus in re*. O rozdílu mezi *jus ad rem* a *jus in re* bude se ještě v některém z příštích §§. jednati.

Zvláštním způsobem volby je t. zv. *postulatio*; ¹⁴⁾ volitelé užívají formy této, chtějí-li míti biskupem kandidáta úřadu v každém ohledu hodného a žádoucího, jemuž ale nedostává se některých podmínek osobních, výslovně předeepsaných. Volba, *electio*, byla by v takovém případě neplatnou. Ale kapitola může voliti podmíněně, s výhradou totiž, že obranému dostane se papežské dispensy od vyskytnuvší se překážky. Volitelé užívají v takovém případě výrazu „postulo“ na místě „eligo“. ¹⁵⁾ Postulace je tudíž vlastně volba spojená s prosbou za dispens, či spíše je zkráceným řízením; měla-li by totiž forma úplně býti zachována, musila by nejprve dispensa získána býti a pak teprve mělo by se k volbě přistoupiti. ¹⁶⁾ Z podstaty postulace plyne, že postulace neudílí postulovanému žádných práv, a tudíž ani tak zvaného *jus ad rem*, neboť platnost jeho volby závislou je na dispensi, tudíž na úkonu milosti, jehož nikdo z práva domáhati se nemůže. Z toho plyne dále, že dokud postulace papeži předložena nebyla, nemůže kapitola od volby upustiti a dále, že papež postulaci zavrhnouti může i bez udání důvodův. ¹⁷⁾ Ostatně opravňují k postulaci jen překážky menší váhy, na př. schází-li kandidátovi něco málo do předeepsaného stáří, je-li nemanželského původu a p. Postulací a nikoliv elekci musí obzvláště povolán býti kandidát, který biskupem již jest. Biskupský úřad totiž poutá biskupa k jeho diecési svazkem těsným a trvalým, jež zákony cír-

¹⁴⁾ Srov. Neller *Collectio methodica ss. canonum de postulatione praelatorum* (Schmidt, *Thesaurus juris eccl.* 1772—79 t. II. 733). Phillips, *Vermischte Schriften* II. 290.

¹⁵⁾ X. de postulatione praelatorum l. 5. Kromě této vlastní postulace, *postulatio solemnis, propria*, jmenují někdy také *postulatio simplex*, žádost kapitoly učiněnou k církevní vrchnosti kandidátové, aby mu dovolila volbu přijati.

¹⁶⁾ Obdržel-li však kandidát dispens před volbou, tak zv. *breve de eligibilitate*, může býti platně volen ve formě volby srov. c. 3. 5. X. cit.

¹⁷⁾ C. 5 X. cit. (Innocens III.) „*Licet ergo per postulationem hujusmodi nullam jus sit alicui acquisitum, ideoque sine praejudicio alicujus postulationem potuissimus repellere . . .*“

kevní srovnávají se svazkem manželským.¹⁹⁾ Dokud biskup neobdrží dispens papežskou, nesmí diecési svou opustit a nastoupiti biskupství jiné.²⁰⁾ — Co do potřebné k postulaci většiny třeba činiti rozdíly: zdali všichni kandidáti byli postulováni, anebo zdali byli vedle nich někteří také voleni. V případě onom třeba jest nadpoloviční většiny, v tomto dvou třetin hlasů, jinak považuje se zvolenec, jemuž více než jedna třetina hlasů připadla, za právně zvoleného.²⁰⁾

Pro nominaci není určitá forma předepsána; v konkordátě rak. z r. 1855 (čl. 19) slíbil císař, že při nominaci biskupů dožádá si rady biskupů zvláště téže provincie.

II. Při jiných úřadech.

§. 66.

Jsou úřadové, již osazování bývají vždycky *per liberam collocationem*, tak totiž, že ten, komu přísluší vlastní dosazení č. instituce, také i osobu určuje.

Zejména:

a) Papež jmenuje všechny kurialisty v nejšířím toho slova významu (str. 160.), rozdává veškerá místa při kongregacích a jiných vyšších úřadech papežských, jmenuje nuncie a legáty, jakož i mimořádné delegáty ku správě církevní (vikáře a prefekty apoštolské), určuje sufragány biskupům na výpomoc (str. 202) a biskupské koadjutory, ač ve případě posléze dotčeném někdy jej zastupují biskup a kapitola (str. 204). Jenom podřízená místa v kurii udílí z papežského zmocnění také přednostové příslušných úřadův. U volbě kandidátů dotčených úřadů je papež neobmezeným pánem. Vytvořil se sice obyčej, že větší mocnářství katolická, najmě Ra-

¹⁹⁾ C. 4. X. de translatione episcopi l. 7. „Sicut legitimi matrimonii vinculum, quod est inter virum et uxorem, homo dissolvere nequit . . . sic et spirituale foedus conjugii, quod est inter episcopum et ecolasiam . . . sine illius auctoritate solvi non potest, qui successor eat Petri et Vicarius Jesu Christi.“

²⁰⁾ C. 6. X. de postulatione l. 5.

²⁰⁾ C. 40. X. cit.: Třeba míti také na mysli, že bulla „de salute animarum“ (§. 64 p. 28.) zrušila ohledně pruských diecési rozdíly mezi postulací a volbou. — Srov. Schulte Kirchr. II. 280.

kousko, Francie, Španělsko a druhdy i Polska navrhuji papeži kandidáty hodnosti kardinálské: avšak ty a takové návrhy nemají povahu presentace či jmenování (nominatio) a vůbec ani nejsou povahy právní, nýbrž spíše jen přáním vládařů, jehož papež obyčejně šetřivá, ačkoli to činiti povinen není. Kardinálové takto jmenování slují korunními kardinály, *Cardinales coronae*.¹⁾

Způsob jmenování jest pouze ohledně kardinálů podrobněji určen. Vyslechnuv zdání kardinálů,²⁾ prohlásí papež jmenování — *creatio* — v konsistoři, načež ve slyšení soukromém doručí jmenovanému červený biret, a v konsistoři nejbliže příští kardinálský klobouk. Ve druhém sezení konsistoře odbývá se pak obřad uzamčení a otevření úst, odevzdání prstenu, jakož i určení kardinálského titule. Druhdy bylo jmenování teprve tímto úkonem dokonáno; podle nynějšího práva však nabývá kreovaný hodnosti kardinálské již prohlášením jmenování.³⁾ Nepřítomným papež biret zasílá; ale tito jsou povinni během roku papeži osobně se představití, jinak jmenování pozbude platnosti.⁴⁾ Sněm Tridentský ustanovil, aby papežové co možná ze všech národů kardinály vybírali.⁵⁾

¹⁾ Srov. Phillips VI. 671. — *Pacta conventa* ukládala králům Polským zachovávatí právo rekomenační na důstojenství kardinálské, kteréhožto práva králové Polští také užívali, avšak zhusta ve prospěch cizích duchovních, zejména nunciů, nechťice svým biskupům zavdavati podnět k závistí a sporům (srov. str. 163. p. 10). Přiházelo se ale také, že papež rekomendace nedbal; tak Inuocens XI., když mu král Jan III. navrhl biskupa Bellovacského Janssona de Forbin, vyslance francouzského. Srov. Lengnich, *Prawo* posp. I. 150 a *Encyklopedya kościelna* X. 16. e.

²⁾ Usnesení sněmu Basilejského, že papež jmenovati může kardinály jenom se souhlasným usnesením většiny kolegia, Sess. 23. c. 4. (*Mansi* d. 29. p. 117) se neudrželo; rada kardinálů papeže neváže.

³⁾ Dekret Pia V. ze 26. ledna 1571. *Ferraris*, *Prompta biblioth.* v. *Cardinales* art. I. n. 22.

⁴⁾ Koast. Sixta V. „*Postquam verus*“ ze 3. prosince 1586, *Bull.* II. 608. §. 19.

⁵⁾ *Trid. sess. 24. c. 1. de ref.* . . . „*quos (cardinales) sanctissimus Romanus pontifex ex omnibus Christianitatis nationibus, quantum commode fieri poterit, prout idoneos repererit, assumet.*“ — Z Poláků byl prvním kardinálem Alexandr kníže Mazovský, biskup Tridentský † 1442, z Polských biskupů pak obdržel ponejprv kardinálskou hodnost Zbyhnév Olešnickí, biskup Krakovský (1423—1455) r. 1438. Bývalý arcibiskup Hnězdenský Mečislav Ledochowski je dvanáctým kardinálem

Při jmenování papež někdy oznámí, že ještě některé kardinály jmenovati obmyslí, nejmenuje však je jménem; to nazývají *reservare in pectore* (*in petto*). Tato designace zabezpečuje jim přednost před kardinály později jmenovanými.⁶⁾

Ve spojení se jmenováním kardinálů je tak zvané *jus optandi*,⁷⁾ totiž právo, dle něhož může nejstarší kardinál vzdává se zároveň titule, který dosud měl, žádati, aby mu byl udělen titul uprázdněný. Neužije-li nejstarší tohoto práva, mohou tak učiniti jeho nástupcové rovněž podle stařešinství. Takovým způsobem může postoupiti kardinál jáhen na titul kněžský, kardinál kněz na titul biskupský. Avšak toto *jus optandi* přísluší pouze kardinálům v Římě se zdržujícím, anebo v záležitosti veřejně vzdáleným; ohledně biskupství suburbikárních vyjímaje biskupství Ostienské může dotčené právo jenom jedenkrátě býti vykonáno.⁸⁾

b) Biskup jmenuje generální vikáře, dále členy konsistoře (str. 201), z pravidla též děkany (str. 218), pak příručí a zástupce farářovy (§. 54). V Rakousku má nyní vláda právo položití proti nominaci biskupské své veto, pakli kandidát nevyhovuje podmínkám státními zákony předepsaným; k tomu cíli je předepsáno, že biskup o obmyšleném jmenování generálního vikáře vládu má zpravití.⁹⁾

mezi Polskými biskupy (kreován 15. března 1875). Z Ruských biskupů byli kardinály Isidor, metropolita Kyjevský, (kreován r. 1439) a Michal Lewicki, metropolita Lvovsko-Haličský (kreován 1856 + 1858).

⁶⁾ Podle *Annuario pontificio* pro r. 1877 jmenoval papež Pius IX. tímto způsobem mezi jinými kardinály di Pietro, de Angelis, Casoni, Asquini, Mattei, Simeoni, Randi, Pacca. — Nástupce papeže ale není vázán jmenovati kardinály předchůdcem rezervované.

⁷⁾ Některé kladou počátky toho práva do času Bonifáce VII. (Bangen, *Römische Curie* str. 41. Phillips VI. 238), jiní teprve do konce XV. století, jmenovitě Hinschius I. 345. Podrobnější ustanovení co do výkonu *jus optandi* obsahuje cit. konstituce Sixta V.

⁸⁾ Příklady optace z novější doby naléztí lze v *annuario pontif.*; na př. kardinál de Angelis († 1877) postoupil r. 1867 na titul San Lorenzo in Lucina, vzdav se dřívějšího titule Bernardo alle Terme, který mu byl udělen r. 1839. Kardinál Panebianco stal se v září 1861 kardinálem titule di S. Girolamo degli Scbiavoni a již v prosinci téhož roku postoupil na titul dei SS. XII. Apostoli atd.

⁹⁾ Zákon ze dne 7. května 1874 v §§. 2. a 4. O jmenování kaplanův a administratorů farních nemusí biskup vládu zpravití, avšak tím nepozbývá vláda práva vysloviti své veto proti osobám, jež nemají podmínky předepsané; srov. nař. min. z 22. května 1874 č. 311 (Archiv d. 33. str. 287).

Udílění jiných úřadův a prebend přísluší proti tomu v zásadě biskupovi, poněvadž on vykonává všelikou vládu církevní v obvodu své diecése. V tomto ohledu však vyvinula se historicky přecetná obmezení, tak že nyní *libera collatio* biskupa je v mnoha zemích spíše výjimkou nežli pravidlem. Tak počali již od XIV. století — jak ještě níže zvláště o tom pojednáme — papežové některá beneficia udíleti; jiná osazovala se volbou kapitol katedrálních a kolegiálních, s níž mnohdy bylo spojeno tak zvané *jus optandi*, totiž právo postoupiti na uprázdněné místo pořadem stařešinství; ohledně jiných beneficií opět vyvinulo se na základě rozmanitých titulů právních právo jmenovací panujících knížat, korporací neb osob soukromých; velmi zhusta konečně bývala také beneficia vyjmuta z volné kolace (*libera collatio*) biskupovy¹⁰⁾ proto, že podléhala patronátu. Všechny tyto způsoby osazování udržely se až podnes. Přes to však třeba vždy kolaci biskupskou považovati za pravidlo, poněvadž tam, kde omezení nelze vykázati, nebo kde omezení toto z důvodů faktických či právních pominulo, *libera collatio* biskupova již po samém právu nastává.¹¹⁾

Ostatně vyjmouc zásadu právě dotčenou a vyjmouc patronát, který jest institucí práva obecného, zakládají se pravidla osazování nižších beneficií se týkající buď na právu partikulárném, nebo na zvláštních titulích, jmenovitě konkordátech, papežských výsadách, statutech korporacních a p. Pro tuto obzvláštní různost není lze ponést se v podrobnosti ohledně jednotlivých zemí; co pak se týče Rakouska, dlužno ještě podotknouti:

1) Ohledně míst kapitolních, katedrálních a kolegiálních, jmenování císařovo lze pokládati za pravidlo;¹²⁾ avšak jsou přece výjimky a to:

¹⁰⁾ Rozdíl mezi nominací a presentací zakládá se na tom, že ona je právem samostatným, tato pak výsledkem práva patronátního; ostatek není názvosloví ve příčině této ještě ustáleno a užívá se velmi zhusta obou výrazů nominace i presentace v témž smyslu, onoho výrazu častěji při beneficiích vyšších, srov. Pachmann, Lebrh. II. 43. c.

¹¹⁾ Srov. c. 3. X. de institutionibus III. 7., c. 8. 12. de jure patronatus III. 38, c. 1. de praescript. in VIto II. 13.

¹²⁾ Dřívějšími zákony z dob josefínských bylo právo toto vyhrazeno císaři a konkordát uznal je v článku 22. „Ad caeteras dignitates et praebendas canonicales (to jest s výjimkou prvnější, ohledně

a) Na základě čl. 22. konkordátu, jenž v tom ohledu zákonem ze 7. května 1874 (§. 3) zachován byl v platnosti, udílí papež v kapitolách arcibiskupských a biskupských hodnost první, a jestliže tato soukromému patronátu světskému podléhá, hodnost druhou.¹³⁾ Avšak papež slíbil, že bude i v tomto ohledu přihlížeti ku návrhům císaře, oznámeným mu skrze biskupa diecése, nebo ku návrhům kapitol tam, kde tyto dříve samy dotčené hodnostáře volivaly.¹⁴⁾

b) Jiné výjimky týkají se jednotlivých prebend a zakládají se na zvláštních titulích právních. Tak osazuje některá místa kanovnická biskup per liberam collationem, jiná kapitola volbou nebo per optionem.¹⁵⁾ a na jiná jmenují nebo presentují korporace¹⁶⁾ nebo osoby soukromé.

2) Při jiných beneficích jest opětne pravidlem presentace patronův a jen výjimečně vyskytuje se libera collatio biskupa.¹⁷⁾ Zákon ze dne 7. května 1874 rozšířil valně jmenovací práva vlády, ustanoviv (§. 4), že vláda presentuje na všechny úřady církevní a prebendy, jež nejsou v patronátu soukromém, a které buď zcela nebo z větší části dostávají dotaci z pokladny státní, z náboženského fondu, nebo z jiných důchodů veřejných. Kromě toho přiznává řečený zákon (§. 5 a 6) vládě negativní působnost na osazování kanovnických míst a nižších beneficí. Ve všech případech totiž, kde biskup vykonává liberam collationem, nebo kde právo presentační přísluší císaři nebo vládě, je biskup povinen zemské vládě kandidáta oznámiti a může teprve tenkrát vykonati instituci

druhé hodnosti srov. pozn. 13) *Majestas sna nominare per get, exceptis permanentibus iis qnae liberae collationis episcopalis auct, vel juri patronatus legitime adquisito snbjacent.*“ Zákon ze 7. května 1874 nezměnil v tom ohledu ničebo.

¹³⁾ „In omnibus Metropolitanis sen Archiepiscopalibus snffraganeisque ecclesiis Sanctitas Sna primum dignitatem conferret, nisi patronatus laicalis privati sit, quo casu secunda substituetur.“

¹⁴⁾ Srov. list ministra Thuna k biskupům ze dne 25. ledna 1856 č. 1371 odst. 5. Heyzmannova Najnowsze prawa str. 54.

¹⁵⁾ Na př. v Pražské kapitole 8 kanonikátů; aprázdu-li se jedno místo, postupují mladší kanovníci o stupeň výše, tak že nově obraný kanovník nastoupí vždycky nejnižší kanonikát.

¹⁶⁾ Na př. university Krakovská a Vídeňská.

¹⁷⁾ Ve Lvovské arcidiecési lat. je na př. 221 farností a kaplanství patronátních a jenom jediná liberae collationis; v ruské 1127 patronátních a 54 liberae collationis (srov. schematismy na r. 1877).

kanonickou, jestliže nepoloží zemská vláda průběhem 30 dnů své veto z důvodu, že kandidát nevyhovuje podmínkám zákony vládními předepsaným. Proti výnosu zemské vlády možno se odvolati k miniaterstvu osvěty. Předpisů těchto šestfiti má biskup také při ustanovování stálého vikáře beneficiím inkorporovaným (srov. výše str. 215).¹⁸⁾

Kde se beneficia osazují volbou, koná se tato dle stanov příslušné korporace, kdyby však nebylo ustanovení zvláštních, koná se tato podle těchto předpisů, jako volba biskupa.

Zbývá ještě, abychom promluvili o právu presentačním (podacím), kteréžto opět jsou výsledkem práva patronátního, jenom ve spojení s touto institucí náležitě může býti objasněno.

III. O právu patronátním zvláště.*)

A) Pojem patronátu a jeho vývoj.

§. 67.

Právo patronátní (jns patronatus) je souhrn práv příslušejících někomu vůči církvi nebo beneficiu nikoli pro jeho postavení hierarchické, nýbrž jakožto soukromé osobě a na základě zvláštního právního titule. Již definice nasvědčuje tomu, že patronát jest

¹⁸⁾ Co se týče poměru těchto zákonů vládních k zákonům církevním, třeba uvážiti: Papežský list „Optime noscitis“ z 5. listopadu 1855 (Heyzmann str. 46) příkazuje biskupům, aby toho dbalými byli, aby se beneficia nedostávala duchovním vládě nemilým (srov. výše str. 258), způsob ale, jakým biskup mínění vlády má vyzvéděti, ponechává se jeho dobrému zdání. Mohou tudíž biskupové bez újmy práv církevních něčímžto požadavkům zákona ze 7. května 1874 tak sice, že se otázkou vlády, má-li proti kandidátovi co namítati. Obtíže vyskytly se jenom potud, že list papežský pouze o udílení vlastních beneficií se zmiňuje („in parochiis aliisque beneficiis“), kdežto zákon květnový i na fary inkorporované se vztahuje. Obtíže tyto odstranil papež, zmocniv biskupy, aby i stran dotčených farností počínali si právě tak, jako při jiných beneficiích; srov. Archiv d. 33. str. 473.

*) Literatura. Vivianus, Praxis juris patronatus, acquirendi conservandique illud ac amittendi modos continens. 1670. — Simon, Traité du droit de patronage, de présentation aux bénéfices, et des droits honorifiques des seigneurs dans les églises 1686. — Schott, Dissertatio de jure patronatus 1778. — Mayer, Das Patronatsrecht,

institute výjimečná, anormální, neboť neodpovídá hierarchickému ústrojí církve katolické, kdež veškerá moc přísluší duchovenstvu. Právnicky je tudíž patronát institucí *juris singularis*, kterážto má za své trvání děkovati nikoliv obecným zásadám právním, nýbrž ohledům sáhajícím přes meze přesné důslednosti juridické, důvodům, které právníci Římsí naznačovali obecnými názvy *utilitas*, *necessitas*. Odhaliti tyto vnitřní důvody je při všechněch institucích toho druhu nezbytnou podmínkou náležitého jich poznání; odtud i nám především naskytá se otázka, jaké okolnosti a poměry jsou příčinou vzniku patronátu — otázka, jejíž zodpovězení hledati můžeme jedině v historii instituce této. Dříve však třeba povšimnouti si ještě jedné okolnosti. Patronát bývá často stotožňován s právem presentačním totiž s právem církevní vrchnosti navrhovati kandidáta na uprázdněné *beneficium*. Náhled tento je se stanoviska teoretického mylný, poněvadž patronát zahrnuje v sobě vedle presentace ještě jiná oprávnění, která níže vyličíme. S druhé strany ale přes to přece stanoví presentace, byť i jí obsah patronátu vyčerpán nebyl, nepopíratelně jedno z nejdůležitějších práv v patronátu obsažených. Praxe spatřovala tudíž význam patronátu nejčastěji v podílu, který patronovi při osazování *beneficií* připadal, a tak i v historickém vývoji právě tato stránka patronátu vystupuje do popředí.

Historicky vyvíjel se patronát pod vlivem dvou činitelů: zákonodárství církevního a poměrů feudálních. V nejprvnějších v té příčině vydaných zákonech, které až do V. století sáhají, převládá myšlénka, že je slušno a spravedливо, aby se zakladateli č. funda-

dargestellt nach den allgemeinen Kirchengesetzen u. nach oesterreichischen Veordnungen 1824. — Lippert, Versuch einer historisch-dogmatischen Entwicklung der Lehre vom Patronatsrechte 1829. — Kaim, Das Kirchenpatronat nach seiner Entstehung, Entwicklung u. heutigen Stellung im Staate 1. dl 1845, 2. dl 1866. — Schilling, Bruno. Der kirchliche Patronat nach kanon. Recht. 1854. — Mittelstädt, De jure patronatus quod reale dicitur origine 1856. — Michels, Quaestiones controversae de jure patronatus 1857. — Schlayer, Beiträge zur Lehre von dem Patronatsrechte 1865. — Hinschius, Das landesberrliche Patronatsrecht 1856. — Týž, Das Patronatsrecht u. die moderne Gestaltung des Grundeigenthums v Doveho Zeitschrift f. Kirchenr. VII. (1867) — Phillips VII. 2te Abtl. (1872) §. 412—434. Czapski Ignacy. De jure patronatus quod vocant regium. Dissertatio inauguralis, Berlin 1869.

torovi za dobrodiní církvi prokázané dostalo vůči ní zvláštních výsad, ovšem bez újmy práv církve. Zásady této bylo šetřeno tím spíše, poněvadž v ní zároveň spočívala pobídka k obětavosti k účelům církevním, a zejména k zakládání nových kostelů. Především pak bylo na biskupovi, aby zásluhy fundátorův odměňoval tím, že při osazování beneficí, jež tito založili, dbal na jejich přání; nejprve bylo to nařízeno ohledně biskupů, kteří kostely v cizí diecési založili,¹⁾ potom ohledně fundátorů vůbec.²⁾ Totéž nařídil císař Justinian.³⁾ Kromě toho nalézáme v usneseních synodálních ustanovení, že kostel je přede všemi ostatními povinen podporovati svého zakladatele, upadl-li tento do chudoby, že jemu při mši má se věnovati vzpomínka a že zakladatelé a jejich dědicové mohou dohlížeti ku správě fundace.⁴⁾ Účelem ustanovení těchto bylo uctívati a odměňovati zásluhy dobrodinců církve. Avšak tato práva vyskytovala se jen po různu a zakládala se na zákonech partikulárních a jevila se tudíž téměř v každé zemi v jiné podobě. Nebyla dosud shrnuta v jedinou soustavu, nesplynula dosud v právní instituci. Patronátu v nynějším významu za oněch časů tedy ještě nebylo, tak jako ani nebylo obecného technického názvu pro naznačení privilejí fundátorům přiznaných.⁵⁾

Vlastní patronát utvořil se teprve pod vlivem práva německého na základě docela jiném. Panství, kterého soukromé osoby v říši Francké a Německé nad kostely nabyly, opíralo se, jako mnoho jiných institucí středověkých, o vlastnictví půdy. Dle zásad německého práva byl vlastník půdy neobmezeným pánem všeho, co se nacházelo na jeho pozemku a byly tudíž i modlitebny, jež na jeho pozemku se nalézaly, jeho vlastnictvím, kterýmž libovolně mohl nakládati. Zásada tato uznávala se až do nejkrajnějších konsekvencí: vlastník pozemku, mohl kostel dáti v léno, jej pro-

¹⁾ Tak ustanovení synod konaných v Oranži r. 441 (can. 10) a v Arelatu r. 443 či 453 (c. 36), uvedené v dekrétu Gracianově, e. 1. C. 16. qu. 5. jakožto ustanovení papeže Mikuláše I.

²⁾ Synoda Orleánská z r. 541, c. 7. 26. 33. (Bruns, Bibliotheca eccles. t. II.), c. 31. C. 16. qu. 1., c. 4. 30. C. 18. qu. 2. (Pelagius I. † 560, či II. † 590), c. 34. C. 16. qu. 7. (Řehoř Vel.)

³⁾ Novella 57 cap. 2, nov. 123. cap. 18.

⁴⁾ C. 30. 32. 33. C. 16. qu. 7 (Synody Toledské 633 a 655).

⁵⁾ Srov. zejména Philipps VII. §. 412.

dati, nebo darovati;*) rovněž příslušelo mu i právo opatřiti jej správou, totiž ustanoviti při něm duchovního.†) Práva tato přecházela pak jako jiná práva majetková na dědice, a bylo-li jich více, dělili se o kostel tak jako o pozůstalost ostatní, mnohdy i způsobem podivným a náboženskému jeho účelu odporujícím.‡) Tak utvářely se poměry v Německu, Francii, Anglii a v Itálii a udržely se celá století přes odpor církve. Teprve vzrůst moci papežské a jmenovitě výsledek sporu o investituru dovolily vymaniti i nižší benefícia ze závislosti na osobách světských. Proti neobmezenému panství vlastníka půdy stanovila církev zásadu, že budova službě boží zasvěcená přestává již tím býti majetkem soukromým, že přechází v moc církve a že především jedině ten v ní správu duchovní smí vykonávati, koho biskup k tomu povolá.§) Nicméně církev, ačkoli zásadně toto stanovisko bájila, nepřerušila přece ono pouto, které spojovalo držitele půdy s jeho kostelem. Církevní zákonodárství zachovalo tato práva držitelů půdy, ať již proto, že musilo se podrobiti zakořeněným ode dávna názorům právním, anebo proto, že si bylo vědomo, že z tohoto užšího poměru k dědičným vlastníkům statku ne jeden prospěch samé církvi kyne; ovšem že církev přizpůsobila je svým vlastním požadavkům. Aby zejména nebyli zbaveni vlivu na ustanovování beneficiáta, byl úkon, jímž beneficium se udílelo, rozdělen ve dva různé úkony: označení osoby a přenesení úřadu, ano se za to mělo, že zásadně pouze posléze dotčený úkon přísluší biskupovi. S církevního stanoviska ale nebylo lze tato práva držitelům zůstavená opírati o vlastnictví pozemku; mohlať ona míti jen význam koncese nebo výsady, zásluhami o církev odůvodněné. Sáhlo se tudíž opět k zásadě, dle

*) Capitnl. Karla Vel. r. 794. c. 54., Lothara I. r. 823 cap. 3. c. 2. (Pertz, Mon. III. leg. p. 75. 236), c. 18 X. de sententia et re iudicata II. 27., c. 13. X. de jure patronatus III. 38.

†) C. 5. X. de jure patronatus III. 38.

‡) Ustanovil-li na př. každý spoluvlastník jiného duchovního, dělili se tito podle oltářů; nejednou však i oltář byl vlastnictvím společným, tak že při něm dva kněží každý pro sebe mše sloužili. Srov. Bernardi, Comment. in jus eccles. t. II. p. 158. Proti dělení takovým čelí četná nařízení církevní a kapitulária královská, která ustanovují, že biskup zakázati smí konání služeb božích na tak dlouho, dokud spoluvlastníci na tomtéž duchovním se neshodnou. Srov. c. 35. 36. C. 16. qu. 7., c. 1. 2. X. de jure patronatus III. 38.

§) C. 12. 16. 25. C. 16. qu. 7.

níž již dříve osobám světakým práva na kostele přiznávána byla. Držitel půdy byl fundatorem nebo nástupcem fundatorovým a z toho důvodu, nikoli z důvodu držebnosti jeho, přiznána byla mu jistá práva. Přizpůsobujíc takto historická práva držitelů půdy zásadám práva církevního, zbudovalo zákonodárství papežské na teoretickém základě úplnou právní soustavu, která odtud označována byla názvem *jus patronatus*.¹⁰⁾

V druhé polovině XII. století byla tato přeměna již dokonána; v dekretálech Řehořových jest již věnován patronátu zvláštní titul,¹¹⁾ který většinou zákony Alexandra III. (1159—1181) obsahuje. Předpisy tyto byly v mnohém ohledu pozdějším zákonodárstvím, jmenovitě usneseními Tridentkými změněny nebo doplněny; co do hlavních zásad však zůstaly nedotknuty.

Historickým základem patronátu jest ale z části ještě jiná instituce právní: *advocatia* (fojtství, Vogtei).¹²⁾ Dle německého práva byl každý, kdož nenáležel stavu vojenskému, pod ochranou (*mundium*, *mundeburdium*, *advocatia*); tato zásada byla rozšířena i na kostely a duchovenstvo.¹³⁾ Ochraňovati kostely a duchovní při nich zřízené bylo především povinností majitele pozemku, na němž se kostel nalézal. V případě takovém stýkala se *advocatia* s patronátem v jedné osobě; a odtud užívá se v pramenech výrazův *advocatus* a *patronus* zhusta jako jednoznačných.¹⁴⁾ Avšak

¹⁰⁾ Výraz „*patronatus*“ odvozuje se odtud, že na některých místech v právu římském (I. an. C. de colonis Thracensibus XI. 51.) tak vlastník v poměru ke svým kolonům se nazývá. Ve smyslu církevním vyskytuje se nejprve v kapitulářích arcibiskupa Hinkmara Remešského z druhé polovice IX. století (*Hincmarii Remensis Capitularia data presbyteris in synodo Remensi anno 874 c. 5. u Hardoina V. 412*); ale teprve ve století XII. počalo se názvu toho všeobecně užívati. Od toho času datuje se též technický název *jus patronatus*.

¹¹⁾ *Titulus de jure patronatus III. 38.*; v *liber sextus* pojednává o patronátu t. 19., v *klementinách* t. 12. knihy III. Tyto titule citují níže zkrátka h. t. (*hujus tituli*).

¹²⁾ Srov. Walter, *Deutsche Rechtsgeschichte* (2. vyd. 1857) §§. 109. 191. — Friedberg, *De finium inter ecclesiam et civitatem regundorum* 1861. p. 226. — Happ, *De advocatia ecclesiastica* 1870. Helfert, §. 93. Richter, §. 186. Czapski cit. p. 20.

¹³⁾ Dřívější zákony přikazovaly také vdovy, sirotky, chudé, jakož i kostely péči t. zv. *defensores*, srov. e. 10. C. 23. qu. 3. a *Thomasassin P. I. l. 2. c. 97*.

¹⁴⁾ Srov. na př. c. 24. X. h. t. s jedné a c. 23. eod. s druhé strany; od *Innocence III.* počíná býti terminologie poněkud ustálenější:

fojtství existovalo též nezávisle na držebnosti; zřizování byli na př. fojtové (Vögte, Schirmvögte) pro kláštery, nebo na statcích církevních, které z řádného soudnictví byli vyjmuty, a kde tudíž musila soudnictví vykonávati církev sama skrze zvláštního zástupce. Advokáty ustanovoval buď král, jenž držel advokacii v celé říši, někdy také sám klášter anebo kostel. Někdy udělil král advokacii někomu v léno, ano stávalo se také, že někdo vyhradiv sobě a svým zástupcům advokacii, kostel buď klášteru některému daroval, anebo jej samostatností nadal. Co do podstaty své měla advokacie sloužiti k obraně kostela; záhy ale změnila se tato ochrana v nadvládu nad kostelem; z titule advokacie zasahovali světszí pánové ve správu majetkovou, osvojovali si pozůstalost duchovních, utiskovali kostel a duchovní daněmi a osobovali si právo ustanovovati beneficiáty. Takové obtížné ochraně postavila se církev právě tak na odpor, jako proti přehnaným nárokům držitelů půdy: advocatia zanikla, neb alespoň pozbyla dřívějšího významu.¹⁵⁾ Avšak úzký styk, který byl mezi fojtstvím a patronátem, měl v mnohém ohledu rozhodný vliv na instituci posléze jmenovanou.¹⁶⁾

Shrnouce zkrátka to, co jsme pověděli o historickém rozvoji patronátu, obdržíme tento výsledek: Patronát byl v prvotné podobě své výsledkem poměrů světských, vlastnictví půdy a advokacie; byv uznán za instituci církevní, změnil právní svůj podklad: zřídlem patronátu byly teď služby církvi prokázané, základem právním výsada církevní. Co do pojmu odloučil se tudíž patronát úplně od

patronus znamená vlastníka pozemku, kterého ostatně též senior nazývají (srov. capit. Aquisgran. 817. Ludovici c. 10. Mon. Germ. III. p. 207) — advocatus toho, komu péče nad kostelem je svěřena c. 12. X. de poenis V. 37. V Anglii ale znamenal advocatus vždycky patrona, pročť právo patronátní po anglicku right of advowson se nazývá, srov. Phillips, Englische Reichs- u. Rechtsgeschichte, II. 159. 369.

¹⁵⁾ V některých zemích rakouských, zejména v Čechách zachovaly se stopy dřívějšího fojtství co do správy majetkové, srov. Helfert, §. 95.

¹⁶⁾ Do Polska dostal se patronát z Němec, ale již v oné ustálené formě, již mu dalo právo kanonické. Zato zaslubují v té příslušné zmínky poměry církve Ruské, které ještě v minulém století v mnohém ohledu právě takový podávaly obraz, jako dříve poměry feudální v zemích germánských. Srov. Szaraniewicz, Rzecz o kościoła ruskiego (1875) str. 3. nsl., kdež velmi mnoho a velmi zajímavých v té příčině podrobností se vyskytuje. Ale celkem poměry ty nejsou dosud náležitě vysvětleny.

držebnosti půdy, z práva věcného změnil se v osobné. Avšak s naprostou důsledností právo církevní myšlénku tuto neprovedlo: neboť založivši patronát osobný, ponechalo vedle něho patronát věcný, to jest připustilo, aby právo patronátní pojilo se k nemovitosti, tak že přechází na každého držitele. Nesetřelo tudíž ani nynější právo úplně prvotný ráz patronátu jakožto práva spojeného s držbou půdy. Uzoavši existenci věcného patronátu, stvrdila církev na novo, ač snad jen následkem přesné právní důslednosti, konservativní ráz svého práva, jež především hledí zachovati a s institucemi svými srovnati to, co se historicky vyvinulo.¹⁷⁾

Dějiny patronátu objasňují též počátky jiného právního poměru, totiž slučování kostelů s kláštery nebo kapitolami základem inkorporace.¹⁸⁾ V dobách, kde byly kostely ještě považovány za předmět soukromého vlastnictví a obchodu, nabývaly jich také kláštery¹⁹⁾ na základě různých titulů, nabývajíce takto již i všech práv, která dle tehdejší praxe vykonávali držitelové půdy. Titulem nabývacím byla buď fundace kostela na statcích klášterních, nebo také úkon právní, jímž se na klášter již stávající přenášel kostel zároveň s jeho dotací a to opět buď za náhradu, nebo jakožto darování. Jmenovitě bývalo darování klášteru učiněné zhusta formou, ve kteréžto církvi navracovány bývaly statky kdysi bezprávně jí odňaté. Církev všechny kroky takové podporovala,²⁰⁾ poněvadž nejen zlepšovaly hmotný byt klášterů, nýbrž odnímalý zároveň i osobám

17) Takto dlužno poblížeti na spor, který v nejnovější době vznikl následkem Rosshirtovy rozpravy Ueber das Patronatsrecht mit besonderer Rücksicht auf das fälschlich sogen. dingliche Patronatsrecht, Archiv IV. (1854). Rosshirt popírá, že patronát může míti povahu věcnou. S ním souhlasí pouze Vering, Archiv IX. 170. XXIV. 222, částečně též Walter, §. 234. p. 54., kdežto jiní, jmenovitě Hinschius, Mittelstädt, Phillips přesvědčivě dokázali mylnost jeho tvrzení. — O tom, že Alexandr III. nezrušil patronát věcný, viz jmenovitě Hinschius, Ueber die Succession in das Patronatsrecht säcularisirter geistlicher Institute v Doveho časopise II. (1862) 412.

18) Srov. obzvláště trefné důvody Hinschiusovy, Zur Geschichte der Incorporation u. des Patronatsrechtes (Festgaben für Heffter 1873. str. 1—28).

19) Co řečeno zde o klášterech, platí také o jiných korporacích duchovních jako o kapitolách katedrálních a kolegiálních atd.

20) Nicméně žádalo se zvláště ohledně kostelů farních svolení biskupova, Phillips VI. 1. str. 342.

světským vliv na záležitosti církevní a přenášely je na korporaci duchovní, do níž mnohem spíše nadíti se dalo, že prospěchů církve bude šetřiti. Ostatně zaujímaly kláštery ohledně svých kostelů totéž stanovisko jako jiní držitelé půdy, odvozující práva svá z téhož právního základu jako oni, totiž ze soukromého vlastnictví; z téhož titule určovali též duchovní těmto svým kostelům. Když pak pozdější zákonodárství popřelo soukromé vlastnictví ke kostelům, pozbyla tím i práva klášterní všeho podkladu. S druhé strany nebylo ale důvodu odeprítí klášterům výsad, jež vzdor samé zásadě přiznávaly se pánům světským; dostalo se tedy i klášterům práva patronátního. K tomu přibyla ještě jiná práva. Již v XI. století setkáváme se s teorií, že třeba různiti duchovní a hmotnou stránku úřadu církevního, altare čili spiritualia, totiž vlastní funkce duchovní, a ecclesia čili temporalia, to jest kostelní budovu a práva majetková;²¹⁾ že biskup pouze quoad spiritualia výhradnou správu vede, temporalia však že mohou zůstatí též pod správou buď prostřední nebo bezprostřední jiných osob. Činíce tento rozdíl, chtěli držitelé statků církevních vzdávající se zcela práv spirituálních ve prospěch církve, zachovati sobě alespoň práva majetková. Zákony církevní tuto konsekvenci neuznaly, osvojily si ale v mnohých ohledech ono rozdělení na spiritualia a temporalia. Užilo se ho jmenovitě ohledně benefií, sloučených s kláštery. V tom ohledu ústupek byl možný; církevní statky, jichž navrácení od osob světských bezohledně se bylo domáháno, mohly zůstatí při korporaci duchovní, aniž by tím ztratily ráz majetku církevního. Bylo tedy dovoleno spojovati beneficia církevní s kláštery v ten způsob, že klášteru připadly požitky beneficia, leč spolu též závazek vydržovati beneficiáta, ale tak, že beneficiáta ustanovoval biskup na návrh kláštera. Připojené beneficium však zachovalo vždycky zvláštní svou bytnost, jenom že přebytek důchodů po uhrazení útrat bohoslužby a dotace beneficiátovy připadl klášteru. Takový stav věcí mívá často za následek, že klášter bral bohaté důchody, nestaraje se ani za mák o správu duchovní. Tato byla úplně svěřena beneficiátovi, jemuž klášter obyčejně jen velice skrovné zaopatření poskytoval, ačkoliv obor jeho povinnosti nelišil se nijak od benefií

²¹⁾ V tom smyslu užívá se nejprve výrazů ecclesia a altare v nálezích synod konaných v Reměši r. 1049 a Clermontě r. 1095. (Mansi XIX. 741. XX. 818.), srovn. Hefele, Conciliengesch. IV. 682. 692.

jiných. Byly to tudíž poměry poněkud abnormální, které zvláště při kostelích farních v mnohém ohledu náležitěmu vykonávání správy duchovní byly na újmu. Aby tomu učiněna byla přítrž, aby však při tom přece kláštery nebyly zbaveny hmotných výhod, jež jim ze spojení benefícií vyplývaly, přidělo zákonodárství církevní a sice pokud sáhá svědectví pramenův, od XIII. století,²⁵⁾ slučování kostelů s kláštery novou právní formou. Bylo dovoleno přivtělitelům kostelů klášteru úplně, to jest sloučiti je quoad temporalia et spiritualia a sice tak, že klášter sám jakožto takový byl věčným beneficiátem, že tudíž jemu též příslušela správa funkcí duchovních a vůbec konání všech povinností vyplývajících z benefícia s ním spojeného, ale že za to i na temporalních nabýval bez omezení všech práv, jež před připojením měl beneficiát. Zavedením tohoto způsobu slučování benefícií nebyl ale zrušen způsob dřívější, jenž zakládal se na pouhém přivtělení temporalii. Od té doby, co poměry způsobem výše naznačeným vzaly na se zcela různou od patronátu tvářnost, ustálil se i pro ně zvláštní výraz technický: incorporatio,²⁶⁾ kterážto nazývala se, týkala-li se celkovitého přivtělení, incorporatio pleno jure čili plena, týkala-li se však jen temporalii, incorporatio minus pleno jure čili minus plena.

Není nesuadno vytknouti nyní meze mezi inkorporací a patronátem: incorporatio minus plena týká se pouze sféry majetkové a přenáší právo užívání statků církevních, kdežto z druhé strany patronát v ohledu tomto neposkytuje práv nižádných. Tento druh inkorporace neporušuje tudíž nevyhnutelně práva patronátního, ačkoliv patronát v případě takovém z pravidla přešel na klášter. S patronátem však nedá se spojití incorporatio plena, kterážto, ačkoliv historicky na těchže základech jako patronát se vyvinula, přece zásadně od něho se liší: patron má jistá práva vůči beneficiu, oprávněný z inkorporace ale jest sám beneficiátem. Pročež nemůže býti řeči o provisi inkorporovaného benefícia, neboť toto jednou pro vždy jest obsazeno a může se uprázdniti leda jen, kdyby pominula korporace, s níž jest sloučeno. Správce inkorporovaného benefícia je pouze zástupcem (vicarius) vlastního beneficiáta, kterým je klášter jakožto osoba morální. Klášter jmenuje

²⁵⁾ Hinschius cit. str. 16. 17.

²⁶⁾ Nejprve vyskytuje se výraz ten v listinách z konce XIII. století, srov. Hinschius cit. str. 21. n. 1.

jej, nevykonává tím právo podací nebo kolaci, nýbrž zřizuje si zástupce k náležitému vykonávání funkcí duchovních, které z důvodu inkorporace na klášteřu spočívají.

B) *Platné právo.*

a) Právní povaha patronátu.

§. 68.

Prameny nazývají patronát *res temporalis spirituali annexa*.¹⁾ Tím má býti řečeno: patronát je co do podstaty své právem světským, neboť má vznik ve světských poměrech a také nabýti ho lze způsobem soukromoprávným; zároveň ale je patronát spojen co nejúžeji s věcmi duchovními, a je tudíž i rázu duchovního, církevního, čímž spadá také pod zákonodárství církevní.²⁾ Pohlížeje na patronát se stanoviska práva světského, nevřadíme jej ani mezi práva čistě soukromá, ani mezi práva čistě veřejná; jako celá řada jiných institucí středověkých má i patronát ráz práva jak veřejného tak soukromého. Tato dvojí tvářnost zračí se ve větší části předpisův o patronátě; vůbec pak možno říci, že v otázkách týkajících se nabytí a pozbytí patronátu převládá povaha soukromoprávní, v otázkách pak týkajících se obsahu patronátu povaha veřejná, církevní.

Předmětem patronátu býti mohou kostely a benefícia všeliká, nižší i vyšší.³⁾ Ano i biskupství byla kdysi postavena pod patronát vládařů; vykonávali jej na př. králové Uherští a Neapolští.⁴⁾ Výjimka platí jen ohledně kardinalátů (srov. výše str. 272), pak

¹⁾ Výrazu toho užil nejprvé Alexandr III. v listě (cap. 14. lit. 53), který není v dekretálech Řehořových (podává jej Böhmer v dodatku k 2. dílu *Corpus juris* col. 302). Raimund z Pennaforta vsunul však výraz ten v jinou decretalis téhož papeže, ač výraz ten v textu prvotném (totiž v c. 16. h. t.) nebyl.

²⁾ Srov. c. 3. X. de judiciis II. 1. (z listu Alexandra III. ke králi anglickému Jindřichu II) „Causa vero juris patronatus ita conjuncta est et connexa spiritualibus causis, quod non nisi ecclesiastico judicio valeat defini.“

³⁾ Trid. sess. 25. c. 9. de reform.

⁴⁾ Srov. španělský konkordát z 11. ledna 1753 M ün ch, Concord. I. 446. a konstituce Pia VII. „Sinceritas fidei“ ze 7. března 1818. Bull. Cont. XV. p. 15.

také ohledně prelatur klášterních a prelatur při kapitolách katedrálních i kolegiálních, a sice potud, pokud prelatury zmíněné jen se zvláštním svolením papežským pod patronát postaveny býti mohou.⁶⁾ Nehledíc k těmto výjimkám mohou podléhati patronátu: fary, kanonikáty, kláštery, kaple, oltáře, kostelní fundace a p.

Důležitá jsou následující rozdělení patronátu:

1. Patronát věcný (*jus patronatus reale*) a osobní (*jus patronatus personale*). Věcným nazývá se patronát, je-li vázán s držením věci nemovité, tak že každý držitel této věci tím samým jest i patronem; osobním, pakliže přísluší někomu bez ohledu na držbu věci. O významu tohoto rozdělení mluvili jsme již v předchozím §.⁶⁾ a shledali jsme, že zásadám práva církevního odpovídá vlastně jenom patronát osobní, kdežto patronát věcný jest anomálií. Pročež také v případě pochybném nasvědčuje právní domněnka patronátu osobnímu, ačkoliv tento druh patronátu nyní k výjimkám náleží, pravidlem pak je patronát věcný.

Osobní patronát jest opět buď ryze osobní (*jus patr. personalissimum*), přísluší-li pouze fundatorovi a zaniká-li jeho smrtí, nebo rodinný (*j. patronatus familiare s. gentilitium*), přechází-li na rodinu fundatorovu, nebo dědičný (*j. patr. haereditarium*), není-li omezen způsobem výše dotčeným. V případě pochybnosti dlužno předpokládati patronát dědičný.

2. Patronát duchovní, světský a smíšený (*jus patronatus ecclesiasticum, laicale, mixtum*).

Patronát je duchovním:

a) jestliže fundace, jež patronátu dala vznik, povstala z majetku církevního;⁷⁾

b) bez ohledu na zřídlo fundace, přísluší-li osobě duchovní jako takové a tudíž z titule jejího stanoviska neb úřadu. Patronem duchovním může býti buď osoba fysická, nebo korporace, jako klášter, kapitola stoličná nebo kolegiální, ano i fond z majetku

⁶⁾ C. 25. h. t. c. 51 X. de elect. I. 6. a konstituce Innocence VIII. „Cum ab apostolica sede“ z r. 1485.

⁷⁾ Dodati třeba, že někteří kanonisté nazývají věcným patronátem též patronát, který je sloučen s úřadem církevním tak, že na každého nástupce v úřadě přechází; v. Bernardi, Comment. in jus eccl. II. p. 120; Ginzel, II. 137.

⁷⁾ C. un. de jure patronatus in VIto III. 19.

církevního utvořený. Patronáty na př. na statcích náboženského fondu dlužno považovati za patronáty duchovní.

Oproti tomu je patronát světským, jestliže nepovstal z fundace církevní, nebo příslušá-li osobě světské, anebo sice duchovnímu některému, avšak z titule soukromého a nikoli mocí úředního jeho stanoviska. Patronát pak, který přísluší spolu osobě světské i duchovní (jako takové), nebo který povstal z fundace částečně církevní a částečně světské, nazývá se smíšeným. Praktický význam dotčených rozdělání seznáme průběhem tohoto oddílu.⁹⁾

b) Nabytí patronátu.

aa) Spůsobilost osobní.

§. 69

Z podstaty patronátu co práva církevního plyne, že nemůže ho nabýti, kdo není členem společnosti církevní, kdo tudíž není katolíkem.¹⁾ Obecně uznána zásada tato ohledně nekřesťanů, v Rakousku mimo to zákony říšské zabraňují výslovně židům vykonávati práva patronátní.²⁾ Co se však týče nekatolíků vyznání křesťanského, neupírá jim novější praxe spôsobilost, aby nabývali patronátu jmenovitě věnoného. Tak jsou opravdu k patronátu připuštěni v Německu evangelíci obou vyznání,³⁾ v Rakousku evangelíci a di-

⁹⁾ Starší kanonisté, srov. na př. Ferraris, Prompta bibliotheca v. Jus patronatus. art. I. n. 10. dělí patronát ještě na činný a trpný, jus patr. activum et passivum, rozumějíce pod patronátem trpným onen, kde patron fundaci je zavázán presentovati členy určité rodiny neb určitého původu. Rozdělání to nemá ale žádný význam.

¹⁾ Srov. o této otázce zvláště: Schulte, Kirchenr. II §. 163. Týž, Zwei Beiträge zum Patronatsrechte, Archiv VII. (1862) 209. — Dove, Zur Streitfrage, ob Evangelische Patronatsrechte über kathol. Kirchen zu erwerben fähig sind, v Dove'sho časopise II. (1862). Hinschius, Ueber die Succession in Patronatsrechte saecularisirter geistl. Institute (tamtéž str. 431). Richter, §. 189. n. 23. Phillips VII. §. 419.

²⁾ Mimo starší předpisy, zvláště cís. nař. z 18. ún. 1860 č. 44 ř. z., které dosud platí, srov. nález správního soud. dvora z 18 list. 1876 č. 320 (Budwiński, Sammlung der Erkenntnisse des Verwaltungsgerechthofes č. 4).

³⁾ Dovojuje se to z ustanovení míru Vestfalského (Instrument. paci's Osnabruc. artíc. V. §. 28. 31), ačkoli dotčená místa výslovně

sunité.⁴⁾ Tak jako s jedné strany pochybovatí nelze, že takový obyčej trvá, tak rovněž je jisto, že zásadně obyčej tento nelze ospravedlniti.⁵⁾ Vězíť v tom patrný odpor, přiznává-li se někomu, kdo k církvi vůbec ani nenáleží, vliv na správu církve; těžko pochopiti, jak mohou někteří spisovatelé dovolávat se v té příčině zásad rovnoprávnosti nebo tolerance.⁶⁾ Tyto mluví vlastně právě proti mísení se jinověrců u vnitřní správy církevní, k níž beze vši pochybnosti náleží též označování služebníků církevních. Rovnost vyznání před právem pokládali bychom za porušenou jenom tenkrát, kdyby právo patronátní vůči církvi katolické nekatolíkům se odpíralo, katolíkům ale vůči vyznáním jiným se přiznávalo. Výjimka, o níž se jedná, není v žádném spojení s rovnoprávností nebo tolerancí,⁷⁾ nýbrž dá se vysvětliti jedině se stanoviska historického a zřetelem na abnormální povahu věcného patronátu. Patronát přilnul tak těsně k vlastnictví půdy, že stal se jakoby jejím příslušenstvím, a že tudíž zároveň s pozemkem přecházel na každého držitele. Toto spojení patronátu s právy soukromými učinilo jej v praxi přístupným i nekatolíkům vyznání křesťanského, jakmile tito jinak v každém ohledu v obvodu soukromoprávném s katolíky na roveň byli postaveni.

Z téhož důvodu jako nekatolíci, totiž proto, že nenáleží ke společnosti církevní, nemůže nabýti patronátu ten, kdo veřejně a jmenovitě dán byl do klatby, *excommunicatus publice et nomi-*

vztahují se jen na zachování práv patronátních, která existovala v tak zvaný den normální (1. ledna 1624). Praxis sama ale sporná není (Pbillips VII. 708.), ba částečně je i Římem schválena, poněvadž konkordáty bylo uznáno patronátní právo krále Virtemberského a velkovévody Bádenského, panovníků to protestantských — Disunité nemohou v Německu býti patrony v. Dove cit. str. 122.

⁴⁾ Výslovněbo předpisu o tom není, srov. Helfert, Kirchenr. str. 132, Schulte v Archiv VII. 209.

⁵⁾ To doznávají i protestantští spisovatelé jako Hinschius v cit. rozpravě, který vývody své pouze na ustanoveních míru Vestfálského zakládá.

⁶⁾ Srov. n. př. Kaim. Kirchenpatronat II. 44; obviňujíce odpárce své z nesnášlivosti dopouštějí se téže chyby Richter a Dove, ačkoliv Kaima potírají.

⁷⁾ Správně dovozuje rakouský správní soudní dvůr v nálezu v pozn. 2) citovaném, že základní zákony, ačkoli všechna vyznání před zákonem rovnoprávnými učinily, nepřipouštějí žádnou pochybnost ohledně otázky, mohou-li židé vykonávatí práva patroacátní.

natim.⁸⁾ Vůle fundatorova může kromě toho patronát vyhraditi určité třídě lidí — na př. členům rodiny — a tím vyloučiti všechny ostatní od nabytí jeho.

Nebledě k výjimkám výše dotčeným, je spůsobilým nabytí patronátu každý, kdo má spůsobilost právní vůbec; může tudíž patronát příslušet jak osobě fysické, tak korporaci nebo fundaci, ať již duchovní nebo světské.

bb) Způsoby nabytí.

1. Vznik patronátu.

§. 70.

Způsob nabytí patronátu je různý dle toho, má-li patronát teprve povstati, nebo má-li patronát již existující na jinou osobu přejíti.

I. Obyčejným a pravidelným způsobem původního nabytí patronátu je *fundatio*, to jest poskytnutí všech hmotných prostředkův, jichž k bytnosti kostela nebo benefícia je třeba. Při beneficiích, která zvláštního kostela nevyžadují, na př. při kanonikátech, uskuteční se fundace již pouhým zajištěním přiměřené výživy pro beneficiáta. Je-li však předmětem fundace kostel, zahrnuje v sobě fundace tři různé činnosti: *fundatio* v užším smyslu č. *assignatio fundi*, t. vyznačení pozemku pro budovu, *constructio s. aedificatio*, totiž zbudování samo, a *dotatio*, to jest poskytnutí prostředkův na udržování kostela a beneficiáta.¹⁾ Nejenom fundace celkovitá, ale i každý jednotlivý z řečených tří úkonův o sobě způsobiti může nabytí patronátu. Platí tu obzvláště:

⁸⁾ Jestli to *excommunicatus vitandus* a nikoliv *excommunicatus toleratus*; o tomto rozdílu v právu trestním.

¹⁾ Terminologie svrchu dotčená v pramenech není ustálena; tak má *fundatio* obyčejně význam širší, znamenajíc fundaci celkovou, srov. c. 25. X. h. t., c. 26. 27. 32. C. 16. qn. 7., c. 3. X. de testamentis III. 26., ale také význam ažší, znamenajíc tu *assignatio fundi*, na př. v Trid. sess. 14. c. 12. de reform., onde opět darování pozemku i stavbu zároveň, jako v Trid. sess. 25. c. 9. de ref. Také výraz *constructio* užívají prameny nejen k označení vlastní stavby jako v c. 25. h. t., Trid. sess. 14. cit., ale i darování pozemku, jako v c. 31. C. 16. qn. 7. Pouze *dotatio* znamená vždycky jen ověnění kostela.

1) Kdo kostel založil zcela, nabývá též výhradně patronátu nad ním.

2) Kdo přispěl k fundaci pouze darováním pozemku, nebo jen zbudováním, nebo konečně jenom ověněním, nabývá patronátu společně s tím, kdo částečnou tuto fundaci doplní na př. tím, že k pozemku připojí ověnění, anebo že na něm buduje. Povstane tedy patronát společný, částeční zakladatelé stanou se spolupatrony, *com patroni*.

3) Jest ale i možno, že ten, kdo pouze jediným z řečených činů k fundaci kostela přispěl, nabude i výlučného práva patronát-ního, uskutečnila-li se fundace v ten způsob, že mimo něj nikdo jiný právní titul k patronátu nemá. Může se to přihoditi na př. dá-li někdo pozemek, na němž kostel se vystaví veřejnými sbírkami, nebo zbuduje-li někdo kostel a někdo jiný jej nadá, zřeknuv se patronátu a p.²⁾

Jestliže *beneficium* anebo kostel buď zcela nebo částečně z majetku církevního založeny byly, přísluší patronát výhradný či

²⁾ Tento význam má po našem náhledu *glossa* (ad c. 26. C. 16 qu. 7): *Patronum faciunt doa, aedificatio, fundus*. To však jest otázka velmi sporná, ježto jedni tvrdí, že pouze všechny tyto tři činnosti společně vedou k nabytí patronátu a že tudíž užívá *glossa* výrazů *dos, aedificatio, fundus conjunctive*, nikoliv *alternative*. Hlavním representantem prvního mínění (že dostačí fundace samotná, konstrukce samotná, *dotace samotná*) je ze starších César Lambertini, *De jure patronatus* v Lyonu 1579 a ve sbírce: *Tractatus de jure patronatus* ve Frankfurtě 1609; mínění opačného Fagnani, *Comment.* ad c. 3. X. b. t. n. 27 a Pitonius, *De controversiis patronorum* (1733), alleg. 54. n. 23. V literatuře novější převládá náhled v textu uvedený. Pro něj prohlásili se mezi jinými Schulte, *Kirchenr.* II. §. 165., Ginzler II. 143. a v novějších vydáních také Walter §. 235. a Richter §. 189. Oproti tomu Phillips, který až do nedávna byl téhož mínění (*Lehrb.* §. 140), tvrdí nyní (*Kirchr.* VII. §. 422), že patronát propůjčují toliko *dos, aedificatio* a *fundus* najednou, ať již jedna či více osob jich poskytnou. (Totéž tvrdil již před ním Schilling cit. str. 11. a Lippert cit. str. 51.) Mám za to, že náhled Phillipsův není správný; nejhlavnější jeho důvod, že o nabytí patronátu mluvíti nelze při fundaci jenom částečné, poněvadž prý tu ještě není kostela a tudíž ani předmětu patronátu, je lichý nejen z důvodů u Schulteho cit. uvedených, ale i proto, poněvadž kostel může také povstati způsobem v textě pod 3) naznačeným. Tážeme se, je-li zásluha fundatorova jiná v tom případě, dá-li pouze pozemek pro kostel, který někdo jiný zbuduje a opatří prostředky potřebnými, nežli v tom případě, dá-li pro

společný onomu ústavu církevnímu, který byl vlastníkem příslušného majetku. Tak má se věc obzvláště při dismembraci; vznikne-li následkem dismembrace nové beneficium, má právo patronátní nad ním kostel dřívější, přispěl-li k jeho vzniku tím, že dal pozemek ke stavbě kostela, nebo že postoupil mu část své dotace. — Nelze tudíž tvrditi naprosto, že kostel mateřský nabývá patronátu nad kostelem filiálním; to stane se jen enkráte, pochází-li fundace filiálky z majetku ecclesiae matricis.³⁾ Právo patronátní vykonává pak jménem dotčeného kostela jeho představený.⁴⁾

Týž význam jako fundace původní má i obnova kostela úplně ve zkázu přišlého⁵⁾ (reaedificatio), aneb opětné ověnění (redotatio), zanikla-li dotace původní. V případě prvním má přednost dřívější patron přede všemi jinými: on může zachovati si patronát, který úplným zničením kostela vlastně pomíjí, tím že kostel tento z vlastních prostředkův opětné vystaví. Pouhé rozmnožení dotace (augmentum dotis) nezakládá patronát.⁶⁾

kostel pozemek, kostel pak vystaví se pomocí sbírek? Nabývá-li patronátu v případě prvním — což všichni přiznávají — proč by se mu měl odříci v případě druhém? Ostatně proti Phillipsovi svědčí též text Trid. sess. 25. c. 9. de refor. („ut titulus juris patronatus sit ex fundatione vel dotatione“), jakož i faktum, kteréž on sám přiznává, že v případě reaedificationis (viz níže), ten, kdož znovu kostel vystaví, nabývá patronátu.

³⁾ Srov. Schulte II. 680; prameny zmiňují se pouze, že ecclesiae matrici přísluší „competens honor“, srov. c. 3. de ecclesiis aedificandis vel reparandis III. 48. Trid. sess. 21. c. 4 de ref. — V Rakousku ustanovoval dv. d. z 20. července 1784, že patronát nad beneficium nově zřízeným přísluší vrchnosti (dominium), vystaví-li budovy na vlastní útraty, když i dotaci poskytne fond náboženský. Nechtěla-li by jej přijati, zůstane patronát fondu náboženskému. Zrušením poddanství pozbyl i tento předpis významu.

⁴⁾ Někteří tvrdí, že patron kostela mateřského stane se též patronem kostela filiálního, tak Lippert cit. 70. Permauer §. 235. — srov. o tom Oberkamp, Erwirbt der Patron der Mutterkirche das Patronatsrecht an dem von derselben dismembrirten neuen Gotteshause ve Veringově Archivu d. 36. (1876) str. 307., odpověď Silbernaglovu (přisvědčivou) tamtéž str. 420 a repliku Oberkampovu v d. 38 (1877) str. 472.

⁵⁾ Zničení jest úplné, musí-li nově vystavěný kostel na novo býti vysvěcen, totiž rozpadl-li se úplně, neb alespoň byly-li zdi obnoveny.

⁶⁾ Srov. Phillips VII. 742, Ginzler II. 144.

Avšak fundace jen pod tou podmínkou vede k nabytí patronátu, jestliže ji biskup potvrdí.⁷⁾ Za potvrzení se pokládá, jestli biskup kostel vysvětil nebo dovolí, aby se v něm služby boží konaly. V ohledu tom může biskupa zastoupiti kapitolní vikář; generální vikář jen na základě zvláštního zmocnění. Jakmile biskup fundaci potvrdí, nabývá fundator patronátu ipso jure a není třeba, aby si ho výslovně vyhradil.⁸⁾ Ano i ten, na jehož pozemku třebaš i mimo jeho vědomí a vůli kostel byl zbudován, může se patronátu domáhati.⁹⁾ Za to však nenabývá fundator patronátu proti své vůli, tudíž obzvláště, jestliže se patronátu výslovně zřekl, anebo dal-li jinak na jevo, že nemá úmysl býti patronem. Za vzdání se patronátu dlužno považovati zejména, když fundator neužije práva presentačního při prvním obsazení, ponechávaje biskupovi, aby určil beneficiáta.

II. Druhým způsobem nabytí patronátu je výsada papežská. Dříve měli i biskupové právo udíleti patronát výsadou; plynulo se též velmi hojně těmito výsadami, které zhusta udíleny bývaly osobám, jež o církev žádných zásluh si nedobily.¹⁰⁾ Proto zrušil sněm Tridentský veškeré patronáty, které měly počátek svůj ve výsadách, vyjímaje patronáty příslušející císaři, králům, panujícím knížatům a universitám; zároveň odňal i biskupům právo výsady takové udíleti.¹¹⁾ Může tedy dle nynějšího práva jedině papež zřizovati patronát zvláštní výsadou,¹²⁾ ačkoliv papežové práva tohoto nyní obyčejně jen při panovnících užívají.¹³⁾

III. Podle staršího práva a jmenovitě ještě podle ustanovení v corpus juris canonici obsažených bylo lze nabytí patronátu také

⁷⁾ C. 9. D. 1. de consecr., c. 1. C. 1. qu. 2, c. 25. X. h. t.

⁸⁾ C. 25. h. t., c. 41. X. de testib. et attest. II. 20.

⁹⁾ Jestli budovatel jednal bona fide, nabývá spolupatronátu, v případě opačném stává se vlastník pozemku výlučným patronem, srov. Vivianus lib. 2. c. 2. n. 12.

¹⁰⁾ Srov. konstituce Innocence VIII. „Cum ab apostolica sede“ z r. 1485, která tyto nešvary kárá.

¹¹⁾ Trid. sess. 25. c. 9 de ref.

¹²⁾ Citovaný dekret vyslovuje se sice jen pověechně, nepodotýká, že papeži zůstává právo udíleti toto druhu privileje, ale plyne to nepochybně z ustanovení téhož sněmu, že usnesení jeho v záležitostech církevních kázně práva papežská nijak neobmezují, srov. sess. 25. c. 21. de reform.

¹³⁾ Srov. na př. článek 22. a 25. rak. konkordátu z r. 1855.

vydržení¹⁴⁾ Podmínky tohoto vydržení byly obyčejné, totiž 40leté držení¹⁵⁾ (quasipossessio), titul a bona fides a sice dle zásad práva kanonického bona fides continua. I v tomto ohledu změnil sněm Tridentský dosavadní právo, zrušiv možnost nabývání patronátu vydržení¹⁶⁾ Sněm připouští v té příčině pouze promlčení od nepamětných dob (praescriptio immemorialis) které, jak známo, není způsobem nabývání práva, nýbrž zastupuje pouze jeho důvod tvořící domněnku, že stav ozen od dávných časů existující vznikl způsobem právním — domněnka to, která odvozem zvrácena býti může. Dle ustanovení sněmu Tridentského¹⁷⁾ má se tudíž věc takto: ten kdo si osobuje právo patronátu, je v případě popření povinen dokázati fundaci; může to učiniti buď bezprostředně, právními prostředky důkaznými, anebo prostředně, odvolávaje se ku promlčení od nepamětných dob, k faktům totiž, že pokud paměť lidská sahá, on i jeho předchůdcové v právu právo presentační vykonávali. Co do poslední generace — totiž ohledně

¹⁴⁾ C. 11. X. h. t., c. 1. de praescript. in Vito II. 13.

¹⁵⁾ 40 let proto, poněvadž šlo o nabytí práva proti biskupovi c. 8. X. de praescript. II. 26.

¹⁶⁾ Toť opět otázka sporná. V jednom odstavci (Sess. 14. c. 12. de reform.) vyslovuje se sněm kategoricky: „Nemo etiam cuiusvis dignitatis ecclesiasticae vel saecularis, quacunq[ue] ratione nisi ecclesiam, beneficium aut capellam de novo fundaverit et construxerit, seu jam erectam quae tamen sine sufficienti dote fuerit de suis propriis et patrimonialibus bonis competenter dotaverit, jus patronatus impetrare aut obtinere possit aut debeat.“ Na jiném místě opět (9. de reform.) pojednává o důvodu patronátu připouští, že ho nabytí lze nejenom na základě fundace, ale i „alia simili causa“, což toliko na vydržení lze vztahovati. Pročež tvrdí někteří — jako Vivianus I. 3. c. 9. n. 26. Lippert str. 72. Schulte, Kirchenr. II. 686 a v dřívějších vydáních Lehrbuchu, Krasiński str. 182. — že v právu novějším lze vydržením nabytí patronátu ke kostelu, který dosud byl liberae collationis. — Správně navrhuje ale větší část novějších spisovatelů náhled tento, a sice vzhledem ke kategorickému předpisu výše dotčenému, srov. Ginzell, Ueber Ersitzung als ursprünglichen Erwerbsgrund des Patronatsrechtes, Archiv III. 295, kdež uvedeny jsou také výroky kurie. Srov. též Schulte, Lehrb. (3. vyd.) §. 75. n. 3. Phillips VII., 751. Walter §. 235. b. Odpor s c. 9. cit. dá se odstraniti, příjmemeli s Pachmannem (II. 98. n. i.), že slova „alia simili causa“ týkají se patronátů vydržením před sněmem nabytých.

¹⁷⁾ Sess. 25. c. 9. de reform.

posledních 40 let — má udati pozitivní důvod; ostatně postací, neprokáže-li někdo jiný opačný stav věci. Splní-li tuto podmínku, platí o něm domněnka, že je patronem.

2. Převod patronátu.

§. 71.

Právo patronátní již existující přechází na jiné osoby tak jako práva soukromá vůbec; vyskytují se však v příčině této různá omezení, jichž společným zřídlem je zásada, že patronát jsa co do podstaty své právem duchovním, nemá cenu majetkovou a že tudíž nemůže býti předmětem právních jednání, při nichž třeba i pouze se strany jedné jeví se zájem hmotný.¹⁾ K docílení lepšího přehledu promluvíme zvláště o patronátu osobním, pak věcném.

I. Osobní patronát. Posloupnost může především předepsána býti aktem fundačním; není-li však v aktu fundačním žádného omezení, může patronát přejíti na každého, kdo je spôsobilým ho nabývatí. Co do zvláštních titulů nabývacích třeba uvážiti:

1) Patronát přechází na dědice z poslední vůle nebo ze zákona povolaného. Posloupnost zákonná řídí se též ohledně patronátu zákony zemskými a mylné je tudíž mínění, že v tom ohledu rozhodovati má právo Římské. Je-li dědiců více, nabývají patronátu in solidum, bez ohledu na to, jsou-li díly dědičné stejné čili nic.²⁾ Sporna jest otázka, zdali nastane libera collatio, nedostává-li se dědiců závětných nebo ab intestato, a zdali fiskus zabrav bona vacantia, též práva patronátního nabývá. Uváží-li se, že patronát, neustanovuje-li fundace jinak, přechází na každého dědice a že s druhé strany i fiskus bona vacantia nabývající za dědice se pokládá,³⁾ není důvodu v případě takovém fisku práva patronátního odíratí.⁴⁾ Něco jiného je konfiskace majetku; patronát nepočítá

¹⁾ Srov. c. 6. 16. X. b. t. Trid. sess. 25. c. 9. de reform.

²⁾ C. h. t. c. 2. b. t. in Clement. O vykonávání práva presentního spolupatrony v. níže §. 73.

³⁾ Srov. Windscheid, Pandekten 3. vyd. III. §. 622.

⁴⁾ Srov. Schlayer, Beitr. str. 57., opačného mínění Schulte, Lehrb. §. 76. p. 3. Phillips VII. 758.

se ku právům majetkovým a proto konfiskace dokonce se ho nedotýká; patronát osobní v případě takovém zůstává nedotknut.⁵⁾ Patronát může být též předmětem odkazu a fideikomisu

2) Rovněž možno přenést patronát darováním.⁶⁾ Toto vyžaduje svolení biskupa, jde-li o patronát duchovní,⁷⁾ nebo chce-li patron světský odstoupiti patronát jiné osobě světské vyjma spolupatrona.⁸⁾ Potvrzení biskupova ale třeba není, pakli světský patronát má být darován osobě duchovní, církvi nebo církevnímu ústavu⁹⁾ a dále pakli světský patron právo své spolupatronovi postupuje.¹⁰⁾

3) Koupí osobního patronátu nabytí nelze, poněvadž patronát jakožto jus spirituale nemůže být předmětem odhadu. Úplatné scizení patronátu, rovněž jako jiné věci duchovní je simonií a má za následek ztrátu práva.¹¹⁾

4) Totéž platí o směně patronátu za věc světskou neb vůbec za nějaký hmotný užitek. Dovolena je pouze směna patronátu za patronát jiný, nebo za jinou res spiritualis¹²⁾ a i to jenom se svolením příslušného biskupa.¹³⁾

5) Práva patronátního již existujícího lze nabytí též vydržením, totiž dlouholetým faktickým vykonáváním práv patronátních (quasi possessio). Co do podmínek tohoto vydržení však různé jsou náhledy. Nejrozšířenějším je mínění, že k vydržení duchovního pa-

⁵⁾ Schulte, Lehrb. §. 76. p. 3. Schlayer str. 58; jinak má se věc s patronátem věcným: konfiskace pozemku má za následek nabytí patronátu s ním spojeného, poněvadž tento přechází na každého vlastníka, bez ohledu na to, jakým způsobem vlastnictví bylo nabyto.

⁶⁾ C. 14. X. h. t.

⁷⁾ V případě takovém totiž dlužno přidržovati se pravidel o scizování věcí církevních, c. 1. de rebus ecclesiasticis non alienandis in Extravag. commun. III. 4.

⁸⁾ C. 8. X. h. t., c. 1. h. t. in VIto.

⁹⁾ Ibid.

¹⁰⁾ Glossa ad c. 14 X. h. t.

¹¹⁾ C. 6. 16. X. h. t. Trid. sess. 23. c. 9. de ref.

¹²⁾ C. 40. C. 16. qn. 7., c. 9. X. de rerum permutatione III. 19; srov. nález kongregace Tridentské in causa Pampilonensi z r. 1723 v Ricbtra Trident. p. 452 n. 10.

¹³⁾ Tak Schulte II. 690. Phillips VII. 764 — jiného náhledu je Schilling §. 12.

tronátu třeba je 40 let, k vydržení světského patronátu 30 let.¹⁴⁾ Kromě toho třeba je v každém případě bona fides continua.¹⁵⁾ Podle práva rakouského lze vydržeti patronát světský během 30 let, duchovní během 40 let, avšak jen pod tou podmínkou, že během toho času nejméně alespoň třikrát naskytla se příležitost práva patronátní vykonati a že té příležitosti bylo použito.¹⁶⁾ Vydržením ostatně nabývají se pouze ta jednotlivá práva patronátní, jež vydržitel fakticky vykonával, dle všeobecné zásady právní: tantum est praescriptum, quantum possessum.

II. Patronát věcný může na osoby jiné přecházeti způsobem dvojitým:

a) Bez pozemku oprávněného; pokud se to nepříčí fundaci, jest patronovi dovoleno, aby právo své na někoho jiného převedl dle právních pravidel pod I. vytčených. Tím způsobem změni se patronát věcný v osobní. Naopak může také ten, kdo pozemek oprávněný scizuje, právo patronátu sobě vyhraditi, čímž opětne patronát věcný v osobní se mění.¹⁷⁾ V Rakousku obyčejně takto vlada statky zemské nekatolíkoví scizující, právo patronátní vyhrazuje císaři.

b) Zároveň s pozemkem. Z pravidla měni patronát věcný podmět současně s pozemkem, k němuž je vázán. Jakmile tudíž pozemek, ať již sukcesí universální — jmenovitě dědictvím — nebo sukcesí singulární jako na př. koupí, darováním atd. na jiného přejde vlastníka, tu na něho přejde již i právo patronátní

¹⁴⁾ Tak Richter §. 189. p. 22. Ginzl II. 149. Phillips VII. 767. Vering 491. — Schulte zas (II. 691. Lebrb. §. 76. p. 11.) tvrdí, že co do světského patronátu užiti dlužno analogie vydržení jura in re; žádá tudíž 10 let inter praesentes, 20 inter absentes; Ginzl a Phillips uznávají dobu tuto za dostatečnou jenom, drží-li držitel cum titulo.

¹⁵⁾ C. 20. X. de praescriptionibus II. 26.

¹⁶⁾ §§. 1471 a 1472 obec. obč. zák.

¹⁷⁾ Neodůvodněné je tvrzení Hinschiov o (Das Patronatsrecht u. die moderne Gestaltung des Grundeigentums v Doveho časopise VII. 29), že nelze věcný patronát ani s vůlí vlastníkovou od pozemku oddělití. Osobní patronát je právě instituci mnohem pravidelnější nežli věcný a nemůže se tudíž se stanoviska církevního proti této přeměně zásadně nic namítati, srov. Schilling str. 17. Jinak ovšem, kdyby fundator předepsal výslovně, že patronát má vždycky zůstatí sloučen s určitou nemovitostí.

samo, přejde-li pak oprávněná držebnost na několik vlastníků, stanou se patrony všichni in solidum.¹⁸⁾ V případech zde vytčených jest pouze pozemek a nikoli patronát předmětem právního jednání; převod patronátu děje se ipso jure převodem oprávněného pozemku. Rovněž není dovoleno při stanovení ceny pozemku jakkoliv zřetel míti na patronát; kdyby tudíž při prodeji statků právo patronátní zvláště bylo odhadnuto, nebo vzhledem k patronátu vyšší cena kupní byla přijata, byla by to simonie mající za následek ztrátu práva pro kupujícího i prodávajícího.¹⁹⁾

Nabyli-li někdo oprávněného pozemku vydržením, nabývá patronátu s ním spojeného jenom tenkrát, pakli spolu s držbou pozemku vykonával i práva patronátní. Byli-li pozemek vydržen, to posuzovati dlužno dle práva občanského příslušné země.²⁰⁾

Nejen převod vlastnictví, ale i jiné ještě poměry soukromoprávně oprávněného pozemku se týkající mohou způsobiti, že k němu přistoupí právo patronátní tak sice, že zůstávajíc quoad jus stále ještě při dřívějším patronovi, přes to co do vykonávání ní na jinou přechází osobu.²¹⁾ Tak vykonávají právo patronátní:²²⁾

¹⁸⁾ V praktickém ohledu důležitá a velmi nesnadně rozřešitelná jest otázka, komu připadne patronát, byly-li oprávněné pozemky rozparcelovány. Pomijím otázky této na tomto místě, poněvadž dotýká se tak četných otázek práva občanského, jmenovitě hypotečního a administrativního, že není možno v rámci výkladův o právu církevním důkladný rozbor její podati.

¹⁹⁾ Srov. citáty v pozn. 1. a 11.

²⁰⁾ Z téhož důvodu, ze kterého posuzujeme na př. též otázku platnosti smlouvy kupní nebo testamentu dle práva občanského a ne dle předpisů církevních. Neboť jsou to poměry soukromoprávné, jež nepozbývají své povahy proto, že s nimi patronátní právo je spojeno. Pročež mám za to, že nesprávně uvádějí někteří zvláštní podmínky vydržení pozemku, s nimiž právo patronátní je spojeno jako na př. Phillips VII. 767. Richter §. 189. p. 22.

²¹⁾ Důležitý je rozdíl tento, jde-li o ztrátu práva patronátního z důvodů týkajících se osoby oprávněného, viz níže.

²²⁾ Srov. obzvláště Wach, Der Uebergang des Patronatsrechtes auf den Firmar v Doveho časopise t. VI. (1866). Oberkamp, Ausübung des Präsentationsrechtes durch den Sequester, Veringův Archiv X. (1863). Co se týče pramenů, rozhoduje tu c. 7. X. h. t., což ale vztahuje se pouze na t. zv. „firma“, instituci to práva anglického, blízkou právu poživacímu, avšak od tohoto v mnohém ohledu velmi rozdílnou. Že ustanovení týkající se firmáře i na jiné poměry analogické rozšířiti dlužno, uznává se ode dávna; avšak co do hranic této

1) Při tak zv. děleném vlastnictví ten, jemuž přísluší dominium utile, tudíž: lenník, zákupník (emphyteuta) a superficiář;²⁵⁾

2) poživatel (usufructuarius);²⁶⁾

3) manžel jménem ženy, již pozemek oprávněný připadl věnem — ve všech těchto případech ale jen tenkrát, není-li výslovně ujednáno nic jiného.

4) Soudní sekvestor, jenž spravuje sporný pozemek.²⁸⁾

Oproti tomu nepřechází právo patronátní na zástavníka,²⁶⁾ ani kdyby pozemek v držbu mu byl popuštěn, ani na pachtýře,²⁷⁾ leč by byl vlastník právo vykonávati patronát výslovně na něho přenesl.²⁸⁾

3. Zeměpanský patronát *)

§. 72.

Seznavše veškeré způsoby nabytí patronátu, můžeme nyní zodpovídati otázku t. zv. zeměpanského patronátu (landesherrliches

analogie rozcházela se mínění, poněvadž nesprávně vykládala se právní povaha „firmy“. Teprve cit. článek Wachův objasnil úplně instituci; ohledně podrobností ale dosud mnoho panuje sporův, o čemž svědčí níže uvedené poznámky.

²⁵⁾ V tom shodují se všichni, jenom že někteří usufruktuáři taktéž i patronát quoad jus přiznávají; tak Phillips VII. 766. Oproti tomu Schilling str. 22. 24. 25., Schulte II. 689.

²⁶⁾ Wach cit.; Lippert str. 164., vykládá je mylně firmu, upírá usufruktuáři právo patronátu; proti němu srovn. Wach cit. 252. 271.

²⁷⁾ Srovn. nález kongregace pro negotiis episcoporum, který uvádí Oberkamp v cit. článku. Při exekuční sekvestraci zůstává patronát při vlastníku.

²⁸⁾ Tento náhled převládá; srov. Lippert 171. Schilling 22. Kaim 90. Schulte II. 692; považují jej za správný i přes odpor Wachův str. 313, neboť zástavní právo nezakládá se na vykonávání práv příslušejících vlastníku k věci zastavené; byla-li mu výjimečně taková práva přiznána, je to poměr abnormální, jehož meze by se spíše měly zužovati, nežli rozšiřovati.

²⁷⁾ I v tomto ohledu různím se od Wachův, poněvadž pachtýř není v bezprostředním poměru k pozemku, nýbrž má jen zvláštní právo vůči vlastníku. Srov. starší článek Wachův, De transferenda ad firmarium advocacione (1865).

²⁸⁾ Nicméně nesmí z tohoto důvodu pachtovné pachtýřovo býti zvýšeno.

*) Literatura. Hinschius, De jure patronatus regio 1855 Týž, Das landesherrliche Patronatsrecht 1856. — Týž, Ueber die

Patronatsrecht). Tvrdilo se zhusta, hlavně od konce minulého století, že vladař jakožto takový a tudíž mocí své svrchovanosti má právo patronátní nad benefíci, která nepodléhá patronátu jinému. ¹⁾ Praktického významu nabylo mínění toto zvláště po zrušení klášterův a sekularisaci statků v Německu a Rakousku. Se stanoviska této teorie byly přisuzovány panovníku ty patronáty, jež příslušely zrušeným ústavům, nebo patronáty nad kostely těmito ústavům inkorporovanými. Právo takové nelze však ve skutečnosti nikterak opodstatniti, neboť patronát je právem církevním, jež se správou státu nijak nesouvisí; že pak bývalo přiznáváno zeměpánům, pocházelo z přehnaných představ o svrchovanosti státu, které jej opravňovaly mísiti se do všech záležitostí správy církevní. S touto teorií byl též vyvrácen základ zeměpanského patronátu. ²⁾ Při posuzování této otázky třeba spíše na zřeteli míti dvě zásady: že panovníku z tohoto pouze titule dokonce ještě nepřisluší právo patronátní, ale že mohl jeho přece nabýti na základě jiných právních titulů právě tak jako kdokoliv jiný. Nelze tudíž tvrditi a priori, že panovníkovi přísluší nebo nepřisluší patronát na statcích sekularisovaných, nýbrž třeba rozeznávati jednotlivé případy — a to:

1) Byl-li patronát věcným, tož přešel na nového vlastníka oprávněného pozemku; okolnost pak, že přešel sekularisací v cizí ruce, nepadá v té příčině nijak na váhu. ³⁾

2) Byl-li patronát osobním, tož nastala zrušením oprávněného ústavu církevního libera collatio. Neboť ačkoliv jmění ústavu přešlo

Succession in Patronatsrechte säcularisirter geistlicher Institute v Dovebo časopise II. (1862) 412. — Schulte, Zwei Beiträge zum Patronatsrechte, v Archiv VII. (1862) str. 215. — Richter §. 193. Phillips VII. 417.

¹⁾ Srov. n. p. Gregel, Das landesberrliche Patronatsrecht 1806. Reibel, Dioeesanverhältnisse kathol. Bischöfe 1806.

²⁾ Kurie Římská prohlásila se rozhodně proti patronátu zeměpanskému v listě kardinála Consalvibo k německým knížatům protestantským ze dne 10. srpna 1819 „Esposizione dei sentimenti di sua Santità“ n. 36. (München, Concordate II. 403).

³⁾ Náhledu toho jsou Hinschius, Schulte, Richter cit., kdežto Vering, Archiv VII 227. Gerlach, Das Präsentationsrecht auf Pfarreien str. 79., Phillips VII. 695. ani v tomto případě panovníkovi patronát nepřiznávají, majíce za to, že sekularisace jakožto úkon samovolný žádná práva nemůže přenést.

v ruce vlády, proto nepřešlo také právo patronátní, které ku jmění vůbec ani nenáleží. Tu platí totéž, co při konfiskaci jmění.

3) Bylo-li zrušeno biaknpatví, nenabyl mocnáf patronátu na oných beneficiích, jimž biskup duchovníky určoval; v případě takém nemohl patronát vůbec přejíti, ježto vůbec ani neexistoval: biskup udílel beneficium nikoliv titulem patronátu, nýbrž per liberam collationem.

4) Rovněž nenabývá panovník patronátu nad kostelem zrušenému klášteru inkorporovaným. Vždyť ani v tomto případě nebylo žádného patronátu, klášter byl beneficiátem a po jeho odstoupení nastane libera collatio.

Praktické provádění zásad výše dotčených naráží ale na veliké obtíže, ježto zhusta skutečný poměr právní ani vypátrati nelze. Pročež bylo pečováno o to, aby se záležitost tato vyřídila cestou dorozumění moci státní s moci církevní. V Rakousku ⁴⁾ ustanovoval ve příčině této konkordát z r. 1855, že na všechna kanovníctví a na všecany fary, jež postaveny jsou pod patronát fondu náboženského nebo fondu studijního, má nominovati císař, ale jenom jednoho ze tří kandidátů, které mu biskup navrhne. ⁵⁾ Řečené fondy povstaly totiž ze statků druhdy církevních, fiskem zabraných. Nyní na základě zákona ze dne 7. května 1874 upravujícího zevnitřní právní poměry církve katolické nepokládá se již vláda za vázanou ternem biskupa, o čemž ještě v §. příštím.

⁴⁾ Z jiných smluv jmenujeme konvenci mezi vládou pruskou a arcibiskupem Hnězdenským z r. 1854 (schválenou papežem r. 1858) stran obsazování beneficií v diecésích Hnězdenské a Poznaňské. Její text je v Archiv d. 24. (1870) str. 227.

⁵⁾ Vytčeno to výslovně jako papežský privilej císaři udělený, srov. art. 25. „Sanctitas sua, ut singularis benevolentiae testimonium Apostolicae Francisci Josephi Imperatoris Majestati praebeat, eidem atque catholicis eius in imperio successoribus indultum concedit, nominandi se omnes canonicatus et parochias, quae juri patronatus ex fundo religionis seu studiorum derivanti subsunt, ita tamen, ut eligat unum ex tribus, quos publico concursu habito episcopus ceteris digniores judicaverit.“

c) Obsah patronátu.

aa) Právo presentační č. podací. *)

§. 73.

Nazvali jsme patronát souhrnem práv, příslušejících někomu vůči kostelu nebo beneficium; jest na nás nyní, bychom vytkli, která to jednotlivá práva tvoří obsah patronátu. Přední místo mezi nimi zaujímá právo presentační č. podací (jus praesentandi), ¹⁾ to jest právo navrhovati příslušné vrchnosti církevní duchovního pro beneficium uprázdněné. Předpisy týkající se presentace zakládají se dílem na právu obecném, dílem na právu partikulárním; k vůli snadnějšímu přehledu sestavíme je podle čtyř hlavních otázek: kdo presentuje, kdo může býti presentován, jak náleží presentovati a jaký je právní následek presentace?

I. Presentační právo vykonává patron sám, neb jeho plnomocník zvláštním mandátem k tomu oprávněný. Za osoby, jež nejsou svéprávné, presentuje jich právní zástupce (poručník, kurator); otázku pak, kdo svéprávným není, posuzovati dlužno dle zákona občanského. ²⁾ Komu přísluší vykonávání patronátu a tudíž i presentace, když vlastník oprávněného pozemku není jeho držitelem neb uživatelem, pověděli jsme již výše (str. 299); tu třeba jen dodati, že ten, kdo bona fide drží pozemek oprávněný, může též platně presentovati. — Za korporace, fundace a vůbec osoby práv-

*) Literatura kromě citov. při §. 67; Gerlach, Das Präsentationsrecht auf Pfarreien 1854. — Schmitz, Natur u. Subject der Praesentation 1868. — Friedle, Ueber die Ausübung des Präsentationsrechtes, v Archiv t. 23 (1870) str. 1 nsl.

¹⁾ Výraz praesentatio ve smyslu technickém vyskytuje se teprve v pramenech XII. století; dřívě užívalo se všeobecného názvu electio, srov. Phillips VII. 785.

²⁾ V tom ohledu různí se mínění; ze starších spisovatelů tvrdili někteří (na př. Ferraris, Prompta bibliotheca v. jus patronatus art. 4. n. 1.), že již infantia major sám presentovati může. Mínění toto zavrhuje se nyní a bylo přijato všeobecně, že za nedospělé presentuje vesměs poručník. Co však se týká nezletilých, je otázka ta sporná; za presentaci nezletilého přimlouvají se Schilling str. 37., Schulte II. 697., Friedle str. 6., proti Lippert str. 100., Gerlach str.

nické nebo hromadné oprávněn je presentovati ten, kdo je zastupuje v právních jednáních vůbec. Ohledně císařských a vládních patronátů v Rakousku vykonávají právo presentatní:

a) Zemské vlády, zejména pak ohledně patronátů císařských a patronátů fondu náboženského a studijního, jakož i tam, kde vláda vykonává presentaci z titule dotace (srov. výše str. 276), úřadové političtí, ohledně patronátů na statcích kamerálních úřadové statky tyto spravující (správa státních lesův a statkův), avšak vesměs jen s tou podmínkou, že jednak roční důchod prebendy neobnáší více než 1000 zl. a že úřad přistoupí na kandidáta, kterého biskup v návrhu svém na prvním místě uvedl.

b) Ministerstvo (a sice podle výše dotčeného rozdílu buď osvěty neb orby) při prebendách s důchody většími, pakli presentuje primo loco navrženého.

c) Jinak rozhoduje o presentaci císař sám.³⁾

Presentaci příslušející obci vykonává dle našeho obecního zákona obecní výbor (resp. rada).⁴⁾

Je-li patronů několik, mohou se ohledně vykonávání presentace vespolek dohodnouti; obzvláště pak mohou presentovati per turnum, totiž tak, že při každém uprázdnění presentuje jiný spolupatron, nebo všichni společně hlasováním, anebo konečně tak, že každý zvláště biskupovi kandidáta navrbne, z nichž pak biskup jednoho zvolí.⁵⁾ Zakázáno a neplatno jest určovati presentáta losem.⁶⁾ Nemohou-li se spolupatronové dohodnouti o způsobu, jak

35., Phillips VII. 796. Souhlasím s posléze jmenovanými, poněvadž novější zákonodárství vůbec přijala zásadu, že nezletilí k právním činům spůsobilí nejsou a že tudíž výjimka stran presentace opíratí by se musila o pozitivní předpis právní, kterého ale v zákonech církevních není.

³⁾ Ustanovení výše dotčená obsažena jsou v min. nař. z 19. ledna 1853 č. 10. ř. z. (§. 10) a v jiných nařízeních o organizaci a oboru působnosti úřadů státních, srov. Mayerhofer, Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst (3. vyd. 1875) I. 177., 396. Zákon ze 7. května 1874 nezměnil tyto předpisy, srov. min. nař. z 22. května 1874 č. 311, v Archiv t. 36. str. 287.

⁴⁾ Haličský zák. obec. (ze dne 12. srpna 1866 č. 19. z. z.) §. 40. [Čes. zák. obec. ze dne 16. dubna 1864 č. 7. z. z. §. 34.

⁵⁾ C. 3. X. h. t., c. 2. b. t. in Clement. Volí-li biskup z více presentovaných, sluje to gratificatio.

⁶⁾ Srov. nález kongregace Trident. in causa Ariminensi ze dne 17. února 1821, vydání Richtrovo p. 495. n. 20.

presentaci vykonávati, rozhoduje relativní většina hlasův. Poněvadž pak právo patronátní je právem nedílným, přísluší jednomu každému z nich bez ohledu na jeho podíl stejný hlas,⁷⁾ a jenom v tom případě, že mezi dědici jsou jedni povoláni *in capita* a druzí *in stirpes*, mají dědicové téže *stirps* též jenom jeden hlas.⁸⁾ V případě rovnosti hlasů rozhoduje biskup.

Je-li patronát v době, kdy presentace vykonána býti má, předmětem sporu, má přednost ten, kdo *bona fide* presentoval při posledním uprázdnění. Presentace jím předsevzatá je platna, i kdyby právo patronátní přiznáno bylo někomu jinému.⁹⁾ Kdyby ale spor byl o faktum vykonávání, nebo když doposud žádná ze sporných stran presentaci nevykonávala, má biskup až do skončení sporu právo volné kolace.¹⁰⁾ Vítěz ve sporu může beneficiáta, kterého biskup ustanovil, presentovati dodatečně, aby takto nabyl držby patronátu.¹¹⁾ Jinak má se věc, je-li předmětem sporu nikoliv otázka, komu patronát přísluší, nýbrž otázka, je-li tu patronát či *libera collatio*. V případě takovém je biskup sám stranou ve sporu účastněnou a nesmí tudíž předuchvacovati rozhodnutí soudu tím, že by *beneficium per liberam collationem* obsadil. *Beneficium* má tudíž zůstati neobsazeno a biskup ustanoví prozatímného administrátora až do konečného rozhodnutí sporu.¹²⁾

II. Ohledně presentovaného je hlavní podmínkou, aby byl *spūsobilým* zastávati příslušný úřad, aby tudíž měl všechny vlastnosti; které po těch kterých beneficiátech vyžaduje (srov. §. 63.) zákon nebo zvláštní ustanovení nadační (*persona digna, idonea*).¹³⁾ Jest ale na biledni, že posouzení *spūsobilosti* kandidátovy nelze zůstaviti úplně patronovi, nýbrž že je nezbytný dozór vrchnosti církevní, obzvláště pak biskupa.

Jsou tedy předpisy právní, jež patrona ve volbě kandidátové obmezují; v té příčině ale různí se obecné právo církevní od

7) Srov. Schlayer, *Theilbarkeit und Untheilbarkeit bei dem Präsentationsrecht* (Beiträge str. 55).

8) C. 2. h. t. in Clem.

9) C. 19. X. h. t.

10) C. 3. 12. 22. 27. X. h. t.

11) C. 12. X. h. t.

12) C. 4. X. de officio judicis ordinarii I. 31.

13) *Spūsobilost* kandidátova posuzovati se má dle času presentace; srov. Schulte II. 694.

partikulárního práva Rakouského, jež vytvořilo se na základě předpisů státních, leč později částečně dosáhlo sankce v zákonodárství církevním. Dle obecného práva a jmenovitě podle ustanovení sněmu Tridentského třeba činiti rozdíl mezi

- a) beneficii prostými (non curata) a beneficii se správou duchovní patronátu světského nebo smíšeného se strany jedné a
- b) beneficii se správou duchovní patronátu duchovního s druhé strany.

Při beneficiích pod a) vyjmenovaných prezentuje patron kandidáta libovolně, načež biskup o jeho způsobilosti se má přesvědčiti; ¹⁴⁾ avšak benefícia se správou duchovní, jež postavena jsou pod patronát duchovní, nelze obsaditi jinak nežli na základě konkursu a patron smí prezentovati jen toho kandidáta, který dle zkoušky konkursní jeví se býti nejhodnějším. Jinak tomu dle práva Rakouského; to vyžaduje:

- a) při kanonikátech vypsání konkursu;
- b) při všech beneficiích se správou duchovní (farách) bez ohledu na to, spadají-li pod patronát světský či duchovní, nejen vypsání konkursu, ale i mimo to, aby se kandidát s dobrým prospěchem podrobil zkouškám konkursním. ¹⁵⁾ O konkursu a zkouškách konkursních pojednáme samostatně ve zvláštním §.

c) Z kandidátů pak, které biskup na základě odbytých zkoušek konkursních uzná za způsobilé nabýti uprázdněné fary, vybere sám při farách patronátu duchovního tři nejhodnější; patron duchovní pak smí jen některého z nich prezentovati. ¹⁶⁾ Ježto patronáty fondu náboženského a studijního za patronáty duchovní se pokládají, ustanovuje konkordát z r. 1855 (čl. 25), že i ohledně beneficií postavených pod tyto patronáty presentace císařova obmezovati se má na ternum biskupem navržené. Zrušením konkordátu i toto obmezení pominulo, tak že jménem fondu náboženského a studijního vláda právě tak prezentuje, jako patronové světští. ¹⁷⁾

¹⁴⁾ Trid. sess. 24. c. 18 de reform. Benedictus XIV. De synodo dioecesaana l. IV. c. 8. num. 9.

¹⁵⁾ Konkordát čl. 22. a 24., zák. ze 7. května 1874 §. 5., srov. ještě níže v §. o farním konkursu.

¹⁶⁾ Konkordát čl. 24.

¹⁷⁾ Srov. odůvodnění návrhu zákona ze 7. května 1874. Stenograph. Protocolle des Abgeordnetenhaus. VIII. Session Beil. 40. str. 40.

d) Patronu světskému má biskup ovšem rovněž naznačiti tři nejhodnější; avšak zároveň předkládá mu též seznam všech spůsobilých kandidátů, z nichž patron kohokoliv vybrati může. Tak dělo se v zemích Rakouských¹⁸⁾ ode dávna, vyjmajíc Halič, kdež i světští patronové dle dv. dekr. ze 29 března 1847 ternem od konsistoře stanoveným byli vázáni. Teprve na prosbu Haličského sněmu zrušil císař obmezení toto, vrátiv nejv. nařízením ze dne 21. července 1866 patronům dávná jich práva.¹⁹⁾ Nyní víže ternum jen ty patrony, kteří nabyvše od vlády statků státních nebo fondových kupní smlouvou toto obmezení výslovně převzali.²⁰⁾ — Jakých prostředků právních užití může kandidát, kterého biskup pominul, povíme v §. o farním konkursu.

Sama sebe nesmí patron presentovati;²¹⁾ smí pouze na základě práva presentačního prositi biskupa, by mu udělil beneficium per liberam collationem, což ale učiniti biskup ovšem není povinen. Za to ale dovoleno je patronovi presentovati nejbližšího příbuzného, třeba i syna,²²⁾ a rovněž smí presentovati spolupatrona.²³⁾

III. Patron je povinen presentovati ve lhůtě zákonem určené; obecné právo vyhrazuje světskému patronovi lhůtu šestiměsíční, patronu duchovnímu čtyřměsíční, počítaje ode dne, kdy o uprázdnění benefícia zvěděl.²⁴⁾ Při patronátu smíšeném přísluší patronům lhůta delší. V Rakousku stanovena je presentační lhůta bez ohledu

¹⁸⁾ Dv. d. z 9. února 1784 nařizoval sice, že patron voliti má pouze ze tří kandidátů biskupem navržených; ale již dv. d. ze 4. listopadu 1784 zrušil terno.

¹⁹⁾ Srov. presidiální výnos halič. místodržitelství z 11. srpna 1866 č. 7277 č. 15. z. z. Připojeno k tomu, že když patron nepresentoval někoho ze tří kandidátů konsistoří navržených, biskup teprve tehdy povinen bude presentovaného instituovati, souhlasili-li s tím vlada zemská. Výhrada tato pozbyla nyní významu, poněvadž nyní podle zák. ze dne 7. května 1874 instituce vůbec v každém případě po předchozím zpravení vlády nastati může.

²⁰⁾ Dv. d. z 12. listopadu 1818 nařizoval, aby při prodávání statků státních taková klasule se připojovala; minist. reskript ze dne 12. února 1874 č. 1551 pak prohlásil, že ty a takové klasule nepozbyly moci své vyjma zrušení terna (srov. Archiv t. 36. str. 286).

²¹⁾ C. 26. X. h. t., c. 7. X. de institutionibus III. 7.

²²⁾ C. 15. X. h. t.

²³⁾ Glossa ad c. 15. X. h. t.

²⁴⁾ C. 3. 22. 27. X. h. t., c. 1. h. t. in Vito, c. 3. X. de sup-
plenda neglig. I. 10.

na to, je-li patronát světský či duchovní, na šest týdnů, mešká-li patron v zemi, a na tři měsíce, přebývá-li za hranicemi. Lhůta pak čítá se ode dne, kdy patron obdržel seznam kandidátů.⁸⁵⁾ Po uzavření konkordátu přistoupeno opět ve mnoha diecésích ke lhůtě obecného práva (srov. instrukci fec. katol. konsistoře Lvovské z 1.—18. března 1871). Po bezvýsledném uplynutí této lhůty pozbývá patron pro tentokráte práva presentačního a beneficium udílí sám biskup *jure devolutionis* (viz níže). Určitá forma presentace předepsána není a patron může ji oznámiti ústně nebo písemně biskupovi, nebo kandidátu listinu presentační doručiti.⁸⁶⁾ Jakmile to učinil, je presentace dokonána a patron duchovní nemůže již od ní odstoupiti. Světský patron má sice tak zvané *jus variandi*, může totiž, dokud zákonná lhůta neuplynula a biskup ještě neinstituloval, volbu změnit;⁸⁷⁾ avšak touto změnou nestane se první presentace neplatnou, nýbrž biskup má nyní volbu mezi navrženými kandidáty, čili jak kanonisté říkají: patron světský má *jus variandi cumulativum* a nikoliv *privativum*.⁸⁸⁾ Patron může též presentovati několik kandidátů najednou, zůstává volbu (*gratificatio*) biskupovi;⁸⁹⁾ biskup je pak povinen udělit *beneficium* nejhodnějším z nich.

Presentace je neplatnou, dopustil-li se patron nebo presentovaný *simonie*;⁹⁰⁾ rovněž neplatnou je presentace na *beneficium*, které ještě uprázdněno není.⁹¹⁾

⁸⁵⁾ Dv. d. z 18. června 1805.

⁸⁶⁾ C. 6. X. de his quae fiunt a praelato III. 10. Obyčejně presentuje patron písemně; při presentaci však má se vyhýbati výrazům, jež značí vlastní udělení (*collatio, provisio, institutio*), c. 5. 10. 31. X. h. t.

⁸⁷⁾ C. 24. h. t.; smlouva, kterou by se patron práva toho zřikal, byla by neplatná. Schlayer, Beiträge str. 20.

⁸⁸⁾ To všeobecně je přijato, srov. Schulte II. 694. a Lehrb. §. 77., Philips VII str. 8., Richter §. 193., Kaiser, Ueber das *jus variandi* v Archiv II. (1859) str. 412 a hlavně Schlayer, Vonder angeblichen *privativen Variationsbefugniß des Laienpatrons*, v Beiträge str. 3. Opačného náhledu jsou Lippert str. 45. Schilling str. 450

⁸⁹⁾ C. 2. b. t. in Clement.

⁹⁰⁾ C. 13. 27. X. de simonia V. 3., c. 2. de simonia in Extrav. comman. V. 1.

⁹¹⁾ C. 2. 3. 13. 16. X. de concessione praebendae et ecclesiarum non vacantium III. 8., c. 2. eod. in VIto, Trid. sess. 24. c. 19. de reform.

IV. Právní následek platné presentace je, že biskup je povinen udělití beneficium presentovanému.³²⁾ Kdyby biskup přes to, že presentovaný má všechny právem předepsané vlastnosti, někoho jiného instituoval, má instituce na žádost patronovu býti zrušena.³³⁾ Kdyby ale naopak presentaci odmítl a neinstituoval, má patron na vůli buď odvolati se z výroku biskupova, nebo presentaci změnití;³⁴⁾ lhůta čítá se mu na novo. Zamítne-li však biskup presentaci pro nespůsobilost kandidátovu, smí patron duchovní pouze během původní lhůty opětně presentovati a to jen pod tou podmínkou, jestliže nevěděl o nespůsobilosti presentovaného.³⁵⁾ Světský patron pak může během původní lhůty presentovati i tenkrát, byla-li mu nespůsobilost kandidátova známa; nevěděl-li o ní, jde mu lhůta presentační na novo.³⁶⁾ Ostatně se může patron odvolati z výroku biskupova, jímž kandidát za nespůsobilého byl uznán; nedá-li se však odvolání jakožto bezdůvodnému místa a původní lhůta zatím uplyne, ztrácí pro tentokráte právo presentační.³⁷⁾ Pakli presentovaný presentaci nepřijme, nebo se jí vzdá, nebo před institucí zemře, běží patronovi nová lhůta za účelem obnovení presentace.³⁸⁾

Presentací nenabývá presentovaný ještě žádných práv na beneficium; jemu náleží pouze jus ad rem vůči biskupu, to jest

³²⁾ C. 24. 29. X. b. t.

³³⁾ C. 32. C. 16. qu. 7. c. 14. X. b. t.

³⁴⁾ Ten, koho patron světský presentoval, jež ale biskup bez důležité příčiny zamítl, může od biskupa žádati, aby mu dal beneficium jiné c. 29. X. h. t.

³⁵⁾ C. 7. §. 3., c. 20. X. de electione I. 6., c. 18. 26. de elect. in VIto I. 6.

³⁶⁾ Že patron nepozbývá práva presentovati opětně, byť i nespůsobilého byl presentoval, nevyslovuje sice výslovně c. 4. X. de officio judicis ordin. IV. 31., ku kterémužto ustanovení obyčejně bývá se odvoláváno; ale od časů glosatorů souhlasně tak za to se má, srov. glosu k cit. c. 4. a Fagnani, Comment. ad c. 4. cit. n. 34. S druhé strany však činí prameny nepopíratelně rozdíl mezi patronem, který o nespůsobilosti kandidátově věděl a který o ni nevěděl (na př. c. 7. §. 3. X. de electione I. 6.); než rozdíl tento zakládá se po mém soudu pouze na tom, že jenom posléze dotčenému náleží lhůta nová; tak Walter str. 535., kdežto jiní (na př. Phillips VII. 809. Schulte, Lebrb. 323) přiznávají sice patronovi v každém případě právo opětně presentace, omezují však ji na lhůtu původní.

³⁷⁾ Srov. Schulte II. 694.

³⁸⁾ Argum. c. 26. de electione in VIto I. 6.

může na něm žádati, aby jej instituoval. A i toto jus ad rem je pouze při duchovním patronátě bezvýminečné; při světském však jest výminečné, an patron jest oprávněn presentaci svou změnití. Vůči patronu neposkytuje ale presentace presentovanému žádných práv.

bb) Jiná práva a povinnosti patronový.

§. 74.

Právo presentační je sice nejdůležitějším, nikoliv ale jediným právem patronovým; patronovi přísluší buď na základě nadace nebo ze samého zákona či právního obyčeje ještě jiná práva jednak čestná (*jura honorifica*, honores), jednak i hmotná (*jura utilitatis*).

1. Patron má jistá ač pouze obmezená práva ohledně správy jmění církevního, o čemž podrobněji při právě majetkovém pojednáme. Žádnou měrou však není mu dovoleno plésti se do záležitostí čistě duchovních; visitaci smí se účastniti jen, připouštějí-li to výslovně nadační ustanovení.¹⁾

2. Na podíl z důchodů nebo příjmů ze jmění kostelního má patron jen tenkrát nárok, jestliže to nadace výslovně připouští.²⁾

Ostatně přísluší fundatorovi a jeho potomkům, ale nikoliv jiným nástupcům v patronátě,³⁾ právo alimentační ze jmění kostelního, ovšem pouze výminečné, zejména tenkrát, upadli-li patron v nezaviněnou chudobu a nikdo jiný není povinen o výživu jeho pečovati, kostel pak sám větší důchody má, nežli k uhrazení běžných vydání třeba.⁴⁾

3. Kromě toho přiznána jsou patronům práva čestná. Tak přísluší jim čestné místo při veřejných procesích (*jus processionis*), zvláštní lavice v kostele, právo vytýčiti v kostele erb svůj (*jus listrae*), zvláštní vzpomínka při církevních modlitbách (*jus intercessionum*), církevní smutek po smrti (*jus luctus*) a jiné pocty, jež obyčejem se ustálily.

¹⁾ Trid. sess. 24. c. 3. de ref.

²⁾ C. 4. 23. h. t. Trid. sess. 25. c. 9. de reform.

³⁾ Pontificale Romanum de consecratione ecclesiae: „quod si fundator aut eius heredes casu ad egestatem pervenerint, grata recordatione ecclesia fundatoris piam liberalitatem recognoscit.“ Srov. Krasíňski str. 185.

⁴⁾ C. 30. C. 16. qu. 7., c. 25. h. t.

Pojímajíce patronát jakožto odměnu patronu činěnou za dobrodiní církvi prokázaná, považují jej církevní zákony za jakousi výsadu, pročež také neukládají patronovi žádných závazků. Vlastně ~~nebí tudíž patron povinen nésti břemena, což ta, jež fundator výslovně na se byl vzal.~~ Přes to ~~však způsobil úzký svazek, který byl mezi patronátem a advokací se strany jedné a mezi patronátem a držbou půdy se strany druhé (srov. výše §. 67), že spočinuly na patronech různé právní závazky.~~ Jakožto advokát svého kostela měl ho patron ve všech záležitostech hájiti a zastupovati před soudem i mimo soud; jakožto držitel půdy pak nesl dle dřívějšího zřízení státního bezmála všechna břemena veřejná a tudíž jaksi jakožto zástupce svých poddaných i ta břemena, jež na prospěch kostela byla uložena. V tom ohledu novější doby mnoho změnily: obrana kostela nemá při nynějších uspořádaných poměrech právních již onen význam jako dříve, a pozbyla ho úplně tam, kde jako na př. v Rakousku stát sám svými vlastními zřízeními církvi a církevním ústavům náležitě zastoupení v právních záležitostech zabezpečuje.⁵⁾ Ježto pak dále zrušením poddanství držitelé půdy přestali býti pány v dřívějším slova toho smyslu, nebylo možno žádati na nich splnění závazků, jež z toho právě důvodu na nich spočívaly. Závazky patronátní valně byly zmenšeny, ale nepominuly úplně, ježto pro nepamětné jich provozování nabyly rázu břemen věcných. Vrátime se ještě ku břemenům patronátním, až pojednávatí budeme o nákladech stavby a udržování staveb kostelních a farních.⁶⁾

d) Zánik patronátu.

§. 75.

Patronátní právo zaniká:

1) Zanikne-li jeho podmět; zaniká tedy patronát ryze osobní smrtí patronovou, rodinný vymřením oprávněné rodiny nebo linie, patronát příslušící nějaké korporaci pak jejím zaniknutím.¹⁾

⁵⁾ V Rakousku přísluší to finanční prokuratufé.

⁶⁾ Glossa (ad c. 25. h. t.) shrnuje práva a povinnosti patronovy v dystichon:

Patrono debetur honos, onus, utilitasque

Praesentet, praesit, defendat, alatur egenus.

¹⁾ Srov. list arcib. Rauschera ke kardinálu Viale-Prelà ze dne 18. srpna 1855 obsahující dodatečná vysvětlení ke konkordátu u. 18.

2) Úplnou zkázou kostela pod patronát postaveného, pakli, patron ve lhůtě biskupem stanovené znova jej vystaviti nebo nadati se zdrábá. ²⁾

3) Vzdáním se. Poněvadž patronát podstatou svou je pouze právem bez břemen vzájemných, každému pak volno jest práva svého se zřici, tedy může se i patron, kde patronát zachoval svůj ráz, patronátu zřici, aniž by k tomu bylo třeba svolení vrchnosti církevní. ³⁾ Jinak má se věc, jestliže nadace nebo právo partikulární na patronát uvaluje nějaká břemena, jmenovitě pak stavební břímě kostelní. V případě takovém bře patronát na se povahu poměru obapolného, jehož zrušení nemůže býti zůstaveno pouze vůli strany jedné. Pročež musí v případě takovém vzdání se patronátu, má-li také ohledné břemen míti právní účinek, přijato býti biskupem. Právo rakouské nedovoluje zřici se patronátu bez zabezpečení břemen. ⁴⁾

Vzdání se patronátu může se ostatně díti buď výslovně nebo mlčky; mlčky tenkrát, svolí-li patron k takové změně benefícia, s níž patronát srovnati nelze, na př. k inkorporaci nebo k unii per confusionem. Při unii per aequalitatem pozbývá patron patronátu jen, jestli si jej výslovně nevyhradil. ⁵⁾

4) Za trest ztrácí patron právo své, jestliže patronát prodává neb kupuje, ⁶⁾ osvojuje-li si statky kostelní, ⁷⁾ nebo urazí-li činně kleriky kostela patronátního. ⁸⁾ Břemena zůstávají v případě takovém i na dále při patronovi.

(Heyzmann, Najnowsze prawa str. 43.) „Si forsan eveniat ut corporatio quaedam ecclesiastica legitime supprimatur, beneficia, ad quae presentaverat, liberae collationi episcopali reddentur, in quantum id canonum canones praescribunt.“

²⁾ Srov. nálezk kongregace Trid. ze dne 3. srpna 1686. Řichtra Trident. p. 121. n. 4.

³⁾ C. 1. h. t. in VIto „Si laicus jus patronatus ecclesiae sibi competens eidem vel alteri ecclesiae . . . duxerit conferendum, hujusmodi collatio quamvis absque assensu episcopi facta fuerit, efficax est censenda.“

⁴⁾ Dv. dekrety z 3. září a 19. října 1784.

⁵⁾ C. 7. X. de donationibus III. 24.

⁶⁾ Trid. sess. 25. c. 9. de reform.

⁷⁾ Trid. sess. 22. c. 11. de reform.

⁸⁾ C. 12. X. de poenis V. 37.

5) Nabyli-li biskup práva patronátního ve své vlastní diecési, hasne osobní patronát consolidatione, ježto se právo i povinnost setkají v jedné a téže osobě. Na patronát věcný ale nemá to účinku, což má praktický význam tehda, když pozemek oprávněný na jiného vlastníka přejde.⁹⁾

6) Non usu, samotným totiž nevykonáváním byť i dlouholetým právo patronátní nezaniká, nýbrž jenom presentace pro tentokráte na biskupa přechází. Možno ale pozbyti práva presentačního, nabude-li biskup práva volné kolace vydržením po způsobu usucapio libertatis. Případ tento nastane, jestliže biskup popíraje právo patronovo beneficium skrze 30 let, a jde-li o patronát duchovní skrze 40 let sám udílel bona fide, v domnění totiž, že mu náleží libera collatio, a patron do toho si nestěžoval.¹⁰⁾

Někdy nezaniká patronát úplně, nýbrž nelze jen práva z něho vyplývající v určité době vykonávati.

Zejmena: 1) není-li ten, jemuž se oprávněného pozemku dostalo, spôsobilý býti patronem; 2) nastanou-li okolnosti takové, které přivodí nespůsobilost patronátu nabývati, obzvláště byl-li patron dán do klatby; 3) dopustil-li se patron při presentaci simonie.¹¹⁾ Podle práva rakouského nelze vykonávati právo patronátní, náležejí-li oprávněné statky k podstatě konkursní.¹²⁾

⁹⁾ O této otázce srov. Schlayer, Ueber den Verlust des Präsentationsrechtes durch Consolidation, Beiträge str. 77. Schulte, Lehrb. §. 82. n. 5.

¹⁰⁾ V tom shodují se skoro všichni, srov. Schulte II. 703. Phillips VII. 835, Richter str. 573, kdežto dříve vycházelo se z mylné zásady, že non usu veškerá práva zanikají a že tudíž i patronátu pozbyti lze tím, že se nevykonává; tak ještě Lippert §. 80.

¹¹⁾ V případě posléze dotčeném přijímají mnozí — Lippert §. 80., Schilling str. 68., Ginzler str. 151 — úplnou ztrátu práva, což ale postrádá podkladu. Správně dovozuje Schlayer (Ueber den Verlust des Präsentationsrechtes als angebliche Folge simonischer Präsentation, Beiträge str. 31), že ztráta presentace je pouze následkem exkomunikace, jež stihne patrona a že tudíž přestává také zdvižením klatby. Srov. ale proti Schlayerovi recenzi Schulteovu v Bonner Theolog. Literaturblatt 1866 č. 21.

¹²⁾ Dv. dekret ze 6. září 1799

IV. Konkurs a zkouška konkursní.*)

§. 76.

Každý, kdo naznačuje duchovního na uprázdněné beneficium, je povinen voliti kandidáta spůsobilého a hodného (personam idoneam et dignam); biskup pak udílející beneficium per liberam collationem, jakož i patron duchovní jsou vázáni zákonem přednost dáti nejhodnějšímu (digniori).¹⁾ Tento předpis vztahuje se na všechny úřady církevní, nejdůtklivěji však doporučují jej zákonové ohledně beneficií se správou duchovní, kladou e obzvláště na to váhu, aby úřady takové dostávaly se lidem svědomitým a spůsobilým, kteří v každém ohledu jsou s to, dostáti povinností svého úřadu.²⁾ Chtěje v té příčině míti dostatečnou záruku, předepsal sněm Tridentský³⁾ ohledně rozdávání farních beneficií zvláštní postup, jenž hlavně na dvou zásadách se zakládá: předně že každému má býti dána příležitost, ucházeti se o uprázdněné beneficium, za druhé, že všichni kompetenti mají se podrobiti zkoušce, jejíž výsledek rozhoduje o větší nebo menší hodnosti kandidátově. To i ono nazývá se k o n k u r s (concursum). Tridentský zákon o farních konkursu doplnily konstituce pozdějších papežů, zejména Benedikta XIV., který o tomto předmětu vydal nařízení velmi důkladná. Na předpisech těchto zakládá se právo obecné, jež ale v mnoha diecésích buď vůbec nevstoupilo v život,⁴⁾ anebo podleho značným změnám. Zvláště v Rakousku vyvinula se instituce farních

*) Literatura. Benedictus XIV., De synodo dioecesana l. 4. c. 7. — Bouix, De parcho (1855) P. III. sect. 3. p. 335. — Ginzcl, Die Pfarconcurssprüfung nach Staats- u. Kirchengesetz 1854. — Kurze Darstellung der Praxis des Concursums, Archiv II. (1857) 385. — Phillips VII. §. 408 - 411.

1) Trid. sess. 24. c. 18. De reform., a níže cit. konstituce Benedikta XIV. „Redditae nobis.“

2) Konstituce Benedikta XIV. „Cum illud“ počíná se slovy: „Cum illud semper plurimum formidaverit ecclesia catholica, ne indignis quibusque et extra sacerdotale meritum constitutis cura animarum et dominici gregis custodia crederetur.“

3) Trid. sess. 24. c. 18. de ref.

4) Na př. ve Francii, srov. André, Droit caanon II. 356.

konkursů spíše na základě zákonodárství říšského nežli církevního. Pode vlivem systému josefinského ustanovila nařízení vládní velmi dopodrobna, jak při rozdělování beneficí počínati si dlužno; mnohiletou praxí pak vrchní církevní tak jim přivykli, že když církvi v té příčině vrácena byla dřívější volnost, biskupové sami doprošovali se na papeži dispense od předpisů práva obecného a zmocnění, aby se přidržovati mohli dosavadního obyčeje.⁶⁾ A dosud ještě liší se Rakouské právo partikulární ohledně farních konkursů v mnohém ohledu od práva obecného. Vytkneme tyto rozdíly, proberouce zprva podrobně ustanovení práva obecného.

I. Právo obecné.⁶⁾ Na základě konkursu dlužno udíleti beneficia se správou duchovní volné kolace papežské (benef. reservata srov. níže §. 82) a biskupské, jakož i beneficia postavená pod patronát duchovní;⁷⁾ to neplatí tudíž o beneficiích patronátu světského⁸⁾ nebo smíšeného.⁹⁾ Kromě toho není konkursu potřeba při farách inkorporovaných pleno jure,¹⁰⁾ při farách řeholních a těch,

⁶⁾ Článkem 24. konkordátu bylo ustanoveno, že všechny fary udíleny budou na základě konkursu a u zachování předpisů sněmu Tridentského. Na žádost biskupův, aby sprostěni byli povinnosti šetřiti přísně řečených předpisův, odpověděl papež listem „Singulari quidem“ ze dne 17. března 1856. (Heyzmann str. 71), že hotov jest udíleti dispens, leč jenom každému zvláště a vždy jen přiměřeně k poměrům a obyčejům, které v jeho diecési panují. Když pak biskupové vykážali, jaká v jejich diecéscích panuje praxe, udělil papež každému z nich dispens na dobu 10 let (facultates decennales, srov. text v Archiv II. 210., Ginz el, Kirchenrecht, Codex p. 161), která později na dalších 10 let byla obnovena.

⁶⁾ Hlavními prameny jsou: Trid. sess. 24. c. 18. de ref., konstituce Pia V. „In conferendis beneficiis“ z 18. března 1567 (Bull. IV. P. 2. pag. 362, Richter Trident. p. 576 s chybným datem), Benedikta XIV. „Cum illud“ ze 14. prosince 1752 (Bull. Bened. XIV. t. I., Richter Trid. p. 578), téhož „Redditae nobis“ z 9. dubna 1746 (Bullar. Bened. XIV. t. II. Richter Trid. 586).

⁷⁾ Trid. cit. a konstit. „In conferendis“, a „Cum illud“ §. 19. 20.

⁸⁾ Trid. cit., pouze když patron několik duchovních, anebo každý ze spolupatronů jiného duchovního presentoval, mají se kandidáti podrobiti zkoušce konkursní, Bened. XIV., De synod. dioec. IV. c. 8. num. 9.

⁹⁾ Nález kongr. Trid. z 5. února 1628. Richter Trid. p. 379. n. 2.

¹⁰⁾ Konstituce Pia V. „Ad exequendum“ z 1. listop. 1567. Bull. II. 259; týká-li se inkorporace pouze temporalíí, dlužno odbývati konkurs, srov. nález kongr. Trid. z 30. března 1737. Richter Trid. 379. n. 1.

jež sloučeny jsou s kapitolou katedrální nebo kolegiální, vykonává-li správu duchovní celé kolegium.¹¹⁾ Ostatně jest ale dovoleno odstoupiti od konkursu toliko při farách velmi chudě nadaných a dále, jestliže přes dvojnásobné vyzvání nikdo se nepřihlásí, nebo pakli by vypsání konkursu s to bylo vyvolati spory a zmatky.¹²⁾ V každém jiném případě udělení benefícia bez konkursu je neplatno.¹³⁾ — Farní konkurs skládá se, jak jsme se již zmínili, ze dvou různých úkonů: z vyzvání kompetentů čili vypsání konkursu a konkursní zkoušky. Konkurs vypisuje biskup, v jeho zastoupení též generální vikář (nebo konsistoř) a je-li stolec biskupský uprázdněn, vikář kapitolní, vyzýváje kompetenty vyhláškou, aby do určité lhůty, z pravidla ne delší než 20 dnů,¹⁴⁾ v biskupské kanceláři s příslušnými listinami se přihlásili. Biskup ale smí pominouti způsob veřejné vyhlášky tam, kde takový obyčej panuje; v tom případě naznačuje kandidáty ke konkursu biskup a patron, a je též jinému komukoliv dovoleno jmenovati i jiné kompetenty.¹⁵⁾ Ke konkursu mohou se přihlásiti všichni duchovní vyjma řeholníky;¹⁶⁾ biskup smí vyloučiti pouze ty, kdož se dopustili nějakého přestupku.¹⁷⁾ Ano i duchovní cizí diecése dlužno připustiti, pokud právo partikulárné tomu není na odpor.

Kompetentům přihlásivším se ke konkursu určí biskup termín ke zkoušce, která se odbyvá před examinatory schválné k tomu ustanovenými. Jmenovati je náleží vlastně synodě diecésní a proto slují též *examinatores synodales*;¹⁸⁾ od těch dob ale, co

¹¹⁾ Phillips VII. 577.; oproti tomu je konkursu třeba, je-li prebenda farní spojena s prelaturou, srov. Benedikta XIV., *Discursus in causis Nucarina et Cassanensi* z r. 1720. §. 19. Richter Trid. 385.

¹²⁾ Trid. cit.

¹³⁾ Const. „*In conferendis*“ §. 3.

¹⁴⁾ Trid. cit. a constit. „*In conferendis*“ §. 5; lhůta může z příčin důležitých býti prodloužena, srov. nález kongregace z 30. března 1737. Richter Trid. 380. nr. 10.

¹⁵⁾ Trid. cit.

¹⁶⁾ Srov. nález kongregace, který uvádí Ferraris, *Prompta biblioth. v. concursus* nr. 38. sq.

¹⁷⁾ Nález kongregace, v Richtrově Trid. p. 381 n. 14, 15, 16.

¹⁸⁾ Trid. l. cit.; vlastně volí je synoda pouze na lení podrží mandáty své, dokud je jich nejméně šest až pět. Biskup může jenom během roku jmenovati zástupce (subrogat), klesne-li počet examinatorů pod šestku; srov. dekret Klementa VIII. z r. 1593, Benedikta XIV. de syn. dioec. t. IV. c. 7. n. 7. 8.

pravidelné konání synod přestalo, obdrželi právo jmenovati examinatory biskupové v souhlase s kapitolou. Biskupové rakouští zmocnění jsou k tomu zvláštní dispensí kongregace Tridentské, každý třetí rok obnovovanou.¹⁹⁾ Examinatorové, jež biskup v zastoupení synody povolává, nazývají se *examinatores prosynodales*; úřad jejich pomíjí, jakmile sejde se synoda diecéšní.²⁰⁾ Examinatorů má býti pro každou diecési nejméně šest, ale obyčejně hývá jich více, na př. v rakouských diecésích dvanácte;²¹⁾ tito mají se povolávati především z doktorů, magistrů a licenciátů teologie a kanonického práva,²²⁾ což ale není nezbytno.²³⁾ Po jmenování svém mají buď synodě, nebo do rukou biskupových složiti přísahu, že budou svědomitě plniti povinnosti své.²⁴⁾ Ze středu těchto *examinatorův* určuje pak biskup pro každý konkurs nejméně tři, kteří pod jeho neb jeho zástupce předsednictvím tvoří komisi zkušební.²⁵⁾ Způsob zkoušky vypisuje podrobně konstituce papeže Benedikta XIV. z r. 1742 počínající slovy „*Cum illud*“:²⁶⁾ nejprve odbývá se pod klausurou zkouška písemná, při kteréž veškerí kandidáti obdrží tytéž otázky, načež následuje zkouška ústní. V obou případech jsou předmětem zkoušky nauky teologické, zejména věrouka, mravouka a právo církevní; při ústní zkoušce pak mají se *examinatoři* přesvědčiti mimo to o kazatelské spůsobilosti kan-

19) Text těchto *facultates triennales* podává Heyzmann, *Najnowsze prawa* str. 301.

20) Srov. *facultates* v předchozí notě citované: . . . „*omnium vero, etiam dicto termino durante, expiret potestas, quando celebrata fuerit synodus.*“

21) Cit. *facultates triennales*.

22) *Trid.* I. cit.

23) *Benedictus XIV.* De *synodo dioec.* I. IV. c, 7. n. 4.

24) Konkurs, který se odbýval před *examinatory*, kteří nesložili přísahu, je neplatný, srov. nálezy kongregace z r. 1628., které uvádí *Ferraris*, *Prompta bibl.* v. *Concursus* n. 40.

25) *Trid.* I. cit.

26) Srov. výše p. 6.; *Prosper Lambertini*, potomní papež *Benedikt XIV.*, vypracoval r. 1720 ještě jako sekretář kongregace *Tridentské* návrh, jak zkoušky konkursní konati se mají (nalézá se v *Richtrově Trident.* p. 382. n. 29.), jež kongregace schválila a papež *Klement XI.* encyklikou z 10. ledna 1721 prohlásil. Encyklika tato jest opakována v konstituci „*Cum illud.*“ Dříve konaly se zkoušky konkursní jenom ústně.

didátové.²⁷⁾ Po zkoušce takto vykonané rozhodne komise, je-li kandidát spôsobilým; základem rozhodnutí toho ale není pouze a výhradně výsledek zkoušky v ohledu naukovém (quoad scientiam); nýbrž komise má kromě toho svědomitě prozkoumati všechny vlastnosti a poměry kandidátovy a uvažujíc bedlivě všechny tyto okolnosti vysloviti se, může-li mu uděleno býti beneficium právě uprázdněné.²⁸⁾ Komise usnází se většinou blasů, předseda pak hlasuje pouze v případě rovnosti hlasů.²⁹⁾ Výrok zní na aprobaci nebo reprobaci, aniž by se pouštěl v další klasifikování aprobovaných. — Z těch, kteří při zkoušce konkursní obstáli, má a sice při beneficiích volné kolace jakož i kolace papežské sám biskup, při beneficiích patronátu duchovního pak patron zvoliti nejhodnějšího,³⁰⁾ což naznačují názvem praeeligere. Způsobem výše dotčeným má se též konati konkurs, uprázdní-li se prebenda teologa a penitentiáře (sr. str. 191) při kapitolách katedrálních a kolegiálních.³¹⁾

Při beneficiích patronátu světského konkursu není; presentovaný musí se jen podrobiti zkoušce, která ostatně od zkoušky konkursní se neliší.³²⁾

Kdo výsledkem konkursu za skrácena se pokládá: může apelovati obvyklým postupem instančním.

Apelace čelí obzvláště buď proti výroku komise zkušební (appellatio a mala relatione examinatum), nebo proti volbě biskupově, jestliže dal z aprobovaných přednost méně hodnému (appellatio ab irrationabili iudicio episcopi), nebo konečně proti volbě patrona duchovního, v kterémžto případě apelace je vlastně

²⁷⁾ Facultates triennes §. 2. a konst. „Cum illud“ §. 16. IV.

²⁸⁾ Trid. I. cit. „Peracto deinde examine renunciatur quotcumque ab eis idonei iudicati fuerint aetate, moribus, doctrina, prudentia et aliis rebus ad vacantem ecclesiam gubernandam opportunis.“

²⁹⁾ Trid. I. cit.

³⁰⁾ Trid. cit. a konst. „Redditae nobis“ (srov. pozn. 6). Při beneficiích patronátu duchovního, na něž výmínečně nikoliv biskup, nýbrž někdo jiný instituje, přísluší praelectio biskupovi; patron pak musí presentovati toho, koho biskup označí.

³¹⁾ Konstituce Benedikta XIII. „Pastoralis officii“ z 19. května 1725. Ferraris Prompta biblioth. v. canonicatus.

³²⁾ Trid. I. cit. „Quodsi juris patronatus laicorum fuerit, debeat qui a patrono praesentatus fuerit, ab eisdem deputatis ut supra examinari et non nisi idoneus fuerit admitti.“

žalobou a přísluší v první instanci před biskupa. Dříve, pokud zkouška jenom ústně se konala, podroboval se apelující opětne zkoušce před soudcem vyšší instance, a to buď sám, nebo společně s kandidátem, jež biskup za hodnějšího uznal.³³⁾ Bylo to řízení velice rozvláčné a obtížné, zvláště poněvadž apelace nejčastěji šla až do Říma. Od té doby co nastaly zkoušky písemné, změnilo se též řízení apelační.³⁴⁾ Apelovati dlužno nejdéle deset dní po instituci; biskup předloží vyšší instanci všechna akta na konkurs se vztahující, připojiv se své strany v důkladné zprávě potřebná vysvětlení; a jenom na tomto základě rozhoduje pak soudce vyšší, tak že apelaci buď zavrhne nebo reprobaci za nesprávnou prohlásí. V posléze dotčeném případě může opět kandidáta buď aprobovati, neb opětnou zkoušku před jinými examinatory naříditi. Proti dvěma stejně znějícím rozhodnutím nepřipouští se další apelace. Vůbec pak nemá apelace účinek stavící, *appellatio est devolutiva, non suspensiva*, totiž biskup smí i přes to, že apelace byla podána, přistoupiti k instituci. Toliko v tom případě, když biskup následkem žaloby toho, jenž byl promínut, volbu duchovního patrona zruší, uznáváje stěžovatele za hodnějšího, nesmí ho instituovati, dokavad apelace odpůrcova konečně se nevyřídí.³⁵⁾

II. Kdežto dle výše dotčených předpisů práva obecného konkurs vždycky jen beneficia právě uprázdněného se týká a při každém opětném uprázdnění znova úplně musí se odbyvati: rozeznává právo Rakouské³⁶⁾ konkursy dvojího druhu. Jeden je všeobecný, odbyvá se totiž bez ohledu na obzvláštní beneficium, je však vůbec podmínkou ucházení se o každé beneficium se správou duchovní.³⁷⁾ Předmětem tohoto všeobecného konkursu je výhradně

³³⁾ Constit. „In conferendis“ §. 7. nsl.

³⁴⁾ Encyklika Klementa XI. z 10. ledna 1721 a konst. „Cum illud.“

³⁵⁾ Const. Radditae nobis.“

³⁶⁾ Tutto opírá se nyní o mimořádné zmocnění papežské udělené na 10 let, srov. výše pozn. 5. Pro arcidiecési Lvovskou byla vydána instrukce z 31. března 1859 (Correndae ex 1859 Nr. 5), pro řec. kat. ze dne 1/13. března 1871, kteréžto udávají ve smyslu zásad v textě uvedených způsob, jak se zkouška konkursní konati má.

³⁷⁾ Zavedly jej nejprve předpisy Josefské, jmenovitě dv. dekrety z 9. února 1784, 24. prosince 1785, 12. a 19. ledna 1786, 2. srpna a 10. října 1787.

vědecká spůsobilost kandidátů, jesti to zkouška *quoad scientiam*. Druhý konkurs odbývá se teprve, až se nějaké beneficium uprázdní; účelem pak jeho jest, aby z uchazečů, kteří již ve všeobecném konkursu byli aprobováni *quoad scientiam*, vybrán byl nejhodnější kandidát na beneficium právě uprázdněné. — Tot jeden zásadní rozdíl mezi právem obecným a partikulárním právem rakouským.

Druhý neméně důležitý rozdíl zakládá se na tom, že dle práva Rakouského všechna beneficia se správou duchovní a tudíž i beneficia patronátu světského a smíšeného pouze a jedině na základě konkursu udělena býti smějí.³⁸⁾

Všeobecná zkouška konkursní odbývá se v každé diecési dvakráte do roka, obyčejně na jaře a na podzim; podmínky připuštění mohou stanoveny býti zákony diecésními.³⁹⁾ Podle nynější na Vídeňském sjezdě biskupském r. 1849 a 1856 přijaté praxe,⁴⁰⁾ mohou se podrobiti konkursu duchovní úplně zachovalí, kteří po tři léta plnili povinnosti správy duchovní samostatně nebo jako pomocníci, neb aspoň po pět let jako zpovědníci působili. Zkouška koná se před examinatory synodálními nebo prosynodálními způsobem obecnoprávně předeepsaným. Ti, kdož obstáli, mohou po následujících šest let ucházeti se o každé beneficium; po uplynutí tohoto času ale, chtějí-li nabýti beneficia, musí podrobiti se zkoušce nanovo. Biskup smí vyslechnuv mínění examinerův od zkoušky dispensovati ty duchovní, kteří spravující po mnohá léta úřady církevní takto spůsobilost svou prokázali s dostatek; examinerové sprostěni jsou *ipso jure*.⁴¹⁾

Upřázdni-li se tedy v Rakousku fara, oznámí to konsistoř veřejnou vyhláškou čili vypíše konkurs, určíc zároveň lhůtu, do které lze se ucházeti. Ucházeti pak mohou se jen ti duchovní, kteří nejdéle šest let před tím s dobrým prospěchem zkoušky

³⁸⁾ Dv. dekrety z 19. června 1782 a 11. března 1783, konkordát čl. 24.; sr. výše str.

³⁹⁾ *Facultates decennales* §. 2. „*nt autem sacerdotes admittantur ad eiusmodi concursu; iis dotibus pollere debent, quas sacri canones et lex dioecesana postulant.*“

⁴⁰⁾ Archiv t. 3. str. 83., srov. §. VII. instrukce pro diecési Lvovskou.

⁴¹⁾ Kněží ritu řecko-katolického z diecése Chelmské obdrželi dekretem kongregace de propaganda fide ze dne 10. ledna 1876 dispens ode zkoušky konkursní (sr. *Wiadomości kościelne* 1876 č. 5).

konkurzní quoad scientiam se podjali. nebo vyjimečně od této zkoušky byli osvobozeni. Komise skládající se z examinatorů synodálních nebo prosynodálních zkoumá kvalifikaci uchazečův a vysloví se o každém z nich, je-li spůsobilým uprázdněné beneficium zaujati. Z aprobovaných vyvolí biskup při beneficiích volné kolace nejhodnějšího, při beneficiích patronátních presentuje patron vedle předpisův, o nichž v § 73. jsme mluvili. Ohledně apelace platí výše dotčené předpisy práva obecného.

(C) *Instituce kanonická.*

a) *Zásady povšechné.*

§ 77.

Naznačením osoby na úřad uprázdněný nepřelévá se na ni ještě moc s úřadem tím spojená: vlastní udělení úřadu je výsledkem zvláštního úkonu, který vždycky od vrchní církevní moci pocházeti musí. Tento úkon, jímž církevní vrchnost úřad církevní udílí, nazývá se institutio canonica neb institutio collativa.

Dlužno přičiniti zde několik poznámek ohledně terminologie, které jsme se v jednom z předešlých §§ jen povrchně dotekli (§ 60).¹⁾

Prameny užívají výrazů collatio, provisio a institutio v téměř smyslu, vyrozumívající jimi celý úkon udělení beneficia a tudíž označení osoby a vlastní přenesení úřadu.²⁾ Teprve věda počala spojovati s každým z těchto výrazů částečně zvláštní význam. Již glosátoři rozeznávají někdy instituci od kolace, nazý-

¹⁾ Srov. Phillips §. 399. Encyklopedya kościelna v. Instytucy a kanoniczna VIII. 214.

²⁾ Tak collatio: c. 28. X. de praebendis et dignatibus III. 5. c. 4. 5. 14. X. de concessione praebendae et ecclesia non vacantis III. 8., c. 2. X. ne sede vacante aliquid innovetur III. 9. — Provisio: c. 27. 42. X. de rescriptis I. 3., c. 13. 13. X. de concess. praeb. III. 5. i nápis titulu 7. knihy III.: de institutionibus. V téměř smyslu užívají prameny ještě významů: donatio a concessio na př. v nadpise III. knihy tit. 8 (X): de concessione praebendae et ecclesiae non vacantis.

vajíce instituci udělení na základě presentace, kolaci udělení volné; ³⁾ v tomto významu užívá se obou výrazů v jedné decretalii Bonifáce VIII. ⁴⁾ Podle této terminologie byla by tedy provisio názvem nejširším pro označení celého a každého úkonu udělení. collatio naznačovala by rovněž celý úkon udělení, leč jen při beneficiích volné provise, institutio konečně vlastní úkon udělení proti pouhému naznačení osoby. Však terminologie tato se neustálila a výrazům collatio a institutio dostalo se širšího a určitějšího významu. A právě k vůli této určitosti přidávalo se bližší označení. Odtud vznikly názvy collatio libera k označení volného udělení biskupského (též provisio libera, collatio v užším slova smyslu) a institutio collativa s. canonica k označení vlastního udělení na rozdíl od designatio personae. Při collatio libera netvoří designatio personae zvláštní úkon a je tudíž v tomto případě collatio a institutio canonica jedno o totéž.

Nehledíc tudíž k předpisům týkajícím se označení osoby, o nichž v předchozích §§ bylo jednáno, závisí instituce na následujících náležitostech právních:

1) Uděleti lze jenom úřad již uprázdněný; rozdávatí ba i jen přislibovati beneficia pro případ uprázdnění se jich čili tak řečené exspectativae zakázal již třetí sněm Lateránský (r. 1179), pokládaje za nehodné, aby ten, jež beneficiem obmyslil, jaksi čekal na smrt beneficiátovu. ⁵⁾ Bonifác VIII. rozšířil zákaz tento na exspectativy vůbec, jež nevztahovaly se na určitý úřad, nýbrž obsahovaly jen slib, že nějaké beneficium vůbec přistě bude uděleno. ⁶⁾ Nicméně nepřestávaly exspectativy ani přes tyto zákazy, zvláště ježto papežové sami v ten způsob udíleli nižší beneficia jich kolaci vyhrazená (srov. níže § 80). Trvale odstranil takové provise beneficií, která de jure nejsou uprázdněna, teprve sněm Tridentský, prohlásiv je v každém ohledu za neplatné. ⁷⁾ (Od těch

³⁾ Glossa ad rubricam tit. de institutionibus in Vito III. 6.

⁴⁾ C. 16. de praebendis et dignitatibus in Vito III. 4.

⁵⁾ C. 2. X. de concessione praebendae et ecclesiae non vacantis III. 8. „Nulla ecclesiastica ministeria, seu etiam beneficia, vel ecclesiae tribuantur alicui seu promittantur, antequam vacent: ne desiderare quis mortem proximi videatur, in cuius locum et beneficium se crediderit successorum.“

⁶⁾ C. 2. h. t. in Vito III. 7.

⁷⁾ Trid. sess. 24. c. 19 de reform.

dob byla až do konce minulého století pouze místa kapitolní ve formě expektativ někdy ještě udělena (srov. výše str. 189).

V pojem expektativy spadá také zřízení stálého koadjutora s právem nástupnictví (*coadjutor perpetuus cum jure succedendi*), který nejen vypomáhá beneficiátovi ve správě úřadu, ale i po něm bezprostředně v beneficium se uváže.⁸⁾ Pročež zakázal také sněm Tridentský v souhlase se zákazem expektativ zřizovati koadjutory s právem nástupnictví. Jen výjimečně povoluje se z důležitých příčin, které posouditi má papež, koadjutor biskupovi nebo prelátovi řeholnímu⁹⁾. Instituce koadjutorů biskupských *cum jure succedendi* zůstala tudíž i ve právé novějším; ustanovuje pak je papež buď v souhlase s kapitolou, pak-li jí přísluší právo biskupa voliti, nebo v dorozumění se s panovníkem, má-li tento právo nominace.¹⁰⁾ Papež užívá práva toho tenkrát, když dlužno se obáváti, že po smrti biskupové překážky ve volbě nástupce nastanou.¹¹⁾ Jestliže *coadjutor cum jure succedendi* není zároveň *coadj. temporarius* (srov. výše str. 204), nepřisluší mu za živa biskupa ohledně správy diecése žádná práva, avšak on okamžikem smrti biskupovy *ipso jure* vstoupí na úřad biskupský bez instituce a bez opětného zmocnění.

2) Instituce musí se státi v předepsané lhůtě; právo obecné stanoví tuto lhůtu při beneficiích *liberae collationis* na šest měsíců počítaje ode dne nabyté zprávy o uprázdnění se beneficia;¹²⁾ při beneficiích se správou duchovní, která podléhají patronátu, pak na dva měsíce po předsevzaté presentaci, nebo po bezvýsledném uplynutí presentační lhůty.¹³⁾ Ostatně předpisuje pouze

⁸⁾ Sr. obzvláště Phillips *Vermischte Schriften* d. II. 304.; ostatně viz výše §. 50.

⁹⁾ Trid. sess. 25. c. 7. de reform.

¹⁰⁾ Benedictus XIV. De synodo dioec. 1. 13. c. 14.

¹¹⁾ Tak jmenoval papež Řehoř XVI. r. 1841 koadjutora *cum jure succedendi* pro arcibiskupa Kolínského Droste-Vischeringa. Rovněž byl Řehoř Szymonowicz již r. 1857, tudíž za živobylí Lvovského arcibiskupa arménskému Stefanowicze († 1858), jeho naznačeným nástupcem.

¹²⁾ C. 2. 5. X. de concessione praeb. III. 8, c. 3. X. de suppleta negligentia praelatorum I. 10.

¹³⁾ Konst. Pia V. „In conferendis“ z 18. března 1567 (Ball. IV. p. 2. pag. 362. Richter Trid. p. 576) §. 4.

všeobecně, že se otáletí nemá s osazováním beneficií.¹⁴⁾ Rak. zákon ze dne 7. května 1874 ustanovuje (v §. 12), že obsazení uprázdněných úřadův a obročí církevních státi se má vůbec nejdéle do roka ode dne uprázdnění počítajíc; výjimečné prodloužení lhůty této může pouze se svolením zemské vlády nastati.

3) Neplatna jest instituce, při níž udíleč nebo nabývatel dopustili se simonie; ¹⁵⁾ onoho stihne mimo to *excommunicatio latae sententiae*, tohoto *irregularitas*. Pojem simonie vytkneme důkladněji v oddíle o právu trestním.

4) Sem spadá také záповěť slučování dvou či více beneficií v jedné osobě, *pluralitas, cumulatio* ¹⁶⁾ (mnohoobročnictví). Od té doby ale, co jednotlivé úřady církevní dosáhly zvláštních příjmů, to jest od té doby, co se utvořila beneficia ve vlastním původním významu (srov. výše str. 138), povstalo i pro kleriky vnařidlo, by si zlepšili hmotné poměry své současným držením několika úřadů. Čím více kdo mohl mítí úřadů, tím hojnější příjmy měl zabezpečeny — ovšem že na úkor svědomitého plnění povinností svých.¹⁷⁾ Zejména v dobách všeobecného úpadku kázně ve století X. a XI., kdy prospěch osobní stanul v popředi a svatokupectví razilo cestu k všelikým úřadům, nabylo hromadění beneficií rozměrů ohromných. Přijímač i udíleč hledali v něm prameny příjmů. Od samého počátku zápasily zákony církevní se zlořádem tímto,¹⁸⁾ ale nadarmo; lakota větší části nižšího i vyššího duchovenstva kladla opravám nezdolné překážky. Stále obnovovaný předpis, že kdo má jedno beneficium, současně jiné držeti nemůže, zůstal po dlouhý čas mrtvou literou. Důležité usnesení ve věci této učinil třetí sněm Lateránský (r. 1179); ustanovil obzvláště, že ten, kdo již drží nějakou prelaturu, nebo úřad se správou du-

¹⁴⁾ C. 2. cit.

¹⁵⁾ Sr. mezi jiným v dekretálech Řehořových *titule de simonia et ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur V. 3. de pactis I. 35.*

¹⁶⁾ Sr. Schulte II. §. 53. Phillips VII. §. 390—396. — Zabielski Stan. († 1624) *Opusculum de pluralitate beneficiorum* (Jobber n. 7371) *Encyklopedya kościelna v. Beneficyów wielość t. II. 170.*

¹⁷⁾ „ . . . quoniam valde felix sit ille consendus, cui una nam ecclesiam bene ac fructuose et cum animarum sibi commissarum salute regere contigerit.“ *Trid. sess. 7. c. 2. de ref.*

¹⁸⁾ C. 1. D. 70., c. 1. D. 89. c. 1. C. 21. qu. 1. c. 23. C. 10. qu. 3., c. 13. 14. X. *de praebendis et dignitatibus III. 5.)*

chovní a přijme jiné toho druhu beneficium, pozbude ho ipso jure, biskup pak, který takové hromadění povolil, ztrácí právo kolace.¹⁹⁾ Když to neúčinkovalo, vyměřil čtvrtý sněm Lateránský (r. 1215) ještě přísnější následky na hromadění, ustanoviv,²⁰⁾ že přijetím druhého benefícia dotčené kategorie první ipso jure se uprázdní a někomu jinému konferováno býti má; kdyby ale benefiát vzdáti se ho zdráhal, že za trest obou má pozbytí. Papeži pouze bylo zůstaveno právo dispense, obzvláště „circa sublimes et literatas personas.“ Leč ani těchto usnesení sborových, ani pozdějších nařízení papežských²¹⁾ nebylo šetřeno, zvláště ježto dispense byly velmi četné, čímž ujímaly kumulaci ráz nešvaru. Sněm Tridentický byl tudíž nucen obnoviti dávné předpisy, vymeziv zároveň kategorii beneficií, která spadala pod záповěď hromadění.²²⁾ Podle ustanovení Tridentických bylo držitelu církevního úřadu dovoleno přijati úřad jiný jen pod tou výminkou, a) že první beneficium nevystačuje k výživě, b) že druhé beneficium je simplex a c) že tomu na překážku není povinnost sídelní (viz níže §. 82). Veškerá ostatní benefícia jsou incompatibilia, totiž nelze taková držeti současně. Na tomto základě považuje praxe jakož i teorie potridentská za benefícia incompatibilia: dvě benefícia se správou duchovní bez výjimky, dále benefícia, byť i prostá, při různých kostelích, jakmile jen každé z nich vyžaduje samostatnou residenci, z beneficií pak při téžže kostele zřízených tak zvaná benefícia uniformia sub eodem tecto, totiž taková, jež zaměstnávají beneficiáta v téže době. Kategorie posléze dotčená není sice v příslušném ustanovení Tridentickém vytknuta výslovně, ale plyne nepopíratelně z jeho ducha, ana se zakládá na těchže důvodech jako benef. residentialia. Naproti tomu nelze s osnovou řečeného zákona srovnati teorii kanonistův ohledně následků zapovězeného hromadění. Kanonisté nazývají totiž některé incompatibilia incompatibilia primi generis, k nimž počítají dvě biskupství, dvě

¹⁹⁾ C. 3. X. de clericis non residentibus III. 4., c. 5. X. de praebendis et dignitatibus III. 5.

²⁰⁾ C. 28. X. de praebendis et dignitatibus III. 5.)

²¹⁾ Zejména Bonifáce VIII. c. 28. 32. de praebendis et dignit. in VIto III. 4., Klementa V. c. 3. h. t. in Clement. III. 2. a Jana XXII., bulla „Execrabilis“ in Extravag. tit. 3.

²²⁾ Trident. sess. 7. c. 2. de reform., sess. 24. c. 17. de reform.

dignitates anebo personatus, dvě beneficia curata, beneficium curatum a dignitas a konečně beneficia uniformia sub eodem tecto. Při všech těchto benefíciích má přijetí druhého benefícia za následek ztrátu prvního. Jiná benefícia jsou incompatibilia secundae generis, kdež benefíciát může voliti mezi oběma benefícií a teprve kdyby voliti nechtěl, ztrácí první na základě výroku soudního. Rozdělení výše dotčené opírající se o zákony starší²³⁾ udrželo se v theorii i praxi, ačkoliv sněm Tridentický ustanovil za trest ztrátu prvního benefícia, nečině nikde ani zmínky, že by někdy benefíciátovi příslušelo nějaké právo volby. — Právo dispense zůstalo i podle práva Tridentického papeži; leč v dobách novějších neudílí se dispense tak hojně jako ve středověku. Jenom v Německu shledáváme, že až do minulého století dosti často dvě ano i více biskupství svěžena byla jedinému biskupovi. Pohnutky toho byly jiné nežli dříve: v dobách, kdy protestantismus v zemích katolických víc a více se šířil a existenci biskupských církví ohrožoval, pečováno o to, aby v čele jich postaveni byli mužové mocné posice politické, kteří by byli s to účinně vzdorovati vlivům protestantským. Jmenovitě skládali rádi papežové často i několikero biskupství do rukou knížat katolických, získávajíc takto několika diecésím mocné zastance zájmů katolických.²⁴⁾ Počátkem XVIII. století překročily však tyto kumulace všechny meze, tak že papež Klement XII. r. 1731 ustanovil značné je omeziti.²⁵⁾ Ponenáhlu mijely též důvody, které kdysi spojování biskupství ospravedlňovaly, zvláště proto, poněvadž spojování ono následkem změněných poměrů státních v ohledu politickém pozbylo významu. V Rakousku samém zapověděno je zákonem hromadění benefícií se správou duchovní.²⁶⁾

²³⁾ Hlavně o nález čtvrtého sněmu lateránského, c. 28. X. de praebendis III. 5.; sr. nad to c. 17. b. t., c. 32 h. t. in Vito III. 4.

²⁴⁾ Tak n. př. Arnošt Bavorský, od r. 1583 arcib. Kolínský, měl mimo to ještě čtyry biskupství; Klement August, taktéž vévoda Bavorský, měl vedle arcib. Kolínského (1723—1761) biskupství Leydenské, Hildesheimské, Münsterské, Paderbornské a Řezenské; arcikníže Leopold Vilém byl zároveň biskupem Vratislavským, Štrasburským, Pasovským, Olomúckým a Halberstadtským (1627—1648) atd. Phillips VII. 451.

²⁵⁾ Sr. Benedictus XIV. De synodo dioeciesana lib. 13. c. 8. n. 7.

²⁶⁾ Dv. d. z 10. února, 24. května, 13. července a 14. listopadu 1785.

Tak jako v jiných zemích nešetřilo se ani v Polsce zákazu hromadění benefií;²⁷⁾ tam jednak sporá dotace benefií, jednak účastenství duchovenstva v záležitostech veřejných a spojená s ním vydání nedovolovaly duchovenstvu omezovati se pouze na příjmy jednoho beneficia. Hromadění stalo se všeobecným zvykem a proto se též příslušné předpisy sboru Tridentského setkaly s odporem vyššího i nižšího duchovenstva Polského a byly spolu s předpisy o povinnosti sídelní č. residenční největším úskalím u přijetí ustanovení Tridentských. Již provinční synoda Lvovská r. 1564, která ostatně nálezy sboru celkem přijala (viz výše str. 58), prosila legáta Commendoniho, aby duchovenstvu polskému vymohl papežskou dispensi od záповědi hromadění. Příštího roku vyslaly kapitoly za týmž účelem do Říma zvláštního delegáta, kterýžto také dosáhl od Pia IV. dispense na tři roky, již potom Pius V. do konce r. 1569 prodloužil.²⁸⁾ Podobně i synoda Piotrkovská přijavši r. 1577 pro celou Polsku zákony Tridentské, opětne učinila žádost, aby v Polsce upuštěno bylo od provedení předpisův o residenci a kumulaci. Výsledkem těchto úsilí bylo breve Řehoře XIII. z 8. dubna 1578, jímž Polský nuncius zmocněn byl na krátký čas dispense udíleti. Nespokojujíc se tímto zmírněním, usilovalo duchovenstvo Polské nastavičně o úplnou dispensi; zatím ale velmi často drželi mnozí několik benefií najednou bez jakékoliv dispense přes to, že četná usnesení synodální přísně to zapovídala. Utvořilo se v ohledu tom téměř zvláštní právo obyčejové, jež sice papežové několikráte zavrhlí, které však přece až do konce minulého století se udržovalo.

5) Konečně třeba k platnosti instituce, by vyšla od vrchnosti církevní k tomu povoláné a by se děla ve formách právem předepsaných. O tom budeme jednati v §. příštím.

b) Právní forma instituce.

§. 78.

I. Instituce biskupů. Tato zakládá se na potvrzení volby nebo nominace vrchností církevní a sluje v prvoím případě

²⁷⁾ Srov. cit. článek v Církevní encyklopedii.

²⁸⁾ Srov. Theiner Monumenta Poloniae II. 108. 709. 731.

confirmatio, v druhém institutio a při postulaci admissio. Původně potvrzovali volbu vákolní biskupové, později metropolitě v souhlase s biskupy své provincie.¹⁾ Ale již od XII. století, trvale pak od Innocence III. (1198—1215) náleží instituce biskupů ku právům papeži vyhrazeným.²⁾ Jenom v ritech východních zůstalo patriarchům právo úplné provise nebo konfirmace volby, pokud v novějších dobách neustanovuje biskupy sám papež (viz výše str. 268). Rovněž v církvi ruské dostalo se metropolitům Kyjevským v unii Břeštské (1595) práva potvrzovati volené nebo jmenované biskupy;³⁾ papež Pius VII. zřídil r. 1807 metropoli Lvovskou právo toto potvrdil opětně, zmocniv nového metropolitu a jeho nástupce institovati sufragány své, Chelmského a Přemyšlského.⁴⁾ — Jinak ostatně jenom arcibiskup Solnohradský jediný instituje ještě na základě starodávných výsad biskupy Sekovského, Labudského a Kerckého, posléze dotčeného i tehdy, když řada jmenování je na císaři (viz výše str. 266). Po potvrzení papežském měl dříve zvolenec během tří měsícův odebrati se osobně do Říma;⁵⁾ nyní zasílají se tam pouze akta volební.⁶⁾

Papež nemůže odřici potvrzení, jestliže volba nebo nominace zákonitě se vykonala a má-li kandidát kvalifikaci k úřadu biskupskému potřebnou. Výjimku činí jen admissio postulovaného, která jakožto úkon milosti závislá jest úplně na vůli papežové (viz výše str. 271). Před konfirmací papežskou pak předchází zvláštní řízení, které předeepsáno je k tomu cíli, aby papež se přesvědčil

¹⁾ C. 6. D. 61., c. 1. 8. D. 64., c. 3. 5. D. 65. srov. výše str. 260.

²⁾ C. 28. X. de electione l. 6.

³⁾ Srov. Konstituce Klementa VIII. „Decret Romanum Pontificem“ z 23. února 1596 (Harasiewicz Annales p. 219.)

⁴⁾ Konstituce „In universalis ecclesiae“ z 22. února 1807 (Harasiewicz p. 790). „... Eidem insuper futuro ac pro tempore existenti Leopoliensi et Haliciensi unitarum ecclesiarum Metropolitanæ attentis peculiaribus circumstantiis et de speciali indulgentia facultatem concedimus, nominatos ecclesias Kelmensem et Premisliensem, auctoritate et nomine Sedis Apostolicæ confirmandi et instituendi munusque consecrationis impendendi.“

⁵⁾ C. 6. 16. 44. de electione in VIto. l. 6.

⁶⁾ Sr. bullu „De salute animarum“ z 16. července 1821. §. Quælibet vero.

o vlastnostech kandidátových. ⁷⁾ Nejprve má biskup, který k tomu delegován byl, v novější době zhusta nuncius (tak i v Rakousku), vyšetřiti důkladné poměry a spůsobilost kandidátovu; to je tak zvaný *processus informativus* čili *processus inquisitionis*.

Zpráva delegátova jde pak spolu s vyznáním víry kandidátovým před kongregaci konsistoriální, která ještě jednon záležitost důkladně zkoumá, což nazývá se *processus definitivus*. Nevyjde-li během vyšetřování žádná překážka právní na jevo, udělí papež schválení, prohlásiv je v konsistoři; úkon ten sluje *praecognitio* a jedná-li se o povolání biskupovo do jiné diecése, *translatio*. O konfirmaci neb instituci obdrží biskup vědomost zvláštní bullou, a nabývá v té chvíli, kdy bulla ta mu se doručí, všechna práva jurisdikční s úřadem biskupským spojená. ⁸⁾

Není-li konfirmát biskupem, má během tří měsíců po konfirmaci přijati biskupské svěcení, *consecratio*, ⁹⁾ které jej teprve činí spůsobilým vykonávati svátostné úkony úřadu biskupskému vyhrazené. Konsekrace přísluší téže vrchnosti jako konfirmace, avšak papež přikazuje ji obyčejně některému biskupovi; mnohdy již konfirmační bulla sama zavírá v sobě zvláštní nebo všeobecnou v té příčině delegaci. Konsekrace má se předsebrati za asistence dvou jiných biskupů nebo prelátů v katedrále samé, nebo v některém větším kostele téže provincie ve formě rituálem předepsané. ¹⁰⁾ Před konsekrací opétuje kandidát vyznání víry a

⁷⁾ Na tento proces vztahují se předpisy: c. 3. X. de electione l. 6. Trid. sess. 22. c. 2., sess. 24. c. 1. de reform, konstituce Řehoře XIV. „*Unus Apostolicae*“ z 15. května 1591 (Bull. V. Richter Trid. p. 489), instrukce Urbana VIII. z r. 1627 (Bull. VI. Richter p. 494) a konstituce Benedikta XIV. „*Gravissimum*“ z 18. ledna 1757. (Bangen Römische Curie str. 757.) Z literatury: Lutterbeck. Der Informativprocess 1850. — Bangen Römische Curie 1854 str. 87.

⁸⁾ Nepřísluší mu však právo sesazovati a degralovati duchovní, c. 5. 7. C. 16. qu. 7. c. 15. X. de electione l. 6.), poněvadž to nejsou úkony čistě jurisdikční; o tom více v právé trestním.

⁹⁾ C. 11. D. 50, c. 1. D. 100, c. 7. X. de elect. l. 6., Trid. sess. 23. c. 2. de reform.

¹⁰⁾ Pontificale Rom t. 13, de consecratione electi in episcopum, sr. Benedictus XIV. de synodo dioec. l. 13. c. 13. nr. 2—10.

přisáhá věrnost a poslušnost papeži.¹¹⁾ „obedientia.“ — Přísaha tato vyžadovala se dříve jenom od legátů, kteří do dalekých zemí bývali vysíláni;¹²⁾ později skládali ji arcibiskupové, než obdrželi pallium,¹³⁾ kdežto biskupové přisahali poslušenství metropolitům¹⁴⁾ Jakmile ale právo konsekrace stalo se výhradou papežskou, slibovali biskupové obedienci papeži, skládajíce o ní přísahu před konsekrujícím delegátem papežským. Znělka (rota) přísežní měníla se zhusta, ale konečně udržela se znělka Klementem VIII. předepsaná, která se neliší značně od oné, již předepsal Řehoř VII.¹⁵⁾ — Mimo to jsou též biskupové povinni před nastoupením vlády složití přísahu věrnosti panovníkovi.¹⁶⁾

II. Instituce jiných beneficiátů přísluší biskupovi; ve středověku udály se časté výjimky z této zásady, jednak následkem rezervátů papežských (srov. §. 80), pak i proto, že častokrátie korporace duchovní, jmenovitě kapitoly, ano i jednotliví preláti buď na základě privileje nebo mnoholetým faktickým vykonáváním nabyli práva neobmezené kolace, tak že udíleli určitá beneficia beze spolupůsobení biskupova.¹⁷⁾ V dobách, kde úřad arcijahnů dosáhl vrchole svého, příslušela jim též instituce beneficiátů (viz str. 196). V novějších dobách a jmenovitě ole shoru Tridentského¹⁸⁾ pomínila tato omezení práv biskupských

¹¹⁾ O této přísaze srovnej hlavné Phillips II. §. 80. 81. Schulte II. str. 289. Richter §. 145.

¹²⁾ Rozière liber diurnus (p. str. 23. nota 28) p. 157.

¹³⁾ C. 1. 4. D. 100. c. 4. X. de electione I. 6.

¹⁴⁾ Ještě v století XV. užívalo se této přísahy.

¹⁵⁾ Srov. conc. Rom. 1079. ve sbírce Mansiho d. XX. p. 526., znělku Klementa VIII. uvádí Pontificale Romanum editio Urbini. 1818. p. 55.

¹⁶⁾ V Rakousku předepsal čl. 20 konkordátu následující dosud užívanou znělku přísežní: „Ego juro et promitto ad sancta Dei Evangelia, sicut decet episcopum obedientiam et fidelitatem caesareo regiae Apostolicae Majestati et successoribus suis; juro item et promitto, me nullam communicationem habiturum nullique consilio interfuturum, quod tranquillitati publicae noceat, nullamque suspectam unionem neque infra neque extra imperii limites conservaturum, atque si publicum aliquod periculum imminere resciverim, me ad illud avertendum nihil omisurum.“

¹⁷⁾ Srov. c. 11. 27. 34. 37. X. de praebendis et dignitatibus III. 5., c. 2. 4. 10 X. de consessione praebendae et ecclesiae non vacantis III. 8.

¹⁸⁾ Trid. de reform 24. c. 18. sess. 14. c. 12.

téměř vesměs a jenom v územích, která ze svazku diecézního jsou vyňata (str. 147), přísluší prelátům nullius právo instituční právě tak, jak i jiná jurisdikční práva biskupská. Ustanovení nadační, které by biskupa zbavovalo práva instituovati, je dle zákona Tridentického neplatné.¹⁹⁾ — Instituce je výsledkem pravomoci a nikoli moci svátostné, pročež může i ten, kdo vůbec biskupa ve správě úřadu jeho zastupuje, také i při instituci jej zastupovati, tudíž *sede plena* vikář generální,²⁰⁾ *sede vacante* vikář kapitolní.²¹⁾ Formou instituce je doručení dokumentu (*litterae patentes*), jehož přijetím jest instituce dokonána.²²⁾ Od vlastní instituce rozeznávají kanonisté při beneficiích se správou duchovní zmocnění ku vykonávání *curae animarum*, nazývajíce to neprávem *institutio auctorisabilis*.²³⁾ Rozdíl tento má jenom tehdy význam, pak-li vlastní instituce nepřísluší biskupovi; neboť v případě takovém biskup, byť i neudílel úřad, udílí přes zmocnění ke správě duchovní.²⁴⁾ Teď ale, když biskup vesměs je kolatorem, spadá přenesení *curae* (*approbatio pro cura animarum*) s institucí v jedno.²⁵⁾

¹⁹⁾ Trid. sess. 14. c. 1. de ref.; dříve bylo dovoleno fundaci vyhraditi prelatovi úplné právo kolace, c. 25. X. de jure patronatus III. 38. c. 13. de electione in Vito I. 6., c. 2. de religiosis domibus et episcopo sint subjectae in Clement III. 11.

²⁰⁾ Jde-li o instituci samu, nikoliv ale o udělení beneficia per liberam collationem (o čemž výše str. 198. p. 11), nepotřebuje vikář zvláštního mandátu, sr. Benedikt XV. De synodo dioecesisana l. 2. c. 8.; opačného mínění Phillips VII. §. 3 8. Lebrb. §. 137.

²¹⁾ C. 1. de institutionibus in Vito III. 6.

²²⁾ C. 17. de praebendis in Vito III. 4. Biskup může určití lbůtu ku přijetí; neproblásí-li se zvolený, může biskup instituovati někoho jiného, pozbývá ale práva toho, jakmile se instituovaný třebaš i po uplynutí lbůty, ale dříve než biskup beneficium znova udělí, prohlásí, že beneficium přijímá.

²³⁾ Výrazu toho užito bylo nejprve v rubrice ku c. 4. X. de officio archidiaconi I. 23. „Archidiaconus sine mandato episcopi non comittit curam animarum, idest non habet institutionem auctorisabilem.“ Vlastně *institutio auctorisabilis* značí úplna totéž co *institutio canonica* sr. Walter §. 238. n. 10.

²⁴⁾ C. 11. C. 16. qu. 7. c. 4. X. de officio archid. I. 23.

²⁵⁾ Dříve udílel biskup tuto aprobaci na čas omezený, později teprve stále srov. c. 5. X. de clericis non residentibus III. 4. c. 29. X. praebendis III. 5. c. 14. de electione in Vito I. 6. Trid. sess. 7. c. 13. de ref.

III. Právní následkové instituce. Jak při biskupstvích, tak při všech ostatních beneficiích nabývá ten, jemuž se beneficia dostalo, práv jurisdikčních a majetkových s úřadem jeho spojených teprve dokonanou institucí kanonickou. Designace předcházející vlastní instituci dává mu jen právo vůči kolatorovi, totiž může se domáhati, aby mu beneficium bylo konferováno. Pohlížejí na veškeré poměry právní po způsobu středověkém se stanoviska soukromoprávného, pojímala teorie glosatorův a po ní také zákonodárství dekretálů počínajíc ode sbírky Bonifáce VIII.²⁶⁾ právo vyplývající z designace jako právo osobní, právo z instituce kanonické pak jako právo věcné. Na tom zakládá se několikrát již dotčený rozdíl mezi *jus ad rem* a *jus in re*.²⁷⁾ Tak jako tomu, kdo z poměru obligačního je zavázán, ručí jen dlužník, ale nikoliv věc sama, rovněž ani nenabývá ten, kdo teprve volbou, nominací nebo presentací je povolán, ještě práv na dotyčné beneficium samo; nýbrž musí dokonce ustoupiti tomu, kdož, třeba i později byl designován, řádným způsobem dříve nežli on dosáhl instituce kanonické. Maje instituci kanonickou může pak proti každému, kdo by v pokojném držení práv beneficiálních ho rušil, nastupovati žalobou věcnou (*actio in rem*).

D) *Provisio mimořádná.*

a) Právo devoluční.*)

§. 79.

Provisio je mimořádnou (*provisio s. collatio extraordinaria*), nepřisluší-li výjimkou tomu, komu právem by měla náležeti. Důvod *provisio mimořádné* je dvojitý: právo devoluční a papežské právo kolační. Devoluce zakládá se na tom, že když ten, kdo ku *provisi* jest oprávněn, *provisi* tuto buď vůbec nebo v předepsané

²⁶⁾ Srov. in VIto tituli de praebendis III. 4., de concessione praebendae et ecclesiae non vacantis III. 7.

²⁷⁾ Srov. hlavně Phillips VII. §. 400.

*) Literatura. Boehmer G. L. De jure conferendi beneficia ex jure devolutionis 1748. — Krenski Th. De jure devolutionis in provideudis beneficiis, dissert. inaug. v Berlíně 1853. — Encyklopedya kościelna v. Dewolucya IV. 180.

lhůtě nevykoná, nebo když jí vykoná způsobem protizákonným, právo beneficium obsaditi přechází pro tentokrát na představený úřad církevní.¹⁾ Týkáti se může devoluce jak označení osoby, tak instituce; vůbec ale může nastati jen tenkrát, lze-li opomenutí provise oprávněnému za vinu klásti.²⁾

Pořad devoluce je různý, tak jako i různá je provise. Totiž

1) Proměškal-li lhůtu patron, obsazuje biskup per liberam collationem.³⁾ V kterých případech patron, jenž presentoval kandidáta nespůsobilého, pozbývá práva opětne presentace, o tom bylo jednáno na str. 308.

2) Nepřisluší-li výjimečně biskupovi právo instituce, přechází tato v případě devoluce na něho.⁴⁾

3) Při beneficiích liberae collationis přechází provise jure devolutionis na metropolitu.⁵⁾ Totéž platí, obsazuje-li biskup společně s kapitolou.⁶⁾

4) Metropolita nebo nejstarší sufragán provincie ustanovuje také jure devolutionis kapitolního vikáře, opomene-li kapitola volbu (srov. výše str. 207.)

5) ●d metropolitu přechází provise na papeže.

6) Devoluce užiti nelze při osazování stolců biskupských nominací; přisluší-li ale volba kapitole, vykonával právo devoluční dříve metropolita⁷⁾ později papež.⁸⁾

¹⁾ Srov. tit. X. de supplenda negligentia praelatorum I. 10., in Clement I. 5.

²⁾ Srov. nález kongregace Trident. in causa Mantuana z 24. února 1720, Richter Trident. p. 455. n. 18.

³⁾ C. 2. X. de supplenda negl. I. 10, c. 12. X. de jure patronatus III. 38.

⁴⁾ C. 1. de suppl. negl. in Clem. I. 5.

⁵⁾ Čtvrtý sbor Lateránský (1215) zrušil ustanovení třetího sboru Later. (c. 2. X de concessione praebendae vel ecclesiae non vacantis III. 8), podle něhož provise v případě tomto na kapitolu přecházela; sr. c. 41 X de electionis I. 6, a Schulte Lehrb. §. 69. n. 5.

⁶⁾ C. 3. X. de suppl. negl. I. 10, c. 15. X. de concessione praeb. III. 8.

⁷⁾ Původně v případě tomto devoluce nenastala, srov. ještě Innocence III. c. 12, X. de concess. praeb. III. 8. Právo metropolitava uznává c. 41. X. de elect. I. 6. (čtvrtý sbor Laterán.), jenom že v případě nespůsobilosti kandidátovy obsaditi měl papež, c. 18. de electione in Vito. I. 6.

⁸⁾ Srov. konkordát Vídeňský z r. 1448, Walter Fontes p., 12.

Avšak z předpisů výše dotčených vyvinuly se buď na základě praxe, nebo zvláštních ustanovení některé odchylky, jež jsou buď všeobecné, nebo týkají se jen jednotlivých zemí. Tak uznává se vesměs, že devoluce nevztahuje se na panovníka, vykonávajícího presentaci nebo nominaci.⁹⁾ Mnohdy dostalo se zvláštní výsadou papežskou kapitolám práva obnoviti volbu, byla li první zrušena.¹⁰⁾

Ten, kdož právem devolučním obsazuje, jest povinen řídit se všemi podmínkami provise, tak jako kdyby obsazoval ten, jenž vlastně jest oprávněn. Lhůta čítá se od okamžiku, kde dověděl se o okolnosti, jež stanoví právní důvod devoluce.

b) Provisé papežská. — Beneficia reservata.*)

§. 80.

Tam, kde zřízení církevní je pravidelné, vykonává biskup veškeru vládu v obvodu své diecése; jemu přísluší proto též udílení beneficií. Zásada tato byla částečně zviklána papežskými právy kolačními. Odvolávajíce se na vrchní moc, která ve všech směrech správy církevní jim přísluší, pokládali se papežové za oprávněny, podrobiti všechna beneficia vyšší a nižší své kolaci, nebo jinak při obsazení jich spolupůsobiti.¹⁾ Tato omezení bi-

⁹⁾ Schulte Lehrb. §. 69. p. 12.

¹⁰⁾ Srov. na př. bullu Lva XII. „Ad dominici gregis“ z 11. dubna 1827 pro porýnskou provincii (text Walter Fontes p. 333, Schulte II. 63) §. 3. „Si vero aut electio minime fuerit canonice peracta, aut promovendus praedictis dotibus instructus non reperiatur, ex speciali gratia summus Pontifex indulgebit, ut Capitulum ad novam electionem, ut supra, canonico methodo valeat procedere.“

^{*}) Literatura. Nicolarts Laur. Compendiosa praxis beneficiaria ex concordatis inclytae nationis Germaniae, Regnorum Poloniae et Galliae cum s. sede ap. initis deducta, Colon. 1658. Walter §. 231. 232. — Phillips V. §. 228—234 — Encyklopedya kościelna v. Beneficya rezerwowane II. 164.

¹⁾ Srov. c. 2. de praebendis et dignitatibus in Vito III. 4. „Licet ecclesiarum, personatum, dignitatum aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum noscatur pontificem pertinere, ita quod non solum ipsa cum vacant potest de jure conferre, verum etiam jus in ipsis tribuere vacaturis.“ — Srov. c. 1. ut lite pendente nil innovetur in Clem. II. 5.

skupské kolace stávala se od století XII. stále určitějšími. — Dvojím způsobem pak vykonávali papežové vliv na osazování beneficíí papežské kolace: totiž prostředně, nebo bezprostředně. Prostředně ve formě příkazů zvaných *mandata de providendo*, totiž papež nařídil biskupovi, by určité osobě beneficium udělil. Nejčastěji vztahoval se takový mandát na beneficium, které ještě nebylo uprázdněno, udílela se jím tudíž zároveň expektativa. Avšak biskupové nepodrobovali se vždycky ochotně příkazu papežovu; odtud byla mandátům *de providendo* různá udílena forma. Nejprve doporučil papež svého kandidáta, prose biskupa, by mu beneficium udělil: byly to *literae mouitoriae*; jestliže biskup neuposlechl, obdržel kategorický rozkaz, lit. *praeceptoriae*, a když ani to neúčinkovalo, nařídil papež třetím mandátem, lit. *executoriae*, nucený výkon, jenž svěřen byl delegátovi k tomu cíli zvláště ustanovenému.²⁾ Rovněž kapitoly, jež členy své velhou povolávaly, dostávaly velmi zhusta mandáty *de providendo*, leda by si byly vymohly zvláštní výsady, osvobozující je od kolace papežské. Již ve století XIII. hrnuly se zevšad stížnosti na nesmírný počet mandátů; papež Alexandr IV. ustanovil (r. 1260), že žádná kapitola neobdrží více než 4 mandáty od téhož papeže.³⁾ Sněm Tridentský zrušil zároveň s expektativami i mandáty *de providendo*.⁴⁾

Vedle mandátů *de providendo* ubíralo se souběžně také bezprostřední udílení beneficíí. Z počátku vykonávali je papežové o závod s biskupy, *concurso, praeventione*: totiž kolace připadla buď papeži nebo biskupovi dle toho, kdo o uprázdnění benefícia dříve se dověděl. Nazývala se proto *collatio cumulativa*.⁵⁾ Odtud vznikaly velmi časté spory o platnost *provisae*; z toho důvodu jakož i proto, že nejčastěji biskup dříve nežli papež o uprázdnění se dověděl, nedosáhlo obsazování beneficíí podle zásady *prevenence* v praxi velkého významu. — Chopili se tudíž papežové prostředku jiného: určité kategorie beneficíí byly úplně z biskupské

²⁾ P. c. 7. 30. 37. 38. 40. X. de rescriptis I. 3. Mandáty sahají až do čusů Inocence II. (1130—1143) sr. Jaffé Regesta č. 5587.

³⁾ Concil. Colonien. a. 1260 c. 13., Hartzheim Conc. Germ. t. III. 393.

⁴⁾ Trid. sess. 24. c. 19. de reform.

⁵⁾ C. 13. 14. 31. de pruebendis et dign. in. VIto III. 4.

kolace vyloučeny a udílení jich papeži vyhrazeno. Teprve tato beneficia reservata dodala provisi papežské vlastního významu.

Reserváty papežské počínají od Klementa IV. (1265—1269); v konstituci „Licet ecclesiarum“⁶⁾ vyhradil on sobě udílení všech beneficií, která se uprázdnila „apud sedem Apostolicam.“ to jest dle autentického výkladu Bonifáce VIII. (1294—1303)⁷⁾, jestliže beneficiát zemřel v Římě či vůbec v residenci dvoru papežského, nebo nikoliv dále nežli dva dny cesty (non ultra duas diaetas legales) od toho místa.⁸⁾ Dle ustanovení Řehoře X. pak vydaného na druhém sboru Lyonském (r. 1274) měl papež obsaditi beneficium během měsíce, jinak nabyl opět biskup práva kolace.⁹⁾ Pozdější papežové, hlavně pak Jan XXII. (1316—1334)¹⁰⁾ a Benedikt XII. (1334—1342) rozšířili znamenitě kategorii vyhrazených beneficií, která mimo to od časů Jana XXII. tvořila stálý předmět regul kancelářských¹¹⁾ (v. výše str. 52.) a tím i v praxi ještě více se ustálila. Památná bulla Benedikta XIII. „Ad regimen“¹²⁾ z r. 1335 vypočítává kromě dotčených již ještě celou řadu rezervátů, z nichž větší díl zakládá se na obecné zásadě, že papež obsazuje beneficia, o jejichž uprázdnění jakýmkoli způsobem ať prostředně či bezprostředně se přičinil.¹³⁾ Zejmena jsou podle této konstituce vyhrazena: a) jako dříve ta beneficia, která se uprázd-

⁶⁾ C. 2. eod. — Klement IV. dovolává se v té příčině starého obyčeje „antiqua consuetudo.“ ačkoli v dekretálech Řehořových o takovém obyčeji není ani zmluky, srov. o tom Phillips V. str. 509.

⁷⁾ C. 34. eod., por. c. 1. de praebendis in Extravag. commun. III. 2.

⁸⁾ Na diaeta legalis počítalo se 8 mil vláských, totiž asi 2 míle naše.

⁹⁾ C. 3. de praeb. in VIto III. 4.

¹⁰⁾ V bullách „Execrabilis“ c. 1. de praeb. apud Joan. XXII. tit. 3., c. 4. de praeb. in Extrav. com. III. 2. a „Ex debito“ c. 4. de elect. in Extrav. com. I. 3.

¹¹⁾ Regulae canc. 1—9. II. 30. Riganti Comment. t. I. p. 269. sq., t. II. p. 31. II. 145.

¹²⁾ C. 13. de praebendis in Extrav. commun. III. 2.

¹³⁾ Těmto beneficiím říkalo se „in curia vacantia“, beneficia pak, jež uprázdnila se smrtí beneficiátovou v Římě, „apud sedem apostolicam vacantia“, Phillips V. 487.

nila smrtí beneficiátovou apud sedem apostolicam a mimo to o) byl-li beneficiát papežem s úřadu složen, anebo na jiné beneficium přeložen; c) jestliže papež přijal resignaci; d) jestliže odřekl konfirmaci, nebo zamítl postulaci; e) jestliže udělil beneficium incompatible, čímž se upráznilo beneficium dřívější. K rezervátům náležejí dále také všechna beneficia po kardinálech a kurialistech. Kromě těchto rezervátů všeobecných, které vztahovaly se na celou kategorii beneficií, byly ještě reservationes speciales, jimž podléhaly na základě zvláštních titulů jednotlivé kostely, nebo beneficia. Vůči tak rozšířeným rezervátům stala se ovšem kolační práva biskupská téměř ilusorními. To zavdalo podnět ke všeobecným stížnostem, které tím více byly oprávněny, jelikož udělení beneficií v kurii co do volby kandidátů nepodléhalo dostatečné kontrole, a že zvítězilo často úsilí kužlí nehodných a tím také způsobovala se křivda duchovním zasloužilým, kteří nechtěli, nebo nemohli beneficií v Římě se domáhat. Nejpatrněji objevily se všechny stinné stránky rezervátů v dobách papežského schismatu, kde každý papež udíleje hojná beneficia, způsobem tím hleděl získati si přívrženců. Pročež domáhal se již sbor Kostnický obmezení mandátův a rezervátů papežských;¹⁴⁾ následkem toho přislíbil Martin V., že mandáty nerozdá více než dvě třetiny beneficií.¹⁵⁾ Regule kancelářské vyložily předpis ten tím způsobem, že vyhradily papeži beneficia, která se uprázdní ve dvou třetinách roku a tedy v osmi měsících (lednu, únoru, dubnu, květnu, červenci, srpnu, říjnu a listopadu), kteréžto proto nazývaly se *menses papales*; biskupům zachovávajícím residenci byly přidány ještě dva měsíce, tak že v měsících lichých, leden, březen atd.) konferovali papežové, v sudých biskupové (*alternativa mensium*).¹⁶⁾ Tak tedy byly sice mandáty *de providendo* obmezeny, avšak rezerváty nabyly nového základu. Podle usnesení sboru Basilejského měly přestatí všechny rezerváty vyjímaje ty, které vytčeny byly prvotně v bulle Klementa IV. „*Licet eccle-*

¹⁴⁾ Concil. Constant. sess. 40. p. Hübler Die Constanzer Reformation u. die Concordate (1867) str. 77.

¹⁵⁾ O této *reservatio octo mensium* pojednává první díl desáté regule kancelářské (Riganti II. 31) vydané Mikulášem V. (1447—1455).

¹⁶⁾ Část druhá výše dotčené regule připojena od Klementa VIII. (1592—1605.)

siarum.“¹⁷⁾ Toto usnesení sněmovní nenabylo stvrzení Eugenia IV., ani moci právní vůbec; avšak bylo se ho přece dovoláváno a zejména též se strany světských vlád a žádáno na zrušení nebo zmenšení rezervátův. Odtud bývala záležitost tato nejčastěji upravována konkordáty a proto utvořily se v té příčině v jednotlivých zemích různé poměry. Ve Francii byly rezerváty zrušeny konkordátem mezi Lvem X. a Františkem I. (r. 1516);¹⁸⁾ kdežto konkordát Vídeňský z r. 1448 uznal střídání měsíců papežských jakož i ostatní rezerváty v téže rozsáhlosti jako bulla „Ad regimen.“¹⁹⁾ Avšak i v Německu byly později obmezeny dílem zvláštními výsadami udělenými biskupům či kapitolám,²⁰⁾ dílem pozdějšími konkordáty.²¹⁾ Kromě toho vyjmuta byla všeobecně benefícia postavená pod světský patronát. V Rakousku zrušil všechny rezerváty císař Josef II.;²²⁾ konkordát z r. 1855 ponechal je jenom potud, pokud přiznal papeži právo udělení první nebo druhé hodnosti kapitolní (viz výše str. 276).

V Polsce nenabýly rezerváty papežské nikdy oněch rozměrův jako v Německu; zákony zemské dbaly toho pilně, aby v té příčině biskupové na právích svých nebyli zkracováni. Již za dob dřívějších byly vydávány proti tak zvaným kurtizánům (romanistae, cursores) duchovním totiž, kteří za účelem nabytí beneficií utíkali se do Říma, četné zákony, zapovídající to pod trestem konfiskace

¹⁷⁾ Conc. Basileense sess. 12. decretum de electionibus, sess. 23. c. 6. decr. de reservationibus. V ustanovení posléze dotčeném praví se: „reservationibus in corpore juris expresse clausis . . . exceptis;“ ale výraz „corpus juris“ nezahrnoval ještě v oné době sbírky Extravagancí, sr. výše str. 49.

¹⁸⁾ Ohledně mandátů bylo ustanoveno, že papež po celou dobu svého panování kolatory, kteří nejméně 10 beneficií mají na rozdání, obtížiti může pouze jedním, kolatory mající k dispozici více než 50 beneficií, nejvíce dvěma mandáty. Srov. příslušný odstavec konkordátu André Droit canon II. 335.

¹⁹⁾ Münch Concordate str. 88. Walter Fontes. p. 109. taktéž Koch Sanctio pragmatica Germanorum (1789) str. 201.

²⁰⁾ Příklady u Phillipse V. str. 528.

²¹⁾ V arcidiecési Hnězdecko-Poznaňské jsou kolaci papežově vyzrazeny hodnost kapitolního probošta, jakož i kanonikáty uprázdněné v nerovných měsících, bulla „de salute animarum“ §. 21. Na tato místa jmenuje král, a papež uděluje instituci kanonickou na základě biskupova vysvědčení.

²²⁾ Dv. d. ze dne 7. října 1782.

majetku a vypovězení.²³⁾ Přes to nepřestávaly kolace papežské. Aby se učinila přítrž sporům z toho plynoucím, uzavřel král Zikmund I. s papežem Klementem VII. (r. 1525) konkordát, jímž měsíce liché deklarovány byly za papežské, biskupům pak zůstavena kolace beneficí, která se uprázdnila v měsících sudých.²⁴⁾ Každá provise proti této alternativě předsevzatá měla býti neplatná. Však ani v těchto rozměrech rezervace se neudržely, poněvadž častými výsadami papežskými právo udílení beneficia králům a biskupům bylo postoupeno.²⁵⁾ Předpisy proti kurtizanům byly ještě v minulém století obnovovány²⁶⁾ v době, kde ustanovení sněmovní, zejména pak pacta conventa, stále králům na mysli kladou, by nezadali žádné z práv, která jim ohledně udílení beneficí přísluší.²⁷⁾

Vůči rozvoji, jakého dostoupila záležitost rezervátů papežských od století XV. ve všech téměř zemích, nemá zákonodárství pozdější ohledně tohoto předmětu již velký význam. Co se těchto pozdějších předpisů týká, podotýkáme jen, že sbor Tridentský zrušil tak zvané reservationes mentales, totiž taková opatření papežská, jimiž se zachovávalo beneficium kandidátu, jehož jméno se neudalo,²⁸⁾ dále že Pius V. (1566—1572) vyhradil provisi papežské beneficia odňatá držitelům pro kacířství,²⁹⁾ nebo svato-

²³⁾ Volumina legum I. 561., srov. Bandtkie *Historya prawa polskiego* (1850) str. 304.

²⁴⁾ Text u Zařaszowského *Jus polon. d. I.* p. 640.

²⁵⁾ Cit. článek církevní encyklopedie str. 166.

²⁶⁾ Srov. hlavně konstituci sněmu Grodzińského z r. 1726, titul: „poselstwo do Rzymu z reasompcyą praw co do patronatu i o kortezanach“ *Volum. leg. VI.* 408 (srov. tamže p. 658). Srov. ostatně Bandtkie str. 567.

²⁷⁾ Konstituce Vladislava IV. z r. 1641. tit. *Jura patronatus*, Vol. IV. 13. sněmu volebního 1674. tit. *articuli pactorum conventorum* (Jana III.) §. *jura Majestatis*, Vol. V. 263, sněmu pacificationis 1699. tit. *Jus patronatus* Vol. VI. 58, sněmu pacificationis 1717. tit. *Traktat warszawski* z r. 1716., §. *Nikogo* Vol. VI. 231, cit. v notě předechozí konstituce sněmu Grodzińského 1726, sněmu pacificationis 1736. tit. „modyfikacya konstytucyi Grodzińskiey“ Vol. VI. 658, sněmu volebního 1764. tit. *articuli pactorum conventorum* §. *Jura patronatus* Vol. VII. 199.

²⁸⁾ *Trid. sess. 24 c. 19. de reform.*

²⁹⁾ *Const. „Cum ex Apostolatus“* z r. 1567 a „*Decet Romanum*“ z r. 1571. *Bull. IV. p. II. p. 227. p. III. p. 371.*

kupectví,³⁰⁾ dale beneficia, která nebyla udělena na základě konkursu, ačkoliv konkurs je předepsán³¹⁾ a konečně beneficia, která se uprázdnila v době, kdy stolec biskupský osiřel;³²⁾ Řehoř XIII. (1572—1585) beneficia, při nichž se resignace nekonala v té formě, jakou on předepsal;³³⁾ Sixtus V. (1585—1590) beneficia, která byla odňata klerikům, kteří shodili roucho kněžské.³⁴⁾

E) *Nabytí dráby.* *)

§. 81.

Jakkoli ten, kdo na úřad církevní byl obrán, tohoto provedenou institucí kanonickou nabývá, nesmí přece o své újmě beneficium své zaujati, nýbrž má v jeho držení vrchností církevní býti uvedeu.¹⁾ K tomu slouží zvláštní slavnostní úkon, institutio corporalis, též investitura, u nás obyčejně installatio zvaný, ačkoli, jak shledáme, jest význam názvu nejposléze dotčeného mnohem užší, kdežto investitura znamená původně tolik, co instituce kanonická.²⁾

Formy fysické instituce jsou pro různé úřady různé, totiž:

a) Biskup nastupuje na úřad nastolením (intronisatio) tak totiž, že za slavných služeb božích zasedne na stolec biskupský v katedrále a přijímá hold veškerého duchovenstva. Obyčejně koná se nastolení bezprostředně po konsekraci; biskup

³⁰⁾ Const. „Intolerabilis multorum“ z r. 1569. Bull. IV. p. III. p. 67.

³¹⁾ Const. „In conferendis“ srov. výše str. 314. p. 6.

³²⁾ Const. „Sanctissimus“ z r. 1568. Bull. IV. p. III. p. 267.

³³⁾ Const. „Humano vix iudicio“ z r. 1584. Bull. IV. p. IV. p. 41.

³⁴⁾ Const. „Cum Sacrosanctum“ z r. 1588. Bull. t. V. p. I. p. 142: potvrdil ji Benedikt XIII. konstitucí „Apostolicae sedis“ z r. 1725. Bull. XI. p. II. p. 100.

*) Literatura Phillips VII. §. 401—403. Walter §. 238. Ginzel II. 247. Schulte Lebrb. §. 66. Encyklopedya kościelna v. Installacya, Introdukcyja, Intronizacya t. VIII. 204. 227. 229.

¹⁾ C. 18. 28. de praebendis in VIto III. 4.

²⁾ Dovojuje toho Phillips VII. §. 401, ve dřívějších nařízeních rak. užívá se zhusta výrazu „Investitur“ ve smyslu instituce kanonické, srov. též Helfert §. 167.

jest k ní oprávněn zvláštní bullou konfirmační, která též při té příležitosti předčítána býti má.³⁾

b) Při kanonikátech sluje investitura *installatio* ve vlastním slova toho smyslu, a zakládá se ve slavném uvedení nového kanovníka na místo v kapitole mu určené (*sedes in capitulo*) a v choru (*stallum in choro*), odkud právě název *installatio* pochází. Mimo to odříká kanovník vyznání víry (viz §. 82) a vykoná přísahu stanovami předepsanou. Instalace sama pak konati se má u přítomnosti celé kapitoly, jinak je neplatna.⁴⁾

c) Ostatní beneficiáty uvádí v úřad biskup nebo jeho delegát,⁵⁾ nyní obyčejně děkan; investitura nazývá se tu *introductio*. S jakými obřady *introductio* předsevzítí se má, určuje se buď obyčejem nebo diecésními předpisy; obřady ty zakládají se zejména u farářů na symbolickém odevzdání kostela předáním klíčův.⁶⁾

S úřadem dostává se beneficiátovi zároveň i *prebenda* (obročí) čili t. zv. *temporalia*. Mnohdy však bývá předepsán ještě zvláštní úkon odevzdání *temporalii* hlavně k tomu cíli, aby se vidělo, v jakém stavu beneficiát jmění beneficiální ve svou správu přejímá. Diecésní zákonodárství rozhoduje o tom, zdali a v jaký způsob odevzdání obročí dítí se má; obyčejně účastňuje se bo mimo biskupského delegáta i patron, jakož i zástupcové osadníkův a a podle zákonů státních i zástupce vládní. V Rakousku udílela *temporalia* za panování systému Josefinského vláda sama beze spolupůsobení biskupova;⁷⁾ za to ale byla konkordátem uznána zásada, že právo ke statkům církevním je výsledkem kanonické instituce a že tudíž jen takto ve správu beneficiátovu odevzdány

³⁾ P. Benedictus XIV. de synodo dioec. t. 2. c. 5. n. 3.

⁴⁾ Cos jiného byla dříve t. zv. *receptio in canonicum*, t. j. úkon, jímž kapitola do svého středu přijímala duchovního bez ohledu na to, nabyli-li již kanonikátu nebo teprve jen expektativy; o resepci viz hlavně Phillips VII. §. 402.

⁵⁾ C. 28. de praebendis et dignitatibus in VIto III. 4. Dříve příslušela introdukce arcijabnům, c. 7. X. de officio archidiaconi I. 23.

⁶⁾ O ceremoniálu v diecésních polských v. Encyklopedya kościelna v. Introdukcya VIII. 227.

⁷⁾ Srov. instrukce pro krajské úřady z 21. ledna 1783 a z 29. ledna 1800, dv. dekrety z 29. března 1785, 23. ledna 1812 a 31. prosince 1812.

býti mohou.⁸⁾ Tím byla instalace uznána za úkon biskupské pravomoci. Odtud odevzdával temporalia delegát biskupský, a sice za účastenství patrona a členů výboru či dozorcí rady kostelní.⁹⁾ Zákon ze dne 7. května 1874 konečně ponecháváje vrchnosti církevní co do udílení spiritualií úplnou volnost, ustanovuje, že temporalie odevzdávati má úřad státní za spolupůsobení biskupa farní obce a pokud tyto úřady a prebendy postaveny jsou patronátem pod světským, též za účastenství patrona.¹⁰⁾

Instituce fysická nemá ale jenom význam jako doplnění provise kanonické, nýbrž způsobuje i sama sebou bez ohledu na platnost nebo neplatnost předchozích úkonů kolečnických určité následky právní, právě tak jako držení v oboru práva soukromého. Zákon chrání každého, kdo v držení benefícia řádně byl uveden, před jakýmkoli činy rušivými, byť se i tyto na silnějším titulu právním zakládaly.¹¹⁾ K tomu cíli dány jsou držiteli nebo tomu, jenž z držby byl vypuzen, právní prostředky obrany, jež jsou tím účinnější, ano rozhodnutí sporu se děje řízením rychlým a méně formálním (*possessorium summarissimum*), které v právu procesuálním seznáme. Kromě této ochrany, kterou právo každému držiteli poskytuje, způsobuje pod určitými podmínkami držení benefícia ještě obsáhlejší právní účinky. Na základě regul kancelářských byly totiž všeobecně přijaty následující dvě zásady:

a) Kdo nabyl držby benefícia a držel je pokojně (*pacifice*) celý rok, ten a takový nemůže býti žalován žalobou *possessorní*, nýbrž jen *petitorní* a podlehne tedy žalobci jenom tenkrát, dokáže-li žalobce během řízení, že mu k beneficiu přísluší právo sil-

⁸⁾ Art. 27. „Cum jus in bona ecclesiastica ex canonica institutione derivet, omnes qui ad beneficia quaecunque vel majora, vel minora nominati seu praesentati fuerint, bonorum temporalium eissem annexorum administrationem non nisi virtute canonicae institutionis assumere poterunt.“

⁹⁾ Shodně s usneseními biskupské konference z r. 1856 podanými při min. nař. z 15. října 1858, č. 1282, sr. jmenovitě §. 20 instrukce o správě jmění církevního, Archiv d. 16, str. 223.

¹⁰⁾ §. 7. řečeného zákona; připověděné tam nařízení, jež určiti mělo blíže spolupůsobení vlády, nebylo dosud vydáno. Nař. pak z 22. května 1874, č. 311 (Archiv d. 36. str. 287), ustauovuje, by se zatím setrvalo při dosavadním obyčeji.

¹¹⁾ C. II. de restitutione spoliatorum II. 13., C. 28 de praebendis in VIto III. 4.

nější.¹²⁾ Regula, jež obsahuje toto ustanovení, nazývá se regula de annali possessore a pochází ve své nynější formě od papeže Julia III. (1550—1555).¹³⁾

b) Pokojné držení tříleté může způsobit i úplné nabytí benefícia a to pod těmito podmínkami: 1) že držitel nabytí držby způsobem bezvadným, hlavně že jí nenabytí úplatně (simonia); 2) že se opírá o titul právní, tudíž o instituci kanonickou, třebaž by tato v daném případě byla neplatná; 3) že konečně držbu vykonával bona fide totiž nevěda, že beneficium po právu mu nenáleží.¹⁴⁾ Je to tedy nabytí práva vydržením. Zavedla je regule kancelářská papeže Kalixta III. (1455—1458), regula de trienniali possessore patrně pode vlivem oné středověké nauky, která nečiníc náležitý rozdíl mezi právem soukromým a veřejným, pojmy práva občanského na všechny poměry právní přenácela, byť i tyto rázu soukromého úplně byly prosty.

Kdo samovolně vetře se v držení benefícia (intrusus, invasor) propadá klatbě a musí vrátiti důchody, jichž se mu proti právu dostalo.¹⁵⁾

F) Právní účinky provise.

§. 82.

Právní účinek provise je vůbec dvojitý: ona jednak na beneficiáta přenáší správu úřadu církevního v určité vyznačeném obvodu, jednak označuje postavení jeho v ústrojí hierarchickém. V tom i onom směru plynou z provise určitá práva a povinnosti beneficiátovy.

I. Obvod úřední působnosti beneficiátovy nelze vytknouti všeobecně, neboť závisí na podstatě dotčeného úřadu; jenom co

¹²⁾ Exceptione annalis possessionis mohl se držitel hájiti i proti tomu, kdo domáhal se držení na základě dřívějšího mandátu de providendo, sr. Phillips VII. 521.

¹³⁾ Riganti Comment. ad regul. canc. reg. 35. (III. 149). Zdá se, že v původní formě vydal ji již Eugen IV. (1431—1447).

¹⁴⁾ O podmínkách vydržení sr. Benedikta XIV. De synodo dioec. l. 12. n. 9. Riganti regula 36. III. 152.

¹⁵⁾ C. 3. X. de institutionibus III. 7. glossa ad c. 10. X. de renunciatioue I. 9.

do používání prebendy s úřadem spojené (v. §. 35) platí pro všechna beneficia určitá všeobecná pravidla, o nichž ale příhodněji jednati lze ve právu majetkovém. Mezi povinnostmi beneficiátovými pak má jen jediná ráz všeobecný, totiž ta, že beneficiát je povinen osobně spravovati úřad mu svěřený a že tudíž má stále se zdržovati v místě svého úřadování. Povinnost tato nazývá se *residentia*.¹⁾

Předpisy o residenci čili sídelnosti vyvíjely se týmž směrem jako záповědi kumulace č. hromadění; ačkoli byly obnovovány ustavičně,²⁾ nebyly přece s to docíliti, aby se jich v praxi šetřilo. Příčina toho vězela jednak v tom, že právě oněch záповědí slučování beneficií šetřeno nebylo, což samo sebou již podvracovalo zásadu sídelnosti, jednak také v tom, že k postavení vyššího duchovenstva pojila se kromě povinností církevních i jiná ještě zaměstnání veřejná, jež často stálou jich přítomnost při králi nebo na dvoře panovnickém vyžadovala. Reformuje dřívější právo vydal sněm Tridentský v té příčině nové předpisy,³⁾ o něž se nynější právo hlavně opírá.⁴⁾ Nyní vymezena je povinnost residenční takto:

a) Biskup nesmí opustiti diecési bez vážných příčin; netrvá-li nepřítomnost déle než dva, na nejvýše tři měsíce do roka — ať nepřetržitě či s přerývkami — jest ospravedlnění její otázkou svědomí. Ale ani v tom případě nesmí se biskup z diecése vzdáliti v době adventní, velkonočního postu, o svátku narozenin Páně, o svátcích velkonočních a svatodušních, pak o Božím Těle.⁵⁾

¹⁾ Schulte II. §. 52. Lehrb. §. 84., Phillips VII. §. 361. §. 387—389. Walter §. 220.

²⁾ Již na sboru Nicejském r. 325., c. 19. 23. C. 7. qu. 1., sr. tamtéž c. 20. 21. 24. 25. 47. 49., dále tituli X. de clericis non residentibus in ecclesia vel praebenda III. 4., in Vito III. 3.

³⁾ Trid. de reform. sess. 6. c. 1. 2., sess. 21. c. 3., sess. 22. c. 3., sess. 23. c. 1., sess. 24. c. 12.

⁴⁾ Spor byl o tom, zakládá-li se povinnost residenční na jus divinum, či na právu positivním, srov. Benedikta XIV. De synod. dioc. l. 7. c. 1. Správně soudí Walter (§. 220 p. 1.), že otázka ta je bezvýznamná. Zásada residence sama vyplývá nepopíratelně z poústaty úřadu církevního a je tudíž v tom smyslu juris divini čili naturalis; ale bližší její okreslení zakládá se na právu positivním a možno tudíž v případech mimořádných od ní se uchýliti.

⁵⁾ Trid. sess. 23. c. 1. de reform.

Delší nepřítomnost omlouvá jen pozvání papežské nebo nezbytnost (*urgens necessitas*) účastniti se koncilu nebo aněmu; ⁶⁾ v každém jiném případě třeba je zvláštního písemného svolení papežova. Papež udílí je na návrh kardinálské kongregace *super residentia episcoporum* (viz str. 173), kterou papež Urban VIII. jakožto stálý odbor kongregace Tridentské zřídil (r. 1634) a jí všechny záležitosti residence biskupů se týkající přikázal. ⁷⁾ Benedikt XIV. pak ji znova zorganizoval. ⁸⁾

Biskup, který poruší povinnost sídelní, ztrácí ipso jure díl svých ročních důhodů pro *rata temporis absentiae*, to jest poměrně k času své nepřítomnosti, jež věnují se buď ve prospěch fabriky *ecclesiae* nebo místních chudých. ⁹⁾ Kdyby ale biskup přes tento trest přece tyrdošijně residenci zanedbával, jest povinen *metropolitae*, nebo po případě, že by on sám viny té se dopouštěl, nejstarší sufragán pod trestem osobního interdiktu nejdéle během tří měsíců o tom papeži podati zprávu. Papež pak může v takovém případě přísnějších prostředků užiti, ano i viníka s úřadu složiti. ¹⁰⁾

Rovněž i kardinálové, kteří mají svou diecési, jsou povinni zachovávatí residenci; sprostění této povinnosti jsou jenom v době konklave a po dva měsíce po korunovací papeže. ¹¹⁾

b) Farář a vůbec žádný beneficiát, který má *beneficium* se správou duchovní, nesmí osadu ani na krátký čas beze svolení biskupova opustiti, ¹²⁾ a smí biskup dispens déle než dva měsíce trvajcí jen z důvodů velice vážných uděliti. ¹³⁾ Beneficiát pak musí za sebe na čas nepřítomnosti své zříditi zástupce č. vikáře. ¹⁴⁾

⁶⁾ Konstituce Urbana VIII. „*Sancta synodus*“ z 12. prosince 1634 (Bull. V. 270), která sčuzuje důvody mnohem povšechnější, uvedené v zákoně Tridentském (sr. níže pozn. 13.).

⁷⁾ Cit. konstituce.

⁸⁾ Konstituce „*Ad universae*“ ze dne 3. září 1746 (Bull. Bened. XIV. t. II. 128).

⁹⁾ Trid. sess. 23. c. 1. de ref.

¹⁰⁾ Trid. sess. 6. c. 1. de ref. a cit. konstituce Urbana VIII.

¹¹⁾ Cit. konstituce Urbanova.

¹²⁾ Nález kongregace Tridentské v Richtrově Trident. p. 37 n. 9.

¹³⁾ Jako důvody vypočítává nález sněmu Tridentského (sess. 23. c. 1. de reform.) „*christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, evidens ecclesiae utilitas.*“ Mor nebo válka neospravedlnující vzdálení se beneficiátovo, sr. *Fagnani Comment. in c. 17. X. de clericis non resident III. 4. n. 38.*

¹⁴⁾ Trid. sess. 23. c. 1. de ref.

Několikadenní dovolenou udílí v zastoupení biskupově též děkan podle obyčeje v diecési panujícího. — Beneficiát, který samovolně se vzdálil, ztrácí ipso jure poměrnou část důchodů, kterou vydati musí pro fabriku nebo chudé, nečekaje ani na výrok soudu. Trvá-li nepřítomnost déle a nevrátí-li se beneficiát ani na vyzvání zpět může biskup i přísnějších trestů se uchopiti, ano i prebendu odejmouti. ¹⁵⁾

c) Kanovník jedná proti povinnosti residenční, je-li vzdálen déle nežli tři měsíce do roka; ¹⁶⁾ však kapitolskými stanovami může i menší lhůta býti stanovena. ¹⁷⁾ Jestliže se vzdálí, ztrácí kanovník za první rok své nepřítomnosti polovici důchodů, kterou na výrok soudní vydati musí; druhý rok ztrácí důchod celoroční a je-li vzdálen ještě déle, může i prebendy zbaven býti. ¹⁸⁾ K zachování residence měly též sloužiti tak zvané *distributiones quotidianae*. Když totiž společný majetek kapitol na jednotlivé prebendy byl rozdělen (sr. výše str. 188), ponechána přece část důchodů jako majetek společný, z něhož každého dne připadá určitý podíl (*punctum*) jednotlivým kanovníkům, kteří v choře jsou přítomni. ¹⁹⁾ Sněm Tridentský určil k tomu cíli třetinu důchodů ustanoviv, že podíl kanovníka v choru nepřítomného připadnouti má *fabrice ecclesiae* nebo kmenovému jmění kostelnímu. ²⁰⁾ V novější době ale vyšly *distributiones quotidianae* z obyčeje. — Jubilovaní kanovníci, ti totiž, kteří po 40 let úřad kanovníka zastávají, zbaveni jsou povinnosti sídelní. ²¹⁾

d) Držitelé prostých benefícií (vyjmouc kanonikáty) povinni jsou zachovávatí residenci jen tenkrát, vyžaduje-li toho výslovně fundace. V případě opačném však mohou za sebe ustanoviti zástupce.

¹⁵⁾ Trid. cit a c. 11. X. de clericis non residentibus III. 4.

¹⁶⁾ Trid. sess. 24. c. 12. de ref.

¹⁷⁾ Náiez kongregace Trident. z r. 1573 u Richtra p. 357. n. 58.

¹⁸⁾ Trid. sess. 24. c. 12. de ref.

¹⁹⁾ Přítomnost v choru nazývají na rozdíl od residence *interessentia*. Někdy byly *distributionis quotidianae* vypláceny *in natura*; prameny nazývají je též *praesentiae*, *interessentiae*, *victualia*, *beneficia manualia*.

²⁰⁾ Trid. sess. 22. c. 3. de ref.; díl, jehož kanovník pozbývá, nazývá se *fallentia*.

²¹⁾ Sr. Benedikt XIV. De synodo dioec. l. 13. c. 9. n. 15.

Povinnosti sídelní prost je, kdo oddal se studiu teologie nebo práva kanonického na universitě, a sice po pět let a se svolením biskupa po sedm let; učitelé těchto předmětů pak po celou dobu svého učitelování.²²⁾ Beneficiát, kterému svěřena je cura animarum, musí však za sebe dáti zástupce.²³⁾ — V Polsce čelily remonstrace duchovenstva proti zákazům kumulace (str. 326) zároveň i proti předpisům, týkajícím se residence. V tom ohledu pak zmocnilo breve Řehoře XIII. z 8. dubna 1578 nuncia uděleti dispense.

II. V ohledu hierarchickém plyne z provise poměr představenství a závislosti, který naznačují výrazy majoritas a obedientia.²⁴⁾ Beneficiát zavázán je k poslušnosti (obedientia canonica) vůči tomu, komu v ústrojí hierarchickém je podřízen; tudíž každý bezvýjimečně vůči papeži, beneficiáti v obvodu diecése mimo to také ještě vůči biskupovi.²⁵⁾ Závislost tato vyplývá z podstaty primátu a episkopátu jakožto jedna z hlavních základů zřízení církevního. Poměr pak k jiným vrchním církevním jako k patriarchům, primasům, metropolitům atd. zakládá se na historickém vývoji a právu pozitivním a odtud jsou meze poslušnosti ohledně těchto často obmezeny, neboť poslušnost týká se tu nikoli celé úřední působnosti poddaného jim beneficiáta, nýbrž pouze jednotlivých směrů jejich. Takovým jeví se jmenovitě poměr biskupa k metropolitovi.

Tato páska závislosti, která mezi sebou spojuje držitele různých církevních úřadů, plyne ze samého fakta provise: beneficiát povinen je poslušností svému představému, i kdyby je byl výslovně ani neslíbil. Avšak zákony často předpisují, by každý, kdo nastupuje na úřad, zvláštní přísahou stvrdil obedienci svému hierarchickému přednostovi.²⁶⁾ O přísaze, kterou biskupové skládali

²²⁾ C. 5. X. de magistris V. 5. c. 34. X. de electione in VIto I. 6.

²³⁾ Někteří však mají za to, že dispense tato ustanoveními sočmu Tridentského byla zrušena; sr. proti tomu Phillips VII. 389.

²⁴⁾ Schulte II. §. 49. Lehrb. §. 39., Phillips II. §. 80. 81. Lehrb. §. 73—74.

²⁵⁾ Srov. tituli de majoritate et obedientia X. I. 33 in VIto I. 17. apud Joannem XXII. I. 2. in extrav. commun. I. 8.

²⁶⁾ Sr. c. 6. D. 33. (ex concilio Toletano a. 675) „Quamquam omnes, qui sacris mancipantur ordinibus, canonicis regulis teneantur

metropolitům a dosud ještě skládají papeži, zmínili jsme se již na str. 329. Rovněž i držitelé beneficií, s nimiž spojena je správa duchovní nebo jurisdikce, skládají přísahu věrnosti a posluženství biskupovi,²⁷⁾ oproti tomu osvobození jsou od ní držitelé beneficií prostých,²⁸⁾ vyjma že by byli již před tím proti poslušnosti se provinili.²⁹⁾ — Bez ohledu na závazek obediencie jeví se stupňování úřadů církevních ještě v zevnějším prvenství, které přísluší úřadu vyššímu před nižším; to nazývá se *praeeminentia* nebo *praecedentia* a pokud se zakládá na příznacích zevnější pocty *reverentia*.³⁰⁾

Kromě přísahy věrnosti a poslušnosti povinni jsou beneficiáti složití také vyznání víry, *professio fidei*,³¹⁾ a to dle ustanovení sněmu Tridentského:

a) Biskupové nejprve písemně během procesu informačního (srov. str. 328) a po konfirmaci na nejbližší synodě provinciální;³²⁾

b) kanovníci při instalaci nebo nejdéle ve dvou měsících potom, a to jak před biskupem, tak před shromážděnou kapitolou, jinak by pozbyli práva bráti důchody;³³⁾

c) držitelé beneficií se správou duchovní v téže lhůtě a pod těmitéž následky do rukou biskupových.³⁴⁾

Vzorec vyznání předepsal dle příkazu sněmu Tridentského papež Pius IV. v bulle „*Injunctum nobis*;³⁵⁾“ dekretem Tridentského

adstricti, expedibile tamen est, ut promissionis sua vota sub cautione spondeant, quos ad promotionis gradus ecclesiastica probat disciplina. Solet enim plus timere quod singulariter pollicetur, quam quod generali sponsione concluditur.“

²⁷⁾ Jest to obecné právo obyčejové, vyslovené též často zákony diecésními — srov. *Schulte* II. 291. *Węzyk de majoritate et obedientia* p. 138. *Zbiór poznański* p. 347 c. 10.

²⁸⁾ C. 3. X. h. t.

²⁹⁾ C. 9. X. h. t.

³⁰⁾ Obzvláště o tom *Phillips* II. §. 78. 79. a *Lehrb.* §. 73.

³¹⁾ *Sr. Schulte* II. §. 50. *Phillips* *Lehrb.* §. 230.

³²⁾ *Trid. sess.* 25. c. 2. de reform.

³³⁾ *Trid. cit.* a nálezy kongregace *Trident. in causa Cothac.* z r. 1726 a *Tirasonensi* z r. 1782 ve vydání *Richtrově* p. 353 n. 19. 24.

³⁴⁾ *Trid. cit.* §. *Provisi.*

³⁵⁾ *Bulla* z 13. listop. 1564. v *Richterově* *Trid.* p. 574.

kongregace ze dne 20. dubna 1877 připojen k němu odstavec, obsahující uznání dogmatických nálezů sněmu Vatikánského.³⁶⁾

Titul III.

O uprázdnění beneficíí.*)

§. 83.

1. Nejobyčejnějším způsobem uprázdnění se beneficia je smrt beneficiátova. Není-li smrt dokázána, může beneficiát výrokem soudu duchovního za mrtvého býti prohlášen, ba biskup smí i bez předchozí deklarace smrti beneficium neprodleně obsaditi, je-li ode dávných let neznámo, kde beneficiát se zdržuje a okolnosti o jeho smrti nepřipouštějí pochybnost.¹⁾

2. Dále uprázdní se beneficium zřeknutím se ho, *resignatio*, *renuntiatio*, *cessio*; jakož ale úřad veřejný vůbec spíše je povinností nežli právem, svých povinností pak nikdo samovolně nemůže se zbýti, tak ani zřeknutí se beneficia nezávisí pouze na vůli beneficiátové, nýbrž jest podmíněno určitými právními podmínkami. Totiž:

³⁶⁾ To jest v odstavci „*Cetera item omnia a sacris caonibus et oecumenicis consiliis ne praecique a sacrosancta Tridentina synodo tradita, definita et declarata, indubitanter recipio ntque profiteor*“ vsunuto po slově synodo „*et ab oecumenico concilio Vaticano*“ a po slově *declarata* „*praesertim de Romani pontificis primatu et infallibili magisterio.*“ Text dekretu uvádí Veringův Archiv d. 37. str. 466.

*) Literatura: Joannes a Chokier *Tractatus de commutationibus beneficiorum* 1700. — Neller *De statu resignationum ad favorem apud Germanos* (Schmidt, *Thesaurus juris ecclesiastici*, 1772—1779. t. VI. p. 280.) Wolfgang *Der Charakter eines laudesherrlichen Nominationsrechtes und die Resignation eines vom Landesherrn Nominirten* (v Archiv. d. 34. 1875. str. 367) — Walter §. 242—244. — Schulte II. §. 64. Lehrb. §. 83. — Phillips V. §. 225. VII. 435—437.

¹⁾ Příklad v nálezu kongregace Tridentské ze dne 28. srpna 1841, Richter *Trid.* p. 39. n. 21. *Quum beneficiatus quidam aetatis annorum 62 ex loco residentiae, ante 28 annos profectus frustra undique quaesitus neque unquam de eo habita notio esset, quaerente*

a) K platnosti každé resignace třeba je svolení téže vrchnosti církevní, které náleží kolace příslušného úřadu a tudíž přijímá resignaci biskupů papež, resignaci beneficiátů nižších biskup. ³⁾ Pouze papež, nad nímž není již žádného úřadu vyššího, může hodnost svou složit sám. ⁴⁾

b) K resignaci třeba dále slušného důvodu, čehož zákony zejména při resignaci biskupů šetřiti velí. ⁵⁾

c) Zřeknutí má se z pravidla státi bez podmínky, pure et absolute. Toliko se svolením biskupovým smí si beneficiát vyhraditi část důchodů z prebendy, renuntiatio cum reservatione pensionis, ale to jenom tenkrát, nastaly-li podmínky ku zřízení koadjutora. ⁶⁾ Podmínka, že se má pense splatiti najednou v kapitále, má povahu simonie a činí resignaci neplatnou. ⁷⁾ Zapovězena je resignatio cum reservatione regressus totiž s výhradou návratu, ⁸⁾ jakož i resignace ve prospěch jiné osoby,

episcopo, quomodo posset ad provisionem beneficii procedere? S. Congr. respondit, locum esse novae provisionis ad instar vacationis per obitum.

³⁾ C. 5. 8. 10. 15. X. de renuntiatione I. 9. c. 2., (§. Sicut) X. de translatione episcopi I. 7.

⁴⁾ C. 1. de renuntiatione in Vito l. 7 Abdikovali tři papežové: Řehoř VI. (1046), Celestýn V. (1294) a Řehoř XII. (1415). Po resignaci Celestýna V. vznikl spor o to, je-li papeži dovoleno složit hodnost (Hefele Conciliengesch. VI. 143); tvrdíce, že resignace papeže je neplatná, uváděli odpůrci Bonifáce VIII. platnost jeho volby v pochybnost. Citovaná konstituce Bonifácova, umístěná v liber sextus, prohlásila „Romanum pontificem posse libere resignare“ — srov. Hinschius I. 294.

⁵⁾ C. 9. 10. X. de renunt. I. 9., konstit. Pia V. „Quanta“ ze dne 21. dubna 1568, Bull. II. 270. Summa ad c. 10. cit. shrnuje důvody resignace ve verši: *Debilis, iguarus, male conscius, irregularis, Quem mala plebs odit, dans scandala cedere possit.* Sr. Benedikt XIV. De synodo dioec. I. 13. c. 16. n. 1—4.

⁶⁾ V případě opácném je simonie, sr. nález kongregace Trid. ze dne 21. dubna 1792. Richter Trident. p. 448. n. 2. Nyni dostává se emeritům zaopatření obyčejně z jiných pramenův, o čemž ve právu majetkovém.

⁷⁾ Konstit. Benedikta XIV. „In sublimi“ ze dne 29. srpna 1741, Bull. I. 71.

⁸⁾ Trid. sess. 25. c. 2. de ref. Nazývají reserv. regressus, jest-li že beneficiát resignuje na beneficium, jež jest v jeho držení,

resignatio in favorem tertii,⁷⁾ vyjma zvláštní dispens papežskou,⁸⁾ kterážto ale moci své pozbývá, byl-li ten, kdo na prospěch jiného se zřiká v době resignace již nemocen a zemřel-li během dvaceti dnů po nabytí dispense. To předepisují regule kancelářské (regula 19. de viginti vel de infirmis)⁹⁾ proto, aby následnictví v úřadech nenabylo rázu dědičnosti, která v té příčině úplně je vyloučena.¹⁰⁾ Podmínka nedovolená nebo postranní smlouva při resignaci spadají v pojem simonie a činí resignaci neplatnou. K uvarování se i zdání simonie nebo dědičnosti nesmí po resignujícím následovati, kdo buď s ním samotným, nebo s biskupem, který resignaci přijal, je příbuzen neb sešvakřen, anebo kdo náleží k jeho lidem domácím (sr. výše str. 258). Souhlasně s výše dotčenými předpisy práva církevního pokládá i §. 13. rak. zákona ze dne 7. května 1874 za neplatny soukromé smlouvy o posloupnost v nějaký církevní úřad nebo prebendu.¹¹⁾ — Při beneficiích non liberae collationis má také patron anebo ten, komu přísluší právo volby nebo jmenování, svoliti k resignaci in favorem tertii, čehož ale k resignaci bezvýminečně třeba není.¹²⁾

reserv. ingressus, jestliže je ještě ndržel, nýbrž měl teprve jus ad rem; reserv. aggressus, jestliže nemaje let odstupuje zatím právo na beneficium někomu jinému. — Phillips VII. 860.

⁷⁾ Trid. sess. 25. c. 7. de reform.; sr. c. 5. C. 8. qu. I., c. 7. 10. 11. 13. X. de filiis presbyterorum I. 17., c. 6. 15. X. de jure patronatus III. 38.

⁸⁾ Konstit. Pia V. „Quanta ecclesiae“ z r. 1568. Bull. II. 270.

⁹⁾ Riganti Comment II. 232.

¹⁰⁾ Srov. Trid. sess. 25. c. 7. Quom in beneficiis ecclesiasticis ea quae haereditariae successionis imaginem referrent, sacris constitutionibus sint odiosa.“

¹¹⁾ V motivech k návrhu tohoto zákona bylo výslovně výtčeno, že taková smlouva, byla-li úřady církevními a státními potvrzena, přestává býti smlouvou soukromou a může býti připuštěna. (Beilagen zu den stenogr. Protocollen VIII. Session n. 40 str. 49). Ostatně již Josefsinské předpisy zapovídaly resignaci cum reservatione pensionis, dv. dekr. ze dne 4. prosince 1784, a in favorem tertii dv. dekret ze dne 6. dubna 1783.

¹²⁾ Je to otázka sporná; někteří žádají vždycky svolení patrona na pf. Schulte II. 344. Phillips Lebrb. §. 86 (srov. ale Kircheur. VII. 851). Richter §. 204 p. 2. — sondím však, že nepravdě, poněvadž právo patrona nebo nominujícího obmezuje se pouze na designaci osoby. Mají tudíž blas jenom potud, pokud resignace zá-

d) Není dovoleno resignovati na beneficium, které je předmětem sporu, leda ve prospěch odpůrce. ¹³⁾

e) Rovněž nemůže býti předmětem resignace beneficium stanovicí titul svěcení, leč by je beneficiát nahradil dostatečným titulem jiným. ¹⁴⁾

f) Resignaci třeba uvéstí ve všeobecnou známost, a sice byli-úřad složen v ruce papežovy, nejdéle v šesti, při beneficiích mimoitalských pak nejdéle v desíti měsících, a byli-úřad složen v ruce biskupovy, nejdéle za měsíc. ¹⁵⁾

Rozumí se ostatně samo sebou, že rozhodnutí se beneficiátovo musí býti výsledkem jeho vlastní vůle a že tudíž může žádati za zdvižení resignace, jež se udála pod nátlakem hrozby neb omylu. ¹⁶⁾ Beneficium jest uprázdněno tím okamžikem, kdy příslušná vrchnost resignaci přijme; pokud to se nestalo, možno resignaci odvolati. ¹⁷⁾

3. Odrudou resignace podmíněné je též výměna beneficií (permutatio beneficiorum), kdež se každý beneficiát vzdává beneficia svého pod tou podmínkou, že obdrží beneficium druhého. ¹⁸⁾ Uprázdňují se tu beneficia obě a musí tedy při každém z nich předsevzata býti formální instituce. Výměna jako resignace vůbec vyžaduje vážné důvody, ¹⁹⁾ jakož i schválení papeže pokud se týče biskupa, ²⁰⁾ a kromě toho i svolení těch, jimž stran toho či onoho

roven obsahuje ustanovení co do obsazení beneficia. Jinak bychom musili patronovi přiznati též veto proti úléznu vyslovujícímu sesazení beneficiáta s úřadu. Srov. výše cit. článek Wolfgangův.

¹³⁾ C. 2. ut lite pendente nihil innovetur, in Vito II. 8. srov. c. 1. X. de alienatione iudicii mutandi causa I. 42.

¹⁴⁾ Trid. sess. 21. c. 2. de ref.; srov. výše str. 101. 102.

¹⁵⁾ Konstit. Řehoře XIII. „Humano vix iudicio“ z 5. ledna 1584 (Bull. II. 503) a Benedikta XIV. „Ecclesiasticae“ z 15. června 1746 (Ball. Bened XIV. d. II. p. 61). — Synoda Poznaňská z r. 1642 nařizuje publikaci pod trestem třiceti hřiven, srov. zbiór Poznaňski str. 76.

¹⁶⁾ C. 5. X. de renuntiatione I. 9, c. 2. 3. 4. 6. X. de his quae vi metusve causa fiunt I. 40. Resignace je platna, jestliže biskup pohnul k ní beneficiáta k uvarování se skanda'osního procesu a přísnějšího trestu, sr. Benedikt XIV. De synodo dioec. I. 13 c. 10. n. 14. 15. c. 16. n. 3.

¹⁷⁾ C. 2. 3. 6. 12. X. de renuntiatione I. 9.

¹⁸⁾ C. 8. X. de praebendis III. 5. c. 5. 7. 8. X. de rerum permutatione III. 19. c. 1. b. t. in Vito III. 10, in Clement. III. 5.

¹⁹⁾ C. 5. X. de rerum perm. III. 19.

²⁰⁾ C. 5. cit., c. 1. b. t. in Vito, in Clement.

beneficia jakýkoliv podíl při obsazování připadá, a tedy buď právo volby, nominace nebo presentace.

4. Beneficiát může pozbyti beneficia za trest na základě nálezů soudu duchovního, o čemž podrobněji pojednáno bude v oddíle o řízení ve věcech trestních.

5. Beneficium může se dále uprázdniti přeložením beneficiáta na beneficium jiné, *translatio*. Pomíjějice případy takové, kde přeložení stalo se za trest (o čemž níže), může ono nastati buď s vůlí beneficiátovou nebo mimo jeho vůli; podléhá však vždycky značným omezením. To platí hlavně o biskupích;²¹⁾ zákony nepřejí častým změnám stolic biskupských, shledávajice v tom pohromu kázně církevní.²²⁾ Odtud setkáme se zhusta v pramenech s názorem, že svazek biskupa s diecésí je stálý a doživotný tak jako svazek manželský.²³⁾ Biskupům není tudíž dovoleno opustiti libovolně stolec svůj a přesídliti se na jiný; k tomu třeba je svolení vyššího, jež dříve udílel metropolit spolu s provinciální synodou,²⁴⁾ později pak jmenovitě od XII. století papež.²⁵⁾ Jen z příčin důležitých je biskupovi dovoleno ucházeti se o přeložení; dokud ale nenabude dispense, nesmí býti povolán na biskupství jiné, vyjma postulací (viz výše str. 272). V některých zemích, zvláště kde jednotlivá biskupství co do příjmů svých velice se různí, přicházejí se translace dosti zhusta. V Polsce bylo přestupování biskupů s jedné stolice na druhou tak všeobecné, že se v tom ohledu takofka určitý pořad ustálil, dle něhož biskupové biskupství chudší za bohatší zaměňovali. — Ačkoliv zásadně papeži nelze upřítí práva přeložiti biskupa na jinou stolic i proti jeho vůli,²⁶⁾ jeví-li se to pro dobro církve býti žádoucné, tož

²¹⁾ Sr. obzvláště Phillips V. §. 225. 226.

²²⁾ C. 19. 21. 25. 31. 32. 37. C. 7. qu. 1. c. 1. X. de clericis non residentibus III. 4., c. 2. X. de electione in Vito, titulus X. de translatione episcopi I. 7.

²³⁾ C. 4. X. de translatione episcopi I. 7. srov. výše str. 272 pozn. 18.

²⁴⁾ Srov. Thomassin *Vetus et nova ecclesiae disciplina* p. 2. l. 2. c. 60.

²⁵⁾ Srov. Gregorii VII. *Dictatus Jaffé Monum. Gregor.* p. 175 c. 4. X. de electione I. 6. c. 1. 2. X. de translatione episcopi I. 7.

²⁶⁾ Sbory Kostnický (sess. 39) a Basilejský (sess. 23) ustanovily, že papež smí přeložiti biskupa pouze za souhlasu kardinálů, kteří mají podepsati příslušnou bulu.

přece v praxi papež nikdy biskupa nepřeloží, pakliže on sám k tomu nesvoluje.²⁷⁾

Co se týče beneficií nižších, jest sice přeložení valně usnadněno, přes to však přece plyne již z pojmu benefícia, že ono udílí se trvale, a že tudíž nemůže býti libovolně ani odňato, ani za jiné zaměněno. Přestoupení třeba dobrovolné na beneficium jiné vyžaduje vážné důvody a svolení biskupa;²⁸⁾ proti vůli beneficiátové může je biskup naříditi jenom tam, kde prospěch církve nezbytně toho žádá.²⁹⁾ Rozumí se samo sebou, že přeložení nesmí býti na újmu právům osob třetích a že tudíž hlavně na beneficium pod patronát postavené beneficiát jiný pouze v souhlase s patronem může býti přeložen.

6. V následujících případech uprázdní se beneficium ipso jure :

a) V případě přijetí benefícia jiného, které jest incompatible (viz výše §. 77. 4.)

b) uzavře-li klerik, mající nižší svěcení, sňatek manželský;³⁰⁾

c) složením řeholních slibů;³¹⁾

d) nenabyli beneficiát v určité lhůtě příslušného svěcení (sr. str. 255 p. 5. a 6.);

e) vystoupil-li ze svazku církve.

Podle práva rakouského může se přihoditi, že se beneficium za uprázdněné považuje pouze v poměru k vládě a jen vzhledem k právním zákonům státními na beneficiáty vzneseným. Zákon ze dne 7. května 1874. ustanovuje totiž (v §. 8), že pozbyl-li některý držitel církevního úřadu neb církevní prebendy rakouského občanství,

²⁷⁾ Potvrzuje to papež Benedikt XIV. de synodo dioec. l. 13. c. 16. n. 13. „Juxta vigentem disciplinam translationes nunc minime fiunt, nisi praevia scientia et consensu episcopi, qui ab una ad aliam ecclesiam est transferenda.“

²⁸⁾ C. 37. C. 7. qu. 1. c. 5. X. de permutatione III. 19.

²⁹⁾ Srov. nálezn kongregace Tridentské ze dne 19. prosince 1857 v Archiv III. 408. Otak zvaných curés desservants, jež biskup libovolně může odvolati sr. výše str. 112 p. 3. Pro sbor Vatikánský byl připraven návrh, aby biskupům ohledně přeložení beneficiátů byla dána větší moc, sr. Martin Sbirka listin (ed. 2.) p. 259.

³⁰⁾ Srov. výše str. 124 pozn. 29.; klansule fundační, jež tomu by odporovala, jest neplatna, sr. nálezn kongregace v Richtrově Trid. p. 443.

³¹⁾ C. 4. de regularibus et traeseunitibus ad religionem in VIto III. 14.

nebo byl-li vinným nalezen nějakým zločinem, anebo nějakým činem trestným spáchaným ze ziskuchtivosti, mravnost urážejícím, anebo veřejné pohoršení vzbuzujícím, má správa státní žádati, aby od úřadu nebo prebendy byl odstraněn. Kromě toho může též úřad, jeatliže některý správce duchovní tak si počíná, že by další jeho setrvání v úřadě veřejnému řádu bylo na úkor, žádati, aby byl od vykonávání úřadu odstraněn. Totéž vztahuje se také k oněm duchovním, kteří jsou povoláni k zastupování těchto úřadů, nebo k dočasnému jich spravování, anebo beneficiátovi na výpomoc.

Neučiní-li správa církevní v přiměřené lhůtě žádosti vlády zádost, mají se úřad nebo prebenda, co se státu týče, považovati za uprázdněné a vláda má přihlížeti k tomu, aby úkony duchovnímu správci zákony státními uložené až do opátného obsazení úřadu někým jiným byly vedeny.

Konec dílu prvního.